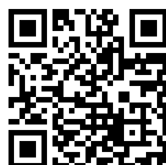
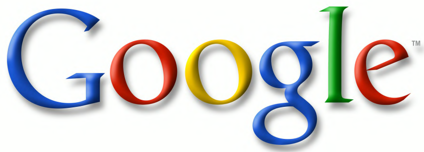
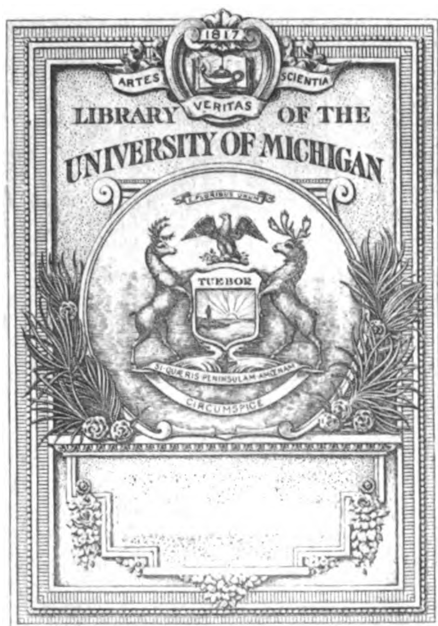

Het Belfort

1817
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUAERIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

Het Belfort

Tijdschrift gewijd aan Letteren,
Kunst en Wetenschap

Elfde jaargang, 1896. — Tweede halfjaar.

DE KATHOLIEKE KERK EN DE VOLKSWELVAART.

HISTORISCH-APOLOGETISCHE SCHETS.

I.

De Kerk en de Slavernij.

« En ik zal op zijn (voorhoofd) den naam schrijven van mijnen God en den naam der stede van mijnen God, en mijnen naam, den nieuwe » *Apocal, III. 12.*

DE slavernij in het heidendom is niet anders als de natuurlijke toestand van den zwakke verdrukt door den sterke, die zich voor geen ander doel sterk geschapen acht dan ter verdrukking der zwakheid. Dat beginsel lag uitgedrukt in de geheele godenleer en aan den voet der goden was de zwakke een slaaf, even natuurlijk als hij aan den voet des Kruises een broeder is.

Vooral op het laatst van het Romeinsche keizerrijk kende de heidensche maatschappij slechts twee toestanden des levens: òf het paradijs der vrije burgers vol lust en lach, vol bloemen en blijheid en overvloed; òf de hel der slaven waar dikke duisternis was en gezucht en geween en geknars der tanden.

En toch zoo luttel in getal waren de uitverkore-

nen tegenover de menigte der verdoemden. Zij waren ontelbaar de ongelukkigen, wien men alle menschelijkheid ontzegd had; men durfde ze niet tellen, opdat niet het besef hunner overmacht van meer dan vijftig millioen, hen de kluisters deed afschudden op één enkelen dag van gemeenschappelijken opstand.

« Non tam vilis quam nullus: » Minder nietswaardig dan niets, bezat de slaaf geen enkel recht. Hij was een werktuig als ieder ander werktuig, alleen hij was bij toeval een werktuig dat sprak. Tegenover hem was alles geoorloofd, hem was men niets verschuldigd: geen erkenning, geen achting, geen zorgen, geen loon, niets..... tenzij men belang hadde bij zijn leven en werken.

Voor den slaaf geen huwelijk, geen huisgezin, geen liefde. De kinderen van eene slavin geboren, behoorden uitsluitend haar meester, die er over beschikte ad libitum en ze verkocht of doodde of op straat wierp. Zelfs geen godheid voor den slaaf: hij mocht geen enkel offer' brengen, geen altaar naderen. Hij was zonder recht, zonder familie, zonder God.

Zijn leven hangt af van de grillen zijns meesters, die over hem beschikt. Q. Flaminius, Senator der stede, liet een zijner slaven ter dood brengen, enkel en alleen om een vriend te believen, die nog nimmer een mensch had zien vermoorden. Wordt hij oud of ziekelijk, dan zal men hem naar een eiland in den Tiber zenden om daar van honger te sterven, of den visschen tot voedsel voorwerpen.

Het genot bij uitnemendheid voor het Romeinsche volk was de slachting van slaven bij menigten. Iedere stad had haar Amphitheater, waar bloed en wellust het gretig oog der deftige matronen verzadigde bij zedelooze moordtooneelen, waar de bloedende muil der leeuwen werd geprezen, als hij wreedaardig verslond en de tijger werd toegejuicht, wiens klauw de diepste wonden sloeg.

Geen feesten zonder slavenslachting, Keizer Titus was een zachtzinnig man en liet tienduizend slaven en slavinnen ombrengen om de schim zijns vaders te begeleiden naar de onderwereld. Keizer Trajanus was even zachtzinnig en deed er evenveel wurgen omdat er feest was in het keizerlijk paleis. En de groote Patriciërs volgden het voorbeeld der keizers.

Zeker, wij weten, dat althans enkele stemmen van wijsgeeren en wetgevers zich verhieven tot een zwak protest tegen zooveel gruwelen; maar zij vermochten niets. Geen enkele straal van liefde verlichtte den zwarten nacht der slavernij, waarin het klaaglied van Jeremias ruischte als de grondtoon des levens: « In een grafkuil hebben zij mij neergelaten en zij legden een grooten steen daarop. »

« Gij allen zijt kinderen Gods door het geloof in Jesus-Christus; want gij allen, die gedoopt zijt in Jesus-Christus, zijt met Christus omkleed geworden..... Geen slaven, geen vrije mannen meer, want gij allen zijt één in Jesus-Christus. » Dat is een nieuw woord, het woord des Apostels, dat uitgaat over de wereld.

En de daad bij het woord voegend, zond dezelfde Paulus — Paulus, vinctus Jesu-Christi, — den ontvluchten slaaf Onesimus als Christen terug naar zijnen meester « niet meer als slaaf, maar als een, die van slaaf een veelgeliefde broeder werd » en verkondigde door die daad niet slechts de teederheid zijner heldenziel, maar ook de waarachtige leer « der vrijheid en gelijkheid van de kinderen Gods. »

Wonder moet het den slaaf te moede zijn geweest, toen voor het eerst die christentaal doorklonk tot zijn hart. Wat! hij bezat dan nog iets menschelijks, hij bezat eene onsterfelijke ziel en God was zijn Vader! En de

patriciër, de rijke was zijn broeder en liefde, liefde overal !

Wonder moet het hem te moede zijn geweest, als hij door al de afgrijselijkheden van zijn ellendigen toestand heen, voor 't eerst dien zoeten glimlach ontwaarde van dien menschgeworden God, Verlosser en Zaligmaker. — O 't was hun zoo ongelooflijk schoon dat Kindeke in eene kribbe en zoo ongelooflijk schoon klonk het woord « Verlosser » hun in de ooren.

Niet in eens echter vermocht de Kerk hunne dubbele verlossing te bewerken, naar lichaam en ziel. Daar waren vooroordeelen weg te nemen, diepgewortelde dwalingen uit te roeien, vooraleer het groot gebod van Christus, het nieuw gebod der liefde in geheele volheid zich kon doen gelden.

Zij begon met de knellende ketenen minder zwaar te maken van hun lijden, geleden voor God, die in een ander, beter leven hun een eindelooze zaligheid had voorbehouden — æternæ gloriæ pondus — die ruimschoots zou opwegen tegen de kortstondige bitterheid van aardsche ellenden, die hun deel waren.

Zij zeide tot de slaven : « Gehoorzaamt uwen meesters..... in eenvoudigheid des harten, als aan Christus, zelf..... en de Heer zal uw erfdeel zijn en uw loon : want het is de Heer, Jesus-Christus, dien gij dient. » Zij zeide tot den meester : « Geef uwen slaven wat de billijkheid en de rechtvaardigheid van U vorderen, wetend, dat ook gij uw meester in den hemel hebt. »

Voortaan is het niet in den naam eens menschen dat de meester gebiedt, maar in den naam van God ; niet meer den mensch gehoorzaamt de slaaf, maar God. Blijven er rechten bestaan voor den meester, hij heeft ook zijne plichten ; blijven er plichten bestaan voor den

slaaf, hij heeft ook zijne rechten. God is aller God en de hemel aller vaderland en broeders zijn allen onderling.

« Onze Vader, die in den Hemel zijt! » — Hoort gij die bede? Dat is het machtig lied des Christenharten, zingend vrijheid en broederschap. — « Onze Vader! » Overal, in alle Christengemeenten, nacht en dag, altijd klinkt die bede van allen voor allen: « Onze Vader! » Vrijen en slaven, armen en rijken, denkers en onwetenden, allen herhalen het: « Onze Vader! Onze Vader, die in den Hemel zijt! »

Onze Vader, één God van liefde, die ons allen zijne kinderen noemt: ziedaar de broederschap, den menschen tot wet gesteld. En broeders zijn wij allen in God, met dezelfde rechten en dezelfden plichten jegens God, elkander helpend, troostend en beminnend om God naar de ééne wet der liefde, die de veroordeeling inhoudt van alle onrecht en verdrukking.

Heeft de Kerk ooit die wet vergeten? — In al hare Conciliën bepleitte zij de zaak der slaven. Hier verontwaardigt zij zich over hunne mishandeling, daar stelt zij de strengste straffen op den verkoop, ginds opent zij hun hare kloosters, alom verheft zich de stem harer Godgeleerden en Christelijke wijsgeeren tegen dat menschonteerend bestaan en geheele religieuze orden wijden zich aan den vrijkoop van slaven.

Die zij niet kan bevrijden neemt zij onder hare moederlijke bescherming. Zij verlangt, dat ook de slaven onderricht worden, zij vordert zorg voor hen, zij verbiedt den man te scheiden van zijne gade, de kinderen te onttrekken aan hunne ouders. De Kerk van Christus kon niet rusten voordat die kanker der samenleving ten eenenmalen was uitgeroeid.

En veertien lange eeuwen door was zij werkzaam, overal, altijd, rusteloos werkzaam aan dien reuzenarbeid.

Telkens veranderend van wapenen, telkens hare aanvallen verplaatsend, heeft zij niet opgehouden te strijden tot eindelijk haar de zege bleef en de slaven waren geworden tot lijfeigenen, die de burgers gingen worden onzer hedendaagsche maatschappij.

Nog bestaat de slavernij en de slavenhandel in enkele streken der aarde, waar de Kerk haar zegenrijken invloed nog niet genoegzaam kon doen gevoelen. Maar de Katholieke Missionnarissen, die helden des Apostolaats, trekken met ongeëvenaarde doodsverachting de nog onbekende landen in en, geen twijfel, ook deze zullen zwichten voor de weldaden van het Katholicisme.

Toen voor eenige jaren Europa het jubilé des Pausen vierde en zijne schatten en eerbewijzingen opstapelde aan de voeten van Leo XIII, brachten daar eenige Braziliaansche vrouwen ook hun huldeblijk. En het was schooner dan goud, grootscher dan het grootste eerbetoon, dat stuk, dat de vrijstelling bevatte van honderd vijftig slaven. — O, God van liefde, hoe moet Gij hen hebben gezegend!

Eenige dagen later kwam ook de « Groote Kardinaal » en zijne geestelijke zonen den gevangene in het Vatikaan hunne hulde bieden, en zij hadden vrijgekochte slaven medegebracht uit Afrika. Zwijgend lagen zij daar geknield; die zwarten in het witte kleed, de handen gevouwen op hunne borst en staarden met bewondering en vreeze op al de pracht, die hen omringde en durfden nauwelijks opzien tot hun Vader en dachten zich in den Hemel voor den troon van Christus.

Toen verhief zich de Paus en lang en vurig sprak hij van de verkondiging des Evangelie's aan de heidenen. Toen blikte hij op ten hemel en de handen uitstrekkend zegende hij in die mannen daar voor zich

« het donkere werelddeel, » het ongelukkige Afrika. En toen wendde zich Leo XIII tot Kardinaal Lavigerie : « In den naam van Christus, ga en doe uw werk. Ga en predik uw kruistocht. »

En de Kardinaal is gegaan door Europa en heeft den kruistocht gepredikt en veel steun werd gegeven reeds, veel hulpe beloofd. De oude heldengeest is wakker geschud en zijne oude kracht is onverzwakt gebleken. Waarlijk, wij mogen vertrouwen, dat ook voor Afrika spoedig slaan zal : het late uur der Verlossing in en door de Kerke Gods.

Wij wilden nog slechts vragen met wat recht zoovele schrijvers van boeken in die boeken meenen, de Kerk van dwingelandij en hare heilvolle leer van domperigheid te mogen beschuldigen? — Heere, vergeef het hun, want zij weten niet, wat zij doen.

II.

De Kerk en de Vrouw.

> « Ik raad u van mij goud te koopen, dat in het vuur gelouterd is, opdat gij rijk wordet en witte kleederen om u te bedekken. » *Apocal. III. 18.*

Wanneer wij de geschiedenis openslaan der oude volken, die leefden in de vervlogen eeuwen vóór Christus, dan vinden wij daar op iedere bladzijde een droevige waarheid. De Vrouw in het heidendom ging, als alle zwakheid, gebukt onder het dubbele juk: der wreedheid en der wellust.

Overal onderworpen aan een zelfde tyrannie des mans, aan dezelfde schande der verstooting, zonder eenig

erfrecht, drukte de vloek der eerste zonde, van den dag af der uitdrijving uit het aardsch paradijs, met zijne volle zwaarte op de ongelukkige dochteren Eva's.

Zelfs hare ziel zag de vrouw zich betwisten. Van het eene einde der aarde tot het andere sleepte zij hare ketenen, soms doorvlochten met bloemen, bezoedeld door het slijk; overal was zij slechts een werktuig van zingenot voor den man, zijne slavin naar ziel en lichaam, niets meer.

Bij de Joden zelfs was haar lot niet benijdenswaardig. Ook de joodsche vrouw kon worden verstooten; en zij werd bij het toenemend verval der zeden verstooten en uitgejaagd om de belachelijkste voorwendsels, door de synagoog bekrachtigd en als voldoende reden uitgewezen.

In het Romeinsche rijk erkende de burgerlijke wet als eenig, absoluut meester van het gezin, slechts den vader. Hij beschikte over alles. Hij was de eigenaar, niet alleen van alle goederen, maar ook van alle personen, die leden waren van zijn gezin, met onbeperkt recht.

Door het huwelijk werd de vrouw eigendom van den man, gelijk zij zulks eerst was van haren vader. Wat zij medebracht behoorde den man; alles behoorde den man die en vrouw en kinderen uitjoeg of verkocht of ombracht naar welgevallen.

In Griekeland was haar lot niet beter, zoo niet erger. In Gallië was zij werkzaam op het land of strijdend voor haar meester. Bij de Germanen was haar toestand iets verhevener, al bleef ook daar het huwelijk eene ware handel tot nadeel en schande der vrouw.

En wat gewerd er van dat alles van het huisgezin? Wat kon er bij dat alles geworden van die reeks

van rechten en plichten, die de onderlinge verhouding regelen tusschen man en vrouw en de vrucht hunner vereeniging, tusschen vader, moeder en kind?

Losbandigheid of slavernij, anarchie of tyrannie, dat is het kenmerk van alle instellingen des heidendoms en ook het huisgezin en het kind waren er ten speelbal aan het ergerlijkst egoïsme of de brutaalste driften. Een familieleven heeft het heidendom niet gekend.

Daar verscheen de Kerk en met haar de Onbevlekte Maagd en Moeder Gods Maria. – De voet der Moedermaagd heeft den kop van het helsche serpent verplet; de kracht der Moedermaagd zal de uwe worden, christen vrouwe; als koningin zult gij heerschen, waar gij slavin waart nog gisteren!

Veertig eeuwen lang had de man zijn loodzwaar juk doen drukken op de zwakke schouders zijner gezellin. — Dat heeft hij haar ontnomen ten dage dat beiden nederknielden voor het beeld van Maria; van dien dag sierde haar de kroon der liefde

Van dien dag begint hare roeping in den dienst van God, geheiligd door die hooge wijding, nog heden hare glorie, die van een werktuig der zonde haar maakte tot priesteresse der waarheid, der liefde en der heiliging.

« Ecce ancilla Domini: zie de dienstmaagd des Heeren, » had de Onbevlekte gesproken tot den Engel en 't was of dat woord van onderwerping in het hart der vrouw een luiden echo gevonden had. Overal zien wij de vrouw het eerst getroffen door het woord des levens.

Reeds bij het begin des Christendoms staan de beide Maria's met de heilige vrouwen het eerst aan

het graf des Verlossers en belijden en verkondigen des Heeren Verrijzenis, voordat zelfs de beminde leerling daar was aangekomen. En niet anders was het in de volgende eeuwen.

Ziet, bij den aanvang van alle groote tijdperken der kerkelijke historie, staat daar eene wondervolle gedaante, een hemelsch wezen in de persoon eener Heilige. Met het weergevonden heilig Kruis stond Helena aan den uitgang der katakomben, toen de Kerk te voorschijn trad uit die donkere gewelven.

Dat Kruis zou weldra eene H. Clotilda gaan planten bij de wieg van Frankrijk. Eene H. Indegonde in Spanje, eene H. Mathilda in Duitschland, eene H. Bertha in Zwitserland verbreidden het geloof in hunne landen en brachten het volk vrijheid en beschaving.

Eener H. Paula danken wij de schoonste werken van den H. Hieronymus; eene H. Monica heeft door hare tranen en gebeden ons ten tweeden male Augustinus gebaard, dat heilig genie, dien genialen Heilige, die de wereld heeft verbaasd door zijne werken.

Eene H. Brigitta van Zweden voerde den Paus uit zijne « Babylonische gevangenschap » te Avignon, terug naar Rome. En bewaarden ons eene H. Hildegarde, eene H. Catharina van Sienna, eene H. Theresia niet dat wondervolle mysticisme der middeleeuwen, warmte brengend en leven aan het koude hart?

Waarlijk, de Kerk mocht de vrouw verheffen, zij was eene verhevene taak waardig. « De vrouw begrijpt met het hart » zegt men, en dat is zoo; zij maakt zelfs de waarheid tot liefde, die wel niet bewijst en overtuigt, maar die de ziele aangrijpt en opvoert, hoog, hoog.

Niet in het openbaar predikte ooit de Christen

vrouw het woord der waarheid voor de menigte; haar werkkring is het besloten heiligdom des huises. Daar is hare plaats: daar benuttigt zij nog heden al die duizend nauw opgemerkte omstandigheden, dat eindeloos teedere weefsel van aandoeningen, verlangens en begeerten eens harten, om het te voeren tot de waarheid. — En nog hooger zal zij stijgen.

Daar is eene hymne tot Maria, eene heerlijke hymne, opgezonden door onze Moeder de H. Kerk tot haar, die de Moeder van smarten is, op Goeden Vrijdag. En wat gaat zij haar vragen? — Voorspoed, zegen en geluk?... Hoort, zij vraagt: « Fac ut tecum lugeam, » « laat mij schreiën, altijd schreiën met U. »

Fac, ut tecum lugeam! Met vlammende letteren staat dat woord gegrift in het hart dier duizende heldinnen der Christelijke liefde, overal aanwezig waar geleden wordt en elders vergeefs gezocht. Dat hebben zij geleerd van de Maagd, die schreiende stond onder het Kruis op Golgotha:

Onder 't Kruis met schreiende oogen
Stond de Moeder, diep bewogen
Daar de Zoon te sterven hing.

Daar reeds stonden naast Maria de heilige vrouwen, lijdend en weenend met haar; en ons dunkt: die vereeniging, in Christelijk medelijden daar vergaderd onder de brekende oogen van den stervenden Verlosser, was de eerste dier grootsche instellingen van barmhartige naastenliefde, die door zoovele eeuwen heen de Kerk van Christus zou in het leven roepen.

De christen-vrouw en het christelijk medelijden, eene wereld van liefde ligt in die woorden! De christen-vrouw, de christen-maagd vooral, heeft de eerste plaats bij alle werken van liefde. Zij is in de scholen onzer

kinderen, zij is in het hospitaal en op het slagveld, zij is aan het ziekbed van den pestzieke.

Zij spoedt zelfs de zeeën over ter verzorging der melaatschen, ter beschaving der ongelukkige wilden van Australië en Afrika. Waar een traan te drogen of eene smart te lenigen of eenig lijden te verzachten valt, daar moge dood of besmetting haar wachten, gij vindt er de christen-vrouw.

En al die bewonderenswaardige vereenigingen van vrouwen en maagden — en zij zijn ontelbaar, — alle die Congregatie's die tot de armoede gezegd hebben : « Gij zijt onze dochter, » en tot alle lijden : « Gij zijt onze zuster, » zij vormen de geestelijke nalatenschap van Maria, de Moeder van Jesus.

Wat zijt gij schoon, gij christen-vrouwen, wat zijt gij beminnelijk fier onder de breede plooien van Christus' vaandel, onder de blanke banier der Onbevlekte Moedermaagd. Wat kostbare paarlen zijn de heldere tranen, die daar blinken in uw oogen, waar anderen zijn in lijden of verdriet !

Wat schittert de dubbele aureool, die uw maagdelijk voorhoofd omstraalt, o zusters van liefde, wat hemelsch licht bestraalt en geleidt uwe schreden ! Waarlijk, gij zijt de Dochteren Sions en al het volk van Israël zal zich beroemen op U !

En nog was het der Kerke niet genoeg : want ontwricht en uiteengeslagen lag het huisgezin, vertreden lagen de heiligste rechten van het kind. De verlaging der vrouw was de vernietiging van het gezin : hare verheffing was zijn herstel. Prophetesse der waarheid, priesteresse der liefde, werd zij koninginne des gezins.

Het christelijk huwelijk, beteekenend den onbreekbaren band, die den Christus verbindt aan zijne eeuwige bruid, de natuurlijke vereeniging, tot de waardigheid van Sacrament verheven, gevend een schat van genade : dát vooral heeft de vrouw hersteld en door haar het huisgezin, in de oorspronkelijke beminnelijkheid zijner majesteit.

Dat behoeft geene verklaring. « Door het Sacrament des Huwelijks alleen, zegt Taine zelfs, heeft de Katholieke Kerk de familie gesticht, — en zeer zeker, der Kerke alleen danken wij die strenge handhaving der zuivere zeden, welke verhinderde, dat ons Europa een ander Mongolië werd »

Nooit hebben de Pausen op dit gebied iets toegegeven : « Non possumus » was immer het antwoord, waar zelfs de machtigsten zich vergrepen aan het huwelijk. Of is men Hendrik VIII van Engeland vergeten? — Slechts een Luther kon den Landgraaf van Hessen de veelwijverij veroorloven : Geen Heilige Roomsche Paus.

De achting en de liefde, welke de Moeder omgeven in alle christen-landen, zijn nog heden bij de heidenen onbekend en de eerbiedvolle vrijheid bij ons der vrouw geschonken, zoo natuurlijk bij onze Christelijke zeden, is nog heden een raadsel voor de volken vreemd aan het Evangelie

---

III.

Kerk, Wetenschap en Kunst.

« En de volken zullen wandelen in haar licht: want daar zal geen nacht zijn. »
Apocal. XXI 24-25.

« Verre van te schaden aan de beoefening der kunsten « en der menschelijke wetenschappen, komt de Kerk « integendeel hen ter hulpe en begunstigt hen; want de « Kerk ontkent en veracht niet de voordeelen, welke « zij opleveren voor het leven : Zij belijdt integendeel, « dat de wetenschappen, uitgaande van God, goed « beoefend en met behulp der genade, tot God weder- « voeren. » Zoo het Vatikaansch concilie. — En wij hebben slechts de geschiedenis der volken te ondervragen, om van alle volken te vernemen, dat zij hunne wetenschap danken aan de Kerk. Kunst en letteren in waren zin zijn oorspronkelijk het voorrecht geweest der monniken en door hen der Katholieke natiën. Wat zijn nog heden kennis en ontwikkeling bij de Indianen en de Chinezen tegenover onze Europeesche wetenschap op alle gebied? — Calif Omar, in zijn tijd, meende der wereld geen beter dienst te kunnen bewijzen, dan de Alexandrijnsche boekerij met hare meer dan drie-honderd-duizend volumen door brand te vernielen : want de Koran alleen was haar genoeg. Waar of wanneer heeft de Paus er zoo over gedacht met betrekking tot het Evangelie?

Reeds de Apostel spoorde zijnen leerling Timotheus ijverig aan, zich met lezen en studeeren onledig te houden. Reeds van af de eerste en tweede eeuw der Christelijke tijdrekening was de noodzakelijkheid der wederlegging of het verlangen der bekeering van heidensche wijsgeeren en geloovige ketters den Christenen eene nieuwe beweegreden tot eigen onderricht. En reeds

verschijnen de Katholieke leeraren. Na Dionysius den Areopagiet, een Justinus, een Athanagoras, een Clemens van Alexandrië; dan een Tertullianus, een Cyprianus, een Basilius, Gregorius, Hieronymus, Hilarius van Poitiers en zoovele anderen, de roem dier tijden. Zij werden gevolgd door nog grootere genieën. Daar kwamen Ambrosius, Augustinus, Chrysostomus Cyrillus, Paus Leo.... en een stroom van licht ging over de wereld uit.

En waar zouden de meesterstukken der oudheid gebleven zijn, toen de wereld hen vergat, als niet de monniken in hunne kloosters ze ons hadden bewaard en overgeschreven en vermenigvuldigd? — Zij waren de eenigen bijna, die zich met wetenschap en kunst onledig hielden, in de uren der verpoozing van meditatie en gebed. Dichters, geneesheeren, wiskundigen, astronomen, wijsgeeren, godgeleerden, geschiedschrijvers, redenaars en schilders, men vond ze weleer in de kloosters bij onze monniken èn daar alleen.

Doch hooger hief de Kerk het vaandel der waarachtige wetenschap. Van de twaalfde tot de veertiende eeuw bloeiden in Europa de drukbezochte Universiteiten met hunne geestelijke leeraren, en toen schitterden in alle landen genieën, als een H. Anselmus, een H. Bernardus, Albertus Magnus, Bonaventura e. a., en boven allen de grootste der denkers, die den geheelen arbeid aller eeuwen en voorgeslachten tot ééne, onsterfelijke Summa vergaarde : de H. Thomas van Aquine. — De nacht der middeleeuwen! 't Is al omstraald van het volle licht der zomer-middagzon. Nog beladen met de verachting der vorige eeuw, verscheen daar plotseling voor de verwonderde blikken van het jongste geslacht die oude scholastiek, als een éénig bolwerk van gezonde, machtige wetenschap.

En kleingeestige waanwijzen zouden ons willen diets maken, dat de Kerk der wetenschap vijandig is? — Nooit

heeft er strijd bestaan tusschen haar en de wetenschap, die strijd is onmogelijk als de tegenspraak tusschen geloof en rede. — Onze Apostelen, onze Pausen, onze Kerkvaders en Kerkleeraars, de geheele phalanx van groote mannen, die de Kerk hare zonen noemt, — zij komen protest aanteekenen tegen die lasterlijke aantijging: dat Rome het volk dom zou houden. Van af den eersten dag harer vrijheid was het gratis onderricht der armen de geliefkoosde arbeid der Kerk. Iedere abdij had hare school, waar den kinderen kosteloos onderwijs werd verschaft. De lagere scholen van Frankrijk, Duitschland en Engeland in de 12de en 13de eeuw zijn ontelbaar. In de 16de en 17de eeuw waren onze Broeders der Christelijke scholen overal verspreid.... Onze Jesuïeten geven nog onderricht, geloof ik.

De middeleeuwsche letteren en de middeleeuwsche kunst! — Zeker, dat kan geen tijdperk van barbaarschheid geweest zijn, dat zoo heerlijke en zoo hechte monumenten heeft voortgebracht. Was de kunst ooit een vrucht der slavernij? — Neen, vrede, welvaart en overvloed zijn de haar eigene atmospheer, buiten welke zij niet ademen kan; zij is de vrucht der rustige, vrije uren van den vrijen man en kent geen dwang of slaafschheid. — Dat is geen klein bewijs voor de welvaart en de vrijheid dier dagen. — En wie, die zijne studiën maakte, heeft niet genoten van de middeleeuwsche letteren? Niemand in onzen tijd roemt niet evenzeer de naïeve beminnelijkheid, de ongedwongen natuurlijkheid en levendigheid van uitdrukking der Troubadours en Meistreelen, als de oorspronkelijkheid en diepheid van gedachte in zoovele verheven hymnen van het kerkelijk Officie. Niemand kent en bewondert niet Dante's onsterfelijke schepping, als het schoonste wat de dichtkunst ooit heeft voortgebracht. Waarlijk, toen was Rome niet zonder invloed!

Alles in de middeleeuwen was doordrongen van den Christelijken geest, alles werd gedragen door de grootsche gedachten der heilige godgeleerdheid, door allen begrepen. Het volk zelf was dichter, omdat de Kerk den volksgeest had weten te adelen en op te voeren. — Wat poëzie in die duizende torenspitsen, hooguitstekend boven de steden en de stille landauwen beheerschend; wat poëzie in het luiden dier vele klokken over het land, ter ure dat het vrome volk het « Angelus » prevelt óf de verscheidenheid hunner tonen der goegemeente vreugd of smart verkonden moet; wat poëzie in die zielsverheffende plechtigheden onder de prachtige gewelven der heilige tempels, óf in de weelderige vertoonen buiten de kerken, als rijk en arm zich tot processie's vereenigen en gezamelijk lofzingen den God van liefde en zijne Moeder, ook de onze, Maria! Dat waren schoone tijden: het ideaal werd bemind, maar ook de godsdienst werd begrepen en zijne schoonheid beseft.

De schoone kunst moet nu eenmaal leven van het ware en het goede. Godsdienst en kunst zijn gezusters: beide zijn Engelen des Vredes, « de eerste in het licht- « kleed des hemels afdalend op aarde, de andere in « het aardsche schoon gekleed opstrevend tot God. » Zoo hebben het altijd de Pausen begrepen, zoo begrepen het onze Bisschoppen en het Katholieke volk dat intrad in de wijdsche Kathedralen der middeleeuwen « vond er alle kunsten geschaard om het Altaar van « het Vleeschgeworden Woord, als een heerlijke krans « der geurigste bloemen, gevlochten door de bruid « voor haren hemelschen bruidegom. » De Kathedraal! Dat is een ander, waarachtig gedicht, opgetrokken in steen en marmer; een leerdicht, dat met zijn spitsen en gewelven, met zijn beeldengroepen en fresco's, met zijne geheele symboliek eene machtige taal spreekt tot het harte, de ziel verheft en onderricht. De bouwkunst vooral heeft alles aan de Katholieke Kerk te danken, haar heeft de Kerk naar volle waarheid de ziel inge-

stort, waardoor zij levend werd en levendig vermocht intewerken op de ziel des menschen.

Moeten wij nog meer aanvoeren? Zie dan die wondervolle werkzaamheid allerwege door onzen godsdienst in het leven geroepen. De beeldhouwer wekt zijne gestalten uit ivoor en hout en marmer, en die gestalten zijn onze heiligen beelden; — de drijver verrijkt met de keurigheden zijner etsnaald onze heilige vaten en reliekschrijnen; — men leert het ijzer verwerken met eene tot dan ongekende volmaaktheid ter versiering van priesterkoor en estrade; – de legenden onzer zaligen ontvouwen zich in naïeve, levendige tooneelen op de breede gobelins; — de kerkelijke muziek stort zich uit in altijd schooner melodijen, nu eens licht en liefelijk, dan weer ernstig en zwaar, maar immer met dezelfde gemakkelijkheid van rythmus en ontwikkeling; — de schilderkunst overdekt met al den rijkdom van haar palet de vensters en muren onzer tempels, als het perkament der manuscripten; — en nog heden putten alle kunsten hunne gedachten uit de duizende meesterstukken dier tijden, wier minste produkt ons schatten geldt.

Nog eens: Rome was toen niet zonder invloed.

Een gebed, een altaar, een tempel waren de eerste kunstuitingen bij alle volken. En de Roomsche Kerk is de moeder der ware kunst, omdat zij is de bron van alle hooger zieleleven, de zetel van alle schoonheid en goedheid, de waarheld zelve.

Breda. L. J., pr.

EEN WOORD

OVER DEN

GEEST DER HEDENDAAGSCHE KUNST.

I.

OVER eenige maanden verscheen in het *Belfort* een opstel waarin de schrijver handelde over het « Scheppen in de Kunst ».

Met hem ben ik het eens dat eene opperste bekwaamheid om klanken, kleuren en vormen tot onderlinge harmonij te schikken, onvoldoende is in de Kunst, en maar eene ondergeschikte waarde heeft.

Met een vast oog en eene bedrevene hand zal men in gunstige omstandigheden, een befaamd schilder worden; met een fijn gevoel, een keurigen smaak en eene snedige pen zal men in zekere kringen bekend geraken als een boeiende verteller : maar met dat al verdient men de aureool van glorie niet die om de slapen glanst van het genie.

De ware kunstenaar staat hooger dan een salonversierder, hooger dan een tijdverdrijver, hooger dan een betaalde ambachtsman. In zijne ziel draagt hij de levende bron van zijne grootheid.

Ingereden onder de ploeg der overweging, ontkiemd onder de zonne van zijnen edelmoed, van het bewustzijn zijner zending, is het zaad van eigene studie, van

eigene opmerking en ondervinding in zijn binnenste gedijd tot rijpen oogst.

Onder den tocht naar hooger, reiner genot, zal hij de zuiverste voorspiegelingen van zijne inbeelding, de edelste gewaarwordingen van zijn gemoed, de verhevenste gedachten en neigingen zijner ziel louteren, omwerken, samensmelten tot eene eenheid, tot een hemelsch ideaal.

Uit zijn werk zal een hooger licht stralen in de grondelooze heimenis van ons wezen : In zijn werk zullen wij een gesluierden echo opvangen van onze grootheid en eenen droeven weerklank van onzen val;

ieder woord van zijnen mond, iedere trek van zijn penseel, iedere greep in zijn snaartuig zal uit het diepste onzer ziel een antwoord wekken, een beeld doen rijzen, eene harmonij doen ontstaan die ons aan de aarde ontvoeren. Hij zal de samenvatting zijn van onze gansche natuur : de levende stem van ons Heimwee.

De kunstenaar zal de eenheid dragen in zijne ziel, in zijne daden. Hij zal in het oppergezag van den grooten Meester zijne sterkte zoeken. Hij zal begrijpen dat de scheiding der Kunst met de eeuwige wet van God eene onbestaanbare strijdigheid is, die in hare lenden draagt de dood der Kunst zelve : de bewierooking van het afzichtelijke; hij zal verstaan dat het Schoone en het Goede kristalhel water is uit ééne Bron, ééne zelfde orde bevattend, die nu schoonheid, dan goedheid genoemd wordt, naarmate zij, van verschillig standpunt gezien, verschillende afspiegelingen werpt in den geest.

Zoo was, — in vaste trekken weergegeven, — nagenoeg de zakelijke inhoud van het stuk : « het Scheppen in de kunst » dat eenige maanden geleden verscheen in *het Belfort*.

Ik heb het schrift overlezen, en gedeeld in den geestdrift waarmeê de schrijver het visioen aanschouwde der Kunst, omringd van al den glans die hare majesteit toekomt.

II.

Maar indien dit zicht, in zijne afgetrokkene verhevenheid aanzien, opbeurt, wekt het van een anderen kant, geen pijnlijk gevoel, als wij met de oogen den afgrond meten waar in werkelijkheid diezelfde Kunst door schendige hand gestooten ligt?

Een zondvloed overstroomt de wereld, slechts weinigen hebben hun behoud willen zoeken in de Ark die boven de wateren drijft.

Wanneer wij in den grond der zake dringen zal de val der Kunst ons niet verwonderen.

Zij die God hebben gebannen uit de Wetenschap, uit het Recht, uit de Zedenleer, uit het Leven, ze zouden hem niet gebannen hebben uit de Kunst?

Indien de dwalingen onzer eeuw hunne oorzaak hadden in eene toevallige misrekening, wij zouden begrijpen hoe het kan gebeuren dat niet ál de opvattingen van 's menschen hoofd, niet ál de uitingen van 's menschen werkzaamheid zijn besmet; — hoe het kan gebeuren dat van bederf zijn vrij gebleven díe deelen ten minste waarop het valsche beginsel, volgens redekundige afleiding, geen rechtstreekschen invloed heeft kunnen te weeg brengen.

Maar bij ons zit de kwaal dieper; de geest zelf van den mensch is ontsteld : en alzoo zal noodzakelijk al wat hij voortbrengt, gelijk op welk gebied, dezelfde gebreken weerspiegelen. « Stel mij als eenen zegel op uw hert, zoo stelt gij mij als eenen zegel op uwen arm! » zegt de Bruidegom in het Hooglied. Onze eeuw draagt in haar herte den stempel der onafhankelijkheid : zij zal op haren arm dragen den stempel dier onafhankelijkheid!

Zoolang de mensch knielde, zoolang bleven Kunst,

Wetenschap en Zeden in broederlijke liefde vereenigd aan den voet van den autaar:

Zoolang als de mensch door den sluier der schepping de grootheid van den Schepper wou lezen en in eenvoudigheid zijne rechten erkennen; —'t is te zeggen, zoolang als de mensch afhankelijk bleef, zoolang bleef hij één, — één en waar in al zijne werken.

Maar onze waanwijze eeuw, zij, zonder te vatten dat het echt gebruik der vrijheid bestaat in te gehoorzamen aan de wet, aanziet in haren moedwil de ademhaling als een kinderachtig vooroordeel, als eene inbreuk op hare zelfstandigheid

« Bovenal bemint éénen God! » Slavernij! « Bemint u zelven bovenal! dit is het eerste en het grootste gebod; het tweede is gelijk aan het eerste: bemint al het overige om u zelven, » zoo leerde Fichte: de wierook die bestemd was om te branden alleen voor den Alderhoogste, wordt onteerd en stijgt op aan de voeten van aardsche goden.

Voorzeker, altijd draagt de hebzucht het kleed van de liefde, altijd verschanst de verkrachting zich achter een borstweer van recht: maar het werk spreekt zonder valschheid:

Wie heeft de gedachtenwereld gemaakt tot eenen doolhof? Wetenschap, Zedenleer en Kunst, zijn van de heldere hoogte hunner eenheid nedergestooten en dalen; weggebannen ieder in een verschillig land, hebben die drij zusters zelfs met elkander niets gemeens; de woestijn van den Haat is, insteë van de beemden der Liefde, de plaats geworden hunner eenheid; in eene enkele zaak slechts stemmen zij overeen: alle drij dragen zij op het voorhoofd, met dezelfde hand geschreven, hetzelfde woord: « Hoogmoed. »

« De hoogste graad van moed is hoogmoed », zegt ergens Multatuli in eene ijlkoorts, en koel voegt hij daarachter: « Ik ben hoogmoedig... » — weinige bladzijden verder, wederkeerende tot zijn zelfde gedacht:

« glooft nooit iemand die nederig spreekt, zegt hij, want hij liegt! »

Multatuli brengt het sleutelwoord uit van de dwaling; een nederige mensch is volgens hem een leugenaar: laat ons aannemen, — Multatuli begrijpt immers geene nederigheid, daarvoor ligt hij te diep, — maar hoe dan is een nederige mensch een valschaard? «Ha! omdat hij onder uitwendigen schijn van deugd eenen grond bergt van...» en ik vind geen ander woord dan dat, waarmede Multatuli zelf zijne hoofdhoedanigheid kenmerkt : « eenen grond bergt, ja, van hoogmoed! » Multatuli wordt niet gewaar dat hij eenen medeplichtige beschuldigt, maar ook ten anderen, hij heeft het recht tot blind zijn : hij is hoogmoedig, hij is onafhankelijk.

Αιρεσις was de naam waarmede de Kerk, van ouds her, hare aanvallers doemde: αιρεσις, keus. Een hoogmoedige, een onafhankelijke mensch wil van de waarheid niet afhangen: hij wil de waarheid tot zijnen dienst; hij kiest wat aan zijn gemoed bevalt, en dan, om redelijk te schijnen, — om door de ingewikkeldheid van een zelfbehagend stelsel de diepe, niet-vleiende Orde der Dingen na te bootsen is hij gedwongen de ledige kloof aan te vullen met uitvindsels en vertoon.

Ja, men kiest; ieder neemt zijn deel. Ziet gij daar nu de Wetenschap, de Zedenleer, de Kunst, — de Waarheid, die groote martelares, te prooi gesmeten aan de wilde dieren?

III.

O, de broederlijkheid is zoo groot op onze dagen!

Met honderden te gelijk zijn zij te gaar gesneld en opgetrokken, om de Kunst te redden, die zoolang te water en te brood, had gezucht onder het enge jok der gemeene wet die drukt op alle menschelijke daden. Men brak hare boeien, zij zou den vernederden naam niet meer dragen van « dienares »; zijzelf, Koningin, zou de kroon dragen, en van ontelbare aanbidders vereerd

worden onder den naam van « Kunst voor de Kunst! »

O de broederlijkheid is zoo groot. Maar wie bemerkt niet dat, onder dien mantel van edelmoed, de schandige naaktheid schuilt van de oude zonde. Men voerde ze uit haar geschonden heiligdom over tot het marktplein, blootgesteld aan beleediging en smaad.

Hoe heeft men niet begrepen, hoe wou men niet begrijpen dat alle kunstwerk een woord is, een boek? En wanneer heeft men het recht tot spreken, tenzij als men eene waarheid op de lippen draagt? Wanneer het recht op eens anders aandacht en bewondering, tenzij als men eene daad van liefde uitwerkt?

Alle kunstwerk is een woord, een boek, — het is oneindig meer: het is eene uitstorting, het is eene gansche ziel die buitenbreekt, het is eene heele wereld, met al haren rijkdom, ten dienste gebracht aan den geest:

En hoe! de kunstenaar zou mogen zijn gansch gemoed, al de krachten van zijn wezen uitstorten aan de voeten van wie hij wil? hij zou mogen door een voorrecht, in zijne ziel, straffeloos, die gelijkenis aan het goddelijk Oorbeeld vernietigen, en onder lokkende gedaante een gevallen engel voorstellen als de spiegel van onze grootheid?

De kunstenaar zou mogen die onuitputbare schatten misbruiken der schepping: het reuzig gezang der oceanen wier diepten God heeft gegraven om ons te doen knielen voor zijne Onmetelijkheid; den oneindigen kleurenrijkdom der bloemen die Hij in de lente voor onze voeten laat ontspruiten om ons zijne Zachtmoedigheid in den geest te brengen; — de kunstenaar zou mogen de gansche schepping keeren tegen den Schepper?

Het heelal draagt in diepgemerkte teekening de ondelgbare beeltenis van eene opperste Macht, eene opperste Wijsheid, eene opperste Goedheid: indien het geldstuk aan den Cesar hoort omdat er zijne inprinte opstaat, geef dan ook aan God wat met méér recht aan God toekomt...

De eene of de andere zal mij misschien vriendelijk doen opmerken dat ik buiten de onderstelling afdwaal en er ontschuldigend bijvoegen :

« Ik hoor het : ge weet waarschijnlijk niet dat men « op onze dagen, bij gebrek aan voorwerp en nut, de « rechten der godheid heeft afgeschaft. Comte en andere « geleerden hebben met onwederlegbare bewijzen aan- « getoond hoe alle beschaving, alle vooruitgang wortel « en uitbreiding vinden alleen in de losse natuur van « den mensch; ik vraag het u, voelt gij zelf niet in u, « buiten en boven alle stellige voorschriften, dien on- « weerstaanbaren drang naar hooger, naar beter ?

« Op den graad van ontwikkeling waartoe wij ge- « klommen zijn, heeft de maatschappelijke plicht geene « bovenaardsche bekrachtiging meer noodig.

For I doubt not, thro' te ages
one increasing purpose runs,
and the thoughts of men are widen'd
with the process of the suns.

« Daarin ligt onze grootheid : Onze godsdienst, « c'est le culte de l'humanité : Wetenschap voor weten- « schap, zedenleer voor zedenleer, kunst voor kunst : « alles vóór en dóór den mensch.

« Wij openen nieuwe ruimten voor Haar die niet « kan leven dan in de hoogere lucht, die hare adelaars- « wieken niet kan uitslaan dan boven de bergen, die « onder den dwang zelf van haar gewicht naar de « zon stijgt : In de nieuwe tijdrekening die wij opzetten, « zal de Kunst alles omvatten, gansch den mensch, « gansch de wereld, gansch de natuur ; zij zal naar « eene vastere bestemming, eene krachtigere vlucht nemen: « zij zal het menschdom met haren krijgszang mederukken « op de breede baan der vrijheid aan wier uiteinde het « vaderland ligt der alomvattende wereldvrede,

where the war-drum throbbs no longer
and the battle-flags are furl'd
in the Parliamant of man, the
Federation of the world»...

Zien wij nu niet duidelijk hoe het niet voldoende is voor den kunstenaar wijsgeer te zijn, in de beteekenis die men op onze dagen hecht aan dat woord? Immers indien dit genoeg ware, volg dan maar uwe grillen, zonder peinzen : ge moogt verzekerd zijn, dat gij in de groote familie der denkers, wel hier of daar een hulpveerdigen verdediger vinden zult.

Die onweerstaanbare zucht naar hooger, naar beter : ja, die leeft in ieders ziel, het is juist daarom dat Bossuet zegt « que le cœur de l'homme est essentiellement chrétien ». — Die edele gevoelens die soms het hert ontroeren : o ja, die erken ik, « mais c'est à peine la tige sauvage sur laquelle le Christianisme viendra greffer la vertu » schrijft pater Van Tricht in eene zijner conferentiën.

Gelijk de wijnrank die niet zorgvuldig gesnoeid en opgebonden wordt, met al hare vrijheid zal liggen rotten, zoo zal de Kunst, zonder de vastheid van een redelijken dwang, nutteloos hare krachten kwisten, en omkomen.

IV.

Overweeg eens dat woord van Hello : « l'homme, cette créature si multiple, si compliquée, ne se détermine pas uniquement par la pensée; toutes ses facultés concourent à ses actes ».

Maar waarom wil ik zoo lang een bloot voorwendsel aanzien als eene overtuiging? Zoek eens eenvoudiglijk, ik bid u, in uw eigen hert naar den oorsprong van uwe meening, of sla, indien gij nog niet ten volle blind zijt, uwe blikken rond om te zien waartoe uwe schoone droomen ons hebben gebracht.

De mensch in uwe werken is dood omdat gij er God hebt buiten gebannen. De ziel is dood in hem : met hem de bron te ontnemen zijner zedelijke werkdadigheid, hebt gij de eenige sterkte geroofd die hem eigen was, hebt gij eene afzichtelijke leugen gemaakt van hem die straalde in heerlijk samenstemmende waar-

heid : hij is de nietige speelbal geworden van de verschillige krachten die in en buiten hem woelen.

Het is niet meer mogelijk te onderzoeken welke neigingen hem verheffen of verlagen, de noordnaald is in zee geworpen waarop hij zien kon wanneer hij van den weg afweek. Daar is geene enkele zucht in hem waardoor hij bereiken kan wat hij zich voortoovert : zijne hoop is zonder grond en dient alleen tot prikkel om zijn lichaam uit het heden over te slepen tot het morgen; zijne vrees heeft geenen grond, hij ziet daarin slechts de ijzeren traliestaven die hem beletten van met geweld den kerker des levens te ontvluchten.

Zijne wet is de veranderlijkheid zelve geworden, naar den wind der grillen zal de kunstenaar voortaan zijn ideaal kiezen.

Indien de hoop geen voorwerp heeft, het gevoelen toch waarmede zij het gemoed doorstroomt is zoet : ik zal mij paaien en hopen tegen de ontgoocheling in; indien de richting der vrees valsch wijst, het gevoelen toch waarmede zij het herte knelt is pijnlijk : ik zal ze bannen en dansen op den volkaan; indien de driften niet leiden tot het geluk, ik wil toch het genot smaken van den oogenblik.

De kunstenaar zal het rijk der dood uitbreiden en de woestijn bevolken met zijne schimmen.

Hij zal zinken, langzaam misschien, maar zeker.

Het is mogelijk dat men, zelfs na volkomene afscheiding van het geloof, een tijd lang nog, het levenloos lichaam blijve eerbiedigen van eene deugd die men eertijds voelde in zich, bezield met eene hoogere waarheid.

Alzoo zal men misschien nog meesterwerken aantreffen van goddelooze hand, waarin eene ware verdienste wordt opgehemeld.

Maar, — en hier wil ik de aandacht op trekken,

— waar is de grootheid van zulke menschen die gij schiept naar uw beeld en uwe gelijkenis?

Dit vraag ik u, wat bracht uwen held zoover dat hij zijn eigen belang voorbijzag om, tot eens anders voordeel, de ruwheid van duizend moeielijkheden te kiezen? Hij is slaaf van zijnen moed, lijk een wulpsche mensch slaaf is van zijne lusten.

De mensch is een godsdienstig wezen; ruk den godsdienst uit zijnen geest : zijne eenheid is gebroken, gij hebt eene strijdigheid gemaakt met honderd koppen. Ik zal in uw boek, in uw schilderstuk den gang en de werking kunnen nagaan van een wonder organismus, opengelegd door eene kunstveerdige hand; maar mijne « natuur » zult gij niet roeren, niets zal tot mijne ziel spreken en haar verheffen, niets zal me zeggen : « ziedaar uwe type », ik zal niets anders zien dan eene toevallige afwijking van den gemeenen regel en, — indien ik wil spreken naar uwen geest, — met Tennyson besluiten :

« It is the stirring of the blood. »
Het is een aandrang van het bloed.

Hoe verlagend ! en nochtans hier hebben wij voor ons de Kunst voor de Kunst in haar verhevenste droombeeld; — helaas, eene levenlooze näaping van het kristen ideaal.

Maar ook, de vrije kunstenaars voelen zelf genoeg dat het däár de luchtkring niet is waarin zij kunnen ademen : alzoo denk niet dat zij op die schijnbare hoogte lang zullen stand houden.

Volle vrijheid wilde men, leven en waarheid. In hunnen hoogmoed vonden zij dat hunne ziel te groot was, te machtig om bestierd te worden door diezelfde hand die de wankele stapkens van een kind geleidt op den levensweg. Hun verstand was te veelomvattend om ingesloten te blijven tusschen diezelfde grenzen waarbinnen eenvoudigen en onwetenden hunnen hemel

winnen. Hun edelmoed riep hen tot hooger bestemming dan die waardoor men, zelfvergeten, zijn talenten offert en zijn bloed vergiet om eene edele zaak. Zij waren geboren om als adelaars te zweven in de lucht; om door hun verheven, eigenwillig ongeluk, den palm der martelaarschap te ontvangen; om als Prometheus bewonderd en beweend te worden.

Vandaar het gebrek aan evenwicht dat al hunne scheppingen kenmerkt. Zij onderhouden en voeden zonder inkorten de eene of andere gave die hun eene echte grootheid verwerven zou indien zij gematigd wierd, maar die nu, overgelaten aan hare wilde groeikracht, noodzakelijk ontaardt tot miswas, en — in nauwe beteekenis ditmaal, — den lagen naam verdient van drift.

Welke eerbied b. v. is men verschuldigd aan dit ziekelijk overgevoel dat hedendaags in onze letterkunde heerscht ?

Verre van de begaafdheid te misprijzen dier droomers, beken ik dat velen onder hen eenen geest dragen, hoog verheven boven het stof, krachtig aangetrokken tot het Onzichtbare; — doch wee hem, die, tegen de natuur, zich genoegt met die gevoelens, die tranen van ontgoocheling te liefkozen welke de ziel geweld aandoen, en die den moed niet heeft om door daden te antwoorden op de klacht van zijn hert.

Zij zoeken naar waarheid, en zij doen afstand van hun gedacht. Zij meenen den mensch te vatten in zijne grondnatuur : zij grijpen hem aan op den oogenblik dat hij lijk een wild peerd over de vlakte stormt, en smijten hem dan naar het hoofd den naam van « bandelooze ! » Zij zoeken naar leven, en zien niet hoe hunne buitensporigheid in en rond hen niets anders zaait dan dood en vernieling. Zij zoeken naar onsterfelijkheid, en zij nemen tot grond de ziekte hunner eeuw, naar vastheid, en bouwen op het drijfzand der zenuwen.

Maar men is aan het dalen en men zal de helling volgen.

De Kunst die men in hare eerste vervorming nog niet openlijk had durven ontdoen van den stralenglans die om haar hoofd speelt, verliest hoe langer hoe meer haar gezag.

« Auri sacra fames! »

De Kunst, als een edel kind ontstolen aan de zorg zijner Ouders, is in de handen gevallen van roovers zonder hert.

Zij wierd overgevoerd in het midden der bosschen, grof mishandeld, hare goddelijke inborst moest gebroken worden.

Onder de leiding van bedrevene, kneukelvaste meesters oefende men haar zonder ophouden, dagelijks, jaren lang, in alle soort van tooverstreken en kermispretten. Ze wierd zoo gedwee, zoo leerzaam, zoo smedig, zoo lam.

Zóó wilde men haar, zóó was het goed, zóó zou ze kunnen opkomen in de wereld zonder aanstoot te geven door hare oorspronkelijke fierheid.... Auri sacra fames! Het was de oude judasgeschiedenis van de dertig zilverlingen.

Zij zal verschijnen, niet zooals hare zending en haar bloed vereischte : dragende hoog in hare linkerhand de fakkel der onveranderlijke Waarheid, en liefderijk met de rechterhand den glorievollen weg aantoonende die leidt ter aanbidding op den Heiligen Berg.

Zij is zoo gedwee! zij zal buigen, knielen, den voet kussen : zij zal in de oogen der machtigen de wet zoeken van al hare gevoelens, van al hare gebaren, van al hare stappen.

Zij zal verschijnen, openlijk op de planken, het volk vleien, zijne blindheid goedkeuren, het voortstuwen op den weg naar verdeeling en duisternis.

Het huis der Kunst is het Huis des Gebeds : de bedriegers die er binnengeslopen zijn verdienen de slagen der zweep waarmede Jezus de koopers en verkoopers uit den Tempel dreef.

Ha, de leus was: « le culte de l'humanité ». Noem de zaken met hunnen naam en zeg maar zonder verbloemen: « le culte du moi »: volstrekte meesterschap der driften.

« L'homme isolé, en général, cédant non pas à une déduction logique de son erreur, mais à la pesanteur de sa personne, roule d'abîme en abîme. » (Hello)

Wat zal de beitel, het penseel uitbeelden als men sedert jaren, in vervanging van dien tocht die vroeger bond aan het gelukkige Vaderland, schandige ketens heeft om den hals gesmeed die aan den grond kluisteren van het Ballingsoord? — Van welke verhevenheid zal de mond spreken als gansch de mensch vervuld is met laagheid?

Aanzie de natuur der driften: welk is de stem die, als eene spotnavolging van des Heeren stem, eeuwig in de ooren sist van een gevallen mensch?

« Nooit voldaan! meer, altijd meer! »

Gedragen op de vlerken der nachtraaf zal de kunstenaar stijgen door de ruimte, hoog in de duisternissen; toegerust met den snavel van den vampir zal hij nederschieten op zijn slachtoffer, diep in den afgrond.

Die « nooit voldaan » zal zijn geestdrift worden; die « altijd meer » zal hij in het navorschen van zijn ideaal voor hem stellen als een licht. In zijne besmeurde inbeelding zal hij aan die schrikkelijke grenzeloosheid een levenden vorm trachten te geven, haar opsmukken met al de sierselen die hij zich kan voortooveren, met al de aanlokselen die hij kent.

Plato schreef over meer dan twee duizend jaar dat alle kunstwerk een ζοον τι, een levende wezen zijn moest; het Kristendom bepaalde, en hield vóór dat de roep van den kunstenaar was in de gekrenkte kinderen van den gevallen vader de type te herscheppen der oorspronkelijke rechtveerdigheid; — heden nochthans schijnen er velen in hun werk te streven naar de volmaaktheid van een geil dier.

Maar wat geeft dit? De kunstenaar moet tot zijne broeders spreken zoodanig dat zij hem verstaan, en waarlijk, helaas, ditmaal, — beter dan wanneer hij eene deugd ophemelde zonder grond, — ditmaal zal hij een krachtigen weerklank wekken in het zenuwstel der toeschouwers; ditmaal zal men hem vereeren: hij is de afgod geworden der slechterikken, en oogst zijne verdiende schande!

Als Voltaire in triomf door Parijs gedragen wierd, was het de Kunst of de Wetenschap niet die men in hem toejuichte, het waren zijne modderschriften. De geschiedenis is daar om te bewijzen: overal op den doortocht van dien ouden schurk riep het volk: « vive l'auteur de la Pucelle! » De menigte had gevonden dat hij zoo diep treffen kon. En waarachtig, zijn dolk trof diep, ik begrijp dat men de steek gevoelde: hij vermoordde de ziel!

« Then comes the check, te change, te fall:
« pain rises up, old pleasures pall:
« there is one remedy for all... » (Two voices)

Wannneer de mensch den kring is rondgezworven der ondeugd, dan vindt hij zich eindelijk verlaten uitgestrekt op eene kale rots, van waar hij niets meer ziet dan boven hem den hemel en onder hem den afgrond: den Knieval of de Zelfmoord.

Wanneer de kunstenaar vergeefs de menschelijke natuur heeft gezocht in de tuchteloosheid van den wil, van het vernuft, van het lichaam, dan is hij zoo ver geraakt dat hij kiezen zal tusschen het Kristen Ideaal en het Realismus.

Zoo nauw zijn Kunst, Wetenschap en Leven verbonden dat het gedacht van Kristen Ideaal den Knieval en het Geloof besluit, — dat in de beteekenis van Realismus de Twijfel en de Zelfmoord liggen gevat.

Waartoe nu zal de mensch overslaan : tot de Aanbidding of tot de Wanhoop ?

Helaas, onze eeuw laat haar werk niet onvoltrokken. Zoo diep zit de hoogmoed in de ziel geworteld dat de kunstenaar zal hardnekkig blijven.

Hij had zijne rede gedwongen haar af te scheiden van Hem die haar sterkte, en met gretigheid het gezag aanveerd der bloote kennis, omdat hij alzoo in de ontwapende waarheid een zwakken vijand zag.

Inderdaad, het duurde niet lang of hij overwon. In zijne onstandvastigheid alleen las men de dommekracht; voor velen nochtans was dit blijk niet duidelijk genoeg: hewel, de drift zal zich voortaan ontdoen van alle vreemde mom, hij zal ongedekt vooruitkomen zonder schaamte, hij zal de schuldelooze rede zelf uitschelden en openlijk verstooten, en roemen op zijne eigene geboorteblindheid. Het moet ons niet verwonderen dat de mensch, in den beginne hooveerdig op zijne gewaande kracht, eindelijk na droeve ondervinding hooveerdig wordt op de overtuiging zijner zwakheid. De Hoogmoed blijft hoofdzaak; het is immers niet in den geest dat wij de kiem moeten zoeken der ondeugd; de eene dwaling vloeit gewoonlijk uit de andere, niet volgens eene redelijke afleiding, maar volgens een gevoelsoordeel van het hert. Daarom bestempelden wij den Twijfel, de Zelfmoord en het Realisme met den zamelnaam van «Wanhoop».

De kunstenaar wil dus niet edelmoedig de Waarheid erkennen, met in hare aankleving zijne opperste geluk en verhevenheid te putten; hij zal haar hulde brengen met in hare loochening zijne uiterste ellende en vernedering te vinden. Daarin zien wij, te midden van de schijnbare nederlaag der deugd hier op aarde, den voet van God op den kop van Satan.

De realist zal ieder licht, waar of valsch, in zijn gemoed dooven; iedere verzuchting dempen; iedere aandrift tegenwerken : alles is leugen, alles is bedrog. Hij is dood.

Hij heeft geen hert meer, geene ziel, geen ideaal;

hij heeft alleenlijk oogen, ooren en handen : hij zal kijken, luisteren en weergeven. In zijne werken zal hij geene waarheid of geene leugen, geen heil of geene ellende, geen kwaad of geen goed onderscheiden : zijn oog en zijn oor immers kennen dat alles niet. Door zijne werken zal geen medelijden of geene medevreugd trillen, geen geestdrift of geen afkeer : zijn oog en zijn oor immers onderscheiden dat alles niet. « Quum in profundum venerat, contempsit! »

Zijn werk draagt geen gedacht! Maar nochtans, hoe diep liet de geest daarin de sporen van zijne afwezigheid! Indien de poëzij de voelbare, benaderende uitdrukking is van eene afgetrokkene waarheid, aanschouwde men ooit treffender beeld van de wanhoop dan het werk van den realist? De wanhoop is eene ontkenning, eene verloochening, eene ledigte: het werk van den realist is een gapende afgrond, het is de Niet. De wanhoop zwijgt : de realist zwijgt, maar dit zwijgen wordt eene schrikkelijke stem die helmt door de ziel, — schrikkelijk lijk de zwijgende stem der sterren die 's nachts, aan den jongeling in Maud den kreet ontwrong :

« tyrants in your iron skies,
« innumerable, pitiless, passionless eyes,
« cold fires, yet with power to burn and brand
« his nothingness into man! »

Tyrannen in uwen ijzeren hemel, ontelbare, onmeedoogende driftelooze oogen, — koude vuren, die nochtans de kracht bezit om op het voorhoofd van den mensch zijne nietigheid in te branden!

Zag men ooit het Noodlot machtiger in zijne onzichtbaarheid, ooit den Mensch machteloozer in zijne daad dan Ibsen het Noodlot en den Mensch voorstelt? Driften stooten op een, kinderen spelen in argelooze onschuld, herten breken : zelfmoord... waaruit, waarom, hoe? de maan schijnt even koud, de morgenstond rijst even prachtig, na den storm geen regenboog : somber zinkt de gordijn. — Ziedaar den mensch! Ziedaar de geliefde kinderen des Vaders opnieuw tot aas geworpen aan de *schadenfrohe* woede der heidensche Eumeniden.

V.

Wie heeft ons zoo diep in het Pyrrhonismus nedergestooten? Luther, de eerste, heeft, onder beschutting van een stelsel geschikt naar de geestgesteltenis van den tijd, de volkomene onafhankelijkheid der Kunst aangepredikt.

Wanneer hij de beelden buïten de kerken sloot, bevatte zijne daad de godloochening, zooals een welgeschoten schicht de dood draagt.

De geest der duisternissen nam den schijn aan van den engel des lichts. Luther, verontweerdigd en geërgerd over die tastbare, lage wijze waarop, gedurende eeuwen, de Roomschen hunnen Heer huldigden, kwam als een gezant des Hemels, een nieuwen eeredienst instellen die beter voegde aan de weerdigheid van den mensch, aan de weerdigheid van God. Voortaan zou de ziel, volkomen ontrokken aan den verstompenden invloed der uitwendige zaken, en zonder gevaar nog over te slaan tot afgoderij, zich met gesloten zintuigen, rechtstreeks aan God opdragen als eene zuivere offerande.

De Kunst was hem eene ontheiliging! hoe! de ziel zou tot haar gebed van het stof een lichaam afbedelen, en zich verlagen tot eene slavin? De Heer wilde aanbeden worden in den geest, en keerde het gelaat af zoowel van den wierook en de altaarsiersels der kristenen, als van het bloed der joodsche offerdieren.

De Kunst wierd als eene onzuivere uit den tempel gebannen en uit de ziel : Luther wist wel dat hij het gezag van God bande uit het lichaam en uit de wereld.

Hij wilde de wederzijdsche gemeenschap breken die tusschen lichaam en ziel bestaan kon. De wil moest vrij blijven, en zijne verhevene krachten, die alleen tot Gods zuivere glorie bestemd waren, niet aanwenden ten opzichte van een lichaam dat, dood en blind, onbekwaam was tot zonde en onbekwaam tot deugd. De ziel zou men aan God schenken, en het lichaam overlaten aan zijn lot.

De wil luisterde met gretigheid en liet zich gezeggen; de driften integendeel, — dood en blind, inderdaad! — gehoorzaamden niet aan den raad van Luther : hij had het wel voorzien. De wederstand was gebroken, de driften overweldigden de ziel : de mensch met ziel en lichaam stortte neder. Ziedaar nog eens het oude « eritis sicut dii » getrouw vervuld!

Luther's dwaling is lang ontdaan van hare nutteloze uitwendigheid. De opvolgers hebben zijne erfenis overgenomen en, naar zijnen geest, het zaad gestrooid in nieuwen grond.

Guizot, opmerkende hoe natuurlijk de vrijdenkerij vloeit uit het Protestantismus, meent dat de dwaling van Luther hare bron had in een hoofd en noemt ze : « une idée pleine de prévision ». Indien hij onpartijdig had willen oordeelen zou hij gezien hebben dat de Hervorming haren oorsprong nam in een hert en mag beschouwt worden als « une passion pleine d'aveuglement ».

Het is waar, Luther lei den grondsteen van onzen tijd : men heeft zijne leering misschien nooit gekend en men is zijn volgeling, men haat hem misschien en men stevent in zijne richting. Luther heerscht in het hert : — de leugen ontwikkelt en teelt : dát is zijn werk.

« Le culte de l'humanité! » wat verlokkend woord! het is het Lutheranismus in de zestiende eeuw.

Luther's geest leeft voort, Luther's geest baarde de Kunst voor de Kunst; Luther's ziel zweeft door de Weltschmerz; zijn hert klopt in de goudkoorts; zijn drift woedt in de pornographie; zijne wanhoop gilt door het Realismus.

VI.

God had den mensch geschapen in de eenheid : Hij had den mensch aangesteld als koning over de gehoorzame schepping.

Maar God begeerde dat de dankbare mensch, op zijne beurt, eene eenheid scheppen zou in de wereld : dat hij het gansch heelal, door zijn vrijen wil, door zijne vrije daad, onderwerpen zou aan den Schepper.

God gaf aan den mensch de macht om de stem te worden van alle stoffelijke wezens : door zijnen mond zou het heelal den lof verkonden van den Schepper of den lof van Satan.

De Kunst is het symbool van deze macht :

Wanneer de mensch door zijn vrijen wil, door zijne vrije daad, zich tot den Schepper keert, ontvangt het stof van de ziel eenen geest van leven en verheft zich tot een gebed : alles straalt in eenheid en waarheid;

Wanneer de mensch door zijn vrijen wil, door zijne vrije daad, zich van den Schepper afkeert, ontvangt het stof van de ziel eenen geest der dood, en verheft zich tot eene blasphemie : alles scheurt, en stort erbarmelijk in den afgrond der leugen.

Heilige verdoolde Macht, Dochter van het Groot Huis, die verre van de Vaderwoonst, uw geluk zoekt, gij die ook de eikels gedeeld hebt met de zwijnen, en die nochtans den verheven naam draagt van Kunst, ontrouwe! wanneer zult gij u bekeeren?...

F. M.

S. G. den 24sten April 1896.

TWEE NALEZINGEN OP HET BELFORT.

Onder 't lezen van Mithrem, de belangwekkende studie van den heer Am. de Paepe, schoot mij eene uitdrukking te binnen, die ik over jaren van eene oude vrouw hoorde en uit haren mond opteekende.

In mijn zantersboekske van 't jaar '90 staat : *Mittremsche* (1) *noen* = *Caneghemsche noen.*

Over *Caneghemsch* schreef ik in « 't Belfort » van December '92.

Caneghemsch, hoedw. — Gebruikt in de uitdrukkingen : *'t zal weerom Caneghemsche noen, Caneghemsche avond zijn;* 't gene bediedt dat de personen, die men verwacht, in de herberg zitten en ver op den noen of laat in den avond thuiskomen zullen.

't Was gansch in dezen zin dat ik « Mithremsche noen » hoorde gebruiken, en 't en valt niet te betwijfelen dat de uitdrukking sloeg op den Sleidingschen *Mithrem,* want de vrouw woonde in de jaren '40 op die gemeente, sedert heeft ze te Bellem gewoond en is er gestorven.

'k Weet 's wonders of deze spreuk in Sleidinge en 't ommeland gekend is; ik en heb ze maar eens gehoord.

Had de vrouw deze zegswijze te Sleidinge geleerd of smeedde zij ze zelve naar analogie van *Caneghemsch* en *Bellemsch* (te Ursel gebruikt) ?

Daar kan de heer de Paepe misschien bescheiden over geven.

De heer Scharpé geeft, in zijne « *Taalzuivering* », een hekelingske aan de Vlamingen, die, gelijk de Z. E. H. Kan.

(1) Zoo teekende ik het woord op.

Muyldermans, in zake van taal, den middelweg inslaan en noch zuiver Hollandsch, lijk de Gentsche Hoogleeraars, noch uitsluitelijk hun Vlaamsch dialect schrijven, maar den Hollandschen woordenschat erkennen en ook in de schrijftale opnemen willen *al wat in de gewestspraken goed is.*

De Latijnsche stokregel « *in medio virtus* » heeft zienderooge veel van zijn gezag verloren.

De heer Scharpé vraagt bl. 206.

« Onze gewestspraak? *Onze* gewestspraak, de Brabant-
« sche van den E. H. Muyldermans, de Waaslandsche van
« den E. H. Joos, de West-Vlaamsche van den E. H. Gezelle?
« Welke? Of wel alle onze Vlaamsche gewestpraken dan?
« En dat mengelmoes zou dienen om eenheid te brengen
« in de schrijftaal? »

Dat de eerw. heer Kan. Muyldermans er niet op uit is, zijn eigen Brabantsch dialect als algemeene schrijftaal op te dringen, hoeft niet gezegd te worden; dit is evenmin het geval met alle rechtgeaarde zanters. Hunne leus is : *alle gewestspraken hebben recht stof te leenen om eene algemeene gekuischte taal te maken.*

'k Weet 's wonders waarom een volkswoord, dat den toetssteen der afleidkunde kan doorstaan, dat soms zoo oud is als onze taal en in Vlaamsch-Belgie van drij millioen menschen gekend, niet in de schrijftaal zou mogen opgenomen worden?

En de gewestspraken hebben honderden en honderden woorden gemeen. In 1886 getuigde de E. H. Joos dat hij in Tuerlinckx' Idioticon 800 woorden vond, die mede in 't Waassche van alledaagsch gebruik zijn. Het *Belfort* van December, 92 zegt dat het *Meetjesland* met *Haspegouw* en *Hageland* rond de 2000 woorden gemeen heeft, en dat de taal van die streek nog veel meer in verband staat met de West-Vlaamsche.

Is het dan niet overdreven uit te roepen, dat de mannen, die de Nederlandsche taal meer leven en meer waarheid willen geven, mengelmoesmakers zijn? Terwijl de Franschen hunne taal gedurig met vreemden blaai opsmukken, mogen wij, Vlamingen, onze eigene edelgesteenten niet ten tooge stellen?

Hoeveel woorden staan bij Kramers en Van Dale die er *dood* en *begraven* uit zien en toch in Vlaanderen nog springlevend zijn? Wie gaf deze schrijvers het recht onze levende woorden vervallen te verklaren? Wie?

Maakten Sleeckx en Van de Velde ook een mengelmoes van hunne taal, aangezien zij getuigen dat hun Woordenboek twintig duizend woorden meer geeft, dan alle andere boeken van dat slag? En wat gezegd van de opstellers van « Algemeen Nederlandsche Woordenboek » die, volgens den E. H. Am. Joos, op denzelfden afstand (vijf bladzijden), dertig woorden meer opnemen dan Kramers?

Waar haalden de schrijvers die woorden, zooniet uit het levende gebruik?

De heer Scharpé vraagt verder:

« Waar de Nederlandsche taal afwijkt van onze Vlaam-
« sche dialecten, welken vorm zou men verkiezen, den
« Nederlandschen of den Vlaamschen? Zal men schrijven
« *de venster* of *het venster; het gedacht* of *de gedachte; vóor*
« *zes weken* (= zes weken geleden) ofwel *over zes weken;*
« *in dit opzicht* ofwel *onder dit opzicht; aardig* (= lief) of
« *aardig* (= zonderling). »

Welken vorm men opnemen zal?

Sedert wanneer ziet men daar moeilijkheid in? De Vries en Te Winkel hebben menige woorden met twee vormen: *gerst, garst; vol, vullen; wurm, worm; wurgen, worgen; burgen, borgen; druppel, droppel; hurde, horde* en oneindig meer andere.

't Is, onzes dunkens, de taal verrijken er woorden in te brengen, die onder meer dan eenen vorm verstaanbaar zijn.

Welk geslacht men den voorkeur geven zal?

Wel, men zal alle twee de geslachten geldig maken, en 't eene zal zoo goed zijn als 't andere. 't En is immers van heden of van gisteren niet dat in onze taal woorden voorkomen met twee erkende geslachten. Slaat de meeste woordenboeken open en gij zult er veel vinden.

Ten andere, de Vlamingen staan niet alleen om hunne eigene geslachten te verdedigen. Reeds in 't jaar 40 schreef de heer Van den Bergh, die zeker niet zinnens was van onze taal een mengelmoes te maken:

« Hoezeer het geslacht dezer woorden (de heer Van
« den Bergh, gaf eene reeks woorden, wier geslacht ver-
« loopen is) dus blijkt verloopen te zijn, is het echter
« moeilijk, dit bij allen te herstellen, omdat het gebruik te
« zeer ingeworteld is; doch bij eenigen zou ik de herstelling
« in het oorspronkelijke geslacht aanraden, namelijk bij *proza,*

« *persoon*, *regel, stond* en *vorm* en in deftigen stijl *uur* of « ure. **Zoo de overigen in Belgie in het echte geslacht « hier en daar gebruikt worden, zoude ik den Vlaam- « schen schrijveren aanraden, dit taaleigen te hand- « haven.** » (*Taalk. Mag.* III, bl. 504).

Of men de Hollandsche of de Vlaamsche voorzetsels verkiezen zal? En schrijven *over drij weken* in steê van *vóor drij weken?*

De heer Wattez wees er op dat de Hollanders ook uitdrukkingen bezigen, die door de taalpolicie voor belgicismen uitgescholden worden. Hij haalde een voorbeeld aan uit D. J. Van Alphen. (Belfort) Wat *voor* en *over* aangaat, de Z.E.H. Muyldermans zegt, bl. 234, dat de *Zuidnederl. Maatschappij van Taalk.*, in hare zitting van 24 Meert 1878, de uitdrukking « *over eenige dagen* » goed achtte, ofschoon Noord-Nederland enkel *voor eenige dagen* bezigt.

Vader David, in zijne *Tael-en Letterkundige Aenmerkingen* — 1856, zegt bl. 124, I.r 48 : *over*. In Noordnederland zou men zeggen *voor* zoo veel jaren. Men gebruikt er *over* om van het toekomende, en *voor* om van 't verledene te spreken. Daer kan *voor* inderdaed voor dienen, namelijk in den zin van *ante*, gelijk wij ook zeggen *voor dezen*. Maer *over*, in den zin van *abhinc*, is van ouds gebruikelijk, en in Holland zegt men ook nog *over lang*, *over vele jaren*..

En het *Taalkundig Magazijn*, II, bl. 348, levert het bewijs dat *over* geen belgicism is : « Vele Hollanders gebruiken *over*, als ze *voor* zeggen moeten, bijv. over *acht dagen was ik nog te Rotterdam*.

En de officieele Kramers is zoo boos niet als de Meyer, die 't woord in zijne lijst van verouderde woorden plaatst. Kramers zegt : (van het tegenwoordige oogenblik af, zoowel in 't verledene als in het toekomende, doch tegenwoordig meest altijd het laatste).

Kramers durft dus ons Vlaamsch (?) *over* niet verwerpen, maar verkiest *voor*, omdat *over* eenigszins dubbelzinnig is, *volgens hem* (*Nouveau Dictionnaire Neerlandais Français* 1884, p. 964).

Na al die getuigenissen zullen wij maar gerust ons *over* bezigen, al schelde men het ook uit voor een verachtelijk belgicisme.

Welke beteekenis men zal verkiezen? en of AARDIG, LIEF **zal te bedieden hebben ofwel** ZONDERLING**?**

Eene rijke taal is het die voor ieder denkbeeld een eigen woord heeft, en, indien het zonde is woorden te geven, die verscheidene zaken beduiden kunnen of verscheidene hoedanigheden uitdrukken, dan mag men gauw eenige bladzijden uit onze woordenboeken scheuren.

Ten andere : *aardig* beteekent volgens de woordenboeken : *Geestig, bevallig. — Vreemd, wonderlijk; welwillend, heusch. — Vrij groot.* Wat kan beletten bij die reeks de beteekenissen *lief* en *zonderling* te voegen? Maar *bevallig* is immers *lief* te bedieden en *vreemd* zegt zooveel als *zonderling.*

De heer Scharpé had dus niet veel reden bezwaar te vinden in de beteekenis van *aardig*

Daarmee zijn twee reeksen vragen van den heer Scharpé behandeld, of ze voldoende beantwoord zijn, mag een ander man oordeelen.

Wij, Vlamingen, willen niet ontkennen dat wij 't een en 't ander te leeren hebben (1), maar dat men als belgicism uitschelde al 't gene in Holland anders wordt gezegd en geschreven, dat gaat over zijn hout. In de laatste tijden hebben de « flaterlezers » ons willen wijsmaken, dat we de minderen zijn van de schrijvers uit Nederland; doch als wij de hoedanigheden van den Nederlandschen stijl, zoo schoon door vader David gegeven, aannemen, moeten wij en elk rechtgeaard man bekennen, dat die hoedanigheden meer te vinden zijn bij de Vlaamsche dan bij de Hollandsche schrijvers.

Van Noord en Zuid moet iets toegegeven worden, men verachte en verwerpe niet onverbiddelijk, men verwerke alle deugdelijke bouwstoffe in het Nederlandsch taalgebouw, dan alleen is er mogelijkheid overeen te komen.

« In medio virtus » en we eindigen met Omer Wattez. « Eene levende taal laat zich niet absoluut de wet voor-« schrijven. Zij ondergaat den invloed der toestanden met « hun goed en hun slecht. En waar er te veel aan die taal « gepeuterd wordt, wordt zij rijp om te rotten. »

JUUL VAN LANTSCHOOT.

Dendermonde, April 1896.

(1) Zou onze Vlaamsche taalpolitie dit voor de Hollanders ontkennen?

GEDICHTEN.

Noenegalm.

't Is noen! Daar rolt uit d'hooge populieren
een forsche galm, een luid gebingebang.
't Is noen! De wandelende klokken zwieren
en plengen over 't veld hun blij gezang.

Het werk houdt op; de blijde zangers staken;
en wind en molen vallen stil alom.
De lucht hangt grondloos wijd en diep te blaken;
het aardrijk straalt en schemert stil en stom.

De trossend' hoving rust in doom des vreden;
de geurge bloemen benglen over d'haag
en langs de groene lommerpaden treden
de dorpelingen hongerig en traag.

Lijk blauwe wierook stijgt uit alle verten
zoo meenge rookdraad in den zonnegloed.
En lijk een wierook walmt uit christen herten
het noengebed, de schoone Moedergroet.

Vogelnest.

Het loof begint te piepen, hoort,
daar boven de oude lochtingpoort
die nu half open hangt beschaûwd
van 't lommerrijke vlinderhout.
In haag en rijs en rankend groen
slaapt zacht de gouden achternoen.

Wat wonder heeft de Mei verricht,
wat zoeten hemel hier gesticht,
wat rein genot het hert bereid,
in deze geurige eenzaamheid?
Daar klinkt een kwetting kort en schel;
een vlerkjen wemelt vlug en snel
en fladdert om den looverhang;
dan reikhalst in een dicht gedrang,
met fel gepiep, getjilp, gefluit,
een tal van bekjes 't loover uit.
Der gouden monden luid geraas
verwelkomt 't drukgewonnen aas;
en op des nestjens mossen rand
daar hangen nu van wederkant
en vadertje dat bekt en deelt
en moedertje dat koost en streelt
en heel het vroolijk huisgezin
lacht luide en schatert van de min.
Een wip, en vadertje is vandaan;
het mossen nestje is in de blaân
en 't lommerrijke vlinderhout
is vol van stillen liefdekout.

De Beiaard.

Aleer de beiaard de uren slaat,
van zoo dat hij aan 't spelen gaat,
daar treedt met feestelijk geluid
een heele stoet vooruit.

Als uit een oostersche uurwerkkas
komt heel Oud-Vlaandrens heldenras.
De graven komen een voor een
gestaald van top tot teen.

Blij klinglend kringt de breede stoet.
Elk spreekt en buigt en geeft een groet.
Elk heft zijn hand met zweerd of staf
zoo Vlaanderen hun gaf.

Een gouden straling wemelt schoon
op stalen halsberg, gouden kroon.
Doch d'ure slaat en gansch de rij
is als een droom voorbij.

De vledermuis.

De kerkevensters blekken blinken
in 't wit en scheemrig avondzinken
en om de donkerende gracht
verschijnt de vogel van den nacht.

Hij waggelvlerkt in 't schemerschingen
doorwentlend half onzichtbre kringen.
Hij tuimelt uit het hemelsblauw
en is verdwenen even gauw.

Steeds kringt en ringt hij nijgend stijgend.
Gezangloos flabt hij en stilzwijgend,
met eene wending log en loom
en volgt den mensch gelijk een droom.

Luid krekelen de blozend' hagen.
De vijvers kwaken; de olmen wagen
en 't diepe meerschland slaapt en doomt
heel overwalmd en witberoomd.

Uit duisternissen opgerezen
wie is die wieker? Droom of wezen?
Zoo vreemd als 's avonds ver gesuis
is 't avondkind de vledermuis.

Langs de elzenhagen.

Door dikgebladerde elzenhagen
daar ruischen Vlaandrens oude sagen.
Daar rent in wolk- en windgebrom
de wagen van het heidendom,
met Wodans raven Freya's lokken;
Thors hamer doet den bodem schokken;
Walkuren rijden hoog en wild;
door 't neevlig zwerk rolt Balders schild.
Daar rollen oorlogskar en ossen,
de stieren en de wolkenrossen,
met weiman, kemp en wagenaar
en hoornig' helden al te gaar,

met zwarte geesten die kerjoelen
en nekkers in de waterpoelen.
Het rolt al heen in woesten stroom
gelijk een donkre bange droom.
Doch weg zijn al die zwarte dagen,
weg al die stormen en die vlagen.
Een heller dageraad ontstond;
een heller zon straalt heerlijk rond
en drijft de wolken en de schaûwen
van Vlaandrens groenende landouwen.
Waarheen men stare, op hoogte en hil
rijst torenspil bij torenspil.
Het kruis beheerscht de Vlaamsche velden
en heldre zegeklokken melden
nog immer in hun kersten taal
des grooten Heilands zegepraal.

ECKART.

DRIEMAANDELIJKSCH OVERZICHT.

KUNST EN LETTEREN.

Rodenbach. — 't Aprilnummer der *Vlaamsche School* was uiterst belangwekkend. Het deed ons ALBRECHT RODENBACH kennen als teekenaar en schonk ons twee zijner teekeningen in liefelijke platen voorgesteld, namelijk de onthoofding van Pieter van Roeselare op de markt te Rijsel en een tafereel uit zijn gedicht *Irold's Jeugd*. Eenige onuitgegeven tooneelen van dit stuk worden hier ook meêgedeeld.

Middendietsche Letteren. — Men weet welke schatten, wat onze taal en letteren aangaat, de heeren DE FLOU en GAILLIARD aan het licht gebracht hebben door hun onderzoek in de boekenhallen van 't *British Museum*. Daarom hebben zij een lezenswaardig verslag meêgedeeld in de *Verslagen* der Koninklijke Vlaamsche Academie. Onder nr 50 hunner verzameling van kostbare boeken en handvesten hebben zij « *De Spieghel Smenschen behoudenesse* » aangeteekend. Het is een perkament, kwarto-formaat, geschrift van het begin der 14e eeuw, op twee kolommen. Het is versierd met vele gekleurde en genummerde penteekeningen tusschen den tekst. Over dat handschrift verschaffen zij ons de volgende bijzonderheden :

« Dit prachtig en merkwaardig gewrocht is geheel in den trant van MAERLANTS beste didactische schriften: zelfde stijl, zelfde zwier en meesterschap over taal en rijm. Is het geen werk van den grooten dichter zelven, — zooals wij het echter blijven vermoeden, — dan toch komt het in vele opzichten, en wel het meest door geschrift en wijze van illustratie, wonderwel met andere afschriften van MAERLANTS werken overeen : vooral de teekeningen schijnen ons toe door denzelfden kunstenaar gemaakt te zijn als die, welke het exemplaar der *Naturen Bloeme* uit het British Museum opluisteren ; het geschrift trekt sterk op dat van eenen der beide aldaar bewaarde *Rijmbijbels*.....

De Spieghel Smenschen behoudenesse is eene berijmde vertaling

van een werk, door een onbekend schrijver, naar het schijnt een benedictijnermonnik, in den loop der 12e of 13e eeuw in Latijnsche verzen opgesteld en, zoowel in de voorrede als bij den aanvang van het eigenlijke werk, betiteld als *Speculum humanæ salvationis.* Broeder Jan, uit St Ulrichts en St Affres klooster, maakte er eene Latijnsche verkorting van, die ook in verschillende Europeesche talen overgezet werd. »

Verlaine en Coppée. — De *Mercure de France* laat verstaan dat VERLAINE COPPÉE heeft geholpen aan eenige der schoonste verzen van *Intimités.*

Alberdingk-Thijm. — S. MULLER schreef in *Ned. Spectator* van 11 April over de brieven van ALBERDINGK-THIJM: « Gij hebt mij pijn gedaan Spectator! met uw gespraat over ALBERDINGK-THIJM's brieven. Was dat noodig? Hebt gij wel bedacht dat het eenen doode gold?... O, wij hebben het ook wel opgemerkt, toen wij in het boek bladerden, dat niet alles mooi was; maar wij hebben gezwegen en wij hebben achterwaarts tredende de naaktheid van vele bladzijden bedekt met een kleed. Moest gij dan op de zwakke plekken van den man, dien gij zeer hoog hieldt, den vinger leggen? het min zuivere onderstrepen? voor wat de dochter misdreef den vader doen boeten? Voor hem, die zoo gemakkelijk en zooveel schreef, moet een brief dikwijls geweest zijn als eene invallende gedachte, als een los daarheen geworpen woord, soms niet wel overwogen, niet goed doordacht. En wie verstout zich te veroorloven, dat elk zijner uitvallen aan de nakomelingschap worde prijsgegeven... Het grieft mij dat Jan en alleman thans in de kranten komen vertellen, dat die ALBERDINGK-THIJM hun erg tegenvalt, dat die groote man eigenlijk klein was, enz. enz. Dat moest niet, dat mag niet. »

Zangwill. — In *De Gids* van April verscheen eene bijdrage over den Engelschen romanschrijver ZANGWILL. Daarin lezen wij: « Er is nog geen recept uitgevonden om beroemd te worden. Zelfs genie en geduld zijn niet altijd voldoende om iemand zoover te brengen en men heeft wel eens gezien, dat een gelukkig toeval meer voor den artist deed, dan een van beiden, of beiden te zamen. De beschuldiging van plagiaat bijv. heeft den naam van GABRIEL D'ANNUNZIO in kringen bekend gemaakt, die waarschijnlijk tot hiertoe nooit een regel van hem lazen. Zonder jegens MAETERLINCK onbillijk te zijn, kan men zeggen dat zijn naam eerst werd bevestigd, toen het bij OCTAVE MIRBEAU opkwam hem als een Belgischen SHAKESPEARE aan het verbaasd Euroop voor te stellen. Iedereen haastte zich meer van het nieuwe wonder te weten te komen en al verhieven zich tal van stemmen, en met kracht tegen een vergelijking, die zij voor den grooten Brit, een twijfel-

achtig compliment achtten, *le tour était joué* en de schrijver van *La Princesse Maleine* was een beroemd man.

Men is sedert dien een beetje huiverig geworden voor vleiende epitheta, samengekoppeld met nog weinig, of niet bekende namen; soms toegekend door een gezellig clubje in een oogenblik van opgewondenheid, later bij kalm nadenken overdreven en onverdiend bevonden. Een heilzaam wantrouwen bezielt ons, maakt ons voorzichtig, wanneer wij nieuwe namen in het letterkundig gedrang met ophef hooren aankondigen. Toen dan ook een paar jaren geleden de Engelsche bladen van een Joodschen DICKENS gewaagden, die te Londen zou zijn opgestaan, en wien, naar aanleiding van het succes van een zijner werken, een feestmaal was aangeboden, bleef men een beetje sceptisch, hoewel o. a. JEROME K. JEROME, de auteur van *Three Men in a boat*, en BEERBOHM TREE, de eenige moderne Engelsche acteur, behalve HENRY IRVING, die ook buiten zijn land bekend is geworden, door hun tegenwoordigheid aan het maal de hulde bleken te bekrachtigen.

Tot de sceptische lieden behoorde ook ik, voor wien DICKENS nog altijd een lievelingsauteur is. En misschien zou ik nog lang sceptisch zijn gebleven, indien het toeval mij niet had genezen door mij een werkje in handen te spelen van den auteur in quœstie, wiens naam mij voor het eerst, met dien van den maker van *Bleak House* verbonden, onder de oogen was gekomen...

Joodsche DICKENS, of niet, de man die de *Ghetto Tragedies* had geschreven, was een groot, een echt talent. »

Vondel. — Prof. KALFF laat in *De Gids* VONDELS *Leven* verschijnen. Deze levensbeschrijving is zeer belangwekkend en in den volgenden zin opgevat: « Wie VONDELS leven wil beschrijven, moet trachten het in VONDELS geest te doen.

In dit opstel wordt eene poging gedaan VONDELS leven in dien geest te schetsen. Uitgaande van den buitensten kring, zullen wij eerst trachten een denkbeeld te geven van den tijd en de maatschappij waarin de dichter leefde, dan achtereenvolgens de steeds enger wordende kringen van burgerij, kennissen en vrienden, bloedverwanten en huisgenooten binnentreden, om ten slotte het oog te richten op den man zelf, in zijne verhouding tot volk en staat, in zijne liefde voor natuur en kunst... »

Guido Gezelle. — De *Vlaamsche School* had het goed gedacht een portret te geven van GUIDO GEZELLE naar het indrukwekkend borstbeeld van JULIUS LAGAE, met een nieuw gedicht van den grooten meester, die ons van dag tot dag met nieuwer en vloeiender zangen verrast. Lentetafereelen zijn overbekend en tot vervelens toe geschilderd; maar altijd weet de zoete vinder in eenvoudige en welluidende tale iets oorspronkelijks, kleur- en klankvol na te beelden :

Boven, in den top der hoogste boomen,
worstelt en verlangt, om uit te stroomen,
't wakkere geweld, dat ongespaard,
schoonheid, overhoofde, en schaduw baart.

. . . .

Bezig is de bie, van vlerken vlugge;
bezig worme, wespe, miere en mugge;
bezig is nu al, dat been verrept,
vinne, vame voert, of asem schept.

't Wordt allengerhand, een bloemke of tiene,
veilig uit de vouw van 't lisch te ziene;
hier en ginder een, dat hagelwit,
halverwege in 't wied te wachten zit.

Leest ook wat G. Vermeylen in *Van Nu en Straks* over Gezelle heeft geschreven : « Ver van alle dilettantisme schreef de West-Vlaaamsche pastoor voor het volk rond hem, dat volk dat hem zoo lief heeft, en versmaadde het niet, zielgedichtjes voor doodprenten te vervaardigen; al zijn alledaagsche daden van hoop en troost werden heel natuurlijk tot versjes ; en daar bij hem leven en kunst een waren, liet hij onlangs, oprecht als hij is, alles drukken wat hij ooit schreef, aan den tijd en zijn volk de keuze overlatend. Maar ik weet ook dat Guido Gezelle, in zijn goede stukken, — nevens Albrecht Rodenbach, het krachtigst gevoel van Vlaanderen — onze fijnste *kunstenaar* is en de *oorspronkelijkste*. Zijn werk staat er natuurlijk van zelf: een leven door geloof bezield, rustend in den Heer, — Gods openbaring beminnend, met eene zoo werkelijke liefde, in 't zoete leventje van bladeren en vleugelen, in al de afwisselingen van nevel en zonne en milden dauw over de West-vlaamsche akkers. En zijn kalme liefde, zijn goedronde oprechtheid, voelt zoo kinderlijk en fijndradig kiesch, dat zij een zang *is* muziek van tevens hoog- en volluidenden strofenbouw, waarin elk woord, elke klank, zijn geschikte plaats heeft en zijn juist gewicht. En geen als deze bescheiden uitverkorene — zoo rechtstreeks meëvoelend met den ploegenden boer en het meisje dat bidt en al wat toch de ziel van Vlaanderen is, dat eenige zijner gedichten tevens aan Vondel en aan 't volkslied herinneren, — geen wortelt zoo vast in zijn eigen grond, herschiep op zoo eigenaardige wijze taal en rythmus, bracht zooveel nieuwe bewegingen, zelfgevoelde, in onze opkomende dichtkunst.

Nu, in zijn ouden dag, na dat leven dat een gedicht is, schenkt hij ons zijn gezamenlijke werken, met dien laatsten bundel, *Tijdkrans*, waarin hij het breedste en zuiverste van dat leven geeft en de hoogste klanken wellicht die in onze literatuur ooit zongen.... »

Shakespeare. — De verschijning van een vlaamsch werk in Vlaanderen vernemen wij nog al dikwijls door de tusschenkomst der Duitsche tijdschriften. Zoo gebeurde't met het boek van MAURITS BASSE: *Stijlaffectatie bij* SHAKESPEARE, *vooral uit het oogpunt van Euphuisme. Gent, Engelcke. De Nederl. Speclator* ontleedt het werk in zijn nr van 28 Maart:

« De lezer van *Hamlet*, of van WALTER SCOTT's *Monastery* zal zich wellicht *Osric*, of *Sir Piercie Shafton* herinneren, een paar gekunstelde Engelsche hofheeren, die er een geaffecteerd taaltje op nahielden. Las hij een tekst met aanteekeningen, dan zal hij toen vernomen hebben, dat die hofjonkers een modetaal spraken, gewoonlijk Euphuism genoemd; een benaming, die haar oorsprong vond in den aard en de titels van twee engelsche boeken, die in 1579 en 1580 het licht zagen en geschreven waren door JOHN LYLY, prozaschrijver en tooneeldichter, ten deele tijdgenoot van SHAKESPEARE.

De titels dier tijdelijk zeer gekoesterde modeartikels zijn *Euphues, the Anatomy of Wit* en *Euphues and his England.* De gekunstelde stijl, waarin die boeken geschreven zijn, bestaat volgens Dr BASSE's ontleding in drie overdrijvingen: *Antithèse*, in den vorm, een tegenover elkander stellen van zinnen en woorden, met het doel een gedurig evenwicht te houden onder twee of meer volzinnen, daardoor dat zij gelijk gebouwd zijn, dezelfde lengten, hetzelfde getal ondergeschikte zinnen, kortom denzelfden klank hebben; het tweede kenmerk is alliteratie, onrechte rijm of assonantie, rijm en woordspeling; het derde en belachelijkste kenmerk van LYLY's prozastijl is te zoeken in zijn overmatig aanwenden van allerlei vergelijkingen getrokken uit de Geschiedenis en de Mythologie der Oudheid, ook wel uit het dagelijksch leven, doch vooral ontleend aan de phantastische wetenschap die voor natuurkunde wil doorgaan, maar onnatuurlijke natuurlijke historie genoemd mag worden....

Dr MAÜRITS BASSE stelt duidelijk in het licht, dat de soms gezochte taal vooral in de blijspelen niet is de persoonlijke dichterlijke stijl van SHAKESPEARE, doch de taal die de Italiaansche edellieden of andere zijner dramatische personen, aan hoven verkeerende, spraken.

Het *Euphuism*, of welke gekunstelde of overdreven taal- en gevoelsuiting dan ook, was een kenmerk van den tijd, en om dien af te beelden was dus menige euphuïstische schildering en typeering noodzakelijk. Doch steeds betrachtte de kunstenaar die gematigdheid en goeden smaak, juist afwezig in de excentrieke uitingen van hen die zekeren stijl door vervelende herhaling en overdrijving tot een afkeerwekkende mode maakten. »

In sommige zaken verschillen schrijver en beoordeelaar van meening, doch vooral in de volgende. Dr BASSE schreef:

« Aan het einde van ons onderzoek gekomen, meenen wij met afdoende zekerheid, ofschoon, wat het Euphuisme betreft, in tegenspraak met de algemeen verspreide opinie, vastgesteld te hebben, dat SHAKESPEARE wel degelijk den invloed der geheele zestiende eeuwsche stijlaffectatie ondergaan heeft.

Maar terzelfdertijd hebben wij ondervonden, dat de houding van onzen dichter tegenover al die smakeloosheid zijner waardig is geweest, dat de verdienste zijner werken er weinig onder geleden en er veel bij gewonnen heeft. Vooral zijn behandeling van het Euphuisme werpt een verrassend licht over de fijnheid en de zekerheid van zijn smaak. »

Daarop antwoordt de *Spectator* :

« Wat mij in dit eindoordeel volstrekt niet bevalt is de uitdrukking *ondergaan*. Integendeel heeft de schrijver zelf ons duidelijk aangetoond, dat de dichter met verschillende stijl-affectaties den draak heeft gestoken of ze gebruikt als typeering bij dramatische personen, die werkelijk den invloed der mode ondergaan hadden.

Dat SHAKESPEARE soms buitendien enkele malen een gezwollenheid, een gezochtheid, iets Italiaansch, iets pastoreels in zijn stijl vertoont, behoeft mijns inziens volstrekt niet veroordeeld te worden als wansmaak of navolging. In alle poëzie treft men wel eens een korrel overdrijving aan, doch deze korel vormt niet de affectatie... »

Hélène Swarth. — In *De Gids* van Juni lazen wij eenige gedichten van HÉLÈNE SWARTH over de Lente. Het eerste is het volgend stukje en 't draagt voor hoofding : *Wevende lente.*

In haar tente van hemelblauw
Zit de Lente aan haar weefgetouw.
Wat heeft ze voor werk nu verzonnen,
Van de zij door de Zonne gesponnen,
Door de Zon, en haar dochter de Dauw?

In haar mantel van slepend blauw
Zit de blanke aan haar weefgetouw.
En de knoppende boomen die wachten
Of al tijding de vogelen brachten.
O de boomen, die lieven zoo trouw!

Wat weeft ze aan haar weefgetouw?
— Een weefsel van zwevend blauw.
Daar zal zij mijn dooden mee dekken,
Daar zal zij mijn droomen mee trekken,
Daar zal zij mee wijden mijn rouw.

Daarin verneemt ge, zooals altijd, een zweem van droefgeestigheid. Wij lezen liever lenteliederen, waarvan de opvatting even

oorspronkelijk, het vers even lief en vloeiend is als hier, maar waarin de eigene kleuren der ontwakende natuur ons tegenlachen en de klanken der natuur weêrklinken. Ware dichters weten ons altijd met iets nieuws te bekoren en moeten geene gemaakte natuurtafereelen in hunne rijmen voorstellen.

Fransche Letteren. — Bij Armand Colin te Parijs verschijnt er een nieuw werk : *Histoire de la Langue et de la Littérature Française* Ieder opstel over een bijzonder tijdstip of een bijzonderen vorm van letterkunde zal door vakmannen geschreven worden onder het bestuur van M. PETIT DE JULLEVILLE. Reeds zagen twee afleveringen het licht. De inleiding komt van M. GASTON PARIS. M. PETIT DE JULLEVILLE schreef over de oudste gedenkstukken der fransche taal. De opsteller der geschiedenis van de fransche heldendichten was van zelfs aangewezen : 't Is M. LÉON GAUTIER en hij begint met deze woorden van BÉDIER, getrokken uit de *Revue des Deux Mondes* : voor honderd jaar was de oorsprong onzer letterkunde ons al zoo onbekend als de letterkunde van Thibet. Tusschen den tekst zijn er fraaie platen ingelascht, welke ons de fijne en gekleurde teekeningen der middeleeuwsche handschriften voorstellen.

Florimond van Duyse. — Onder de laatste boekdeelen in 8° door de Koninklijke Academie van Belgenland uitgegeven, komt er een uitgebreid Vlaamsch werk van FLORIMOND VAN DUYSE : ***Het eenstemmig fransch en nederlandsch lied in de belgische gewesten van de XIe eeuw tot heden.*** Waarlijk een hoogst belangrijk onderwerp, zegt de *N. Spectator*, is hier nauwgezet behandeld en de vele liefhebbers ten onzent van oude muziek en van muziekgeschiedenis kunnen aan dit boek hun hart ophalen. Tal van melodieën zijn in den tekst aangegeven. Misschien zijn de meeste nog al zeurig voor onze verwende ooren ; maar zeer zeker zullen er bij zijn, waarvan een modern toondichter heel wat maken kan.

Ibsen. — IBSEN heeft eene Duitsche vertaling uitgegeven van zijn eerste tooneelstuk CATILINA, dat hij gedicht heeft als hij een en twintig jaar was.

Nederlandsche Letterkunde. — Dr PAUL RACHÉ schreef in de *Internationale Litteraturberichte* eene bijdrage over de Nederlandsche Letteren. Hij kan kort wezen, zegt hij, ofschoon er, vooral met het oog op den zeer beperkten lezerskring, verbazend veel is voortgebracht. Doch, de Nederlandsche Letterkunde heeft, volgens dien heer, niet gegeven wat men van haar kon verwachten. Een zekere moeheid openbaart zich en, mocht men voor eenige jaren hopen dat zij voor de wereldletterkunde een even groote beteekenis zou erlangen als de Skandinaafsche, die verwachting is ongegrond gebleken.

De mannen, die in 't begin der letterkundige beweging aan het hoofd stonden, zijn verstomd en treden nog maar als beoordeelaars, in 't geheel niet als scheppende kunstenaars op. LOUIS COUPERUS maakt op dezen regel eene uitzondering. De roem der hedendaagsche Nederlandsche Lyriek is inderdaad slechts gegrondvest op twee namen POL DE MONT en HELENE SWARTH. — Wij bekennen het en voor zooveel zij onze overtuiging niet kwetsen bewonderen wij deze beide dichters : maar onze zoo oorspronkelijke Gezelle, zal hij dan eeuwig doodgezwegen worden?

Een Letterkundige twist. — Wij zijn bijzonder ingenomen met de belangwekkende besehouwingen van den heer F. VAN DEN BOSCH over het vrije vers en deelen volkomen zijne meening over de beoordeeling der letterkundige gewrochten. Zijne studie die in het *Magasin littéraire* van 15 April en in de twee voorgaande nummers verscheen wierd uitgelokt door een letterkundigen twist tusschen *La Jeune Belgique* en *Le Coq Rouge*. Zijne gedachten komen hierop uit dat de eene letterkundige school tegen de andere in 't harnas niet moet vliegen, dat men in alle strekkingen het schoone moet weten uit te kiezen, te genieten en te bewonderen, dat men alle scholen moet achten voor zooveel zij het schoone en het indrukwekkende voortbrengen en verwezenlijken. Hij deelt twee schoone, genietbare stukjes mede, in blanke, nieuwerwetsche fransche verzen van REGNIER en VERHAEREN... Jammer is 't dat er zoovele bekwame Vlamingen hunne moedertaal verloochenen, hunne eigene dichters, welke in zake van *modernism* voor dezen van andere landen niet moeten onderdoen, doodzwijgen en 't fransch als hunne eigene taal beschouwen; maar hunne bedrijvigheid op letterkundig gebied, die wij niet kunnen loochenen, moet voor ons Vlamingen een spoorslag zijn om onze letterkunde te beoefenen en voor de Vlaamsche kunst nieuwe wegen te banen.

L. Buyst. — Over een verzenbundel van L. BUYST schreef W. G. VAN NOUHUYS in *Ned. Spectator* : « Ik wil hem niets onaangenaams zeggen — hij kan een uitstekend goed mensch en verdienstelijk lid zijn van het kunstgenootschap De Distel, een kloek strijder voor de Vlaamsche taal, een humaan man, een knap man, een geleerd man, — maar waartoe dan zich voorgedaan als dichter?!... Want dat is hij niet. En het is toch niet mijn schuld dat zijn boekje het mij zoo gemakkelijk, — haast te gemakkelijk! — maakt om aan te toonen welk soort verzen geheel overbodig, en wat bepaald erg conventioneel is. Waar hij na 75 bladzijden hopeloos getob zelf tot de concluzie komt :

.... Vergeefsch is toch mijn hooploos streven,
Verheven kunst!

daar kan ik per saldo niet anders dan mij over die zelfkennis verheugen.

Werkelijk, 't is alles, alles overbodig. Ik heb gezocht van blad tot blad. Ze zijn alle volmaakt hetzelfde, even wanhopig banaal, even treurig waardeloos. De lezers, die weten hoe graag ik waardeer, zullen mij geen veelheid van bewijzen uit dit negatieve vragen. »

Maeterlinck. — Wegens *Le trésor des humbles* schrijft *Flanor* in den *Nederl. Spectator* : « Ik houd van MAETERLINCK als van den dichter van *Pelléas et Mélisande* : ik houd van contemplatie. Maar waar een dichtergeest schuil gaat in de wolken van het onbegrepene en onbegrijpbare, daar acht ik het plicht tegen zijn werk te waarschuwen. »

Potgieter. — Bij Tjeenk Willink te Haarlem is de derde druk verschenen van POTGIETER's twee bundels verspreide en nagelaten poëzy.

Tooneelkunst. — De vertooningen van M. LUGNÉ POE, die nieuwerwetsche stukken speelde, zijn te Amsterdam verleden maand op eene teleurstelling uitgeloopen. De voorstellingen zijn ten einde.

Ruusbroec. — Over artikels die in ons tijdschrift verschenen en daarna afzonderlijk gedrukt wierden lezen wij in den *Nederlandschen Spectator* van 25 April : « Dr W. L. DE VREESE heeft uitgegeven, te Gent, *Bijdragen tot de kennis van het leven en de werken van* JAN VAN RUUSBROEC. Zij werden overgedrukt uit het vlaamsche tijdschrift *Het Belfort* ook onzen Noord-Nederlandschen katholieken wel bekend. Het zijn geen opstellen van des schrijvers hand, maar geschriften van tijdgenoten van den eersten prior van Groenendaal, *eveneeuwighe* getuigen van zijn leven en werken, en ook geschriften van hem zelven, of, wat sommige betreft, althans aan hem toegeschreven. Het doel van Dr DE VREESE was bruikbare stof te leveren voor den geschiedschrijver der vlaamsche letterkunde. Hij meende daarom een studie over de grammatische vormen achterwege te kunnen laten, maar heeft getracht te voldoen aan alle andere eischen, welke men aan een uitgever van middeleeuwsche werken stelt. De uitgever heeft de afkortingen in den tekst opgelost, naar eigen inzicht woorden gesplitst of aaneengeschreven, hoofdletters gebruikt en interpunctie aangebracht, benevens eenige bedorven plaatsen verbeterd...

Dit werkje van nog geen tachtig bladzijden schijnt ons toe de belangstelling van de velen, die thans RUUSBROEC weêr lezen en eene studie maken van de middeleeuwsche mystiek, ten volle te verdienen.

Het is niet alleen wetenschappelijk, het is ook bij uitstek actueel. »

WETENSCHAPPEN.

Voorgeschiedkundige Oudheden. — Zondag 2 Augusti en volgende dagen vergadert te Gent de oudheidkundige Zitdag, de schoonste der Belgische zitdagen. Ter eerste afdeeling zullen de volgende vraagstukken onderzocht worden: Moet de oude verdeeling der voorgeschiedkundige tijdstippen behouden worden of betaamt het dat er eene nieuwe gemaakt worde, die beter beantwoordt aan de ontdekkingen, deze laatste jaren gedaan? — Welke grondbeginselen moet men volgen in 't maken eener voorgeschiedkundige kaart van Belgenland? — Studie over de gedaanteveranderingen van den bodem van Vlaanderen, sedert hij bewoond is. — Welke voorgeschiedkundige ontdekkingen heeft men in Vlaanderen gedaan? — Bestaan er tumuli in Vlaanderen? Van welk tijdstip zijn ze? — Van waar komen de steenen voorwerpen, bij de voorgeschiedkundige bevolkingen van Vlaanderen in gebruik? — Van welken oorsprong zijn de volksstammen, die het oud Belgium bewoonden?

Het ware te wenschen dat er ook vlaamsche oudheidkundige maatschappijen tot stand kwamen. Limburg heeft eene vlaamsche maatschappij en in Oost-Vlaanderen bestaan er een paar tweetalige. Wij meenen te mogen aankondigen dat er ook een West-Vlaamsche gilde zal gevormd worden.

De Goedendag. — In de *Handelingen van den Geschied- en Oudheidkundigen Kring van Gent* schreef de heer Hermann van Duyse eene studie over den goedendag. Tegen den heer Van Malderghem bewees hij duidelijk dat het maaksel van den goedendag overeenkwam met de beschrijving van wijlen Felix De Vigne. Hij haalde vooral zijne bewijzen uit de klare getuigenissen van Villani en den Gentschen Minderbroeder.

Hoe was de goedendag en eigenlijk gemaakt? 't Was eene manshooge knods; de top was met ijzeren banden beslagen; boven de knods stak er eene scherpe ijzeren spits uit.

Gobelins. — Velen weten niet dat de vermaarde *Gobelins* eigenlijk Nederlanders waren. Gilles Gobeelen vestigde zich te Parijs in de 15e eeuw. « Het was echter, zoo lezen wij in de *Dietsche Warande*, voor een zijner zonen bewaard zijn naam en werkplaats wereldberoemd te maken en voor altijd der vergetelheid te ontrukken. Tot nu toe was het niemand gelukt de, in de oudheid welbekende wijze om scharlaken en purper te verwen, terug te vinden, in den loop der eeuwen een kunst die verloren was geraakt. Men gebruikte thans het sap der scharlakenbessen om verschillende tinten van rood te verkrijgen; doch de kleuren waren dof en flets, vergeleken bij het vlammend scharlaken en het gloeiend purper der oudheid.

De zoon van Gilles Gobeelen had, om een meester in zijn vak te worden, door aller heeren landen gereisd. Hij maakte op een dezer tochten kennis met een Hollander, Kloek geheeten, die jaren lang in Turkije en in het Oosten had gezworven en daar, zonder twijfel van Sarraceensche wevers, had geleerd uit de cochenille een roode verfstof te bereiden, die wat glans en fraaie kleur betrof, alle tot nu bekende schakeeringen verre te boven ging.

Kloek keerde terug naar zijn vaderland en begon daar behalve een verwerij van wol en zijde, ook een tapijtweverij, die hem een aanzienlijk vermogen deed verwerven. Gobeelen beproefde eveneens met bijzonder goeden uitslag de nieuwe uitvinding te Parijs.

Deze laatste had terstond begrepen hoeveel voordeel de ontdekking van Kloek op zou kunnen leveren, en te Parijs weergekeerd, door het oprichten van ruime, doelmatige gebouwen, de werkplaatsen van zijn vader aanmerkelijk uitgebreid. De inwoners der voorstad S[t] Marceau konden maar niet begrijpen waarvoor toch al de nieuwe gebouwen moesten dienen, die als uit den grond verrezen. Zij verklaarden daarom vol burenwelwillendheid Gobelin voor gek en noemden zijne nieuwe inrichtingen, *La Folie Gobelin*. Als beleefd antwoord op zooveel geestigheid liet diens zoon te Versailles een vorstelijk buitenverblijf bouwen, dat hij *La Folie Gobelin* doopte. Hij kon zich thans deze weelde met een gerust hart veroorloven: de nieuwe ontdekking had ook hem binnen weinige jaren tot een cresus gemaakt. » Verder wordt de ontwikkeling dezer kunstnijverheid tot op den dag van heden beschreven.

Runen. — In de *Beiträge zur Geschichte der Deutschen Sprache und Literatur* staat er een opstel van Richard Meyer over den oorsprong der Germaansche runen. De schrijver poogt te bewijzen dat er min Germaansche runen van Roomschen oorsprong zijn, dan men gewoonlijk aanveerdt. — In hetzelfde nummer geeft Th. v. Grienberger den uitleg der Gotische runennamen, die bewaard zijn in een kostbaar handschrift van de Weenensche hofboekerij. Voor sommige dier benamingen moet hij tot het Dietsch zijnen toevlucht nemen. (XXI, 1).

Pithecanthropus. — Dubois laat zijnen *Pithecanthropus* niet schieten. Nog altijd verdedigt hij zijn *missing link* en beschouwt hij zijne gevonden stukken uit Java, zijne hersenpan en zijn dijbeen als toebehoord hebbende aan eene stamgedaante van den mensch, aan eenen overgangsvorm tusschen den aap en den mensch. De geleerden komen daartegen op en als besluit eener belangwekkende bijdrage in *De Gids* van Juni lezen wij: « Zoo zien wij dus fossiele menschenrassen, die in lichaamsbouw niet veel van den thans levenden mensch afweken, die de vervaardiging van werk-

tuigen uit metaal of van huisraad uit aardewerk nog niet verstonden en die ook nog geen huisdieren en geen akkerbouw kenden, maar die zich toch reeds door een zekeren kunstzin onderscheidden en ons ruwe afbeeldingen van mammouth en van het rendier nalieten, over het geheele aardoppervlak, Europa, Noord-Afrika, Azië, Noord- en Zuid-Amerika verspreid.

En wel in een geologisch tijdvak dat of hetzelfde is als dat waarin DUBOIS' Pithecanthropus geleefd heeft, of daarop zoo spoedig volgde, dat hij die wil aannemen dat voldoende tijd zou zijn overgebleven voor Pithecanthropus en zijn nageslacht om:

1° geheel mensch te worden,

2° zich met ongekende snelheid, van Java uit, over het geheele aardoppervlak te verspreiden,

het gezond verstand in ongeoorloofde mate geweld aandoet. DUBOIS heeft dit zelf gevoeld, zoodat hij dan ook geneigd is de ontwikkeling van den mensch *per saltum* met vertrouwen te aanvaarden...

Ons komt de gevolgtrekking veiliger en wetenschappelijk juister vóór, dat zoodanige ontwikkeling niet heeft plaats gehad, dat de vondst van Pithecanthropus een zeer gewichtige, uitgestorven Indische aapsoort, naverwant aan de gibbons, aan het licht heeft gebracht, maar dat van een *Stammform des Menschen* hier geen sprake kan wezen. »

Romeinsche Oudheden. — De Vergadering der Nederlandsche Koninklijke Academie van 13 April '96 was grootendeels gewijd aan eene voordracht van Dr. W. PLEYTE, over de oude brug te Zuilichem. Spreker herinnerde hoe op de Zuilichemsche uiterwaard tegenover Herwijnen paaljukken zijn gevonden. Deze paaljukken zijn de overblijfselen van een brug over de Waal uit het begin onzer jaartelling. Het thans gevondene is afkomstig van een brug door de Romeinen gebouwd; er zijn nog 20 palen aanwezig, uitmakende 4 rijen, twee aan twee tegenover elkander geplaatst en naar elkander toehellende. Deze brug komt niet overeen met de overige bruggen door de Romeinen over Rijn en Donau geslagen. Daarentegen beschrijft CÆSAR in zijn *Bellum Gallicum*, een brug, in 1742 door BENTLEY in teekening gebracht en deze gelijkt geheel op wat te Zuilichem aanwezig moet zijn geweest. Wij mogen dus aannemen, dat daar, waar ook heel wat Romeinsch aardewerk aan den dag is gekomen, door de Romeinen een brug is gebouwd, als die welke CÆSAR beschrijft. Indien men nu met LIPSIUS en anderen aanneemt, dat de Waal of Vahalis dezelfde rivier is als de Nabalia bij TACITUS vermeld, dan zou daaruit volgen, dat de brug te Zuilichem dezelfde is als die waarop het gesprek tusschen Cerealis en Civilis plaats had na de overwinning des eersten. De strijd moet trouwens in de nabijheid van Zuilichem plaats hebben gehad. (*N. Spectator.*)

Thomas van Kempen. — Hoe staat het thans met het wetenschappelijk vraagstuk der echtheid van de *Navolging Christi*? Daarover worden wij volkomen ingelicht in een lezenswaardig opstel van de *Dietsche Warande*. In nr 3 van dit jaar lezen wij: « Het is heden volkomen nutteloos aan te dringen op het recht welk GERSON of GERSEN zouden hebben als opsteller. Dit is door de gronden van AMORT grootendeels en vervolgens met alle klaarheid door SPITZEN, HIRSCHE en SCHULZE vernietigd. Voor den kanselier GERSON kan ook niet een enkel ernstig bewijs aangebracht worden, noch een noemenswaardig handschrift, noch eene overeenstemming van stijl of schrijfwijze, noch zelfs een bewijs van zijne omgeving of van zijne tijdgenooten. Terwijl het groot getal germanismen der Navolging en de bijzonderheid dat de opsteller zonder twijfel ordensgeestelijke was, tegen GERSON spreken, zonder dat wij andere bijzonderheden behoeven te noemen.

Voor abt GERSEN staat de kans niet beter. Niettegenstaande de groote moeite die zijne advokaten en onlangs nog C. WOLFSGRUBER zich gegeven hebben om zijn recht als opsteller te handhaven, is men er zelfs niet in gelukt het bestaan van eenen abt GERSEN van Vercelli te bewijzen. Deze komt werkelijk eerst in eene bedenkelijke lijst van abten van 1645 voor. Het dagboek van GREGORY is zonder twijfel valsch, de Codex de Avocatis kan, ook naar DÉNIFLE's betuiging, niet voor de tweede helft der XVe eeuw gezet worden. Oudere goede handschriften, die GERSEN vermelden als schrijver der Navolging, bestaan er niet; waar GERSEN in een handschrift voorkomt is hij ongetwijfeld uit eene verbastering van JOHANNES GERSON voortgekomen. De proef om in de N. Chr. eene reeks van italicismen te vinden en de duidelijke germanismen te ontloochenen is ellendig mislukt.

Inderdaad laten de in de N. Chr. voorkomende germanismen geen twijfel na, dat het boek van nederlandschen oorsprong is. Reeds EUSEBIUS AMORT had de lijst dezer germanismen opgesteld; SPITZEN heeft ze nog uitgebreid. Uitdrukkingen als *exterius scire*, *libenter habere* enz. kon maar een Duitscher schrijven. Ook is het heden zeker, dat de schrijver der N. Chr. tot den kring der broeders van het gemeenschappelijk leven en de Windesheimsche Congregratie behoord heeft. Dat volgt niet alleen uit de talrijke overeenstemmingen met de toenmalige vertegenwoordigers dezer richting en school, zooals G. GROETE, FLOR. RADEWIJNS, V. HEUSDEN, BRINKERINCK en anderen; het volgt ook uit de vergelijking der Navolging met de van Thomas voortkomende levensbeschrijving der hoofden van het genootschap, en wel het duidelijkste uit het klaarblijkelijk gebruik van den brief van JOHANNES VAN SCHOONHOVEN in de Navolging I, 20-24, en de niet uit de oorspronkelijke, maar uit dezelfde tijdgenooten getrokken aanhangsels van SENECA en OVIDIUS (I, 24, 13; I, 13; 56). Ook is het van belang dat herhaalde-

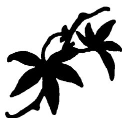
lijk van *devoti* gesproken wordt, waardoor het genoemde broederschap wordt bedoeld.

Hierna kan het tegenwoordig niet meer onzeker schijnen aan welk soort van verstandelijk middenpunt de *Imitatio* is ontsproten en dit leidt ons tot THOMAS als den eenigst mogelijken opsteller van het werk. Op de eerste plaats moet hier de merkwaardige overeenstemming gewezen worden, welke tusschen de *Imitatio* en de onbetwisbare echte kleine schriften van THOMAS in het opzicht der puntenstelling, zooals die zich bijzonderlijk in het Antwerpsch handschrift voordoet, en van den reeds vroeger opgemerkten, maar eerst door HIRSCHE in zijne volle beteekenis gewaardeerde rythmus en rijm bestaat: een eigenaardigheid die op deze wijze, zooals men heeft staande gehouden, niet bij andere schrijvers van zijn tijd en bijzonderlijk niet bij GERSON bestaat. »

Folklore. — Wij lezen in den *Nederl. Spectator* van 6 Juni: « Werden eenige jaren geleden de engelsche en keltische wondersprookjes bijeenverzameld en uitgegeven, thans vertellen POL DE MONT en ALFONS DE COCK Vlaamsche aan het volk na. Deze zijn vooral merkwaardig voor beoefenaren der studie van vergelijkende folklore, want men vindt er reminiscensen in aan de sprookjesliteratuur van bijna alle volken en hier en daar groote overeenkomst met bizonderheden uit de *Duizend en een Nacht*.

Poëtische bekoring missen deze sprookjes bijna geheel, zij zijn naïf ruw, echte volksprookjes, dus geheel datgene waarvoor zij zich uitgeven. De bundel verscheen bij A. Siffer te Gent en werd met groote nauwkeurigheid bijeengebracht. Bij ieder verhaal wordt de plaats genoemd van waar het afkomstig is en ook een andere lezing, waar die bestaat, vermeld. Het primitieve karakter van het volksverhaal is over het algemeen goed weêrgegeven. »

Pitthem, 17 *Juni* 1896. J. CL.

LOURDES.

(*Vervolg.*)

EENE andere Processie waaraan alle bedevaarders gemeenlijk deelnemen, gaat alle avonden uit om zeven uren en half. Stel u vóór eene geloovige volksmenigte van drie, vier, vijf tot zeven duizend menschen, allen met eene lichtkeers, door de geheimzinnige duisternissen des avonds, vergaderende aan de Grot, langs de Gave en tot op het voorplein van de Rozekranskerk. Daar vóór ons glanst het beeld der Onbevlekte in de nis der Massabiellen. De optocht begint. Eerst de vrouwen, dan de mannen; eindelijk de priesters. Wij klimmen langs de heilige Rotsen op, al zingen met eene geestdrift die onbeschrijflijk is het roerend lied :

« Te Lourde' op de bergen
Verscheen in een grot
Vol glans en vol luister
De Moeder van God.
Ave Ave Ave Maria
Ave Ave Ave Maria! »

Onze stemmen weerklinken langs de hooge bergtoppen, door de ruischende populieren, en overzingen het eeuwig gemurmel van de Gave !... Links blinkt de Basicila van lichten omkranst, rechts zinken de steile rotsen in den duisteren, neêrwaarts; boven onze hoofden schitteren de stille sterren. De menigte klimt en krinkelt voort langs steilten en rotsen.

Stijgt nu zielen!... Stijgt ten hoogen...
Blikkrend blinkt het licht in de oogen
  Van 't geloove dat gij draagt;
Glansend straalt het door den donkeren
Als van gulden sterreflonkeren
  Dat den duistren nacht verjaagt!

Stijgt, ô scharen... Blinkt, flambeeuwen,
Op de baan der wereldeeuwen
  In der menschen zoekend oog!
Schitter hel, ô rein gelooven;
Laat den nacht uw licht niet dooven,
  Leid ons vóór ten Hemel hoog!

Diepe zinken de aardsche dalen!
Laat ons duis'lig oog niet dwalen
  In den afgrond wijd en wild.
Ginder, waar de sterren schemelen,
Wacht de wijkstêe, 't land der Hemelen,
  Waar ons hert eens landen wilt!...

Wij klimmen altijd klimmen Doch onze gedachten en blikken klimmen nog hooger tot boven den diepen gesternden hemel en vóór den troon der Onbevlekte! Krachtig en innig gevoeld dringt ons gebed door de blauwe ruimten en wij roepen Haar toe :

o Gij die boven die kringen
Waar 't sterrenheir
In guldenen reien vaart,
Heerscht aan den voet van God's troon;
En al de Hemelen
Met uwen wonderen luister verheugt;
Liefelijke Koningin, zie neder op ons
En toon uw blinkend gelaat!...

Zie neder op ons... En breek den duisteren nacht
Met den stralenden glans
Van uwe majesteit; en verlicht onze ziel
Gedompeld diep, ô zoo diep!
In den droeven donkren die de aarde omvangt,
En onze oogen bezwaart,
Ons ketent in werkloosheid,
En 't leven in sterven verkeert!...

o Gij die als de mane zoo schoon
Uitschijnt in 't heir der Engelen,
Hemelsche sterren, blanken, vlekkeloozen,
Glinstrend van godlijke glansen;
o Kom en toon U aan ons,
En leen ons uw leidende licht terwijl wij dolen,
Langs den afgrond die gaapt,
En leid ons ten wege naar boven!

Daal, ô Maged van Lourdes!
Daal! Witte Vrouw, met kracht omgeven,
Den krans van rozen op den arm,
De handen te zamen in een gebed,
De minzame oogen ten Hemel,
En de maagdlijke voeten met rozen getooid;
Sta op de Rots van deze Aarde,
En leer ons bidden, leer ons beminnen!

Zoete Verschijning, kom!... Wij wachten op U!...
Daal door de hemelen... Daal!
Dat uw wondere glans ons geloof
Verlichte!... Daal!... dat wij stijgen!...
Daal!... Sterk onze zwakheid die wankelt.
Daal! dat de Satan vluchte
En wij, vast en veilig klimmen tot U,
Hemelsche Moeder en Maged, Onbevlekt Ontvangen!

En hooger en hooger klimt de stoet. De bergen blinken van duizenden lichten. De dalen weerklinken van duizenden stemmen.

Daar op de kruinen,
Dier donkere bergen,
Glanzen honderden, duizenden lichten;
Zie hoe zij schitteren,
Zie hoe zij blikkeren,
Hoe zij door den donkren flikkeren.

De witte toren
Der rotskerk rijst
Vol pracht in den blauwenden hoogen.
Hij rijst vol schittrende klaarte,
Als een reuzengevaarte
Schoon en grootsch naar de sterren stijgend.

Luister nu, Aarde!
Hoor! — hoort gij die stemmen
Galmend boven de bergenkruinen?
Hoort gij ze in volle koren,
Klinken, ruischen, stroomen,
Als baren van een zee zonder toomen?...

Statig klinkt door de ruimten
De zoete Name
De machtige Name der Vlekkelooze!
Schallend stijgt hij omhoog gedreven,
Den Hemel tegen,
Langs lichtende blinkende sterrewegen!

Zie! de glansen vermeerderen
Hoor! de zangen nog stijgen!
Klaarder stralen de lichtflambeeuwen;
Blijder klinken de akkoordén...
Stemmen zingen Maria bekwame,
Lichten schittren dien zelfden Name!

Klaar uwe oogen!
Zie! In weemlende glansenkringen
Vormt zich ginder een reuzenletter...
Wentelend... krinkelend,
Schitterend,... blinkelend,
Brandt er een M door de bergen!...

Gij hebt Maria's Naam hooren klinken,
Gij schouwdet ook dien Name blinken;
Wel duizend tongen zongen dien!
Wel duizend lichten deên hem zien!...

* * *

Stijgt nu beneden,
Daalt van de bergen!
Zalig zijt gij geweest
In hemelsche vreugde daar heên te zweven!
Stijgt nu beneden! —
Naar lager dreven!

Stap voor stap zijn de bedevaardsreien neêrgedaald en allen komen weder vereenigen op het vóórplein. Ieder pelgrim draagt nog zijnen lichtfakkel en houdt hem godvruchtig en vroom als een teeken van geloof.

Hier staan wij op zekeren avond met boven de zeven duizend! Recht vóór ons, in al hare statige schoonheid rijst de Rozenkranskerk. De bogen en trapleuningen zijn met brandende keersen bezet. Het is heldere dag. Hoog boven ons blauwt de diepe hemel met zijne flikkerende sterren. Eene stem stijgt op uit de menigte. Het is de stem eens Bisschops. Het « Credo in unum Deum! » weêrschalt... en wij allen... vertegenwoordigers verscheidener volkeren heffen den Credo aan, om hier in ééne en zelfde plechtige uiting van ons geloof hulde te bewijzen aan den God van Hemel en Aarde!

Hoort gij 't? « Credo » heinde en verre,
Hoort gij 't dreunen diep en luid,
Tot ginds waar de hemelsterre
Kijkt de blauwe vlakten uit?...

Hoort gij 't?... « Credo... wij gelooven! »
Hoort gij 't galmen luide en diep,
Tot den Heere van hierboven
Die het wijde heelal schiep?

Hoort gij 't? « Credo » God daalt neder
En zijn Moeder is een Maagd...
Hoort gij 't ruischen heên en weder,
Ver, zoo ver de wereld draagt?

Hoort gij 't? « Credo... wij gelooven
In den Geest... » Zeg hoort gij 't niet?...
Kan wel iets dien klank verdooven
Die uit duizend borsten schiet?...

De nacht is nedergedaald. Het meerendeel der bedevaarders zijn eene welverdiende rust gaan genieten. Zij slapen en de HH. Engelen-Bewaarders waken over hen. Zij slapen en in hunne zoete rust zien zij de Maagd des Hemels in de nis boven den rozestruik staan. Zij slapen en zij droomen van Maria de Onbevlekte, en zij zien de zoete Maged minzaam hun toelachen in hunnen slaap!... Rust zacht, ô kinderen Maria's!... Rust zacht! : gij zijt zoo moede van de verre reis die gij gedaan hebt. Rust zacht! God schenke u verkwikking!

Het is om een ure van den nacht. 't Stedeken Lourdes sluimert in, tusschen de bergen, bij 't ruischend wiegelied der altijd stroomende Gave. Geheimzinnig rijzen de hooge bergtoppen in den hemel en gelijken zwarte reushoofden in den donkeren nacht. Kalm en klaar blinken de sterren, ontelbare lichtoogen, boven de sluimerende, slapende aarde.

ô Nacht!... wat waart gij schoon te Lourdes!... kom mijne ziel!... kom en stel hem u nog eens voor in al de zoete heimlijkheden zijner stonden!...

Hoe stil en rustig ligt Natuur
Langs berg en dal te droomen
Hier in dit vreedzaam, nachtlijk uur
Bij 't fluistren van de boomen!

Hoe lieflijk glansen daar omhoog
Die duizend sterrevuren
En schijnen uit d'azuren boog
Ons minlijk aan te gluren!

Hoe zachtjes ruischt de reine baar
der Gave door het donker,
En spiegelt in heur diepten klaar
Het scheemrend stergeflonker!

Doch wat of blinkt daar door 't geblaârt,
In 't weemlen van de transen,
En rijst, een sneeuwig luchtgevaart,
Omstuwd van hemelglansen?...

Treê nader!... Zie! — De kerke klimt,
Zoo blinkend in den hoogen;
Een hel'dre klaarte u tegenglimt
Uit duizend lichtenoogen!

Treê nader!... Zie!... en menschen gaan
De trappen op en neder...
Waarom grijpt u de ontroering aan,
En slaat uw hert zoo teeder?...

Trêe nader... treed ten tempel in,
En, daar die lichten blaken,
Ga stil met zoeten kinderzin,
Voor Jezus' tente waken!

Daar knielt nog menig pellegrim,
  En door de stille nachten,
Daar bidt hij, als een hemelschim,
  Te midden englenwachten.

En stond en uren gaan voorbij
  En slaan ten klokkentoren,
En weemlend rolt de sterrenrij
  In gouden glansenkoren...

Doch immer biddend vóór hun Heer,
  In vreugden weggezonken,
Daar voelen zij hun hert zoo zeer
  Van louter liefde dronken!

En krijgt natuur weêr de overhand,
  En vallen toe hunne oogen,
Door 't wegen van den vaak vermand,
  En zijn zij stil bedrogen...

Toch rusten zij bij Jezus zoet,
  Zoo vreedzaam en zoo veilig,
Terwijl op hen lacht de eng'lenstoet
  In 't huis van God zoo heilig!

En als de nacht ter kimme vliedt
  En 't daglicht zijne stralen,
In vloeiend goud en purper giet,
  Ter open kerkportalen;

Nog vindt men hen die vromen daar,
  Voor Jezus' voeten knielen,
Gelijk een wakende eng'lenschaar
  Van heilig hemelzielen!

(*Wordt vervolgd.*) V. LEFERE.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

FRIEDRICH LUDWIG STAMM'S **Ulfilas oder die uns erhaltenen Denkmäler der gotischen Sprache.** — Text und Wörterbuch von Dr. MORITZ HEYNE,... Grammatik von Dr. FERDINAND WREDE (*Bibliothek der ältesten deutschen Litteratur-Denkmäler. I. Band*). Neunte Auflage. — Paderborn, Druck und Verlag von Ferdinand Schöningh. 1896. XV + 443 ss. 5 Mark.

Van het bekende handboek, waaruit reeds zoovelen hun eerste, en ook wel hun eenig Gotisch geleerd hebben, den « Ulfilas » van den predikant Friedrich Ludwig Stamm te Helmstedt, hetwelk voor het eerst in 1858 het licht zag, is thans eene *negende* uitgave verschenen, wel een bewijs voor den bijval van het werk. Na den vroegtijdigen dood van Stamm, in 1861, droeg de « Verlagshandlung » de zorg voor verdere uitgaven op aan Dr. Moritz Heyne, die reeds in 1865 den vierden druk bewerkte, in 1872 den vijfden, in 1874 den zesden, in 1878 den zevenden, in 1885 den achtsten, en nu den negenden. Die bijval was echter ongetwijfeld meer het gevolg van het feit dat deze uitgave alle Gotische teksten met een vrij uitgebreid woordenboek bevat, en dit voor weinig geld, dan van hare wetenschappelijke waarde. Bij elke nieuwe uitgave onderging het boek wel eenige verbetering, maar nog nooit was dit in zulke hooge mate het geval als thans. De grammatika, zooals zij nog in den 8sten druk voorkwam, en welke, op zijn zachtst gesproken, op menig punt verouderd was, is eindelijk vervangen door eene andere, t. w. van de hand van Dr. Ferdinand Wrede, « privatdocent » aan de Hoogeschool te Marburg in Hessen, die met zijne twee verhandelingen *Ueber die Sprache der Wandalen* (Straszburg 1886) en *Ueber die Sprache der Ostgoten in Italien* (Straszburg 1891) zijne sporen als degelijken, scherpzinnigen geleerde verdiend heeft. Ook deze grammatica is een in vele opzichten voortreffelijk werk, rijk aan talrijke fijne opmerkingen. In hoofdzaak heeft Wrede dezelfde methode gevolgd als Braune in zijne *Gotische Grammatik*, zooals de schrijver zelf dankbaar erkent. Voor de eerste maal in eene Gotische spraakleer wordt hier aldoor onderscheid gemaakt tusschen de taal van Wulfila, d. i. der Westgoten, en het dialect der Oostgoten in Italie. Van groot nut voor beginnelingen zijn de talrijke verwijzingen naar de gezaghebbende werken van Braune (*Gotische Grammatik*), Noreen (*Urgermanische Lautlehre*), Wilmanns (*Deutsche Grammatik*) enz. en naar de artikelen van bekende geleerden in tijdschriften en in Paul's *Grundriss*, waar óf de besproken zaak breedvoeriger behandeld wordt, óf eene andere meening voorgestaan. Ook voor een beginneling is het goed het voor en het tegen onder de oogen te krijgen : dat scherpt den kritischen geest. Met dit al noemt Wrede zijn werk nog maar « einen Entwurf dessen gleichmäszigere Ausführung für die zehnte Auflage vorbehalten werden muss ». Beschei-

dener kan het wel niet. Voor deze mogelijke tiende druk wordt ook eene omwerking der syntaxis beloofd: daarvoor ontbrak thans de tijd, daar deze negende uitgave zoo spoedig mogelijk diende te verschijnen.

Ook het gedeelte van het werk, dat voor rekening van Dr. Heyne bleef, is herzien. Zoo worden thans in de inleiding, behalve de beschrijving der Gotische handschriften, alle plaatsen bij middeleeuwsche Latijnsche schrijvers, waar Gotische woorden voorkomen, uitvoerig medegedeeld. Voor zoover die woorden reeds verklaard zijn, wordt naar die verklaring verwezen. Het zou waarlijk geene overdaad geweest zijn, indien die verklaringen zelf, zoo niet in extenso, dan toch in 't kort waren overgenomen. In de uitgave zijn niet opgenomen de Gotische Runeninschriften, beschreven en verklaard door Henning (*Die deutschen Runendenkmäler (Straszburg 1889)*, s. 1 ff; 27 ff.).

Bij de beschrijving van den *Codex Argenteus* wordt nu eindelijk het nog bewaarde getal bladen juist opgegeven: 187; onbegrijpelijker wijze werd tot in de voorgaande uitgave gezegd 177, ofschoon het reeds sedert 1857 bekend is dat er 10 meer zijn (deze tien waren nl. tusschen 1821 en 1834 verdwenen, en werden in 1857 door een ongenoemde, tevens onbekende aan Uppström ter hand gesteld, die daarover nog hetzelfde jaar bericht gaf in zijn *Decem Codicis Argentei rediviva folia*). Daarentegen wordt nog altijd beweerd dat de codex oorspronkelijk uit 330 bladen bestond, ofschoon VON DER GABELENTZ en LÖBE, blz. XXXI hunner uitgave, zeggen: « aus den quaternionen lasse sich berechnen, dass der Codex Argenteus ursprünglich 320 blätter enthalten habe ».

Heyne zegt nog altijd dat Wulfila stierf in 381; hij vermeldt evenwel dat Sievers beproefd heeft te bewijzen dat de Gotische bisschop in 383 gestorven is; doch zonder commentaar. Dit conservatisme bevreemdt eenigszins, niet alleen omdat er tegen Sievers' bewijsvoering al heel weinig in te brengen is, maar ook omdat Heyne heelemaal niet conservatief is, wanneer hij zegt: « Das Wulfila der Verfasser der... Erklärung des Johannes-Evangeliums (de zoogenaamde *Skeireins*) sei, ist unmöglich ». Men neemt algemeen aan dat het zeer twijfelachtig is, maar het bewijs dat het onmogelijk is, werd nog door niemand geleverd. Bij zulk eene categorische uitspraak hoort de proef op de som.

De tekst is vrijwel dezelfde gebleven; de noten zijn aangevuld met de vermelding der afwijkende lezingen bij Balg (die, minder conservatief dan Heyne, meestal met Bernhardt overeenstemt). Op het voorbeeld van Braune wordt thans de halfklinker *v* in overeenstemming met zijne phonetische waarde door *w* voorgesteld. Het *Glossarium*, waarin foutieve aanwijzingen vroeger niet zeldzaam waren, schijnt met zorg herzien te zijn, voor zoover een vijftigtal « stichproben » daaromtrent zekerheid kunnen verschaffen. Toch is op *Abraham* de verkeerde opgave *Mt.* 12, 26 uit de vorige uitgave(n), in plaats van *Mc.* 12, 26, in deze nieuwe overgegaan.

Ten slotte nog eene opmerking. In de inleiding komt van ouds eene lijst voor der verschillende uitgaven van Gotische teksten in onze eeuw verschenen, welke thans is verbeterd (in den 8sten druk werd niet vermeld VOLLMER'S afzonderlijke uitgave der *Skeireins* [München 1862]) en aangevuld met de vermelding der nieuwe uitgaven die sedert 1885 het licht hebben gezien. Dat de oudere uitgaven, die alleen nog geschiedkundige waarde hebben, in dit handboek stilzwijgend voorbij gegaan worden, laat zich begrijpen; maar dat er voor de allereerste, door Franciscus Junius bezorgd, waarvoor hij op eigen kosten Gotische letters had laten gieten, geene uitzondering gemaakt wordt, schijnt toch wel wat ondankbaar.

Gent, 16 Juni 1896. WILLEM DE VREESE.

Het eenstemmig Fransch en Nederlandsch wereldlijk lied in de Belgische gewesten, van de XIe eeuw tot heden, uit een muzikaal oogpunt beschouwd, door Fl. van Duyse. — Dit werk, door de klas der Schoone Kunsten van de Belgische Academie met goud bekroond, bevat de geschiedenis van het wereldlijk lied, met al wat daarbij, in letterkundig en muzikaal opzicht, belangrijk te vermelden is. Het is, mag men zeggen, eene met volle kennis van zake, grondige en nauwkeurige studie van het bijzonder aantrekkelijke en boeiend onderwerp.

De Trouvères en Menestreels openen de rei der zangers. Hunne liederen hebben meer kunstige, ingewikkelde vormen dan in het volkslied worden gevonden. Groot was de invloed der Fransche troubadours in ons land, en wel gedurende ruim twee eeuwen, waarna onze liederendichters een meer aardachtig oor leenden aan de Duitsche harp. Daarop verschijnt het echte Nederlandsch volkslied, bepaaldelijk in de XIVe eeuw, te gelijk met de ontkiemende grootheid onzer gemeenten en den bloei der beeldende kunsten.

Vóór de XVe eeuw duidt men in Nederland geen meerstemmige liederen aan, en nog zijn ze dan zeldzaam. Uit de XVIe eeuw kent men slechts vier gedrukte verzamelingen zulker zangen.

In de XVe en XVIe eeuw ontstaat er tusschen Nederland en Duitschland « Liedergemeinschaft », met andere woorden : Duitsche liederen worden hier, Nederlandsche liederen ginder populair, gevolg van het drukke onderling verkeer van Nederlandsche en Duitsche krijgsbenden en rondreizende liederenzangers.

De melodie van menig wereldlijk lied werd ontleend aan den kerkzang. Het *Reuzenliedeke* stamt af van de hymne *Conditor alme siderum; die Coninginne van elf jaren* is ontleend aan den *Veni Creator;* ook geestelijke volksliederen werden gemaakt op de wijze van de *Miserere*, enz.

De bekende *Souterliedekens* maken ons bekend met de meest populaire zangen van de eerste helft der XVIe eeuw. Ruim 350 wijzen komen daarin voor. Onderscheiden zich de middeleeuwsche volksliederen door eenvoud, waar en diep gevoel, die van het eerstvolgende tijdvak hellen over naar de declamatie en vertoonen meer conventioneele, rethoricale vormen. In dien tijd, gelijk men weet, oefenden de rederijkers eenen machtigen invloed uit, welke echter, op muzikaal gebied evenmin als in 't opzicht van dichtkunst, taal en letteren, weinig schoons opleverde. Natuurlijkheid, gevoel, bevalligheid gingen bij de rederijker te loor en werden door stijf- en platheid vervangen.

In den loop der XVIIe eeuw deed zich ook hier de invloed gevoelen van de Italiaansche melodie, op menige van welke er Nederlandsche liederen geschreven werden. Ook verspreidt men nu Fransche zangen, gelijk men ziet, o. a. uit de zangboekjes en de verzamelingen beiaardliederen uit gezegden tijd. Ongelijk minder groot is het getal Engelsche liederen, die hier populariteit verwierven. Even wel belet het indringen van vreemde liederen niet, dat ook vele oorspronkelijke Nederlandsche, waarlijk fraaie, gecomponeerd en met bijval gezongen worden.

In den loop dezer eeuw kreeg de Fransche romance hier den hoogsten bijval, dank aan de gemakkelijke, echt zangerige, gevoelvolle melodie, die ze onderscheidt. Talrijke stukken van Romagnesi, Louisa Puget, Martini, Doche, de Beauplan, Panseron, Bruguière, Malibran, Boïeldieu, Plantade en een tiental andere, worden geroemd als meesterstukjes in het genre, en werden ook hier, gedurende omtrent eene halve eeuw, op alle concerten en familiefeesten, in alle werkhuizen aangeheven.

Naast deze, kwamen nadien, bij de meerdere uitbreiding van het iterarisch leven in Vlaanderen, oorspronkelijke Vlaamsche liederen, door

eigene componisten, en onder welke er menige parels van het eerste water te vinden zijn. Op dit gebied zijn de beste dichters en toonkunstenaren van Vlaamsch-België, voortdurend, met groote bijval, werkzaam.

Ziedaar de voornaamste punten, door den heer Fl. van Duyse wijdloopig behandeld. Zijn boek is leerrijk en de lectuur alles behalve droog. Melodieën en hunne varianten, metriek en tonatie, toonaard, enz. enz., zijn in de studie niet vergeten, en alles duidt klaar aan, dat Schrijver volkomen op de hoogte is der taak, welke hij heeft aangenomen en met het beste gevolg ten einde gebracht.

In geene ernstige boekverzameling mag dit werk gemist worden!

D.

Over de verbreiding der Instellingen van Vooruitzicht door het Onderwijs, door M. Ducaju. — Dit schrift moest op breede schaal onder de leerlingen van alle lagere volksscholen verspreid worden, niet zoozeer voor de scholieren zelven, maar voor dezer ouders, die groote behoefte hebben aan de goede wenken en raadgevingen, welke hier gegeven worden.

De werkende klas is in nood, zoo beweert zij; zij eischt een meerder loon voor den arbeid, zonder te gewagen van andere vorderingen, die samen uitmaken wat men thans het maatschappelijk vraagstuk noemt. Ongetwijfeld moet de werkman, die handig en vlijtig is, en op wier gedrag niets valt af te wijzen, een loon genieten, waarmede hij niet alleen in zijn eigen onderhoud, maar ook in dat van de leden zijns gezins, kan voorzien; over het algemeen, het moet gezegd zijn, is dit zoo; en toch verkeeren zeer vele arbeiders in bekrompen toestand. De oorzaak? Nutteloos geldverteer, gebrek aan spaarzaamheid en vooruitzicht. De middelen aantoonen, door welker toepassing men op eenen beteren weg kan komen, is dus een loffeiijk werk, en de achtbare schrijfster van het hier aangekondigde boekje heeft die middelen bondig en klaar uiteengezet. Ze bestaan uit de deelneming der arbeiders aan de Spaarkas, *begonnen in de school*. Lijfrentkas, den Onderlingen Bijstand, De uitleggingen, welke de Schrijfster over die zoo nuttige instellingen geeft, de voorbeelden, welke zij aanhaalt, zouden, wij houden er ons van overtuigd, menig ingelicht huisgezin aansporen om nu en dan eenige penningen, doorgaans aan overtolligheden verbruikt, af te zonderen en rentgevend te maken, en alzoo op den duur, door wekelijksche of maandelijksche toevoeging, een klein kapitaal tot stand te brengen. Een appel tegen den dorst.

Gelijk de Schrijfster zegt, is het moeilijk tot denkbeelden van vooruitzicht diegenen te bekeeren, welke daar nooit iets van gehoord hebben. Men moet dus het werk aanvangen in de school; de kinderen beduiden hoe nuttig en noodig het is, slechte dagen te voorzien en den ouderdom eenig gemak en welzijn te verschaffen.

Menige arbeider benijdt den rijke zijn nietsdoen. Het hangt veeal van hen af, ook, tot zekeren leeftijd gekomen, als « rentenier » te mogen uitgaan, al zal hij de weelde van den rijke niet genieten. De lijfrentkassen verzekeren een voldoend jaargeld aan hen, die haar, van *hunne jonge jaren af*, de misbare penningen geregeld toevertrouwden. Men leere het aan de schooljeugd, men herhale het bij elke gelegenheid, en 't zou wel wonder moeten heeten, kwamen geene vruchten van die hoogst zedelijke, beschavende, volksveredelende propagande! Het is (zoo besluit Mej. Ducaju haar voortreffelijk schrift), de zending der school, in het kind de « deugden en « hoedanigheden te helpen ontwikkelen, waardoor het later als man « onafhankelijker, gelukkiger en zedelijker zal zijn; tot zulke behooren « zeker spaarzaamheid en vooruitzicht. » D.

Het gebruik der talen in burgerlijke zaken, door OSCAR PYFFEROEN, leeraar bij de Hoogeschool van Gent.

De heer Pyfferoen schrijver van « Du Sénat en France et dans le Pays-Bas », « Rapport sur l'enseignement professionnel en Angleterre, « Les réformes communales » « Berlin et ses institutions administratives », « De partijen in de staatkunde », heeft thans door de zorgen van de Vlaamsche Balie te Gent een nieuw belangrijk werk laten verschijnen. Eerst wordt een navorschende blik geworpen op de gerechtstaal in België in de vorige eeuwen, onder het Fransch beheer en onder dat van 1815 tot 1830. Eene studie volgt dan over de wetgeving hieromtrent in zwang in de landen waar verschillende talen gesproken worden, en zoo komt de schrijver op den toestand onzer taal ten onzent sedert de onafhankelijkheidsverklaring. De grondwettelijke voorschriften worden onderzocht, de wetgeving en de jurisprudence en de wenschen en ontwerpen vooruitgezet om tot eene billijke regeling te komen. Het laatste gedeelte van het boek verklaart een ontwerp opgemaakt door de Vlaamsche Balie van Gent.

Het werk van den jongen, werkzamen en talentvollen hoogleeraar is zeer methodisch ingedeeld, tamelijk wel geschreven en getuigt van vele en lastige opzoekingen die een waar arsenaal daarstellen van teksten en inlichtingen, waarin de verdedigers der Vlaamsche zaak slechts te kiezen hebben om zich tot den strijd met eene volle wapenuitrusting te omgorden.

De schrijver verdient den lof en den dank van de Vlaamsche Beweging.

De Jeneverplaag of het Alcoolisme in België, door J. MELCHIOR, kantonalen inspecteur van het lager onderwijs te Hasselt. — Hasselt, M. Ceysens, 1896. (Schriften door het Davids-Fonds uitgegeven, N° 97).

« Het Alcoolisme is aan de orde van den dag. Overal wordt er van gesproken, en in de Kamers niet het minst. Een boekje als dat van den heer Melchior, waarin op bevattelijke, eenvoudige en niettemin aantrekkelijke wijze gehandeld wordt over den Alcool, zijne gevaren en zijne gevolgen, en over de middelen waarmede de jeneverplaag kan worden te keer gegaan, verdient op een hartelijk « Welgekomen » te worden onthaald. Het is stellig een van de beste volksboekjes over Alcoolisme welke in ons land tot hiertoe zijn verschenen, en God weet hoe talrijk die boekjes geworden zijn in de laatste jaren! Vooral twee punten worden met veel zorg en op voortreffelijke wijze door den schrijver behandeld : het tafereel van de lichamelijke kwalen welke de alcool veroorzaakt, en de uiteenzetting van de hulpmiddelen welke ter bestrijding van het alcoolisme kunnen aangewend worden. Met groote belangstelling zal men vooral kennis nemen van alles wat er reeds gedaan is van Staatswege en wat er nog van Staatswege dient gedaan te worden. Over het stichten van Matigheidsbonden, over hunne rol en hunne uitslagen, bevat het werkje uitstekende wenken. « Om te kunnen bestaan », zegt de schrijver, « en vooral om bloeiend te worden, moeten de matigheidsgenootschappen eerst en vooral aannemelijke voorwaarden stellen : Volledige onthouding van sterke dranken, matig gebruik van bier en wijn. — Op de tweede plaats moeten zij het stoffelijk, het tastbaar welzijn des werkmans behartigen ; zij moeten namelijk het stichten van spaarkringen, ofwel het stichten van pensioen- of lijfrentkassen, het oprichten van maatschappijen van onderlingen bijstand voor doel hebben. De goede

stoffelijke uitslagen, op deze wijze door de matigheidsbonden verkregen, zouden in 't oog springen van iedereen en veel opspraak verwekken; zij zouden het sterkste middel van propaganda der genootschappen wezen en het meeste afdoende middel ter bestrijding van de jeneverplaag. »

Wij hopen met den heer Melchior dat zijn werkje eenigszins moge bijdragen om aan ons volk de vreeselijke kwaal te doen kennen, waaraan het lijdt en welke het met ondergang bedreigt: en geen beter strijdmiddel tegen dit monster dan zijne ontlarving, dan hem zijn schijnschoon masker van den akeligen doodskop te rukken!

Hulde aan het Davidsfonds dat weder zulk nuttig werk de wijde wereld ingezonden heeft.

Rubens, de Roem van Antwerpen, door CAMIEL WILLEMS. Antwerpen, drukkerij H. et L. Kennes, 1896. (Uitgave van het *Davidfonds*.)

Tezelfdertijd als het zoo degelijke werkje van den heer J. Melchior over de *Jeneverplaag*, bestemd om het volk de oogen te doen opengaan over eene kwaal die zijne toekomst in gevaar brengt, zond het Davidsfonds aan zijne lezers een werkje rond van den heer C. Willems, geschreven met het doel bij het volk fierheid op te wekken voor een der mannen welke in verleden tijden den vadergrond het meest hebben verheerlijkt.

Deze beschrijving van Rubens leven en werken heeft wezenlijk de hoedanigheden van een volksboek. De geschiedkundige bijzonderheden worden beurtelings door kleurrijke beschrijvingen of levendige verhalen afgewisseld, zoodat de lezer zonder inspanning zich een denkbeeld kan vormen over de veelzijdige bedrijvigheid welke Antwerpens roemrijkste zoon tot aan zijn dood heeft aan den dag gelegd.

Een werkje als dit was gansch in het bijzonder geschikt om door talrijke afbeeldingen te worden opgeluisterd. De boekenversiering heeft in de laatste jaren verbazenden vooruitgang gemaakt; spijtig is het dat er in dit werk niet meer en betere platen voorkomen. Doch zooals het is zal het, wij zijn er van overtuigd, bij de talrijke lezers van het Davidsfonds een gretig onthaal vinden. De schrijver heeft er ten volle recht op met zijnen arbeid geluk te worden gewenscht.

Duitsche spraakleer door G. VAN WYMEERSCH, professor van moderne talen in 't bisschoppelijk kollegie te Kain, Doornik. — Wij begroeten met vreugde dit Vlaamsch-Duitsch leerboekje dat de studie der Duitsche taal voor de Vlamingen allergemakkelijkst zal maken.

Degenen, welke hunne Vlaamsche spraakkunst kennen, zullen, enkel met de oefeningen van het boekje door te werken, zonder hulp van eenen leermeester, genoegzaam kennis van het Duitsch hebben opgedaan om Duitsche boeken en dagbladen te verstaan en zich verder te volmaken.

Voor de jonge studenten die door eenen leeraar voorgelicht worden, zullen de Duitsche lessen, met behulp van dit boekje gegeven, allergemakkelijkst en aangenaam zijn.

Als men vaststelt, hoe gemakkelijk het aanleeren van het Duitsch is bij middel van het Vlaamsch, dan staat men verwonderd hoe het mogelijk is dat men in vele gestichten nog het Duitsch aanleert bij middel van het Fransch.

Dat is een onbegrijpelijke onzin.

't Is te denken dat het werkje van den heer Van Wymeersch

aan velen op dat punt de oogen zal openen tot groot voordeel van leerlingen en meesters en tot bevordering der taalstudie van Vlaamsch en Duitsch.

Het werk is te verkrijgen in de *Belgische Boekhandelmaatschappij*, Treurenberg, 16, Brussel.

Portretten onzer Volksvertegenwoordigers. Brussel, O. Schepens, Treurenberg. Prijs fr. 1,25.

Het midden van de plaat wordt ingenomen door een gezicht op het Parlement, de afbeeldingen van de ministers en een groot portret van den voorzitter der Kamer. In een bijzonder vak zijn de namen van alle leden met aanwijzing van hunne staatkundige kleur aangegeven.

't Is eene nationale galery van uitmuntende afbeeldingen.

Guide pratique pour les élections, par EDM. DE BOCK, juge au tribunal de 1er Instance à Gand. Gent, A. Siffer. Prijs fr. 3,00.

Dit nuttig en practisch werk met zijne synoptische tafels voor de voorzitters, de bijzitters en de getuigen der kiesbureelen, geeft dag voor dag, uur voor uur om zoo te zeggen, wat er te verrichten valt en is bijgevolg een uitmuntend *vade mecum* voor alwie zich met kiezingen bezig houdt. Dat het met kennis van zaken opgesteld is en een vertrouwbare gids is, bewijzen genoegzaam de feiten dat het reeds de 12de uitgave is en dat het ingeroepen wordt in de wetgeving en in de jurisprudence. Bij dit werk is vervat de tekst van al de kieswetten, natuurlijk met al de wijzigingen, zelfs de laatste een paar weken er aan toegebracht.

Dit werk met de kieswetten kost fr. 3,00, zonder de kieswetten fr. 1,75 en de kieswetten alleen fr. 1,25.

Van de kieswetten bestaat ook de Vlaamsche tekst fr. 1,25.

De bewarende partij vóór het land, bilan 1884-1896, door VÉRAX. Voor iedere wetgevende kiezing geeft het huis Siffer te Gent, eenen bilan uit van al hetgeen de katholieken aan het bewind uitgevoerd hebben. Het werkje in het begin slechts eenige bladz. bevattende wordt van lieverlede een groot boekje, (80 bladz.) bewijs dat onze ministers niet rusten en de katholieke denkwijze met ijver werkt en streeft om verbetering te brengen op alle gebieden

De opsomming kan dor zijn doch zij is welsprekend en geen beter boekje kan bedacht worden voor de propagandisten en voor het uitdeelen aan de kiezers. Het werkje bestaat ook in het Fransch. 1 ex. fr. 0,35; 100 ex. fr. 10,00; 500 ex. fr. 25,00.

Besmetting der Scheldewateren door de Spierebeek, door HONORÉ GOOSSENS. Dit netelig vraagstuk voor Vlaanderen, de verpesting van zijne wateren, maakt meer en meer de aandacht gaande, voorteeken, hopen wij, dat de oplossing eindelijk nakend wordt. In onze voorgaande aflevering wezen wij op de studie van Baron de Maere hieromtrent, nu hebben wij een voor-ontwerp te melden van den heer Goossens. Zijn gedacht is van een onderaardsche vaart te graven van aan de Spierebeek, op de Fransche grenzen, tot aan de vaart van Schipdonk of wel tot aan de Noordzee tusschen Blankenberge en Heyst. Hij begroot het eerste deel op 2,600,000 fr. en het tweede op 2,300,000 fr. Ons ontbreekt de bevoegdheid het ontwerp te beoordeelen, doch wij meenen dienst te bewijzen met aan dit vraagstuk ruchtbaarheid te geven.

Antialcoolisme. De Regeering schrijft een prijskamp uit voor een handboek over alcoolisme. Dit boek dat tot gids dienen moet voor het

geven van antialcoolische voordrachten in de Staatsgestichten van middelbaar onderwijs, zal noch te wetenschappelijk, noch te technisch mogen zijn, en vooral beschouwingen van zedelijken en praktischen aard moeten bevatten.

De handschriften moeten gezonden worden, vóór 30 September aanstaande, naar het ministerie van Binnenlandsche Zaken. Zij zullen niet onderteekend zijn, maar eene kenspreuk dragen welke herhaald in een toegezegeld omslag, den naam van den opsteller zal doen kennen. Premie van 500 frank voor het beste werk.

Koninkl. Vl. Academie. Zitting van 17 Juni : De verslagen over de beoordeelde handschriften van den prijskamp worden ingediend, de heer Coopman doet verslag namens de bijzondere Commissie over de laatste afleveringen van het « Woordenboek der Nederlandsche taal »; de eerw. heer Daems biedt met een waardeerend woord den dichtbundel aan van A. Vermeiren, getiteld : *Uit Bosch en Brand;* de heer Dr Hansen wordt aangeduid als afgevaardigde der Academie bij het Nederlandsch Congres in Augustus te Antwerpen te houden. Worden gekozen tot briefwisselende leden de zeer eerw. heer kanunnik J. Muyldermans, te Mechelen en de heer Willem De Vreese, hoogleeraar te Gent, en tot buitenlandsch eerelid Dr Karl Tanners, Platduitsche volksdichter en schrijver te Bremen.

Onze beste gelukwenschen aan de heeren Muyldermans en De Vreese in wie *Het Belfort* de eer en het genoegen heeft twee hoogst verdienstelijke en vlijtige medewerkers te mogen begroeten.

Beeldhouwer De Vriendt van Borgerhout gelast met het standbeeld van David te Lier, is thans door de Regeering ook gelast voor de Vlaamsche Academie met het marmeren borstbeeld van Theodoor Van Rijswyck.

Varia. Zondag 31 Mei hield het Nationaal Vl. Verbond eene belangrijke zitting te Aalst. — De cantate uit te voeren bij de onthulling van Ledeganck's standbeeld te Eekloo in 1897, is het werk van Peter Benoit op woorden van Jan Bouchery.— Berlijn gaat een standbeeld oprichten aan den schepper van Lohengrin, Frankrijk een borstbeeld aan Leconte de Lisle en een aan Gavarni, Holland een gedenkteeken aan den toondichter Nicolaï. — L'Institut de France heeft den prijs van het beste werk over Fransche Oudheden toegekend aan onzen landgenoot den geleerden heer G. Kurth, voor zijn boek *Clovis.* — Gaston Paris schrijver van *Histoire poétique de Charlemagne* volgt Pasteur op in de *Académie Française.* — Hier in België zijn er thans 8 monumenten en 27 borstbeelden in maak op kosten van den Staat. — Den 11 Juli zal wederom in vele plaatsen met luister officieel gevierd worden ; meer en meer wint het gedacht veld dat die dag een nationale feestdag moet worden, nu inzonderheid dat het nationaal gevoel verslapt en de vaderlandsliefde verflauwt. Immers zooals Professsor David doceerde, ware zonder den Gulden Sporenslag, de historie een anderen weg opgegaan, en zooals dichter Dr H. Claeys zoo wel gezongen heeft : (Groeningheveld) waar België's wiege stond en Vlaanderen Vlaanderen bleef. Te Gent is de officiëele viering in den gemeenteraad ter tafel gekomen, zij werd verdedigd door de heeren De Ceuleneer, Goossens en Siffer, doch afgestemd door al de socialisten en al de liberalen.

Walen en Vlamingen. De laatste volkstelling bewijst de meerderheid der Vlamingen op de Walen eens te meer. Sommige Waalsche gewesten geven slechts 19 geboorten op 1000 inwoners, vele Vlaamsche gewesten 38 a 39. Oostende tot 39 1/2 per 1000.

In de nijverheids-arrondissementen is de Waalsche verhouding : 19 °/₀

de laagste, 26 °/₀ de hoogste; de Vlaamsche verhouding 28 °/₀ de laagste, 36 °/₀ de hoogste.
In de landbouw-arrondissementen is de Waalsche verhouding 21 °/₀ de laagste, 28 °/₀ de hoogste : de Vlaamsche verhouding 28 °/₀ de laagste, 38 a 39, tot 39 1/2 °/₀ de hoogste.

† **Jules Simon,** eigenlijk van naam Jules François Suisse, 82 jaar. Hij was een der bijzonderste figuren van Frankrijk op politiek gebied en op wijsgeerig terrein. Begonnen met radicale gedachten in opzicht van godsdienst en staatkunde, is hij zachtjes aan bedaarder en meer bewarend geworden, zelfs was hij in deze laatste tijden eerder een verdediger dan een vijand geworden van godsdienst, zedelijkheid en conservatisme. Zijn aphorisme in 1893 te Gent op het Congres van maatschappelijke wetenschappen uitgesproken is vermaard gebleven : « L'Etat enseignant doit préparer sa destitution ».
Zijne werkzaamheid in de pers is groot, zijne werken over wijsbegeerte en staathuiskunde zijn talrijk en leggen bewijs af van zijn overgroot talent en zijne overgroote kennissen.
De Heer is hem bermhertig geweest, zijn einde is openbaar katholiek geweest.

† **Allard Pierson,** leeraar van kunstgeschiedenis, æstetiek en moderne letterkunde aan de Hoogeschool van Amsterdam. Bijzonderste werken : *Intinis*, *Richting en Leven*, *Eene Levensbeschouwing*, *Onze Geestelijke voorouders*, en in zijne hoedanigheid van gewezen predikant verschillende boeken over protestantsche godsdienstleer.

† **Pater Corluy, S. J.** Schrijver van een *Specilegium dogmatica-biblicum*, een Latijnsch commentaar op het Evangelie van den H. Joannes, en eene menigte geleerde bijdragen in godgeleerde tijdschriften. Hij legde juist de laatste hand aan eene Vlaamsche vertaling der vier groote profeten. Hij was 60 jaar oud, overste van het klooster van zijn Gezelschap, te Mechelen, en is schielijk te Turnhout overleden.

† **Pater Denis Murphy, S. J.,** te Dublin, 65 jaar. Hij was leeraar van oudheidkunde bij de hoogeschool van Dublin, voorzitter van de koninklijke oudheidkundige maatschappij van Ierland, en hij schreef : *Cromwell en Ierland*, *Algemeene geschiedenis van Ierland*, *Triumphalia crucis*, *Onze martelaren*, en menigvuldige studiën over geschiedenis en archeologie in Engelsche, Duitsche, Fransche en Amerikaansche tijdschriften. De afgestorvene werd aanzien als een der geleerdste mannen van Groot-Brittanje.

† **Emiel Seipgens,** geboortig van Roermond en schrijver van eene menigte verdienstelijke frissche en krachtige novellen, zooals : *Uit Limburg*, *In en om het klein stadje*, *Een wilde rozenkrans*, enz. Op tooneelkundig gebied oogste hij ook bijval in met *Rooie Hannes* verder ook met liedjes in Limburgsch dialect geschreven.

† Te New-York. **Mevrouw Beecher Stowe,** schrijfster van *Hut van Onkel Tom.*

HET ZONNELICHT.

Als men de zon door eene kleine opening in eene donkere kamer laat schijnen, ziet men heel klaar in het stof, dat overal in de lucht zweeft, welken weg de lichtstralen volgen : zij gaan regelrecht, en vallen zij op eenen gekalkten muur, zij schilderen er, juist rechtover de opening, eene ronde, witte plek, waaraan wij een echt zonnebeeld hebben. Schijnt zij helder en onbeneveld, zoo zal dit beeld niets te wenschen laten; is zij integendeel wat verdoofd door lichte voorbijdrijvende wolken, dan zal de witte plek zoo klaar niet meer zijn, en ge zult er dezelfde wolkjes voor zien schuiven. Verdwijnt de zon voorgoed achter eene dikke, zware wolk, daar zal het beeld of eer zijne afwezigheid ook al kennis van geven, daar het, terzelfder tijd als de zon, geheel en al onzichtbaar wordt.

Wij kunnen dus in die donkere kamer heel goed de zon gadeslaan, en er kan niets aan miskomen, dat wij niet aanstonds aan haar beeld gewaar worden. Moest zij op dien oogenblik eene eclips ondergaan, waar gij te vorenop niets van zoudt weten, het verschijnsel zou u niet ontsnappen, want het beeld ware toen geen volle, ronde plek meer, maar het gaf getrouw de sikkelvormige gedaante der zon weer.

Nog meer kunnen wij daar in den donkere leeren, indien wij een *prisma* te onzer beschikking hebben. Men verstaat daardoor een stuk glas met twee vlakke zijden, die schuins naar elkander loopen, even gelijk de voor- en de achterkant van een dak aan de vorst samenkomen.

Doet ge de stralen der zon door het prisma voorbijtrekken, het is te vergeefs dat gij dan haar beeld zult zoeken waar het u te voren verscheen; het is er zoo volkomen weg, alsof ge tusschen die plaats en de kleine opening van het vensterluik eene dikke eiken plank geschoven hadt. . Het licht is nochtans niet uitgedoofd; het is door het glas gedrongen, maar het heeft het, uit hoofde zijner prismagedaante, verre uit den gewonen regelrechten weg geslagen.

Wij hebben hier met het verschijnsel der *straalbreking* te doen, 't is te zeggen : met de afwijking, welke de lichtstralen ondergaan, als zij schuins door eene doorschijnende stof in eene andere dringen, van de lucht, bij voorbeeld, in het water, of wederzijds van het water in de lucht. De straal gaat recht zoo lang hij in de lucht blijft, en dat doet hij ook in 't water, maar aan de oppervlakte van dit laatste staan die twee rechte lijnen op elkander gebroken.

Ons prisma breekt alzoo de zonnestralen tweemaal; eerst aan zijne voorzijde, waar zij van de lucht in het glas overgaan, en dan opnieuw aan zijne achterzijde, waar zij van het glas weer in de lucht komen. Deze twee werkingen spannen samen om het licht naar denzelfden kant te doen afwijken, en zoo komt het dat het zonnebeeld nu heel verre van zijnen eersten stand verdreven is.

Het is door het prisma niet alleen naar eene andere plaats overgebracht, maar meteen zoo wonder veranderd van uitzicht, dat het niet herkennelijk meer is. De verlichte plek was te voren rond en wit, eene trouwe verbeelding der zon; nu is die plek tot eene lange streep uitgerekt, en deze streep is niet wit, maar zij prijkt met al de kleuren van den regenboog : aan haar een uiteinde is zij rood, waarop oranje, geel, groen, blauw, indigo en violet volgen... En schoon en zuiver dat die kleuren zijn ! Te vergeefs zoudt gij er zulke op het palet van eenen schilder zoeken... Ik noem daar overigens maar de zeven bijzonderste dier kleuren, maar men mag zeggen

dat er wezenlijk met duizenden zijn, want de eene gaat met zulke zachte middeltinten tot de andere over, dat gij onmogelijk de grens tusschen twee op elkander volgende kunt aanwijzen. Die bonte streep wordt het *zonnespook* geheeten, een zonderlinge naam voor een verschijnsel, zoo lief en zoo heerlijk!..

Waar moeten wij den oorsprong zoeken van al dit koloriet?.. Nergens dan in de zon, want wij hebben hier met niets anders te doen als met eenige lichtstralen, van haar uitgegaan en door het prisma voorbijgetrokken. Wat wij hier zien bewijst dat het zonnelicht niet enkelvoudig, maar integendeel uit stralen van alle kleuren samengesteld is. Zoolang zij ondereen gemengd zijn, is het licht, dat zij geven, wit; maar worden zij uit elkander gezift, dan verschijnt iedere soort met haar eigene kleur.

Het prisma heeft het tooverachtig vermogen die scheiding te bewerken, doordien de verschillige stralen niet even breekbaar zijn. Het zijn de roode die minst, en de violette, die meest van hunne voorgaande richting afwijken; de andere loopen daartusschen, elk in eene bijzondere, wel bepaalde richting. Alzoo opengespreid en gesorteerd, kunnen zij klaarblijkend op den muur der donkere kamer het gewoon wit zonnebeeld niet meer schilderen, maar wel de lange veelkleurige streep, of het zonnespook, daar aanstonds beschreven.

Nu dat wij weten hoe rijk, hoe heerlijk het zonnelicht samengesteld is, wordt het gemakkelijker den uitleg te geven van al de kleuren, zoo kwistig onder onze oogen tentoongespreid. Denk eens aan de groenende weiden en bosschen, de gulden rijpende koornvelden, de geschakeerde bloemperken, het veelkleurig gevederte der vogels, zooveel insecten zelfs, opgesmukt als juweelen... Verbeeld u, indien ge kunt, al de schitterende kleuren waarmee de fabrikanten hunne stoffen en linten verven, om de oogen der vrouwen uit te steken... Voeg er nog bij, indien ge wilt, de schilderijen van Rubens en al de andere prinsen der kunst... Waar is het eerste uitgangspunt van al dit koloriet dat de oogen zoo streelt?.. Het behoort

aan de boomen, de bloemen, de vogels enz. in eigendom niet toe, maar wel aan de zon, want als deze onder den horizont daalt en ons in de duisternis laat, met haar verdwijnen al die schoonheden, en wij moeten wachten totdat zij ons 's anderdaags weder het daglicht brengt, om alles in de natuur zijn zelfde kleur te zien hernemen.

Hier kan men vragen : waarom is deze bloem rood, en die andere blauw, daar zij hetzelfde dag- of zonnelicht ontvangen?.. Het prisma heeft ons, wel is waar, laten zien dat die kleuren in dit licht steken, maar hier is noch prisma, noch straalbreking om ze af te zonderen.

Inderdaad, geëerde lezer, hier is geen quaestie meer van straalbreking, maar van een ander verschijnsel : het *terugstralen* Het licht dat op een voorwerp valt, wordt ten deele in de oppervlakte daarvan opgeslorpt en uitgedoofd, terwijl een ander deel weergekaatst wordt, en het is dit terugstralend licht dat, in de oogen dringend, ons de voorwerpen laat zien. Welnu, in dit weerkaatsen gaan die voorwerpen geheel verscheiden te werk. Er zijn er die het volledig samenstel der kleuren terugzenden, en zulke schijnen wit, gelijk het ongebroken zonnelicht zelf. Dit is het geval voor de witte lelie. Wij vinden het tegenovergestelde bij den zwarten mol, die al de stralen, van welke kleur zij ook zijn, weerhoudt, en niets teruggeeft. Zoo gierig is de kollebloem niet : zij kaatst de roode stralen weer, en vergenoegt zich met de andere op te eten. De korenbloem maakt eene andere keus : aan mij, zegt zij, al de stralen, tenzij de blauwe; deze wil ik niet, dat zij vliegen waar zij willen... Zoo ook moeten een verver en een schilder, om eene bepaalde kleur te bekomen, eene stof gebruiken die al de andere kleuren van het wit zonnelicht gevangen houdt... Wat dunkt er u van, liefste lezer? Is het niet aanmerkenswaardig dat de verschillige voortbrengsels, zoo van natuur als van kunst, zich juist met die kleur vertoonen, welke zij verwerpen en versmaden?

Wij zagen daar de witte lelie al de kleuren weer-

kaatsen, den zwarten mol geene, de blauwe koorn- en de roode kollebloem een enkele soort. Het is gemakkelijk om voorzien dat er soms ook wel twee — rood en groen, rood en blauw, blauw en groen, groen en geel, enz. enz. — te gelijker tijd zullen terugstralen, waar even zooveel tusschenkleuren uit zullen ontstaan.

Iedere dezer talrijke tusschenkleuren kan toen nog een oneindig getal verschillende tinten aanbieden, volgens de verhouding tusschen de twee soorten van weergekaatste stralen. Geel-groen, bij voorbeeld, zal zooveel te meer naar het zuiver geel overgaan volgens er min groene stralen bij zijn, en zooveel te meer naar het groen, naarmate er de gele schaarscher bij zijn.

Wat wij daar zeggen van twee gemengde kleuren, is toepasselijk aan drij, aan vier, vijf en zes.. En dan moet ge nog inzien dat er in het zonnespook veel meer dan de zeven hoofdkleuren zijn, welke wij gedurig genoemd hebben...

Wat verbazend getal van kleuren en tusschenkleuren, van tinten en middeltinten!... Er zijn voorzeker meer dan 100,000 soorten van boomen en kruiden, bijna alle groen van gebladerte. Trek een blad van de verschillige gewassen, welke gij onder de hand hebt; leg al die bladeren nevens elkander, en zoek eens hoeveel gij er vindt die juist dezelfde groene tint hebben...

En geheel die schat van verven, zoo ongeloofbaar rijk, ligt in het wit zonnelicht besloten. Wat tooverachtig penseel zijn toch die stralen : het gaat over geheel het aardrijk met alle kleuren beladen, en laat aan ieder voorwerp, bezield of onbezield, gewas of dier, voortbrengsel der natuur of werk van menschenhanden, de keus der kleur, waarmee het wil prijken.

Wij lezen in de Heilige Schrift dat hemel en aarde bij hun eerste ontstaan in duisternis gehuld waren. Maar God sprak : « Dat het licht worde ! », en op dit alvermogend woord was het licht daar, en God zag dat het licht goed was.

Een schepsel, waar de Almachtige zelf met wel-

behagen op neerziet en zijne goedkeuring aan geeft, moet voorwaar iets edel en voortreffelijk zijn. Zulk een schepsel is het licht, doch Hij alleen, die het eerst te voorschijn bracht, heeft er de volle kennis van. Hij liet het over de geheele natuur schijnen en schonk er den mensch het genot van, maar de verborgenheden daarvan liet hij aan zijne studie over. De zon had reeds duizenden van jaren de aarde beschenen, en er alles doen groeien en bloeien, als Newton, omtrent 1670, eerst bij middel van het prisma de prachtige kleuren deed zien, waaruit haar licht samengesteld is.

Zonder twijfel weten de geleerden heden nog veel meer van het licht, en hoe beter zij het leeren kennen, hoe hooger hunne bewondering stijgt. Zij zijn evenwel nog verre van er al de geheimen van te kennen, en wie zou zelfs durven zeggen dat het menschdom ooit tot het einde dier studie zal geraken?

St.-Nicolaas, 1 *Juli* 1896.

J.-B. MARTENS, Kan.

LOURDES.

(*Vervolg.*)

LATEN wij nu den tempel en dalen wij de trappen af, onder de steenen bogen voort, naar de Massabiellen. De nacht is frisch. De lucht is klaar. Pinkelend flikkeren de sterren boven onze hoofden en zien ons schitterend aan door de hooge plataanboomen waar de wind in speelt. Door den stillen nacht rolt de Gave en murmelt en ruischt zoo zoet... Daar blinken lichtglansen ons van van verre reeds tegen... Biddende stemmen weêrgalmen door de stilte... en mannen en vrouwen zien wij op de steenen geknield of zittend op banken. Wij zijn aan onze geliefkoosde plaats.

Nog altijd rijst de Hemelkoningin in de nis, als eene verschijning die nooit einden zal. Menigvuldige keersen branden er rond, en heimzinnig schoon rijst het Beeld der Onbevlekte, van glansen omringd in de steenen holte. Daarboven klimt de wildbewassen rotse, met zacht ruischende boomen omwaaid, prachtig, statig in de hoogte, den hemel tegen.

Wij knielen.

O vlekkelooze Moeder-Maged! zie ons hier neder voor uwe voeten! Ellendige bannelingen in dit dal der tranen wij komen smeekend tot U en bidden U om bijstand. Gij zijt onze hope, Gij zijt onze toevlucht. Tot U keeren wij onze oogen, rampzalige kinderen Eva's... De wereld waar wij zijn is eene wilde woedende zee met duistere nachten en woeste stormen : Licht

ons vóór, ô Maria! Sterre der Zee! Blinkende Licht dat van uit den donkeren luchttrans daarheên glanst, toon ons den weg!

O zoete Maged, Onbevlekt Ontvangen! Gij zijt de Lelie onder de doornen! « Lilium inter spinas! » Gij zijt gansch schoon, ô Maria, en geene vlek is in U! Gij zijt het uitverkoren Vat met de kostbaarste gratiën vervuld en dat den Heere van in den beginne behaagdet! Gij zijt de geestelijke Roze... wier aangename geuren het Hemelsch Paradijs verheugen!... Gij zijt onze Vreugde en onze Zoetigheid!... ons Leven... onze Hope! Gij zijt onze heldere Bake die ons licht op het nachtelijke strand dezer wereld!...

O Hemelmaagd, Dochter van den Vader, Moeder van den Zoon en Bruid van den H. Geest!... Gij zijt het verhevenste schepsel dat uit de handen van God zij getreden... Gij hebt uwen Schepper het leven geschonken!... De Heer der Genaden heeft U gemaakt zijnen Tempel!... ô Hemelmaged!... Wij komen tot U, en werpen ons neder voor uwe Schoonheid; wij hopen in uwe Goedheid, wij bevelen ons aan uwe Liefde!... Gij hebt nooit iemand ongeholpen of ongetroost laten hêengaan, van dezen die kwamen tot U; help ons, verkrijg ons genade, leer ons U volgen!

O Reine, Vlekkelooze Maged, blanke Lelie der dalen, leer ons de Zuiverheid, ô Nederige Dienstmaagd; des Heeren, Stille Viool van de velden, verkrijg ons Ootmoedigheid; o Moeder der Schoone Min, lievende Moeder van Jezus, vraag aan God ons de Liefde, de Liefde tot God, de krachtige Naastenliefde!...

O Moeder-Maged!... Wonder des Heelals, Koningin der Engelen, Vreugde der Heiligen, Luister des Hemels!... Smeek uwen Goddelijken Zoon dat wij U zien mogen!... Ja dat wij U zien!... U de Wonderschoone!... Dat wij U groeten mogen in den Lusthof des Hemels na U gediend te hebben op deze aarde!... Dat wij God mogen eeuwig loven in uw bijzijn en voor altijd uwe kinderen wezen!...

Iets onweêrstaanbaars houdt ons hier om zoo te zeggen vastgebonden en wij kunnen niet weg. Wanneer wij moede zijn van bidden en knielen, wij zetten ons, en dan bezien wij vol innige vreugde het heilig Beeld. Hoe hemelschoon blinkt vóór ons de Verschijning, omringd van blakende witte keersen. Boven haar klimt de zwart-groene rots omhoog en stil schommelen de kruinen der halfverlichte boomen. Beneden branden de offerlichten in de Grot op eenen grooten ijzeren doorn en doen hunne bevende klaarten op de gewelven der spelonke dansen. Spokend blaken zij voort en worstelen tegen den nachtwind die waait en hunne vlammen wil dooven... Zoo worstelen de zielen, door 't waaien der driften zoo dikwijls aan 't wankelen... Dan, hoe geheimzinnig wonderzoet schijnt de Onbevlekte van hier op aarde den Hemel te aanschouwen, alsof zij voor ons den Heer bade! Hoe lieflijk stralen in gouden vlammenletters de indrukwekkende woorden : « Ik ben de Onbevlekte Ontvangenisse !... »

Ik wete een wonderliedje,
Een lied zoo droef en zoet;
Een lied van mijne Moeder,
Dat mij steeds weenen doet!

Daar was een schippersjongen :
Hij voer op 't wijde meer,
De bare was zoo rustig:
Het was zoo'n helder weêr.

Gelijk een vlugge vogel
Daar vloog het schuitjen heên.
De jongen loeg zoo blijdzaam
Op 't glimmen van de zeên!

Ik wete een wonderliedje,
Een lied zoo droef en zoet;
Een lied van mijne Moeder,
Dat mij steeds weenen doet!

Wat grijnst daar in de verte,
Zoo dreigend en zoo zwart,
En rijst ter hooge hemelen
En stout de zonne tart?

De winden gaan aan 't woelen,
  De bare grauwt en slaat...
o Jongen, keer snel weder
  Of anders 't wordt te laat!

De reukelooze jongen
  Vaart voort door weêre en wind;
Hij wil de zee doorvaren,
  Hij is zoo grootschgezind!

Ik wete een wonderliedje,
  Een lied zoo droef en zoet,
Een lied van mijne Moeder
  Dat mij steeds weenen doet!

De zee raast wild- en wilder;
  En doller loeit de orkaan;
De jongen 't hert voelt beven,
  Hij zal misschien vergaan!

Daar stijgen nu de baren
  Lijk bergen... en de boot
Wordt vreeslijk voortgeslingerd :
  Daar grijnst de bleeke dood!

Dan krakend barst het vaartuig,
  De jongen zinkt alreê...
« o Maged! roept hij snikkend, »
  « o Red mij, Ster der Zee! »

Ik wete een wonderliedje,
  Een lied zoo droef en zoet;
Een lied van mijne Moeder,
  Dat mij steeds weenen doet!

Daar kwam al door de stormen
  Een eed'le Vrouwe schoon,
Zij was gekleed in 't witte
  En droeg een gouden kroon.

Hoe wild de golven woelden,
  Zij brak hun felle woed' :
Zij greep den armen jongen
  En redd' hem uit den vloed.

Zij droeg hem weder strandwaarts.
  De Witte Vrouw verdween.
De jongen, blijde dankend,
  Sloeg 't oog ten Hemel heên!

Ik wete een wonderliedje,
  Een lied zoo droef en zoet;
Een lied van mijne Moeder,
  Dat mij steeds weenen doet!...

Het is morgen. De zonne straalt lachend over de Pyreneeën heên... En spreidt ze met gouden rozen... Helder blauw is de lucht... Zoo frisch is het windje dat waait langs de Gave en van over de bergen komend door de lindboomen ruischt.

Vóór de Grotte wordt het morgengebed gezeid. Wij gaan er naar toe. Een teer gevoel van vreugde vervult ons hert... Want dit gebed is zoo zoet in de open lucht, onder de wijde kappe des Hemels, op de zelfde plaats waar de Onbevlekte Ontvangenisse aan Bernadette verscheen!

Wees gegroet, ô Weêrgalooze,
Reine Maged, Vlekkelooze,
Zuivre Lelie, Liefderooze!

Wees gegroet, Gij Wonderschoone,
De éelste schat van Jezus' woone,
Blinkend in des Heeren kroone!

Gij, de sterke Davids Toren,
Gij, de Toren van Ivoren,
Onder allen Uitverkoren!

Wees gegroet!... Zie op ons neder;
Goede Maagd, bescherm ons teeder,
Anders zijn we aan Satan weder!

Sla op ons uw minzame oogen,
Spreid op ons uw mededoogen,
Zie op ons van uit den Hoogen!...

In de Grot branden nog immer de offerkeersen van gisteravond. Nog immer glanst de Verschijning in de holte. In de kruinen der boomen speelt de frissche

morgenwind. Achter ons ruischt de Gave. Hare boorden zijn hier en daar met kranzen schuim overspat en langzaam rollen de mannenhooge bergsteenen voort onder het geweld der wateren. Verder glinsteren de bergtoppen in de stralen der zonne.

Schoon belooft de dag te zullen zijn. En hij mag wel ook. Immers het is O. L. Vr. Geboorte. Van de omliggende parochiën zijn de vroomste christenen opgekomen, van uren verre, om den feestdag hunner heilige Moeder te vieren. Langs de hellingen der Pyreneeën daalden zij af te voet, door de stilte van den nacht, in groepen, al den rozenkrans lezen naar het Heiligdom. De moeilijkheden eener gevaarlijke en lange reis door bergen en dalen, langs afgronden en bruischende watersprongen hebben zij getrotseerd. En nu komen zij blijmoedig aan en werpen zich vol vreugde voor het H. Beeld der Grotte.

Roerender en treffender wordt nu nog het schouwspel. « Bing-bang-bong! » luiden de klokken in helmende akkoorden... en galmen heinde en verre over bergen en dalen. De blauwkleurige vlag wappert in wiegelende plooien uit den toren der Basilica. Eene plechtige hoogmis gaat op heden gezongen worden in de Grot en duizenden pelgrims zijn er reeds naartoe gestroomd. Kinderen in 't witte gekleed, met vanen en wimpels in de handen; maagden met brandende keersen blank als hun zielen ; struische jongelingen en mannen, vrouwen en ouderlingen, zieken op draagberriën uitgestrekt of kloeke borsten blozend van gezondheid en kracht, ouden en jongen, rijken en armen, welhaast zijn allen in de breede lanen voor de Grot geschaard.

Het is tien uren.

In hunne kostelijke plechtgewaden komen de priesters door de dichte scharen die langzaam uiteendeinzen. Aller oogen volgen ze. De witte groep treedt voort tot in de Grot. De belle klinkt. Het H. Misoffer begint.

« Kyrie eleison! »... Een helmende zang stijgt op in de hoogte. « Kyrie eleison! » En heinde en ver

weerklinkt het door 't ruischen der boomen... « Christe eleison! » En over de Gave rolt het heên — tot aan de toppen der hooge bergen — en het dringt door tot in 't diepste der dalen... « Christe eleison!... »

O schoonheid der katholieke plechtigheden, wie kan er u beschrijven? — Het is alsof de Geest der Godheid de zielen roert en de herten doet trillen van onweergeefbare klanken!... O God!... Ja gij zijt hier tegenwoordig te midden van uw volk!... Gij wordt hier niet alleen geloofd, maar gij wordt gevoeld!...

En het H. Misoffer gaat voort. Gloria en Credo worden door al de scharen gezongen en verheffen ons ten Hemel toe, tot God, den Schepper des Heelals. En klinkerend helmt de misbel driemaal... Biddend liggen de scharen op den vloer geknield en Jezus onder de gedaante van het blanke brood schouwt op zijn volk in de handen des Priesters... Het is stil... Hemelstil!... De boom alleen ruischt daarboven... de onschuldige boom, die God looft in zijn tale!... De Gave klatert haar rollende water... het water zoo rein, dat God miek!... En biddend liggen wij in 't stof voor den Almachtige, den God van ons allen!...

Het H. Misoffer wendt op zijn einde. De Priester heeft den God-mensch genuttigd. Nu is 't een roerende stond, onvergeetbaar, hemelsch!

Door de traliën blinkt de Christus
  In gedaante van het brood :
« Ecce Agnus! » zegt de Priester
  « Dat u redt van zonde en dood!... »

« Heer der Heeren!... 'k ben niet weerdig
  Dat gij komen wilt tot mij!...
Zeg een woord, ô zoete Jezus,
  Dat mijn ziel genezen zij! »

— En daar nadert 't schamel menschdom :
  Mannen, vrouwen, kindren kleen ;...
Jong van jaren, oud gedaagden,
  Vol van zoeter zaligheên!...

o Geheimnis, wie doorpeilt u?...
  Ziet gij 't siddrend Englendom
Nederknielend, diep ten gronde
  In aanbidding, stil en stom?...

God daalt neder in uw herte...
  Kind der menschen... krank en broos...
Jezus zelf wordt spijs en drank u
  o Mysterie weêrgaloos!...

En de menschen gaan en knielen
  En de Heiland, God en Heer,
Komt hen spijzen, komt hen laven,
  Daalt in hunne herten neêr!...

Doch kranken liggen daar uitgestrekt op hun bed van lijden. Vastgeklonken liggen zij er door 't geweld der ziekte en kunnen niet opstaan. Maar Jezus gaat er naar toe!... Zie, die goede Jezus, die wandelde door de straten van Jeruzalem en de zieken genas, komt stil onder de gedaante van brood in de handen des Priesters tot bij hen en vervult hun hert met de zoetste vertroostingen!... O!... hoeveel blijdschap op dat verwoeste gelaat daar nu heên speelt!... Jezus kwam neder tot hem!... Jezus zijne Oneindige Hoop!... Jezus zijn Al!... zijn God!..

De misse is ten einde. De dankzegging volgt : « Magnificat anima mea Dominum! » Lofzang van uitspattende vreugde zoo zoet, zoo geestdriftig, zoo onbedwingbaar!... De ziel wordt weggesleept van blijdschap. Dankend, juichend, verrukt stijgt zij op en wij herhalen de woorden der Maagd in klinkende koren!

. . . .
. . . .

Het is na den middag nu. Wij hebben nog niet stilgehouden aan de groote waterbaden, waar zooveel zieken zijn genezen en waar, gelijk in de Bron van Bethsaïda, zooveel kwalen en krankheden werden achtergelaten. Gaan wij er naartoe. Het is om twee ure. De heete zuiderzonne kettert op berg en dal en glinstert in de Gave en brandt op den toren des Heiligdoms.

Doch schrikken wij niet af. Daar zal weldoende schaduw zijn onder de lommerijke loofgewelven der liefde en de frissche bronnen van Maria zullen onze dorstige herten verkwikken!

Nauwelijks zijn wij van het voorplein af, door de steenen boogwerken tot in de breede belommerde lanen gekomen, tusschen de kerken en de Gave, of wij zien op onze linkerhand de badplaatsen, gerugsteund tegen de Rotsen, en in drie spitsbogige kleine gebouwen verdeeld. De twee eerste zijn voorbehouden aan de vrouwen; het laatste, aan de mannen. Veel volk is er rond de Badplaatsen geschaard. Wij hooren nu en dan eene luide stem opstijgen onder de menigte, en daarop volgt het dof gemurmel van het nabiddend volk. Reeds zijn er zieken de wonderbare bronnen ingedaald en terwijl het geheimnisvol water, Gods werk doet op de krankheden der zwakke menschheid, daar bidden nu honderden christenen voor hunne ongelukkige medebroeders rond de badplaatsen. Van tijd tot tijd deinzen de dichte scharen uiteen, bij het doortrekken van een handrijtuig of het voorbijdragen eener berrie. De christene liefdadigheid schijnt hier uit in hare aandoenlijkste vormen. Vertegenwoordigers van de laagste standen der samenleving, vol mismaaktheden soms en walgelijke wonden, worden er de teederste zorgen toegediend door heeren en vrouwen uit de hoogste kringen der beschaving. Gij kunt het wel lezen op het gelaat dier zieken : de arme lidmaten van Christus voelen zich hier niet verstoken, gelijk het eilaas in de wereld maar al te dikwijls het geval is! Zij zijn opgeruimder en blijder dan zij ooit geweest zijn. Als in zegepraal worden zij voortgevoerd door de knielende christenscharen tot aan de zalige bronnen waar naar hun hert zoo verlangd heeft. Ah! nu rollen er tranen van dankbaarheid uit hunne oogen, wanneer zij die biddende menigten zich rond de waterbaden zien verdringen, nedergeknield ten gronde, de armen uitgestrekt, om voor hen den Hemel geweld aan te doen en hunne genezing af te smeeken. O ja!

indien er geloof en godvruchtigheid is te Lourdes, daar is ook liefde en christene zelfsopoffering. Daar zijn die talrijke scharen van één hert en ééne ziel om hunne kranke en arme broeders te helpen en bij te staan op alle wijzen. Honderden arme zieken worden er kosteloos overgebracht, met de teederste zorgen omringd en verpleegd in de hospitalen en godshuizen die de begoede katholieken door hunne aalmoesen hebben opgericht. De dienst der zieken werd toevertrouwd aan de liefde der kloosterzusters in de hospitalen van Lourdes. Maar hier onder de schaduw van het Heiligdom, wanneer de zieken komen de hulp afsmeeken van de Heilige Maagd om van hunne kwalen verlost te worden, de christelijke liefdadigheid zet zich op eene roerende wijze voort onder de vrome bedevaarders. Het is eene eer te mogen deelnemen aan het verzorgen der zieken : alle standen der maatschappij wedijveren er met malkaar, wereldschen en priesters, ambachtslieden en geleerden, buitenmenschen en stedelingen komen er bijeen om de zieken te helpen. Die de kranken met het ambt van « drager » of « ziekendiener » niet bijstaan kan, hij bidt er voor, en de geestelijke aalmoes komt alzoo de lichamelijke vervangen of liever volmaken. Zoo bezielt de milde geest der Kerk de bedevaarders van Lourdes : de liefde dringt ze allen te zamen in eenen broederlijken kring van zelfsopoffering en gebed, de tijden der eerste christenen weerdig. De katholieke godsdienst alleen kan zulke liefde te weeg brengen, en meer dan ooit mag men hier zeggen van de Christenen rond Maria's Heiligdom vergaderd : « Zie hoe zij malkaar beminnen! »

. . . .

. . . .

« Gaat en drinkt aan de fontein en er u wasschen! » Die woorden werden gezegd door de Verschijning aan Bernadette, 's anderendaags na het ontstaan der Bronne. Die zelfde woorden staan op eene marmeren plaat gedreven in den arduinen waterkom tusschen de Baden en de Grot.

— O Gij die dorst hebt naar de reine wateren,

gaat en drinkt! Het water komt uit 't hert der Rotse geborreld — de Rots waar de Maagd in verscheen, de heilige Rotse. — Gaat en drinkt! O! zoo frisch is dat water... en de aarde zoo dor!... Een woestenij door de brandende vuren der zonde verschroeid!... — Komt! drinkt hier, komt! — Onder 't lommer der boomen! Komt en drinkt met trage teugen! Uw hert zal vervromen, zoo frisch zijn, zoo zuiver, zoo rein!... Komt en drinkt! Komt en drinkt de vergetelheid des kwaads!... met trage teugen... Komt en drinkt! Gij wordt hier medegerukt tot de bloeiende boorden der Liefde waar het Eeuwige Leven schittert; waar God u de ziele vervult en al 't ander verdwijnt!... Komt en drinkt!...

Gaat niet drinken aan de Gave,
Laat der Wereld water zijn :
Al haar vreugden zijn vergiftigd,
Al haar « gaven » zijn venijn!

Komt en drinkt hier ware Liefde
Uit de Bron van Zaligheên.
Borr'lend spruit zij van uit Rotsen
Tot het eeuwig Leven heên!

Borr'lend spruit zij van uit Rotsen
In des levens woestenij :
Rots van lijden, Rots van droefheid
Doch haar golf is artsenij!

En zij kwamen... en zij dronken de Christenen... En zij waren niet bevreesd dat de onstuimige hitte huns lichaams de frissche koelte des waters niet verdragen zou kunnen! ô neen! Krachtig en sterk is dat Water! Boven de menschelijke kracht vloeit de Bronne der Liefde en versterkt ze die krank zijn! De kwalen des kwaads varen weg onder 't vromende water! Sterk wordt het lichaam! Sterk wordt de ziel door de Bronne der Liefde! Sterk en zuiver, rein ende vroom!...

Immer nacht!... en immer duister!
Zwart en somber, ô, zoo vreênd!
Nimmer zon noch sterreluister
In mijn oog dat immer weent!

O wie breekt die kluisterbanden!...
  Groene verten... klare glans!
'k Voel mijn ziens-zucht 't hert mij branden
  Toon mij licht of 'k sterve gansch!

Zaalge gloed die uit den hoogen
  Blinkend alhier nederviel',
Kom ô licht, verklaar mijne oogen,
  Jaag het duister van mijn ziel!

. . . .

O Menschenkinderen!... gaat en wascht u!... Gaat! Hoort gij door den nacht die bronnen vloeien?... Die wellende wateren hoort gij ze ruischen en druppelende vallen?... Gaat en wascht u aan de Bronne. En of het nacht ware en nóg zoo duister!... en of uwe oogen met driedubbele banden gesloten waren... gaat en wascht u! Gij zult zien! Zien zult gij! O zoo wijd en zoo schoon zal het heelal u zijn!... Zoo glansend en bont met 't heilige licht van de Godheid omschitterd!... Zoo klaar!... Zoo blinkend!... Gaat en wascht u!... Gaat!...

En zij hoorden de stem der Maagd en zij gingen zich wasschen... En van hunne herten en oogen vielen de banden en kluisters. De nacht week voor een glansenden dag! De zonne der gratie. zij schittert zoo schoon in het ruim van hun hemel!... En stralend verschijnt voor hunne wijdgeopende oogen de reine Witte Vrouw in de nis hunner zielen!... ô zie!... De reine Onbevlekte! Het witte gewaad omsluiert haar leden... de blauwende gordel omzweeft haar!... Op hare maagdelijke voeten ô zie!... daar glimmen de gouden rozen!... Gouden rozen!... Blauwende gordel!... Witte kleedij! .. Zoo geel en zoo blauw en zoo wit!... zoo zuiver!...

Gaat en wascht u!... gaat!... uw hert is onrein!... uwe ziel is duister!... uw geest is verdroogd!... Gaat en wascht u!... en schoon zult gij worden in de Fonteine der Liefde... rein en klaar!... frisch gelijk rozen!... En een wit kleed, een kleed van hemelsche glansen, zal uw blinkenden leden omzweven... En gegord zult

gij zijn, met den gordel der Sterkte!... ô zoo rein!... zoo frisch!... zoo klaar!...

En zij hoorden de stem der Maagd, en zij hebben zich gewasschen... en rein werden zij, rein!... De nacht van hunne herten en oogen trok henen... De kwalen der zonden verdwenen bij 't wasschen der Liefde!... Zij werden zuiver!... Zij werden frisch!... Zij werden sterk!... Zij werden genezen!...

. . . .
. . . .

Eerste Verschijning van O. L. Vrouw te Lourdes. (1)

I

Verre in 't zuid van 't diepe Vrankrijk,
Waar het groot gebergte blinkt,
Wit van sneeuw, en ruig van rotsen,
En de wereld tegenwinkt;

Aan den voet dier hemelreuzen,
Waar Iheer en Frank op roemt,
En die, kijkend op twee zeeën,
Pyreneën zijn genoemd;

Daar, in 't klimmen van het hoogland,
Dat tot Spaniën henenstrekt,
Ligt een stadje, Lourdes heetend,
Dat zoo menig Pelgrim trekt!

Klein is 't stadjen, en vóór jaren
Niet gekend, of bijna niet. —
Luistert nu en hoort de wonderen
Die er God gebeuren liet!

II

Uit den kring van Gavarnieëen,
Krinklend, winklend stadig voort,
Rolt een bergstroom, Gaaf geheeten,
Van het zuiden naar het noord.

(1) Dit gedicht is naar het verhaal van H. LASSERRE in zijn prachtig meesterstuk : « *Notre Dame de Lourdes* ».

Tot aan Lourdes eerste huisjes
Breekt hij door, en wendt dan west,
Stootend schielijk aan een rotsbonk,
Waar, gelijk een arendsnest, —

't Sterk kasteel van Karlemanje,
Vast bemuurd en eeuwenoud,
Droomend, van zijn steile toppen,
Op het vluchtend water schouwt.

Op wat afstande, rechts de Gave,
In de smalle Grachten-straat,
Midden ander schamel hutjes
Witgeverfd, een huisje staat.

In dit huisje woont Soubirous,
Met zijn vrouwe Casterot:
Arm en kleine vóór de wereld,
Rijk in deugden, groot vóór God!

Viermaal werd hun echt gezegend.
Eerst twee meisjes — 't oudste was,
Veertien jaar — en dan twee knechtjes
't Jongste had drie zomers pas!

Schaarsch gekerstend was het oudste eens
(Bernadette 't meisjen heet)
Of het werd bij moeders ziekte
Op een hoef' te voên besteed.

Op een hoef' waar het gekweekt werd
(Vijf frank maandgeld kostte zij!)
Op een hoeve, in 't dorpje Bartrès,
't Stadje Lourdes dichtebij.

Dan, als zij was drie- vier jaren,
De oude om weêr naar huis te gaan,
Kweekten 't voort die brave menschen,
Want het meisjen stond hun aan.

't Stond hun aan, als eigen kind haast;
En zij kweekten 't voort voor niet —
't Meisje ging dan in de bergen,
Daar men hem de kudden liet.

't Ging te weiden met de schaapkens :
  In zijn eersten levenstijd,
Onder Godes lieven Hemel,
  Lam, aan lamm'ren toegewijd !

Eenzaam sleet het daar zijn dagen
  Ver van huis en huisgezin —
Ver van aarde en van de wereld,
  Kind, maar kind naar Godes zin !

Ziet de Heer niet zijn verkoornen
  Zelfs ter bergen steile kruin ?...
Was 't niet nader van den Hemel,
  Verder niet van 's werelds puin ?...

Zweefde er langs die hooge toppen
  Hem Gods geest niet sprekend heên,
Door het klinken van den bergstroom,
  In den lach der lenteweên ?...

Ongeletterd was het meisjen,
  Simpel duifken, zonder gal;
Maar het zeide rozekranzen,
  't Was den Heere liefgetal !

't Bleef daar ver op woeste rotsen;
  Maar 't geleek het stille meer
Dat ten schoot der reusgebergten
  Blij weerspiegelt 's hemels sfeer!

't Had geen speelgoed 'lijk de rijken;
  Doch het speelde in 't blonde zand :
't Raapte keikes, 't plukte bloempjes
  Langs der klippen ruigen rand!

Dan, het liep langs 't bergenbeekje
  't Smeet er kruid in dat het spoot! —
Breede bonken, zwaaiig vlottend,
  Hem een groene watervloot!...

't Speelde ook geerne met den liefling
  Uit zijn schaapkens, en wanneer
Men haar vroeg : « Welk mint gij 't meeste ? »
  — « 't Minste zei het, minne ik meer ! »

Zoo sleet 't kind zijn eerste jaren
  God en de eedle Maagd gewijd,
Schaapjen ook te midden schaapjes,
  Van de menschen verre en wijd.

Zoo wies 't kind op, 't wondermeisjen,
  Daar het oog der Maagd opviel,
En dat 's Hemels tuig ging worden,
  Bloem van eenvoud, hemelziel!

III

Bernadette is weêr te Lourdes
  In de steeg der kleine Gracht;
Weêr te Lourdes, bij hare ouders,
  Door haar meesters weergebracht.

Nog twee maanden, d'Eerst-Communie,
  Voor een kind het groote werk!
't Gaat ter schole bij de zusters,
  't Gaat ter Leering in de kerk.

Winter is 't... de bergentoppen
  Wit van sneeuw, zij blinken schoon;
Maar 't is armoede en 't is zorgen
  In des werkers kleine woon!

Frans Soubirous, wakk're mool'naar,
  Langs de Gave eens droei uw rad:
Ruischend wielde 't door het water,
  Met een glimmend schuim omspat!

Ruischend wielde 't door het water...
  Nu niet meer! Nu werkt gij rond
Hier en daar, bij brave menschen,
  Blijde als gij een daghuur vondt!

't Was den elfsten Februari,
  Op den toren 't sloeg elf uur',
En om 't noenmaal te bereiden,
  Moest er hout zijn voor het vuur!

Moeder zei aan 't jongste meisjen:
  « Maria! ga uit om hout;
Langs de boorden van de Gave,
  Raap ons branding waar ge er schouwt!»

— Wat daar afviel van de boomen,
Wat de stroom er medebracht,
Mochten de arme menschen rapen,
Lijk het oud gebruik er placht.

En Maria miek zich veerdig.
Barvoets deed haar kloefjes aan.
« Moeder! » zei dan 't oudste meisje,
« Mag ik met haar medegaan? » —

« Neen! » zei Moeder, « want gij hoest reeds;
Gij zoudt ziek zijn, blijf maar thuis; »
Ondertusschen, kwam Johanna,
Een der Abadie's in huis. —

Ook de dees' ging hout gaan rapen,
Dan, zij vroegen 't alle drij —
Vroegen 't al te zaam aan moeder....
Bernadette mocht erbij!

Bernadette mocht ook meêgaan!
Maar de Moeder zei haar zoet:
« Wil uw wit kaplijntje aantrekken,
Dat de kou geen dere u doet!... »

— Bernadette trok 't kaplijntje aan,
Nam haar kloefkes, en de drij
Gingen samen hout gaan rapen:
Zoo ter Gaafwaart wendden zij.

IV

't Was een koud en nattig weder.
Half betrokken hing de lucht;
Nu en dan wat smokkelregen;
Maar geen 't minste windgęzucht.

Stil en eenzaam blikten ginder
d'Hooge bergen grijs en grauw,
En de boomen stonden roerloos,
Bladerbloot, voor kilte en kou.

Doch de Gave, schuimend, ruischend,
Rolde door den rotsensteen —
Blauwig blinkend, snellig vloeiend,
Stootend bergbloks voor zich heên!

Over 't brugsken gaan de kinderen,
Op een wei die 't eiland heet.
Links, de beke van een molen,
Rechts, de Gave wild en breed.

Essche en elze en populieren
Staan er donker, zwart en bruin,
En de kindren zanten 't hout op
Dat er afviel van hun kruin.

Ook zij rapen puin en branken
Langs den stroom zijn breeden boord,
En gaan vlijtig door de weiden,
Immer zantend, zoekend voort.

Laat ons Bernadett' nu volgen;
't Arrem kind, gewoon is 't niet
Hoe het zante en hoe het zoeke
Branke en houtpuin hem ontvliedt.

Zie het, volgend, in het kleedje
Gansch versteken, gansch vernaaid;
't Bleek gezichtje in 't wit kaplijntje,
Dat hem om de schouders waait.

Zwart is 't kleedje; wit, 't kaplijntje;
Schoon, spijts al zijn schamelheid!
En er ligt op 't zoekend meisjen,
Als een hemelsch waas gespreid.

Als een waas van hooger kringen
Zweeft er heên om 't tenger kind,
Immer vorschend, immer zoekend,
Daar het nimmer niets en vindt!

Nu... Maria en Johanna
Kwamen eindlijk, waar de weê
Weer de molenbeek ziet storten,
In den stroom der Gave meê.

Sterk de strooming was der beke
Toen zij onder 't molenrad
Ruischend, voort kwam afgeschoten,
Tot de Gaaf snel ingespat.

Doch dien dag weêrhield men 't water;
Want de molen moest verdaan,
En zoo kon men zonder moeite
Door het ondiepe overgaan.

« Ginder ! ô ! kijk hoeveel takken
Langs de Grot, daar rechte vóór !...
Daar wij hebben dra ons bussel,
Laat ons waden 't water door ! »

En Johanna en Maria
Trekken snel hun kloefkes uit,
En zij gaan het water dweerschen
Dat hen van de Grot afsluit.

V

Rauw en ruw rijst ge, oude Rotsen,
Massabiellen, recht en steil,
In uw spleten, struik en boomen,
In uw wanden klimmend veil !

Reuzig rijst gij naar den hemel,
Wolkenwaarts, vol duisterheên,
't Zware voorhoofd grijs en somber
Van zoo menig kloof doorsneên.

Aan uw voet, den grond gelijk-vloers,
Groeven d'handen der natuur
Diep een grotte in uwe wanden
Een spelonke in uwen muur.

Driemaal mannenstalte welft zij
Half in kringboog naar omhoog,
In de diepte daalt zij neêrwaarts,
Wendt en wringt in vreemd vertoog.

Buitenwaarts en rechts daarboven
Gaapt eene andre, mannengroot,
Als in spitsboog opwaarts dringend
Daar zij splijt ten rotsenschoot.

Dan een wilde doornenroos'laar
Steekt zijn bramen, woekert vrij
Langs de wanden van de nisse,
Dor, in 't strenge wintertij.

Eens toch bloeit ge, bruine stale;
  Houd aan 't leven wakker vast;
Blijdzaam gaan uw rozen bloeien
  Met den zegen Gods belast!

Rauw en ruw is wel de Rotse,
  Stekelhard uw doornen zijn:
Ruw en steenig was ook Horeb
  In de wilde zandwoestijn!

Ruw en steenig was ook Horeb,
  Maar als Mozes heerschend sprak,
Uit haar voet het golvend water
  Bruischend blij te voorschijn brak!

Stekelhard de braambosch schroeide
  In den dorren rotsengrond. —
God die wou!... hij blonk vol glansen
  Heilig werd hij waar hij stond!

VI.

« Koud is 't water! » riep Johanna
  Toen zij kwam aan d'overkant,
« Haast u! » en Mary ook spoedde
  Met haar kloefjes in de hand.

Koud was 't ja om door te waden;
  Want, uit sneeuw en ijs ontstaan,
Ginds in 't diepen van de bergen,
  Kwam dit water killig aan:

Kwam heel killig langs de rotsen
  In het gurig winterweêr;
Bernadetjen wil u zwichten
  Ongewend zijn maakt zoo teer!

Bernadette zag haar zuster,
  Zag Johanna Abadie,
Doch het water keek zoo killig;
  Door te waden vreesde zij!

« Smijt wat steenen? » riep het meisje,
  Twee, drie groote, midden heên,
Dat ik droogvoets over kunne
  Op de blokken voortgetreên! »

Maar de kindren, werkzaam, neerstig,
  Raapden, zaamden, vlijtig voort...
« Doe 'lijk wij! Trek uit uw kousen! »
  Riep haar Janne al d'andren boord.

Bernadette liet zich zeggen
  Trok haar kloefjes uit, en toen,
Ging gaan steunen langs een rotsblok
  Om haar kouskens af te doen.
. . . .

Middag was 't... ter Pyreneeën,
  Wijd en zijd, door berg en dal,
Klepten klokjes wonderzoete,
  Schalden scheljes liefgetal;

Klepten klokjes als uit d'heemlen
  Schalde 't schellend Angelus,
Helder galmend vol mysteriën
  Als in trillend beêgeruisch!

  Helder galmend... en een murmelen
Steeg van de aarde op naar omhoog,
  Beden van de menschenkinderen,
Naar den hemel verre en hoog!

Verre en hoog tot d'eedle Maged,
  Godes Moeder Onbevlekt,
Die de herten van haar kinderen
  Tot de paradijzen trekt.
. . . .

« Bernardette doe lijk wijliê...
  « Zet u blootvoets! » zeiden zij.
En het meisje zag een rotsblok
  Langs de beke dichtebij

't Zag een rotsblok — 't ging er steunen,
  Om zijn kousjes af te doen...
Nu, 't was bezig en zijn eerste
  Ging zooëven af zijn, toen,

Al met eens, van uit der weiden
  Kwam als 't loeien van een wind,
Opgevaren fel en krachtig,
  Onweêrstaanbaar, rond het kind.

Bernardette wendt het hoofd om,
  Want zij denkt: « Een felle orkaan! »
Doch... ô wonder... langs de Gave
  Roerloos al de boomen staan!.

Stil en roerloos tak en twijgen...
  Niet een windje wabbert zacht.
« 'K zal gemist zijn! » zei het meisjen
  Wijl het dacht en weêrom dacht.

'K zal gemist zijn!... Doch het rollen
  Rijst daar weder, krachtig, fel,
Vreemdlijk ruischend door de weiden,
  Klaar en duidlijk hoort zij 't wel!

Bernadette hief het hoofd op,
  Keek recht vóór haar... keek en smeet,
Smeet, of liever, wilde smijten
  Eenen luiden wondringskreet.

Siddrend stond zij daar en bevend,
  Stond verslegen, zakte en zonk,
Zakte en zonk op beider knieën
  Daar 't gezicht haar nederdwong!

Wat zij zag, ô wie zou 't melden?...
  Al het aardsch verdwijne hier!
Sterk mijn zang, ô Sint Joannes!
  Steun de snaren mijner lier!

VII.

Waar de sneeuw ter diepe dalen
  Glanst in witheid onbetreên
Of de blankheid van de lelie
  't Oog verblijdt al waar zij scheen,

Blanker, klaarder, rees vol glansen
  In de nisse grijs en grauw,
Een verschijning vol van wonders,
  Rees een schoone Witte Vrouw.

't Wezen droeg zij in een klaarte,
  Daar het oog in nederzonk,
Als in zoeter schaduwglansen
  Daar een paradijs in blonk!

Wit het kleed dat, om haar leden,
  Glinsterde als de lelie blank; —
Wit de sluier, om haar schouders,
  Die zwoei rugwaarts breed en lang.

Blauw als 't rein azuur des Hemels
  Blonk de strek die rond haar kleed,
Voor haar heên, de knieën over,
  Went'lend, golvend, nedergleed.

Zachtjes raakte de Verschijning
  D'eglantier, en ieder voet
Blonk van eene gouden roze,
  In een hemelreinen gloed.

Geen versiersel droeg de Vrouwe
  In heur held'ren witten glans;
Maar in d'handen saâmgevouwen
  Hield zij eenen Rozenkrans.

Geel als gouddraad loeg de keten;
  Wit als zilver, elk koraal;
En de Rozenkrans gleed zachtjes
  Door haar ving'ren, maal op maal.

Dan, de lippen der Verschijning
  Roerden niet, en 't zalig oog
Scheen van de aarde weg te zweven,
  Naar den hemel verre en hoog!.-.

— Hoorde zij de stem des Engels
  In het schellend Angelus,
Of de herten die haar groetten
  Door der wereld beêgeruisch ?...

Hoorde 't zij, en nederglijdend
  Werd een zegen elk koraal,
Die, als dauw, kwam neêrgezegen
  Op de herten maal op maal ?

Zwijgend keek de Witte Vrouwe
  Neêr op 't meisjen dat daar lag,
Bevend, siddrend op de knieën,
  En al wondrend op haar zag.

Bernadette, als zonder weten,
  Nam in hand haar rozenkrans;
Dan zij ging een kruise maken,
  Doch zij schudde en beefde gansch.

— Krachtloos viel haar arm ter zijde,
  Maar de Vrouwe loeg op haar:
Loeg, alsof zij zeggen wilde:
  « Minzaam kind, wees zonder vaar! »

Wil niet vreezen... lieve meisjen!
  Zie, de Vrouwe lacht op u...
Zie! zij zelve maakt een kruise...
  Kind lief: maak het achter nu! —

Bernadette miek het achter;
  O nu is haar vrees verdweên! —
En heure oogen staren beiden,
  O zoo zoet, naar 't wonder heên!

O zoo zoet! en van haar lippen
Stroomt 't gebed des rozenkrans'
  Stroomt 't gebed, wijl ze immer kijkend
In beschouwing, blijft daar gansch!

. . . .

Weg en hêen is de Verschijning
  Weg de hemel!... alles heên!...
— Bernadette ziet daar voor haar
  Weêr den grijzen rotsensteen!...

Weg en heên is de Verschijning!...
  Vlood zij henen naar den Heer,
Die daar hoog vol macht en glorie
  Heerscht ter glanzend hemelsfeer?

Vlood zij heen, met gloed en glansen,
  Tot der zaalgen blanke rij,
In des Hemels Paradijzen
  Bij Gods koren zalig blij?

Bernadetjen, op de knieën,
  Met den rozenkrans ter hand,
Zag voor zich de ruwe rotsen,
  Met hun harden grijzen wand.

Zag de ro'sen wild en somber...
Hoorde 't ruischen van den stroom...
Droef- en droever als het fluisteren
Van een naren winterdroom. —

Zag de boomen langs de Gave...
Stil zij stonden... stom en bruin...
Wijl daar woekert wild de roos'laar
Langs de blokken van arduin.

Langs de blokken... en de Grotte
Welft daar onder, diep en wijd;
En de kind'ren zaamlen hout daar
Immer werkzaam, vol van vlijt!

O hoe schijnt haar d'aard' nu treurig...
Hoe de Hemel, verre en hoog...
Verre en hoog... daar was de Maged,
Daar zij zwijgend henen toog!...

VIII.

Gansch tot 't aardsche weêrgekomen
Bernadetje deed weer voort :
Trok zijn kouskens uit en schreed dan
Tot den and'ren waterboord.

Dan den meisjes die te zamen
In de grotte speelden daar
Vroeg zij of ze niets en zagen,
Niets en zagen vroeg zij haar.

Doch Maria en Johanna :
« Niets wij zagen, » zeiden zij.
En nu bei nieuwsgierig zelve
« Zeg ons, zeg! wat zaagt ge gij? »

't Need'rig meisje bleef nu spraakloos
Voor hun vragen onverwacht :
Zoo verduikt zich 't violetjen
In de grazen langs den gracht.

Zoo verduikt zich 't lief vioolken
En het antwoordt, zacht en zoet :
« Hebt gij niets gezien, gij beiden,
Ik u ook niets zeggen moet! »

. . . .

't Peil was af... hun last genomen,
  Elk zijn vrecht, zoo keeren zij
Weer naar huis toe, door de weiden
  Keeren samen alle drij.

Bernadetje kan 't niet duiken :
  't Liet viooltje teer en schoon,
Door het groene gras verborgen,
  Toont, zijns ondanks, kleur en kroon!

Zijnes ondanks!... want bewogen
  Schijnt het hun... dan vragen zij :
« Zeg het ons ô Bernadetjen :
  Wat gij zaget, zeg het gij!... »

En de kindren vragen, vragen,
  « Bernadetjen zeg het toch!
Wat gij zaagt. » En immer, gaande,
  Vragen 't zij en vragen 't nog.

Immer, gaande « Bernadetjen...
  Wij gaan 't zwijgen! » zeiden zij.
En dan eindelijk Bernadetjen
  'k Zag iets wits daar zeide zij.

'k Zag iets wits... een groote klaarte...
  'k Zag een Vrouwe wonderschoon...
En het meisjen hun verhaalde
  Wat zij zag op need'ren toon.

. . . .

Waarheid vindt de kinderherten,
  Eenvoud woont er, stil en kuisch;
Verre is hun de bleeke twijfel,
  Want 't betrouwen is er 't huis!

En zoo was het dat de beiden
  Luisterden naar 't maagdelijn,
Vast geloovend, vast betrouwend :
  Bij hen kon geen twijfel zijn!

Doch de kinderen der armen
  Zijn benauwd zoo lichtelijk!
't Lijden, laas! komt hun zoo vroege
  In dit droevig wereldrijk!

Dan zij vreesden en zij zeiden :
  Bernadette ! 't is misschien
Iets dat ons zou willen leed doen
  Laat ons steeds dees plaatsen vliên !

Dan de kinderen kwamen eindlijk
  Weder thuis en Maria
Kon niet lang 't geheim verzwijgen,
  En de moeder wist het dra.

« Alles trijfels ! zei de moeder...
  Zeg mijn kind... wat is geschied...
't Geen Maria daar komt praten
  Zijn maar trijfels, anders niet ?... »

Doch het meisjen kon niet weêrstaan
  Aan de waarheid rein en klaar
Dan vol eenvoud zij vertelde
  Al 't gebeurde, als vast en waar.

« Wat er ook van wezen moge »
  Zei de moeder... « Laat het zijn ;
Wil er niet meer wederkeeren
  Keer niet weder, meisje mijn ! » —

— Hard was 't woord voor Bernadette
  Gansch den Hemel zag zij daar !
Neen, geen twijfels had het meisje :
  't Geen zij zag was vast en waar !

Poperinghe. V. LEFERE.

DE VAKVEREENIGINGEN BIJ DE ROMEINEN (1).

IN het voorhandige boek wordt een allerbelangrijkst hoofdstuk uit de nog te schrijven geschiedenis der werkende klassen in het oude Rome, breedvoerig behandeld. Tot hiertoe waren de vakvereenigingen bij de Romeinen slechts bestudeerd geworden onder meer bijzondere opzichten. De eenen hadden ze uit gerechtelijk oogpunt aanschouwd; anderen hadden of hun godsdienstig of hun politisch, huishoudelijk en liefdadig doel besproken; vele schrijvers stelden hunne officieële rol in het daglicht, en een ontelbaar getal studiën, verhandelingen of enkele aanmerkingen brachten ertoe bij hunne innerlijke inrichting te doen kennen. Doch eene volledige studie over die colleges werd niet geschreven. Wellicht had Mommsen, bij den reuzenarbeid dien hij leverde, ook nog dit werk gevoegd; maar hem ontbrak in 1843 eene verzameling der Latijnsche opschriften. Dit gemis schrikte echter verscheidene jonge Fransche geleerden niet af, die, zonder genoegzame of zelfs zonder eenige kennis der epigraphische bronnen, dit groot onderwerp dorsten aanvangen : hunne studieën moesten noodzakelijk onvolledig en bijgevolg zonder waarde zijn. Aan M. Waltzing komt de eer toe, de moeilijke

(1) *Étude historique sur les corporations professionnelles chez les Romains depuis les origines jusqu'à la chute de l'Empire*, par J. P. WALTZING, *professeur à l'université de Liége*. — Mémoire couronné par l'Académie royale de Belgique. — Tome I. Le droit d'Association à Rome. Les collèges professionnels considérés comme associations privées. — Louvain, Charles Peeters, 1895. Prix : 10 francs.

taak op zich genomen te hebben, ons met eene ongemeene kennis van het *Corpus inscriptionum latinarum* en van geheel de Romeinsche oudheid, een volkomen tafereel te hebben voorgehangen van de geschiedenis, de inrichting, de rechten, de plichten en den invloed der werkers- en kunstenaarsgilden bij de Romeinen.

Het boek vangt aan met de aanduiding der bronnen (die drieërlei zijn : de oude schrijvers, de oude wetboeken, de epigrapische oorkonden) en met eene uitgebreide lijst van hedendaagsche werken. Van de vakvereenigingen, zegt schrijver in het inleidingshoofdstuk, moeten onderscheiden worden de godsdienstige colleges, de politieke kringen en de gezelschappen, die enkel het vermaak tot doel hadden. Immers dienen onder gene benaming slechts deze vereenigingen gerekend te worden, wier leden door den band van een gemeenschappelijk beroep verbonden waren, welke ook hun doel, hun karakter, hun oorsprong en hunne inrichting geweest zij, en die den naam droegen van de nijverheid of van het ambacht hetwelk de leden uitoefenden. Zulke waren diensvolgens :

1° De werkers-, kunstenaars-, en handelaarsvereenigingen.

2° De decurieën van onderhoorige bedienden der overheidspersonen.

3° De krijgscolleges.

Tijdens het keizerrijk waren zij zeer talrijk en overal verspreid.

I. — Geschiedenis.

Het is onmogelijk den oorsprong der vakvereenigingen na te gaan. Volgens de overlevering, die ons door Plutarchus bijzonderlijk is behouden, werden zij door Numa ingericht : zij klimmen dus op tot den oorsprong der stad. Die hooge oudheid is niet onwaarschijnlijk, want geen enkel feit komt ze tegenspreken en de opwerpingen van Cohn en Lange zijn niet van ernstigen aard.

Maar hoe ontstonden de vakvereenigingen ? Zijn zij

door den Staat ingericht geworden en met welk doelwit, of kwamen zij door het toedoen van bijzonderen tot stand? Hier zijn de meest uiteenloopende meeningen vooruitgezet geworden. Mommsen denkt dat zij het werk zijn van den wetgever, met het inzicht beter de beroepsoverleveringen te bewaren. Maar dergelijke bekommernis kan bij de Romeinsche vereenigingen, zelfs tijdens het keizerrijk, niet bespeurd worden. C. Jullian, Dirksen en Herzog beweren dat de Staat de ontwikkeling van de ambachten heeft willen bevorderen, tot nut en voordeel van de familiën, den godsdienst en het gemeenebest. Maar was, om dit doel te bereiken, de inrichting der ambachten tot gilden onontbeerlijk? Zeggen dat zij eene openbare instelling waren, is overigens aan de colleges eene belangrijkheid toekennen, die zij niet hebben. Was dit waarheid, dan zouden zij voorzeker aan de oplettendheid der Romeinsche geschiedschrijvers niet ontsnapt zijn, en, in de wetten, zouden wij overblijfsels vinden van hunne rechten.

Voor M. Waltzing is de oorsprong der vakvereenigingen elders te vinden dan in de wetgevende macht. « Pour nous, schrijft hij, qui inclinons à croire que les collèges sont issus de l'initiative privée, nous pensons qu'ils naquirent successivement, à mesure que l'importance de chaque métier grandit. » (1) Wij deelen dit gevoelen. Wij ook meenen dat de vakvereenigingen natuurlijk uit het godsdienstig gevoel, dat zoo diep in de ziel der ouden geworteld was, zijn gesproten. Zij, die hetzelfde ambacht uitoefenden, vatten in hunnen geest de gedachte op van eenen bijzonderen god, die door zijne eigenschappen, meer dan andere goden, zijne macht en bescherming over hen allen uitstrekte, en zij vereenigden zich om hunne belangen dien god aan te bevelen. Dit getuigt Plutarchus (2) door deze woorden : « ... κοινωνίας

(1) P. 74.
(2) Numa, 17. Cfr. C. Jullian, *Dict. de* Daremberg, *s. v. fabri*, p. 950.

δὲ καὶ συνόδους καὶ Θεῶν τιμὰς ἀποδοὺς ἑκάστῳ γένει πρεπούσας ... » « Numa wilde dat ieder ambacht gemeenschappelijke belangen had, vergaderingen hield en den eeredienst pleegde die hem paste. » Geheel de waarheid nopens hunnen oorsprong ligt, mijns inziens, in dien volzin, wanneer men afziet van hetgeen in dit bericht klaarblijkend valsch is, daar het eene oude instelling, natuurlijker wijze ontstaan, aan den wetgever toeschrijft.

De vakvereenigingen ontwikkelden zich in volle vrijheid tot in het midden der VII^de^ eeuw na Rome's stichting (64 v. Ch.). Nochtans schijnt het niet dat zij, in de eerste eeuwen, zeer snel in getal aangroeiden, bij een volk dat voor nijverheid of kunsten nooit aanleg toonde, en het handwerk vernederend achtende, dit aan de slaven overliet. Om eene machtige ontwikkeling der gilden en ambachten te verwekken, moest een tijd komen waarop nood dwong. En die tijd brak aan omtrent de VII^de^ eeuw van Rome. Wij kennen bij name, door de Latijnsche schrijvers en door de opschriften, een dertigtal vakvereenigingen van alstoen. Het zijn, onder andere, die der ringenmakers, lakenvollers, goudsmeden, timmerlieden en metsers, potbakkers, slachters, zeeldraaiers en fluitspelers. Zeker is het, indien zeeldraaiers en ringmakers in vennootschappen waren ingericht, dat ambachten, van meer belangrijken aard, ook vereenigingen gevormd hadden. Overigens weten wij, door de politische rol welke zij speelden, dat een zeer groot getal gilden in de volksklas toen ontstaan waren.

De laatste honderd jaren der Republiek vormden een tijdvak van hevige onlusten. De vakvereenigingen bleven er niet vreemd aan, maar leenden krachtdadige hulp aan de oproermakers. Ook werd de vrijheid om zich te vereenigen achtereenvolgens door den Senaat, door Cesar en door Augustus afgeschaft. Dit gebeurde de eerste maal in 't jaar 64. Te dien tijde, (d. i. in 't jaar 65), schrijft Asconius, (1) vormden zich veel veree-

(1) Asconius, *In Corn.* p. 67. *Frequenter tum etiam cœtus factiosorum hominum sine publica auctoritate malo publico fiebant :*

nigingen van oproerlingen..... en 't is daarom, dat later een besluit van den Senaat (64) en verscheidene wetten de colleges afschaften, een klein getal uitgezonderd, wier behoud van openbaar belang was, zooals die der timmerlieden en der potbakkers.

Maar welke colleges werden in die afschaffing begrepen? Het algemeen gevoelen der geleerden is altijd geweest, dat hier hoofdzakelijk de werkersvereenigingen bedoeld waren. Doch, in onze eeuw, is die meening bestreden geworden door Dirksen, Zumpt en bijzonderlijk door Mommsen, wiens stelsel, sedert 1843, overheerschend werd. Mommsen houdt staande dat het besluit in 64 door den Senaat genomen, vooral gericht is tegen de godsdienstige vereenigingen der inwoners eener zelfde wijk, die, onder den naam van *Collegia Compitalicia*, de schutsgoden (*Lares*) der kruiswegen vereerden. De groote Duitsche geleerde steunt zijne zienswijze op de nauwe betrekkingen tusschen de afgeschafte colleges en de spelen der kruisstraten.

Volgens hem was iedere wijk (*compitum*) samengesteld uit verscheidene gebuurten (*vici*); iedere gebuurte had hare dekens (*magistri*), en iedere wijk vormde een *collegium compitalicium*, dat ook zijne dekens had. Deze gebuurtedekens nu (*magistri vicorum*), en deze wijkdekens (*Magistri Collegiorum compitaliciorum*), zouden te zamen de volksspelen der wijk voorgezeten hebben, en het zouden deze vereenigingen zijn, die, als de bron van vele onlusten, door den Senaat getroffen werden.

M. Waltzing heeft deze meening, die thans vrij algemeen is, op afdoende wijze wederlegd:

1° De naam van *Collegia Compitalicia* is een verzinsel van Mommsen, althans voor Rome en voor Clodius' tijd.

---

propter quod postea collegia et S. C., et pluribus legibus sunt sublata praeter pauca atque certa quæ utilitas civitatis desiderasset, qualia sunt fabrorum fictorumque.

2° *Vicus* en *Compitum* beteekenen geenszins « gebuurte » en « wijk » in den zin dat het eerste eene onderverdeeling zou zijn van het tweede, maar ze hebben dezelfde beteekenis.

3° De *Vici* voerden den naam niet van colleges, — Cicero en zijn broeder getuigen dat, — en zij hadden overigens geene genoegzame inrichting om dien naam te verdienen.

Stellig is het, zegt M. Waltzing, dat in de vereenigingen, door het woord *collegia* bedoeld, die der werkers waren begrepen. Het zijn, in het bijzonder, de gilden of ambachten, van zelf in de volksklassen met een godsdienstig karakter ontstaan.

Bewijzen daarvan zijn : 1) de schrijvers en de opschriften die de vakvereenigingen altijd *collegia* heeten ; 2) het rusteloos en oproerig karakter der werklieden en kleine handelaars ; 3) de tekst van Asconius, die, daardoor zelf dat hij twee werkersvereenigingen noemt welke voortleven mochten, betuigt dat zij, in overgroot getal, werden afgeschaft.

Er blijft echter eene moeilijkheid : 't is het verband uit te leggen van de uitgeroeide colleges met de wijkspelen. Maar, vraagt M. Waltzing, is het onwaarschijnlijk dat de koop- en ambachtslieden, volgens den stiel dien zij uitoefenden in de verschillende wijken der stad samenwonend, ook aan de wijkspelen hebben deelgenomen ? Dit schijnt ons integendeel onweerlegbaar. Zeker is het immers dat hun getal, te dien tijde, ontzaglijk was vermeerderd : er moeten wijken geweest zijn, waar bijna niets dan ambachtslieden woonden, en vele andere waar de neringdrijvers in grooter menigte gevestigd waren. Welnu, in zulke wijken moeten de *Magistri Collegiorum* natuurlijk de *Magistri Vicorum* hebben verdrongen. Immers zij waren bij de hand, zij hadden het vertrouwen hunner wijkgenoten en waren met eene gelijksoortige waardigheid bekleed als de *Magistri Vicorum*. Deze werden overigens, volgens Mommsen, slechts tijdelijk benoemd door hunne

geburen om tot de godsdienstige plechtigheden en het spelevieren over te gaan : zij waren hier dus volstrekt nutteloos. Dat er nu ook wijken geweest zijn, waar *Magistri Collegiorum* en *Magistri Vicorum* samen de feestelijkheden voorzaten, en andere waar de *Magistri Vicorum* alleen handelden, dit geven wij graag toe. Wij willen geenszins het bestaan der wijkmeesters tijdens de Republiek ontkennen. Maar wat wij staande houden is, dat de *Magistri Collegiorum*, ten minste in de laatste eeuw der Republiek in de wijkfeesten de groote rol speelden ; want hadden ook de *Magistri Vicorum* aan dezelve een zoo groot deel genomen, de Senaat zou ze hebben getroffen als deelnemende aan de muiterijen en gewelddadigheden, die van de *ludi compitalicii* toen onafscheidbaar waren. Nu, de Senaat laat de *Magistri Vicorum* bestaan ; om de spelen af te schaffen, is het genoeg dat de *Magistri Collegiorum* en de *collegia* getroffen worden : *qui ludi sublatis collegiis discussi sunt.* (1)

Die maatregel, waardoor de Senaat aan de volkscolleges het recht van bestaan ontnam, was echter te streng om te blijven duren. Reeds in 58 mochten zij hersteld worden, en, om de onlusten die zij verwekten, voor eene tweede maal door Cesar afgeschaft, verhieven zij na dezes dood ook haast wederom het hoofd. Daar men dagelijks meer en meer misbruik van de vrijheid maakte, werd eene wijze en afdoende regeling van het vereenigingsrecht noodzakelijk. Keizer Augustus nam die taak op zich en bracht ze te goed einde.

« Alle dagen, zegt Suetonius (2), vormden zich oproerige en misdadige vereenigen onder den deknaam van nieuwe colleges ; om die reden ontbond de keizer al de vakvereenigingen, deze die oud en wettelijk wa-

(1) Ascon., *in Pison.*, p. 6-7.

(2) *Plurimæ factiones titulo collegii novi ad nullius non facinoris societatem coibant ; igitur collegia præter antiqua et legitima dissolvit.* Suet., *Aug.* 32.

ren alleen uitgezonderd. » Die ontbinding gebeurde door eene wet, waarvan slechts in het volgende opschrift gewaagd wordt :

DIS . MANIBVS.
COLLEGIO . SYMPHONIA
CORVM . QVI . SACRIS . PVBLI
CIS . PRAESTV . SVNT . QVIBVS
SENATVS . C . C . C . PERMISIT . E
LEGE . IVLIA . EX . AVCTORITATE
AVG . LVDORVM . CAVSA.

Met die wet vangt voor de vakvereenigingen een nieuw tijdvak aan. Leggen wij dus dezelve, M. Waltzing volgend, kortbondig uit. Vooreerst schafte keizer Augustus, daarin het voorbeeld volgend van den Senaat en van Cæsar, de bestaande vereenigingen af, wier buitensporigheden tot zijne wet aanleiding hadden gegeven. Men zou uit Suetonius' beperking (*praeter antiqua et legitima*) kunnen uitmaken dat zekere colleges werden gespaard. Verkeerdelijk echter, want de afschaffing was algemeen; maar de wet duidde wellicht eenige colleges aan, die aanstonds, mits de aanvraag te doen, mochten hersteld worden. Immers, zij bepaalde voor het toekomende, dat om eene vakvereeniging te stichten eene toelating van den Senaat noodig was : *quibus Senatus*, zegt het bovenstaande opschrift, *coire cogi convocari permisit e lege Julia ex auctoritate Augusti* ; « aan wien de Senaat toeliet een vennootschap te vormen, vergaderingen bijeen te roepen en te houden, krachtens de wet Julia en met des keizers inwilliging. »

De Senaat was verplicht te onderzoeken of de vereischte voorwaarden vervuld waren. Vooreerst moest natuurlijk het college als niet gevaarlijk, als rustig bekend staan ; en ten tweede moest het van openbaar nut zijn. Ziedaar eene nieuwe gedachte, die voortaan den wetgever als richtsnoer dienen zal : wij zien inderdaad de keizers in het vervolg het vereenigingsrecht slechts aan lieden

vergunnen die b. v. voor Romes' mondvoorraad zorgen, tot de openbare werken benuttigd worden, bij brandrampen dienstig zijn of voor dergelijke nuttige werkzaamheden geschikt zijn. Andere voorwaarden nopens het getal leden of dit der vergaderingen konnen nu ook in een of ander geval door den Senaat nog voorgeschreven worden.

Deze wet, schrijft M. Waltzing, toont ons dat Augustus een wijze staatsman was. « Ce prince aurait pu, à l'exemple du Sénat, prendre une mesure radicale et essayer d'anéantir la liberté d'association. Il préféra la restreindre et la contenir dans de justes limites. Il savait qu'il se heurterait contre un besoin impérieux de la nature humaine et contre une coutume enracinée depuis des siècles, et qu'il s'exposerait à un échec certain. L'expérience prouvait qu'une loi trop sévère ne tardait pas à être violée. Auguste comprit aussi l'utilité des collèges et il entrevit peut-être les grands services qu'ils étaient appelés à rendre. »

Al de maatregels, die wij tot hiertoe aantroffen, waren enkel tegen de colleges van Rome gericht, de *lex Julia* niet uitgezonderd. Het duurde echter niet lang of deze laatste wierd ook aan Italie en aan de wingewesten toegepast. Latijnsche schrijvers als Tacitus en Plinius de Jongere, en met hen talrijke opschriften, getuigen dit. En het staatsbestuur toonde zich, in de twee eerste eeuwen toch, in het geheel niet kwistig in het vergunnen van het vereenigingsrecht. *Paucis admodum in causis concessa sunt hujusmodi corpora*, zegt Gaius, die in de tweede helft der II^de^ eeuw leefde. Ja, men verbood zelfs meer dan eens vakvereenigingen die volstrekt nuttig waren.

Daar nu alle colleges eene afzonderlijke machtiging ontvangen moesten, zoo volgt daar natuurlijk uit, dat een niet gemachtigd college onwettelijk was en verboden (*collegium illicitum*), en dat deszelfs bestaan alléén eene overtreding der wet was. Nochtans kwam het voor in den loop der tijden, dat niet gemachtigde colleges ge-

doogd werden; ook zien wij dat de uitdrukking *collegium illicitum* meer te kennen geeft dan het bloote ontbreken der toelating om te bestaan, waarvoor enkel gezegd werd : *Collegium cui non licet coire.* « *Collegium illicitum* » duidt op een college, 't zij toegelaten of niet, dat gevaarlijk geworden is. In geval van ontbinding gaat men tegenover de twee soorten op verschillende wijze te werk. Het college dat enkel aan de vereischte machtiging te kort schoot, ontbond men en de kas mocht onder zijne leden verdeeld worden. Gold het echter een college van openbare ruststoorders of oproermakers, dan bestond dezelfde toegevendheid niet, en wat meer is, zware straffen, als de pijnbank, de geeseling, ja zelfs de dood, troffen hunne leden.

Dit waren de wetten tegen de verbodene vereenigingen gericht. Zij werden altijd, zegt M. Waltzing, aan de oproerige colleges toegepast, al waren ze toegelaten of niet. Maar wanneer een niet gemachtigd college zich vreedzaam hield, sloot de overheid gewoonlijk het oog. De christenen alleen deelden in die toegevendheid niet, tot den dag waarop zij onder het Senaatbesluit schuilden dat de begrafenisvereenigingen toeliet. Men stelde ze buiten de wet, terwijl men de colleges van Isis en Mithra gedoogde, en 't is juist in dit verschil, dat de onrechtvaardigheid bestond.

Over de begrafenis- en de nijverheidsvereenigingen blijft er ons nog een woord te zeggen wegens den beteren toestand waarin zij verkeerden.

De eerste heetten, bij de Romeinen, *collegia tenuiorum*, maar worden bij de oudheidkundigen naar Th. Mommsen's voorbeeld, die eerst met juistheid hun karakter kennen deed, meest *collegia funeraticia* genoemd. Het zijn vennootschappen van arme menschen, vrije mannen of slaven, met het enkel doel vereenigd, zich eene behoorlijke begrafenis te verzekeren, mits eene maandelijksche bijdrage die zij in de gemeenschappelijke kas stortten. Bij uitzondering aan den algemeenen regel, hadden die begrafenisvereenigingen geene bijzondere mach-

tiging noodig om te bestaan. Dit blijkt duidelijk uit een opschrift van Lanuvium, ten jare 136:

Kaput ex Senatus consulto populi Romani: Quibus coire convenire collegiumque habere liceat. Qui stipem menstruam conferre volent in funera, in it collegium coeant conferendi causa, unde defuncti sepeliantur. De woorden: *Quibus coire convenire collegiumque habere liceat* moeten als een titel aanzien worden, meldende dat men dezen gaat doen kennen, die altijd een vennootschap mogen vormen; en de volgende volzin zegt ons dat het namelijk degenen zijn, die besloten hebben maandelijks eene kleine som te storten voor hunne begrafenis.

Men heeft beweerd dat de begrafenisvereenigingen slechts één deel van de *collegia tenuiorum* vormden, en dat er benevens hen andere vereenigingen bestonden om de noodlijdenden en zieken te helpen, aan dewelken dan ook de in het aangehaald opschrift vermelde wet zou toepasselijk geweest zijn. Die bewering is ongegrond: van colleges, die liefdewerken voor eenig of bijzonder doel hadden, is geen enkel spoor te vinden. Mocht nu die groote welwillendheid der keizers tegenover de arme lieden als zonderling voorkomen, zoo zullen wij zeggen, dat het gevaar van onlusten en oproer verminderd was, en dat het kleine volk niet de minste vrees meer inboezemde. Wel integendeel, het vormde, met het leger, den besten steun der prinsen, die slechts bij de edellieden en de middelbare klassen ernstige tegenkanting ontmoetten: dezen zagen zich derhalve ook het vereenigingsrecht ontzeggen.

Dit Senatusconsultum nopens de begrafenisvereenigingen had nochtans onvoorziene gevolgen. Immers konden nu andere vennootschappen schuilen onder dien deknaam, en zich zóó werkelijk vormen. En dit gebeurde dan ook. De zeer geleerde de Rossi heeft bewezen dat de christenen van dit middel gebruik maakten, en dat de kerk, die om haren godsdienst vervolgd was, als begrafenisvereeniging bestaan mocht: zij kon eene ge-

meenschappelijke kas hebben, giften ontvangen, vereenigingen houden en een kerkhof bezitten.

De vakvereenigingen mochten allengs, met de *collegia tenuiorum* in die toegevendheid der keizers deelen. De tijden waren veranderd, en, verre van nog iets kwaads van hunnentwege te moeten duchten, zagen de keizers al zeer vroeg in, dat zij, bij het stichten van colleges veel te winnen hadden. Ook kwamen zij er toe, zelf vakvereenigingen in te richten en hun langzamerhand de verschillende rechten toe te kennen die de burgerlijke verpersoonlijking uitmaken. Men ging zelfs nog verder. Staat en steden namen de ambachten te hunnen dienste en maakten zoo van hunne leden echte openbare beambten. Voortaan zijn alle neringen en ambachten tot gilden gevormd, en het is alsof de wetten die het vereenigingsrecht regelen nog alleen voor de nijverheidscolleges bestaan.

(*Wordt vervolgd.*)

A. ROEGIERS,
Leeraar van Rhetorica aan het koninklijk Atheneum van Leuven.

EEN VOORBERICHT (1).

HOE een mensch er toe komen kan een voorbericht te schrijven voor eens andermans werk!

Ik stond met wijlen mijn betreurden vriend Lodewijk Mathot, den befaamden geschiedschrijver, te Gent onder de poort van het « Gesticht voor Ooglijders », in den Neerpolder, toen de kundige bestuurder, Dokter Rogman, juist eenen geestelijke uitleidde, dien hij ons, in het voorbijgaan, voorstelde als den Eerwaarden Heer Ernest Pauwels, pastoor van Lovendegem. Bij die vluchtige kennismaking, gewaagde ik, zeer natuurlijk, van het genoegen, waarmede ik de artikelen gelezen had, welke de E. H. Pauwels reeds destijds in « Het Belfort », aan enkele Fransche schrijvers had gewijd, en ik porde hem aan om zijne studiën, in denzelfden zin, ook nopens de voornaamste andere schrijvers, en, ja, verschillende scholen of richtingen in de Fransche letterkunde voort te zetten. Denkelijk was die raad niet onwelkom, ofschoon hij misschien wel overbodig was. Wat er van zij, artikel volgde op artikel; beurtelings werden, in breede trekken, de verschillende richtingen, als romantiekers, parnassiens, symbolisten, decadenten, en wat dies meer, besproken, verscheidene te recht of te onrecht befaamde en beruchte schrijvers werden in het bijzonder behandeld, en zoo vormde dat alles, bijeenvergaderd, ten slotte een geheel boekdeel, dat thans afzonderlijk verschijnt.

Daarbij — een woord van aanmoediging — had mijn aandeel in het werk wel best kunnen blijven.

---

(1) Inleiding aan het werk van den eerw. heer E. Pauwels « Letterkundige Studiën en Schetsen » deels in « Het Belfort » verschenen. Schoon boekdeel van 252 blz. in 8°. Prijs fr. 3,00.

Maar brengt me nu de post, die ze toch maar met alle soort van boodschappen belasten, daar op een schoonen dag niet een heel vriendelijk schrijven van den Eerw. Heer Pauwels, die « mij dringend verzoekt zijn werk bij het publiek in te leiden, » zegge, met andere woorden, er een voorbericht voor te schrijven.

Wat al goede en... slechte redenen ik bijbracht, om dat niet te doen, zal ik den geachten Lezer niet uiteenzetten. 't Zij genoeg te zeggen, dat ik mijnen man ditmaal even weerbarstig vond en onhandelbaar als ik hem de eerste maal inschikkelijk en gedwee gevonden had.

Daar viel dus maar een voorbericht te vervaardigen.

Doch wat daarin gezegd?

Ik kon toch niet, als de hansworst voor eene kermistent, het lezersvolk gaan optrommelen, of al het bewonderenswaardige uitbazuinen, dat daarbinnen te kijken is!...

En wat zou er anders al gedaan worden?

Een voorbericht schrijven, dan, waarin eigenlijk niets gezegd wordt?... Ik weet wel, dat die kunst bestaat en niet zelden met goed gevolg beoefend wordt; maar zoover heb ik het nog niet gebracht, eene enkele maal, in heel mijn leven, uitgenomen; doch dan was het een voorberichtje van enkel zeven regels, nog niet ten volle zeven, welk ik volstrekt noodig had om eene witte bladzij weg te cijferen; en met zoo iets was men hier niet tevreden.

Of ik getobd heb met dat voorbericht!...

Eindelijk kwam er iemand, die medelijden had met mijne bekommernis, want hij zelf meende niet, wat hij zeide; maar wat hij zeide, kon wellicht door anderen meenens gezegd worden, zal waarschijnlijk wel door iemand gezegd of althans gedacht worden. En dat leverde mij toch ietwat stof op voor eene inleiding.

« Maar waarom, zoo sprak hij, moet uw Mijnheer Pauwels die studiën maken over de Fransche schrijvers? Wat nut zit daarin voor ons, Vlamingen? Wat uitstaans hebben wij met de Fransche letterkunde? Waartoe goed, dan om ons nationaal gevoel te bederven, onze eigenaardigheid en oorspronkelijkheid in gevaar te brengen?... Waarom onze Vlaamsche jongens doen watertanden naar de Fransche keuken? Laat hun den alouden gezonden kost hunner voorvaderen, besta deze dan ook al, als in het Kerelenlied, uit « Wronglen,

wey, broot ende caes. » Dat toch is voor Vlaamsche magen, niet die prikkelende, kruidige gerechten van het Zuiden. »

Ja, daar had ik nu eene opwerping te beantwoorden en, derhalve, eenige stof voor een kort voorbericht.

Die opwerping toch kan, en wellicht zal gemaakt worden. Houdt zij steek?...

Ik ben de eerste om te bekennen, dat onze letterkunde, om te bloeien en te bestaan, en vooral om goed te stichten, moet, volstrekt moet oorspronkelijk, eigenaardig zijn en blijven. Maar daarom den eisch zoover drijven, dat men ons volk, en vooral het meer ontwikkelde gedeelte van ons volk, nopens alle vreemde letterkunde in de volslagenste onwetendheid moet houden, neen! dat raakt kant noch wal. Ik zeg: nopens alle vreemde letterkunde; want de reden geldt niet enkel voor de Fransche literatuur, zij geldt voor al de andere. En wil men ook al eene uitzondering maken voor enkele stamverwante volkeren, als Duitschen, Engelschen, enz., 't zij zoo; maar althans met evenveel reden als de Fransche zal men al de Romaansche en Slavische letterkunden in den ban moeten doen, en ja, de oudclassische, wier zeden, gewoonten, denkbeelden, gevoelens als regelrecht tegen de onze aandruischen.

Waarlijk, dat is al te bekrompen, al wordt het door sommigen weleens beweerd. Want, in zijn eenvoudigsten vorm voorgedragen, komt het hierop uit, op niets anders: Vlaming, lees, Vlaming, ken zelfs geen enkel boek, dat door een vreemde geschreven is, of gij verliest uwe eigenaardigheid, althans gij brengt ze in gevaar.

Moet de bekrompenheid, de overdrevenheid, de valschheid zulker bewering wel bewezen worden? Waren onze beste en tevens onze oorspronkelijkste en eigenaardigste schrijvers, door den loop der tijden heen, zulke volslagen weetnieten in de vreemde literaturen?... Of heeft dan — want dit moest volgen — de classieke opleiding, sedert eeuwen, bij hare tallooze kweekelingen alle eigenaardigheid gedood?...

En zooals voor de uitvindingen, veranderingen, verbeteringen op alle gebied van het menschelijk vernuft, zoo is het voor al de strevingen en uitingen ook van den menschelijken geest uiterst wenschelijk op de hoogte te blijven, te weten wat goed- en wat afkeuring verdient, om in het

eene zijn aandeel te genieten, en zich voor het andere te behoeden. Waarom zou ik het, bijv., mogen weten, dat een Eiffel zijnen toren bouwt of dat een Pasteur het *virus* inent ter bestrijding van de razernij, en moeten onkundig blijven nopens de doodende strekking der Zolaliteratuur of de versterkende kracht van Veuillot's gewrochten?...

– Maar wij hebben niets uitstaans met de Franschen!...

Mocht het waar zijn! Integendeel, wij hebben al te veel uitstaans met hen. Daar zijn grenzen nog, ja God dank, tusschen ons en die aloude verdrukkers van onzen volksstam; maar grenzen, die ternauwernood nog anders zichtbaar zijn dan op de landkaart. In het dagelijksch verkeer bestaan die grenzen haast niet meer, en niet alleen bestaan zij als niet meer voor de denkbeelden, de gewoonten, de zeden, de modes, de strevingen, maar gansch in 't bijzonder niet voor de letterkunde, voor de boeken- en dagbladenmarkt. Grenzen?... om het vreemde kwaad te weren, moesten we slagboomen hebben. Maar zet slagboomen, bewaakt ze zelfs bij dag en nacht, en nog zal het Fransche voddegoed binnengesmokkeld worden.

— Goed zoo! gij zelf bekent, dat we beter in de onkunde blijven nopens de Fransche letterkunde?

— O mijn lieve! zeide ik dat, dan drukte ik mij slecht uit; want gij zult toch wel goed verstaan hebben. Ik meende enkel te zeggen, hoe wenschelijk het ware, dat we minder uitstaans hadden met het Fransche volk, en wel, bij name, wat den slechten invloed betreft, dien het uitoefent op onzen stam. Wil dat zeggen, dat we volstrekt niets gemeens er mede mogen hebben? of dat er uit het Zuiden niets goeds kan komen? Ik sprak wel van slagboomen — die kan men openen en sluiten — ik bedoelde geen Chineeschen muur, die alles en voor altijd tegenhoudt.

— Maar uw Pauwels zet juist die slagboomen breeder open. Hij doet onze jongens watertanden naar de Fransche sterk gekruide keuken, en vervreemdt hen van den gezonden Vlaamschen kost...

— Doet hij dat?... Waarlijk, dan moet ik zijn boek niet gelezen hebben; want iets dergelijks heb ik er, zelfs in de verste verte, niet in aangetroffen.... Neen! wat de Eerw. Heer Pauwels doet, is juist het tegenovergestelde; hij raadt en waarschuwt, hij onderwijst en behoedt. Want

hij schift het goed van het kwaad; hij keurt goed en laakt zooals het behoort; hij veroordeelt de ongezonde of ongerijmde strekkingen van menige beruchtheden; hij stelt de verdiensten der goede schrijvers in een helder daglicht. Wetend hoeveel goeds verloren gaat, en hoeveel kwaads wordt ingezwolgen ten gevolge van onbekendheid met de strekking en de waarde der schrijvers, wilde hij eene handleiding verschaffen, die men vertrouwen kon, in de keus althans der meest verspreide schriften onzer dagen. Kortom, hij deed wat een bekwaam en voorzichtig scheikundige of geneesheer zou doen in een artsenijwinkel; hij zonderde de verschillige drankjes af, de weldoende en genezende van de giftige en gevaarlijke, voorzag ze allen van een duidelijk opschrift, en ja voegde er eene verhandeling bij over hunne goede en slechte eigenschappen. Wie in zoo'n apotheek de heilzame drankjes laat staan en de hand uitreikt naar de doodende, moet het niet den inrichter en toelichter der artsenijen, maar alleen zich zelven wijten, zoo hij zich dood drinkt. De Eerw. Heer Pauwels schreef niet alleen geen schadelijk, maar een zeer nuttig en verdienstelijk werk. En wenschelijk ware het, dat, in denzelfden geest, ook studiën verschenen over de andere literaturen, als de Engelsche en Hoogduitsche, de Italiaansche en Spaansche, die voor het groote deel onzer Vlaamsche bevolking, zelfs voor menige meer ontwikkelden, al te zeer zooveel gesloten boeken zijn.

Te loor gaan zal onze eigenaardigheid daarmee niet.

Wij zullen oorspronkelijk zijn, niet door onbekendheid met de geestvoortbrengsels in den vreemde, maar met te putten aan den eigen nationalen geest. Eigenaardig en doorvlaamsch zal onze letterkunde wezen, zoo zij wortelt in ons eigen wezen, in onze zeden en gewoonten, in ons glorierijk verleden, in ons nog niet verbasterd heden, in onze Vlaamsche begrippen en gevoelens. Het gevaar ligt niet in het verrijken onzer verstandelijke schatten, in het louteren en verfijnen van onzen smaak, door kennismaking met de voortbrengselen van andere landen, vooral wanneer dit gebeurt onder de leiding eener vertrouwde vaste hand. Daar is een ander — en wel een echt, geen ingebeeld — gevaar: het ligt in die overdrevene, dolle romans, uit het Fransch van broodschrijvers door broodschrijvers overgezet, die wekelijks, in afleveringen, bij karrenvrachten worden rondgevent: zij doo-

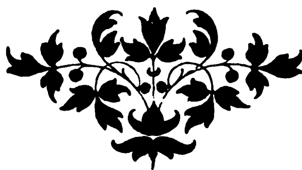
den het nationaal gevoel zoowel als den goeden smaak, en, zoo zij al niet allen steeds de geilheid en de onzedelijkheid voortkruien, zij verspreiden althans eenen vreemden, heilloozen geest, die onzen Vlaamschen geest allengskens wegdringt en versmacht.

Zoo iets is van het werk des Heeren Pauwels niet te vreezen; wel integendeel, het brengt ons op de hoogte der geestontwikkeling in Frankrijk op letterkundig gebied, waarschuwt en wapent het tegen alle gevaarlijke of verderfelijke strekking, en prijst enkel het goede aan, dat ons welkom is, ook dan als het uit het Zuiden komt.

Met één woord, de eerwaarde Schrijver heeft ons een aangenaam en leerzaam boek verschaft, dat niet anders kan dan onzen literarischen schat vergrooten, en waarvoor hij den dank verdient der leerende en lezende Vlaamsche gemeente.

En zoo kom ik er dan toch toe eene brok Voorbericht vervaardigd te hebben; maar, waarlijk, ik heb grooten lust, geef ik ook nog eens een werk uit, den Eerw. Heer Pauwels, wederkeerig, de inleiding er van op te dringen.

Tongerloo, 14 Juli 1896. S. DAEMS.

De Mystische Beteekenis

VAN DE

GEWADEN EN ONDERSCHEIDINGSTEEKENEN EENS BISSCHOPS.

Sanctificabor in iis qui appropinquant mihi.
LEV. X. 3

TOEN de lichtzinnige zonen van Aäron het waagden een verboden vuur voor den Heer te ontsteken, trof hen een bliksemstraal uit de wolkenzuil en doodde hen, en Mozes zeide aan Aäron, aldus spreekt de Heer : Ik wil geheiligd zijn in degenen die mij naderen, en verheerlijkt voor de oogen van het volk, *Sanctificabor in iis qui appropinquant mihi et in conspectu omnis populi glorificabor.* (Lev. X. 3). De priesters dienen mij en mijne geboden als heilig en onschendbaar te houden, Ik wil verheerlijkt zijn voor 't volk door hunne gehoorzaamheid of door de straf, die de ongehoorzame beloopt.

Als voor enkele maanden (we schreven destijds half December '95) de nieuwe Opvolger van St. Willibrordus zetel het voorrecht had uit de handen van Z. Exc. den Apostolischen Internuntius krachtens opdracht van den H. Stoel het H. PALLIUM te mogen ontvangen, was er geen Katholiek blad te vinden, èn in de Nederlanden, èn in 't Vlamingenland, dat niet op de eene of andere wijze zijne blijdschap, zijne deelneming wist te betuigen op die heugelijke stonde. En te recht! Wat al zoete en dankbare herinneringen èn voor de Nederlanders, èn voor de Vlamingen, zijn verbonden aan dien roemrijken en bestendigen, zetel van St. Willibrordus, die, nu twaalf eeuwen geleden de bisschop-

pelijke eer en zending niet zelf zich toeëigende, noch van zijn gezellen ontving, maar tot Aartsbisschop gewijd en met het Pallium versierd werd door den vijf-en-tachtigsten opvolger van Petrus, den H. Sergius I. St. Willibrordus.,. honorem et missionnem Episcopalem non sibi assumpsit, non a sociis suis accepit, sed ab octuagesimo quinto Petri Successore, S. Sergio I, Archiepiscopus consecratus et Pallio fuit insignitus. (Rede van Z. Exc. den Apostolischen Internuntius.) Vonden we hier groote Mannen als Willibrordus en Bonifacius, ginds in 't trouwe Luikerland vonden we destijds eveneens Mannen als Lambertus en Hubertus, uitblinkende in deugd en heiligheid. » Om het bekeeringswerk toen ter tijde met meer kracht te kunnen voortzetten, werd Willibrordus, wellicht op aanbeveling van den H. Lambertus, die den heiligen zendeling had leeren kennen, tot Aartsbisschop der Friezen verkoren. » (*De Feestvierende Kerk.* Uitg. v. d. W^e Bontamps-Venloo.)

Doch het ligt niet in onze bedoeling uit te wijden over den onderlingen band, die Noord en Zuid, ook van af en door onze eerste Apostelen, omsluit, over den heiligen krijg, onderling gevoerd over het al of niet toebehooren en verplaatsen van een bisschoppelijken troon, 't is ons genoeg te weten, dat alle katholieke persorganen van N. en Z., hetzij Hollandsche of Vlaamsche, blijde in hunne kolommen de jubelstonde der overreiking van het pallium herdachten.

Onwillekeurig wil ons echter eene vraag te binnen schieten. Aangezien in die dagen wellicht iedereen die vreugdemare vernam, zal daardoor misschien vaak de vraag geopperd zijn, wat dat H. Pallium eigenlijk te beteekenen heeft. Die vraag is zeer te billijken, en, lag het juist in den geest van Z. Exc. den Internuntius om de beteekenis van het H. Pallium toe te lichten, — immers, in de voorrede zegt Z. Exc. « dat hij zich bij deze overreiking ten zeerste verheugd.... want daardoor wordt (Hem) de welkome gelegenheid geboden om de beteekenis van dit gewijde sieraad uiteen te zetten. Magnopere gaudeo.... Pallium.... Fibi solemniter tradere quippe quod et sacri huius ornamenti significationes inde praebetur occasio. (Rede van Z. Exc. den Internuntius) — dan kunnen wij, dunkt ons, niet beter doen, dan aan Zijne eigene woorden zooveel mogelijk verspreiding geven, als Hij in zijne overheerlijke, leerrijke en hooge rede zegt : Pallium est signum iurisdictionis ecclesiasticae, ideoque cunctas Christi

oves, *quae vocem Eius audiunt* ad considerandum servandumque hierarchicum ordinem a Christo Domino in Ecclesia Sua constitutum, salubriter invitat. Divina autem Christi vox, ad quam Pallium nostras revocat mentes, in illa trina resonuit alloquutione quam Salvator habuit ad Apostolorum Principem, quum scilicet Ecclesiae suae fundamentum Petrum praeelegit quum Doctorem fratrum infallibilem renuntiavit, quum denique agnorum oviumque suarum Pastorem ipsum Petrum definitiva dispositione constituit.

Quoniam vero Christi regnum in terris, ita dispositum et constitutum, ipso Salvatore invisibiliter protegente, usque ad saeculi consummationem est permansurum, idcirco praerogativae Beato Petro collatae, utpote Christi Ecclesiae essentiale et formale elementum, omnes et integrae in Petri haeredem, in Romanum scilicet Episcopum transfunduntur.

Quapropter Pallium de corpore Beati Petri sumitur et a Romano Pontifice Patriarchis Metropolitis et Archiepiscopis conceditur ad ecclesiasticae iurisdictionis originem et derivationem ostendendam; eo quod scilicet a Christo Domino in legitimum Petri haeredem iurisdictio ecclesiastica secundum totam suam plenitudinem transit et a Petri haerede in caeteros Episcopos secundum aliquam portionem derivatur.

De vertaling is als volgt:

Het Pallium is een *teeken van kerkelijke rechtsmacht*, en als zoodanig noodigt het met heilzamen aandrang al de schapen van Christus, *die Zijn stem hooren* (1), uit, om de hierarchische orde, door Christus den Heer in Zijne Kerk ingesteld, te huldigen en te bewaren. Het Pallium immers herinnert ons aan de stem van den Godmensch, toen zij weerklonk in het drievoudig woord tot Petrus gericht, om hem namelijk uit te verkiezen tot fundament der Kerk (2), om hem aan te wijzen als den onfeilbaren leeraar zijner broeders (3), om hem eindelijk voorgoed als herder aan te stellen over de lammeren en de schapen (4).

Daar echter Christus' rijk op aarde, aldus gesticht en ingericht, onder de bescherming van zijn onzichtbaar Hoofd, tot de voleinding der tijden moet blijven bestaan, daarom gaan de aan Petrus verleende voorrechten, als behoorende tot het wezen van Christus' Kerk, allen in hun geheel over op Petrus' opvolger, dat is op den Bisschop van Rome.

(1) Jean. X : 27. (2) Matt. XVI : 18, 19. (3) Luc. XXII ; 32. (4) Joan. XXI : 15, 17.

Om deze reden wordt het Pallium van het graf van den H. Petrus genomen (1), en door den Paus aan de Patriarchen, de Metropoliten en de Aartsbisschoppen gegeven, ten einde de wijze aan te toonen, waarop de kerkelijke rechtsmacht ontstaat en wordt overgebracht: dat namelijk de kerkelijke rechtsmacht in geheel haar volheid overgaat van Christus op den wettigen opvolger van Petrus, en voor een zeker gedeelte wordt overgebracht van Petrus' opvolger op de overige Bisschoppen (2).

Vreemd mag het verschijnsel heeten, dat in onze dagen de mystische beteekenis van kerkelijke ceremoniën aan zoo weinigen bekend is. Toch gelooven wij zou het zeer nuttig zijn èn tot voeding der godsvrucht, èn tot roomsch verweer de reine, frischheid ademende bloemen van dit vruchtbaar veld aan 't volk in al hare waarde te doen kennen, hetzij mondelings, hetzij schriftelijk.

Tot steun en staving van onze opvatting meenen wij bij deze gelegenheid hiermee een klein, rechtzinnig bedoeld vertoon te mogen maken, en durven wij het wagen onmiddellijk, ten gevolge van het reeds eenigszins behandelde Pallium, een Hoofdfiguur nl. den Bisschop, den Prins der Kerk, in vol ornaat in ons midden te brengen.

Wij hopen hierdoor voor vele lezers eene nuttige en vruchtvolle studie te openen. Daarom zullen we zoo bevattelijk mogelijk, op eenvoudige wijze, zonder pracht of praal elk deel van 't bisschopsgewaad en van zijne onderscheidingsteekens afzonderlijk behandelen en er den mystischen zin naar bekende en gevolgde auteurs aangeven.

De H. Gewaden eens Bisschops hebben de volgende beteekenis. De *caligae* (eene soort ruime kousen van gewevene zijde over de gewone paarse kousen) welke den voet bedekken en aan de knieën bevestigd worden, herinneren hem, dat hij met vasten tred en geharde knie het predik-

(1) De Pallium's worden gemaakt uit de wol van witte lammeren zonder vlek, in de Vaticaansche Basiliek (de St-Pieters-kerk) gebracht, en daar op de vigilie van den feestdag der HH. Petrus en Paulus op het graf van den H. Petrus gelegd, waar zij dien geheelen nacht blijven, om den volgenden dag gegeven te worden aan hen, die zijn aangesteld om ze te bewaren.

(2) Decret. C. *ad honorem. De auctor. et usu Pallii.*

ambt te gemoet ijle. (Is. 35, 3 : *genua debilia roborate*) De *sandalia* (lage schoenen zonder hakken, die boven de voeten met zijden linten worden vastgebonden) welke den voet van onder vrijwaren voor de aanraking met de aarde, en die van boven tusschen de riemen open zijn, beduiden, dat zijn levenswandel niet bevlekt zij door het aardsche. (Matth. X, 14. *Excutite pulverem de pedibus vestris*) dat hij zich daarentegen veel meer tot het hemelsche wendde. Het *succinctorium*, waardoor de stool met den cingel verbonden wordt, beteekent de liefde der eerzaamheid, daar deze bewerkt, dat genen, die het juk des Heeren op zich genomen hebben, het genot der zinnelijkheid ontzeggen. De *tuniek* beteekent de standvastigheid, welke Joseph alleen bewaarde. (Gen. XXXVII.) De *dalmatiek* met de wijde en lange mouwen verzinnebeeldt de vrijgevigheid, welke een bisschop moet sieren, zooals Paulus vermaant. (I Tim. III, 2 : *Aportet episcopum non turpis lucri cupidum esse, sed hospitalem* (vgl. Is. LVIII, 7.). Oorspronkelijk is de dalmatiek ook het gewaad der diakenen, welke door de Apostelen ten dienste der armen aangesteld waren. (Act. Apost. V.) De dalmatiek heeft links snoerlinten, die herinneren aan de zorgen van het active leven, hetwelk de bisschop voor zijne onderdanen moet hebben, gelijk de Apostel zegt (II Cor. XI, 28 : *Instantia omnium ecclesiarum*.) De handschoenen dienen den bisschop te zeggen, dat zijne goede werken niet door de ijdele eer bedorven worden, dat veeleer de linker niet wete wat de rechter hand doet. (Matth. VI, 3 ; V, 16). De gouden knop bovenop herinnert aan het loon voor goede werken bij den hemelschen Vader. (Matth. VI. I.) De mijter (*mitra*, plechtige witte hoofdtooi des bisschops met twee achter afhangende slippen) met zijne puntvormige vóór- en achterzijde symboliseert de *Twee Testamenten*, waarmede het hoofd des Bisschops gewapend is tegen de bestrijders der waarheid. De punten herinneren ons de twee lichthorens van Mozes, afstraling der Goddelijke Majesteit. De twee afhangende slippen symboliseeren de litterale en geestelijke beteekenis der twee Testamenten : de goudreep, rondom de bisschopsmuts herinnert aan Matth. XV, 14 ; Os. IV, 6 ; en XIII, 52 : *Omnis doctus in regno coelorum profert nova et vetera*. De mijter is altijd wit om den goeden geur en den glans der maagdelijke deugd te bedieden, de mijter bedekt het hoofd als eene beschutting

der zinnen tegen alle aanvechtingen, waaraan de kuischheid blootstaat. De staf (kromstaf. Pedum, Baculus Pastoralis = Herdersstaf.) Teeken van herderlijke macht, van gezag over de kudde, gelijk de schepter of rijksstaf voor de keizers en koningen. De staf bestaat uit drie (losse) deelen nl. krul, schaft en punt, niet alleen tot gemakkelijk bergen, maar ieder deel heeft ook zijne symbolische beteekenis; de punt vermaant den Bisschop om de tragen aan te wakkeren; de schaft, of steel om de zwakken te behoeden; de krul om de verdwaalden te verzamelen; zooals het vers luidt: *collige, sustenta, stimula: vaga, morbida, lenta.* Eene andere uitlegging is deze: de punt beteekent de gestrengheid, de *rechte* schaft de standvastigheid en de krul de barmhartigheid van het herderlijk bestier. Vindt men een beeld, dat de krul des stafs *naar binnen* draagt, dan wil dit beteekenen de jurisdictie *naar binnen* bv. een abt voor zijn klooster. Bisschoppen hebben die *naar buiten,* over het volk; bijgevolg de krul naar buiten bij een beeld geeft een bisschop te kennen, de krul naar binnen, abt of abdis. Abdissen voeren eigenlijk geen staf, evenwel vindt men ze afgebeeld met een staf als een conventioneel attribuut, zoo het niet historisch is, ten teeken der waardigheid, waarmee ze tijdens haar leven bekleed zijn geweest. Men heeft zegels uit de XIII eeuw, waarop geen rekening is gehouden met de symbolen van jurisdictie ad extra; v. d. dat anderen dit symbolisme niet erkennen.

De ring, *annulus cordis* = ring des harten, beteekent den eed van trouw, waardoor de Bisschop met de Bruid van Christus verbonden is, in 't bijzonder de geestelijke vereeniging des Bisschops met zijne kerk of kudde.

Vraagt men, waarom draagt de Paus, die toch de Opperherder der geheele Kerk is, geen herderstaf, dan vind ik daarop het antwoord: de Paus gebruikt geen kromstaf, omdat zijne macht door geen plaats of tijd beperkt is. Eene andere verklaring is deze: de H. Petrus zond de heilige en in 't christengeloof zeer geleerde mannen Eucharius, Valerius en Maternus op om den Teutonen het H. Evangelie te prediken. Maternus stierf op reis, na zijne begrafenis keerden de twee anderen, bedroefd over zijnen dood, tot Petrus terug. Deze gaf hun zijnen staf met 't bevel dezen op het graf van Maternus te leggen en te zeggen: Petrus beveelt u dat gij in den naam van Jezus-Christus van de dooden opstaat. Daarna keerde de doode tot 't leven terug.

Toen werd hij Bisschop van de kerk te Trier die den staf van den H. Petrus met de grootste zorgzaamheid tot op den huidigen dag bewaart, Uit eerbied voor dezen staf en ter herinnering aan het wonder gebruikt Rome's Bisschop dien niet, als alleen daar, nl. in de kerk of in 't dioecees van Trier, waar de Petrusstaf bewaard wordt.

Maternus stierf later te Tongeren in 't jaar 128, hij was toen 115 jaren. Als discipel van den H. Petrus werd hij hierheen gezonden als Bisschop, en heeft de inwoners van Tongeren, Keulen en Trier en andere omliggende volken tot het geloof van Christus gebracht. Hij was de eerste Apostel van Nederland, hij vestigde zijnen bisschoppelijken stoel binnen Maastricht omtrent het jaar 97. Hier stichtte hij een *oratorium* of bidplaats en begaf zich dikwijls van Tongeren derwaerts.

Heeft de Paus absoluut geen staf? Abusievelijk worden hem door schilders en beeldhouders een drievoudig kruis als staf in de hand gegeven, dat nooit of nimmer door een Paus gebruikt is. Hij heeft noch kromstaf, noch drievoudig kruis maar een zijner onderscheidingsteekenen is de *ferula* of kruisstaf, een grieksch kruis of eigenlijk een *croix pattée* ✠, als een klauw breed uitloopend kruis op staf.

Ten slotte komen we nog eens terug op het *pallium*, gedragen door Aartsbisschoppen en andere door den Paus uitgelezene bisschoppen. Het heeft in al zijne bestanddeelen eene mystische beteekenis. De wol (genomen van twee lammeren op 't feest der H. Agnes, 21 Jan., daarvoor afgezonderd en gezegend) waarvan het pallium gemaakt is, beteekent de gestrengheid; haar wit de goedaardigheid, welke de Bisschop jegens verstokten en boetenden hebben moet, gelijk ook in de ark van het O. V. met de tafelen der 10 geboden de staf (virga) v. Aäron en het Manna vereerd op bewaard werden. Dat de wol van 't schaap genomen wordt, herinnert aan de deugd van zachtmoedigheid naar Christus voorbeeld. (Is. LIII, 7). De cirkelvormige gedaante vermaant al het ongeloovige en onbetamelijke te vermijden. (Eccl. VII, 19; Eccli I, 37). De vier kruisen beteekenen de 4 kardinaaldeugden: de voorzichtigheid, de rechtvaardigheid, de sterkte en de matigheid. De purpere kleur der kruisen beteekent het bloed van Christus, (Matth. V, 20. Cant. VII, 5). De twee streepen voor en achter beduiden het comtemplatieve en actieve leven, dat in den Bisschop moet vereend

zijn naar 't voorbeeld van Mozes, die nu eens op den berg met God samensprak, dan weer afsteeg tot het volk (Ex. XIX) daar de Bisschop met *Martha satagit circa frequens ministerium*, maar ook met *Maria sedens ad pedes Domini audit verbum illius.* (Luc. X, 39). Het pallium is dubbel aan den linker kant, hetwelk 't tegenwoordige leven verzinnebeeldt, enkel aan den rechter, wat het eeuwige leven voorstelt, daar de Bisschop sterk moet zijn om de lasten van dit leven te dragen, maar naar het andere met eenvoudigen maar algeheelen aandrang verzuchten moet. (Ps. XXVI, 4). De ter bevestiging aangehechte speld op de borst vermaant tot medelijden. (II, Cor. XI, 29), die op de linkerzij tot ambtsgetrouwheid (ib. 28), die op den rug tot strengheid der gerechtigheid (I. Petr. IV, 18); aan de rechterzijde wordt geen speld vastgehecht, om dat in den hemel niets puntigs of doornachtigs zal zijn. De drie gouden spelden zijn van onder spits, boven op rond en versierd met een kostbaren steen, opdat de goede herder om zijne herderszorgen hier beneden heeft te lijden, doch hierboven zal gekroond worden en als goed koopman de kostbare parel zal bezitten (Matth. XIII, 46).

Het Caer. Episc. noemt 't pallium : *venerabile insigne, mysticis significationibus plenum*, zonder de symbolistische beteekenis te verklaren.

We hebben thans den Bisschop voor ons gezien in volle uitrusting, we hebben zijne gewaden en onderscheidingsteekenis niet alleen opgesomd, maar ook en vooral — wat wij juist wenschten te doen uitkomen — de mystische beteekenis van elk in zijn geheel en in zijne onderdeelen zoo getrouw mogelijk trachten weer te geven, we zagen hem in 't volle ornaat van Subdiaak, Diaak, Priester en Bisschop als Hoofd der gansche geestelijkheid van zijn bisdom, welken indruk heeft hij op u gemaakt, waaraan heeft zijn bisschoppelijk kleed u herinnerd? Reeds hebben ons de kleinste onderdeelen van zijn gewaad gesproken waaraan ze ons herinneren, en het « totum » dan?

Keeren we een oogenblik terug naar het tabernakel van het O. V. Daar ook verschijnt eene grootsche figuur, een hoogwaardigheidsbekleeder in vol ornaat voor ons. Zijn onderkleed van zuiver linnen tot aan de voeten, zijn lijfrok van hemelsblauw lijnwaad tot aan de knieën, zijn kostbaar, rijkversierd opperkleed, zijn ephod, reikende ten halven lijve,

vastgemaakt door twee gouden haken met edelsteenen, zijn gordel, zijn borstschild met 12 steenen, de gouden ringen en hemelsblauwe linten, zijn hoofdhulsel of mijter teekenen ons den Hoogepriester, teekenen ons Aäron, den door Mozes op Gods bevel gezalfde, van wien de eeuwige Hoogepriester gezegd had : *Gij zult uwen broeder Aäron heilige kleederen maken, tot heerlijkheid en tot sieraad. Exod. XXVIII, 2.*

Vergelijk thans uw Bisschop, lezer, dien ge straks eveneens in vol ornaat gezien hebt; behoeft het wel verder betoog waaraan ons het « totum » herinnert? Maar al te duidelijk dringt zich ook hier de gedachte op den voorgrond: de Kerk toont zich in haren heelen godsdienst als de stichting van Jezus Christus, die gekomen is, niet om de wet op te heffen maar om haar volkomen te maken. *Non veni solvere, sed adimplere.* (Matth. V, 17).

Doch waarom gewaagden wij in den beginne van het O. V? Waarom juist als en-tête den tekst : *Sanctificabor in iis, qui appropinquant mihi.* Bij 't aandachtig doorlezen, zal het ons opgevallen zijn dat er wel vergelijk te treffen is tusschen den hoogepriester van het O. en van het N. V. Doch wij weten ook, dat de waardigheid van dezen veel verhevener is dan van genen. Verheven was het ambt van hoogepriester voor de arke, in 't tabernakel des Heeren, en daarom juist werd 't minste vergrijp, getuige de dood van Nadab en Abiu. streng gestraft. Hoeveel verhevener echter is dat des priesters der N. W., inzonderheid van den Bisschop; met hoeveel te meer recht gelden hier de woorden van God « ik wil geheiligd zijn in degenen die mij naderen » als gericht tot den priester van het N. V.! Wèl hem van wien kan gezegd worden, dat op hem toepasselijk zijn de woorden van Paulus : *Qui bene praesunt presbyteri duplici honore digni habeantur.* (I Tim. V, 17).

Mogen de bisschoppelijke gewaden, de onderscheidingsteekenen en hunne mystische beteekenis, inzonderheid het H. Pallium, zinnebeeld van ootmoedigheid, zuiverheid en liefde den hoogen Gezagsbekleeder, den Prins der Kerk indachtig de O. W. die woorden steeds levendig voor den geest brengen : *Sanctificabor in iis qui appropinquant mihi.* (Ler. X, 3). Ik wil dat mijne priesters mij heilig houden en mij voor het gansche volk verheerlijken!

Breda. TH. R.

FEESTZANG. (1)

't Is feest in huis! een feest van zegen,
Uit 's Heeren milde hand verkregen;
Een feest van zalig heilgewin.
't Is feest in huis! een feest van vrede :
Verhoord is thans de vuur'ge bede
Van 't vrome kristen huisgezin!

't Is feest in huis! de vrienden kwamen,
Zij zitten aan den disch te zamen
En juublen, uit het blij gemoed :
Gelukkig oudrenpaar, wiens zorgen
Bekroond zijn met den schoonsten morgen
Die 't kristen harte juichen doet!

Gelukkig oudrenpaar, voorzeker,
Die thans, uit uwen levensbeker,
Een teuge drinkt, oneindig zoet;
Doch, grooter 't heil der telg, die heden
Een rijke schat van zaligheden
En liefde draagt in haar gemoed!

Gij zaagt haar, stil en ingetogen,
Met zedig neergeslagen oogen,
Vol eerbied voor het Offerlam,
Zich naar het Feestbanket begeven
Waar Jezus, Brood van 't Eeuwig Leven,
Voor de eerste maal haar spijzen kwam.

(1) Ter gelegenheid der eerste communie van Hilda Lybaert.

Gij zaagt haar in der kindren rangen,
Toen zij haar Heiland had ontvangen :
Een hemel straalde op haar gelaat :
Terwijl zij, knielend, God ten danke,
Haar ziel Hem schonk, de hagelblanke,
Nog blanker dan haar blank gewaad!

Dankt, kristen ouders, dankt Hem luid,
Den Heere, die u heeft gegeven,
Dat gij thans, in uw eerste spruit,
Zoo reine vreugde moogt beleven;
Zoo'n bloemen, op uw pad gestrooid,
Zijn geurig en verwelken nooit.

Dank, zalig kind, den goeden Heer
Die in uw hartjen is getreden;
Gij ziet, Hij mint u toch zoo teer
En loont zoo mild uw kinderbeden;
Ja, vraag Hem wat uw hartje lust,
Gij zult het krijgen, wees gerust!

Vraag voor uw Vader kloeken moed
Om, immer met vernieuwden iever,
Te kampen in den strijd voor 't goed.
Hij houde 't woord : hoe meer, hoe liever,
En blikke, trouw aan plicht en eer
Met fierheid op 't verleden weer!

Vraag voor uw Moeder, dat haar min
De zonne blijf, die 't huis beschijne
En voor wier glans, in 't huisgezin,
De wolk van treurnis steeds verdwijne;
Vraag dat zij lang nog, voor uw goed,
Haar kroost, naar lijf en ziel, behoed'!

Vraag voor uw broerkens, nog zoo jong,
Dat God hun hartjes rein beware;
Zijn lof zij immer op hun tong,
Hun geest gekeerd naar 't goede en 't ware;
Dat Vader eens naast u, lief kind,
Zich in zijn zonen wedervind'!

Vraag, Hilda, waarom zoudt ge 't niet?
Ook voor ons allen 's Hemels zegen;
't Is of gij thans aan God gebiedt,
Zooveel hebt gij van Hem verkregen;
En zie, bij 't heil dat Hij u schenkt,
Is 't plicht dat ge aan uw vrienden denkt?

Gij zult, niet waar? gelukkig kind,
Het kleed der onschuld rein bewaren
En Jezus, die zoo teer u mint,
Getrouw zijn al uw levensjaren;
Hem bieden wederliefde en dank,
Hem dienen, vroolijk vrij en vrank?

Gij zult, gesterkt op 's levens baan
Door Hem die zich aan u kwam geven,
Steeds in des Heeren wegen gaan,
Het oog ten Hemel opgeheven;
Gij kent, gij wenscht geen beter lot
Dan vriend te zijn van uwen God.

Houd steeds het oog op Hem gericht,
Hij zal u wezen tot een baken,
Waarvan het hel en schittrend licht
Den weg u zal gemaklijk maken;
Hij zal u leiden aan Zijn hand
En brengen in 't Beloofde Land.

Geen menschenoog heeft ooit ontwaard,
Geen menschenoor heeft ooit vernomen,
Het werd niet één veropenbaard,
Noch 't is in geen verstand gekomen
Wat Jezus-Christus voorbewaart
Aan die Hem dienen hier op aard.

Gedenk dat, kind, uw leven lang
Zoo zult ge uw Jezus dank betoonen
En, lang nog eer Hij, voor dien dank,
U in den Hemel zal beloonen,
Zult gij, op aard, de zonneschijn,
De vreugde van uw ouders zijn.

A. V. BULTYNCK.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Wonderland. Vertellingen door M. E. BELPAIRE en HILDA RAM. 3[e] reeks. Gent, A. Siffer, 1896. Prijs : 1,50.

Het derde bundeltje vertellingen der juffrouwen E. Belpaire en Hilda Ram zet de reeks van *Wonderland* op alleszins waardige wijze voort. Grimm, Andersen, Asbjörnsen, de Fioretti brachten even als de vorige malen hun aandeel uitgelezen verhalen, op uitstekende wijze gekozen en vertolkt. Zóó, Grimm's Sneeuwwitje, zijn Pen en Inktpot, zijn Rommelbuikske... Andersen's Vliegende koffer, zijn heerlijk sprookje van den Reiskameraad en dat van de Vijf erwten in één peul. Asbjörnsen's Goudvogel, zijn Ram met het Verken op reis, enz., enz.

Het getal der oorspronkelijke stukjes is ditmaal veel grooter dan in vorige deeltjes. Laat ons de schrijfsters hartelijk daarvoor geluk wenschen. *De Kikvorsch*, waarmede 't bundeltje aanvangt, in den trant van Andersen, zou zelfs Andersen tot eer hebben gestrekt. De bewerking van de legende, welke in den loop der middeleeuwen in een zoo roerend liedeken werd bezongen, — het *Sultansdochterken*, — is welgeslaagd. De geschiedenis uit Keizer Karels tijd, van de Mechelsche *Kwade Beth*, kon niet genoegelijker en op boeiender wijze worden verteld. Schoon en verheven is het *Kerstliedeken voor arme en rijke kinderen;* eene les van naastenliefde en verdraagzaamheid. Maar wat de kroon spant, wat tot het beste behoort dat in de drie tot nog toe verschenen bundeltjes voorkomt, is het zinrijke verbaal van de *Peerlen*, drie bladzijden lang slechts, doch een meesterstukje, de perel van het heele bundeltje zelf...

Dat wij de talentvolle schrijfster onzen levendigen bijval betuigen spreekt dan ook van zelf. Dat wij de hoop uitdrukken welhaast het verschijnen van 't Vierde bundeltje vertellingen uit *Wonderland* te mogen begroeten is niet meer dan natuurlijk. En nu dat de tijd der prijsdeelingen weder in aantocht is, meenen wij aan onderwijzers en onderwijzeressen geen beteren dienst te kunnen bewijzen dan hen de reeds verschenen bundeltjes, welke zooveel schoons en zooveel leerrijks bevatten, ten warmste als geschenkboeken aan te bevelen : voor kinderen werden ze geschreven, en van den keus evenals van den trant kan slechts met lof worden gewaagd.

Mijnheer Connehaye, door VIRGINIE LOVELING. — **L. J. Veen, Amsterdam.** Prijs : fr. 4.75.

Het is waarlijk zeer jammer, dat schrijvers zooals Virginie Loveling in hun eigen land zoo weinig gekend zijn. De loomheid, de traagheid tot lezen welke er bij ons in zit, dwingt ze weleens hun lezerskring

buiten Vlaanderen te gaan zoeken en hunne werken te doen uitgeven in Holland; en terwijl ze daar gelezen en geprezen worden, blijft ons eigen publiek zich soms met letterkundigen kost van minder en zelfs van twijfelachtig gehalte tevreden stellen, veelal met verhalen al even flauw van inhoud als verwaarloosd van vorm, wanneer het niet eenvoudig navolgingen of vertalingen zijn van Fransche romans.

Wij zouden ons, bij het aankondigen van het nieuwe boek van Mej. Virginie Loveling, de taak heel licht kunnen maken. De heer Coopman heeft haren roman *Een dure Eed*, in den laatsten vijfjaarlijkschen prijskamp voor Nederlandsche Letterkunde bekroond, uitbundingen lof toegezwaaid. Hij prees er in den keurigen vorm, de zuivere taal, den vloeienden verhaaltrant, den fijnen opmerkingsgeest en de diepe menschenkennis van de schrijfster.

Welnu, geheel deze lofrede is ook op *Mijnheer Connehaye* toepasselijk. 't Is ontegensprekelijk een der boeiendste verhalen welke onze jonge letterkunde kan aanstippen. We vinden ons verplaatst te midden der hooge wereld eener Vlaamsche hoofdstad, — Gent, — en wonen er het zieledrama bij waarvan Lucette, het lieve dochtertje van rechter Slock (eilaas, de ongelukkige heeft zeven dochters aan den man te brengen!), en Mijnheer Connehaye, de bestuurder eener geldbank, braaf en eerlijk maar met een eigenaardig gierigen trek in zijn karakter, de helden zijn. Mijnheer Connehaye heeft Lucette leeren kennen op het bal van den gouverneur en is op haar verlield geworden. Het huwelijk wordt besloten. Een naamlooze brief en eene valsche verdenking doen het op het laatste oogenblik afspringen. Nu begint voor beiden een tijd van zware beproevingen. Heel het zieleleven van het jonge meisje, dat zich bedrogen waant, en toch Connehaye niet ververgeten kan, de pijnlijke prikkelingen door de minste voorvallen elken dag op haar week gemoed teweeggebracht, worden met weergalooze kunst, met eene ongeëvenaarde vrouwelijke teederheid van gevoel ontleed en geschilderd. Ten slotte grijpt toch de verzoening plaats : de beproevingen hebben beider genegenheid gestaald en gelouterd, en het verhaal eindigt met het zonnige tafereel van het innigste huiselijk geluk voor de twee helden van 't verhaal.

Om de waarheid te zeggen, de titel : *Mejuffer Lucette* ware passender geweest dan die, welken de schrijfster aan haar verhaal heeft gegeven. In de reeks tafereeltjes, met lichte vlugge hand eerder geschetst dan geschilderd, en waaruit haar verhaal bestaat, wordt Lucette veel meer op den voorgrond geplaatst dan Mijnheer Connehaye. Al de andere personages zijn slechts aangeduid; Lucette en Connehaye zijn uitgewerkt, doch in ongelijken graad. Wij dringen veel dieper door in de ziel en in het lijden van Lucette, dan in de smart van Mijnheer Connehaye. Ons medelijden met Lucette is veel grooter dan met Mijnheer Connehaye. Deze heeft in zijn karakter een onverstaanbaren gierigen trek, die ons in zekere mate van hem afkeerig houdt. Lucette, volstrekt onschuldig, is ook een volkomen weerloos wezen, en haar wee roert ons des te meer, naarmate wij haar onmachtiger zien om tegen het noodlot op te komen en haar levensheil te verdedigen.

Moge Mejuffer Loveling onze letterkunde met nog vele werken verrijken, als *Een dure Eed* en *Mijnheer Connehaye!*

S.

Jacques de Meyere de Flètre, *Historien, Poëte, Hagiographe* (1491-1561). — Lille, V. Ducoulombier, 1895.

Het « Comité Flamand de France » heeft, op 24 September van

het vorige jaar, in de kerk van Flêtres, het geboortedorp van Jacobus de Meyere, het gedenkteeken ingehuldigd, door zijn toedoen opgericht, aan de nagedachtenis van Vlaanderens beroemden geschiedvorscher.

Het werkje dat voor ons ligt behelst het verslag van die plechtigheid, benevens twee belangrijke bijdragen over het leven en de werken van Jacobus de Meyere, door den h. A. Bonvarlet, voorzitter van het Comité Flamand, en door E. H. Looten over de Meyere bebeschouwd als geschiedschrijver en Latijnsch dichter. « Beter dan wie ook, » verklaart de heer Bonvarlet in zijne inleiding, « beter dan wie ook weten wij hoeveel leemten onze arbeid oplevert ; bijna alles wat wij mededeelen is bekend en al te dikwijls moeten wij ons behelpen met inlichtingen uit tweederhand. » Hoewel in deze regelen een overdreven zedigheid zich uitspreekt, vestigen wij er de aandacht op, omdat ze tezelfdertijd den wensch ook te kennen geven de studie van Meyerus en zijn werk het onderwerp te zien worden van een grondig onderzoek. De man beminde diep zijn vaderland, Vlaanderen ; geheel zijn leven wijdde hij aan het navorschen van Vlaanderens verleden, en, al teekende hij den uitslag dier gewetensvolle nasporingen op in het Latijn, Vlaamsch en Vlaamschgezind blijft immer de geest.

Zooals G. Gezelle kernachtig het zegt :

Zijn wiegelied
was Vlaamsch, gelijk de moeder, die 't
hem zong, en voor hem zorge droeg,
die wakker lag en schreide of loech.

Een Vlaming was 't
nadien, van woord en wille vast,
om bate aan land en volk en vorst
te doen, als een die durven dorst.

Hij ging zijn gang,
aan God getrouw, zijn leven lang,
als priester, burger, leeraar, vriend
van al dat eere en lof verdient....

Ziehier, in 't Vlaamsch, de vertaling van 't Latijnsch opschrift dat op zijn gedenksteen te Flêtre gebeiteld werd :

« Aan Jacobus de Meyere, die te Vleteren geboren werd in 't jaar O. H. 1492, te Belle en te Parijs de Letteren studeerde, en ze te Brugge onderwees. In de kerk van St Donaas vervulde hij het heilig ambt van kapelaan en verkreeg later den titel van pastoor te Blankenberghe. Vlijtig navorscher, spoorde hij de oude gedenkschriften van Vlaanderen op, verspreid te allen kante. De geschiedenis van het vaderland schreef hij met kundige hand tot eeuwige gedachtenis en tot onsterfelijken roem voor zijn eigen naam. Allereerbiedwaardigste priester, slechts levende voor God en voor de Studie, overleed hij in het jaar O. H. 1552, den 5 Februari. Mogen wij met hem in den hemel hiernamaals bekroond worden ! » S.

Leiddraad tot de studie van de Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde, door A. Riele, leeraar aan het athenæum te Tongeren. Tongeren, w[e] De Marteau. Prijs fr. 2,00.

Dit werkje is bestemd, in den geest van den Schrijver, om een schoolboekje te worden; het is de samenvatting van grootere geschiedenissen onzer letterkunde, dus zal men er te vergeefs nieuwere en uitgebreide

beschouwingen in vinden, hetgeen niet belet dat het met zeer veel vrucht zal gelezen worden zelfs door die, welke de schoolbanken reeds lang achter den rug hebben. Hetgeen ook het lezen van het boekje vergemakkelijkt en het zeer geschikt maakt voor herhalingsles voor iedereen, zijn de kantteekeningen waarin de korte inhoud voor het oog *en vedette* gesteld wordt.

De verschillende tijdvakken onzer letterkunde worden methodiek voorgesteld en de voornaamste schrijvers ervan klaar gekenschetst en beoordeeld. Verband wordt ook gebracht, hetgeen zeer nuttig is, met de gelijktijdige geschiedkundige gebeurtenissen.

Het boekje wordt zeer waardeerend bij het publiek ingeleid aan de hand van den meester J. Vercouillie, die de voorrede schreef.

Stellig heeft de schrijver naar onpartijdigheid gestreefd, doch ik meen dat er zijn ondanks, op een paar plaatsen, beoordeelende woorden in het boek voorkomen welke niet strooken met onze katholieke denkbeelden op dit en gindsche punt, en dat in het algemeen, voorwat de hedendaagsche letterkundigen betreft, onze mannen min op den voorgrond gesteld worden dan de andere. Ook van ons standpunt uit, zouden wij gewenscht hebben dat er een woordje waarschuwing gegeven werde betrekkelijk zekere werken welke wij aan de jeugd niet zouden aanraden.

Mits deze voorbehouding heb ik niets dan lof en hulde aan het werk te brengen.

Le Mouvement Wallon en Belgique. Simples annotations sur le « Compte-rendu analytique des débats des Congrès Wallons : 2 Session, Namur (25-26 décembre 1891); 3e Session, Liège (20 novembre 1892); 4e Session, Mons, 1 novembre 1893, » par D. CRAUWERS. — Louvain, typ. A. Meulemans, 1895.

« Ons doel, bij het uitgeven dezer aanteekeningen, » zegt de schrijver, « is onze Waalsche broeders de rechtvaardigheid van de Vlaamsche zaak voor oogen te stellen. »

Eenigen tijd geleden schreef de heer Hamelius met hetzelfde doel, en eveneens in het Fransch, over de Geschiedenis van de Vlaamsche Beweging. Wij deden toen opmerken hoeveel de meeste Vlamingen, hoeveel zelfs de vurigste Vlaamsche strijders, in dat werk te leeren vinden. Van het vlugschrift van den h. Crauwers, dat slechts 31 blz., telt en bestemd is om in vele handen te komen, mogen wij dezelfde verklaring afleggen. Met bijtenden spot doet hij de dwaasheid en het onredelijk fanatism uitschijnen, waardoor de inrichters van de Waalsche Congressen zich onderscheiden. Hunne kunstmatige Waalsche beweging is eene ellendige en belachelijke naäperij van onze eigen Vlaamsche Beweging ; in al hunne Congressen, besluit terecht de h. Crauwers, heerscht dezelfde geest, een geest die kan omschreven worden door de volgende woorden : *gezond verstand, weinig ; lichtzinnigheid, kwaadwilligheid en onwetendheid, veel.*

Eene « Schouwzaal van drogredenen uit de redevoeringen van M. Termonia » heeft de schrijver toegevoegd. De aandacht te vestigen op al den onzin en den gekkenpraat van die heeren is eene kleine wraakneming die ze voorzeker hebben verdiend.

Ein deutsches geistliches Liederbuch herausgegeben von WILHELM BÆUMKER, Leipzig, Breitkopf en Härtel, 1895. XVIII en 98 blz.

Dit *Liederbuch* uit de XVe eeuw, met een groot aantal melodieën, is bewerkt naar een handschrift van het sticht Hohenfurt ; het is versierd met eene titelplaat, naar eene teekening met de pen, voor-

stellende eenen duivel welke eenen geleerde, met den doctorshoed op het hoofd, met touwen in zijne macht houdt, beteekenende : een armen zondaar, die zich beklaagt dat hij in de strikken des duivels is gevallen, en verlichtende het lied op blz. 48 nº XLIX : « Ich klag mich armen sünder ». In het handschrift komen nog twee andere dergelijke penteekeningen voor.

In het eerste gedeelte van het handschrift vinden wij de schildering van Christus' jeugd, zijn lijden en sterven ; het tweede gedeelte is meer van mystischen aard : overdenkingen over de verhouding der ziel tot God, hare reiniging en verheerlijking door Christus, naar de gedachten die voorkomen in de schriften van Tauler en Suso, welke de dichter dezer liederen blijkbaar gekend heeft. De taal van het handschrift is een beiersch oostenrijksch dialekt van de tweede helft der XVe eeuw. Volgens den uitgever is het een afschrift door eenen monnik van het klooster Hohenfurt in Boheme vervaardigd. De verzameling schijnt van tweeërlei dichters te zijn, niet alleen spreekt daarvoor de verscheidenheid van spelling, maar ook de inhoud. De liederen van het tweede deel zijn geschreven door een « groszen Sünder, » ie verklaart ongeveer 30 jaar de wereld te hebben gediend en zich n tot God te hebben gewend. Wat wij van het woord *Grosze Sünder* n de taal der XVe eeuw te denken hebben, leeren ons andere dichters, ook in de Nederlandsche taal, b. v. de beroemde Anna Bijns, welke dergelijke uitdrukkingen van zichzelve bezigt, doch waarvan het niet bekend is dat zij ooit in groote zonden is gevallen, hetgeen zelfs door een grondigen geleerde als professor Jonckbloet niet werd verstaan. Het was gebruikelijk dat diegenen, welke besloten op een zeker tijdperk van hun leven zich meer bepaald en uitsluitelijk tot God te keeren of een geestelijk leven te omhelzen, de doorleefde jaren als die van eenen « grooten zondaar » noemden.

Wat de dichter verder gedaan heeft, namelijk ter verbetering van het volksgezang, geestelijke gedichten op wereldlijke wijze toegepast, vertoont zich eveneens in de Nederlandsche letteren ; daarvan bestaan honderden voorbeelden. Men noemde deze liederen, zegt Bäumker, *Contrafacta*.

Van de liederen, die bijzonder afwijken van den gewonen toon en aan het realismus der plastische kunst van de XVe eeuw herinneren, noemen wij b. v. nº 47, bevattende eene schildering van de pijnen der hel, en vele andere.

Dat deze liederen niet alleen met kunst maar ook met wetenschappelijken ernst bewerkt zijn, konden wij niet anders verwachten van den schrijver van het reuzenwerk : « Das katholische deutsche Kirchenlied », (Freiburg Herder, 3 banden). Het is eene kostelijke bijdrage tot de kennis de dichtkunst niet alleen, maar ook der zedegeschiedenis van de XVe eeuw. Wij wenschen aan het boek eene algemeene bekendheid.

Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde, door Dr. JAN TEN BRINK. — De 13de aflevering thans verschenen handelt over Vondel en mag insgelijks eene puike studie genoemd worden.

Gravuren : eene bladz. uit Ferguut, eene uit Erasmus, eene uitnoodigingskaart van de « Camer van de Violieren », eene titelprent uit Bredero, etsen uit de werken van Vondel en portretten van Vondel, Hugo de Groot en L. Marius.

De Boerenkrijg, door LODEWIJK OPDEBEEK, Nationale drukkerij, Gaucheretplaats, 8, Brussel. Prijs, fr. 0,50.

In een boekje van 48 bladz. geeft de schrijver in eene begeesterde taal de beknopte geschiedenis van dien heldenstrijd onzer boeren in 1798, ongelukkiglijk te weinig gekend en te weinig gewaardeerd.

De honderdste verjaardag van die wanhopige worsteling tegen de Fransche overweldigers, beter baanstroopers, nadert met rasse schreden. Het Davidsfonds en de Vlaamsche katholieke Landsbond bereiden plechtige feesten, dit boekje komt dus te goeder uur en zal zekerlijk medehelpen om de vaderlandsliefde aan te wakkeren en de Vlamingen aan te zetten het hunne bij te dragen om door gedenksteenen of anders die onbekende Kempische helden te vereeuwigen.

Wie zijn vaderland vereert, vereert zich zelf.

Jaarboek van den Vlaamschen Bieënteler, door VICTOR VAN GHELUE en EDWARD VAN DOOREN. Boekhandel, A. Siffer, St-Baafsplaats, Gent. Prijs, fr. 1,10.

Een lief boek vol wetenswaardige bijzonderheden, niet alleen belangrijk voor den bieënteler zelf, maar door de verscheidenheid van zijn inhoud even waardig van eenieders aandacht, die eenigszins belang stelt in de liefelijkheden der natuur en in de bijzonderheden die de natuurwetenschap aanbelangen, met haar nut voor de algemeenheid. Warm aanbevolen.

Koninklijke Vlaamsche Academie. Zitting van 15 Juli. — Na de lezing van het verslag der vorige bijeenkomst wordt overgegaan tot de stemming over de verslagen, die door de Commissiën van beoordeeling der uitgeschreven wedstrijden werden uitgebracht.

Het blijkt dat de eerste prijsvraag onbeantwoord bleef. Er wordt besloten aan de antwoorden op de 2e, 3e en 4e prijsvraag geenen prijs toe te kennen.

In den buitengewonen wedstrijd voor het samenstellen eener Vakwoordenlijst van het ambacht van den Timmerman wordt, overeenkomstig het verslag der jury, de uitgeloofde prijs toegewezen aan het handschrift : *Niets is verloren, alles is verspreid,* waarvan stellers blijken te zijn de heeren Juliaan en Victor van Keirsbilck, te Brugge.

Aan het handschrift *Studie baart kennis,* van den heer Jozef Vuylsteke, snelschrijver bij de Kamer van volksvertegenwoordigers, wordt eene eervolle vermelding toegekend.

Voor de vakwoordenlijst over het ambacht van den Metselaar, evenals voor die van het ambacht van den Timmerman, kwamen drie antwoorden in. De prijs wordt toegewezen aan het werk der heeren Alfons van Hoecke, bouwkundige-ingenieur bij het departement van Spoorwegen, Posterijen en Telegrafen, en Sleypen, ambtenaar bij hetzelfde departement.

Eene eervolle vermelding bekomt het werk des heeren Juliaan en Victor van Keersbilck, te Brugge.

Vervolgens wordt eene commissie van vijf leden, gelast met voorstellen van prijsvragen voor 1898, benoemd. Worden gekozen de heeren Coopman, de Flou, de Potter, Gailliard en Willems.

De heer E. Hiel leest een gedicht getiteld : *De wekkerin des Levens.*

Ten slotte leest de heer de Potter, uit naam van den heer Génard, een opstel over den Patriot Pauwels, als gelegenheidsdichter beschouwd.

De plechtige openbare zitting zal dit jaar gehouden worden den 11 October aanstaande, datum der plechtige instelling in 1886. Zij

zal plaats hebben in de nieuwe zaal der Academie en zal, hoopt men, vereerd worden met de tegenwoordigheid van Z. K. H. prins Albert van België en verscheidene hooge overheden.

Davids-Fonds. — In den prijskamp, uitgeschreven door het Davids-Fonds, zijn de nagemelde stukken ingezonden :

1. *Jan Rollan of de wrake Gods*, drama in vijf bedrijven. Kenspreuk : « Haud equidem tali me dignor honore ». — 2. *Het Stomme Kind, of het Rooversnest*, drama in vijf bedrijven. « Labor omnia vincit ». — 3. *Jantje van Rym*, drama in drij bedrijven. « o Sancta simplicitas! » - 4. *Het Kruis Kristi*, drama in drie bedrijven. « Een nederig pogen voor God en Volk. » — 5. *Leuten van den Buiten*, kluchtspel in twee bedrijven. « Vermaak na werk. » — 6. *Kerstavond*, treurspel in één bedrijf. « Vrede den mensch van goeden wil. » — 7. *Een Obsessie*, drama. « Sursum corda. » — 8. *Twee huwelijken in de war*, blijspel in één bedrijf. « Unitas. » — 9. *Mabote, of een ruilhandel in Afrika*, blijspel in een bedrijf. « Vreugd en deugd. » — 10. *Heraclius of de Kruisverheffing*, drama in verzen, en drie bedrijven. « In hoc signo vinces. » — 11. *Een droombeeld*, dramatische schets in drie bedrijven. « De arme weent niet altijd van honger. » — 12. *Hij komt er van en gaat er naartoe*, blijspel in één bedrijf. « De baan der kunst is lang, en het leven zeer kort! » — 13. *Broeder Jacob*, drama in één bedrijf. « Recht voor stake, Vlaamsch voor sprake. » — 14. *De Werkstaking*, drama. Zonder kenspreuk. — 15. *Gevaar en Redding of de Franschen in Vlaanderen* (Mei 1798), drama. « Eene ware gebeurtenis ». — 16. *Asouras, of de daemon van het oproer*, drama. « Ik zelf ben royalist en wel uit liefde voor 't gemeene best. » — 17. *De Vos en de Raaf*, blijspel. « En mon amer tourment. » — 18. *De twee Weezen*, drama. « Geen armer wees op aerde swerft, dan die der weezen vader derft. » — 19. *De Tijdgeest*, drama. « Het tooneel zij eene zedeschool voor het volk. » — 20. *Het Gebed*, drama. « Wie denkt, overwint! » — 21. *De Wraak van den Jood*, drama. « Pennevrucht. » — 22. *De Dronkenschap*, drama. « Matigheid. » — 23. *'t Is de schuld van d'influenza*, kluchtspel. « Vermaak en Nut. » — 24. *Weldoen doet niet vreezen*, blijspel. « Die steelt, die queelt. » — 25. *Twee Tygers van Bengalen*, blijspel. « Voor klein genucht, groot gezucht. » — 26. *De Schijnvriend*, drama. « Kunst veredelt. » — 27. *Ridder en Bandiet*, drama. « Heil, Vlaanderen! » — 28. *Gouden Harten*. — Drama. « Geen rijker kroon dan eigen schoon. » — 29. *Willem, of de vergiffenis van den christen*, drama. « Moedertaal en Vrijheid. » — 30. *De familie Wandels*, drama. « Wat is het leven? »

Feestelijke herdenking van den Boerenkrijg. — Het inrichtend comiteit hield zaterdag, 18 Juli, eene vergadering te Brussel.

Waren aanwezig : de heeren Helleputte, lid der Kamer van Volksvertegenwoordigers, voorzitter; Ridder de Corswarem, lid der Kamer; P. Verhaegen, rechter te Brussel; Janssens, lid der Kamer; Fr. de Potter, di Martinelli, vrederechter, en H. van Caeneghem. secretaris. Graaf de Grunne verontschuldigde zijne afwezigheid.

Uit de ingekomen brieven blijkt, dat in de Kempen reeds verschillige comiteiten ingericht, en de eerste inschrijvingen reeds ontvangen zijn.

De heer L. Bongaerts deelt, bij brief, eenige ongekende bijzonderheden mede aangaande den Boerenkrijg te Herenthals.

De heer P. Verhaegen deelt mede, dat hij in 't Nationaal archief,

te Parijs, belangrijke stukken heeft ontdekt, namelijk de naamrollen dergenen die te Diest gestreden hebben, met de aanduiding der officieren: wat bewijst dat het Boerenleger behoorlijk was ingericht.

Het monument ter herinnering van den Boerenkrijg zal opgericht worden te Hasselt, en niet te Mechelen, gelijk eerst beslist was (te Mechelen heerscht nu de *parti de la France*). Hasselt, waar de laatste kogels tegen de Franschen geschoten werden, zal het feest op de schitterendste wijze inrichten.

Het Comiteit benoemt de heeren Ridder de Corswarem en Fr. de Potter tot ondervoorzitters, en bespreekt verder de maatregelen, welke te nemen zijn om de zaak in geheel het Vlaamsche land te doen gelukken.

Tot zoo verre het ons gezondene bericht.

Dat Hasselt de eer geniete, het gedenkstuk te bekomen hetwelk den Boerenkrijg vereeuwigen zal, misjonnen wij haar niet; maar 't komt aan *het Belfort* voor, dat die plaats, op den uithoek des lands gelegen, dertig, veertig of meer uren van de Vlaamsche gemeenten, waar de strijd begon en moedig voortgezet werd, gemelde eer niet alléén genieten mag. Ons dunkt, dat in elke provincie, waar de Boeren in 't wapen stonden, een gedenkteeken zou dienen opgericht te worden, meer dan het steentje in de kerk, waarvan vroeger spraak is geweest.

De Boerenkrijg begon in Oost-Vlaanderen, namelijk te Overmere. Het betaamt, dat ook dáár iets grootsch opgericht worde.

O schim van Conscience! Wij ontleenen aan het *Vlaamsche Volk*:

Men weet, dat Conscience, de groote, de gevierde romanschrijver, zijn leven lang heeft gewerkt om zijn volk, zedelijke en degelijke lezingen te verschaffen. Men weet ook dat Julius Hoste de testament uitvoerder is geweest van den grooten schrijver. Nu, die Julius Hoste verspreidt thans een der gemeenste, der meest goddelooze werken: *De mysteriën van Parijs*, van Eug. Sue. In dat werk, waarin het Parijsche leven in al zijne beestachtige naaktheid wordt geschetst, volgen wandaden op wandaden, het is eene aaneenschakeling van monsterachtige gruwelen.

En weet gij waarmede Julius Hoste de lezing van dit walgelijk boek aanmoedigt? Met het portret van den reinsten onder de Vlaamsche schrijvers: van *Hendrik Conscience*.

Propaganda maken voor zulk werk, met het portret van den grooten man, o schande! Vreest ge dan niet, Julius Hoste, dat, wanneer ge uit Conscience's beker drinkt, het goud uwe lippen zal branden?

Boekenstatistiek. In Duitschland is er eene opgemaakt voor 1895; waaruit blijkt dat daar veel meer dan het dubbel werd uitgegeven dan in Frankrijk. In Frankrijk verschenen in 1895 10.115 uitgaven, waaronder herdrukken; in Duitschland 23,607 *nieuwe* werken. Voor de literatuur wint Frankrijk het: 2175 tegen 1765 in Duitschland, ook op het punt van geschiedenis. Op het gebied van wis- en natuurkunde is Duitschland ver voor: 1286 tegen 327. Doch bij de schoone kunsten is de verhouding nog veel sterker: daar verschenen 1358 boeken hierover tegen 152 in Frankrijk. Verder zijn de grootste verschillen ten voordeele van Duitschland op te merken bij opvoedkunde en onderwijs (5093 tegen 1822), landbouw, staathuishoudkunde, enz. (1422 tegen 490), aardrijkskunde (1214 tegen 267), rechtsgeleerdheid (2261 tegen 293), godsgeleerdheid (2080 tegen 790).

Varia. — Johannes Joergerson, Deensche symbolische schrijver van groote bekendheid, heeft het katholiek geloof omhelsd. Te dezer gelegen-

heid heeft hij een werk uitgegeven dat veel opzien verwekt te Kopenhage en in geheel het land. — Edgar Tinel wordt leeraar aan het Conservatorium te Brussel. — Een nagelaten werk van Verlaine : *Invectives*, gaat uitgegeven worden. — Te Pretoria wordt een standbeeld opgericht aan Paul Kruger. — De keurraad van den prijskamp standbeeld Van Beneden, te Mechelen, heeft het ontwerp van den heer Lagae bekroond. — De verjaardag van den slag der Gulden Sporen, is dit jaar met nog meer luister gevierd dan vroeger te Brugge, Gent, Brussel, Antwerpen en in eene menigte steden en dorpen, waar vroeger die heuglijke dag ongemerkt voorbijging. Wij winnen meer en meer veld, en een dag zal komen dat de 11 Juli algemeen als een nationaal feestdag zal gevierd worden. Te dier gelegenheid zijn verschillende bladen zooals *Fondsenblad*, *Vlaamsche Volk* en *Vlaamsch en Vrij* met een feestnummer verschenen.

† **Sir John Pender**, te Londen, de vooruitzetter en bijzonderste inrichter van den onderzeeschen telegraphdienst.

† **Ernest Curtins**, de vermaarde Duitsche hoogleeraar en geschiedschrijver. Onder meer hebben wij van hem : *Peloponnesos*, *Griechische Geschichte*, *Attische studien*, *Ausgrabungen von Olympia* enz. en in medewerking met Geibel *Classische studien*.

† **C. B. E. Enklaer**, Hollandsche letterkundige en dagbladschrijver.

† **Kekuli**, de vermaarde Duitsche scheikundige, een tijd lang leeraar aan de Hoogeschool te Gent. Onder zijne menigvuldige werken is zijn standaardgewrocht : *Lehrbuch der organischen Chemie oder der Kohlenstoffe verbindungen*.

† **Edmond de Goncourt**, Fransche letterkundige en schrijver van *L'histoire de la société française pendant la revolution*, *Henriette Maréchal*, enz. enz. Hij is inzonderheid gekend door *Journal des Goncourt*, in medewerking met zijn vroeger gestorven broeder Jules opgemaakt, en welke vol staat met letterkundige, artistieke, biographische en bibliographische beschouwingen en wetenswaardigheden over feiten, boeken en personen uit de kunstwereld. In katholiek opzicht zijn zijne werken niet onberispelijk doch zijn einde heeft dat geweest van een Christen.

† **J. B. Coomans**, volksvertegenwoordiger voor Turnhout en oudste lid der Kamer. Hij was dagbladschrijver, geschiedschrijver, letterkundige en romancier, en in al deze vakken toonde hij zich niet alleen verdienstelijk maar muntte zelfs uit.

Bijzonderste werken : *Histoire de la Belgique*, *Richilde*, *Baudouin Bras de Fer*, *Episode de la Révolution Brabançonne*, *Jeanne Goetghebuer*, *Jean le Victorieux* (blijspel), *La Bourse et le Chapeau de Fortunatus*, *Etude sur la question d'intérêt materiel*, *Une académie de fous*, *Le Duel*, *Le Portefeuille d'un flâneur* (7 bd.).

Hij stichtte of steunde de volgende bladen : *Journal des Flandres*, *Journal de Bruxelles*, *Courrier d'Anvers*, *Handelsblad*, *l'Emancipation*, *la Paix*.

Verscheidene zijner werken zijn in verscheidene talen overgezet geweest.

Dat zijne ziel in vrede ruste.

LOUIS COUPERUS.

Een Lent van Vaerzen.
Orchideeën —
Williswinde.
Majesteit.
Wereldvrede.
L.-J. VEEN.
Amsterdam.

DEZE enkele bladzijden zullen niet zijn een volledige studie van *Louis Couperus*' talent. Slechts als dichter en als de gevierde schrijver van *Majesteit* en *Wereldvrede* wordt hij hier geschetst. Tusschen zijne gedichten die ongeveer zijn eerste stappen zijn op letterkundig gebied, en de twee onlangs verschenen romans, *Majesteit* en *Wereldvrede*, ligt volgens mijne persoonlijke meening, de schitterendste periode van zijn literair leven; ik acht de werken die hij toen schreef, *Extaze*, *Een illusie*, *Noodlot*, *Eline Vere*, als de waarste, de natuurlijkste, en zoo ook de hoogste uitdrukking van zijn talent. Ik hoop later op dat tijdstip terug te komen en bij die gelegenheid enkele biographische nota's te geven, die ik voor het oogenblik gansch terzijde laat.

I.

Drie bundels poëzie : *Een Lent van Vaerzen*, *Orchideeën* en *Williswinde*, liet Louis Couperus het licht zien. Daarom is hij toch niet een dichter. Hijzelf schijnt het te bekennen wanneer hij in de Voorrede tot « *Williswinde* » verklaart dat die gedichten wellicht zijne laatste zullen zijn. De weekheid waarmede hij in die

zelfde voorrede, zijn *Orchideeën* tegen de aanvallen der critiek verdedigt, die afwezigheid van diepe overtuiging, die bijna-onverschilligheid, bewijzen eenigszins dat de natuur van den schrijver niet een dichterlijke is. Zijn er enkele plaatsen waar hij zich tot de hoogte van een dichter verheft, het zijn uitzonderingen die niet opwegen tegen den algemeenen onpoëtischen toon van zijn drie bundels poëzie.

Het karakter van Louis Couperus is te analytisch, te praktisch en te positief, om dichterlijk te zijn : hij schept niet, hij ontleedt; van daar een zekere stijfheid die hooge vlucht belemmert.

Van die drie bundels is « *Een Lent van Vaerzen* » verreweg het zwakste, en niet één gedicht zou doen vermoeden dat de dichter zich ontwikkelen zou, tot den karaktervollen schrijver van *Noodlot* en *Majesteit.*

« *Een Lent van Vaerzen* » zijn, met uitzondering van een vijftal verhalen, gedichten, het liefje en de lente gewijd, als in een twintigjarig hart zoo natuurlijk ontluiken. Wie zong niet het liefje met blonde lokken, en de geurende bloemen, en de warme zonnestralen en de dagen van hoop en van wanhoop? Deze deed het beter dan gene, maar allen stelden het voorwerp van hun min op een voetstuk als een ideaal, en lieten de gralen als wierookvaten, geuren opwasemen tot « haar », en het beekje kabbelend langs de marmeren zuilen vlieten, en starren en maan namen ook deel aan het feest. De « schermen » veranderen, maar het « comedietje » blijft immer hetzelfde. Enkele dichters vonden een variante voor het dialoog; het grootste aantal loopt erbarmlijk in het alledaagsche spoor.

Louis Couperus schijnt een bijzondere voorliefde gekoesterd te hebben voor het varen op

het kabblend water
Zoo spiegelrein
Als kristallijn,
Zoo ruischziek van geklater,

onder het vale licht der maan. Het blauwe meer en de gondel waren eertijds de noodzakelijke « accessoires » van minnedichten : onze grootmoeders vonden dat heel mooi; men dweepte dan met Italië; maar in een land waar geen gondels zijn, waar het water zwart-rossig langzaam vloeit in de vaarten, waar de zee vuil-groen is, en waar de kabbelende beekjes een zeldzaam verschijnsel zijn, maken gondels en blauwe meren een gekke figuur. Wij hebben de verre horizonten, de heiden waarover de droomen zweven, de weelderige beemden en akkers, en de duinen van goudzand en onze bruischende mistige zee. De heiden, de beemden, de duinen, de Noordzee, dat zijn de schermen van ons leven, en die schijnen Louis Couperus onverschillig gelaten te hebben in zijne gedichten en in zijne laatste romans. Het Zuiden alleen trof hem, en dien invloed van Italië, zullen we terug vinden in al de werken waarvan in deze studie gewaagd wordt.

Te vergeefs zoekt men in « *Een Lent van Vaerzen* » een gedicht dat de moeite loont het over te schrijven : de eene zijn week, gekunsteld, als door een meisje geschreven, met een overvloed van verkleiningswoorden :

Op zee in schomlend schuitjen,
Zoo rank gelijk een zwaan,
Zoû met een schalk zoet bruidjen
Ik willen gaan.

Geen bries, die ook maar even
Den zilverspiegel brak;
Hoe zoû ons bootjen zweven
Op 't glazen vlak!

Andere gedichten, als « *Een konterfeitsel* » gelijken veel op die kniedichten of op die « bouts-rimés » die een behendig schrijver in een salon tot groot vermaak van het gezelschap dicht, en de eene en de andere zijn een aaneenschakeling van die alledaagsche liefdeversjes die men gedurende de nuchtere jeugd aaneenrijmt in die goddelijke oogenblikken van platonische liefde.

Wat het vijftal gedichten in verhalenden trant betreft, ze munten niet uit door lyrischen zwier. « *Gedroomd minnen* » de zielsontleding van een kunstenaar die, niet vindend onder de menschen het ideale beeld dat zijn liefde zich droomt, het poogt te houwen uit het marmer, maar weer onvoldaan moedeloos neerzijgt voor het koude ziellooze beeld, geeft een indruk van vergezochte ziekelijke psychologie. « *Middernacht* », « *Een viertal sonnetten* », « *Kleopatra* » en « *Getemd* » dragen evenmin den stempel van een dichterlijke natuur. Eén trek verdient melding, omdat hij evenals Louis Couperus' voorliefde voor het Zuiden, hem aankleeft in al zijn werken, het is zijn voorliefde voor alles wat prachtig en rijk is.

Hij lag te sluimren in de zijden kussens
Van 't ebbenhouten rustbed, en hij droomde,
Hij droomde...
Langs de zuilen van porfier
Wier slanke schachten op heur kapiteelen
Het weeldrig beeldhouwwerk der friezen torschten,
Zeeg 't maanlicht neer... De draperieën hingen
Door gouden koord gebeurd, haar purpren fulp
Dat dof van gloed in 't scheemrend maanlicht glanste,
Van zuil tot zuil in pracht van plooyen op.
. . . .
Een zilvren lamp hing neder van 't gewelf
. . . .
Uit gouden drievoet walmden wierookwolken.

Zoo in « *Gedroomd minnen* ». Ook in « *Kleopatra* » is het een dooréenwoeling van floers, van robijnen, van parels, van emerauden, van smaragden, van bloemen. In *Orchideëen* en in *Williswinde* vinden wij nog die prachtzucht terug die hem als een obsessie vervolgt tot in zijn laatste romans, en die als een manie wordt, evenals bij Victor Hugo, *ombre*, *sombre* en *nombre*, de drie parasieten van zijn machtigen geest waren. Geen kleed beschrijft Louis Couperus of het is van brokaat, van stijve zijde of van satijn; geen huis of het wordt een paleis van porfier, van marmer. Hij ziet van de wereld slechts de zonnige, weelderige

zijde, en ik geloof dat men dicht bij de waarheid zou zijn, indien men in de volgende lijnen uit *Majesteit*, het eigenhandig portret van den schrijver zocht :

« Op een langen rieten stoel... met beide beenen uitgestrekt; naast hem een tafeltje vol couranten en tijdschriften... een groote bel sherry-cobbler in den rieten glashouder van zijn stoel, een blauwtjes wolkende cigarette tusschen zijne vingers. »

Het is tamelijk moeilijk, stellig chronologisch de gedichten van Louis Couperus te rangschikken, daar zij geen datum voeren; doch schijnen mij *Orchideeën* de uiting te zijn van een fijner literaire ontwikkeling van zijn talent. De voornaamste gedichten van dezen bundel hebben wellicht hunne geboorte te danken aan de lezing van *Georg Voigt*'s « *Die Wiederbelebùng des classischen Alterthùms oder das erste Jahrhùndert des Hùmanismùs.* » De Renaissance, die schitterende periode van terugkeer tot het antieke, moest noodzakelijk Louis Couperus verleiden. De pracht van de oudheid, de statige zuilengangen van wit marmer en porfier, de terrassen, de breede trappen, de wijde peplums van purper met gouden koorden, de draperieën van zijde, de kleederen van brokaat, de statigheid van het antieke verwerkt door de weelderige verbeelding der middeleeuwen, was aanlokking voor het zoo artistiek en luxueuszuchtig temperament van Louis Couperus. Ook de herboorte in de ideeën door een meer uitgebreide studië van de werken der ouderen, verleidde hem, en zoo ontstonden « *Laura* », « *Het huis bij den Dom* », « *Een middag bij Vespaziano* », « *De Moorsche koopman* ».

Twee gedichten zijn in dezen bundel op treffende wijze kenschetsend voor het karakter van den schrijver. Het eene, *de Moorsche koopman*, toont weder, zooals we hooger zagen, maar veel intenser, de voorliefde van

Louis Couperus voor al wat rijkdom en pracht is. Gansch het gedicht is een tinteling van zijden stoffen en schitterende paarlen. Een Moorsch koopman komt te Venetië, aan de schoonen der Lagunen, zijn schatten van zijden en edelgesteenten aanbieden.

— Hij

ontsluit
Met goud vercierde cederhouten kisten;
Dan legt hij zijne lagen en zijn listen,
In golf op golf rolt hij de stoffen uit!

't Scharlaken en azuur van die fluweelen,
De porceleinen tintling op 't satijn
Ontvlammen met een fellen flikkerschijn,
En strooyen vonken, flonkrend als juweelen.

Brokaat, dat breed zich kreukt en ritslend kraakt,
Bij weefsels, van gesteente stijf, die stralen,
Doet hij in dichte wolken nederdalen,
Tot elke vrouw heur kreet van vreugde slaakt.

De paerelsnoeren slippen langs zijn vingren,
Om, fonklende in de zonne, en, kronkelziek,
Weêrklettrende over 't kleurig mozaïek,
Zich van de marmertrap als af te slingren.

Uit onyxvazen sprenkelt hij den geur
Der purperroos van Perziës paradijzen,
Om dan Arabiesch reukwerk aan te prijzen,
Of Taprobanes nardos, klaar van kleur....

Dit is ietwat de algemeene toon van al Louis Couperus' werken, die door de wereld gaat, « zelf-vergenoeglijk », « in valsch-prinslijk pedantisme », verachtend het ruw werkend Amsterdam voor het mondainisme van den Haag, » gelijk Willem Kloos, dat « enfant terrible » van de moderne Nederlandsche Letterkunde, hem eens zoo bijtend en zeker te streng in een zijner sonnetten toesnauwde. Van de wereld zag Louis Couperus slechts de weelde, de pracht : de wanhoopskreet der ellende steeg zelden tot hem op.

Het ander gedicht, dat ik hier met genoegen overschrijf als een der beste brokken uit *Orchideeën* is kenschetsend voor de kunst zelf van Louis Couperus.

Mijn kunst is als een fijn geslepen kelk
Van klaar krystal, waarin een purpren wijn
Als vol robijnen fonkelt... Zie, wanneer
Mijn lippen, laafziek, licht den rand van 't glas
Beroeren, koost de smaak mij als een kus. .
Nog zoeter dan zijn smaak is mij de aroom
Des wijns, wen ze, als de geur dier roode bloem,
Aan 't glas ontwelt, en mij bezwijmlen wil...
Maar 't allerzoetst is mij die beker, zoo
Daar, siddrend, drupplen lichts in trillen... Dan
Beroer ik niet mijn glas, en staar het toe,
En smacht het tegen, en geniet, geniet
Meer in mijn wenschen, dan voldoening 't nooit
Verlangensmoê gemoed ooit geven zoû...

Zoo is mijn kunst, wanneer ik, zwakke, schep,
Een ander in zijn schepping nageniet,
Of, scheppingloos, in onmacht me verm.ijmer...

Zoo is inderdaad zijn kunst. Als het kristal is ze koud : ze schittert, maar zonder warmte, en zoo is Louis Couperus de antithese van onzen Pol de Mont, die zich weinig om den beker bekreunt : hij drinkt den milden wijn dat geest en harte gloeien, en zingt van enthousiasme. Louis Couperus hypnotizeert zich op het kristal en zijn gedicht luidt in een vorm dien hij tracht zoo schitterend mogelijk te maken, als de oplossing van een lang bestudeerd problema.

Zielkundige problemen zijn inderdaad ook *Laura* en de *Gravin van Salisbury* en pogingen, soms mislukte, tot onberispelijken, tot rijken, geciseleerden vorm, *Erinnering*, *Laura*, *de Moorsche Koopman*, *de Adelaar des Throons*, en de reeks kleinere gedichten. Zoo gebruikte hij voor het grootste gedeelte der gedichten uit *Orchideeën*, het rijmend en tevens alliterereerend vers, maar verviel soms in wanklinkende verzen als deze :

Door 't dorre hout, waarin de drupplen beven,
Schiet de eerste schicht zijn *f*elle schittering.

of erger nog

De glinstrig gulden golven glijden glippend.

De weelde van beelden bezit Louis Couperus niet, zijn verbeelding verwijlt in de eentonige evocatie van rijkdom en pracht; maar eens dat hij zich een fabula of een type uitgekozen heeft, werkt hij gene uit, of ontleedt deze met een uiterst nauwkeurige volledigheid.

De fabula van *Laura* en van de *Gravin van Salisbury* is uiterst eenvoudig en de uitgebreidheid van hare bewerking doet soms de belangstelling verzwakken, daar die uitgebreidheid niet immer vergoed wordt door de pracht van het vers. De dichterlijke liefde van Petrarca voor Laura, eerst mystiek en rein, maar langzaam zich wendend bij Petrarca tot meer wereldsche liefde, en het trotsche afscheid van Laura gekrenkt in haar reinheidsgevoel, en het eenzaam leven dat in droefheid Petrarca te Vaucluse gaat slijten waar, eindelijk, berouwend, Laura hem als in een vizioen verschijnt, hem zacht toefluistrend :

« Herleef, mijn dichter, hef uw ziele omhoog,
« En wanhoop niet; grijp weêr uw gulden luite,

« Opdat haar schoonsten zang zij ruischen moog',
« Want hoe ik u vergeef, hoe ik u minne ..
« Dat leest... mijn stemme breekt... ge mij in 't oog. »

Dat was het onderwerp dat Louis Couperus in *Laura* behandelde. Er ligt over gansch het gedicht als een lichte waas, als een zijden tulle die de kleuren verzacht en over het geheel een mysterie spreidt dat niet zonder bevalligheid is.

Min houd ik van de *Gravin van Salisbury*. Het onderwerp — de Gravin van Salisbury die strijdt om te weerstaan aan de liefdeverklaringen van haar vorst Eduard III die, terwijl haar man gevangen zit, haar belegerd slot komt verlossen — het onderwerp, zeg ik, zou uiterst banaal schijnen was het ontlast van al de pracht die vorstelijke personages erbij brengen. — En te vergeefs zoekt men er een vers in, dat in het geheugen blijft, gelijk men er zoovele vindt in dergelijke verhalen door Victor Hugo in *La Légende des*

Siècles behandeld, zoo *le Mariage de Roland*, zoo *Eviradnus*, zoo *l'Aigle du casque.*

Dit laatste gedicht van Victor Hugo kwam mij onwillekeurig in het geheugen bij de lezing van Louis Couperus' *Adelaar des Throons*, eene babylonische legende in zes sonnetten die nagenoeg hetzelfde onderwerp behandelt. Zulke vergelijkingen zijn even gevaarlijk voor den beoordeelaar als voor den schrijver. Doch de critiek valt hier niet op het thema : niemand bezit het monopolium der ideeën, noch dat der onderwerpen; maar wat een schrijver eigen is, dat is de bewerking, de stempel dien zijn genie op het onderwerp slaat, en in het geval van den *Adelaar des Throons*, schijnt me Louis Couperus er niet in geslaagd te zijn het verhaal in een eigenaardigen vorm te drukken. Er is iets episch groot in dat in het leven komen van dien bronzen of gouden adelaar die als een rechter de onschuld wreekt. En zoo iets vraagt het warme, breede epische vers van een Hugo, ofwel het onberispelijk parnassiaansch sonnet van een José Maria de Heredia.

Doch van grootere literaire waarde dan de gedichten, acht ik in *Orchideeën*, de twee verhaaltjes in proza : *Het huis bij den Dom* en *Een middag bij Vespaziano.* Het zijn twee schetsen uit het Humanismus, dat tijdstip waar de studie der oude Grieksche of Latijnsche schrijvers tot meer algemeenheid kwam, en zoo de philosophie, de wetenschap, de ideeën, een hoogere vlucht namen. De thema's van die twee verhalen, licht als aquarellen, zijn uiterst eenvoudig. *Het huis bij den Dom*, toont ons Petrarca, levend aan het hof der Viscontis te Milaan, waar Boccacio, zijn vriend, hem komt verwijten, dat hij, een Florentijn, de gunsten aanvaardt van de vijanden van Florence. En de verdediging van Petrarca is een apologie van het Humanismus : om het hooge doel te betrachten, de veredeling van het menschdom, had hij den steun noodig van machtigen, en dien steun vond hij bij de Viscontis. Het ander verhaal : *Een middag bij Vespaziano* is even eenvoudig : de beroemde Poggio

is naar Florence gekomen om zijn bruid te bezoeken. In de straten van Florence ontmoet hij vrienden die zich naar den toen alom bekenden boekhandelaar Vespaziano begeven. Poggio, aangelokt door zijn liefde voor oude handschriften, vergezelt hen daar, en vergeet het bezoek aan zijn jonge bruid Vaggia Buondelmonti, zoodat zij zelf hem komt opzoeken in den winkel van Vespaziano.

Geen lastige ineenwikkeling der fabula in deze twee verhaaltjes : eenvoud en frischheid zijn hunne twee karakteristieken. Hoe frisch vooral, in *Het huis bij den Dom*, die scene waar Petrarca zijn klerkje Pico verwijdert, omdat Boccacio ernstig met hem spreken wil, en Pico last geeft te gaan zien wat daar ginds, in het myrtenboschje, zooeven glinsterde door het loover, of het zonnestralen of blonde lokken waren. En de kleine Pico, die weet dat het Beata, zijn geliefde is loopt jubelend weg, gelukkig zich te ontrukken aan het lastig turen op oude perkamenten. En hoe gemoedelijk ook in « *Een middag bij Vespaziano*, » de verzoening tusschen Poggio en Guarino, die voor lange jaren bloedvijanden geworden waren om een twist over Cæsar en Scipio, en die nu, grijsaards, verzoend in elkanders armen vallen, onder Vaggio's lieven blik.

Twee pareltjes zijn deze twee schetsen in proza, die in het dialoog en in de « mise en scène, » en in de karakterteekening, den uitstekenden verhaler en den fijnen psycholoog verraden, dien we later in *Majesteit* en in *Wereldvrede* zullen terugvinden.

Zal *Williswinde* de dichterlijke zwanenzang van Louis Couperus zijn? « Vaarwel aan mijn luit » is een geliefkoosd onderwerp van wie de snaren tokkelt, maar « serment de poète » is vaak even zwak als « serment d'ivrogne ». — Weest niet boos, dichters ! — Men zou het bijna betreuren, na de lezing van de reeks gedichten gevat onder den titel « *Williswinde* » dat Louis Couperus de lier liet varen, betreuren niet om *Weemoed*,

een Verlaine-achtig versje, niet om « *Viviane* », een opeenstapeling van cristal, van edelgesteenten, en een feeërische instorting van zoo een paleis, niet om *Ginevra*, een schets, een zwakke herinnering van lezingen uit Tennyson; niet om *Semiramis*, « une grande machine », een draak met wel enkele heerlijke verzen, niet om de *Fragmenten uit de Apocalyps*, (Dichtertjes van onzen tijd, laat Sint Jan in vrede : uwe wieken zijn te zwak om den arend van Patmos te volgen in zijn vlucht;) om al die stukken niet, is het te betreuren, maar om éen waarvan de mystieke tint op mijn gemoed een indruk teweeg bracht die me diep trof, namelijk « *Williswinde* » het verhaal waaraan Louis Couperus zelf zijn voorliefde schonk, daar hij het als titel van gansch de verzameling koos.

Viviane, *Williswinde*, *Ginevra*, verraden den invloed van Tennyson, in vorm en in fabula-bron. De Engelsche literatuur had immer veel naklank in Noord-Nederland. De lauweren van Byron, later die van Tennyson, lieten vele van onze dichters geen rust, en de jongste Engelsche kunstrichting is hoogst waarschijnlijk van grooten invloed op onze symbolistische schrijvers.

Viviane en *Ginevra* zijn uitwateringen van Tennyson's Arthur-cycle-gedichten, het eerste vol heerlijke opeenstapelingen van goud en cristal, van paarlen en diamant, vol harmonieën van harpeklanken, en kleurvolle reien waternymfen. Daar midden in, verveelt zich bij Viviane, de sterke Lanceloot, die liever onder de menschen zou leven, lijdend met hen, genietend met hen, en stervend zooals zij.

Ginevra is slechts een portret van enkele lijnen.

Ik gebruikte hooger het woord « grande machine » om « *Semiramis* » te kenschetsen. Dit treft alleen het verhaal, dat melodramatisch is als een draak : een moeder die haar onbekenden zoon bemint, en een wreede broedermoord. Ook de taal is vol emphase op vele plaatsen, alhoewel men in de beschrijving der hoven van Babylon reeds den schrijver van *Majesteit* ziet doorschemeren,

den schepper van eigenaardige stoute figuren. Een enkel voorbeeld wil ik aanhalen :

> Terrassen, eindeloos, als vaag verloren
> In dicht liaangewarrel, breiden zich
> Met kolossale trappenvluchten uit.

En wat nu de « *Fragmenten uit de Apocalyps* » betreft, bijna woord voor woord, metrisch uit een Bijbel overgeschreven, ze hebben noch de waarde van een nieuwe eigenaardige vertaling, noch die van een schitterende paraphrase. Sint Jan van Patmos is éen van die reuzen, even als Dante, even als Shakespeare, wier werken men slechts na grondige lange studiën, wetenschappelijk vertaalt, — wat niet artisticiteit uitsluit — zoo deed Joan Bohl en zoo Burgersdijk, of die men eenvoudig in stomme extaze, in het originaal bewondert.

Williswinde integendeel, bevat iets gemoedelijks dat een Vlaamsch hart roeren moet. De ziel van Ruusbroec zweeft nog door onze dorpen, door enkele onzer steden en het mystieke is nog in Vlaanderen, midden van het gerammel van het moderne leven. Ons volk kent nog die liefde voor God, het *suscipe me, Domine*, die gaat tot het geestelijk huwelijk, en het verhaal van Williswinde's leven klinkt ons in de ooren als een oud gekende melodie met nieuwe woorden.

> Gelijk een bleeke bloem in sombren hof
> Door zonnegloed maar zelden zoet gestreeld,
> Zoo bloeide Williswinde droomende op
> In schauw van kloostermuren.

Haar vader, een grijze ridder, die streed in Palestina voor het graf van zijn God, kwam haar slechts zelden bezoeken, en zoo heeft haar jong maagdenhart een schat van liefde die niet wil blijven verborgen als goud onder de aarde. Langzaam streelde het mystieke beeld van Jezus haar het harte open, en

> Uren lang bleef in vroom gepeins
> Verzonken voor zijn outer...

Iederen morgen bracht het kind
Een zoete vracht, violen, madelieven
Of rozeknoppen, strooide ze aan den voet
Des blonden Jezus', die op bloemengeur
Nu scheen te zweven, en zij meende, vaak,
Vaak lachte hij haar, vol van liefde, toe.
Eens had hij zacht heur naam gemurmeld, zacht,
O, zacht, als zoetjes wispelende zucht
Door 't loover siddert : Williswinde!
. . . .
Sedert dien stonde, minde zij heur God,
Zooals ze een schoonen bruigom had bemind.

Eens in de huivering van een onweersnacht, had zij haar cel verlaten, in de kapel een schuilplaats zoekend, tegen de ontzettende bliksemstralen en de kletterende slagen van den donder. En daar, geknield voor het outer, had ze in een vizioen het Paradijs gezien waar Jezus troonde in leliegeuren, in wierookwalm.

Lachend rijst hij op
En breidt, als een zalig-schoone bruid,
Haar de armen open.

Sinds dien had

Zij d'eed gedaan, als bruid zich eeuwiglijk
Den blonden Heiland toe te wijden.

Na den dood van haar vader, nam haar oom, een bisschop, haar bij zich en daar ontmoette zij Floris, een vertrouweling van den prelaat, en haar ziele kende de menschelijke zwakheid. Verwarring ontstaat in haar jeugdig hart, tusschen haar liefde voor God en wereldsche liefde. En vreugdevol ziet de oude prelaat een huwelijk te gemoet, van zijn pleegkind, met zijn Floris, « hem dierbaar als een rijk begaafden zoon. » Maar weldra ontstaat in Williswinde een bange strijd. Haar grijpt het bewustzijn van haar meineed aan, ze ziet den verwijtenden blik van haar mystieken bruidegom; haar zwak maagdenhart dobbert op een zee van vertwijfeling. Maar eindelijk

rukt zij zich los van die aardsche liefde, en als Floris komt om naast haar te knielen voor het altaar waar zij hun eed van trouw zouden wisselen, zit Williswinde alleen voor het kruis des Verlossers, gewijd tot bruid des Hemels.

Er is in *Williswinde* een mystieke toon die verbazend is bij den positieven Louis Couperus, maar die aangenaam streelt daar hij den geest in rust brengt na de verblindende tinteling van goud en cristal, die tot hiertoe oogen en geest vermoeide, als een immer in beweging kaleidoscope.

De drie bundels gedichten *Een Lent van Vaerzen*, *Orchideeën*, en *Williswinde*, toonen ons Louis Couperus in een periode van onzekerheid, van onvastheid, van zoeken, zoowel in de ideeën als in de taal.

Hij schrijft nog : gantsch, andwoord (ook wel eens antwoord), thands, heur, waayer; gebruikt den hardklinkenden genitief, den rederijkers datief.

Nu eens schrijft hij in « halve tinten » als in *Laura*, dan eens is geweldige kleuren als in *Semiramis*. Soms, als in de *Melodieèn*, is zijn vers los en vrij; dan streeft het naar een parnassiaansche onberispelijkheid.

Ook zijn het zijn gedichten niet die Louis Couperus een eeretitel verwierven in de literatuur. Het is met zijne romans dat hij zegevierend in de Academie der Letteren binnentrad.

(Slot volgt.)

HENDRIK DE MAREZ.

DE INVLOED VAN HET CHRISTENDOM

OP DE

OUDGERMAANSCHE LETTERKUNDE.

ALS wij zien hoe vermaarde letterkundigen en mythologen de oudgermaansche lettergewrochten opzoeken, ontleden en verheerlijken zonder zelfs een woord over het kristendom te reppen; — hoe een Lassen, een K. Müllenhoff overal, waar het mogelijk valt, den invloed der Kerk op het gebied der oude letteren volstrekt loochenen; — hoe eindelijk eene macht onkundigen met weinige bewijzen en met nog minder schaamte, het kristendom der 8ste, 9de en 10de eeuw als den vijand van alle licht en beschaving voorstellen; — vragen wij ons natuurlijk af of er hier geene onverschilligheid, geen kwade wil in het spel zitten. Immers, al wie iet of wat onpartijdig de zaken weegt en wikt moet op voorhand bekennen dat eene leering, eene gansch nieuwe leering, door zooveel ieverige leerlingen aangepredikt, door koningen en keizers omhelsd, door Gods hand verspreid, door Gods genade ingeprent, in de oudgermaansche wereld zoowel op de gedachten als op de zeden eenen machtigen invloed moet bewerkt hebben.

Onderzoeken wij nochtans met de onpartijdige geleerden, die hier en daar reeds de hand op kristene elementen gelegd hebben, ja, met afdoende bewijzen het bestaan van kristenen invloed hebben vastgesteld, welke diensten het kristendom aan de oudgermaansche letterkunde heeft bewezen.

Van het Oosten tot het Westen, van het Zuiden tot het Noorden zien wij vóór de tiende eeuw het Christi vaandel wapperen; zien wij Gods dienaren met beitel, penseel en pen op steen, doek en perkament aan 't werken; hooren wij Kristus' leer in lied en gebed weerklinken. Ulfilas' Bijbel in Slavonië, Beówulf in Brittanië, de Eddas in Noorwegen en IJsland, de psalmen-vertalingen in het Zuiden, de Hêliand, Otfrieds evangelie in het hert van Germanië, roepen ons toe, elk op zijne beurt, dat Kristus' zendelingen in de zandwoestijnen zoowel als op de zee, op het ijs zoowel als in de donkere bosschen van Duitschland het kruis, het licht hebben gedragen.

En vooreerst Ulfilas, bisschop der Slaven, alhoewel in zekere mate in de ketterij der Arianen betrokken, heeft ons in eene getrouwe vertaling van den bijbel, enkele hoofstukken uitgezonderd, de voornaamste vormen eener letterkundige gotische taal achtergelaten. Zijn gewrocht is natuurlijk van het grootste gewicht, niet zoo zeer omdat het gotisch, tot den oostgermaanschen tak behoorende, veel gelijkenis heeft met de andere zelfs hedendaagsche germaansche talen, maar vooral omdat de vertaler bij het schrijven de letterteekens voor *u* en *o* aan het Runenalphabet ontleende, waaruit men met het oog op andere gegevens, met zekerheid kan opmaken dat het Runenalphabet rond 200 in het Oosten tot stand kwam.

In den Beówulf (1) kan de kristene invloed doorgaans hoogst oppervlakkig, menigvuldig worden nagewezen : Eén God bestuurt er het menschdom; regelt de jaargetijden, doet alles groeien en bloeien; vernedert zijnen vijand Grendel; verheft den onderdanigen Beówulf; één God schiep hemel, hel en duivel in den beginne. Schrijver van het epos gewaagt herhaalde malen van

(1) Zie bladz. 59-62 *Beówulf.* Angelsaksich volksepos vertaald in stafrijm door Dr L. Simons, 1896. Siffer.

het laatste oordeel, van de schepping, van den zondvloed; strooit met kwistige hand de kristene zedelessen heel zijn werk door; doet God optreden als de eenige Heer, de Koning der glorie (rex gloriæ), als de Vader, de Heer des levens; heet sterven het heil des hemels zien, het licht Gods zoeken. Eindelijk zien wij Beówulf in het tweegevecht een godsoordeel erkennen : eene opvatting die volgens P. De Smedt (1) slechts bij de kristene germanen in de zesde eeuw ontstond.

vers 442 En wien de dood dan wegrukt
Die zal verstaan des Albestuurders oordeel.

vers 699 De wijze Godheid zal daarop de zege
Verbinden aan de hand van een van beiden
De heilige Heer, alnaar hij 't nuttigst oordeelt.

Dat echter de dichter, die het heidensch oudgermaansch (IV eeuw) epos schreef, zijn doelwit namelijk de heidensche karakters in kristenen te steken, nu en dan uit het oog verloor, bewijzen de plaatsen, waar hij den heiden nog als dusdanig afschildert :

vs 182-184. Dat waren zoo hun zeden
Hun heiden-denkwijs; naar de helle streefden
Zij in 't gemoed. Zij kenden niet den Meester enz.

of de wichelarij, het weefsel, de zege beschrijft :

vs 207 Den wildgezinde zetten
Zij aan en namen waar gewenschte teekens.

Zeker het valt te betreuren dat wij dit epos in zijne oorspronkelijke gedaante niet kennen, want dan zouden wij den toestand der germaansche beschaving beter leeren begrijpen; maar, hadden de kristenen, al veranderden zij dan nog merkelijk het stuk, de handen

(1) *Etudes religieuses, philosophiques, historiques, littéraires.* Paris 1894 : « Origines du duel judiciaire », bl. 338.

niet aan 't werk geslagen, dan hadden wij nooit iets van dien aard in het Angelsaksisch gekregen.

Terwijl in Britannië, een kristen dichter met taai geduld Beówulf epos te boeke bracht, bestreden de monniken in Germanië de woeste zeden en de onwetendheid. Onmogelijk nochtans de oude Saksen, aan den afgodendienst innig verkleefd, twee en vijftig maal tegen Karel den Groote opgestaan en verslagen, zoo maar in eens eene vertaling van het Evangelie voor te leggen. Men zou dus de kristene feiten in een germaansch, in een saksisch kleed steken, de heidensche gezangen door heidensch kristene liederen vervangen. De Hêliand is eene Messiade uit de achtste eeuw die in stafrijm het leven Christi verhaalt. Volgens een latijnsch voorbericht zou het oudsaksisch werk op last van Lodewijk V door een vermaard dichter opgesteld zijn. Daar het werk eene groote wetenschap der evangelische feiten, alsook eene groote kennis der latijnsche taal veronderstelt, zoo hebben de letterkundigen schier algemeen aangenomen dat de Hêliand in een klooster, bakermat der kunsten en der wetenschappen, door eenen ieverigen monnik tot nut en stichting zijner landgenooten werd opgesteld. Overigens de bewerking zelve van dit gedicht verraadt den kristen : Evenals Vondel, Shakespeare in hunne stukken, wier handeling in den vreemde plaats grijpt, toestanden en omstandigheden uit hun eigen volk voorstellen; evenals Van Eyck en Rubens in hunne schilderijen plaatselijke kleur door inheemsche kleur vervangen; evenzoo zien wij, in den Hêliand, de waarheid soms nog te hard geradbraakt; de ongekende zachte zeden in ruwe heidensche zeden verkleed.

Kristus, de Heiland, is een overwinnend vorst, die aan het hoofd zijner krijgshelden, der apostelen, de wereld komt onderwerpen : vernedering, zachtmoedigheid, broederliefde, met een woord al wat met den krijgsmoed en den roemzucht der Saksen niet en strookt, is met voordacht weggelaten en doodgezwegen.

Min groot, maar niet min zeker is de invloed van

het kristendom op de Eddas, de bijbelboeken van het Noorden. De Eddaliederen in de IXe en X^e^ eeuw in IJsland en Noorwegen ten papiere gebracht en in de XI eeuw verzameld, bestaan uit twee deelen : de oude edda of de godenliederen van Sœmund Figfusson † 1153; de jongere edda of de heldenliederen van Snorri † 1241 (1). Sommige jongere liederen als het Soliarlied behooren — en de geleerden stemmen daarmêe in — tot den kristentijd en dragen het handmerk van den kristen. Maar de godengezangen van de oude verzameling (codex regius XIIIe eeuw) als de Odinsliederen : Voluspa, Grimnismàl; als de Thorsliederen : Hymniskvida, Lokasenna, Alvissmàl, stonden die ook soms niet onder kristen invloed ?

Simrock (2) beweert dat zij te oud zijn om ooit dergelijken invloed te hebben genoten. Müllenhoff (3) geeft toe « dat in de Wikingstijden kristene denkbeelden uit Brittanië en uit het Zuiden naar het Noorden *kunnen* gekomen zijn : maar van de mogelijkheid tot het feitbewijs ligt er een groote weg. » Laat ons echter nader toezien : dat Brittanië, zelfs IJsland in de VIIe, VIIIe, IXe eeuw door kristenen, ja door kristene geloofsverkondigers bewoond waren, staat in 't lang en in 't breed bewezen in het *Museon* 1888, door E. Beauvais. Kristen invloed kan dus hebben plaats gehad : dat hij inderdaad heeft bestaan blijkt uit de degelijke studiën van Sophus Bugge (4), van Mogk (5), van Hoffory (6). In de Voluspa, bij voorbeeld, een der oudste liederen, is de wereld vergeleken aan eenen machtigen boom, die zijne takken over de wereld uitstrekt. Ik vertaal stroof 19 : « Een Esch weet ik staan, hij heet Yggdrasill (Odins-

(1) *Edda* van Simrock 1888, bl. 336.
(2) Ibidem, bladz. 337.
(3) *Deutsche Altertumskunde*, V bl. 48, 1891.
(4) *Studien uber die Enstehung der Nordischen Gotter und Heldensagen*, bl. 421.
(5) *Grundriss der Germanischen philologie* I, bl. 1114-1117.
(6) *Eddastudien*, bl. 41-42.

peerd), een hooge boom overgoten met wit nat. Daaraf komt dauw, die in de dalen valt; hij staat altijd groen over de *Urdbron* (Urdbron-bron des noodlots) » (1) Deze en andere omstandigheden, met het oog op de gebruiken en gewoonten der eerste middeleeuwen bewijzen dat de dichter, telkens hij van den wereldboom gewaagt, wel Kristus' kruis voor oogen had. Hoffory, Müllenhoffs vriend (2), kan geenen *rechtstreekschen* invloed aannemen, noch eenen kristenen schrijver, *ten tijde van het bloeiende kristendom* veronderstellen; maar zulke bekentenis nevens de doordachte studiën van bevoegde mannen als Bugge, Edzardi, Konrad Maurer, Mogk, Jónsson, bewijzen dat kristene invloed *zeker* heeft bestaan. En heeft men eens met zekerheid zulken invloed waargenomen, dan mag men hem elders in ruime mate veronderstellen.

Is de invloed van min aangrijpenden aard in het Noorden, hij werkte zooveel te meer in het Zuiden : daar op de boorden van Maas en Rijn, op de kusten der Noordzee, te midden van woeste volkeren en onveilige streken, waren de onvermoeibare Bonifacius, Amandus Willibrordus, door moed en meer dan moed er in gelukt den standaard van Kristus op de bebloede autaren der druiden te planten. Koningen aanbaden wat zij eertijds verbrandden; de overwonnene volkeren zegenden hunne nederlaag. Geen wonder dus dat in de VIIIe eeuw, korts na de bekeering der Saksen, Franken en Friesen, de beschaving en de letteren aan 't bloeien gingen. De Wachtendonksche psalmen. 25 in getal, behalve 3, in oudnederfrankisch bewerkt; de afzweringsformulen in Henegouwen (∓ 800), de friesche brokstukken eener wellicht volledige psalmenvertaling (∓ 1100) (3)

---

(1) Sophus Bugge. *Studien* enz. bl. 428. *Die Edda van Jordan.* 1890, bladz. 32. (18). *Die Lieder der Edda* van B. Symons I bl. 7, 1888. *Der Ariadnefaden für das Labyrinth der Edda* von Schierenberg bl. 23, 1889.

(2) *Eddastudien* bl. 41, 1889.

(3) *Zeitschrift für deutsches Alterthum*, XXXII, 417.

Otfrieds evangelie in oudhoogduitsch, dit zijn taalschatten die de Kerk van de Middeleeuwen aan de hooveerdige wijzen onzer eeuw toont als een bestendig bewijs van de liefde, welke de Kerk der wetenschap toedraagt. Kristene schrijvers, ja priesters — monniken waren het voorzeker, die zonder hoop op roem tot grooten vooruitgang des kristendoms latijnsche werken in hunne taal overbrachten en ze naderhand aan den roofzucht der overwinnaars onttrokken. Ten onzen dage nog, terwijl de Kerk door ziende-blinde vijanden uitgedaagd, met fierheid wijst op haar leger geleerden in alle vakken der wetenschap, op hare honderden scholen hier en elders nevens hare tempels opgericht, — komen die kostbare eeuwenoude voortbrengselen en panden van eene eeuwigdurende Kerk de getuigenis afleggen dat het kristendom leeft, dat voor de Kerk, leven werken, en werken verlichten heet. Lux veniens in mundum!

JOZEF JACOBS.

Lippeloo.

Het Belgisch Vaderland.

(NOTENMUZIEK)

in Marsch tempo

o Va-der - land, o e -del land der Belsgen, Zoo mach-tig

steeds door moed en werk-zaam-heid ; De we - reld ziet ver-won-derd u-we

tel - gen, Aan 't hoofd van kunst, van han-del, nij - ver-heid ; De vrij-heids-

zon giet licht op u - we we - gen, En on-be-vreesd staart gij de toe-komst

aan! Gij mint uw vorst, zijn lief - de stroomt u te - gen, Zijn hand ge-

leidt u op uw glo-rie-baan! Gij mint uw vorst, zijn lief-de stroomt u

te - gen Zijn hand ge- leidt u op uw glo - rie - baan! Zijn hand ge-

leidt u op uw glo - rie-baan! Zijn hand ge-leidt u op uw glo-rie-

baan!

RITORNEL

1°

EINDE

II.

Woei eens de storm ons toe uit vreemde streken,
Blijft, Vlaming, Waal, vereend met hart en ziel!
Ons voorgeslacht is nooit een stap geweken,
Maar streed met moed, en zegepraalde of viel!
Het roept ons toe: « Bewaar 't erf uwer vaadren!
Bewaart hun roem! Uw eendracht zij uw macht!
O luistert nooit naar lafaards en verraadren! } (*bis*)
Weg met al wie 't Vaderland veracht! }
Weg met al wie 't Vaderland veracht! (*bis*)

III.

Aan 't fiere land, waarvoor ons vaadren streden!
Behoort ons hart, behoort ons goed en bloed!
Werd ooit de grens door vreemden overtreden,
Wij schoten toe met Vlaamschen heldenmoed!
Laat overal 't driekleurrig vaandel wappren,
In dorp en stad, bij burger en soldaat;
Dat zinnebeeld is heilig voor de dappren: } (*bis*)
Wee hem die 't ooit wou schenden of versmaadt! }
Wee hem die 't ooit wou schenden of versmaadt! (*bis*

REGULUS ELIME.

(CIJFERMUZIEK)

In march tempo.

In *do*
Diap. = 6 { 0 0 5 3 . 4 | 5 6 . 7 1 0 2 . 1 | 3 5 0 2 5 0 |

| 1 0 3 0 0 0 5 3 . 4 ||: 5 6 . 7 1 . 7 1 . 3 |
O va - der - land o e - del land der

| 5.76505 7.1 | 2.2 2.2 1.7 | 1.0 005 3.4 |
Bel - - - gen Zoo mach-tig steeds door moed en werk-zaam-heid! De we-reld

| 5 6.7 1.7 1.2 | 7 2 1 7 0 7 7.6 | 5.7 2.2 1.6 |
ziet ver-won-derd u - we tel - - - gen Aan 't hoofd van kunst van han-del, nij-ver-

| 5.0005 6.5 | 5.5 5.5 6.7 | 2.1 0 1 1.1 |
heid; De vrij-heids-zon giet licht op u - we we - gen En on - be-

| 7.7 1.7 1.3 | 2.0005 6.7 | 1.1 1.1 2.1 |
vreesd staart gij de toe-komst aan. Gij mint uw vorst, zijn lief - de stroomt u

| 7 1 2 0 2 2.2 | 1.1 1.3 2.1 | 7..05 6.7 |
tegen- - gen Zijn hand ge - leidt u op uw glo - rie - baan. Gij mint uw

| 1.1 3.2 1.7 | 6 7 4 2.3 4.2 | 1.1 7.6 7.2 |
vorst, zijn lief - de stroomt u te - - gen, Zijn hand ge - leidt u op uw glo - rie-

| 1.0005 5.1 | 3.1 7.5 6.5 | 5.0005 5.1 |
baan. Zijn hand ge - leidt u op uw glo - rie - baan. Zijn hand ge-

| 3.1 7.6 7.2 | 1... | .10005 3.4 | 5 6.7 1 0 2.1 |
leidt u op uw glo - rie - baan.

| 3 5 0 2 5 0 | 1 0 3 0 0 0 5 3 . 4 :||

ECKART. (1)

OEDE waar hoeft niet geprezen.

Dat geloof ik ook. Doch ze hoeft ten minste gekend.

Uit het voorbeeld van den jongen Westvlaamschen schrijver, die onder den schuilnaam Eckart, nu drij vier maanden geleden reeds, zijn eerste gewrocht de wereld instuurde, blijkt eens te meer dat die waarheid voor de dichters geldt even goed als voor de gewone stervelingen. Menig begaafd jong dichter kan misschien wel eenig nut rapen uit Eckart's waarschuwend voorbeeld.

Hoe legde deze 't immers aan boord?

De schrijvers uit West-Vlaanderen, — 't is eene eigenaardigheid welke niemand hun zal betwisten, — hebben er een handje van om hun lezerskring binnen de grenzen hunner taalgouw beperkt te houden. De stelselmatigheid van de meeste « critici », en die zouden moeten de uitklinkers zijn van *al* 't schoone dat in de letterkunde van Noord en Zuid het licht ziet, staat hen ongetwijfeld daarin helpend ter zijde. Doch de grootste schuld ligt aan de schrijvers zelven. Zijn onze tijdschriften dan toch zoo ontoegankelijk dat er niet altijd een plaatsje in zoude open staan voor schoone verzen, al kwamen ze ook tienmaal uit West-Vlaanderen? Is het

(1) *Parsifal*, Wondersage in acht zangen door ECKART. Brugge, A. Van Mullem, 1896.

wezenlijk, zoowel ten onzent als elders, niet de taak van de tijdschriften bij het publiek de nieuwe schrijvers in te leiden, en onderling de schrijvers in betrekking te brengen met elkander? En zijn dan eerstdaags de gedichten aangegroeid tot een bundel, is een omvangrijk gewrocht tot rijpheid gedijd, en de zanger komt en zegt : hier ben ik, neemt mij op in uwen huiskring, laat mij uw harte roeren, uwen geest in vervoering brengen, — allentwege vindt hij vrienden met open armen om hem te onthalen, om zijn gave te genieten, en om hem te loonen met den blijden bijval waar het dichtershart zoo gevoelig aan is.

Waarlijk, mijn goede brave Eckart, gij hebt uwe zaak fijn weten te spinnen! Zeg mij toch, wie kende er U, buiten uw drukker? In welk tijdschrift, om 't even van waar, was vroeger ook maar één enkel uwer gedichten verschenen? En de uitgave van uwen *Parsifal*, wie onder uwe schoolmakkers en studiegenooten, zeg, had er het minste vermoeden van dat gij met zulke plannen omliept?....

Zekeren dag verschijnt uw gedicht. Uw eerste werk is meesterwerk. Uwe verzen zijn gezang, uwe fantasie kan tooveren, helder klinkt uw taal en tingelt als zilveren beiaardspel of ruischt als luchtige lentegeluiden. In de eerste rij is uwe plaats, gij de jongste en de laatst gekomen. Doch Eckart ... een volslagen onbekende, wie bekreunt zich om zoo iemand? En uw *Parsifal*, onbesproken en onverkocht, blijft ongeacht, ongenoten en ongevierd.

« Maar ik zond nochtans een exemplaar aan dagbladen en tijdschriften?... »

De tijdschriften zullen wel, ik hoop het ten minste, mijn goede brave Eckart, de een of andere maal uw werk bespreken. Heb maar geduld, met een schrijver zonder naam is er immers zooveel haast niet bij. — En dat gij uw werk ook aan de dagbladen hebt gestuurd, dat weet ik zeer goed : twee of drie hebben er eenige lovende regelen aan gewijd, nietwaar, en wat verlangt

ge nog meer? Meent ge soms dat de dagbladschrijver er tijd voor heeft al de werken te lezen die men hem toezendt, of dat hij daar lust toe heeft wanneer de welbekende naam van den schrijver niet waarborg genoeg oplevert dat hij zijn tijd niet zal verspillen? Waart ge dan nooit op het bureel van een dagblad en is 't gebruik U onbekend, o jonge dichter zonder ervaring! zelf de beoordeeling te voegen bij het toegezonden boek?...

Uw werk verkoopt niet. Wiens schuld is het? Herlees eens wat gij liet drukken langs achter op den omslag van uwen *Parsifal*. « **Werken van denzelfden** « **schrijver** : 1) **Parsifal** of de zoek naar het Heilig Bloed « onzes Heeren, berijmde wondersage in acht zangen. « — 2) **Ark van Noë**, tooneelspel in vijf bedrijven. « (*Nog te verschijnen*). — 3) **Een bundel gedichten** « van allen aard en trant. (*Nog te verschijnen*). — « 4) **De Slotmaker**, dorpstooneel in 5 bedrijven. (*Nog* « *te verschijnen*). » En daarna het bericht dat men op deze vier werken kan inschrijven aan fr. 2,50 *voor 't geheel....*

Dat was de wraak voorzeker van den boozen tooveraar Klingsor dat gij onbehendig waart in zulker maten. Met vier werken te gelijk den argeloozen lezer op het lijf vallen!

Jammer, jammer!

Doch, zoo ge daar straks met reden boos waart, over de « critici », welke uw werk ongelezen terzijde schoven of de beoordeeling ervan tot onbepaalde tijden uitstelden, ik wil doen wat ik kan om U weder met hen te verzoenen.

Met onverzwakte belangstelling, met klimmende bewondering heb ik uwen *Parsifal* gelezen, herlezen, — en ook, in den beperkten kring mijner bekenden, doen lezen. De oude wonderlegenden van de edele ridders zonder smet of blaam welke in de burcht van Monsalvat het heilig Graal bewaarden, — 't heilig Graal, de onschatbare schaal met het bloed van den stervenden

Christus, — en van den onbedreven Parsifal, tot Graalkoning voorbeschikt, ver van de wereld en de menschen opgewassen,

gelijk een veldbloem die in schaduw bloeit,

in een verlaten woud, en gereinigd en gelouterd in den strijd tegen loosheid en boosheid, zoodat Monsalvat eindelijk hare poorten voor hem ontsluiten en de stralende heilplengende beker in zijn handen nederdalen kan, — die oude wonderlegenden herleefdet gij, en zongt ze ons weder voor in gezangen welke voor het oor een feest zijn, en tooverdet ze voor ons oog in eene reeks van tafereelen bont en kleurig en licht van lijn, vol blijde zonneglansgeschitter.... En zoo kinderlijk rein is de bezieling, zoo smet- en makelloos het gevoel, door geheel het gedicht, in ieder vers, dat wij U al de onbedrevenheid kwijtschelden en ze vergeten willen, waaraan gij U schuldig maaktet, mits gij onontmoedigd uwen dichtersroep blijft volgen, en wat minder voortaan de wijze gebruiken en aloude geplogentheden wilt veronachtzamen....

Hoe frisch het liefelijk tafereel van Parsifal's kinderjaren, hoe roerend de bezorgdheid van Herteleide zijne moeder! Koning Anfortas, haar gemaal, verdween op geheimzinnige wijze. Wenschend haar kind te onttrekken aan de gevaren van de wereld gaat zij met Parsifal een eenzaam woud bewonen. Treurig kwijnde de winter voorbij. Hoezee, hier is de lente terug. Overal klinken stemmen van leven en blijdschap den knaap te gemoet.

Parsifal, Parsifal!
De roerende lente op haar' zwingen,
voert wandlende schingen.
Parsifal, Parsifal!
De wouden herleven
en wapperend zweven
geschater, geschal.
Parsifal, Parsifal!
Wat vreugd in het dal,
in 't nauwe en in 't wijde!
Wat glansende kruinen, vol schittrend gesmijde!

Wat beekjes die ruinen, en kabblen zoo blijde!
Parsifal, Parsifal!
zoo roepen, zoo schaatren
de wouden, de waatren,
de vooglen, de dieren,
in krielend getal,
die vlerken en zwieren
met lustig geschal;
Parsifal, Parsifal!
De jeugdige aadlaar breekt zijn kluister
en ijlt en jubelt overal.
In dezen nieuwen lenteluister
herleeft de jonge Parsifal.
Waar bloemen bloeien, bronnen vlieten,
waar 't orgelt, kwettert, fluit en fleit.
daar wil hij lentelust genieten,
met onverzade gretigheid.
Door dik en dun, door struik en heestren
draaft hij, gelijk een hert gezwind;
hij kan zijn zelven niet bemeestren,
maar draait en wappert lijk de wind.
Steeds wenkt hem over nieuwe palen,
meer lust, meer glans, meer heimenis.
Steeds bergen onbereikte dalen
meer zaligheid, dan waar hij is.
Naar alle ruimten langt zijn herte.
Hij rust niet of springt ras te been.
De verre verre verre verte,
die roept hem, roept hem, roept hem heen.
Helder klingen
verre klangen;
tingelingen
blijven hangen
in de lanen,
waar zij tanen.
Zoet en wonder,
zingezangen
hoornen, onder
groene gangen
en daar wonen
zoete tonen.
Wat vliegende pracht!
Wat geesten ontspringen en mennen,
in krielende menglende lijnen,
terwijl zij in dondrende jacht
malkaar overrennen

en immer verschijnen, verdwijnen
door rijshout en dennen.
O Parsifal, bezie ze ras
door iedere oopning glinstrend glansen,
en, over 't helmend struikgewas,
zie daar de tippen van die lansen
en al die vederbossen dansen!

Het zicht der voorbijvarende ridders in hun schitterenden wapendos, lokt den knaap met onweerstaanbaar geweld ter wijde wereld. Hij neemt afscheid van de weenende Herteleide en, nauwelijks is hij buiten het woud getreden, of daar ontmoet hij Gawijn, den eerzuchtigen ridder die zich verkocht aan den boozen tooveraar Klingsor, in de hoop aldus koning te worden van den heiligen Graalbeker. Welhaast is ook Parsifal getuige van een heftigen worstelkamp tusschen Klingsor zelf en Anfortas — van wien hij niet weet dat het zijn vader is en tevens de geheimzinnige koning van den Graal. Gewond en beroofd van zijn wonderlijke speer, — dezelfde waarmede Christus' zijde werd doorstoken en welke sindsdien door hare bloote aanraking alle wonden heelt, — wordt Anfortas door Parsifal teruggebracht naar zijn slot. Parsifal, tot belooning van zijn edelmoed, wordt ridder geslagen, doch eerst, wanneer hij de hooge boogpoort uitgestapt, en wanneer het te laat is, wordt het hem duidelijk dat hij de burcht van Monsalvat verliet. Voortaan zal 't het doel wezen van al zijn pogen het schoone slot terug te vinden, zich louterend door het leed en zich stalend daartoe in harde strijden tegen de macht van den meineedigen Gawijn en tegen de tooververlokkingen waarmede hem Klingsor belaagt. Eindelijk is hij waardig geworden van de eer welke hem verbeidt. Alleen hoeft nog de uiterste verdelgingskamp gestreden tegen den boozen Klingsor. Doch Klingsor is alleen verwinnelijk voor hem die de gunst genoot het heilig Graal te hebben aanschouwd.... Op den zoom van het woud zonk Parsifal in slaap.

Toen hij ontwaakt om de uur van middernacht,
geen loof verroert en 't maanlicht schingt zoo zacht.

Een zaalge rust, een onuitspreeklijk zwijgen
leeft over de aarde en in de lamme twijgen.
Daar schiet een lichtster uit het diep azuur
en laat een heldren glans, een spoor van vuur.
Dan trilt een rilling door de bladeringen,
waar zoet een nachtegaal begint te zingen:
Het hemelrijk verlatend daalt
des konings Zoon
en over de aardsche dalen dwaalt
hij houd en schoon.
Wat is die troon waarop hij praalt?
De kruishouttroon.
Die kroon die om zijn voorhoofd straalt?
De doornenkroon.
Wat karmozijn versiert den vorst?
De purpermantel dekt zijn borst.
Dit is der liefde loon.
De mensch wascht in de roode beken
zijn zonden weg en treedt vol moed
uit dezen zuiverenden vloed.
Ziedaar die lans omhoog gesteken;
zij doet de laatste drupplen leken.
O heilge lans, o heilig bloed!
Komt heen, komt heen, o lichte scharen!
Komt heen, gij wacht van Monsalvat.
Wilt wel den dubblen schat:
de lans en 't kostlijk bekervat,
behoeden en bewaren.
Toen daagt een engel in een heldren glans
en draagt voor hem eene opgeheven lans.
. . . .
De onthutste Parsifal knielt op den grond.
Een stil gebed zweeft om zijn bleeken mond.
Daar ziet hij traagzaam uit de geestenscharen
den schoonen, zonneklaren engel naren,
die hem de wondre lans in d'handen steekt
en met een engelachtig monklen spreekt:
Uw schoonste daad hebt gij geplogen.
Een kroon is de eerprijs van uw pogen.
Het kwaad hebt gij met goed betaald
en op u zelf gezegepraald.
Nu moogt gij d'heilge lans weer dragen,
die Gawijn door zijn list gewon,
maar die hij wegwierp vol versagen,
omdat zij in zijn handen bron,
toen hij er mêe naar Klingsor ron.
Nooit mag zij dienen in de slagen!

Wij hebben ze getrouw bewaard
ont gij ze weder weerdig waart.
Daarmêe ga Klingsor nederstooten
en stel een einde aan 's boozen rijk.
Wij zullen 't heilig Graal ontblooten.
Dat maakt u onverwinnelijk.
Een stralenkelk, door engelen gedregen,
is in de zuivre luchten opgestegen.
Een engel houdt hem op zijn hoofd geplant;
twee andren schragen hem met elk een hand
en om het drijtal glinsteren en branden
drij kringen wonderbaar, drij ronde randen
van hemelgeesten even schoon en klaar.
't Is 't heilig Graal met zijne wachtrenschaar!
Daar blijft de glansende verschijning hangen,
omruischt van harpslag en van wondre zangen
en overschittrend allen zonnegloed.
Dan drijft zij langzaam 't zuiden in 't gemoet,
bestralend overal vernieuwde gouwen,
vol zaalge beemden, heldere landouwen.
Langs een verheven helling vaart zij op
tot boven eenen ronden heuveltop
en blijft op eenen heldren tempel zweven.
't Is Monsalvat, roept Parsifal, vol leven;
en toen hij al dien glans verdwijnen ziet,
hoort hij den weergalm nog van 't englenlied:
Daarheen, daarheen, o lichte scharen,
van 't heiligdom van Monsalvat.
Wilt wel den grooten schat,
het kostlijk bekervat,
behoeden en bewaren,
totdat de dag begint te klaren,
totdat die held komt opgevaren,
die Monsalvat verlossen moet
en 't heilig Graal verschijnen doet.

De dag breekt aan. Daar doemt nu plotseling Monsalvat op voor 's helden verwonderden blik. Klingsor, die opkwam om de burcht te omsingelen, wordt neergebliksemd door de vlammende speer: zijn rijk is vernield. Herteleide en Anfortas zijn weer vereenigd in den glansenden Graaltempel. Parsifal hun zoon zijgt op de knieën voor het outer....

En zie, wat lichtverschijning drijft daarheen!
Dezelve die ter wildernis verscheen.

Gewelf en outer zijn verdronken
in eenen gouden stralenvloed.
De ridders zijn al wonnedronken;
hun wordt het heilig Graal geschonken,
den stralenkelk met Christus bloed.
Daar hangt hij lijk een zon te zweven,
met eenen krans van licht omgeven
en op een engelhoofd geschraagd,
gevestigd door twee englenhanden
en van drij wonderbare randen,
drij geestenkringen wijd omhaagd.
Held Parsifal, met tranen op de wangen,
steekt bei zijn armen uit vol zoet verlangen.
Hij is van wondre vurigheid bezield.
De stralenkelk komt nader waar hij knielt
en in zijn handen, licht gelijk een veder,
daalt hij van 's zelfs zoo hemelsch zachtjes neder.
De nieuwgeboren vorst van Monsalvat
staat op met zijnen kostelijken schat;
hij stijgt ten outer, waar nog de englen zweven,
en houdt hem hoog en glinstrend opgeheven.
De ridders bidden nu met vromen zin;
door de open deur daar stroomen nieuwe bin'
en buiten over d'helling dromnien scharen
en tallooze hoofden die den kelk bestaren.
In 't heiligdom verbergt dan Parsifal
den schat, die immer daar berusten zal,
terwijl de ridders en de boetelingen
met d'heilige englen onophoudlijk zingen:
O glans van 't heilig Graal!
O wonderbare schaal!
O heerlijkheid van Gods vermogen!
Met 's Heeren heilig bloed,
wat nooitgekende gloed,
wat dageraad komt opgetogen!
De ridderen voortaan,
die volgen Christus' vaan.
Gereinigd zijn die drukke scharen
die, over alle pad
naar 't heilig Monsalvat
in schoonen eertocht bedevaren.
O Parsifal, gij zijt
verwinnaar in den strijd
en heerschend op den troon gestegen.
Door u komt Christus leer
en zijne wet in eer.
Gods glorie straalt nu allerwegen!

Voor ons doel was het toereikend met enkele trekken eene schets van den inhoud te geven. Wij zijn overigens overtuigd dat de enkele aanhalingen welke wij ons veroorloofden oneindig beter, dan al onze eigen beschouwingen, den lezer zullen de verklaring brengen van ons geestdriftig begroeten van dezen Eckart's eersteling.

— « Doch wie zegt ons, » werpt allicht een wantrouwig geaarde lezer op, « wie zegt ons dat die twee tooneelstukken van Eckart, en dat die bundel gedichten welke hij daarenboven nog mede aankondigt, niet ver beneden zijn Parsifal staan? »

Laat mij, beste lezer, U iets toevertrouwen. Den drukker van Eckart's Parsifal ken ik goed, en ik ben hem gaan lastig vallen, en door zijn tusschenkomst slaagde ik er in van het handschrift dier onuitgegeven gedichten en tooneelstukken te mogen kennis nemen. Doch antwoord mij zelf. Hoe bevielen U, in het Belfort van verleden maand (1), het vijftal stukjes waarop U het wakkere tijdschrift van den heer Siffer, onder Eckart's naam, vergastte? Wat is het spijtig dat mijn opstel reeds zoo lang is en dat ik mij het genot moet ontzeggen er nog links en rechts eenige aanhalingen uit die onuitgegeven gedichten tusschen te weven, beurtelings zoo verheven van bezieling, of forsch, of roerend, of schilderachtig, en zoo zangerig altijd!....

Ook de tooneelstukken las ik : beide munten uit door eene ongewone eigenaardigheid, door eene verrassende vaardigheid. En het spel der Ark, te lang, — evenals Rodenbach's Gudrun, — doch grootsch, doch forsch, doch eene schepping, onwillekeurig, toen ik het las, drong zich bij mij de gedachte op : — Is deze jonge

(1) Namelijk, van Juni. — Sindsdien verschenen ook in *Biekorf* het gemoedelijk schetsje « *Oude tijd* » (Hooimaand : Juli; — nr 13) en het forsche « *Karel Marteel* » (Koornmaand : Augusti; — nr 15).

en schitterend begaafde zanger, deze nederige onervaren jonge hulppriester op een afgelegen dorpken van 't Veurne Ambachtsche, is deze niet de voorbestemde welke ons weder Rodenbach's lier zal besnaren?....

Gij draagt de kroon van Alexanders jaren.
Gij wondert niet bij 't gene Caesar deed.
Uw jeugdig' hand omklemt Homerus snaren.
Tot wonderwerken zijt gij uitgereed.

Een koninklijke wil beheerscht uw streven.
Uw ziel is lijk een spiegel hel en rein.
Een dichter vroom is u in 't hert gegeven,
een sterrenpeiler in het denkend brein.

Der leeuwen kracht doorzenuwt uwe leden.
De levenswerking trilt door been en merg.
Gij zijt een heerscher waar gij komt getreden.
Uw trotsche voet vernedert hil en berg.

Veel wijder schauwt gij rond dan de adelaren.
Noch tijd noch ruimte biedt u wederstand.
Gij wandelt over 't veld en op de baren
en gansch de wereld is uw vaderland.

Dus schiep u God, bekwaam tot 't edelst pogen,
voor allen last en alle strijden sterk.
Daar stapt gij aan geestdriftig opgetogen.
Uw doel is God en uwe baan het werk.

Met dit stukje besluit Eckart zijne gedichten. Op wien beter kan dit beeld van den jongeling worden toegepast, dan op hem zelf?....

22 Juli. L. SCHRAPÉ.

DEN EERWEERDEN HEER

AUGUSTIJN JANSSENS

Geloofszendeling voor Congoland.

ZWAAIT uw palmen, Congoboomen!
Danst van vreugde, zwarte volk!
Zingt victorie, wilde stroomen!
Huppelt! en ter waterwolk
Dampende uit den val ten hoogen,
Zonne, spant uw zegebogen!

Want, op Vlaandrens verre kusten,
Is een jongling opgestaan,
In wiens hert de wenschen rusten
Van twee heil'gen, voorgegaan
Op des Hemels weg. De wegen
Der volkomen zelfsoffrand
Zal hij volgen, bij Gods zegen,
Om te zekerder, in 't land
Der belooning, weer te vinden
Dezen die hij vroeg verloor.
Hij, de jongste, de beminde
Van een talrijk broedrenkoor,
Wilde aan allen vaarwel zeggen,
En, met kinderlijken min,
't Hoofd op Jesus herte leggen,
In een heilig Godsgezin.
Wat begeerte mag er branden,

In zijn nederig gemoed?
Steekt hij niet zijn teedre handen
Uit? Waarheen? — o, Ginds, waar 't bloed
Wraak roept langs de slavenbanen;
Waar de negers, levensmoe,
Uitgeput van klacht en tranen,
Dolen onder Satans roe.
Deze zijn 't, die 't meeste lijden.
Dezen zal hij troosten gaan,
Aan hun lot zijn leven wijden!
Noch de buldrende oceaan,
Noch de ontvruchbre rotsenvloeren,
Noch 't bedriegelijk moeras,
Waar de koortse zit te loeren
Achter 't hooggeschoten gras,
Noch de gruwzaamheid der dieren,
Noch der menschen dierlijkheid,
Kan hem doen den drift verlieren,
Die hem naar zijn zwarten leidt.
Zelfs de vrees, zoo groot voor minderen,
Van zooverre alleen te zijn,
Zij en kan 't besluit niet hinderen
Van den moed'gen Augustijn.

Zwaait uw palmen, Congoboomen!
Danst van vreugde, zwarte volk!
Zingt victorie, wilde stroomen!
Huppelt! en ter waterwolk
Dampende uit den val ten hoogen,
Zonne, spant uw zegebogen!

Want de jongling komt gewapend,
Niet gelijk een oorlogsheld,
Die, naar eer- en roofbuit gapend,
Enkel rekent op 't geweld.
Neen, hij draagt het Kruis in handen,
't Kruis van vrede, recht en plicht,

Om het in uw woeste landen
  Neer te planten, in 't gezicht
Uwer toegestroomde zwarten;
  Die verbaasd een blanken zien,
In hun lijf- en zielesmarten,
  Onbaatzuchtig, hulpe biên:
Hunne slavenketen ruilen,
  Tegen Christus broederband,
En, zooverre er negers schuilen,
  Op het diepstverholen strand,
't Outer opslaan, en den Hemel
  Oopnen met zijn wonderwoord!...
— 'k Groet u, onder 't palmgewemel,
  Lachende beschavingsoord :
Kerk en school, en negerstelgen
  Werkende op het missieland!
Machtloos blijft de moed der Belgen,
  Zelfs de milde Koningshand,
Waar geen Godsgezant en zegent,
  Werkt en leert, en al wie lijdt
Niet als broeder en bejegent!...
  Hoeveel stichten wijd en zijd
Voortgeplant, in verre streken!
  Scheuten van die *Scheut* van hier!
Die zoo krachtvol is gebleken,
  Dat zij durft èn 't zuidervier
En het ijs van 't noorden tarten!
  Hulde zij het heilig huis,
Waar ons lievling broederharten
  Vindt, in 't lommer van het Kruis,
Raad en voorbeeld, die hem toonen
  Hoe men, in het wildste land,
Door 't geloof van Vlaandrens zonen,
  Vlaandrens deugden overplant!

Zwaait uw palmen, Congoboomen!
  Danst van vreugde, zwarte volk!

Zingt victorie, wilde stroomen!
 Huppelt! en ter waterwolk
Dampende uit den val ten hoogen,
Zonne, spant uw zegebogen!

A. J. M. JANSSENS.

Sint-Niklaas, den 23 Juli 1896.

VAN TWEE BRIEVEN.

Den lieven schrijver der Kempen:
GUSTAAF SEGERS.

EEN droef-mistige Februarimorgen: de lucht grijs, zeer laag getrokken, voor zich uit, lijkend haast den grond rakend, den bedauwden, klammen grond. Een doelloos slenteren, straat in en uit, een dag van vrijaf, onwillens den gewonen weg opgaande, den weg van alle dagen, werktuigelijk gaande, gedachtenijl, zich verre verwijderend van huis.

Hij was zijn enge studeercel ontvloden in een onge-zeggelijk treurige stemming, zóo bitter...

Hij wilde niet langer denken... maar zijn geest werd hem als 't ware uit het hoofd gesleurd, met brutaal geweld, tot op het gezellige studievertrekje, dat nooit zóo opge-wonden en wrevelig was verlaten. Zal voortaan die zelfde atmosfeer van voldaanheid hem nog omvangen?

Al wat rozig zag — en wat zag er niet rozig in 't oog van den achttienjarigen kostschoolganger — had nu donkere tinten aangenomen, droef-donkere tinten, zooals het wêer op dien kouden Februarimorgen. Zonder veel hoofdbrekerij of beslommering was zijn leven tot nog toe voortgespoed.

Het leven werd hem van stonde af, een ander leven; hij had altoos in de wereld gekeken met de oogen van een onschuldig, onergdenkend kind.

Hij was een forsche jongen, een wien de arbeid niet te zwaar zou vallen. Men had hem laten studeeren; want, hij was een bij-der-handje in 't leeren.

Hij *kon* studeeren! Hem lieten ze voort schoolgaan, maar, er waren nog broertjes en zusters, en de oudste werkte vroeg en laat, gebogen over 't lastige naai-werk!

Mocht hij dat zóo willen?

't Lastige naaiwerk... ja, want het meisje was veelal maar ziekelijk; zij had nooit goed « opgewillen », moeder wist dat best.

Al zijn werken zal zijn moeder en der kinderen gewijd worden!

In zijn naaste omgeving: een zelfzuchtige vader, een berekend egoïst; een lankmoedige moeder, vol gelatene onderworpenheid, een onderworpenheid gestegen tot volkomen onverschilligheid... Maar niet zóo, jegens heur kinderen, weet ge, niet zóo.... Voor heur kinderen, al heur denken en gevoelen en willen! Aan het oog der menschen heur bekrompen leven onttrekkend.

Zijn vader, zijn moeder... die beiden: van elkander vervreemd.

Waarom had moeder hem nooit innig-vertrouwend toegesproken?

Valsche schaamte?

Dacht zij hem nog te jong?

Zag zij er tegen op, een deel van dit lijden — een lijden van veel jaren — op zijn schouders te torschen?

Deed zij 't niet — omdat hij een teêre jongen was, daárom toch niet, — maar, omdat hij zóo vaak droomerig en gesloten liep en, zij — een moeder kent heur kind zoo goed — ervan overtuigd meende te zijn, dat hij erg *sentimenteel* was.

Op zijn kamerken had hij — dien vroegen morgen — naast een geschreven omslag, met het *adres* aan vaders zuster, een niet geplooid velletje papier ontwaard — op zijn lessenaar; — zonder veel zorg, in slordige haast waren de letters op het onoogelijk brokje papier geworpen: een bladje uit een farde; hij merkte er al dadelijk inktvlekken op en uitschrabbingen. 't Was van moeder dat schrijven: gister avond zat zij hier tusschen licht en donker, wen zij vóor een tijdje het gekibbel en getob der kinderen uit het hoofd had, en heur man opwachtte...

Nevens dit epistel lag een ander, hem vreemd schrijven.

En zonder lezen — een plotselinge opwelling van treurnis — hij vergeleek de twee brieven: hoe uitstekend verzorgd die vreemde, hoe in 't oogvallend veronachtzaamd die andere,

moeders brief! Ja, zelfs het papier verschilde en niet weinig : een haveloos blad, dun, verschoten, niet geschikt tot briefpapier, en een : Engelsch papier, fijn, licht-geel, zacht, mollig om tusschen de vingers te nemen. Hij bleef met dien brief in de hand en, liet erover het oog pozen.

Vaders zuster, die rijk getrouwd was, schreef dat zij het gevraagde kleêrgoed voor de kinderen stuurde; afgelegde kleêren, verscheurd of verkleurd, afgedragen schoentjes, wat bij gelapt; geld kon zij nu niet zenden, Valeer had altoos den sleutel op zak en had gister, tegen alle gewoonten in, de tooglâ geledigd; er was « anders » een groote « ontvang »; het was jammer.

Moeder had dus — en weêr eens — een bedelbrief geschreven, een bedelbrief.... Wat de jongen op zijn lessenaar ontwaard had, was een brief van bedanking, van zijn moeders hand.

Hij stond dáar peinzend, de twee brieven in de hand, dien van moeder met banale volzinnen, in 't Fransch geschreven; in 't Vlaamsch schreef zij te veel fouten, « dát » had zij verleerd, beweerde zij altoos. Een bitteren grimlach had hij om de lippen, bij 't lezen van dit armzalig opstel, slordig geschreven op slordig papier, want weêr trof dit hem, gezochte « *phrasen* », onsamenhangende gedachten, erbarmelijk ingekleed, eentoonig de vorm, herhaling op herhaling; geen stijl, niets... en toch iets : een overdreven gevoelen van erkentelijkheid; niet dat de jongen aan moeders rechtzinnigheid twijfelde, maar die overweldigende dankbaarheid, haast kruipen gelijk, hinderde hem ongemeen.

Het tweede schrijven: een lief opstel, de stijl gekastijd, keurig, lief, om in bewondering voor op te gaan, een opstel, dat in hem een begeerte wekte om ook zóo te kunnen schrijven; het werk van een geboren briefstelster!

Was het wrevel, om dit zóo zichtbare onderscheid van schrijven; was het de bedelbrief zelf, of de gedachte dat zijn vader er zou achter komen en wat op zulke ontdekking volgen zou; was het, het besef van moeders verduldigheid, — vast een smartvolle verduldigheid —, was het, alles te saâm genomen, wat hem zóo ongemeen somber had aangedaan ?

Vaders zuster stelde het zóó goed, die was rijk getrouwd, en vast gelukkig; de jongen dacht aan zijn vader, die zichzelven zoo'n ellendig huwelijksleven gekozen en zijn kinderen hun rechtmatig erfdeel ontstolen had en, — aan zijn andere tante, vaders jongste zuster : gestorven in een gesticht te Mechelen, gestorven een maand na heur intrede! Een *speculatie* van den rijkgetrouwden brôer op een « bloedeigen » zuster : *zij* had altoos

op heur ouders boerderij gewoond met heur jongsten brôer. Zijn oom had die twee van elkander verwijderd, de jonge zuster diets gemaakt, dat heur brôer niet goed bij zijn zinnen en, dat het gevaarlijk was, nog langer bij hem in huis te blijven. Een wraakroepende zonde!

Was het heimwee geweest bij zijn jonge tante ? Droeg zij de kiem eener wreede ziekte in den boezem ?

Wat hij ervan wist: nooit hadden ze thuis een cent gezien van heur geld !

Zijn vader zou bij de familie nimmermeer den voet zetten : « hij had geen familie meer ! »

Moest hij ooit weten, dat moeder de hand tot hen had uitgestoken !

Moeder was ook eens jong en lief geweest; — men zou het die oude gekromde vrouw haast niet aangeven — heel mooi en, in heur kinderjaren had zij vriendinnekens, even mooi als zij, kwam zij te Oostende, te Spa en te Scheveningen en God waar reisde zij niet al; zij had uitgewoond tot heur twintig jaar en bezat een alleszins bevattelijk opnemingsvermogen.

En nu gevoelde hij er innige spijt over, dat hij zijn moeder die brieven getoond en zich geuit had, bitter en, vast in overdrijving: zóo was hij immer.

Hij begreep: mooi-zijn en levenslust en kundigheid werden gedurende dit treurig huwelijksleven omgezet in uiterlijk- en innerlijk verval: een vroeg-oude leelijke vrouw, schraal, 't vel over de knoken, spichtig, geelbleek, als wezenloos de oogen, als waren die nu reeds aan 't sterven, 't verstandsvermogen kwijnend allengs, de wil als verlamd, er was geen willen meer; 't algemeen gevoelen, enkel nog voor factors hebbend: onverschillig-zijn, veronachtzaming en verwaarloozing.

Maar dát wist hij niet: moeder had zich verneder bij heur, die zij als jong meisje als de zonde gehaat had, die heur den eersten en laatsten geliefde ontstool — een naamlooze diefstal — want zij was nadien getrouwd zonder liefde.

Hij had zijn moeder doen onthutst staan, versteld, heur doen schreien, zijn moeder doen schreien, oh! Dát had hij gedaan : heur kind! Het had heur getroffen, als

ware zij plots in datzelfde midden teruggeplaatst van vóor vele jaren — kommerlooze jaren, met louter illusies en droomen.

Waarom kon zij dien zakentoestand niet voort hebben verborgen gehouden ?

Heur kind was nog zóo jong : te zwak zijn ziel, te onervaren om moeders leed mêe te dragen.

Er kwam zelfverwijt in hem op : dat was verkeerd gedaan van die twee brieven ! maar hij zou boete doen : begreep hij moeder soms niet al te best, verstond hij er zich niet altoos aan, hoe zij smachtte naar 't bijzijn der kinderen, hoe gaarne zij met hen praatte en, glimlachte bij hun naieven kout en zich verheugde in hun spel, in hun leeren, in hun bloeiende gezondheid — nu waren hem de schillen van voor de oogen gevallen ! Ja, moeder was meermaals erg zenuwachtig « verloor het hoofd », of ging aan 't zuchten of liep dagen stom. O, dat pijnigde hem : hij had zich soms warm gemaakt over heur lijdzaamheid, heur onderworpen-zijn, zich misnoegd getoond over heur zorgeloosheid, heur onverschillig-zijn. Hoeveel verdriet had hij daarmêe die arme ziel aangedaan !

Vader, gij leeft niet alleen voor u zelven; vader waarom verstaat gij moeder niet ?

Hoe vaak heeft hij zich reeds voorgesteld zóo tot zijn vader te spreken, lange spreken, innig — met veel hart en met veel geest; dat vader dan maar zei, dat hij een droomer was en — al wat hij wilde : maar, vader zou wêer tot moeder komen !

Een verbroken illusie laat zich nimmermeer herstellen !

Dát was verkeerd gedaan van die twee brieven, maar : « moeder, hij zal u nooit, nooit verdriet aandoen » !

Antwerpen, LEO VAN NERUM.

DIE DIETSCE DOCTRINALE.

DIT leerdicht werd in 1345 te Antwerpen « vervaardigd, » d. w. z. « ghetogen ute, » d. i. « samengesteld uit » verschillende werken, die in 't latijn waren geschreven.

Wij hebben hier dus niet wat men noemt een vertaling, maar een gedicht, bewerkt naar verschillende latijnsche bronnen.

De dichter, een van de liberale denkers uit dien tijd, die ons zijn naam niet noemt, was niet Jan de Clerck (de Dichter) — waarschijnlijk dezelfde als Jan Deckers, de secretaris van Antwerpen en schrijver van de Brabantsche Yeesten — aan wien op grond eener misvatting deze verzen zijn toegekend.

De schrijver zal Jan Boendale zijn geweest, dezelfde die ook auteur is van « Leekenspiegel » e. a.

Die Dietsce Doctrinale telt 6674 verzen, vervat in 3 boeken en verdeeld over 90 hoofdstukken, en is een verzameling van deugd- en zedelessen, voorschriften hoe men zich heeft te gedragen jegens God, zijn medemensch en zichzelf.

I, 45-46.
Daer men *in* mach leren tsamen
Orborc der zielen ende lichamen.

I, 45-46.
Waaruit men nut trekken kan, beiden voor ziel en lichaam.

I, 122-123.
Soe wien dunct dat hi vroet es
Blijft euwelec sot, *sijts gemes*.

I, 122-123.
Alwie wijs is in eigen oog, blijft, daer kunt gij zeker van zijn, immer een zot.

I, 296-297.
Haestelec seldi wel verstaen,
Ende niet oec antwerden *saen*.

I, 296-297.
Zorg dat gij vlug verstaat, maar wees niet zoo snel met uw antwoord.

I, 308-313.

Een ander wijs man maect ons *cont:*
Hout *silentie* toter stont
Dat ghi sprekens hebt *noet.*
Oec seit Seneca al *bloet,*
Dat sprekens *getimpertheit*
Es ene grote wijsheit.

I, 308-313.

Een andere wijze leert ons te zwijgen zoolang tot het noodig is te spreken. Ook leert Seneca duidelijk, dat gematigdheid in 't spreken groote wijsheid verraadt.

II, 136-138.

Een wijs man doet ons weten
Dat *werscap* onder die goede es goet,
Want si die vrienscap *meren* doet;

II, 136-138.

Een wijze leert ons, dat het aanzitten met de goeden goed is, want het doet de vriendschap inniger worden.

II, 1505-1509.

Ende *eest* dat ghi spreken hoert
Van uwen vrient *arghe* woert,
Soe antwoert daer op alsoe als ghi
Wet dat alre best si
Tuwes vrients ere ende *baten.*

II, 1505-1509.

En gebeurt het dat gij van uw vriend kwaad hoort spreken, antwoord dan daarop zooals gij denkt dat het meest bevorderlijk is tot zijn eer en voordeel.

II, 1782-1786.

Ghelijc dat een *besait* hof
Daer gheen *tuin* om en gaet
In vresen onbewaert staet,
Alsoe eest thuys, des sijt gewes,
Daer gheen vroet wijf en es;

II, 1782-1786.

Gelijk een bezaaide tuin zonder omheining onbeveiligd ligt, zoo is het ook met het huis, waar geen verstandige vrouw in woont.

II, 2010

Die haestelijc gheeft *tweeuout* gheeft.

II, 2010.

Die spoedig geeft, geeft dubbel.

II, 2067-2069.

Als ghi uwen vrient wilt corrigeren,
Ende sijn ghebrec hem *blameren,*
Dat seldi *soetelike* doen.

II, 2067-2069.

Als gij uw vriend wilt verbeteren en berispen over eenig gebrek, doe dat dan met zachte woorden.

II, 2679-2680.

Ledecheit, voer alle saken
Can die liede *onduchtech* maken.

II, 2679-2680.

Meer dan iets anders kan lediggang een mensch tot kwaad brengen.

III, 105-108.

Alse *taelmanne* ende *auecaten,*
Die om hare *borsen* baten
Scalke vonde venden conen,
Daer si dat recht mede honen

III, 105-108.

Gelijk advocaten in 't belang van hun beurs bedriegelijke vonden bedenken kunnen, met welke zij verkrachten het recht.

III, 311-315.

Dbeste testament van wensche,
Dat na hem laten mach die mensche,
Dats, dat hi alsoe heb gheleeft,
Datmen hem na sijn doet gheeft
Van doeghden ghetughe goet.

III, 311-315.

Het beste testament, dat iemand kan nalaten is, dat hij zóó heeft geleeft, dat men na zijn dood hem prijst om zijn deugden.

III, 981-984.

Onnoselheit es ene doeght,
Die de ziele maect verhoeght;
Want si niemans arch en soect,
Ende hare bate niet en *roect*.

III, 981-984.

Oprechtheid is een deugd, die het hart verblijdt — zij zoekt eensanders nadeel niet en telt niet eigen voordeel.

III, 1401-1404.

Hi slacht der bloemen,die scone staet,
Daer scoenheit ende roke te nieute gaet,
Ende als hi *vaelt* soe sijn verloren
Beide scoenheit ende al dat *goren*.

III, 1401-1404.

Hij gelijkt de bloem, die eens sierlijk pronkend, straks verliest zijn kleur en geur zoodra hij verflensen gaat.

III, 1423-1424.

Seneca seit, dat hi qualec leeft,
Die den hoep op lange *lijf* heeft.

III, 1423-1424.

Seneca zegt, dat hij zijn leven verkeerd inricht die hoopt op een lang leven.

I, 45. *in* — wij zeggen : leeren *uit*.

I, 46. *orbore* — nut; orbore, orbaer, orborlic zijn afgeleid van beren, dragen of voortbrengen, met het voorvoegsel *oor*, d. i. uit.

I, 123. *sijts gewes* of des sijt ghewes (zie II, 1785), wees daar gewis (zeker) van, één in beteekenis met « sijt seker des » is vaak niet meer dan een rijmshalve gebruikte stoplap.

I, 297. *saen* (Eng. : soon) spoedig.

I, 308. *cont* (oud deelw. v. « connen, ») bekend; Zoo ook *on*cont = onbekend.

I, 309. *silentie* — silentia = stilzwijgen.

I, 310. *noet* = noodzaak, behoefte; noet hebben = noodig hebben; noet sijn = noodig zijn.

I, 311. *bloet* = bloot, openlijk, duidelijk.

I, 312. *getimpertheit*, a. v. temperen = matigen; ook komt ongetimpert (= intemperatus) voor.

II, 137. *werscap* of wersceep of waersceep, feestviering maaltijd. Nog wordt gebruikt warschippen of te warschip gaan in den zin van « gaan logeeren ».

II, 138. *meren*, ook wel meerren, vermeerderen.

II, 1505. *eest* (ook wel « eist » of « ist ») = is het.

II, 1506. *arghe* = slecht.

II, 1509. *bate* = voordeel.

II, 1782. *besait* = bezaaid, beplant.

II, 1783. *tuin* = omheining (Hoogd. Zaùn); men denke aan « iemand om den tuin leiden ».

Later werd de ruimte binnen de omheining, die « hof » heette, met den naam tuin aangeduid.

Zoo hoorde ik in de provincie, de afgesloten ruimte in de kerk, die gewoonlijk « doophuis » wordt geheeten, ook « tuin » noemen.

II, 2010. *tweeuout* = dubbel; deze regel is de vertaling van het bekende Latijnsche vers : « bis dat qui cito dat ».

II, 2068. *blameren* (van blame = smet), iemand op zijn gebrek wijzen, « berispen »; thans in den zin van « belasteren » gebruikt.

II, 2069. *soetelike* = met zoete (zachte) woorden.

II, 2680. *onduchtech* = ondeugend, in verband met doghet = deugd. (Müsziggang ist aller Laster Anfang.)

III, 105. *taelmanne* = advocaten.

» » *auevaten*. — herhaling van 't zelfde begrip met een ander woord : « endiadis ».

III, 106. *borsen* = beurzen.

III, 107. *scalke* = bedriegelijk, slecht; thans « guitig ».

» » *vonden* = vonden, uitvindsels.

III, 981. *onnoselheit* = onschuldigheid (van « nosen » — schaden).

III, 984. *roect* — a. v. roeken = zorgen, achtslaan op, nog over in roekeloos.

III, 1403. — *vaelt* a. v. valen = vaal worden, verflensen.

III, 1404. *goren* — rieken; ons « geuren. »

III, 1424. *lijf* — komt zoowel voor in den zin van « lijf » als in dien van « leven ».

Grosthuizen (*N. H.*). F. W. DRIJVER.

HLODWIG'S DOOP (1).

Den Z. E. Heere Kanunnik ED. DE BUYSSCHER.

In zegevierenden stoet trekken de Franken van Hlodwig's verblijf te Reims, naar de kerk.

FRANKEN.

Hoog, hoog op 't schild
Den Frank getild,
Ons edlen held
Uit Tolbiac's veld.

ZANGER.

Mijn koning zwaait zijn lange lokken,
Zoo 't strijdros met zijn manen doet :
Harop!.. Hij rent... en, onverschrokken,
Elk vliegt, elk volgt hem op den voet.

---

(1) Te Tolbiac, in het jaar 496, behaalde Hlodwig, uit Doornik met zijne Franken vertrokken, eene schitterende zege op de Alemannen, aanbidders van Woden.

Hlodwig, zelf nog heiden, had, in 493, de christene Hlotildis gehuwd. De « *langlokkige* » koning voerde over de immer aangroeiende scharen zijner halfwilde Franken een onbeperkt en onbetwist gezag; doch hij wist den dwang eener ijzeren regeltucht te verzachten en te verlichten, door eene milde en vrijgevige verdeeling van den oorlogsbuit.

Toen hij op Kerstdag 496, te Reims, door den bisschop Remigius gedoopt wierd, bleef in de kerk niets gespaard van al wat de inbeelding der barbaarsche Franken zou kunnen treffen; zoo schoon was de kerk versierd dat Hlodwig aan Remigius vroeg : « *Patrone, est hoc regnum Dei?* ».

Bij den doop sprak Remigius tot Hlodwig « *Mitis, depone colla, Sicamber : adora quod incendisti, incende quod adorasti.* » De legende verhaalt verder dat eene sneeuwwitte duif aan den bisschop een kruikjen aanbracht met welriekend Chrisma of balsem gevuld ; en dat een Engel aan Hlodwig eene lelievlag ter hand stelde. Drie duizend Franken volgden hunnen hoofdman in zijnen overgang tot het Christendom.

FRANKEN.

Hoog, hoog op 't schild,
Vorst Hlodwig mild,
Die wonde en bloed
Met goud vergoedt.

ZANGER.

Mijn koning zwaait zijn bijl in 't ronde,
Helflikkrend van den bliksemgloed :
Harop!... Hij kerft ... kerft wonde op wonde;
De vijand vliedt of ploft in 't bloed.

FRANKEN.

Hoog, hoog op 't schild!
En flink gedrild
Ons bijl en lans,
Bij spel en dans!

ZANGER.

Mijn koning zwaait in zegevieren
Zijn lokken lang, zijn bijl bebloed :
Harop!... Hij wint .. 't gekras der gieren
Stemt mede in 't lied, dat Hlodwig groet.

FRANKEN.

Hoog, hoog op 't schild
Den Frank getild,
Ons edlen held
Uit Tolbiac's veld.

ZANGER.

Mijn koning trotste Thor en Woden;
Hlotildis bad heur Jesus zoet :
Komt! Hlodwig wil 't... den God der goden
Vereert met hem ons zegestoet!

De FRANKEN — *zoo weinig nog zijn ze bekeerensgezind — antwoorden niet aan dezen oproep van den* ZANGER ; *even is de stoet dicht bij de kerk gekomen, waar de* PRIESTERS, *met hun volk, eenen kerstzang aan 't zingen zijn — een lied van* PRUDENTIUS, *uit het begin der V^de^ eeuw.*

PRIESTERS.

« *O quanta rerum gaudia*
Alvus pudica continet
Ex qua novellum sæculum
Procedit et lux aurea. »

O macht van vreugden overgroot
Besloten in den maagdenschoot,
Waaruit, bij de eeuwe nieuwgebaard,
Een gouden licht gaat over de aard.

« *Jam mella de scopulis fluunt,*
Jam stillat ilex arido
Sudans amomum stipite,
Jam sunt myricis balsama. »

Zie! honing, honing vloeit uit steen,
Zie! de eik, zoo dor en hard als been,
Zweet wierookdrop op droppels uit,
Zie! balsmend bloeit het heidekruid.

HLODWIG.

Blij gezang van vreugde en vrede!
Hoor ik niet,
Met uw toovertonen mede,
't Zoete lied
Van Hlotildis.. .. en haar bede?!

Zijn het englenpsalmen,
Die hier galmen,
En — die geuren — zijn het walmen,
Wentlende om Gods glorietroon?

Hoe schoon, hoe schoon?

Vader, zeg, is 't hier de woning
Van den grooten Opperkoning,
's Hemels rijk en heerlijkheid,
Waar vorst Hlodwig wordt verbeid?

REMIGIUS.

't Is hier, mijn zoon; treed binnen!

Buig, zacht van zinnen,
Sicamber, 't hoofd : vereer
Hetgeen gij dorst verbranden;
Verbrand, wat gij weleer
Vereerdet met offranden.

Hier breekt bij de FRANKEN *de heidensch wilde inborst door : hun oploop verwekt zulk eene verwarring dat de dienstdoende geestelijke niet met het Chrisma tot bij den Bisschop kan geraken.*

FRANKEN.

O vrije Frank,
Dat buigen,
Die doop, die dwang
Dat staat
Alleen aan vuigen!

Verraad!
Harop! en slaat,
In woesten loop,
Die drommen dóór en overhoop!

PRIESTERS.

Broeders, wilt uw moed bedaren !
Spaart ons werelooze scharen :
Hier en schuilt verraad noch list.

Broeders, zoo ge 't lotsdeel wist,
Dat de Heer u heeft beschoren!....

Hlodwig wordt in God herboren!
Hlodwig wordt Gods machtgezant
Door het gansche Gallenland!

ZANGER.

't Wemelt hier van wondre dingen :
Ziet : een duif, op blanke zwingen,
Drijft... en draagt een gouden vat!
Heer! wat hemelgeur is dat!

CHRISTENEN.

Heer! wat hemelgeur is dat!

REMIGIUS.

Lof, lof den Heer der legermachten,
Die hand en hert der zijnen staalt!

Zijn Geest — een blanke duive — daalt
En dauwt Zijn eigen balsemkrachten,
O Hlodwig, op uw lokken lang!

In hooger geestverrukking schouwt REMIGIUS *de tijden door, en groet, in hunne hemelsche heerlijkheid, Hlodwig's naamgenooten en opvolgers, den H. Lodewijk IX, en Lodewijk XVI, het vrome slachtoffer der Revolutie.*

Heft aan een dank- en gloriezang :
Gods englen groeten meê, daarboven,
Met d'eersten Hlodwig, dien wij loven,

Een latren Hlodwig, die zijn troon
Versiert met Jesus' doornenkroon;
En Hlodwig, die zijn kroon, zijn leven
Voor God en volk heeft prijs gegeven!

CHRISTENEN.

Aan koning Hlodwig, godgetrouw,
Victorie!
Aan God, die Hlodwig zalven wou,
De glorie!

Hoog, Hlodwig, hoog!
Voor hert en oog
Heeft Gods wil uitgeblonken:
Ons dekke 't schild,
Van God gewild
En vlammend van Gods vonken.

ZANGER.

Waar Hlodwig, waar mijn koning edel,
In eerbied buigt en diep ontzag,
Draagt geen van ons zoo hoog den schedel,
Dat hij naast hem niet buigen mag.

Waar Hlodwig liet zijn lange lokken
In 't water wasschen, godgewijd,
Wordt ons hert meê van moed doortrokken,
Gestaald ons arm en bijl ten strijd.

PRIESTERS.

« Zie! honing, honing vloeit uit steen,
Zie! de eik, zoo dor en hard als been,
Zweet wierookdrop op droppels uit,
Zie! balsmend bloeit het heidekruid. »

HLODWIG.

Vader, vader, is 't geen logen
Die mij kwelt?
Zie! van uit des hemels bogen
Komt een held —

Komt een engel — aangevlogen!
O prachtbanier,
Met leliën blij doorweven!
'k Ontvang u fier,
Door Gods hand mij gegeven;
En, knielend, hier
Zweer ik u trouw voor 't leven.

Strijdmakkers, in gelid!
Knielt rond Gods vlag... en bidt,
Dat Vaders hand u zegen' :
Hij doopt en maakt u sterk
Voor 't lastig heldenwerk,
Dat God ons gaf te plegen.

PRIESTERS.

« O macht van vreugden overgroot,
Besloten in den maagdenschoot,
Waaruit, bij de eeuwe nieuwgebaard,
Een gouden licht gaat over de aard. »

ZANGER.

Mijn koning zwaait zijn prachtbaniere,
— De blanke, in 't maagdlijk leliesneeuw — :
De nacht verdwijnt... elk groete en viere
Den dageraad der gulden eeuw!

SLOTKOOR.

Laat 's Heeren vlag,
In vollen dag,
Heur breede baan
Wijd openslaan
Blank en blij!
Volgen wij,
Van gouw tot gouw,
Vorst Hlodwig mild,
Van God gewild,
Aan God getrouw!

Op S[t] Vedastus' 1896. EUG. DE LEPELEER.

DRIEMAANDELIJKSCH OVERZICHT.

KUNST EN LETTEREN.

Guido Gezelle. — Het is belangwekkend eene beoordeeling van POL DE MONT over GUIDO GEZELLE te lezen. De Westvlaamsche dichter gaf verleden jaar te Kortrijk eenige gedichten uit : *Vertijloosheid en andere Gedichten* en *Quis enarrabit?* Daarover schreef POL DE MONT in de *Toekomst*: « Het doet er weinig toe, dat de titel van het eerste dezer beide boekjes zoo ondichterlijk en zelfs zoo on-Nederlandsch klinkt; — de verzen, waarmede de stichter en hoofdman der Westvlaamsche school ons hier verrast, zijn er niet minder mooi, niet minder eigenaardig om!

Beide boekjes zijn een welkome aanvulling van den in 1893 verschenen Tijdkrans, in ieder opzicht het rijpste en beste, dat wij van GEZELLE bezitten.

Evenals in de mooiste gedeelten van *Tijdkrans* hebben wij hier te doen met echte, onvervalschte lyriek, met natuurstemmingen, indrukken, uitgesproken, zooals blijkt uit de dagteekening der stukken, meestal toen de opgedane indrukken niet slechts nog niet vervlogen, maar zelfs niet eens verzwakt waren; uitgesproken, overigens, uit ware, onweerstaanbare behoefte, in rythmen en in een taal, beide in hooge maat oorspronkelijk.

Ik geloof niet, dat een Nederlandsch dichter ooit zoo treffend de boomen bezong, als GEZELLE het deed in *Tijdkrans* en in *Vertijloosheid*.

Van de *Betula alba* zegt hij :

'k Groete u, wit als molkenroom
in den bossche en achter strate,
's zomers, 's winters, vroeg of late,
bleekgebolden berkenboom!

Edeldrachtig houtgewas,
's zomers laat ge uw teere takken,
hangend haarwijs, ommezwakken,
of 't een spruitend water was.

Geven deze verzen : de boomen, heen- en weergezwaaid door de najaarsstormen, geen wonderjuiste *Vizie* der natuur ?

Reuzen zijn de boomen dan,
die malkander, bloot van armen,
slingervuisten, dat men 't karmen
heinde en verre hooren kan.

En is ook dit afvallen van de blaJeren niet treffend beschreven ?

Hoe zeere vallen ze af,
onhoorbaar in de lochten
en schier onzichtbaar, in
de natte nevelvochten
der droeve maand,
die, 't ijzervaste spoor,
ontembaar ingetreden,
die al de onvruchtbaarheid,
die al de onvriendelijkheden
des winters baart.

Daar valt er nog een blad
daar nog een, uit de bogen
der hooge boomenhalle,
en 't dweerscht den onbewogen
oktobermist.
't En roert geen wind, geen een,
maar 't leken, 't leken tranen,
die men gevallen zou
uit weenende oogen wanen :
een kerkhof was 't.

Kent gij veel mooier verzen dan dit uit *Storm* :

De zonne wisseldanst in 't wisseldansend water....

Is het volgende niet zeer eigen, zelfgevonden, stoute beeldspraak :

Hier en daar eene plekke boenend
Zit de zonne, in 't duister veld,
Rood, gelijk een oud versleten
Stuk ongangbaar kopergeld.

Vooral op de gedichten *Ze slapen nog*, *Betula alba*, *Peren*, *Storm*, *Oogentroost*, *Fiat Lux*, durf ik den lezer attent maken.

Vondel. — De heer GUSTAAF SEGERS is een groote bewonderaar van VONDEL en dikwijls vergast hij de leden van de Koninklijke Vlaamsche Academie met eene keurige lezing over onzen grooten Nederlandschen dichter. De laatste *Verslagen* der Koninklijke Vlaamsche Academie brachten ons eene belangwekkende studie over het *Nationalismus van* VONDEL.

't Zal onze lezers genoegen doen in dit nederig overzicht eenige uittreksels dier studie te genieten.

Eerst poogt de heer SEGERS te bewijzen dat de tijd waarin VONDEL leefde een grooten invloed op zijn kunstenaarsgemoed heeft uitgeoefend :

« Het levendigste belang stelde VONDEL in alles wat rond hem plaats had, hij had vele vrienden en betrekkingen tusschen al de standen

der maatschappij, en nam rechtzinnig deel aan hun lijden, zoowel als aan hunne vreugde. Hij was een man van gezelschap; gulle vriendenkout, dit schijnt mij onbetwistbaar, was hem in de hoogste mate lief. Het leven, gelijk het zich voordeed, de natuur, die zich rond hem uitstrekte, de dagelijksche gang der zaken, trokken hem aan. De drukte der Amsterdamsche straten, het sjouwen aan de haven, de frissche tuinen aan de Beverwijk behaagden hem meer, dan velen zich voorstellen. Hij bood een tweede blauw kousje aan een vriend, die een blauw scheentje had opgeloopen; hij stond in geestvervrukking voor alle groote, edele daden, en liet zich door geene berekening van eigenbelang leiden; waar het gold onrechtvaardigheden te hekelen, trad hij op, al mochten zich dan ook zijne beste vrienden zich daaraan schuldig gemaakt hebben.

Hij beminde met eene hartstochtelijke liefde, geheel Nederland, het noorden zoowel als het zuiden; hij voelde de rechtzinnigste bewondering voor al de uitingen der Schoone Kunsten; niets wat waardig is den man, in de edelste beteekenis van het woord, te treffen, liet hem onverschillig.

Ik vraag u verschooning, eenigszins uitvoerig bij deze zijde van VONDELS karakter te blijven stilstaan; gij zult er onmiddellijk uit afleiden dat dit hoogst ontwikkeld geestes- en gemoedsleven, dit door en door Vlaamsch Nederlandsch karakter, deze liefde voor het Nederlandsch volk, dit aandachtig toekijken van wat in de nabijheid gebeurt, dit werkzaam deelnemen aan een leven, dat in zoo hooge mate vormend mag genoemd worden, dit verkeer in eene maatschappij, welke een zoo verheven zelfbesef van hare eigenwaarde bezat; dat dit alles den levendigsten invloed op VONDELS geaardheid als dichter moest uitoefenen : gij zult begrijpen, dat het vooral eene moeilijk te overwinnen terugwerking op de opvatting zijner kunst moest hebben, die hij als gevolg zijner studie, en als karakterschets van zijnen tijd, voor de ware moest houden. De zoo eigenaardige Vlaamsche, Nederlandsche gemoedsaard van den goeden, ronden JOOST, breekt dan ook onweerstaanbaar in zijne schriften door, evenals het wezen van zijn volk en de maatschappij waarin hij leefde, zich als in eenen spiegel voor ons ontrolt. VONDEL had van nature een der scherpst afgeteekende karakters, welke de geschiedenis der letterkunde oplevert, en wellicht besefte geen zijner kunstbroeders, dat het uit zijne meesterstukken straalde; de maatschappij was, zoowel in het noorden als in het zuiden, hoogst merkwaardig; niemand oordeelde, in die dagen, dat het weergeven daarvan een hoofddoel van elke kunst is, VONDEL niet meer dan een ander; doch nog eens, de invloeden waren te sterk, opdat hij er aan kon ontsnappen; aldus was de groote JOOST, ondanks zich zelven, wellicht, een nationale dichter bij uitmuntendheid. De bewijzen en voorbeelden liggen inderdaad al te talrijk voor de hand.

Het algemeen gekend treurspel, *Gysbrecht van Amstel*, is, in dit opzicht, eene kostelijke bron voor de studie van het karakter des dichters. »

Wij hebben vroeger nog VONDEL uitgelegd aan leerlingen van den tweeden graad in 't middelbaar onderwijs en waargenomen dat zij met het taaleigen van VONDEL geene moeite hadden en het gemakkelijk met de eigenaardigheden der volksspraak konnen vergelijken. Leest nu daarover het oordeel van den heer SEGERS :

« In de Normaalschool van Lier wordt *Lucifer* verklaard. Gelijk men weet, vloeit VONDELS verhevenste meesterstuk over van eigenaardige volksuitdrukkingen, welke om hunne schilderachtigheid en gepast-

heid terecht onze bewondering opwekken. Welnu, mijne leerlingen vinden er, op elke bladzijde, spreekwoorden, metaphorische zegswijzen in, welke juist, in dezelfde bepaalde beteekenis, dagelijks in hunne streek gehoord worden. Niet alleen de Antwerpenaars treffen in de ongeëvenaarde verzen van onzen dichtervorst bestanddeelen van hun plaatselijk taaleigen aan; dit is ook het geval met de leerlingen van Limburg, van de Kempen, van Loven, van de omstreken van Oudenaarde. Het feit is zeker hoogst merkwaardig, doch er is niet aan te twijfelen, aangezien ik er dagelijks de stelligste bewijzen van heb. Het valt mij onmogelijk er eene voldoende verklaring van te geven; ik vergenoeg mij met u slechts te herinneren, dat in VONDELS dagen de uitwijking van Vlamingen naar Amsterdam zoo talrijk was, dat zij op de volkstaal der prachtige koopstad een onloochenbaren indruk heeft uitgeoefend. »

J. W MULLER heeft dat verschijnsel ook reeds waargenomen en eenigszins verklaard in *Taal en Letteren* '91 bl. 224 :

« Nog steeds keeren, zooals BUSKEN HUET eens gezegd heeft, spreektaal en schrijftaal elkander bij ons den rug toe. Eene der oorzaken van dit verschijnsel is, dat onze schrijftaal hare Vlaamsch-Brabantsche afkomst nooit geheel verloochend, onze spreektaal daarentegen in een veel later tijdperk zich uit Holland over geheel Noord-Nederland verbreid heeft. De geschiedenis der Nederlanden in de middeleeuwen en in den nieuweren tijd, of liever voor en na de scheiding van noord en zuid, verklaart dit feit. De macht der traditie, uit den aard der zaak in de schrijftaal zeer sterk, werd in het noorden nog gesteund door de talrijke Zuidnederlanders die zich hier gevestigd hadden, en onder hen waren er velen, die juist krachtig hebben medegewerkt tot wat VONDEL noemt het bouwen onzer schrijftaal... Bedenkt men hoe scherp het verschil tusschen den Hollandschen en den Vlaamschen of Brabantschen tongval was, en hoe eene beschaafde spreektaal zich toen nog moest vormen, dan mag men aannemen, dat hun invloed op de schrijftaal heeft gestrekt tot behoud van veel wat onhollandsch, maar hun gemeenzaam of bekend, en tot wering of terugdringing van veel wat specifiek-hollandsch was. »

't Geluk wil dat Dr KALFF dit jaar ook in *De Gids* onderzocht heeft tot hoever VONDEL in zijne gedichten de eigenheden van zijn land heeft weêrspiegeld :

« VONDEL was een echt Hollander al was hij Brabander van afkomst... Als knaap van negen jaar hier in het land gekomen, heeft hij zich in Amsterdam ontwikkeld; wat hem in aanleg en eigenaardigheden als Zuidnederlander eenigen tijd moge hebben gekenmerkt, is mettertijd vervloeid, evenals de eigenaardige Zuidnederlandsche kleur zijner taal na *Palamedes* verdwijnt. In 1630 beschouwt hij zich blijkbaar geheel als Noordnederlander; hij plaatst zich met 's lands ingeboren tegenover Walen en Vlamingen....

Wij zien de verwantschap tusschen VONDEL en zijn volk, ook in de eigenaardige neiging, op alles een nationalen stempel te drukken...- Zoo lezen wij in *het Pascha :* Doe heeft God opghestelt syn groote *waterspuyen;* als de dichter in de *Helden Godes* vertelt hoe Simson de vossen met vuyrwerck aan de staarten in het koren joeg, laat hij er onmiddellijk op volgen : Wat rees de merckt in tarwe, in wyndruyf, in olyf! In *Hierusalem verwoest* wordt gesproken van de cingel der wallen; in *Palamedes*, naar aanleiding van Charons schuit : Het isser drock aen 't veer.... Zoo zien wij telkens het Amsterdamsch-Hollandsche leven der zeventiende eeuw heengluren om de hoeken van het tooneel dat VONDEL

opslaat onder Grieken, Romeinen en andere volken uit langvervlogen tijden....

Hierboven vermeldde ik terloops hoe sterk de band was die VONDEL verbond met zijn volk. De liefde tot zijn land is yeder aengeboren doet hij Broer Peter aan het slot van den *Gijsbreght* zeggen.... VONDELS liefde tot zijn land, het lieve vaderland, gelijk hij het meer dan eens noemt, openbaarde zich allereerst in liefde tot de stad zijner inwoning.... Welk eene warme belangstelling toont hij zijn gansche leven door in al wat Amsterdam raakt, hoe verheugt hij zich telkens wanneer zij een aanzienlijk gebouw rijker wordt....

Niet minder levendig is VONDELS belangstelling in al wat de Republiek betreft... »

Willem Kloos. — WILLEM KLOOS gaf het volgend werk uit : *Veertien jaar literatuurgeschiedenis* 1880-1893. Dat is geene geschiedenis van de letterkundige beweging door de school van *De Nieuwe Gids* in het leven geroepen, schrijft VAN NOUHUYS in den *Ned. Spectator*, 't is enkel eene verzameling van bijdragen, welke als stof kunnen dienen om eene geschiedenis op te stellen. *De Gids* van Augusti geeft ons ook een overzicht van den arbeid van KLOOS. Daarin lezen wij : « Aan wat men de Nieuwe-Gids-School heeft genoemd zal waarschijnlijk in de Geschiedenissen onzer letterkunde een afzonderlijk hoofdstuk worden gewijd. Die school zal dan echter niet mogen worden voorgesteld als eene met scherp belijnde grenzen en overal te herkennen karaktertrekken, maar veeleer als vereeniging van een zeker aantal jonge mannen van groot talent, met zeer sterk sprekende individualiteit, met hevige passies en de uiterste subtiliteit van gevoel, die, elk op zijn wijs, en vaak in ver uit elkaar loopende wijzen, aan hun zien van het innerlijk en uiterlijk leven uiting geven.

Te voorspellen wat elk van deze nog in de kracht van hun jaren levende mannen, in de nog mogelijke evolutie van hun willen en denken, nog voor onze letterkunde zal geven, ware een hachelijk werk....

Ten slotte zullen alleen zij, die wat zij fijn en diep voelden, wat zij scherp waarnamen, met een voor klank en rythmus geoefend gehoor, met een juist en zuiver gevoel voor de taal en voor het beeld in de taal, met zelf beheersching en vormbeheersching, het oprechtst, het eerlijkst weergaven, leven voor alle tijden. Want ook in de kunst duurt eerlijk het langst. »

Shakespeare. — Het laatste deel der verlichte vertaling van SHAKESPEARE door BURGERSDIJK is thans verschenen. De *N. Spectator* wenscht nu eene goedkoope volksuitgaaf, die niet meer dan 3 tot 5 gulden zou mogen kosten.

Schoonheidsleer. — De *Dietsche Warande* nr 4 bespreekt en ontleedt het merkwaardig opstel van M. DE WULF, hetwelk voor hoofding draagt : *Etudes historiques sur l'Esthétique de St. Thomas d'Aquin*. In die beoordeeling lezen wij het volgende :

« De heer DE WULF beschouwt den h. Thomas als den schitterendsten vertegenwoordiger der schoonheidsleer van de middeleeuwen ; hij is het die het best het algemeen begrip van de schoonheid heeft bepaald. De slotsom van zijne redeneering is, dat noch de wijsbegeerte der oudheid, noch die der nieuwere tijden ons een voldoend begrip van de schoonheid kan geven. De heer DE WULF verdient al onzen lof voor de vlijt, waarmede hij uit de schriften van den h.

Thomas alles bijeengebracht heeft, wat tot het hier behandelde onderwerp behoort; want, zooals de schrijver wel zegt: de schoonheidsleer van St. Thomas is ondergedompeld in zijne bovennatuurkunde en zijne zielkunde.

Vooral merkwaardig is het wat de schrijver mededeelt omtrent de betrekking tusschen de schoonheid en de zedelijkheid, toegelicht door voorbeelden uit de oudheid, waar deze twee eigenschappen van een kunstwerk in eene uitdrukking werden samengevat: καλοκαγάθία.

Een ander merkwaardig punt waarop de schrijver wijst is, dat de Grieken de kunst niet beschouwden als een artikel van weelde, hetwelk alleen thuis behoort bij eene bevoorrechte klasse der maatschappij, maar een deel uitmaakte van het volksleven, zooals zij ook door de geheele middeleeuwen heen is betracht. Maar dit is door de zoogenaamde Renaissance bestreden, want deze, in plaats van het bestaande kunstwerk, hetzij te verbeteren of daarop voort te bouwen, brak het af en vroeg als het ware de heidenen om raad hoe er voortaan moest gebouwd en geschreven worden. »

Een nieuw Tooneelspel. — Zonder eenige aanbeveling en zonder eenig begeleidend schrijven liet een onbekende dichter, de heer DEBOUT het handschrift van een treurspel *Frédégonde* eens op de tafel van den keurraad der Comédie Française werpen, en, wat hij zelfs niet had durven hopen geschiedde: het werd met algemeene stemmen zooals het daar was ter opvoering aangenomen na gedurende de voorlezing alle leden van den keurraad reeds in verrukking gebracht te hebben.

Onze Letteren in Engeland. — Het *Athenaeum* van 4 Juli bevat weêr eene reeks opstellen over *Continental Literature*. Belgenland werd besproken door PAUL FREDERICQ.

Onze Letteren in Frankrijk. — THEODOR DE WYZEWA heeft onder de hoofding van *Ecrivains Etrangers*, zijne opstellen over verschillende hedendaagsche schrijvers en dichters verzameld Een bijzonder hoofdstuk is gewijd aan de Nederlandsche Letterkunde. De werken van HÉLÈNE LAPIDOTH SWARTH, COUPERUS en EMANTS worden daarin alleen eenigszins uitvoerig besproken.

— Het nieuw fransch tijdschrift *l'Aube* liet eene bijdrage verschijnen over COUPERUS. De *Vlaamsche School* is gewoonlijk op de hoogte van wat er in den vreemde over onze letteren uitkomt. Zij vertaalde een uittreksel van het fransch tijdschrift als volgt:

« Voor den roman met sociale richting, met dichterlijken grond, geloof ik niet dat men bij ons de weerga vinden zal van de twee bewonderenswaardige boeken van M. COUPERUS, een Nederlander! Er is daar een vizie van de smart der grooten der aarde, die bij den schrijver een zeer verheven talent aanduidt. Zal er eens geen académicien komen om Nederland te ontdekken? Is er geen verveelde aristokratie die zich in 't hoofd wil steken, *Majesteit* te lanceeren? Men zal me antwoorden dat Nederland te dichtbij is, en dat men geen Nederlandsch spreekt. Maar vond men niet dat Rusland te ver was, toen M. DE VOGUÉ, van een diplomatiek verblijf aldaar, het goede woord van den Russischen roman medebracht? Maar antwoordden de talrijke uitgevers, wien men eertijds de vertaling van *La Guerre et la Paix* aanbood, niet allen dat niemand Russisch sprak, zelfs niet de Russen?.. Zoo er eenige gebeurtenissen zijn, die zich zoo langzaam

ontvouwen als de met populieren gezoomde vaarten van zijn traag land, zoo zijn er andere, die zullen behagen aan elkeen die verliefd is op het nieuwe in kunst en in letteren. »

De Fransche Decadenten. — De *Vlaamsche School* brengt ons maandelijks benevens fraaie platen en oorspronkelijke letterkundige bijdragen, het belangrijkst wat er over modernism in de vreemde tijdschriften verschijnt. De dichter EDW. B. KOSTER plaatste bl. 111 van den loopenden jaargang eene schets van het drietalig tijdschrift *Cosmopolis* over de fransche Decadenten. Daarin lezen wij :

« De *lallers* onder de Decadenten zijn natuurlijk de meestbewonderden, misschien daarom, omdat ze 't minst verstaanbaar zijn; want juist waar het verstaan ophoudt, begint onder deze jonge lieden de wederzijdsche bewondering. Dat een gedacht, een gevoel in de borst van den dichter moet ontstaan en dan met natuurnoodzakelijkheid de woorden moet verwekken, daarvan weten deze lallers niets, en zij willen er niets van weten. Om aan deze opeenvolging van het scheppen te gehoorzamen, moesten ze juist dichters zijn. Daar zij het niet zijn, doen zij het omgekeerde : zij zijn pedante helden van het woordenboek, zij zoeken uit een rijmlexicon de opvallendste, zeldzaamste rijmwoorden en draaien daar wat van, dat zij gedichten noemen, en dan wordt er een kudde van snobs gevonden, die met open mond voor hen staat en zulk een lallerij voor het hoogste in de dichtkunst verklaart. Ja de Franschen vervelen zich met hun symbolisten, maar verveling geldt tegenwoordig voor voornaam, onverstaanbare onzin voor diepte, en diepte is op 't oogenblik de mode. Dat is de ware verhouding van het publiek tegenover de symbolisten. »

Couperus. — De *Vlaamsche School* loopt niet hoog op met *Hooge Troeven*, het laatste werk van COUPERUS :

« Honderd een-en-twintig bladzijden, groote letter, heel veel wit...

Het prospectus kondigde aan : een vervolg op *Majesteit* en *Wereldvrede*. — Geen kwestie van! — Alleen prins Edzard krijgen we even opnieuw te zien, als figurant, en heel in het vage wordt gewag gemaakt van Othomar en van Liparië, — men had evengoed kunnen praten van een anderen keizer en een ander rijk, zonder dat er iets door leed.

Hooge Troeven heeft mij een zeer weemoedigen indruk gegeven. Niets meer van dien grooten strijd in de groote keizersziel uit de twee vorige werken. Niets meer van die verblindende schittering, die majestatische grootheid...

Het werd niet geschapen in hooge geestverrukking, het werd niet ingegeven door een geheimzinnige macht, zooals zoo menige andere bladzijde van COUPERUS. Hij is gaan zitten voor zijn werktafel en heeft op mooie blaadjes papier beginnen te schrijven, kombineeren l en toetsend, hij heeft aangewend het talent waarover hij beschikte, heeft zich verlustigd in 't keurig afschilderen van eenige mooie dingen, maar het is er niet uitgeloopen in een *grut* uit den heele, het is niet plots opgeweld, overweldigend, hij heeft zijn eigen volzinnen niet herlezen met de koortsige bewondering van den schepper, die zichzelven overtroffen heeft en die zijn werk eerbiedigt als een heiligdom, bij Gods genade hem geschonken; hij heeft in een woord, niet voortgebracht een kunststuk, een stuk kunst, dien naam waardig, zooals we van hem verwachtten en verwachten mochten. »

Memlinc. — In de 7e en 8e afleveringen van de Duitsche uitgave, *Das Museum*, verschenen drie heerlijke stukken van MEMLINC uit het Muzeum van Weenen.

Arne Garborg. — *De Gids* van Augustus schetst ons het leven en de werken van den Noorweegschen schrijver ARNE GARBORG : « GARBORGS werken zijn belangrijk, maar zij werken niet verfrisschend of opwekkend. Er gaat daarvan geen bezieling uit voor iets nieuws, wel kritiek op wat is of ontstaat. Daarbij is zijne methode van schrijven door de opeenstapeling van kleine bijzonderheden zeer vermoeiend. Wij zullen dus allicht het boek met een zucht ter zijde leggen, maar het blijkt weldra dat de ernst en de waarheidszin van den auteur ons toch vastgehouden hebben.

Een van de merkwaardige zijden van dezen man uit het volk, die door eigen vlijt en wilskracht de kennis en beschaving van zijn tijd heeft veroverd, is zijn scherpe blik voor de halfheid in allerlei maatschappelijke toestanden... » Al de Noorweegsche dichters schijnen verbitterd op de wereld en het menschdom. Jammer is 't dat zij de kennis van de eeuwige waarheid niet bezitten, waarmede zij al die geheimen, welke hen zoo smartelijk folteren en den diepen val van 't menschdom zouden kunnen verklaren.

Edmond de Goncourt. — De *Ned. Spectator* schrijft dat het negende en laatste deel van het *Journal des Goncourt* nog onbelangrijker is dan het voorgaande. De oude heer EDMOND DE GONCOURT gaat op in zelfbeschouwing en brengt alle gebeurtenissen in verband met zijn eigen leven of zijn eigen gemoedstoestand.

Vlaamsche Kunst. — Wij lezen in de *Dietsche Warande*, nr 4 bl. 336 : « Innocentius VIII, welke de oude Vlaamsche kunst was toegedaan, kreeg daardoor natuurlijk den naam van eenen man zonder zin voor fijne kunst en wetenschap.

Wat kon men ook op den duur voor de schilderwijze der Vlamingen, — der VAN EYCKS en MEMLINCS, in die jaren van Wedergeboorte der kunst in Italië verwachten? »

WETENSCHAPPEN.

De Herboorte. — In een belangrijk opstel, geschreven naar aanleiding van PASTORS Pausgeschiedenis schetst D. P. ALBERDINGK THIJM, in de *Dietsche Warande*, de zoogenaamde *Herboorte* in Italië Daarin lezen wij o. a. : « Maar nog slimmer dan de *Literatur*, werkte het sedert het midden der 14e eeuw opgekomen gebruik, oostersche meisjes als slaven te bezigen. Dit misbruik nam steeds toe in de 15e eeuw; men vond het meer en meer natuurlijk. Geene groote stad bleef er vrij van. Het familieleven werd geheel ondermijnd, het studentenleven te Rome verbasterde meer en meer; een ware Renaissance des Hetärenthums ontstond. Sommige gezelschappen, waar zedelijke tooneelspelen vertoond werden, konden niet in stand blijven door de humanistische kringen uitgaande beweging, welke eene geheele wedergeboorte van het classische tooneel tot doel had.

Verreweg de meeste humanisten waren met de genoemde, nationale ondeugd der Grieken bevlekt.

Ofschoon dit kwaad door de kerkelijke en andere wetten bijna uitgeroeid werd, ontstond het opnieuw met het algemeen worden der helleensche verhalen, welke daaraan een verlokkelijk gewaad gaven, en met de verbreiding der romeinsche dichters, die het op lichtvaardige en wellustige wijze behandelden. Zoo sloop het weder in de moderne wereld.

PASTOR komt dan ook tot het volgende besluit : Wanneer men de humanisten in 't algemeen beschouwt, moet men bekennen, dat de overdreven geestdrift voor de oudheid bij velen, misschien half bewust, eene verzwakking van het godsdienstig gevoel ten gevolge had.

Men werd onverschillig tegenover het onderscheid tusschen heidensche en christelijke gedachten; ja, men vond er behagen in ze te vermengen, en christelijke gedachten in heidensche taal te kleeden : *God* moet wijken voor *Jupiter*, de *Hemel* voor den *Olymp*.

Men riep Maria aan omgeven door Muzen : Maria opent de deur van den Olympus.

De oprecht christelijke humanist SANNAZARO vermengt de engelen met de muzen; God de Vader is de Donderaar, de beheerscher van den Olymp, de koning der Goden. *Diva Maria* is de Godin-Moeder.

BEMBO doet idem. Christus is een Heros, Maria eene nymf — eene beeldspraak die hij zelfs als geheimschrijver van LEO X volhield. CORTESIUS, alsmede een christelijke humanist, beweert dat de heidensche leer onontbeerlijk is om sommige leerstukken des christen geloofs te verstaan, en kleedt zijne dogmen in heidensch gewaad; THOMAS VAN AQUINEN wordt als Apollo des christendoms geprezen...

Buitengewoon gevaarlijk was het ook, zegt PASTOR, dat de studie der oudheid aanleiding gaf tot bijgeloof, vooral door de sterrenwichelarij. Hiervan vrij te zijn was eene uitzondering, zooals bij voorbeeld paus PIUS II. Immers bestonden aan de universiteiten leeraars der astrologie!

Zoo leidde ook de studie van de wijsbegeerte der ouden tot afval van het christelijk geloof, waarvan GEMISTOS PLETHON en MARSILIO FICINO tot treurig, zoo niet belachelijk voorbeeld strekken.

De schrijver schildert ons, hoe de christelijke pœdagogica tegen de gevaren der nieuwe geestesrichting eenen dam trachtte op te werpen. Maar de moderne strekking drong door in alle uitingen van het leven.

Humanisten, welke zich losgemaakt hadden van godsdienst en goede zeden, vond men haast aan alle italiaansche hoven. Hier stond men vooral de heidensche zeden voor; hier werd in teugelloosheid aan het volk het voorbeeld gegeven. »

Frankische grafsteden. — In het Verslag van het Oudheidkundig Congres van Doornik, onlangs verschenen, staat er eene studie van EMILE HUBBARD over de richting van de Frankische grafsteden. « In de Frankische grafsteden is deze belangwekkende bijzonderheid waar te nemen, dat ze in hunne lengte gedolven zijn van het oosten naar het westen; het lijk ligt met zijn aangezicht naar de rijzende zon. » In onze twee ongeschonden grafsteden van Pitthem, lagen de beide geraamten ook met hunne voeten naar het oosten gekeerd.

De Vlaamsche Taal in Frankrijk. — In de *Bibliothèque de l'Ecole des Chartes*, eerste aflev. van 1896, staat er eene belangrijke studie van LÉON MIROT over het gebruik der Vlaamsche taal ten franschen hove. De staat der handvesten van de stad Gent, bevat onder nummers 461 en 462 twee eigenaardige stukken. Het eerste is een vrijdeleide, *ghegheven te Troies, den VI dach van Novembre* (1385), aan de bemachtigden van de stad Gent om te Doornik over den vrede te handelen. Het tweede is de uitroeping van een wapenstilstand, moetende dienen tot 1 Januari 1386. Deze beide stukken zijn in het Vlaamsch opgesteld in de kanselarij van den koning Karel VI. De fransche schrijver, die deze oorkonden mededeelt, acht het heel

natuurlijk dat de Vlaamsche taal gebezigd wierd. Die stukken moesten dienen voor gansch het Vlaamsche land en ze moesten bijgevolg overal verstaanbaar zijn. God gave dat de Belgen deze noodzakelijkheid begrepen evenals de fransche koning Karel VI.

— EMILE PICOT gaf op de kosten van den geleerden en kunstminnenden HERTOG VAN AUMALE het volgend werk uit : *Le Livre et Mistère du glorieux seigneur et martir Saint Adrien*. In dit middeleeuwsch tooneelspel komt ook de bekende speler Rusticus te voorschijn, maar zijne rol staat in het handschrift niet te lezen. De uitgever vermoedt dat Rusticus onder de vertooningen Vlaamsch sprak.

Het Paard in Amerika. — In de prachtige verzameling van wetenschappelijke opstellen, den beroemden Hoogleeraar DE HARLEZ, dezen zomer ter gelegenheid van zijn jubelfeest aangeboden en voor eenige dagen verschenen, komt er eene studie van E. BEAUVOIS over het paard in Amerika, voor de aankomst der Spanjaarden. Melding van paarden wordt er gemaakt in de beschrijving der tochten van IJslanders en Noorwegers naar Amerika. Men achterhaalt ook het spoor van paarden in de talen en in zeer oude schilderijen van Midden-Amerika.

Het Stapelhuis van Gent. — De *Bulletijn van den Geschied- en Oudheidkundigen Kring van Gent* 4e jaar, nr 2 brengt ons de voordracht van M. VARENBERGH over de geschiedenis van het Stapelhuis van Gent. « Welke ook de dagteekening weze, zoo spreekt hij, van den bouw van dit huis, het is onbetwistbaar dat het een der merkwaardigste overblijfsels is van de Romaansche kunst en een der belangrijkste oudheidkundige gedenkstukken onzer stad. »

Germaansche Volkenkunde. — Al wat de Germaansche volkenkunde belangt, staat ook min of meer in verband met de aloude bevolking en de aloude beschaving van ons vaderland. In 't jaar 1891 schreef A. ERDMANN een merkwaardig werk *Uber die Heimat und den Namen der Angeln*. Dit jaar wierd het besproken in *Zeitschrift fur Deutsches Altertum und Deutsche Litteratur*. (40, 2). In het oordeelkundig opstel van H. MÖLLER, hetwelk verscheidene bladzijden bedraagt, leest men belangwekkende bijzonderheden over de woonplaatsen, de zwerverstochten en de namen van al de Germaansche volksstammen, ook van de Kimbers, welke in *Biekorf* van dit jaar nog als een.... Keltische stam aanzien worden !!

Druïdensteenen. — De *Compte-Rendu du Congrès de Tournai* deelt eene studie mede over de Druïdensteenen van het Noorden van Frankrijk. Vroeger, in den zitdag van Charleroi, had men de Druïdensteenen van Belgenland opgeteld, doch wij vinden er geene melding van de steenen, die op den Kluisberg liggen. Op dien berg vindt men drie rotsblokken, twee *Peetje* en *Meetje* genoemd, welke tot steun moeten gediend hebben en een derden, effenen, eironden steen, die op de anderen zal gerust hebben. Wij hebben in de nabijheid dier steenen doen graven om werktuigen te ontdekken; doch wij hebben niets gevonden en vermoeden dat ze vroeger op den top van den berg stonden en bij de opkomst van het christendom, als duivelsteenen omver gestooten wierden.

De Goedendag. — De heeren H. VAN DUYSE en J. VAN MALDERGHEM twisten voort over het maaksel van den goedendag. Lees hunne opstellen in de verslagen van het Oudheidkundig Genootschap van Brussel en van de Oudheidkundige Academie te Antwerpen.

TAALGELEERDHEID.

Woordenboeken. — D^r^ TH. HJELMQVIST heeft onder den titel *Modern Lexikografi* onlangs eenige aanteekeningen in het licht gegeven over de woordenboeken van Grimm, DE VRIES en MURRAY en van elk in het bijzonder worden de geschiedenis en de tegenwoordige staat met groote kennis van zaken behandeld. « Men zou, als eene zeer korte samenvatting van Dr HJELMQVIST'S karakteristiek der drie boeken kunnen zeggen, dat het *Wörterbuch* hem eene rijke verzameling dankt, doch van op eene historische bewerking wachtend materiaal (een pakhuis derhalve en geen museum); dat daarentegen MURRAY'S *Dictionary* uitmunt door het beeld dat deze geeft van de ontwikkeling van den woordenschat der taal in hare onderscheiden tijdperken, en dat het Nederlandsch *Woordenboek* zich van de beide andere bepaaldelijk zeer gunstig onderscheidt door duidelijke en zaakrijke uiteenzetting van de ontwikkeling der beteekenissen, in welk opzicht naar de schrijver vermeldt, de Zweedsche redactie reeds het grootste nut heeft gehad van het werk der Leidsche collega's. » *(N. Spectator.)*

Afleidkunde. — F. JOSTES schrijft in de *Indogermanische Forschungen* eene zeer gunstige beoordeeling van FRANCK'S *Etymologisch Woordenboek*.

Gotisch. — C. C. UHLENBECK gaf bij Müller te Amsterdam een *kurzgefasstes etymologisches wörterbuch der Gotischen sprache* uit. « Hiermede heeft de schrijver een grooten dienst gedaan aan allen, die zich met de studie der Germaansche talen bezighouden. In korte, maar scherpe trekken, met groote nauwkeurigheid en voorzichtigheid geformuleerd, worden hier de verwanten der gotische woorden opgegeven en, zoover mogelijk, de grondbeteekenis aangegeven. Menige belangrijke taalkwestie wordt hier in het kort behandeld. Het overeenkomstige uit den woordenschat der andere germaansche talen, van Sanskrit, Latijn, Grieksch, Keltisch en de Slavische talen is met grondige kennis van zaken en met dikwijls scherpe en zeer fijne critiek vergeleken. Wat vooral het werk van groote waarde maakt, is dat een slavoloog de woorden der oudst bekende germaansche taal met den slavischen woordenschat vergeleken heeft; daardoor toch is over menig woord nieuw licht gegeven. Ook wat van anderen op het gebied der etymologie in den laatsten tijd in het licht verscheen, werd door den schrijver getoetst, en waar hij hunne opvatting deelt of ze met een enkel woord afwijst, geeft hij nauwkeurig de plaats aan, waar men meer er over kan vinden. » *(N. Spectator).*

Keltisch. — De *Indogermanische Forschungen* (VI, 5) deelden een lezenswaardig onderzoek mede over de belangwekkende indogermaansche s-klanken, voor zooveel ze in het Keltisch te voorschijn komen. Deze studie berust op het keltisch woordenboek van WHITLEY STOKES.

Friesche Taal en Friesche Eigennamen. — Er zijn reeds twee afleveringen verschenen van het *Friesch Woordenboek* bewerkt door WALING DIJKSTRA en Dr BUITENRUST HETTEMA en van de *Lijst van Friesche Eigennamen*, bewerkt door JOHAN WINKLER.

In het Woordenboek wordt het Westerlauwersch Friesch beschreven, voor zooveel het nog leeft onder en in den mond van het volk.

In de eerste plaats, wat meest algemeen in de tegenwoordige provincie Friesland, gesproken wordt. En daarnaast wat eigenaardig, dialectisch is in elk gedeelte, zooveel mogelijk in elke streek. De spelling is die, door het *Frysk Selskip* aangenomen. De beteekenis der Friesche woorden wordt in 't Nederlandsch weergegeven of verklaard. Waar geene omschrijving noodig is, ook in het Latijn, en dan met een enkel woord, of, zoo het begrippen zijn of voorwerpen betreft, die in deze taal moeilijk kunnen worden uitgedrukt, in het Engelsch, Duitsch of Fransch.

De Lijst der Eigennamen bevat eene opsomming van alle, na jaren lang verzamelens, den bewerker bekend gewordene Friesche en verfrieschte mans- en vrouwennamen, geslachts- en plaatsnamen, onderscheidenlijk aangeduid door eene voorgevoegde M. V. G. of P., uit het Friesche gewest tusschen Flie en Lauwers, de hedendaagsche Nederlandsche provincie Friesland. Deze lijst is van groot belang voor onze namenkunde.

Pitthem, 13 Sept. '96. J. CL.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Ook een Ideaal, door PIETER DANCO. — Novelle bekroond met den 1sten prijs in den prijskamp uitgeschreven door het hoofdbestuur van het Davidsfonds. — Uitgave van het Davidsfonds, 1896. Gent, A. Siffer.

Slechts bij uitzondering komt het voor dat een letterkundige prijskamp het schrijven uitlokt van een zoo verdienstelijk gewrocht, als de novelle van den heer Danco.

Wel is niet alles onberispelijk in de taal: doch het zoude onbillijk wezen daarop te steunen, aangezien het verblijf van den schrijver, ginder verre in Congo, te Boma, hem zeker wel niet in de gewenschte voorwaarden stelde om zijn taalgevoel te louteren of zich te vrijwaren tegen het insluipen van onnederlandsche vormen en wendingen, waaraan de dagelijksche omgang met menschen van allerlei natiën onvermijdelijk blootstelt.

Ruimschoots worden wij overigens daarvoor vergoed door de eigenaardigheid van het verhaal, waarvoor juist die Europeesche kolonie in Congo de helden leverde, en dat ons eene schets naar het leven brengt van de levenswijze, van de gemoedstoestanden, van de bekommeringen en de beslommeringen onzer kleurgenooten daarginds. Wezenlijk is het een blijk van talent dat die schets met zoo lichte hand werd uitgevoerd, dat al de optredende personen zoo levend en waar zijn, dat de toestanden zoo natuurlijk uit elkander en uit de karakters der helden zich ontwikkelen, dat het geheel zoo goed ineen zit en de ontknooping welke de gansche geschiedenis op zoo gelukkige wijze bekroont zoo geleidelijk werd aangevoerd, dat eindelijk de verhaaltrant zelf zoo boeiend steeds is, en vaak zoo echt roerend en aangrijpend.

In den grond is de novelle het verhaal hoe Hugo, een jonge bekwame ingenieur, werkzaam aan den Congo-spoorweg, verliefd geraakt op Helene, het nichtje van een Hollandschen koopman te Matadi gevestigd. Ook bij het meisje ontstaat wederliefde. Doch beiden streven naar een verschillend ideaal: Hugo, ofschoon eerlijk en rechtschapen, heeft zijn geloof aan God verloren, en al zijn streven is naar zelfverheffing, naar macht en roem, naar de voldoening zijner persoonlijke eerzucht. Helene, daarentegen, diep godsdienstig, gaat op in de edelste gevoelens van zelfverloochening en van christelijke naastenliefde. Beide idealen ondergaan den toets van de gebeurtenissen: — dat van Hugo brengt hem op den rand van den afgrond, — dat van Helene doorstaat schitterend de zwaarste beproevingen. En zoo gaan dan ook eindelijk de oogen open van den verdwaalde: en Helene's ideaal wordt ook het zijne, en al het leed en al het wee van vroeger dagen, een oogenblik volstaat om dat alles te doen vergeten: de zalige bruidskus dien Hugo nu ook eindelijk drukken mag op het blanke voorhoofd van het edele meisje.

Rond deze twee hoofdpersonen kreitsen een aantal personen, welke slechts onrechtstreeks in het verhaal betrokken zijn: Helene's oom, haar vader, Delois en Frans, beide vrienden van Hugo, het negermeisje Bomala, aan wier opvoeding Helene zich met hart en ziel heeft gewijd.... Allen zijn met weinige trekken geschetst, doch met vaste hand en naar het

leven. Allen dragen het hunne bij om op het geheel zijn optimistischen stempel te drukken, en om den lezer in de stemming te brengen dat er toch nog vele brave menschen hier op de wereld rondloopen, en dat het leven zijn goede zijde heeft. De smaakvolle titelplaat, welke den schrijver voorstelt, in zijn blinkend witlinnen pak, omlommerd door het weelderigste wildrankende groen, is in volkomen harmonie met dien blijden verheugenden indruk van de novelle zelf. En ook uit het versje spreekt die luchtige stemming zich uit, welke de heer Danco als motto bij deze titelplaat nederschreef:

Wonnig is het stil te droomen
In de schaûw der hooge boomen,
Midden van de tropenpracht,
Aan 't verleden, vol van zorgen,
Aan het heden, aan het morgen,
Dat ons glanzend tegenlacht.

Ook een Ideaal is stellig te rangschikken onder de beste der uitgaven, door het Davids-Fonds bezorgd.

Hennen van Merchtenen's Cornicke van Brabant (1414), uitgegeven op last der Acadmie door GUIDO GEZELLE. — A. Siffer, 1896.

De « Cornicke van Brabant » van den tot hiertoe in de Nederlandsche letteren onbekenden schrijver Hennen van Merchtem, kon waarlijk geen bevoegder worden toevertrouwd dan Guido Gezelle. Toegelicht door twee A-B-C lijsten aan het einde van 't boek, die niet, zooals menige woordenlijst van dit slag, ons nu eens te weinig, dan eens te veel aanbieden, kan het hier voor 't eerst uitgegeven Hs. niet nalaten groote belangstelling te baren bij allen, die zich met oudere letterkunde bezighouden; het doet ook over zekere punten van geschiedenis een nieuw daglicht opgaan. Het jongst erin vermeld feit dagteekent van 1414, en dit jaar is waarschijnlijk dat der samenstelling, en te oordeelen naar het schrift, ook dat der afschrijving, merkt de geleerde bibliothecaris M. Van der Haeghen op, die het Hs. bij M. Vyt, van onze stad, heeft gevonden.

De Cornicke van Brabant van Hennen van Merchtem schijnt eene bron te zijn geweest tot het samenstellen der Alderexellenste Cronijcke bij Jan van Doesborch in 1530 en 1543 verschenen; de heer Guido Gezelle bewijst het afdoend in zijn voorwoord.

In het werk wordt tweemaal een boek van Jacob van Maerlant vermeld, dat tot dusverre onbekend bleef, 20 Jacob clarasien en 623 clerasie Jacoppe, die wel zullen slaan op de Declaratiën van Jacob van Maerlant, die ook door den samensteller der Alderexellenste Cronijcke zijn geraadpleegd en vermeld geworden.

Over den dichter der Cornicke van Brabant die zichzelf Hennen van Merchtenen noemt, is nog weinig of niets bekend. Hij moet natuurlijk in de tweede helft der 14e eeuw zijn geboren, of ten minste op het einde der eerste helft, en het dorp Merchtem, niet verre van Brussel, hebben bewoond.

Het Hs. is met zorg uitgegeven: bij zulke soort van publicatie is dit hoofdzaak; de oorspronkelijke gedaante van 't Hs. is telkenmale onderaan de bladzijde aangestipt, daar waar eene andere interpretatie voor duistere plaatsen is aangewend.

Gent. O. R.

Het Kerkboek van den Christen Soldaat, door Kanunnik MUYLDERMANS. Mechelen, drukk. Raym. Van Velsen. 1895 0,60 fr

Goed christen, goed soldaat! zoo stelt schrijver op de eerste blad-

zijde van zijn puik kerkboekje dat nog geene 200 bladzijdekens beslaat, en in zoo een klein, prettig formaat verschenen is, dat ieder soldaat het in zijn zakje der onderveste kan verbergen. Klein, nuttig, gemakkelijk en aangenaam.

In zijn prachtig « *Woord vooraf* » spreekt hij tot hert en rede van den christen soldaat, in woorden zoo ongekunsteld maar tevens zoo natuurlijk zacht, innig en teerhertig, dat lezer van den beginne af, als in zielsontroering uitroept: *die dat schreef moet een ware vader zijn voor den soldaat!* En ja, zoo kennen wij hem Kanunnik Muyldermans: hij heeft den soldaat lief en bijzonder den dorpsjongen die thuis braaf en gelukkig leefde aan de zijde van vader en moeder, en uit de armen van zijne dierbaren is weggerukt, om in de gevaarvolle kazerne te gaan leven. Hij heeft den soldaat lief, omdat hij weet bij ondervinding, dat er onder den uniform veel goede herten kloppen, dat er in het ruw militairen pak dikwijls eene ziele woont die, alhoewel misprezen en klein geacht, rijker en edelmoediger begaafd is, dan al onze stadsche jonkers te zamen, die onder de waterverf van hunne zoogezegde beschaving niet anders verschuilen dan een hert dat bedorven en een karakter dat klein en scheinheilig is. Hij heeft den buitensoldaat lief, omdat hij alleen nog de ware verdediger kan worden van Godsdienst, familie en Vaderland. En daarom ook werkt hij, de schrijver, met woord en pen, met raad en daad, in leger en in soldatenkringen, om den onder de wapens zijnde dorpszoon tegen de gevaren te vrijwaren van socialisme en verleidende wereld, en om in zijne ziele te doen opgroeien die kieme van deugd en eerlijkheid, die hij thuis op den schoot van moeder ontvangen heeft. Hoor hoe vaderlijk hij spreekt tot den soldaat — sprak brave vader ooit anders aan zijne kinderen? — Vlucht zinnelijkheid en dronkenschap zegt hij, de twee groote vijanden van den christen soldaat: « De zinnelijkheid verwijft een mannenhert, verblindt de rede, en sleept eenen jongeling naar het hospitaal en naar den afgrond. Oneer, wanhoop en zelfmoord zijn hare gevolgen. Weert u ook tegen een tweeden sluipvijand, die uwe ziel beloert: *dat is de dronkenschap!* Onmatigheid verzwakt en onteert het lichaam, en met hare zuster de zonde der onkuischheid, stort zij het bederf in het bloed van een volk, en brengt onvermijdelijk dat volk ten onder. Eveneens doodt zij ook de ziel in oneer voor de menschen, en menigmaal nog door wanhoop en zelfmoord doodt zij haar voor God!

O ja! christene soldaten! op wacht rond uw lichaam! Op wacht rond uwe ziel!

En dan, sluit insgelijks oog en oor voor de verleiding van 't socialisme! Uw standaard is het Kruis en de drijkleur van het vrije Vaderland. Geen roode vlag kome die overwapperen. Die vreemde lap in bloedkleur make u indachtig dat vreemde schurken, de Fransche Sansculotten, uwe vaderen wreed gemarteld en vermoord, uw vaderland kaal gebrand en uitgeperst hebben onder het zingen der Marseillaise en het wuiven der Roode Vlag! Geene gemeenschap dan met socialisten die zulke wreedheden huldigen, zulke moordenaars verheerlijken, het Belgisch vaderland verloochenen, en zich fier de zonen en navolgers noemen van Fransche Sansculotten, en Communards!... »

— En zoo gaat schrijver voort, altijd even welprekend en roerend, in zijn « *Woord vooraf* » dat een echt meesterstuk is, en in duizenden exemplaren afzonderlijk afgetrokken, overal en bijzonder in het leger, van hand tot hand zou moeten rondgestrooid worden! —

Wat mij in het bijzonder getroffen heeft, dat is de goede keus

van korte, kernachtige en roerende gebeden, wel geschikt voor iemand, die, te midden van allerhande beslommeringen, nu en dan een stond, een half uurtje moet stelen, om in 't genipt zijn morgend- en avondgebed te doen, eene mis te hooren, tusschen twee oefeniningen in te biechten en te Communie te gaan, en alzoo zonder den schijn te hebben, in het leger zelf, zijnen dag te heiligen.

Geene spraak hier van kleine devotiën; maar Jezus, Maria, Jozef, met daarbij eenige uitgelezen verzuchtingen tot de bijzondere patronen van den soldaat, ziedaar wat wij in dat keurig boekje ontmoeten.

Nog iets, om te eindigen, over zijn « *Woord ten afscheid* ». Menschelijk opzicht, vloeken, onkuische klap, ziedaar nog drij plagen van het leger waartegen schrijver zijne vrienden verwittigt. Woont des Zondaags de mis bij zegt hij, zet nooit den voet in slecht befaamde herbergen, weest inschikkelijk met uwe gezellen, christene liefde bewijst geerne dienst, en vergeeft alle geleden onrecht. Zijt altijd en overal trouwe bezoekers der soldatenkringen; daar zijt gij thuis bij verkleefde vrienden van Leger en Vaderland, en vindt er aangename en nuttige uitspanningen... »

Ziedaar een klein, zeer klein gedacht over Muyldermans' « *Christen soldaat* » Duizend maal dank zij den schrijver in naam van al onze christene soldaten, in naam van al de brave moeders die zoo angstig hunne kinderen naar het leger zien vertrekken, in naam van gansch het Belgisch Vaderland tot wiens behoud en geluk schrijver zooveel heeft bijgedragen. Dank aan hem! Waar zijne plicht eindigde daar begint de onze : verspreiden wij dit boekje dat maar eenige centen kost, overal waar wij kunnen, door de handen van Vincentiusleden, in patroonschappen, familie- en soldatenkringen, brengen wij allen een steentje bij, om in het leger eenen sterken dam te metselen tegen den steeds klimmenden aandrang van socialisme en zedebederf, en gered moet ons Vaderland. LOD. MERCELIS.

Handboekje voor Landbouw, Tuinbouw en kennis der dieren, bestemd voor de leerlingen der lagere scholen van het platte land door GENGOU en SMAL, vertaald door J. MICHEELS, lid der Koninklijke Vlaamsche Academie. Lagere en middelbare graad. Hoogere graad. — Namen, Ad. Wesmaal-Charlier, Boekhandelaar-Uitgever. IJzerstraat, 53. 1896.

De wet van 1884 op het lager onderwijs schrijft onder anderen voor de jongensscholen op het platte land het onderwijs in den landbouw en hetgeen daarmede in verband staat, voor. Toen die wet in werking trad, waren er maar weinige onderwijzers, die genoegzaam voorbereid waren om dat onderwijs met voldoende uitslagen te geven. Wel was dat onderwerp aan mannen, doorgaans in landelijke gemeenten geboren, geenszins vreemd, doch zij hadden geen richtsnoer om hunne lessen voor te bereiden, geen handboekje om hun tot gids te dienen. Zoo waren zij aan het gevaar blootgesteld te veel of te weinig te geven en moesten daarbij aan het naslaan van uitgebreide werken over het vak veel tijd besteden.

Dit werd dan ook door de Regeering ingezien en gedeeltelijk verholpen : het programma van den 15den Februari 1890 beschreef duidelijk den werkkring, waartoe de onderwijzers zich bepalen moesten. Naar die voorschriften sloegen twee bevoegde schoolmannen uit het Walenland, de Heeren GENGOU en SMAL de hand aan het werk en schonken hunnen ambtgenooten het onontbeerlijk handboekje, dat door deRegeering terstond aangenomen werd en waarvan reeds verscheidene uitgaven verschenen zijn.

Ten einde de Vlaamsche onderwijzers hunne taak gemakkelijker te maken heeft prof. MICHEELS, op verzoek der schrijvers, zich de niet geringe moeite getroost beide handboekjes — het eene voor den lageren en middelbaren, het andere voor den hoogeren graad — in onze taal over te brengen. Ook zijne bewerking werd van hooger hand goedgekeurd en aanbevolen.

Is het oorspronkelijke in zuiver, zelfs keurig Fransch gesteld, de vertaling moet er niet voor onderdoen : zoowel de wetenschappelijke benamingen als de beschrijvingen en uitleggingen zijn even juist en bieden daarbij het voordeel aan dat, terwijl de schrijvers verplicht waren bij Grieken en Romeinen ter leen te gaan, de vertaler slechts de hand naar de schatkamer onzer rijke moedertaal behoefde uit te strekken om zich van de aanvaarde taak behoorlijk te kwijten.

De prijs der netgedrukte en met plaatjes versierde boekjes is uiterst gering, zoodat zij ook buiten de school onder de landlieden kunnen verspreid worden. A. L.

Fröbelmethode. — Sedert een tiental jaren wordt de Fröbelmethode bij 't onderricht der kleinen in België toegepast. Daar waar er stipt volgens den geest des grooten mans gewerkt werd bekwam men de beste uitslagen; ja, met recht kan men beweren dat ze heden als de beste, boven zooveel andere beproefde leerwijzen, mag worden uitgeroepen.

Gezien de voordeelen dier methode is er een nuttig en doelmatig geoordeeld werkje over Fröbelonderwijs uit te geven, bewerkt volgens de programmas van 1882 tot 1890, ten einde de uitbreiding der leermethode te bevorderen en ook als gids te dienen aan al dezen welke zich op het Fröbelonderwijs toeleggen.

Dit boek thans verschenen, zal een goed onthaal genieten bij al de beschermers der kindsheid en in de schoolkringen.

Het is getiteld : *Fröbelmethode*, door MATHILDA D'HANIS, onderwijzeres. 't Is eene gedeeltelijke vertaling van de *Brochure Explicative* door E. TEDESCO, in overeenstemming gebracht met de programma's van 1882 tot 1890.

Uitgegeven bij A. Siffer te Gent. Prijs, 0,90 fr.

Bibliographie nationale. — In 1880, bij het officiëel herdenken van de stichting des Koninkrijks België, werd door de Regeering de uitgave besloten van eene *Bibliographie nationale*, van 1830 tot 1890, Sedertdien zijn *zestien jaren* verloopen, en de uitgave is nog niet verder gevorderd dan de letter S. Ons komt het voor, dat dit werk wat... langzaam vordert; hierover zou men eigenlijk niet te klagen hebben, indien het mocht aanspraak maken op volledigheid (meer of min, natuurlijk!) maar de *Bibliographie nationale* is verre van compleet te zijn. Ook vatten we niet goed, waarom in deze uitgave werken vermeld worden, die in *Noord-Nederland*, van 1812-1829, gedrukt zijn.

Handboek der voornaamste Landbouwvruchten door PAUL DE VUYST, landbouwingenieur, hulpopziener van den Landbouw, 230 bl. met talrijke figuren, prijs 3 fr. — Gent, A. Siffer.

In deze gansch omgewerkte uitgave van *de Landbouwvruchten*, in 1891 verschenen, heeft de schrijver aanzienlijke verbeteringen gebracht en er tevens in vermeld de beste praktische proeven in Borsbeke, onder zijne leiding, in den proeftuin der Landbouwmaatschappij van Oost-Vlaanderen, te Gent, en elders nog genomen.

Zeer geleidelijk, klaar en duidelijk zet hij achtereenvolgens de teelt

uiteen der knol, wortel-, graan- en voedergewassen, benevens den aanleg, het onderhoud, enz. der weiden en de teelt der voornaamste nijverheidsplanten. Hij eindigt met een zeer wel doordacht artikel over de vruchtafwisseling.

In eene eenvoudige taal, spreekt hij tot den redeneerenden landman om hem betere doenwijzen, veredelde zaden en meer winstopbrengende variëteiten te doen aannemen en hem zoowel de voorbereidings- en onderhoudswerken als de rationeele bemestingen te doen begrijpen.

't Is een verdienstelijk werk dat door ontwikkelde landbouwers, onderwijzers en voordrachtgevers met vrucht zal gelezen en geraadpleegd worden.

Leven van den H. Lambertus, in het kort geschetst door een R.K. Pr. Wij vestigen de aandacht op dit boekje, ter eere van den grooten beschermheilige van Maastricht en Luik; het komt te goeder uur nu men juist in September de 1200jarige marteldood van den beroemden bisschop van Luik gevierd heeft.

Een Limburgsch schrijver, de heer Lambrecht. — Onder dezen titel zijn er eenige bladzijden verschenen om M. J. L. H. Lambrecht Harrelbrinck als romanschrijver te doen kennen. Het schrift is goed geschreven en geeft een grondige critieke studie over den Limburgschen novellist.

Le mouvement coopératif, par A. GODDYN, juge au tribunal de 1re instance à Gand. — Ernstige en grondige studie over dit brandend vraagpunt, dat overal heden aan de dagorde staat. Wij bevelen het warm ter lezing aan al wie zich met de maatschappelijke zaak bezig houden. — Prijs fr. 0,75. Gent, A. Siffer.

Gemeentenamen. — Een dagblad dezer stad (31 Augustus 1896) schijnt den draak te willen steken met het werk der Commissie, die door de Regeering gelast is geweest de spelling der gemeentenamen vast te stellen. Die Commissie zou « al 176 zittingen gehouden hebben » en er nog niet in gelukt zijn de schrijfwijze onzer 2600 gemeentenamen te bepalen. « Minister van den Peereboom, die een man van daden is, heeft gedacht dat hij naar die Commissie niet kon wachten en heeft den knoop doorgehakt. Hij heeft zelf de schrijfwijze vastgesteld van al de gemeentenamen, *welke in zijn ministerie te pas komen,* » enz. enz.

Zóó leeren slecht ingelichte dagbladschrijvers, maar zij dolen.

De Commissie, die in bovenaangehaalde regelen èn van luiheid èn van plantrekkerij (zijdelings, natuurlijk!) wordt beschuldigd, heeft het eerste deel harer taak *sedert meer dan een jaar ten einde gebracht,* gelijk al de letterkundige tijdschriften onzes lands, en de meeste dagbladen van belang, hebben bekend gemaakt. Zelfs is haar verslag gedrukt (een boekdeel in-8°, van 182 bl.), en als de heer van den Peereboom de spelling der Vlaamsche gemeentenamen heeft veranderd, dan zal hij, ongetwijfeld, het stelsel der Commissie gevolgd hebben.

Waarom nu de heer Minister van Binnenlandsche Zaken en Openbaar Onderwijs, tot hiertoe, geen gevolg heeft gegeven aan de voorstellen der Commissie? Wie kan dat weten?

Intusschen zij opgemerkt dat de quaestie der plaatsnamen ook in het Nederlandsch Letterkundig Congres is ter tafel gebracht, met den wensch, er spoedig eene oplossing aan te geven. Het *Belfort* drukt denzelfden wensch uit — en toch! we zijn bijna zeker, dat het stelsel der Commissie door zekere dagbladschrijvers niet gevolgd zal worden. Wij hebben er een voorbeeld van in de spelling der Nederlandsche taal, vastgesteld door de

Redactie van het *Woordenboek*. Alhoewel deze Commissie bestaat uit de geleerdste taalkundigen van Nederland, die van geen dagbladschrijvers lessen te ontvangen hebben, worden er onder deze gevonden die aan het stelsel der Redactie wijzigingen hebben toegebracht, natuurlijk zonder daarvoor eene wetenschappelijke reden op te geven. Zulk werk is nadeelig voor onze zaak, daar het gelegenheid geeft aan de vijanden, te zeggen : « De Nederlandsche schrijvers weten niet wat ze willen; A schrijft C, B stelt K; eenparigheid in de spelling van het Nederlandsch is niet mogelijk; dat aan te leeren is te moeilijk » enz. enz.

Eigenzinnigheid en betweterij zijn leelijke dingen, waar men behoort van af te zien, zoo men waarlijk den bloei en de verspreiding van taal en letteren beoogt. Zelfs al hadden DE VRIES en TE WINKEL, en hunne volgelingen, op eenig punt niet gansch gelijk — om der eenheid wille is afwijking volstrekt niet aan te bevelen!

Wij zijn verplicht, in louter staatkundige zaken, dagelijks water in onzen wijn te mengen — waarom ook niet een zier op taalkundig gebied?

P. S. Hoe noodig het wordt dat het Gouvernement eene beslissing neme, blijkt genoegzaam uit het volgende :

Aan de standplaatsen der Spoorwegen is de naam der gemeente in de twee talen aangeduid. Maar van dit tweetalig stelsel wordt een gek gebruik gemaakt; bij voorbeeld :

Aelter (dit zou moeten de Fransche naam zijn !); Aalter voor het Vlaamsch.

Zou er één Franschman zich kunnen gekrenkt achten, indien men *Aalter* stelde, als Fransch en Vlaamsch? Hoe is *Aelter* meer Fransch dan *Aalter?*

Dezelfde dommigheid treft men aan te *Handzame* (op den weg naar Veurne). In 't Fransch zou dat heeten, volgens de geleerde Fransche bollen : *Handzaeme*, in 't Vlaamsch : *Handsame*. *Avecapelle* dient voor Fransch, *Avekapelle* voor Vlaamsch. Zou een Franschman *Avekapelle* anders uitspreken dan *Avecapelle?* Neen — waarom dan een onderscheid?

1396 of 1448. — In Augustus l.l. kondigden de Vlaamsche bladen van Gent het volgende af :

« De koninklijke hoofdkamer van Rhetorika *De Fonteinisten* heeft besloten dezen winter deel te nemen aan de tooneelkundige prijskampen uitgeschreven te Schaarbeek door de *Jonge tooneelliefhebbers*, en te Roeselare door de aloude rederijkkamer *De Zeegbare herten*.

« Merkwaardige bijzonderheid : het was in het jaar 1396 dat *De Zeegbare herten* van Roeselare ingesteld werden door *De Fonteinisten* van Gent. De Roeselaarsche tooneelgilde heeft dus haren 500ᵉⁿ verjaardag bereikt en 't is ter herdenking van dit heugelijk feit, dat zij dezen tooneelprijskamp uitschrijft.

« Van vóór 500 jaar bestond *De Fonteyne* dus reeds als hoofdkamer, alhoewel hare wettelijke erkenning door 't magistraat van Gent slechts dagteekent van 't jaar 1448. Zooals men weet, zijn *De Fonteinisten* voornemens in 1898 den 450ᵉ verjaardag van deze erkenning plechtig te vieren. »

Wat hier omtrent het begin der Gentsche en Roeselaarsche Kamer van rederijkers wordt medegedeeld, is vonkelnieuw. Tot heden wist geen enkel geschiedschrijver van Gent, dat *De Fonteyne* dagteekent van voor 1396.

De oudstgekende keure der *Fonteine* is van 1448.

Waar haalt men het jaartal 1396?

In welke eventijdige oorkonde wordt het bewijs geleverd, dat beide genoemde vereenigingen dagteekenen van de XIVᵉ eeuw?

ANGILLIS, die in 1856 eerst de geschiedenis schreef der *Zeegbare Herten*, doet den oorsprong opklimmen tot de XVe eeuw; van 1396 wist hij niets.

EM. VAN DEN BERGHE, in zijne Schets eener geschiedenis der *Zeegbare Herten* (1887) beweert te weten, « dat de wortelen dier Kamer zich tot in de XIVe eeuw uitstrekken, doch dat slechts eene eeuw later haar bestaan met eenige zekerheid kon vastgesteld worden. »

Op welke gegevens is dat gegrond?

In de stadsrekeningen van Roeselare wordt geene Kamer vermeld vóór 1495; wel maakt men gewag in 1472 van « jonghe ghesellen », die dat jaar naar Tielt gingen om te spelen, maar niets bewijst dat er daar quaestie is van eene ingerichte Kamer: die ghesellen konden ook tot eene buurt- of wijkvereeniging behooren, gelijk men er in de middeleeuwen verscheidene had in meer of min volkrijke plaatsen.

Hoe het zij — wij vragen *het bewijs* voor 1396. D.

Huygens. — Nadat de *Maatschappij voor Nederlandsche Letterkunde*, te Leiden, in haar vergadering van 13 Juni 1895 eene commissie benoemd had, welke in de stad 's Gravenhage een gedenkteeken voor CONSTANTIJN HUYGENS moest oprichten, ontstond bij de vereeniging *Die Haghe* (die de bestudeering der geschiedenis van Neerland's Hofstad ten doel heeft) het plan, in aansluiting daarmede een gedachtenisviering ter eere van Huygens op touw te zetten. Wel werd geen samenwerking met de *Maatsch. v. Ned. L.* verkregen, maar *Die Haghe's* plan ging toch door, ja, breidde zich van Constantijn zelfs uit tot diens vader, Christiaan Huygens, secretaris van Willem den Zwijger, en tot Constanter's zonen : Christiaan, den natuurkundige, en Constantijn. Een talrijke commissie werd benoemd tot voorbereiding eener Huygenstentoonstelling.

De omstandigheden leidden er toe, dat de samenwerking tusschen deze commissie en *Die Haghe* verbroken werd, doch in plaats van aan het plan te schaden, werd het er door bevorderd. De commissie zette haar werkzaamheden voort en *Die Haghe* organiseerde langs anderen weg een hulde voor de Huygensen.

Die Haghe's nieuwe plannen kwamen tot uitvoering op den 4^{n} September j. l., den 300^{n} gedenkdag van Constantijns geboorte. In het huis Lange Voorhout n° 44, waar Constanter van 1624 tot 1627 woonde, werd een gedenksteen onthuld, waarbij de voorzitter der vereeniging, de heer A. J. Servaas van Rooyen, schetste, hoe de jaren, door Constantijn in dit huis doorgebracht, tot de merkwaardigste van zijn leven mogen gerekend worden.

Had deze plechtigheid in kleinen kring plaats, grooter was de schare, die kort daarop bijeen kwam in de Groote of St.-Jacobskerk, waar aan het graf der Huygensen een krans zou worden gehecht. Weder was hier het woord aan den heer Servaas van Rooyen, die nu een uitvoerige rede hield, waarin hij een bestudeerde levens- en karakterschets gaf van Constantijn en ook eenige woorden wijdde aan de overige in dit graf ter laatste rustplaats gelegde leden der familie Huygens. De plechtigheid in de kerk, die R. K. priesters en protestantsche geestelijken had samengebracht, werd door den heer A. N. Koopman opgeluisterd met een orgelconcert; o. a. werden een Psalm van Huygens en « Lofzang op C. Huygens, van Ban » uitgevoerd.

Niet minder aanzienlijk was de schare, die eenige uren later aan de roepstem van *Die Haghe* gehoor gaf en een Huygensavond in de Theaterzaal van het *Kurhaus* te Scheveningen bijwoonde; onder

de aanwezigen waren zelfs de Groothertog van Saksen en diens dochter, de hertogin van Mecklenburg.

Het programma vermeldde vooreerst twee *tableaux vivants* : « Constantijn Huygens en zijne kinderen, » naar de schilderij van A. Hanneman (1640) en « Christiaan Huygens, aan zijn huisgenooten de slingerbeweging verklarende » (1658). Vooral aan dit tableau was groote zorg besteed. Voorts werden door den heer J. C. v. d. Grijp eenige verzen gereciteerd, waaronder een fragment van Huygen's *Voorhout* (waarbij het tooneel de Haagsche « lindelaan » te zien gaf) en *Scheepspraet*. Dit gedicht was met goed gevolg gedramatiseerd. De *mise en scène* (een herberg met vroolijke gasten) was typisch. De heer v. d. Grijp vervulde zijn niet gemakkelijke en ten opzichte van een deel van het publiek ondankbare taak loffelijk.

Tot besluit van *Die Haghe's* hulde werd voor het terras van het *Kurhaus* een toepasselijk vuurwerk afgestoken, terwijl de Huygenspoort aan het begin van den, in 't midden der 17ᵉ eeuw naar Constanter's plannen aangelegden, Scheveningschen weg geïllumineerd was.

Dit wat *Die Haghe* betreft, die eer van haar werk heeft. Nu de commissie voor de Huygenstentoonstelling. Wat zij alzoo omtrent het geslacht Huygens bijeen gebracht heeft, werd, te beginnen met den 8ⁿ September, in het Gemeentemuseum ter bezichtiging gesteld. Bij de opening der expositie hield de L. Wichers, voorzitter der commissie een rede. Deze liet vooral het licht vallen op de Huygens-studiën der laatste 25 jaren, hulde brengend aan Jorissen, die het eerst de goudmijn van de Huygens-handschriften, berustend in het Kon. Instituut te Amsterdam, en de bibliotheek der Leidsche universiteit, ontgon, en aan mannen als de professoren Moll en Boot, die de manuscripten van het Instituut hebben gecatalogiseerd. Ook wees spr. op den roem van het geslacht Huygens.

De Minister van Binnenlandsche zaken, v. Houten, opende officieel de tentoonstelling. Deze nu is voor het groote publiek niet zoo bijzonder interessant, of het moesten de kleine collectie instrumenten enz. van Christiaan en de vele platen en kaarten van den Haag zijn; ook de portretten kunnen dezen of genen leek belang inboezemen. Wat echter de mannen van het vak betreft, voor hen heeft de tentoonstelling, die ook vele manuscripten en boeken bevat, groote waarde.

Bijzonder belangrijk moet wel de collectie manuscripten zijn, afkomstig uit het Huis-archief van H. M. de Koningin; doch de vitrines, waarin deze liggen, zijn verzegeld.

Intusschen de commissie verdient alle lof. Niet minder dan 1055 nummers wist zij bijeen te brengen en uitstekend te catalogiseeren.

Wat ten slotte het gedenkteeken der *Maatsch. v. Letterkunde* betreft, dit zal bestaan uit een door Odé te houwen buste van Constanter, op voetstuk. Ze zal geplaatst worden op den Scheveningschen weg nabij het *Hotel Promenade*. De vergunning tot plaatsing ervan is bereids aan het Gemeentebestuur gevraagd. Wanneer de onthulling zal geschieden is nog niet bepaald.

Ten slotte deze vermelding, dat zoowel de nieuwe jaargang van *Die Haghe's* orgaan : *'t Haagsch Jaarboekje*, als de jongste aflevering van *Oud-Holland* aan de Huygensen gewijd zijn.

Den Haag. O.

Koninklijke Vlaamsche Academie. Zitting van 19 Augustus. — De heer Theo Coopman wordt benoemd tot afgevaardigde der academie, bij de onthulling van het gedenkteeken aan dokter Snellaert.

Vervolgens wordt besloten dat de plechtige feestzitting zal plaats hebben op Zondag, 18 October. Alsdan wordt overgegaan tot het aanduiden der prijsvragen voor 1898 en 1899.

Door den heer Sermon wordt uit naam van den heer Génard een voorstel gedaan tot het aannemen van een bijzonder kenteeken voor de leden der Academie.

Zitting van 16 September. — Maatregelen voor de plechtige zitting op 18 October. Men beslist het uitgeven van een werk : *Plaatsnaamkunde. — Gemeente Bilsen* door Cuvelier en Huysmans.

Davids-Fonds. — TOONEELKUNDIGE WEDSTRIJD — Uitslag : *Drama* : De uitgeloofde prijs wordt toegekend aan het stuk, getiteld : *de Familie Wandels*, in drie bedrijven. Na opening van het briefje bleek schrijver te zijn de heer Isidoor Albert, te Gent.

Een tweede prijs (125 fr. en eene medalie) is toegewezen aan het stuk : *Broeder Jacob*, in één bedrijf. Schrijver er van is de heer Lievevrouw-Coopman te Gent.

Eervolle meldingen aan : *Jantje van Rym, Heraclius* (buiten prijskamp, daar het stuk eene bewerking is naar een Fransch), *Het Stomme Kind, Asouras, of de daemon van het Oproer* (navolging van het drama : *Vorst en volk*, door R. Verhulst), *De Tijdgeest, Het Gebed, De Dronkenschap, Weldoen doet niet vreezen, De Schijnvriend, Teodor Salska.*

Blij- of kluchtspel : De jury betreurt den uitgeloofden prijs niet te kunnen toewijzen. Eene eerste eervolle melding wordt gegeven aan het stuk, met titel : *twee Huwelijken in de war.* De schrijver wordt uitgenoodigd zich te doen kennen.

Al de hierboven vermelde stukken zullen gedrukt worden, indien de Schrijvers willen rekening houden van de door de jury aangeduide verbeteringen. De schrijvers zullen 25 present-exemplaren van hun stuk bekomen.

— De winterfeesten van het Davids-Fonds beginnen wederom aan het dagorde te komen : Den 5^den^ October geeft Zele een avondfeest met opvoering van « De twee Daniëls van Dendermonde » en « Het portret van den Schoonzoon », en Aarschot had den 20 Sept. eene voordracht door den eerw. Pater Van den Wildenberg en eene vertooning van « Pieter Livinus Slimbroeck ». Gent bereidt haar jaarlijksch feest voor de prijsuitdeeling aan de bekroonde leerlingen in hare Vlaamsche prijskampen.

Vlaamsche belangen. —Het XXIIIe Nederlandsch Taalcongres in Augustus gehouden is ten volle geslaagd en mag op zijne beurt gerekend worden als een beteekenisvol feit voor de Vlaamsche beweging. De meest opgemerkte redevoeringen zijn de openingsrede van Max Rooses en de voordrachten van Dr Schaepman over Vondel en van Jan van Ryswyck over de zuiverheid van uitspraak. Het stichten van eene Vlaamsche Hoogeschool, ingeleid door Pol de Mont, is wederom op de dagorde der openbare meening gebracht.

Het XXIVe Nederlandsch Congres zal toekomend jaar te Dordrecht gehouden worden.

De besturen waren volgenderwijze samengesteld : Hoofdbureel : Max Rooses, voorzitter; A. Snieders (Antwerpen), J. De Vigne (Gent), Dr. Schaepman (Rysenburg), Dr. Laurillard (Amsterdam), ondervoorzitters; Dr. J. te Winkel (Leiden), M. Emants (Den Haag), J. Bouchery (Antwerpen) en Pol de Mont (id.), secretarissen.

Eerste afdeeling : Dr. J. ten Brink (Leiden), voorzitter; J. Obrie (Gent) en H. Muller (Amsterdam) ondervoorzitters ; Dr. A. Beets (Leiden) en Fr. Van Cuyck (Antwerpen), secretarissen.

Tweede afdeeling: H. Sermon (Antwerpen), voorzitter; H. Unger (Rotterdam) en J. Sabbe (Brugge), ondervoorzitters; Heeres (Den Haag) en Fredericks (Oostende), secretarissen.

Derde afdeeling: A. Cornette (Antwerpen), voorzitter; H. van Buren (Tielt) en A. Siffer (Gent), ondervoorzitters; Vriesendorp (Amsterdam) en E. 't Sjoen (Brussel), secretarissen.

Een feit heeft nogal misbaar verwekt bij congresleden van alle gezindheden, namelijk, het verbieden van 't zingen van den «Vlaamschen Leeuw», onder voorwendsel dat het lied der Vlamingen een partijlied zou zijn in de Scheldestad.

— De plechtige zitdag te Mechelen, den 13 September gehouden door den *Katholieken Vlaamsche Landsbond* is ook met volkomen welslagen bekroond geweest. Prachtige en practische redevoeringen zijn er gehouden en vele Vlamingen, uit alle kanten van het land toegestroomd, waren op de plechtigheid aanwezig.

Het bestuur was samengesteld als volgt: Volksvertegenwoordiger Coremans, voorzitter, P. Ryckmans, ondervoorzitter. Eerste afd. Hoogleeraar De Ceuleneer (Gent) voorzitter, Dr Laporte (Lier), Bellefroid (Hasselt), ondervoorzitters; Vliebergh (Erneghem) schrijver. Tweede afd. Volksvertegenwoordiger De Vriendt (Brussel), voorzitter; Dr Van Steenkiste (Brugge) en D'Hooge-Bellemans (Niel) ondervoorzitters; H. Priem (Brugge) schrijver; Derde afd. Volksvertegenwoordiger A. Janssens (St. Nicolaas) voorzitter; Van Horenbeeck (Mechelen) en A. De Visschere (Brugge) ondervoorzitters; J. Crets (Mechelen) schrijver.

— Den 20 September had de onthulling plaats van het monument opgericht op het graf van Dr Snellaert op het kerkhof te Sint-Amandsberg bij Gent. Redevoeringen werden uitgesproken door de heeren J. Obrie, Baron de Maere, Jan Bouchery, Th. Coopman, Hoogleeraar Vercouillie, Hoogleeraar Paul Fredericq, Dokter Van Cleemputte en gedichten voorgelezen door de heeren Ed. Fabri, I. Albert en A. Bultynck.

— Buiten deze plechtigheden hadden er weder ter gelegenheid van het groot verlof verschillende andere Vlaamsche bijeenkomsten plaats, namelijk die van de humanoriastudenten, te Gent, te Mechelen, te Poperinge enz. De geestdrift was er in vollen laai, hopen wij dat hij blijve branden en dat hij later niet uitdoove onder het koude stortbad van het werkelijk leven.

† **Jozef Van Assche**, notaris te Gent en opsteller van het gewaardeerd werk: *Handboek voor den Notaris* dat zooveel bijgedragen heeft tot het zuiveren van den stijl der acten en contracten. De overledene was de broeder van den gekenden bouwkundige en oudheidkundige August Van Assche.

† **Victor Lagye**, kunstschilder en leeraar bij de Academie van Antwerpen. Hij werd te Gent geboren in 1825 en in 1845 nam hij dienst in het leger van Garibaldi; vocht voor het Jonge Italië en veroverde den graad van kapitein.

† **A. Bonetti**, opsteller van de *Osservatore romano* en gewezen Romeinsche briefwisselaar van *Le Courrier de Bruxelles*.

† **Palmieri**, bestuurder van het observatorium op den Vesuvius en schrijver van de Annalen van dat observatorium en andere werken over wiskunde en natuurkunde. Hij was ook leeraar aan de hoogeschool te Napels en is de uitvinder van den regenmeter, den eclectro-en lichtmeter alsook van den anemographe.

† **Victor Henry**, gewezen opsteller van *Le Journal d'Anvers* en andere bladen, medewerker aan *La Patrie* en Brusselsche briefwisselaar van *Le Bien Public*.

† **H. Fizeau**, bekende Fransche natuurkundige; *Annales de physique et de chimie*, bevatten menige geleerde werken van hem. — **Sir John Erichsen**, Engelsche geneesheer, schrijver van menigvuldige medische werken waarvan verschillende in menige andere talen overgezet zijn geweest.

† **Pieter-Xaveer de Cock.** — Te Deurle is den 11 Augustus, ten gevolge der geelzucht, overleden de bekende landschap- en dierenschilder Pieter-Xaveer de Cock, geboren te Gent den 10 Maart 1818, dus 78 jaren oud.

Eenvoudig van aard en levenswijze, schilderde onze stadsgenoot, bij voorkeur, gezichten omtrent de Lei, met koeien in de weide, of aan een elzenkant. Hij deed dit met een ongewoon begrip van het schoone, en wist een wasem van dichterlijkheid te doen zweven over de meeste zijner door allen zeer gewaardeerde voortbrengselen. Te Parijs en in Duitschland verwierf hij, op groote tentoonstellingen, menigen lauwer, evenals in België, en de koning vereerde hem met het ridderkruis zijner orde, terwijl de koning van Beieren hem de orde van St.-Michiel, eerste klas, schonk, in waardeering van zijn talent. Men mag zeggen dat Xaveer de Cock, een even goed mensch als talentvol kunstenaar, te Deurle en in de nabij gelegen dorpen zoo vele vrienden telde als er ingezetenen zijn.

Zijne teraardebestelling had plaats donderdag 13 Augustus. Slechts weinige, al te weinige vrienden! vergezelden het stoffelijk overschot naar de laatste rustplaats. Een paar kunstenaars en twee letterkundigen uit Gent, een landschapschilder van het naburige St.-Martens-Latem — ziedaar, buiten de dorpelingen, den geheelen vrienden-rouwstoet..... Ons deed het pijn, een man, bedeeld met zoo schoone gaven, wiens kunstgewrochten in musea en bij bijzonderen nog lang zullen bewonderd worden, een man met zoo'n beminnelijk karakter, te zien ter aarde bestellen als een alledaagsch mensch, van wien hoegenaamd niets overblijft; wiens naam, bij de uitschrapping van de lijst der levenden, voor altijd uit het geheugen verdwijnt.

De stad Gent handelt niet naar behooren met hare kinderen, die iets meer in het leven betrachten dan stoffelijk welzijn. Veertien dagen vroeger overleed hier een andere kunstschilder, die sedert veertig, vijftig jaar, onze kunstkabinetten had verrijkt met lieve tafereeltjes, die zich ook eene zekere faam had verworven en insgelijks als een braaf, gedienstig, vriendelijk mensch bekend stond : op Constant de Bruycker's begrafenis, die te Gent zelf plaats had, waren nauwelijks een zestal kunstminnaars aanwezig.....

't Is echter waar : noch Xaveer de Cock, noch Constant de Bruycker hielden van blaai of lawaai; zij leefden stil en afgezonderd, schreven zelven hunnen lof niet in gazetten of tijdschriften, zochten het heil en de vreugde van het leven alléén in de beoefening der Kunst, die, inderdaad, hare oprechte dienaren ruimschoots voldoening geeft voor wat deze, door tegenkanting of miskenning, te ontberen hebben.

Hunne faam is, ja, op duurzamer grondslagen gevestigd dan die der winderige moderne krijt-, chocolade- en blauwselscholen, die de schoone natuur vervalschen, den goeden smaak der menigte bederven. Vooral van Xaveer de Cock mag gezegd worden, dat zijn naam met eere, zijn kunstarbeid in hooge waardeering blijven leven.

Een comiteit is alhier tot stand gekomen om een grafteeken aan Xaveer De Cock te wijden. Baron H. della Faille burgemeester van Deurle is er eere-voorzitter van, de heeren Tydgat en de Potter de voorzitters, de heeren Van Hoorde en Heins de secretarissen en C. Verstraete de penningmeester.
D.

TAAL, TAALKUNDE EN GESCHIEDENIS.

I.

IN den hof van een onzer vrienden lagen steenen en scherven bedolven, er wellicht over den muur gebracht door de metsers die werkten aan den bouw van daarneven. Er kon niets groeien, niets bloeien, en de verfrissching die de tuinbezitter met volle gieters sproeide, spatte doelloos rond en bereikte geen enkelen wortel, ofschoon de magere, wit-groene, doodskleurige scheuten niets anders vroegen dan te mogen tieren bij dien braven burger.

De man deed zijnen gaard omdelven, de steenen hindernissen rooien en welig schoot het nieuwe zaad ten hooge, als juichte het zijnen verlosser toe, door wiens zorgen elke hinderpaal weggeruimd en de ontwikkeling begunstigd werd.

In den tuin van ons taalgebied liggen ook steenen des aanstoots, levensstorende scherven, hier aangevoerd door de onhandigheid, de gedachtenlooze hervormingszucht, het gebrek aan doorzicht van enkele waanwijzen, die echter dit gemeens hebben met de metsers van daareven, dat ook zij de schade kunnen berekenen welke zij den nuttigen en voor 't leven vatbaren planten veroorzaken.

Mogen wij zoo maar lijdelijk toezien, zonder één woord van verzet te spreken?

Zoolang wij onze taal zullen beschouwen als het onverdelgelijk ridderteeken van den redelijken aardbewoner, dat hem de Almacht heeft omgehangen, zeggende : « gijt zijt mijn beeld! » zoolang zullen wij tot taak hebben de spraak onzer Vlaamsche steden en dorpen te vrijwaren van de aanvechtingen dergenen, voor wie niets meer heilig, niets meer eerbiedwaardig, niets meer echt en stevig schijnt te zijn.

Overbodig zou het wezen, te dezer plaatse op de schoonheden, de kracht, den invloed onzer taal te wijzen, want wij onderstellen, met Bilderdijk, (1) *dat gij deze taal als uwe moedertaal bemint;* dat gij haar bemint als de band onzer volksmaatschappij, als het middel, waardoor zich de gevoelens van den gezelligen omgang verspreiden en mededeelen; als het werktuig, waardoor dichter en redenaar, waardoor Vondel en Hooft hunne geheele ziel voor ons uitstorteden en in ons over doen gaan, en waarvan de edelste, de verhevenste, de weldadigste kunsten, poëzij en welsprekendheid, zich bedienen, om hare melodij en haren hemelval wezen te geven, en om de onstoffelijke beelden en aandoeningen van gevoel en gewaarwording te verzinlijken.

Het komt er diensvolgens op aan, dunkt ons, al de hooge eischen van de kunst op taalgebied te betrachten, dat is, meer nog dan andere volkeren te streven naar volmaking en schaving van den woord- en beeldenschat, wiens rijkdom, kleur en frischheid, leven geven aan elk geluid en tinteling aan elke kleur, gelijk een Rubens met zijn tooverpenseel al de gevoelens der natuur wist leven en bezieling in te spreken. En daarom toonen wij het kwaad, zooals het zich voordoet : nu eens heimelijk en sluipend, dan weer vrank en braveerend, altoos nadeelig, altoos kwetsend voor ons, wien het ergert te moeten zeggen, dat een eerste kwaad is te vinden in het bezigen van uit het Duitsch en Fransch

(1) Bilderdijk : *Voorlezing over de moedertaal.*

overgewaaide zegswijzen, waarvan men in vroegere jaren niet hoorde gewagen, terwijl er thans, als wilde men den verloren tijd weer inhalen, een kwistig gebruik wordt van gemaakt.

Te Antwerpen kennen wij een dichter, een veelschrijver in de meest uitgebreide bediedenis van het woord, wiens werken zouden doen denken, dat onze taal het vermogen mist om uit te drukken wat hij zeggen wil. Italiaansch, Spaansch, Duitsch, Provençaalsch, Engelsch, Fransch, 't wordt al bijeengerist en ondereengeklutst, ordeloos en smakeloos, net zooals de boterboerin, bij wie wij op kermisdag een bezoek mogen brengen, een groven, dikken bloemtuil samensjort zonder schikking en zonder eenig sierloof. De schrijver, de dichter kiest niet, hij grijpt maar het eerste het beste vreemde woord dat uitdrukt wat hij bedoelt, in stede van in de rijke lustwarande onzer taal de bloemen te plukken, die in zijnen ruiker passen.

Zulke handelwijze geeft rechtstreeks aanleiding tot het verkeerd opvatten en vertalen van vreemde uitdrukkingen, zooals dat, gelooven wij, alleen te onzent gepleegd wordt.

Spreekt men van examens (1), dan hoort men regelmatig zeggen: « vóor den aanvang trekt er zich nog een terug, » in plaats van: « ziet er nog een van het examen af. » Hoort men sommige heeren jubelen, 't zij op feesten, 't zij bij de aankomst van een met vrienden bemand vaartuig, dan luidt het: « hoerah! » in plaats van: « hoezee! » Een briefschrijver ziet men aan zijn dagblad melden; « met de opname van deze regelen zal u ten zeerste verplichten...., » in plaats van: « opneming. » Men spreekt van « aangave » van goederen, in stede van: « aangifte », van « speelgoederen » en « koopwaren », in plaats van: « speelgoed » en « koopwaar », van « uitgenomen », in plaats van: « uitgezonderd. »

(1) Zoo merkte ook onlangs *het Rotterdamsch Nieuwsblad* aan.

Doelende op een tafelgenoot, zal men hooren zeggen: « hij liet het zich goed smaken », ofschoon een Nederlander zou zeggen: « hij at met smaak. » De uitdrukking: « de meid trad schuw achteruit, » zal men hooren verminken tot den onletterkundigen zwaai: « zij trok zich schuw terug. »

Eene « jonge juffrouw » noemt men thans doorgaans eene « jonge dame »; een « wijf », dat eigenlijk een vrouwelijk wezen beteekent, is thans eene « vrouw », en deze is geene « vrouw » meer: zij is eene « dame » geworden en dat zal ze blijven — want dat is Fransch! (1) Maar noch die naar ons inzien zoo belachelijke, pronkzuchtige titel, noch de leelijke samenkoppelingen: gebedsverhooringen, dagbladverslagen, handvestenbewaarder, afdeelingsonderzoeken, schijnen iemand te stuiten, en *in* de eerste plaats (thans hoort men dagelijks: *op* de eerste plaats!) houden dusgenaamde puriteinen meer aan eene bastaardkoppeling dan aan eene zuivere taal.

Hier wijzen wij dan op het eerste euvel: verduitsching en verfransching van ons taaleigen, waarvan de invloed onberekenbaar is en waarmede vooral de « strijdende schrijvers, » zooals de ridders van de dagbladspeer zich graag hooren noemen, zich niet meer te bemoeien hebben, zou men zeggen, dan met den Groot-Muphti, die te Mekka thuis hoort, of met den Dalati-Lama in Thibet.

Dwaling, mevrienden! Hoe fatsoenlijker, hoe regelmatiger, hoe juister uwe taal is, hoe grooter wordt uw gezag, hoe belangrijker de beschavende rol die gij in het huisgezin te vervullen hebt. « Geen regel mag op het papier gebracht worden » — zeggen wij met een Noorderbroeder (2) — « die niet onberispelijk is van vorm; de haast, waarmede somtijds de arbeid moet worden verricht, is geene verontschuldiging voor verwaarloozing. »

(1) Lodewijk Vleeschouwer, in 1859.
(2) *Rotterdamsch Nieuwsblad*, van 9 Dec. 1895, Nr 5442.

De beschaving van een volk wordt afgemeten naar de waarde van zijn taaleigen : hoe rijker aan woorden het is, hoe zwaarder zijn invloed op de beschaafde wereld weegt. Elk woord dat men verliest, is een vriend dien men ontbeert, en bij ons is het nog veel erger; niet alleen verliezen wij woorden en geijkte uitdrukkingen, niet alleen krijgen de Vlaamsche uitdrukkingen een vreemd kleed aan, maar bij sommigen worden zelfs de gedachten en de gevoelens vreemd, Fransch. De held van een roman, bijvoorbeeld, heeft tegenspoed, niet alles gaat naar zijnen zin. Dadelijk knijpt hij zijne vuisten ineen ; hij heeft stuiptrekkende bewegingen; hij kijkt met een dreigend gelaat naar den hemel op; een helsche spotlach zweeft op zijne lippen en hij roept met eene stem die uit het binnenste van zijne ziel schijnt te komen : doemenis !

Nu vragen wij, of gij ooit een Vlaming, die niet van zijne zinnen beroofd was, zoo dwaas hebt zien te werk gaan ? Maar de Fransche helden laten gedurig hunne vuisten zien; zij krijgen alle oogenblikken de stuipen; zij bedreigen gedurig den hemel, die er zich, gelukkig voor hen, niet veel aan stoort ; zij zijn zelden zonder de eene of andere helsche uitdrukking op hun gelaat, en de woorden : *damnation*, *amère dérision* en dergelijke komen eeuwig en altijd uit het binnenste van hunne ziel, — want de helden van Fransche romans hebben niet alleen eene ziel, gelijk een eenvoudige Vlaming, maar zij hebben het binnenste en het buitenste van eene ziel....

En wij zouden onze stem niet verheffen ? Wij zouden onzen jongeren schrijvers niet toeroepen : Past op voor de struikelsteenen en potscherven waarover men u dreigt te doen vallen ? Wij zouden hen niet waarschuwen tegen het invoeren van vreemde gedachten, tegen het verlies van 'tgene onze zelfstandigheid moet behoeden? Er zijn menigvuldige woorden, echt Vlaamch van oorsprong, door andere volken uit het Vlaamsch overgenomen en die bij hen burgerrecht verkregen,

terwijl wij ze veronachtzaamd of verloren hebben. Mogen wij dat met blijden moede gedoogen? Soms is het ook gebeurd, dat ze met een vreemd kleed weder bij ons ingedrongen zijn en wij ze natuurlijk met eene dubbele beleefdheid — omdat ze uit den vreemde kwamen! — onthaald hebben. Is dat ernstig?

Het woord *wagen* bedoelde eertijds een rijtuig op vier wielen, onverschillig van welken aard: een postwagen, een heerenwagen, een lastwagen. Thans bediedt het slechts een rijtuig om goederen mede te vervoeren. In dezen zin hebben de Engelschen het overgenomen, het echter wijzigende in *waggon*. De Franschen hebben het den Engelschen ontleend, en aldus is het bij ons wedergekomen, in eenen Engelschen vorm, met eene Fransche uitspraak. Wanneer wij per spoor willen reizen, dan vragen wij eenen *waggon*, met den klemtoon op de laatste lettergreep.

Zoo zien wij dagelijks uitheemsche zeden en gebruiken de inheemsche verdrijven; het is misschien daarom, dat menige Vlaming eigenlijk geen heem meer heeft: slechts als hij in den vreemde is, betreurt hij dit en krijgt heemwee. Al die uitdrukkingen zijn kleinooden, die wij moeten derven. Wat zeggen wij? Kleinooden? Groote ooden zouden wij ze moeten noemen, indien het woord *ood*, schat, ook niet verongelukt ware. *Immer* wordt er naar 't vreemde geluisterd, *nimmer* (niet meer) naar eigenwaarde gestreefd, en men moet slechts de dagbladen lezen, om letterlijke vertalingen, als: *voor wat betreft*, met de vleet onder oogen te hebben.

En waar is een gedeelte onzer verkleinwoorden gebleven? Hoe bevallig, hoe verscheiden zij soms op den stijl werkten, toch zijn zij grootendeels in de vergetelheid geraakt. Wie zou er thans nog met het oude liedeken durven zingen:

« Hij klopte zoo lizelijn aan den ring »

of met Hooft:

« De graaf reed heen naar 't slotelijn,
« Dat in 't geboomt verschuilt zijn kruinen »?

Men schijnt zich zelfs te schamen over de verkleinwoorden in *ken* en *sken*; en Huyghens zou wellicht weinig bijval vinden indien hij het waagde in onzen tijd de volgende verzen te schrijven:

Klaes wierp een schelling*sken* in 't sack*sken* van de kerk,
En om zijn gierigheyd te troosten in 't goed werk,
« God, » seid' hy, « mag my 't eens vergelden met syn segen! »
Als hadd' hy 't schelling*sken* niet eerst van God gekregen!

II.

De Muze der dichtkunst, zoo luidt een Duitsch sprookje, had op zekeren dag een klein rozenkleurig kindje medegebracht van den Parnassus en legde het op de vensterbank van een dichter, die voor het open raam zat te slapen. Terwijl het kindje daar lag, kwam er eene boerin voorbij, met een speenvarken in haren korf, dat zij op de markt gekocht had. Zij vond den vergenoegd kraaienden knaap zoo allerliefst, dat zij aan den lust, om hem mede te nemen, geen weerstand kon bieden. Zij nam hem weg van de vensterbank, en daar zij geene plaats genoeg in den korf had, bond zij het speenvarken zijne pooten bij elkaar en legde het in de plaats van het jongsken.

Door het geschreeuw van het dier werd de dichter wakker. « Daar is dan », riep hij vol blijdschap uit, « het nieuwe kindje, dat mijne Muze mij gebracht heeft! »

Dat het maar een varken was, merkte hij niet eens: hij was een hedendaagsch dichter......

Deze parabel kan voorwaar op niemand met zooveel juistheid worden toepast, als op de Fransche romanschrijvers en dichters, die niet alleen onze taal helpen benadeelen, maar ook den smaak, de eerbaarheid van ons Vlaamschlezend publiek hebben aangetast op eene recht schadelijke, stuitende wijze. Ons volk denkt in hunne boeken de werkelijkheid, een gezond *realisme*

te vinden, en 't vindt er doorgaans heel wat anders dan wat het zich met zooveel drift en geld aanschafte.

Alphonse Daudet, de Goncourt, Zola, die geven eene schildering van de maatschappij, van boven tot onder : van de gegoede klasse — ze is lief, de gegoede klasse in « le Nabab »; van de bourgeoisie — ze is lief, de *bourgeoisie* in « Pot-Bouille »; van het volk — het is lief, het volk in « l'Assommoir ». En de lieve schrijvers van al die lief-verfoeielijke dingen zouden hunne beweringen staven met bewijsstukken, *pièces à l'appui* en *documents humains*? Neen, duizendmaal neen! zij gehoorzamen veeleer aan een ordewoord, aan een ijzervast bevel: hitst de driften van het volk aan en 't zal rijpen voor de stelselmatige volksontkerstening.

Beschouwt Octave Feuillet, den wereldschen, aristocratischen Feuillet, die door de aristocratie nog wordt erkend: in de romans van dezen schrijver ontmoet men weder dezelfde zonden, misstappen en afschuwelijkheden, een onafgebroken tragedie.

De psychologische werken van Paul Bourget zijn niet beter: wij hebben te veel eerbied voor onze lezers, om in forsche trompetstooten rond te bazuinen wat er in staat. Bij Hervieu, Prevost, Gyp, Henri Lavedan, alweder hetzelfde liedeken: de Fransche samenleving is verlokkelijk, maar bedorven, losbandig; de vrouwen zijn *des détraquées, des névrosées*, de mannen *des viveurs, des noceurs!* (1)

Is 't misschien een karaktertrek van het Fransche volk, dat niets liever doet dan kwaad van zichzelf spreken? Voor geen Fransch schrijver is ooit zooveel geestdrift getoond als voor Shakespeare, Tolstoï of Ibsen...., vooral door degenen, die er niets van begrijpen. In den vreemde, zoo bepraten de Franschen elkaar in de salons, is het veel beter gesteld: Engeland heeft

(1) Geen enkel van al deze schrijvers wordt besproken in POL DE MONT's overigens verdienstelijk werk : *Losse schetsen* (II, Hasselt, 1889).

veel meer moraliteit, Duitschland meer wetenschap, Italië meer warmte, Rusland meer sneeuw! Zou men niet zeggen, er is tusschen schrijvers en lezers eene stilzwijgende overeenkomst gesloten? De schrijvers zeggen: « Hoor eens, ik geloof zelf niet wat ik geschreven heb, » en de lezer antwoordt: « Geneer u niet, mijnheer, ik geloof 't ook niet, maar 't amuseert me geweldig. »

De vraag is nu: mogen wij dat gevaarlijk spel door onze schrijvers onbesproken laten naäpen? Stellig, er zullen altijd lieden gevonden worden, gereed om 't slechte na te bootsen dat door vreemdelingen werd voorgedaan, al ware het slechts om gerucht te verwekken rond hunnen naam waarvan de tijdgenoot anders nooit zou gewagen; en van den anderen kant houden wij het er voor, dat er moedwillig wordt gestreefd naar verleiding, naar opruiing van het lichtgeloovige publiek, zooals Helmers zegt in zijn *Lijkzang op het graf van Nederland*:

> Gelijk door 's vooglaars valsche zangen
> De vogel wordt in 't net gevangen;
> Gelijk, met bloemfestoen omhangen,
> Het lam voor 't outer wordt verplet;
> Zoo weet men 't volk, door tooverwoorden,
> Gedwee te strengelen in zijn koorden:
> Eerst zal men 't vleien, om 't gewisser te vermoorden;
> Dan mest men met den roof zich vet.

Maar stellig is het — zoo onverzetbaar als een rotsbonk van het Noorden — dat wij dergelijke handeling vanwege taalgenooten niet kunnen dulden, omdat zij handelen, niet op ingeving van hun hart, van hun gevoel, maar op aandrijving van taalhaters en taalverknoeiers, die onbewust zijn van het door hen gepleegde noodlottige.

In den strijd om zelfstandigheid, naar oorspronkelijkheid, naar vrijheid van beweging, een strijd die het goede huldigt en de zuivere poëzie van alle smetten vrijwaart, mogen wij volstrekt niet achterstaan. Wij, meer dan eenig ander volk, moeten met open oog den

stroom zien, die, gevoed door overal opborrelende bronnen, heenspoelend langs de bedding der algemeen gangbare meening, een golfslag doet hooren dien iedereen gaarne beluistert, welke eenigszins acht slaat op de verschijnselen des openbaren levens.

Tegenover het streven naar gelijkmaking, naar uitwissching van grenzen, naar opheffing van verschillen, al hetwelk men zoekt te verkrijgen door eenheid van regeling en evening van vorm, stellen wij de begeerte, om al het bijzondere, het niet aan anderen ontleende, het persoonlijk kenmerkende op den voorgrond te doen treden, bewust als wij zijn van de levenskracht en den overheerschenden invloed onzer moedertaal.

Wij herinneren ons, dat, toen meester Picard voor de correctioneele rechtbank van Parijs zijnen vriend Camiel Lemonnier verdedigde, beschuldigd van ontuchtige bijdragen te hebben geleverd in *Gil Blas*, hij zijne pleitrede aanving met de bewering, als zou hetgene in Parijs strafbaar werd geacht, in België integendeel schering en inslag van menig leeskabinet uitmaken. « La littérature (de *l'Enfant du Crapaud*) est bien flamande, » zei Picard, « et Mr Lemonnier est le chef de l'école littéraire française en Belgique. »

Is het zóo, dat men de waarheid door een socialistischen mond moet hooren radbraken, en is het aldus, dat de schrijvers tot het grootsche moeten worden opgeleid? Dingen schrijven die de olifanten zouden doen blozen, indien de olifanten konden lezen, — werken leveren, waarin God gelasterd en de zedeloosheid verheerlijkt wordt, is dat dan het eenige, wat Vlaamsche schrijvers onthouden hebben van de hun zoo mild en zoo dichterlijk geboden lessen?

In Frankrijk zien wij een zetel in de Academie der zoogenoemde Onsterfelijken innemen door Anatole France, den schrijver van het schandstuk *Thaïs*, wiens talent er een zichtbaar welgevallen in vindt, immer dieper af te dalen tot het vuile, het lage, immer de hulpmiddelen van een verfijnden stijl meer ten dienste stellende

van eene kunst, die in de fraaist afgeronde zinnen, in welluidende en zachtruischende klanken wedergeeft wat gehoord wil noch mag worden door lieden, die zich eerbiedigen.

Wij zijn, Goddank! nog zoo ver niet en zullen wel nooit zoo ver komen, omdat het kwaad aangewezen is en de kunst ontbreekt om het tot een talent te doen opschieten. Vloeken en lang haar dragen, schimpen op het godsdienstig gevoel, smalen op de begaafdheid van trouwe zonen des volks — dat alles is nog geene kunst, mijnheeren, — wat belieft u? het gelijkt zelfs maar zooveel aan het ruwe en ongemanierd optreden Zola's als een biljartbal aan de maan.

Men schrijft om gelezen te worden — wij kennen geen axioma, dat, vooral te onzent, meer onverzettelijk waarheid blijft, en aan dezen eisch is zoowel de keus des onderwerps als de vorm der woorden onderworpen. Wie een boek koopt, geschreven, zoo het heet, in het Nederlandsch, en daarna bemerkt het niet te kunnen lezen noch te mogen dulden op zijne tafel, die mag zeggen dat hij bekocht, bestolen is.

Willen de bedervers onzer letterkunde dan tot het ras der dieven gaan behooren? Er is geen middelweg voor hun bedrijf, want geen deftig lezer zal met hen willen meevaren, ja, hen veel liever, bij de eerste gelegenheid de beste, gelijk Jonas brutaal maar welverdiend over boord zetten!

Gij neemt het ons kwalijk, heeren taalbedervers, dat wij van tijd tot tijd een noodkreet slaken en daardoor aanklevers winnen, die, walgende voor uw stelsel en onze gedachten deelende, uwen rangen ontvluchten? Weet dan en houdt u gereed voor later — want zooals de Paysmaecker van de XVe eeuw zijnen eed van verkleefdheid voor de vierschaar bezwoer, zoo hebben wij onzer taal trouw en hulpe versproken: « ende dat en sal ick nyet laeten, omme maechschap, omme liefschap, omme miede, omme vreese, omme egeene noot, noch omme ancxt vander doot, maer ick sal al dat

doen, dat een goet gerechtich ende waerachtich scryvere schuldich is van doene, nae myn wetentheyt, ende nae myn vyff sinnen. » (1)

III.

Er blijft ons over te spreken van de derde kwaal waaraan onze letterkunde lijdt, niet minder stoorniswekkend dan de twee vorige, doch moeielijker om bestrijden en lastiger om genezen, dewijl daartoe veel toewijding, veel geduld en eene opmerkzaamheid van alle dagen noodig zijn. Het kwaad kan in twee woorden samengevat worden : onze schrijvers en dichters zoeken niet genoeg de oude bronnen van ons taaleigen op ; het geneesmiddel behoeft geen Amerikaansch reclaam om verspreid te worden : wij moeten meer dan voorheen onze oude schrijvers niet alleen, maar de oude ordonantiën, de *franchynen* plakkaten en bezegelde geboden doorgronden, want in deze eerbiedwaardige stukken ligt een schat van woorden en ophelderingen bedolven.

Willen wij eens een paar voorbeelden aanhalen en samen de lessen genieten welke in de archieven besloten liggen ?

Wij nemen een straatnaam, bijvoorbeeld de *Oudaenstraat*, gelegen in 't hartje van oud-Antwerpen, tusschen den Schuttersput en de Gasthuisstraat, en voor welks ontleding niemand zich meer moeite gegeven heeft dan de geschiedschrijver Augustin Thys. Laten wij dus vooraf opnemen wat deze geleerde navorscher daarover aan het licht bracht : (2)

« De naam der *Oudaenstraat* (nog onlangs *rue du*

---

(1) *Register vanden Paysmaecker*, ter stadsarchieven van Antwerpen (handschrift).

(2) AUGUSTIN THYS : *Historiek der Straten van Antwerpen*.

Vieux-Coq), die in de oude akten geschreven wordt : *in d'Oudane, naest der Oudanen, platea dicta Oudane, opten hoeck vander Oudanen*, komt voor in stukken van 1386 en 1399 onder de twee eersten dier vormen. Dit woord *Oudane* zou, volgens het zeggen van Willems, niets anders zijn dan de oude schrijfwijze van *dodane* (dos d'âne), hetwelk de beteekenis heeft van afdijk om het water tegen te houden. In een Vlaamsch werkje, geschreven in 1661, betrekkelijk de overwelving en gezondmaking der ruien van Antwerpen, treft men herhaalde malen het woord *dodaenen* in bovengemelden zin aan. Wij denken eerder, dat het woord *Oudane* (houd aan) betrekking heeft op een barreel of veken, welke vroeger die straat langs den kant der Kammerstraat afsloot.... »

En dan volgt er nog eene reeks uiteenloopende verklaringen van dien eenvoudigen straatnaam, ongerekend de legenden waarmede de vindingrijke volksgeest elke geleerde opheldering zoo bontverwig doorweeft, als eene achttienjarige dochter het dundoek harer droomen met gouddraad en purperglans bestikt.

In zulke gevallen is, immers, de legende, minstens genomen, zoo dicht bij de waarheid als de stroeve woordafleiding, en rechtuit gezegd is de eene zoo vertrouwbaar als de andere, vermits beiden toch maar op onderstellingen en gewaagde gissingen berusten.

Inderdaad, zooals de heer Thys doet opmerken, luidde de vertaling nog vóor enkele jaren : *rue du Vieux-Coq*, hetgeen echter, naar onze meening, niet zoo verkeerd gezegd was als men bij den eersten oogslag zou meenen; want zie! onder 't nalezen van oude bescheiden vonden wij bedoelde straat eenvoudig aangeduid als volgt : *Out-Haentien*. (1)

Wie betwist ons, of de straatnaam *Oudaen*, naar het voorbeeld van zoovele anderen, niet anders is dan

(1) Jaargeldboek der Schoolmeesters, handschrift, vol. XIX, 1708-1718, letter O, ter stadsarchieven van Antwerpen.

de verbastering van de waarachtige benaming, die destijds gedragen werd door eene herberg geheeten het *Oud-Haentien*? En daar ligt nu de zoo ijverig samengesponnen uitlegging verslagen door een woord dat ten minste eene eenvoudige bediedenis heeft, verstaanbaar voor elkeen, zooals onze oudjes die doorgaans aan huizen en straten dachten te moeten geven!

Er is nog beter!

Ook te Rotterdam bestaat eene Oudaenstraat, omtrent welker naamsafleiding wij onlangs navraag deden bij den geleerden heer P. Haverkorn van Rijsewijk, bestuurder van het Museum Boymans, aldaar, wiens inlichtingen volkomen strooken met onze bewering, als zou de benaming van straten en plaatsen niet door verdichtsels, maar wel door de eenvoudige kennis van feiten en toestanden dienen te worden verklaard.

« Omstreeks het midden der XVIIe eeuw, » aldus schreef ons de bereidwillige geleerde, « werden door « verscheidene Rotterdammers tuinen aangelegd buiten « de wallen der stad, vooral tusschen de Goudsche en « de Oostpoorten. Die tuinen werden later met huizen « bezet, en de lanen, welke langs die tuinen liepen, bleven « meestal den naam van de oorspronkelijke eigenaars « der tuinen dragen, ook al werden de lanen en straten « verdoopt. Zoo vindt men in de wijk (15), waartoe nu « de Oudaenstraat behoort, de volgende straten : Jan- « van-Loon's-laan, Vander-Werff-straat, Dirk-Smees- « straat, Meermansstraat, benevens Hoveniersstraat en « Warmoeziersstraat. Eenige van die straten danken « echter hun naam hieraan, dat zij gedoopt werden naar « verdienstelijke ingezetenen uit vroeger tijd.

« Er leefde hier eene familie Oudaen in de XVIIe « eeuw. Of zij, gelijk vele anderen, behoorde tot de om « religieswil uit Antwerpen uitgewekenen, dit weet ik « niet. Van die familie is 't meest bekend Joachim Oudaen « Jansz., die eene korte Beschrijving van Rotterdam liet « drukken, en van wiens hand twee manuscripten over « de geschiedenis van Rotterdam bestaan (1663-1672). « Hij was ook in 1668 luitenant der schutterij.

« Een van beiden : de Oudaenstraat is naar hem « genoemd, òf omdat hij er een tuin had òf omdat men « zijner gedenken wilde... »

Ziedaar eene inlichting, welke, naar onze meening, voor de Antwerpsche geschiedenis niet mag verloren gaan.

Zouden wij overigens in de bemeubeling der woonhuizen onzer voorouders niet dezelfde eigenaardigheid terugvinden, die wij ook in onze letterkunde betrachten?

Komt met ons in de keuken van een burgerhuisgezin (1) van voor driehonderd jaar, en bewondert daar het blinkend, tinnen gerief, de steenen en glazen potten met zilveren deksels, de vuurpan ; op de schouwplank, boven den haard, het kruisbeeld, tusschen de door lijdenswee verteerde armen « een bercken mey » en links en rechts van de schouw « een rapier met een herhamer, acht staken onder hellebaeren ende pycken, » als wilden onze goede voorzaten toonen gewapend te zijn zoowel tegen den vijand der ziel als tegen den schender onzer landgrens. Wij dringen verder door, tot in de achterkamer van denzelfden burger en zien er, een voor een, de meubelen en bekleedingen staan waarvan zelfs de naam verloren ging :

In de schouwe twee hooghe metale brandysers met saye overtueghen,
Voor de schouwe een tafreelken van Bedtleem,
Een root saeye schouwe cleet met gruene frenien,
Vier sneuters ende een clein tafreelken,
Noch een tafreel vande historie van Sinte Matheeus den Tolenaer,
Noch een tafreelken van Sinte Catelyne,
Ses tapisserye cussens verduere met rooskens,
Een groote wttreckende tafel,
Twee saeyen faillien met twee faillien berders,
Een root tafel cleet,
Een amarisquen van herthout, daer inne bevonden vyff paer flouweele mouwen, te weten drye paer swerte, een paer tenneyten ende een paer violet,

(1) Inventaris van de nagelaten goederen van Hendrik Dibbout-Symons, 1563. Proceszakje D 4365, ter stadsarchieven van Antwerpen.

Een paer oude satyne teyneyte mouwen,
Een lapken flouweel, ontrent een halff elle,
Twee swerte flouweele colyeren,
Twee swerte satyne colyeren.
Een cipresse kistken, ydel,
Eenen blackere van metal,
Eenen schilt ofte blasoen met een cleyn tafreelken,
Een tennebecken mett een lampet,
Een geleyers schotelken,
Drye teene corfkens,
Een costelyck tafereel van Onze Lieve Vrouwe, toesluytende,
Twee tresoor metale candelaers met twee wassche keersen,
Twee houte geschilderde keersen,
Een root saye tresoor cleet,
Een hangende tresoorken met twee sloten ende twee schuyfflaekens, daer inne bevonden veel lynwaet,
Eene coetse nagelvast met eene voetebancke,
Een bedde met hooftpuele met een wit bedde cleet,
Een tireteyn bedecleet,
Een witte spaensche sargye,
Een roye laken sargie,
Een oorcusse,
Drye roye saeye gordinnen met een saeye valle,
Een metalen wywater vaetken,
Een rollebeddeken met een bedde,
Eenen hooftpuelle met een beddecleet,
Een wulle laecken sargie, noch vyftien grove voorschoeyen,
Twelf pont garens,
Twee mans stoelen,
Twee vrouwen stoelen,
Zess schabellen,
Eenen bybel in Duytsch,
Zess roye laecken sitcuskens,
Een carpetken,
Eenen cleerbessem.

Wij mogen onderstellen, dat ook in den ouden tijd elk huisken had zijn kruisken, te oordeelen naar het geval van Peeter Coeman, die in 1425 « met Kerstinen Barbiers, sinen wettigen wive, overeen niet gedragen en can. » In zulke omstandigheid, zouden onze tijdgenooten den eenen of anderen leerling van Cujas gaan bidden hunne scheiding te bepleiten *van lijf en bedde;* maar onze Peeter was min zinnelijk

gestemd en meer zijner maag indachtig, want hij beloofde voor de Schepenbank gescheiden te zullen blijven « van pot ende van scotelen. » (1)

Daar hoort men thans niet meer van spreken, evenmin als van « clospoorten ende andersins, » waarmede het den Antwerpenaars, op de verbeurte van hun bovenste kleed, verboden was te spelen op het O. L. Vrouwekerkhof. (2) Wel hoorden wij in onze jeugd het lijf van de geduchte kamp- of kapnon (draaitol) eene *klos* noemen, maar noch dat speelding voor grootere jongens noch de closbaen of cloetbaen (bolbaan, *jeu de boule*) van Karel Stallaert kan met de clospoort op gelijken voet staan. Welke is dan de juiste bediedenis van dit woord? En zouden wij vandaag nog zoo bondig kunnen zeggen, dat het verboden is op steek te gaan zitten, vogelen te vangen, als onze voorouders dat konden : « dat men vóor Ste Magdaleenen daghe nyet en soude *vliegen*, » noch « int velt inder goeder luyden coren, granen, vruchten ende gewasse met honden te jagen? » (3)

Waren onze oudjes soms langdradig, overdadig zelfs in hunne uitdrukkingen, zij wisten ook, zooals men ziet, bondig en bevattelijk te zijn en daarenboven pittig in hunne vergelijkingen, zooals het volgende klaarblijkend bewijst.

Den ebbenhoutwerkers was door de schrijnwerkers bescherming beloofd in geval de St. Lucasgilde hun onaangenaamheden of last zou veroorzaken. Maar als het er op aankwam, als de schrijnwerkers hunne belofte in praktijk moesten stellen, spanden zij samen met de gilde en lieten de ebbenhoutwerkers in den steek, die, over dezen ommekeer zich bij de Schepenbank beklagende, jammerden : « waer dore wij sup-

---

(1) Scabinale Protocollen, 18 April 1425, stadsarchieven van Antwerpen.

(2) Stadsbevel van 8 Juni 1527, do.

(3) Stadsbevel van 12 Juli 1561, do.

pleanten ongedefendeert blijven van d'een ende d'andere, *sittende tusschen twee stoelen int assche.* » (1)

Tusschen twee stoelen zitten, is voorzeker een onaangename toestand; maar daarbij in de assche vallen, dat is, niet nevens den flakkerenden haard, doch voor den uitgedoofden, in de puinen van 't brandhout, is dat niet schilderachtig, niet eigenaardig? Minder verstaanbaar wordt het ons echter, dat het verboden was binnen de stad te werpen met « slingeren ende te spelen mette *palamalie* »; leverde zulks dan toch zoo een groot gevaar op, dat de regeering uitdrukkelijk dit spel vernoemde? (2)

Elk vraagpunt op dat gebied is en blijft een raadsel, even als het raadselachtig voorkomt, dat de stad, ten einde den voortgang van de haastige ziekte te stuiten, den invoer verbood van « eenige *cornoellien* ende soo roode als swerte haegbesien. » (3)

Bij het nalezen van verouderde oorkonden bestadigt men daarenboven eene nauwe verwantschap tusschen de verschillige tongvallen van het Zuid-Nederlandsch, iets wat voorzeker zijn nut heeft voor de beoefenaars van onze moederspraak. Doelende op een huis, kleed of meubel dat er armoedig, verslodderd, veronachtzaamd uitziet, gebruikt men in Thienen het woord: *paledder.* Te Antwerpen bestond een gelijkluidend woord, want den 6n April 1669 klaagden de kapelmeesters van het Heilig Kruis in St Joriskerk, dat de tuin (afsluiting), door hen bij den beeldhouwer Jan vander Cruys aanbesteed, « soo daenichlyck is *gepaleyt* ende miswerckt, dat er peryckel in gelegen is om ter aerde te vallen. » (4)

Nog komt dezelfde verwantschap van beide tong-

(1) Proceszakje D 4868, 2 Maart 1620, stadsarchieven van Antwerpen.

(2) Stadsgebod, 29 April 1628, do.

(3) Stadsgebod, 2 Aug. 1630 en 4 Aug. 1632, do.

(4) Proceszakje C: de Cappelmeesters tegen v. d. C.

vallen aan het licht in een proces van 1680, tusschen twee burgers, waar de advocaat des verweerders tot den aanlegger moet zeggen: mijn cliënt is u niets, geen roode duit, schuldig. Hij wil echter meer klem aan zijne ontkenning bijzetten en zegt daarom: « halder oft stuyver, » (1) zooals men in Thienen nog zegt: « helder of spelder. » En vindt men ook geene Brugsche benaming terug in de Antwerpsche waarschuwing van 18 April 1701, waarbij het magistraat aan iedereen toelating geeft, om, ten dienste van de vestingwerken, *bruetten ende pypegaelen* te maken? (2)

Ook de penningkunde en het verzamelen van oude muntstukken, liefhebberij die tot eene wezenlijke wetenschap is opgegroeid, vinden baat bij het doorgronden van verouderde zegswijzen en verwaarloosde benamingen.

Een zeldzaam, geelkoperen muntstuk van 1756, ter grootte van een vijffrankstuk, den E. H. Julius Bouten, onderpastoor te Hemixem, toebehoorende, geeft in randschrift te lezen: « Petrus Joannes Carolus Meyers, *erflaet* van s'Hertoghen Domynen. »

Geruimen tijd bleef het den bezitter een raadsel, wat of dit woord *erflaet* wel bedieden mocht. De benaming van *laet*, verre van aan *lijfeigene* of *pachter* te doen denken, gold voor die mannen van hoogen rang, in het Fransch *chefs de banc secondaire* geheeten, welke als rechters uitspraak doen in familie- en eigendomszaken waartoe de Schepenbank van voorname heerlijkheden niet bevoegd was, zooals nog ten overvloede blijkt uit onze opsporingen: « Wy, Jacobus Lauwers ende Marcus de Laet, *laethen* vanden heere grave van Cruyckenborghe, in syne grondheerelyckheit ende *laetbancke* van de parochie van Berghen, gelegen byde stadt Antwerpen, doen te weten, dat voor ons gekomen ende gecompareert syn..... » (3)

(1) Proceszakje D 5150.

(2) Stadsgebod.

(3) Scabinale Protocollen, sub Huybrechts, 31 Maart 1745.

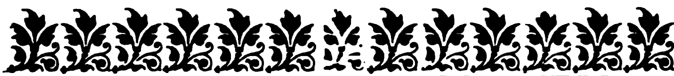
De enkele voorbeelden, die wij terloops uit onze aanteekeningen opraapten, mogen volstaan, om den lezer eene gedachte te geven van hetgene wij vurig wenschen te zien tot stand komen : eene school, namelijk, van opdelvers en taalkuischers, wien het nageslacht een schrijn vol kostbaarheden zou te danken hebben, kostbaarheden die des te meer glans zouden verspreiden over en des te grooter waarde zouden bijzetten aan onzen taalschat, naarmate er meer toewijding, meer degelijke liefde aan 't werk besteed werd.

Het is zoo schoon, het gevoel van een kind, dat alles opofferen durft voor 't redden en steunen van zijne moeder; het is zoo schoon, zegt mevr. de Staël, eene grenzenlooze liefde te zien toedragen aan de moedertaal. Laat dan, mijne lezers, die liefde opbruischen te allen kanten : in de verdediging, in de zuivering, in de verrijking van uwe taal, en laat ons de zoete hoop, dat wij mogen toepassen op onze moedertaal wat Kemper zegde van zijnen geboortegrond :

Zou 't land, door zooveel kunst ontworsteld aan den vloed,
Door deugd en goede trouw ten tempel uitverkoren,
Door zooveel bloed bevrijd, geschraagd door zooveel moed,
Nu roemloos ondergaan? Neen, eindloos Alvermogen!
Keer af — keer af den slag, die Neêrlands hoofd bedreigt!
Gij hebt het aan de zee, Gij aan 't geweld onttogen;
Van U slechts wacht het hulp, Gij wenkt: de noodstem zwijgt!...
Doch staat 's lands val in 't boek van Uw besluit geschreven,
Verzacht geen hulp de wond, die Gij zoo vaak genas :
Laat dan voor 't minst dit volk, aan 't lot ter prooi gegeven,
Zoo groot zijn in zijn val, als 't in zijne opkomst was!

Antwerpen. EDWARD POFFÉ.

LOUIS COUPERUS.

II.

Majesteit,
Wereldvrede.
Hooge Troeven.

IN de Academie der letteren, behoort Louis Couperus tot « *le parti des ducs* » zooniet door de geboorte, ten minste door de strekking, door den gedachtenkring en door de wereld waarvan hij de historiograaf en de psycholoog is. Geleidelijk is hij in zijne romans opgegaan uit de hoogere klas der burgerij tot de aristocratie, tot de hoogste aristocratie : koningen en keizers.

Hij ook, even als het grootste aantal der hedendaagsche schrijvers, is niet onaangeroerd gebleven door den politieken strijd die woedt om ons henen, en al schrijft hij zelf in de voorrede tot « *Wereldvrede* » dat hij alleen in dit werk — verschijnend in den *Gids* juist toen het zevende vrede-congres gehouden werd — een artistiek doel beoogde, toch wil hij die voorrede niet eindigen zonder zijn innige sympathie uit te drukken voor die prachtige idee van vrede op aarde, medegesleept in die atmosfeer van medelijden die waait over alle landen. Ook zijn *Majesteit* en *Wereldvrede*, evenveel een studie van onzen hedendaagschen politieken toestand, als een studie van een menschenziel. Couperus is niet de psycholoog der groote massa, niet omdat de zoo

ingewikkelde ziel van het volk door hem niet begrepen wordt, maar omdat zijn temperament gansch van fijnheid, gansch van conservatieve aristocratie is. Hij houdt zich het liefst bij de studie van éen wezen, van éen karakter, en in die studie is hij een meester, naast de grootste vreemde meesters. *Een Zieltje*, *Noodlot*, *Eline Vere*, zijn parelen in zijn letterkundigen schat, parelen van grooter waarde misschien dan zijn drie laatste romans, *Majesteit*, *Wereldvrede* en *Hooge Troeven*, waarin fantaisie en conventie een veel grootere plaats innemen. Toch koos ik deze laatste werken om Louis Couperus als romanschrijver te schetsen, omdat ze het dichtst bij ons zijn, omdat ze het meest opgang maakten en omdat ze zoo treffend kenschetsend zijn voor het karakter van den schrijver.

Met zijne romans nam Louis Couperus in de hedendaagsche Nederlandsche literatuur een afzonderlijke plaats in, en reeds buiten de grenzen begint zijn naam beroemd te worden. Hij is een meester, want hij is zichzelf in ideeën, in vorm, in stijl. Men gevoelt niet meer in hem den invloed van een ander personaliteit — vroeger leed hij wel ietwat aan Bourget — maar alleen dien van de toestanden, van het midden. *Eline Vere*, *Noodlot*, *Een Zieltje*, *Een Illuzie*, *Extase*, getuigen hoe invloedrijk het moderne leven op hem was; in *Majesteit*, treedt die invloed nog helderder op den voorgrond.

De scene van het onderwerp is in een rijk van verbeelding : het keizerlijke Liparië, een land, half romaansch, half germaansch, dat zich zou uitstrekken van de Adriatische tot de Zwarte Zee, vereenigend onder éen scepter, al de kleine staten der Balkanen. Het zijn beroerde tijden; provinciën zijn overstroomd door den machtigen Zanthos — een stroom als de Donau — de armoede is groot en over het land waait een adem van opstand. Aan het hoofd van dit rijk staat een autoritaire keizer, Oscar, heerschend volgens de oude beginselen van absolutisme, wars voor alle hervorming die eenigzins zijn autocratie aantast. Twee zonen schonk hem zijn

vrouw, de keizerin Elisabeth : Othomar, de kroonprins, slanke fijne figuur, heel van zachtmoedigheid, met een moderne ziel, beeld zijner moeder, antithese van zijn vader, en Berengar, klein ruw ventje, een kind nog, maar brutaal, autoritair reeds als Oscar, vertegenwoordiger in miniatuur, van gansch het geslacht keizers die zich op den troon van Liparië opvolgden in het principe van alleenheersching. De fabula van het verhaal, ontlast van al de bijgevoegde inwikkelingen die de karakters van de personen ophelderen of nauwkeuriger schetsen, vereenvoudigt zich tot den innerlijken strijd van Othomar die, na de ellende die hij zag in de overstroomde provinciën, na den opstand dien hij hoort woeden om zich henen, afstand wil doen van zijn kroonprinselijke rechten ten voordeele van zijn broeder, beter geschikt volgens hem, om den last te dragen van de keizerlijke kroon, en om te regeeren met ijzeren hand. Maar de dood van Berengar en daarna de geweldige dood van Oscar, vermoord in den schouwburg, verijdelen het plan van Othomar, die medegesleept in de tragedie der feiten, verplicht wordt de treden van den keizerlijken troon op te stijgen — zijn Golgotha.

Die eenvoudige fabula loopt door een reeks intrigues die ons een zeer kleurrijk beeld schetsen van het leven — het lastige leven van conventie, van dwang, — dat meestal in koninklijke of keizerlijke hoven nog zoo middeleeuwsch heerscht. Maar even als de oplossing van een problema van algebra ontwikkelt zich de karakterontleding van Othomar. Geen verre loopjes buiten het onderwerp, maar één rechte baan, waarop Othomar zijn weg gaat onder den last van zijn Majesteit. Het toeval wilde dat ik tegelijkertijd met *Majesteit*, *le Mariage de Loti*, van Pierre Loti las, en onwillekeurig maakte ik de vergelijking tusschen dien zeeofficier, man van mathesis, van exacte wetenschappen, die in zijn roman de grilligheid toont van een vrouw, die allerlei zijwegjes inslaat, en waarvan het boek gelijkt op het kronkelend speurpad van een jachthond, en dien dichter, man van

fantaisie, die zijn roman schrijft met de logische nauwgezetheid van een wiskundige. Het is inderdaad een eigenschap die Louis Couperus in zijn voorafgaande romans en nu in zijn *Majesteit* in een hooge mate bezit, die logica in de ontwikkeling van zijn karakters.

Ik heb dikwijls aan Hamlet gedacht toen ik *Majesteit* las, en Othomar, hertog van Xara, is nauw verwant met den zoon van koningin Gertrude. Beiden zijn uitstekend ontwikkelde en verstandige geesten, maar lijden aan melancholie en aan een zekere ontmoediging veroorzaakt, bij Hamlet, door een pessimistische philosophie hem ingeboezemd door het verderf van de wereld in het algemeen en van zijn naaste bloedverwanten in het bizonder; bij Othomar door den schrik die de regeering van een rijk als dat van zijn vader hem aanjaagt in den toestand waarin het zich bevindt : noodzakelijkheid van het gebruik van geweld wanneer gansch zijn natuur slechts van zachtheid is. Beiden, Hamlet en Othomar staan voor een last te zwaar voor hun schouders, beiden worden als ziekelijk onder den invloed van de onophoudende werking van hun geest die zoekt, zoekt naar een oplossing, beiden lijden aan een soort nevrose die ze moreel zwak maakt, tot de gedachte van zelfmoord toe, en ze komen slechts tot handelen ten gevolge van een geweldig middel. Hamlet slaat zijn oom, moordenaar van zijn vader, in de opgewondenheid van zijn tweegevecht met Laërtes. Othomar put zedelijke kracht uit den dood van zijn broeder Berengar en van zijn vader. Nog een ander punt van gelijkenis dient aangewezen te worden, namelijk de afkeer van beiden voor liefde. Hamlet heeft, zoodra hij door die moreele zwakte aangetast wordt, slechts woorden van spot voor Ophelia, zelfs woorden van obsceniteit. Othomar bemint geen vrouw uit reine liefde, en knoopt hij eens een liefdebetrekking aan, dan is het een onkiesche betrekking met de gravin van Yemena, een hysterische vrouw van passie, dwepend met liefde.

Verder hoeft de vergelijking niet gedreven te worden, maar ze was eigenaardig om aan te stippen, juist om

de overeenkomst in moreele zwakheid bij de twee prinsen, wat bij Hamlet soms zoo valsch, als krankzinnigheid beschouwd wordt.

Othomar is aan het hof van zijn vader, waar alles nog oud-aristocratisch is, de vertegenwoordiger van den modernen geest. Armoede, nood en onheil heeft hij zien woeden onder het volk in de omstreken van Altara en Vaza, waar de Zanthos de streek overstroomd heeft, en die ellende heeft hem diep, te diep, geroerd. Hij ziet de noodzakelijkheid in van verbeteringen in den toestand van het volk; hij wil hervormingen, hij wil al het geluk in eens, maar besluiteloos staat hij voor de massa hervormingen die zich opdringt, en in een oneindig wee zinkt hij neder voor zijn machteloosheid. Soms ontwaart hij met schrik dat hij instemt met de ideeën uitgedrukt in socialistische brochures, en zijn moderne geest uit zich dan ook in het besluit dat hij neemt, het soort Phalanstère te bezoeken dat bij Castel-Vaza, prins Zanti — nu Zanti *tout court*, — ingericht heeft, en waar de lieden, geteisterd door de overstroomingen, leven volgens de leer van het collectivisme. Graaf Tolstoï diende Couperus wel tot model voor zijn Prins Zanti, een droomer, een groote apostel-figuur, apostel van zijn ideeën over samenleving, een dweper die gansch zijn fortuin opgeofferd heeft om zijn stelsel te verwezenlijken. Dit bezoek aan Zanti was Othomar bijna noodlottig : een man poogde hem te vermoorden. Een officier uit het gevolg van den kroonprins schoot den moordenaar neer. Die aanslag werkte op Othomar gansch verkeerd : geen woede, geen zucht naar wraak, naar wreede straf voor de aanhangers van die anarchistische theorië, ontstond in hem, maar een oneindige wanhoop, omdat het volk niet begreep hoe diep hij het beminde. En van dat oogenblik af ziet hij zijn zwakheid in om als keizer te regeeren, als een keizer met ijzeren hand, en neemt hij het besluit, afstand te doen van zijn rechten van kroonprins, ten voordeele van zijn broeder Berengar.

Fijn geteekend, door nietige trekjes, is het karakter

van dit jong prinsje, dat reeds, alhoewel kind nog, zoo een hoog denkbeeld heeft van zijn keizerlijke waarde, dat in woede ontsteekt omdat de schildwacht niet iedermaal prezenteert als het, krijgertje spelend met zijn vriendjes, voorbij hem loopt. In dat kind vindt Othomar den geschikten opvolger voor zijn vader, den man der toekomst die, als alles strijd zal zijn tusschen burgerij en adel, en tusschen deze twee en de laagste klas, niet aarzelen zal, al was het ook door geweld, de oude en autocratische rechten van den Keizer, ongeschonden te behouden. Zoo groot is in Othomar de schrik voor de keizerlijke kroon dat hij zelfs een oogenblik — in die hoog dramatische scene waar hij zijn vader met zijn voornemen van troonafstand bekend maakt — er aan denkt zich om het leven te brengen.

Die strijd in het gemoed van Othomar is op zich zelf reeds een zeer tragische brok, maar zou toch eentonig worden in een roman van ongeveer driehonderd bladzijden. Zonder eenmaal de prachtige eenheid te breken, zonder eenmaal het leitmotiv te verlaten, wisselt Couperus zijn verhaal af door episoden die zich alle nauw aan het onderwerp verbinden, als de avontuur van Othomar met gravin Yemena; als het bezoek in de nederzetting van Zanti; als het huwelijk van Othomar met zijn nicht Valérie, roerende schildering van die vorstenhuwelijken, niet het gevolg van dat edel gevoel der liefde, maar van conventie, van diplomatie, van den wil van het opperhoofd der familie; en verder dan Berengar's en Oscar's dood. Dat alles weeft zich om de fabula en maakt van het geheel een onophoudend boeiend verhaal, dat door den sierlijken vorm en de prachtige taal een kunstgenot voegt bij de diepe hartimpressie.

Vorm en taal dragen in dit werk een stempel van majesteit. De moderne manie — en ik noem Van Deyssel, Albert Verwey, Willem Kloos en helaas Frederik van Eeden laatste manier — liefkoost te veel den ingewikkelden, verwrongen vorm en de duistere, raadselachtige

taal, om niet luidop hier te roepen hoe aangenaam het is zich te bevinden voor een gezonden, regelmatigen stijlbouw, voor een heldere aaneenschakeling van klare woorden, die aanstonds op een preciese wijze, de idee door den schrijver uitgedrukt in den geest van den lezer afteekenen. De fijnste, de zachtst getinte schakeeringen van een materieel of een moreel iets, de subtiliteiten van een zielstoestand die zoo vaak bij andere moderne schrijvers aanleiding zijn tot duisterheid in de taal, brengen Louis Couperus' geest niet in de war. En indien ik er hier den nadruk op leg, is het omdat hij zelf in andere werken, in « *Een Zieltje* » namelijk, wel eens aan die manie leed.

Al loopt zijn stijl niet in het ons gewoon, alledaagsche spoor, en kan daardoor, even als al wat nieuw is, verwrongen schijnen, toch gevoelt men aanstonds na de lezing van eenige bladzijden, hoe harmonisch, hoe gebonden, ineengeschakeld als een keten hij is, en dat ten gevolge van een mild gebruik der deelwoorden, gebruik dat misschien wel ietwat tegen het genie van de taal is, maar dat hier zijn rechtvaardiging vindt in het bekomen effekt. Het genie van de taal is het genie van de schrijvers en de uitzondering wordt regel door de kracht van een talent.

Met een bizondere intensiteit doet zijn stijl den kleurenrijkdom en de scherpte der lijnen van de voorwerpen onder de felle zuiderzon voor onze oogen leven. Boomen, bergen, huizen, teekenen zich in het Zuiden, scherp op den staalblauwen hemel af, de kleuren zijn geweldig, ieder voorwerp staat op zichzelf, smelt niet weg in een ander, zooals het in onze mistige streek meest gebeurt. En dat toovert Couperus zeer plastisch voor het oog. Hij teekent met breede trekken, schildert met geweldige kleurvlekken; zon, trillend leven, golven licht, overstroomen zijn landschappen.

Schrijvers zijn vaak als kinderen : kinderen willen immer weten, indien de held aan het eind van het boek dat ze lezen, niet sterft, wat er verder met hem gebeurt; schrijvers hebben het lastig soms, hun geliefdkoosden held te verlaten : vandaar die talrijke « *vingt ans après* » in de literatuur. Othomar was Louis Couperus lief geworden, en de groote bijval die *Majesteit* begroette, bewees hem dan ook dat zijn liefde gegrond was. Is het nu om aan de nieuwsgierigheid der kinderen te voldoen, of om gebruik te maken van den luidruchtigen bijval van *Majesteit*, dat de schrijver zoo aanstonds een vervolg liet verschijnen op dit laatste werk ? De groote literaire eerlijkheid die Couperus kenmerkt, doet me aan die veronderstelling twijfelen, en ik wil dan maar liever aannemen dat *Wereldvrede* het gevolg is van die groote voorliefde die schrijvers in het algemeen, koesteren voor een held die hun eenig applaus verwierf. Dit was ook het geval voor Alphonse Daudet, die het noodzakelijk vond, na *Tartarin de Tarascon* en *Tartarin sur les Alpes*, nog *Port-Tarascon* te schrijven : de held moest sterven. En gansch verkeerd is de uitslag geweest; na de lezing van *Port-Tarascon* luidt de indruk : ik wou dat ik dit boek niet in handen genomen had.

Zoo erg is het wel niet met *Wereldvrede*, maar toch wordt men aanstonds getroffen door een zekere slordigheid in de conceptie; door de haast der uitvoering en door de afwezigheid van die prachtige eenheid die heerscht in *Majesteit*. Er zijn in *Wereldvrede* twee afzonderlijke romans, die de schrijver door de indeeling van zijn werk bijna zelf aanduidt : de proloog, het intermezzo en de epiloog vormen nagenoeg één roman uit; het eerste en het tweede hoofdstuk nagenoeg een tweeden roman. Deze indeeling is natuurlijk niet zoo systematisch en die twee romans zijn niet zoo brutaal afgepaald, ze loopen wel ietwat door elkaar.

De zielstoestand van Othomar, eens dat hij in het

keizerlijke harnas zat, was zeker een onderwerp dat de nieuwsgierigheid van den lezer moest prikkelen en de pen van den schrijver moest in verzoeking leiden, maar, het was ook een onderwerp dat — na *Majesteit* — voor lezer en schrijver een groote desilluzie in zich kon dragen. Die desilluzie was voor mij in *Wereldvrede.*

We vinden Othomar terug op het oogenblik dat een Vrede-Congres te Lipara gehouden wordt. Zijn hart is vol hoop en vol jubel, en met Wlenzci, een apostel van den vrede, — een Jules Simon in de Balkanen — dweept hij met die idee van het Vrede-Congres, waarvan hij zooveel verwacht voor het geluk van zijn volk en van alle volkeren. « De vrede aan de menschen, de Hemel aan de aarde. » dat is zijn visioen. Hij wil dit Congres vereeren met zijn beteekenisvolle tegenwoordigheid Zijn droom die immer ietwat abstract was neemt nu een vatbaren vorm aan : de algemeene ontwapening van alle landen. Zoolang hij onder den onmiddellijken invloed is van Wlenzci, zoolang hij in de opgewondenheid leeft van de dagen die het Congres voorafgaan schijnt hem die droom uitvoerbaar; maar eens dat hij alleen terug in zijn kamer zit na dat Congres waar hij gansch alleen als gekroonde vorst tegenwoordig was — al de andere vorsten waren beleefd de uitnoodiging ontloopen — wordt hem zijn droom utopie, en de ontgoocheling slaat zijn ideaal, wanneer de diplomatie van vreemde rijken hem doet begrijpen dat er dan slechts een zwakke hoop van algemeene ontwapening zou zijn, als Liparië eerst het voorbeeld gaf en haar leger licencieerde. Voor zoo een gewichtig besluit schrikt Othomar af. Hij ziet rondom hem, volkeren die zich noemen vrienden, maar die begeerig loeren op brokken van zijn rijk, en hij durft niet die verschrikkelijke verantwoordelijkheid op zich te nemen, en zinkt neder in zijn troon van machtigen keizer, hopeloos en oneindig droef voor zijn onmacht.

Het karakter van Othomar is niet gewijzigd door de toestanden : uit de handeling en uit de bladen uit

zijn gedenkschriften die nu en dan het verhaal afwisselen, treedt hij immer op als de zwakke hertog van Xara uit *Majesteit*, met een « ziel vol onmacht en vol twijfel en weemoed om verwelkende illuzie. » Daardoor is Othomar in *Wereldvrede* slechts eene « redite » van Othomar in *Majesteit*. Dit schijnt Louis Couperus onwillekeurig begrepen te hebben, want de ontwikkeling van het karakter van zijn held wordt op het achterplan geschoven door twee episoden die het grootste gedeelte van het boek innemen en die geheel en al buiten het hoofdfeit staan of er slechts door een lichten draad aan verbonden zijn.

De eene episode brengt op het tooneel de dochter van prins Zanti, dien we reeds in *Majesteit* ontmoet hebben. Vera Zanti heeft eenigen tijd bij haar vader in zijn collectivistische colonië gewoond en werd daar uitgehuwd volgens de leerstelling van het vrije huwelijk aan Melena Axel. Na den dood van haar vader met wien ze verbannen was, gebeurde er een ommekeer in hare denkbeelden over samenleving : zij zwoer hare socialistiche theorieën af, verliet haar man, en kwam met haar zoontje terug naar Liparië, waar ze, als prinses Zanti, in den adeldom de plaats innam, waartoe haar hooge titel haar recht gaf. Dan leeft ze te Lipara het koortsachtig leven van feesten en genot. Op eens begint de revolutionnaire beweging weer te woeden door het keizerrijk Axel Melena, haar man, die als anarchist in den opstand gemengd is, komt haar meermalen om geld eischen, en wanneer Lipara te vuur en te vlam staat en Vera Zanti op het punt is te vluchten naar het buitenland met prins Edzard, verschijnt Melena opnieuw, eischend ditmaal niet alleen geld, maar haarzelf. Zijn oude ruwe passie, opgezweept door jaloezie, is in hem ontwaakt, en als ze weigert met hem te vluchten, schiet hij haar neder in haar paleis, dat vlammen reeds omringen. Deze boeiende dramatische episode, flikkerend als een bliksemstraal — iets als *Cavalleria rusticana*, — maakt in *Wereldvrede* een roman uit op

zichzelf, zoo tredend op den voorgrond, dat die episode die in het algemeen plan slechts dienen moet als contrast met de Vrede-illuzie van Othomar, het leitmotiv verdringt. Vera Zanti en Axel Melena zijn de helden van den roman, niet meer Othomar. — De beschrijving van den opstand van het volk is een prachtige brok uit het moeilijke politieke leven onzer dagen; boeiend voor ons voornamelijk, die in ons land, helaas, het misleide volk ook zagen geweldig optreden, brand stichtend in de werkhuizen, en ook het geknal hoorden der geweren, het getrappel der paarden en de kreten der getroffen muiters.

De andere episode, die voor een nietig feit als dat wel te talrijke bladzijden inneemt, verhaalt een kleine hofintrigue, te onbeduidend om de oplettendheid af te trekken van wat eigenlijk de basis van *Wereldvrede* is, namelijk de tragische toestand van Othomar voor de werkelijkheid. Het is er te doen om het optreden of niet optreden te Lipara van een Fransche lyrische kunstenares, Estelle Desvaux, die eens betrekkingen had met prins Lohe, den eersten, maar om staatsredenen afgewezen verloofde van Valerie, Othomar's vrouw. Dit gaf Louis Couperus aanleiding tot de door hem zoo geliefkoosde beschrijving van het mondaine leven, dat factice leven met allerlei belachelijke nietigheden, en ook ter gelegenheid van een bezoek van Estelle Desvaux in den Dom aan den keizerlijken juweelenschat, tot de nog meer geliefkoosde beschrijving van prachtige voorwerpen, van goud, zilver, edelgesteenten, tinteling van diamanten en paarlen.

Een « Deus ex machina » maakt een einde aan *Wereldvrede*. De zwakke Othomar, nu eens uitroepend als een fatalist : « men kan geen anderen weg gaan dan dien men moet, » dan eens dwepend met den vrede als een idealist, als een droomer, staat na den opstand, gansch machteloos voor de nieuwe toestanden. Een man redt hem : Ruxodi, gouverneur van Lycilië, de eenige provincie waar geen beroerten plaats grepen.

Ruxodi is de vertegenwoordiger van de werkzame, gezonde burgerij, zonder de utopieën van het opgehitste lage volk, zonder de vooroordeelen van de hooge aristocratie. Ruxodi neemt als Rijkskanselier de regeering in handen en in de toekomst vermoedt men voor Liparië een periode van rust in werkzaamheid.

Mag men in *Wereldvrede* op enkele prachtige bladzijden wijzen, als de beschrijving van den opstand woedend voor het keizerlijke paleis en de tragische verschijning van Othomar op het balkon, toch is de algemeene indruk dat *Wereldvrede* niet zoo hoog staat als *Majesteit.*

Er is ongetwijfeld in *Wereldvrede* meer « menschelijkheid » meer leven, ik zal maar zeggen, ook meer « melos » en de grootere liefde van den lezer voor één van beide romans, hangt af van het temperament van dien lezer. Doch uit een zuiver estetisch oogpunt beschouwd, spant *Majesteit* de kroon door de eenheid in de conceptie, door de logische ontwikkeling van die conceptie, door den vorm, zoo adequaat tot het onderwerp, en door de taal, zoo zuiver en zoo geciseleerd.

De stijl behoudt wel nog altijd zijn karakteristiek: het stoffelijk voorwerp actief optredend als een personage: « Hun gesprek ging met hen mede. » « Om het kasteel, breed heen, traptreden zich de granieten terrassen; » het adjectief vervangen door het substantief; « op de duisternis van het bosch..., » « een hoogheid van woorden »; maar die manier van schrijven die in *Majesteit* door hare gematigdheid zoo verleidend is, wordt in *Wereldvrede* systematisch aangewend, zoodat die overdaad van originaliteit soms wel een fout wordt. Terloops wijs ik hier ook op het begin van het Intermezzo, waar Louis Couperus vervalt in banale, duistere phraseologie, een soort concessie aan de school van van Deyssel en van Fred. van Eeden. — Ook is de stijl in *Wereldvrede* soms zeer slordig. Een enkel voorbeeld: « aan iemand van het hof vroeg hij (het jong zoontje van Othomar) nooit en door geen adjudant zou hij gedragen willen worden » is een volzin in den

aard van het belachelijke: « Si cela peut faire ton bonheur, sois le. » Een zelfde woord wordt soms tot vervelens toe herhaald, zonder noodige effektreden, zoo in het begin het woord « wijde » dan verder « voelde » en verder « studeerkamer », een bewijs van haastig schrijven, en onvoldoende overzicht.

« *Hooge Troeven* » is het derde deel van die trilogie, waarin Louis Couperus zijn factice wereld van keizers en koningen ontleedt. Ik zeg factice, want om met een woord van Couperus zelf te spreken, « vorsten zijn hooge menschen die eenieder ziet en kent, maar ziet van verre en nooit kent in ware zuiverheid » en het is zeker niet het burgerlijke hof van den Haag dat hem tot voorbeeld kon dienen voor zijn beschrijvingen. Hoe vleiend het kan schijnen voor de verbeelding van Couperus dat hij zoo « de toutes pièces » een wereld schept, toch geloof ik dat het goed zou zijn voor zijn roem, deze wereld een weinig in rust te laten, want elk nieuw werk in dien aard, vermindert de waarde van *Majesteit*. De lezer begint te wel het « procédé » te kennen, de « ficelle ». Hij ziet te wel aan welke koordjes de poppen hangen, en vermoedt langzamerhand dat al die hooge lui, slechts keizerlijk en koninklijk verniste burgertjes zijn. « Aimez vous les rois? On en a mis partout. »

Alleen staande zou « *Hooge Troeven* » een zeer lieve novelle zijn, maar in de schaduw van *Majesteit*, is het slechts een novelletje. De eerste lijnen verraden den auteur: « De villa scheen verlaten, zich vierkant breed uitbreidende met lange zuilen galerijen, » dan komen « bronzen leeuwen » « marmeren terrassen. » Immer de Couperus van *Orchideeën*, van *Majesteit*, van *Wereldvrede*, voor wien de wereld één colonnade, één terras, met daar tusschen niets dan blauwe meren, en daarboven één roze hemel in onophoudenden dageraad,

schijnt geworden te zijn. Het midden waarin zijn vorstelijke personages zich bewegen brengt natuurlijk zoo iets mede, maar het zal den lezer wel geoorloofd zijn die uniformiteit vervelend te vinden en te snakken naar een regenbui die eens al die vorstelijke personen zou overrassen en ze doen plassen in de modder.

De twee helden van *Hooge Troeven* zijn ontleend aan de moderne geschiedenis. Alexandra is de koningin Nathalie van Serbië; Wladimir, is haar zoon Milan.

Alexandra is verbannen uit Thracië op het eiland Paxos. Zij houdt er haar hof en hoopt dat de Staten van Thracië haar eens in triomf zullen terug roepen. Wanneer haar zoon Wladimir, die als koning regeert, haar komt bezoeken, verwachtte zij dat nieuws van hem, maar Wladimir schijnt er geen lust in te hebben te regeeren onder de voogdij van zijn moeder. Dan besluit Alexandra hooge troeven te spelen en op den val van haar kind, haar troon op te richten. Ze kent haar zoon, een brutalen, onbesuisden kerel, die immer het tegenovergestelde doet van wat men hem aanraadt te doen, ze weet dat hij dol verliefd is op één harer hofdames, Elena, en dat hij het in het hoofd heeft die te trouwen. Ze weet ook dat zoo iets een mesalliance zou zijn die Wladimir zijn troon kosten kan, en aanstonds dwarsboomt ze haar zoon en verwittigt ze Othomar, keizer van Liparië, van zijn voornemen, met de geheime hoop dat deze zulk een brief zou schrijven aan Wladimir, dat de jonge vorst erbij in woede zou ontsteken, « rood zou zien, » en trots keizer en mogendheden toch zijn zin doen. Alles schijnt mede te werken tot de uitvoering van dat plan. Wladimir heeft, in de opgewondenheid van een bloemenbal, aan de jonge Elena voorgesteld met haar te vluchten. Elena — een zwakke natuur die verliefd is op Wladimir omdat hij zoo brutaal is, heeft aanvaard. Maar 's morgens is er een ommekeer gebeurd in het nuchter gemoed van Wladimir — misschien wel omdat Elena toestemde in zijn plan; had zij geweigerd hij zou het wellicht

doorgedreven hebben. — Hij verzint een leugen die het vertrek onmogelijk maakt, en besluit het aanbod van keizer Othomar te aanvaarden die hem uitnoodigt eenigen tijd te Lipara te komen doorbrengen, wat voor onmiddellijk gevolg zal hebben het huwelijk van Wladimir met de prinses van Illyrië. Zoo stort het plan van Alexandra in, zoo ook de droom van Elena, die eens de illuzie gekoesterd had, koningin van Thracië te worden.

Hooge Troeven is niet een vervolg op *Majesteit* of op *Wereldvrede*. Het eenig verband tusschen het eerste en de twee laatste werken is de scene waar de roman speelt en de maatschappelijke rang der personages. Van de drie helden uit *Hooge Troeven*, Wladimir, Alexandra en Elena, is de eerste het best geteekend. Het portret van Wladimir is met zulke scherpe, sprekende woorden afgemaald, dat men aan éen van die prachtige antieke Romeinsche penningen denkt.

Elena is een zwak schepseltje dat eensklaps sterk wordt, moedwillig zelfs wanneer zij zich gesteund voelt door de liefde van den jongen vorst.

Alexandra is een intrigante, van wie de zucht naar heerschappij, alle moederliefde verwurgt. Dat gaat niet tot de wreedheid van een Brunehault of een Fredegonde ; hare ziel is niet een eenvoudig slechte, maar een zeer complexe, met al de nerveuse ongezonde grilligheid van de moderne ziel.

Maar de bewegingen van die personen in den roman schijnen van zoo weinig belang. Ze zijn daar slechts als « accessoires » voor de beschrijvingen, gelijk een schilder soms een levend wezen plaatst in een landschap.

Hoe gedocumenteerd de beschrijvingen van Louis Couperus ook zijn in *Hooge Troeven*, ze laten den lezer die reeds *Majesteit* en *Wereldvrede* las, koud door hare eentonigheid en door hare stelselmatigheid. Ik ontken aan de beschrijving van het bloemenbal in *Hooge Troeven* volstrekt hare waarde niet : de verzameling van edellieden gecostumeerd in bloemen van allerlei aard, volgens teekeningen van Walter Crane, is waarlijk feeë-

risch; maar immer dezelfde paleizen, immer hetzelfde wit marmer, immer dezelfde hemel, hetzelfde meer, dezelfde boomen, en over het algemeen dezelfde personen zich bewegend in een wereld waarvan de gedistingueerde nietigheden banaal worden, dat verveelt.

Majesteit was de epische, statige kruisgang van een prins; *Wereldvrede* de bange kreet van oproer en klassenstrijd; *Hooge Troeven* is een banaliteit. Ik heb me te vergeefs afgevraagd bij voorbeeld, welk belang de lezer er kon in stellen, te weten op het einde van *Hooge Troeven* dat Prins Edzard zich aan den intendant beklaagt over zijn geringe appartementen en dat koningin Alexandra hem die geeft waarin vroeger hare hofdame Elena verbleef! Zulke dingen zouden ons onverschillig laten bij een schrijver van vierden rang. Als men ze bij een Couperus ontmoet, betreurt men dat.

Tracht men nu die analyse van het talent van Couperus saam te vatten in enkele kenschetsende woorden, dan zijn de karakteristieken : objectiviteit, aristocratie, subtiliteit in de psychologie en adequaat tot deze twee laatste karakteristieken : verhevenheid en fijnheid in vorm en taal.

Als ik op het einde dezer enkele bladzijden een wensch mag uitdrukken, dan is het, Louis Couperus te zien terugkeeren tot de werkelijke wereld van zijn vroegere romans, tot die studiën uit *ons* leven, uit dat leven waarvan we iederen dag de zoete streelingen voelen of de zweepende slagen, tot dat leven dat ook zijn helden heeft, helden voor ons veel grooter dan die uit de trilogie koningenromans, omdat we die kennen in de werkelijkheid en de andere slechts vermoeden in de factice wereld door den schrijver geschapen, en ik twijfel er niet aan, of vroeg ik aan L. Couperus, wie acht ge de grootste : Valerie, of Eline Vere, zijn antwoord zou luiden : Eline Vere.

H. DE MAREZ.

DE ZUCHT NAAR GLORIE IN DE KUNST.

DE H. Thomas van Aquinen, dat licht der wetenschap, heeft een woord gezegd dat treft door zijne diepte en in eenige lettergrepen uitdrukt wat anderen, in vele bladzijden zoo klaar niet zouden uiteenzetten :

« De nederigheid is de waarheid. »

Is de zucht naar glorie toegelaten in de kunst? Ja zeker. Kwetst zij de nederigheid zooals deze daareven bepaald werd? Ik geloof het niet.

Er zijn lieden die alleen voor de glorie werken. Wat hun verteert is niet de zucht naar het ware, het schoone, het goede, maar wel de brandende koorts naar alles wat gerucht maakt rond hunne namen, en die, verre van een spoorslag te zijn tot heilaanbrengende daden, de bronne is van uitstekende gekheden. Onder dat opzicht staan zij bijna op eene lijn met Erostrates, die, om van zich te doen spreken, den tempel in brand stak die men weet...

Hun ontbreekt de eerste liefde die den waren kunstenaar maakt, want de eerste liefde die het gemoed van den kunstenaar vervult, is de liefde tot het schoone. Aan die zotte zucht naar roem is het verval toe te schrijven dat zich bespeuren laat in de voortbrengselen van vele kunstenaars. Vroeger was de kunst als een strijdperk van den vrede, met kampvechters, scholen, meesters en

rechters. Heden, voor vele jonge beoefenaars der kunst, zijn onze toogzalen een middel om zich te doen opmerken, iets wat men niet altijd meer kan door lange en wilde haarbossen, bleeke gezichten, vette halskragen en slordige kleedij. De bekoorder is gekomen voor die jonge mannen, en daar zij niets hadden van het christendom, noch de herinneringen, noch de gebeden, noch de verwachtingen, heeft hij zijn goud doen klinken, het goud dat door den roem wordt aangebracht...

En zij hebben van onze museum's eene straat gemaakt, waar in 't openbaar markt wordt gehouden van oneerlijke waren, van laagheden, van walgende vuiligheden, en waar niets ontbreekt, zelfs niet de verheerlijking van die gepluimde kraaien, die hunne terugstootende naaktheid bieden aan den kunstenaar die tien stuivers te veel heeft om haar met lijf en ziel te koopen voor zijn werkhuis.

Zij hebben ongelijk de kunst te gebruiken als een voertuig voor de glorie. De wereld biedt de glorie voor min dan voor een kunststuk. Ik ken, op twee stappen van mij, een man, een ezel,... maar hij laat eten. Hij heeft renten, die vent, en van tijd tot tijd, wordt er bij hem een feestmaal ingericht waar de kunst kom eten en drinken. Hij is een man van verstand, die rentier, vraag het maar aan de wijnproevers! Hij zal misschien nog wel tot aan de eerekruisen geraken, en daar hij in 't Fransch laat eten en drinken, komt hij wel eens tot aan de palmen der Academie.

Vraag hem niet naar zijne verstandelijke waarde, nog min naar zijne werken. Beter ware het te vragen naar de oude manen! Maar de man heeft renten en hij laat ze vereten en verdrinken door de kunst.

O ezel! O ezel! O ezel!

Laat mij de deur openen voor twee haakjes.

Ik heb alle genegenheid over voor de ezels. En ik

heb op verre na het gedacht niet, wanneer ik zulkdanige, op roemzucht verzotte gekken, het woord « ezel » naar den kop slinger, ze op gelijken voet te stellen met de langoorige vierpooters die wij kennen. Baläam, de meest rechtstreeksch ingegevene der zieners, deed zijne tochten, gezeten op eenen ezel. David vergelijkt zich zelven aan het lastdier. Toen de Zaligmaker der wereld vluchtte naar Egypte was het een ezel die het heil der wereld droeg, en toen het juichende volk hem, palmen wuivend, Jerusalem binnenleidde, bereed de man der liefde eene arme ezelinne.

Ik heb mij, na dat alles, nooit kunnen verbeelden dat men door het « ezel », naar een waanwijs, ledig domhoofd geslingerd, de afstammeling van dat bevoorrecht ras bedoelde. Ik meen dat men iets veel lager bedoelt, en 't is aldus dat ik hier de benaming gebruikt heb.

Ik sluit de haakjes. Het was noodig u dat te zeggen. Ik spreek geen kwaad van mijn vrienden.

De zucht naar glorie is geene ijdelheid. Zij is eene goede drijfveer voor de kunst, omdat zij gelijkstaat met te verlangen naar het nalaten van eene zegenrijke herinnering in het geheugen der menschen, herinnering gesteund op groote gaven en heerlijke deugden, en door liefde en erkentenis levendig gehouden in de harten en in de geesten.

Aldus is het aan een uitstekenden geest niet euvel te duiden dat hij wensche dat het schoone en het goede in zijne werken gewaardeerd en genoten worden; dat hij in de goedkeuring en in de genegenheid der kenners en der lieden van smaak eene ware voldoening vinde, en zelfs, dat hij, in de beoefening zijner kunst een middel zoeke om voor zich zelven de achting van de eerlijken weg te dragen. Dat is zeer wettig, en vandaar tot de brandende koorts naar roem welke wij hierboven brandmerken is een oneindige afstand.

Een denker heeft gezegd : « De glorie bekoort maar degenen die het hoofd niet hoog genoeg dragen om tot aan haar te reiken. »

Dat is zeer stellig vooruitgezet, maar dat is verre van onbetwistbaar waar te zijn.

Ik geloof zeer wel, — al heb ik ze nooit ontmoet, — dat er lieden zijn die de kunst beoefenen zonder eenige hoegenaamde bekommering om hetgeen men van hen zeggen zal. Ligt dat aan de vorming van hun karakter, aan hunne opvoeding, aan zekere grondbeginnen, aan hunne onthechting van de wereld of aan de wijze waarop zij het christen ideaal verstaan en beschouwen? Ik weet het niet. Maar de onbekende kunstenaar die in de kunstplaten van Sevilla's hoofdkerk de heerlijke vlerken van zijne engelen deed hangen over de plaats die voorbestemd was om zijnen naam te ontvangen, moet er zoo een geweest zijn.

Er zijn in de kunstenaarswereld twee figuren die aantrekken op uitzonderlijke wijze en op het gemoed eenen onweerstaanbaren indruk uitoefenen. Raphaël en Mozart: het christendom, de kunst, de schoonheid, de jeugd van het leven. Beiden zijn kinderen van de Kerk, gevoed met hare moedermelk, groot gebracht in hare leering. Raphaël, aan den vooravond van de scheuringen in de geestelijke maatschappij; Mozart aan den vooravond van de omwenteling in de burgerlijke maatschappij. De eene, in den dampkring van de hervorming, de andere in den dampkring van de groote omwenteling. En beiden, gehecht aan het geloof hunner vaderen, beiden de ziel vol onschuld en teedere liefde tot het goede, beiden, levend als christenen en stervend met de oogen ten Hemel gericht en het hart kloppend van blijde verwachting op den dorpel der eeuwigheid. Beiden, in hun werk, latende trillen van dankbaarheid, den levenssprankel der goddelijke glorie die de vader in den Hemel hun geschonken had.

Twee christene kunstenaars, dus. En beiden, zeggen hunne meest gezaghebbende tijdgenooten, bezorgd als

eenvoudige kinderen om het oordeel der kenners, om de reinheid van hunne kunstenaarsfaam, om de genegenheid en om de achting hunner vrienden.

En Fra Angelico, tegenover den geestdriftigen Ludovíco, die in bewondering uitroept :

« Och hoe heerlijk! Uwe engelen komen uit den Hemel!... »

Grijpt de hand van den hertog, buigt het edelaardig kunstenaarshoofd, en laat uit de diepe oogen een traan vloeïen van dankbaarheid....

In algemeenen zin, en menschelijkerwijze beschouwd, is het onmogelijk dat de kunstenaars onverschillig wezen aan de glorie. En alsof de tijd zelf daarin eene bijna onbetwistbare stelling wilde bewijzen, komt hij en drukt op hun werk de glorie die hun niet geschonken werd binst hun daarzijn.

Indien de naam van Robrecht van Luzarchen leeft in de onuitsprekelijk schoone kathedraal van Amiens; indien het witte standbeeld van Michael Angelo zich verheft in het museum van Florentië; indien Goethe vereeuwigd is te Weimar, Mozart te Weenen, Wagner te Bayreuth, Rubens te Antwerpen; indien Schakespeare slaapt in de indrukwekkende majesteit van Westminster abdij, 't is omdat de glorie onafscheidbaar is van de ware kunst. Die van elkaar willen scheiden met geweld, ware de wetten miskennen van de menschelijke natuur. Overigens, gelijk twee druppelen kwik zouden zij zich terug bij elkaar voegen. Doen het de jaren niet, dan doen het de eeuwen, gij kunt een kunstenaar ontmoeten, die meer dan mensch genoeg is om de glorie onder de voeten te treden. Weest overtuigd dat hij niet bij machte zal zijn haar onder de voeten te blijven houden. Met of tegen zijnen wil zal zij hem ontsnappen en stijgend naar omhoog, haren troon kiezen op zijnen schedel.

Trouwens, het miskennen van de glorie is niet altijd, — en zelfs niet dikwijls — een bewijs van nederigheid. Gewoonlijk zijn het niet dezelfde lippen die luidop zeggen: « Ik ben niemendalle », en diezelfde woorden meteenen zeer stil herhalen in hun eigen gemoed, waar niemand die bekentenis hooren kan.

Het miskennen en verachten van de glorie die de gezellin is van de kunst, de wetenschap, de opoffering, en alles wat op eene uitstekende wijze streeft naar het ware, het schoone en het goede, is dus niet eene volmaaktheid, maar in vele gevallen, eene dwaling. De christene kunst moet voor haar de glorie eischen waarop zij recht heeft. De kunstenaar moet nooit door geen enkele uitdrukking den spot drijven met de glorie, want dus doende kwetst hij zijn eigen zelven, en verstandige lieden zullen verre van dat geestig te vinden, er gansch in zijn nadeel over oordeelen. De glorie is op menige schriftuurplaats beloofd als een loon van hooge waarde. God zelf is de God van glorie. De glans is dus een bestanddeel van Zijne grootheid, gelijk het vernuft, gelijk de scheppingskracht, en indien het Hem behaagt tusschen de millioenen menschen er enkelen uittekiezen met eene meer uitstekende zielekracht, met meer uitstekende geestesgaven, waarom zou dan de glorie die er als de volmaking van is, en den stempel van de bewondering der menschen op het werk der Goddelijke Almacht drukt, waarom zou die glorie zonde zijn?

« Wij moeten het ware, het schoone en het goede beminnen, zei Hello, om deswille van God die de opperste uiting is van het ware, het schoone en het goede. » Al degenen die in de kunstenaarswereld, in de wereld der geleerden, of om 't even waar, werken om van den luister van het schoone, het ware en het goede, een straal, een enkelen straal maar, mee te deelen aan de menschen, werken voor God. Zij verhalen Zijne glorie aan de wereld, en zij zullen blinken in den dag die de verheerlijking zal zien van zijne apostelen. Waarom zouden zij zich dan niet verheugen in de be-

wondering waarmee de wereld buigt voor het deeltje der Goddelijke almacht dat de Voorzienigheid hun toeliet aan de menschen te toonen?

In den tegenwoordigen tijd waarop zoo menig jong kunstenaar zelden van iets anders droomt dan van gevulde geldkassen, is de zucht naar glorie eene borstweer tegen de verleiding van het goud. De kunstenaar die niet werkt voor het geld, is voor velen rijp voor het gekkenhuis, en een leven dat zich niet berekenen laat in klinkende goudstukken, is een dwaas leven. Dante wist dat, en daarom gaf hij in de hel, aan de geldzuchtigen, eene straf die alle vruchtbaarheid van den geest moet dooden door het eentonige van hare marteling. Corneille, op zijne met ijzer beslagene schoenen de straten van Parijs doortrekkend om eenen man te vinden voor zijne waar, is wat grooter dan de gepoederde en gepruikte heeren uit de schitterende hofhouding, dewelke zooveel verzen maakten waarvan niemand meer weet te spreken. Paul Féval, door dertig vrienden in zijne eenvoudige grafstede neergelegd, heeft wat anders de glorie behaald dan de geldzuchtige Victor Hugo, die naar de laatste rustplaats werd geleid, door de leerlingen van al de stadsscholen van Parijs, dewelke, in de rouwrijtuigen waarin men hen gestoken had, — volgens eerlijke getuigen — paardenworsten zaten te eten, en de vuile vellen ervan weg smeten op de baan langswaar de stoet voorbij trok.

De zucht naar ware, zuivere glorie bewaart den kunstenaar in reinheid van geweten, in eerlijkheid van gemoed en in christenheid van streving. Zij is hoegenaamd, — en laat ons drukken op dat woord, — hoegenaamd geen beletsel voor de nederigheid zooals de christen die moet verstaan. De eeuw van Leo X zag om zoo te zeggen den luister der kunst op de hoogte zijner middagzonne. De geslachten straalden van de onsterfelijkheid hunner vernuften; de wereld trilde onder de stroomen poëzij en harmonie, onder den luister der schilderkunst, de bevalligheid der beeldhouwstukken,

de machtige opvatting der steenen boeken, de schat van geleerdheid der perkamenten boeken. Al de schoonheid der Grieksche kunst, al de kracht van het oude Rome herleven, maar stralend in de gloriezonne van het Christendom. De man die een deel van zijn werk gewijd heeft aan de beschrijving van die geslachten, op den weg naar het kapitool der kunst, roept verrukt uit dat een deel van de glorie der bezongenen weerstraalt op zijnen schedel.

En toch schrijft diezelfde man die verrukt is omdat God hem in zijn leven een deel van zijne glorie hechtte in het vurig geloovend hart, in de diepe nederigheid van zijn gemoed :

« O stof, o trouwe stof, zonder hoogmoed en zonder ontbinding, dochter, bestanddeel en beeld van de aarde waaruit ik gevormd ben, die ik gedurig verloochen, die beweegt onder den adem van God, gij hebt mij nooit gezegd dat gij de zon zijt, of de lucht, of het licht, gij geeft u voor hetgeen gij zijt ; gij geeft u zooals gij zijt ; gij zingt uw eigen lof niet, noch gij liegt, noch gij vermindert uwe waarde, o stof, o aarde, o mijne moeder, wat vind ik u bewonderenswaardig tegenover mij. Hoe kunt gij mij dragen, gij aarde die mijnen God gedragen hebt ! » (HELLO, *Philosophie*).

Was die christen die zich verheugde in de glorie, dan niet nederig van harte ?

Ik heb eens, op het laatste uur van eenen stillen herfstnacht, gedroomd bij de boorden der zee, wen de golven beukten tegen den oeverrand. Als Prometheus, gekluisterd aan den bergwand, hing een hoogop en vooruitstekend blok; 't scheen mij als de verpersoonlijking van het menschelijk vernuft, steunend met de hand op de moederrotse en stout het lijf gebogen over de baren, lachend om hunne woede...... Ik zag een zilverenstraal der maan, — de laatste van dien nacht,

— in vale kleurschakeeringen het stoute blok hullen, en 'k dacht in dat zilveren gestreel de bewondering te zien en de hulde van de wereld....

Toen ging de nachtfakkel heen. Uit de torens der omliggende visschersdorpen, en van op de donkere rotsen klonk als een heerlijk concerto van klokkengalmen en vogeltonen. De zeewind krulde in schuim de toppen der beukende baren, en uit hunnen schoot dook de zonne op, de zonne die in gouden tooverkleuren het uitstekende blok hulde, terwijl het overige der rotswanden nog in donkere schaduwen gedoken bleef....

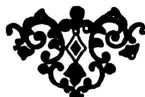
Aldus zag ik voor mijne geestesoogen het werk der kunst voltrokken. Ik zag haar stout het hoofd bieden aan de stormen, ik zag haar beschenen door de bewondere dankbaarheid van het menschdom, ik zag haar gehuld in den straal der goddelijke glorie, dewelke aldus den eindstempel kwam drukken op het werk der Almacht en op de bewondering der menscheid!

En ik heb gejuicht en gebeden:

Heere, verduik mij uwe liefde niet, noch uwe grootheid! Laat mij genieten van uwe glorie, Heer, in de glorie dergenen die gij bevoorrecht hebt in het werk uwer Almacht! Laat mij wonen, Heer, in den tempel van het schoone, van het ware, van het goede! Laat mij nooit de glorie weigeren aan uwe gaven daar waar gij hen veropenbaart in bevoorrechte zielen tot ik, stoffe in de wereld, eens het oneindig glorielied zingen zal, Voor eeuwig!... Voor eeuwig!... Voor eeuwig!

ALLEENE.

Lokeren.

MIDDELNEDERLANDSCHE HANDSCHRIFTEN IN ENGELAND (1).

HET tweede verblijf van de heeren De Flou en Gailliard, op last van de Regeering, te midden der handschriften van 't British Museum, heeft wederom een ruimen oogst opgeleverd. In den loop van het paar weken welke zij aan hun onderzoek besteedden (van 27n Mei tot 11n Juni 1895), onderzochten zij een zeventigtal handschriften, waaronder drij Handschriften met Bijbelvertalingen, negen-en-dertig Getijden- en Gebedenboeken of wat daarop trekt, negen handschriften van meer letterkundigen aard, en het overige lijsten van kruidnamen, cartulariën, en soortgelijke dingen. Aan het geheel is eene inhoudstafel toegevoegd welke — evenals de stoffelijke uitvoering van het 264 bladzijden tellende boekdeel — allen lof verdient.

Éene schifting is noodig.

De heeren De Flou en Gaillard brengen ons een *Verslag*, 't is te zeggen dat zij niet alleen bericht geven over de gedane vondsten, maar ook over de opzoekingen zonder uitslag. Vele onder de handschriften, welke zij vermelden en waaruit zij somwijlen uittreksels geven, hebben voor de Nederlandsche letterkunde weinig of geen

(1) *Beschrijving van Middelnederlandsche en andere Handschriften die in Engeland bewaard worden.* — Verslag ingediend bij het Belgisch Staatsbestuur en de Koninklijke Vlaamsche Academie door KAREL DE FLOU en EDW. GAILLIARD, werkende leden der Academie. — Gent, A. Siffer, 1896. — Prijs fr. 2,00.

belang, en wij zullen er dan ook niet bij stilhouden.

Wat de overige nummers van het Verslag betreft, laat ons vooreerst de aandacht vestigen op het aanzienlijk getal gebeden- en getijdenboeken. Dit slag van handschriften, zoo rijkelijk op al de bibliotheken van het vasteland vertegenwoordigd, is het niet minder rijkelijk in de boekenverzamelingen van Engeland. De pracht waarmede ze door kostelijke teekeningen zoo vaak zijn opgeluisterd, verklaart ons hoe gebeden- en getijdenboeken in zoo grooten getale tot ons gekomen zijn, terwijl van de wereldsche literatuur betrekke'ijk zooveel is te niet gegaan.

Van den anderen kant, daar het gebruik van die prachtige en kostbare versiering eerst in de vijftiende eeuw tot zijn bloei kwam, ligt ook hierin de verklaring voor de hand waarom *bijna geene* gebeden- of getijdenboeken van vóór dien tijd gespaard bleven. Met gretigheid — dit ter loops — zien wij daarom de uitgave te gemoet van een berijmd gebedenboek uit de veertiende eeuw, dezer dagen aangekondigd door een ander lid van de Vlaamsche Academie, Jonker K. de Gheldere.

Het is te hopen dat de beschrijving der talrijke gebeden- en getijdenboeken, welke de twee opvolgenlijke verslagen der heeren De Flou en Gailliard behelzen, aanleiding moge geven tot een uitgebreid onderzoek van dit teenemaal verwaarloosde gedeelte onzer Middelnederlandsche letterkunde. Hoe baden onze voorouders? Welke was wezenlijk hunne opvatting van den godsdienst? Welke soms roerende, soms nuchtere bijgeloovigheden dooraderen er hun overigens marmervast geloof? Wat een schoon werk is er niet bijeen te lezen uit die honderden en honderden om-end-om verspreide gebedenboekjes en dat voor opschrift zoude dragen : « De Heiligen der Vlamingen »!

Nr 9 van de onderzochte Handschriften (Brit. Mus. nr 2692) is een dergelijk Boek der O. L. V. Getijden. « Perkament. 8° formaat. Geschrift van het midden der XVe eeuw. Met beginletters en 13 fraaie miniaturen.

Samen 150 folios. » Zoo luidt de beknopte stoffelijke beschrijving.

De medegedeelde uittreksels uit den Kalender, op fol. 2, laten over de plaats van herkomst geen twijfel mogelijk :

Sporckle : Sinte Amant
Mey : Helich Bloet dach, D.
Sinte Ewout.
Wedemaent : Sinte Bonifacius.
Wijnmaent : Sinte Donaes dach.
Slachmaent : Sinte Ledenaert.

Het Getijdenboekje komt dus van Brugge. De taal is overigens Brugsch door-en-door. Het bevat twee gebeden op rijm. Het eerste, voorkomende op 132 v° tot 133 v°, en beginnende met de verzen :

« Maget Maria ic roupe an hu
Als een groot sondare, hoort my nu, enz.

wordt in zijn geheel medegedeeld. Van het andere stukje werd enkel de aanvang afgeschreven :

Verblijt mi Christoforus, martelare, here,
Verblijt my so lanc so meere.

Eene verheugende vondst mag het eerste stukje genoemd worden. De heeren De Flou en Gailliard hebben er echter geen vermoeden van gehad, dat de dichter der bedinghe welke zij afschreven, een zeer bekende, in zijn tijd wijdberoemde stadsgenoot van hen was : Anthonis de Rovere. Daar de man waarschijnlijk vóór 1460 weinig of niet gedicht heeft, en 't geschrift opgegeven staat als zijnde van 't midden der XVe eeuw, zal men hier wel met een zijner oudste stukjes te doen hebben.

Als dichter van de medegedeelde bedinghe wordt hij uitdrukkelijk genoemd in een Handschrift der Gentsche Hoogeschoolboekerij, waaruit wij het afschreven en in *Biekorf* (Jaargang van 1893) tegelijkertijd met nog een andere bedinghe van de Rovere uit hetzelfde Hs. (Jhesus-

es een zoete gast, enz.) lieten afdrukken. Wij verwijzen naar die uitgave, voor verdere bijzonderheden over de verschillende teksten welke tot ons zijn gekomen. De tekst van het verslag is de vijfde. Er bestaat alle reden om te denken dat het de oudste, de getrouwste is. Op enkele uitzonderingen na komt hij overeen met dien uit het Van Hulthemsche Hs., in den eersten jaargang (1855) van de Dietsche Warande door den heer Angillis uitgegeven. Doch de dialektisch brugsche kleur van de taal is in dien tekst Verbrabantscht geworden, terwijl zij trouw bewaard bleef in het Londensch Hs. De volgende verzen uit dit laatste Hs.

O edele fonteyne, o edele blomme
Bidt uwen suene dat hi niet en domme
Mine ziele huut zinen rijke.
Maria, vrauwe sonder ghelijke
Ic biddu dat ghi soeninghe maect,
Ghi sijt maghet ende wel gheraect,
Tusschen huwen suene ende mie.

worden b. v. in het Van Hultemsche :

O edele fonteyne, o edel bloeme,
bidt uwen sone dat hi niet en doeme
mine ziele ute sinen rike.
Maria, vrouwe sonder ghelike,
ghi sijt maghet wel gheraect;
ic biddu dat ghi vrede maect
tusschen uwen sone ende mie....

De grootste afwijking komt voor aan 't slot, waar de vier gelijkrijmende verzen van 't Londensch Hs. :

Maria, vrauwe sonder doren,
Jhesus was van hu gheboren,
Verzoent ons u kints toren,
Dat wij niet en bliven verloren. Amen.

vervangen werden, in 't Van Hultemsche Hs., door het rijmpje :

Des moet wesen mijn volleest
Den Vader en den Sone en den heilighen Geest. Amen.

gevolgd door eenige regels proza, om de macht van deze bedinghe te doen kennen en den aflaat van

300 dagen welke er mede te verdienen is. Er valt op te merken dat het Gentsche Hs. den tekst afbreekt met *Amen*, onmiddellijk voor dit slot.

Is de aanwezigheid, van de Rovere's stukje in dit Hs van 't Britisch Museum ons welkom als een nieuw stoffelijk bewijs hoezeer de dichterlijke voortbrengsels van den Brugschen metselaar-rederijker in den smaak vielen van zijne tijdgenooten, niet minder welkom is ons de mededeeling, op bl. 179-183 van 't Verslag, van de verzen welke voorkomen op een morsig blad perkament met geschrift van het einde der XVe eeuw. Ook dit zijn verzen van de Rovere, en wel namelijk, een brokstuk van zijn « *Lof vanden heyligen Sacramente* », het tweede gedicht door Eduwaerd de Dene opgenomen, toen deze, tachtig jaar na de Rovere's dood, in 1562, te Antwerpen onder den titel : « Rhetoricaele wercken van Anthonis de Roouere Brugghelinck, Vlaemsch Doctoor ende gheestich Poete, » eene bloemlezing in het licht gaf uit nagelaten verzen van zijn ouderen stad- en kunstgenoot.

Volgens Petit (bl. 212., n° 949) en Campbell (Annales, n° 1634) zou het bedoelde gedicht ook te vinden zijn achteraan den wiegedruk « Die Tafel des Kersteliken leuens. Ter Goude. Ger. Leeu. 1478. 4° ». Waar of echter een exemplaar van dit zeldzame werk mag berusten is ons, tot onze spijt, niet bekend.

In De Dene's toespraak, aan 't hoofd van 't bundeltje, tot « alle Rhetorica conste beminders » deelt hij ons mede dat De Rovere, op zeventienjarigen ouderdom met den titel van « Prinche der Rethorijcken » vereerd, « van doen voort aen artistich op wassende, groeyende ende bloeyende tot scientifique wetentheden » — lezer, haal eens flink adem, vooraleer gij verder leest! — « een wonderlijck lof van den heylighen Sacramente » vervaardigde, « daer vele gheleerde inne verwondert waren, tselue eyndelijck bijden examinateurs van dien, verclaert goet, correct ende oprecht int ghelooue zijnde, in teecken van dyen geapprobeert, gheconsenteert ende toegelaten openbaer inde H. Kercke, tot een yeghe-

lijcx deuotie in ghescriften ghestelt te moghen zijne, heeft dies de fameuse fame vercreghen dat hi genaempt wert : Vlaemsch Doctoor ende Poetich Rethorizien »....

Nu wij dezen verschrikkelijken zin doorwaad hebben, wordt het ons toch duidelijk dat de tijdgenooten van De Rovere dit gedicht wel eenigzins als zijn meesterstuk aanzagen. Gelukkiglijk dat onder De Rovere's gedichten er ook stukken voorkomen, welke onzen negentiend-eeuwschen smaak meer genoegen verschaffen! In elk geval blijkt uit de vergelijking van den tekst van het Hs. met dien der Rhetoricaele wercken, dat deze laatste tamelijk slordig mag worden genoemd, en dat er de taal hare bepaald brugsche kleur heeft verloren.

Bij de bespreking van wat het verslag behelst aangaande De Rovere, hebben wij ons laten medesleepen tot eene uitvoerigheid die ons ongelukkiglijk in de onmogelijkheid stelt naar behooren uit te weiden over verscheidene andere zeer belangrijke nummers. — Vermelden wij dan ook nog alleen het allervoornaamste onder die nummers : — de beschrijving, verrijkt met enkele bibliographische aanteekeningen en met een twintigtal bladzijden tekst bij wijze van proeve, van een kostbaar en tot hiertoe volkomen onbekend gebleven leerdicht uit Maerlant's tijd. Het draagt voor titel : *de Spieghel smenschen behoudenesse*. 't Geschrift is van het begin der XIV[e] eeuw, op twee kolommen, en 't Handschrift, dat ongelukkiglijk verminkt werd en 20 bladen mist, was vroeger opgeluisterd met 198 gekleurde penteekeningen waarvan 36 verdwenen zijn.

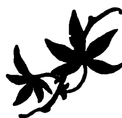
Na lezing van de uitgebreide aanhalingen welke medegedeeld worden, stemmen wij volkomen in met het oordeel van de verslaggevers : « Dit prachtig en merkwaardig gewrocht is geheel in den trant van Maerlant's beste didactische schriften : zelfde stijl, zelfde zwier en meesterschap over taal en rijm. » Zij vermoeden zelfs de hand te hebben gelegd op een werk van Maerlant zelf. Onmogelijk is dat niet. Vooralsnu echter, en zoolang geen stelliger aanduidingen het komen kracht

bijzetten, blijft dat vermoeden slechts eene gissing, meer niets. En daar wij nu juist aan 't kapittel der vermoedens zijn, waarom zouden wij er op onze beurt geen opperen? De bibliographische aanteekeningen op bl. 200 wekken er een bij ons op: namelijk dat de Verslaggevers aangevangen hebben langs alle kanten bouwstoffen te verzamelen, die wel bij hen het voornemen konden doen onderstellen ons eene uitgave te schenken van het door hen ontdekte gewrocht.

Wij drukken de hoop uit en den wensch een dezer dagen in de Verslagen van de Kon. Vlaamsche Academie de bevestiging van dit vermoeden te mogen aantreffen (1).

Brussel, Juli. L. SCHARPÉ.

(1) Tusschen het schrijven en 't verschijnen dezer regelen werd die wensch verwezenlijkt. De bestendige Commissie van Middelnederlandsche letteren, — blijkens het Proces-verbaal der Zitting van 16 September ll., — besliste, « onder voorbehoud van de goedkeuring der Academie, de heeren de Flou en Gailliard te gelasten met de uitgave van het dichtwerk : *Spieghel van 's menschen behoudenisse*, hetwelk men veronderstelt uit de pen gevloeid te zijn van Jacob van Maerlant, en waarvan het eenig bekende handschrift door beide leden te Londen is afgeschreven. »

EEN KELTISCH WOORD OP DIETSCHEN BODEM.

Mijnen achtbaren Heer J. BROECKAERT.

IS het woord *tuin* verwant met het keltisch *dunum* ? vraagt G. Kurth. Ik geloof het niet, antwoordt hij. *Dunum* bediedt altijd *berg* of heuvel.

Wij denken dat M. Kurth ongelijk heeft. Wegens de klanken is er geene zwarigheid : *dunum*, *tuin*, oudhoogd, *zûn*, *zaun* vertoonen ons eene regelmatige klankverschuiving.

Aangaande de beteekenis komen de drie woorden ook geheel en gansch overeen. Men weet wat tuin wil zeggen; de oude Germanen zetten eene dikke haag of eenen tuin rondom de hofstede, die zij bewoonden; vandaar kreeg hunne zate, voornamelijk bij de Angelsassen den naam van *tuin*, *ton*, *town*.

Welnu 't was 't zelfde geval bij de Kelten; de Keltische wisselgedaanten *dûnon* en *dunos* beteekenen burg of slot; 't Gallisch *dûnon*, 't Ierlandsch *dun*, 't Kymrisch *din* staan in deze drie talen met de beteekenis van burg bekend. Αυγυστοδουνον bediedt dus in 't Gallisch den burg van Augustus.

Wij komen hetzelfde woord in onze Germaansche oordnamen tegen. Het dorp *Thuine*, in de omstreken van Lingen droeg in 't jaar 1000 den naam van *Dune*.

In Noord-Brabant ligt er een stedeken *Heusden* geheeten west van den Bosch. In eene oorkonde van 't jaar 1252 heet dit oord *Husdune;* wij erkennen daarin twee bestanddeelen, namelijk het woord *huis* en het Keltisch woord *dûnon*.

't Eerste deel is klaar en duidelijk *huis :* in eene oorkonde van Diederic, *greve van Cleve*, van het jaar 1317 komt benevens den naam van *Heusden* ook het gemeen naamwoord huizen voor. Heusden wordt daar geschreven eens *Huesdin* en eens *Hoesdin*, terwijl de goederen aldaar verleend, aldus vermeld worden : *huesdin*, *tolle*, *heerscap ende alselc goet*.

Dat is een eerste bewijs dat het eerste lid van den samengestelden naam *husdune* ons het woord *huis* vertoont.

Men kent ook den Gelderschen oordnaam *Huussen*, met de beteekenis van *huizen*. In den loop der eeuwen heeft hij de volgende veranderingen ondergaan : *Husen* (1266), *Huesen* (1307), *Hoesen* (1340), *Heussen* (1577). Uit de Middelnederlandsche Spraakkunst van Van Helten, kunnen wij de klankwissels *ú*, *ue*, *oe*, *ó*, *eu* niet goeddoen, maar de veranderingen van dezen oordnaam staan er borg voor en in de Brabantsche gouwspraken worden al die klankwissels in 't woord *huis* waargenomen.

Welnu als wij de gedaanteverwisselingen van den oordnaam *Heusden* gaslaan, komen wij al de klankwissels tegen, welke wij in de gewestelijke uitspraak van 't woord *huis* even als in de geschiedkundige ontwikkeling van den dorpsnaam *Huussen*, huizen, aantreffen.

't Is een tweede bewijs dat wij in *Heusden* het naamdeel *huis* met zijne verschillende klankwijzigingen voor handen hebben.

Wij hebben reeds gezien dat het woord *dune*, *tuin* beteekent; er is geene betrekking tusschen de duinen en een huis in Noord-Brabant gelegen; er bestaat echter overal een verband tusschen eene Germaansche woning en de omheining dier woning, zoodat wij in onzen eigennaam *Husdune* als het evenbeeld mogen beschouwen van het Middelned. woord *huustuun*, en 't Middelhoogd. hûszûn, hetwelk volgens zijne samenstelling omheining van een huis beteekent en van daar woning of erf waarop de woning gebouwd is.

De vorm *Husdune* heeft in den loop der eeuwen nogal veranderingen ondergaan.

In 1585 vinden wij *Husedinne* : door den gebruikelijken omklank van *u* tot *i*, die men meest in 't Angelsassensch en ook soms in onze taal tegenkomt is *dinne* uit *dune* ontwikkeld, welke uitgang dan ook later tot *denne* en *den* verwandeld en verzwakt is.

Voorbeelden vinden wij bij Van Helten van het verschijnsel waarbij de lange *u* als *ue* is voorgesteld; er zijn ook eene menigte voorbeelden die ons den overgang van de korte *u* tot *o* en tot den omklank *eu* als *ue* of *eu* voorgesteld, vertoonen; doch wij vinden geenen overgang van de lange *u* tot de lange *o* en van daar tot den omklank *eu* als *ue* of *eu* verbeeld in 't Middelnederlandsch. De eigennaam *Husdune* spreekt ons nochtans borg voor al die klankverwandelingen en zoo komen wij van *Husdune*, langs *Hosedinne* (1281) naar *Huesden* en *Heusden* (1610).

De dorpsnamen *Heusden* in Oost-Vlaanderen en *Heusden* in Limburg vertoonen ons dezelfde oude naamgedaanten als *Heusden* in Noord-Brabant en zoo is het raadsel opgeklaard dat wij, vlaamsche vrienden ons stelden, toen wij met den oudheidkundigen zitdag van Gent het oud kasteel van Laerne bezochten, Heusden voorbijstoomden en den uitleg van dien name poogden te achterhalen.

J. Claerhout.

VOLKSKUNDE VAN BRUNSWIJK.

Overal in alle landen van ons oude werelddeel zijn, sedert de helft dezer eeuw, de volkseigene zaken, in zeden en gebruiken, in kleeding en opschik, in gouwspraken en tongvallen, kortom, in alles wat daarmede samenhangt, in alles wat bijzonder eigen is aan het volk in den rechten zin des woords, zeer in verval. Overal wordt deze opmerking gemaakt, overal verrijzen er klachten deswegen, overal betreurt men het verlies van zoo veel goeds en degelijks en schoons, dat plaats maakt voor zoo veel kwaads en oppervlakkigs, voor zoo groote algemeene-eenvormigheid. Overal ook gevoelen ware volksmannen zich gedrongen om te behouden wat van deze volkseigene zaken nog te behouden is; of anders, waar die zaken door eenen vijandigen tijdgeest onherroepelijk ten doode zijn opgeschreven, daarvan in geschriften en in afbeeldingen te bewaren, wat men nog als oude en schoone erfstukken van ouders en grootouders vinden kan tusschen den weerdeloozen rommel van het moderne leven, oppervlakkig, alledaags kleur- en vormloos en eentonig, algemeen onbeduidend en versleten, nuchteren, koud en geesteloos, vlak en flauw als het veelal is.

Dit alles is ook in sterke mate toepasselijk op onze Nederlanden in het algemeen, Noord en Zuid, waar het volk anders van ouds her steeds zoo zeer bijzonder en eigenaardig, zoo rijk en veelvormig geweest is in zijn leven, in al zijne levens-uitingen. Maar de zucht om uit dien algemeenen ondergang nog te redden en te behouden, wat nog maar kan — de lust om door woord en beeld nog in gedachtenis te bewaren, wat verloren gaat, staat bij het Nederlandsche volk (met uitzondering van de Friezen, en, wat de taal aangaat, ook van de West-Vlamingen), in omgekeerde verhouding tot de snelheid waarmede, vooral in de laatste

tientallen jaren dezer ten einde spoedende eeuw, dat verval der volkseigenheden overal toeneemt.

Ook bij de naburige, ons verwante volken en volksstammen vallen deze zelfde zaken waar te nemen. Ons volk is ten nauwsten verwant, oorspronkelijk geheel eenzelvig, met de bevolking van noordwestelijk Duitschland. Veel van 't gene bij ons den volke bijzonder eigen is en was, vinden we, soms volkomen gelijk, soms zeer gelijkvormig, zij het dan ook min of meer gewijzigd, terug bij Oost-Friezen, Westfalingen en Neder-Rijnlanders, bij het oude ingezetene volk van Hannover, Brunswijk en Oldenburg, van Sleeswijk en Holstein, van Hamburg en Bremen. Het moet dus allen, die belang stellen in onze eigene volksbijzonderheden, wel tot eene aangename, tot eene verblijdende tijding strekken, dat er dezer dagen een alleruitmuntendst werk verschenen is, 't welk de eigenheden des volks in Brunswijk, uitvoerig en zaakrijk, en in den aangenaamsten vorm behandelt. De bevolking van Brunswijk is van Neder-Sassischen stam, en staat, in volkenkundig opzicht, in nauw verband met ons eigen volk, vooral met de Sassische bevolking van Twente en van de graafschap Zutfen, ook met het gemengd Sassische volk, 't welk in menig ander Nederlandsch gewest en gouw, tot in Vlaanderen en Artesië toe, nog in menige eigenheid bestaat.

Dat boek dan is geschreven door den geleerden en volijverigen Dr RICHARD ANDREE, den bestierder van het bekende aardrijkskundige tijdschrift *Globus*, een man die op het gebied der volkenkunde eenen welverdienden en welgevestigden eerenaam verkregen heeft, een man die, zelf een Brunswijker zijnde en te Brunswijk wonende, niet slechts geroepen, maar ook ten volsten bekwaam was, om de taak, door hem op zich genomen, ten besten te volbrengen. Zijn werk heet: « *Braunschweiger Volkskunde*, » is thans bij Friedrich Vieweg en zoon, te Brunswijk, verschenen, is ook uiterlijk een schoon boek, dat met vele fraaie platen, zoo gekleurde (van de volkskleederdrachten) als ongekleurde, en met talrijke kleinere afbeeldingen opgeluisterd is.

De opschriften der hoofdstukken, waarin dit werk verdeeld is, kunnen een denkbeeld geven van den rijkdom des inhouds: 1° *Einleitung* (*Topographische Skizze des Gebietes*, enz.), 2° *Die Ortsnamen*, 3° *Die Flurnamen und Forstorte*, 4° *Siedelungen und Bevölkerungsdichtigkeit*, 5° *Die Dörfer und die Häuser*, 6° *Der Bauer, die Hirten und das Gesinde*, 7° *Die Spinnstube*

8° *Gerät in Hof und Haus*, 9° *Bauernkleidung und Schmuck*, 10° *Geburt, Hochzeit und Tod*, 11° *Das Jahr und die Feste*, 12° *Geisterwelt und Mythische Erscheinungen*, 13° *Aberglauben, Wetterregeln und Volksmedizin*, 14° *Die Volksdichtung*, en 15° *Die Spuren der Wenden*.

Dit kostelijke werk (het was te wenschen dat wij van alle onze gewesten zulk een werk hadden) — dit schoone boek wordt allen Nederlanderen in Noord en Zuid, wordt Hollanders en Vlamingen, Friezen en Brabanders dringend aanbevolen. Oneindig veel bijzonders, oneindig veel, dat aan onze eigene volkszaken onmiddellijk en vast verheeld is, zal de belangstellende, de beschaafde Nederlander, de ware Vaderlander van den goeden, ouden stempel, met blijdschap in dit werk vinden, tot betere kennis, en tot meerdere waardeering ook, van het volkseigene binnen onze eigene landpalen.

Haarlem. JOHAN WINKLER.

EEN NOVEMBERDICHTJE.

Wat vroeger, wat later,
we gaan allemaal,
Die broos zijn als 't rietje,
die hard zijn als staal!
Wat jonger, wat ouder...
wat geeft het eraan?
Wie denkt er op jaren,
als het tijd wordt te gaan?

En is het zoo erg dan,
te rusten in vree?
Het juk af te leggen
van kommer en wee?
En is het zoo vreeslijk
te slapen in 't graf,
Als de aarde enkel distels
en doornen ons gaf?

En 't geen wij hier laten...
och! wat is het waard?
't Is goed, dat te loor gaat;
't is vreugd, die ontaardt!
't Is vriendschap, die afkoelt!
lust, keerend tot leed;
En haat is 't, en afgunst,
in allerlei kleed!

Wees gij maar geduldig,
mijn harte, wees stil;
Het gaat noch met leven
noch sterven naar wil.
Maar kreun niet, of steun niet,
en schimp noch en smaal:
Wat vroeger, wat later,
we gaan allemaal.

November 1895.

HILDA RAM.

EEN WONDERVOGEL.

Ik ken een vogel hoog verheven,
Die 't menschdom nuttig is in 't leven.
Maar — in het vliegen onbedreven —
Zoo kan hij in de lucht niet zweven.

Hij kan niet zingen, ook niet kraaien,
Maar des te beter kan hij draaien,
Bijzonder als de winden waaien;
Dan mag hij fel den schepter zwaaien.

En zie! hij troont zou trotsch en feer,
Dat men zou denken: 't is de heer
Van gansch de streek. — Daarbij, (o Wonder!)
Hij schrikt voor bliksem, noch voor donder.
De regen ook doet hem geen leed:
Hij vreest noch wind, noch koud, noch heet.

Op hem ligt alle man op loer,
Zoowel de burger als de boer,
Om eens te zien wat weer 't zal zijn,
Of regenbui of zonneschijn.
En, nemend zijnen staart voor roer,
Doet hij maar altijd toer op toer.

Die vogel werd ook nooit geboren.
Aan wie werd toch zulk lot beschoren?
Het is ons haantjen uitverkoren,
Het is het haantje van den toren.

Lebbeke, J.-A. VAN DROOGENBROECK.

DE ACHTTIENDE OCTOBER 1896

IN DE

KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE.

De Prins komt! Zie, dien man reik ik als burger en Vlaming de broederhand niet, wien bij deze tijding het hart niet een paar slagen sneller klopt dan te voren.

O, ik weet het, dat menigeen bij dergelijke woorden de schouders ophaalt, en beweert dat zulke gevoelens weinig stroken met den geest welke het einde dezer eeuw kenmerkt. De liefde voor het Stamhuis, ja, zelfs voor het Vaderland, is in de zuidelijke Nederlanden niet bijster groot in vergelijking met wat we in andere landen kunnen waarnemen. Het moge verklaarbaar zijn, het vereert onzen landaard niet. Want waarom zouden wij ons niet scharen rond den troon van Hem, wiens vader door onze vaderen tot dien hoogen maar zeker gevaarlijken post werd geroepen? Al kan ons Vorstenhuis er niet op bogen, reeds gedurende eeuwen tot het geluk dezer streken medegewerkt te hebben — heeft Leopold I naar het oordeel van tijdgenoot en nakomeling ons land niet met wijs beleid geregeerd? Heeft Leopold II, getrouw aan de grootsche denkbeelden zijner jongelingsjaren, niet sedert lang alles veil om aan België een nieuwen handelsweg te banen? En waarom zouden wij dan geene liefde gevoelen voor den jongen man, die eenmaal onze geëerbiedigde Koning zal

worden? Weten wij wel, hoe zwaar die kroon Hem zal drukken? Moeten wij Hem niet dankbaar zijn voor den last welke Hij op zich wil nemen? Wie neen zegt, bewijze dat koningen thans reeds onmisbaar zijn.

De Prins kwam! Wij wachtten hem allen af in de voorkamer van het fraaie huis waarin de Academie sedert enkele jaren gehuisvest is. Wij wachtten, allen min of meer nieuwsgierig, verlangend naar de dingen die komen zouden. Daar weerklonken buiten plotseling luide jubelkreten : de Prins was aangekomen; een oogenblik later : de Prins trad binnen. Daar was Hij! Lache er om wie wil, ik was bij zijn aanblik getroffen, ontroerd. Hoe zou ik het niet geweest zijn, nu ik Hem daar voor de eerste maal in mijn leven zag, dien slanken en toch flinken, knappen jongen man, koninklijk van gestalte, met iets zachts in de oogen, in geheel zijn voorkomen een echt koningskind.

Hoe zou ik niet ontroerd geweest zijn, nu ik Hem zag, de hoop en den troost van ons Vorstenhuis, dat zooveel huiselijken tegenspoed ondervonden heeft; de hoop des Vaderlands en bovenal de hoop der Vlamingen.

Hoe zou ik niet ontroerd geweest zijn, toen weldra als antwoord op den welkomsgroet van den voorzitter der Academie, « onze Koninklijke Taal » van 's Prinsen lippen weerklonk, wat sedert 1830 zoo zelden gebeurd is. Hoe zou ik niet ontroerd geweest zijn, toen ik hoorde en zag dat onze taal niet langer Asschepoester zal zijn, niet langer beschouwd zal worden als het « *vil patois* », waarop Franschgezinde Walen en verbasterde Vlamingen zoolang gesmaald hebben!

Maar deze eerste Vlaamsche woorden van den Kroonprins waren slechts een voorbode van wat komen zou.

Want daarna heeft Zijne Hoogheid onze plechtige vergadering bijgewoond. Hij heeft door Zijne tegenwoordigheid het bewijs geleverd dat niet alleen de Regeering, door twee Ministers, de heeren Schollaert en Begerem, vertegenwoordigd, maar ook ons Vorstenhuis inderdaad in den vooruitgang onzer bij uitstek nationale Taal- en Letterkunde levendig belang stelt. Het is eene erkenning van het recht van bestaan niet alleen van de Koninklijke Vlaamsche Academie, maar van de geheele Vlaamsche Beweging; het is eene logenstraffing in het aangezicht dergenen die zeggen durven, dat de Vlaamsche Beweging onze nationaliteit in gevaar brengt. Eene bewering, thans minder waar dan ooit, thans de Vlamingen zeker weten dat hun streven door den Koning en zijn Opvolger met goedkeuring wordt gadegeslagen! Hoe goed, hoe treffend heeft de dichter de gevoelens van het geheele Volk uitgesproken, toen hij zijne voorspelling door de feestzaal liet dreunen :

Ons Kroonprins! België's hoop in lentebloei van dagen!
Laat ook ons Vlaamsche hulde U danken voor uw daad.
Het woord, dat, van uw lippen weggedragen,
Straks tot het luistrend Vlaandren gaat,
Geseind naar elke gouw, zal geestdrift ongemeten
Verwekken onder 't volk, bij duizend zegekreten:
Heil! heil! Ons Vorstenhuis stemt met den Vlaming meê!
In Artevelde's oude steê,
Waar Willems, Ledeganck, van Duyse, Snellaert streden
Heeft Jonkvorst Albrecht ons zijn Vlaamsch geloof beleden.

De toespeling werd door de aanwezigen goed begrepen, want uit aller borst steeg de kreet *Leve de Prins!* telkens weer herhaald. Maar wie zal de geestdrift beschrijven der vergadering, toen de voorspelling bewaarheid werd; toen Zijne Hoogheid weer recht stond en (nadat Hij Pastoor Claeys,

den dichter die Hem in zulke heerlijke verzen verwelkomd had, en de heeren Gailliard en Thijm, alsook de bekroonden minzaam geluk gewenscht had) het woord tot de Academie, tot de aanwezigen, ja tot het geheele Vlaamsche Volk richtte, toen Hij ten slotte verklaarde dat de Vlamingen van heden hunner voorouders waardig zijn, en de woorden van Vlaanderen's geliefkoosden dichter tot de zijne maakte:

Zij wilden wat was recht, en wonnen wat zij wilden.

Wie zal dat heuglijk oogenblik beschrijven? Wie zal uitspreken wat in de gemoederen der aanwezigen omging? Het waren gevoelens van geluk en dankbaarheid beide die zich in stormachtige jubelkreten lucht gaven, want ieder gevoelde dat met dit oogenblik een nieuw tijdperk voor de Vlaamsche Beweging aanbrak. In tegenwoordigheid van een aantal hoogambtenaren en hoofdofficieren, die op elken anderen dag allesbehalve Vlaamschgezind zijn, klonk opnieuw uit 's Prinsen mond de erkenning, dat de Vlamingen slechts eischen wat hun toekomt, daar onze instellingen « de vrijheid der talen, zonder voorrecht en zonder verdrukking » uitgeroepen hebben. Welk eene les, welk eene les voor al diegenen, die tot nu toe deze vrijheid weggemoffeld en de bepaling der Grondwet tot eene doode letter hebben gemaakt!

Wat ging er niet al door hoofd en hart der aanwezigen gedurende deze onvergetelijke oogenblikken! Terwijl ze door hunne kreten aan hun gevoelens lucht gaven, zagen ze in visioen eene toekomst opdagen, waarin er van eene Vlaamsche Beweging geene spraak meer zou zijn, omdat het Vlaamsche Volk zijne rechten heroverd had — ten zij om hulde te brengen aan de velen, die tot den bekomen uitslag hadden medegewerkt. En dan keerden hunne gedachten weer naar den jongen Vorst, die voor hen stond, met de overtuiging dat ze de overwinning aan Hem te danken hadden.

En zie, terwijl ik moeite had om mijn aandoening te overmeesteren, vlogen mijne gedachten naar een ander oogenblik, toen, eenige jaren geleden, Hare Majesteit Koningin Wilhelmina te Leiden een bezoek bracht. Ik herinnerde mij die liefde der Hollanders voor het Oranjehuis, waarvan ik toen zulke treffende bewijzen heb aanschouwd, en onwillekeurig kwam mij de schoone droom der Vlamingen te binnen: Indien die twee een paar konden worden!

Hoe jammer, hoe jammer dat het een droom zal blijven!

De 18[de] October 1896 zal in de geschiedboeken de Vlaamsche Beweging met gouden letteren aangeteekend blijven, maar niet minder in die der Koninklijke Vlaamsche Academie, want haar komt de eer toe de heuglijke gebeurtenis te hebben uitgelokt. Het nageslacht zal het indachtig blijven, dat, zonder de uitnoodiging door deze instelling tot onzen Prins gericht, het Vlaamsche Volk misschien nog lang had mogen wachten, vóór zou gebeurd zijn wat we thans reeds bijgewoond hebben; vóór we zouden geweten hebben dat *de* Prins ook *onze* Prins is.

De Prins is vertrokken, in het hart van al degenen die de tiende plechtige vergadering der Koninklijke Vlaamsche Academie hebben bijgewoond een lichtstraal nalatende, welke hun Vlaamsch leven tot in lengte van dagen zal verhelderen.

Leve, leve, leve Prins Albrecht!

WILLEM DE VREESE.

PLECHTIGE ZITTING
IN DE KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE.

Zooals bekend is, heeft de Academie den 18 October ll. haar tienjarig bestaan plechtig gevierd. Om aan de heuglijke gebeurtenis zoo mogelijk nog meer luister bij te zetten, had zij Z. K. Hoogheid Prins Albrecht uitgenoodigd deze vergadering met zijne tegenwoordigheid te vereeren. Dit had voor gevolg dat een zeer groot getal hoogambtenaren en hoofdofficieren, welke in 't geheel niet Vlaamschgezind eenigen zelfs 't Vlaamsch geheel onkundig zijn, ook de vergadering hebben bijgewoond.

Ook de Ministers Schollaert en Begerem, de heer senator Lammens, de Gentsche Senators en Volksvertegenwoordigers, de heer Juliaan De Vriendt, alsmede hoogleeraars, raadsheeren van het hof van beroep, rechters, provincie- en gemeenteraadsleden, letterkundigen en kunstenaars, enz., enz., hebben door hunne tegenwoordigheid bewijs gegeven hunner belangstelling in den bloei der Vlaamsche Academie. Woonden insgelijks de plechtigheid bij : Zijne Hoogwaardigheid de Bisschop van Gent, de heer Gouverneur, de Provinciale Griffier, de Burgemeester, de hoofdgeneraal der bezetting, de generaal der burgerwacht, deze laatsten met hunne stafoversten.

Bij zijne aankomst aan het Academisch paleis werd de Prins door eene talrijke menigte hartelijk toegejuicht, en in de salons geleid, door den heer Gailliard, bestuurder, welsprekend begroet, waarop de Prins met vaste stem antwoordde, betuigende dat het voor hem eene groote vreugde was zich in het midden der Academieleden te bevinden en daardoor een blijk te geven zijner belangstelling in den bloei dezer instelling. Vervolgens werden hem al de Leden der Academie, beurtelings, voorgesteld, en wisselde hij met ieder van hen eenige minzame woorden.

In de nieuwe feestzaal binnengebracht, werd de koninklijke gast door de stormachtige jubelkreten der dichtopeengepakte aanwezigen ontvangen : Leve de Prins! Leve de Prins!

De heer Gailliard verwelkomde, de eerw. heer Claeys las een heerlijk gedicht, de heer Bestuurder weer het woord nemende hield eene merkwaardige rede, waarin hij beknoptelijk het tienjarig bestaan der Academie schetste en de leden herdacht, die haar gedurende dit tijdperk ontvallen waren. Ten slotte deed hij het belang van 's Prinsen bezoek uitschijnen, en bracht Hem daarover den dank uit der Academie en van het Vlaamsche volk.

Het woord werd daarna gegeven aan Prof. Alberdingk Thijm, die eene belangrijke verhandelig voordroeg over *De Kunst, een steun van den*

Troon, welke stelling door hem met voorbeelden uit de geschiedenis toegelicht werd.

Vervolgens maakte de bestendige Secretaris den uitslag bekend der prijskampen. De diploma's werden door den Prins met een minzamen gelukwensch aan de bekroonden uitgereikt : de heeren J. en V. van Keirsbilck, van Brugge, de heer Jozef Vuylsteke, snelschrijver van den Senaat, en de heeren A. van Houcke, bouwkundig Ingenieur, te Laken, en J. Sleypen, eerste klerk bij het Ministerie van Spoorwegen.

Na eene korte pauze stond Z. K. H. weer recht, en de Prins hield eene Vlaamsche redevoering. Onbeschrijflijk was de geestdrift, welke de woorden des Prinsen te weeg brachten. Altijd opnieuw begonnen de jubelkreten, en op eene voortreffelijke wijze vertolkte de voorzitter de ontroering der vergadering in de volgende bewoordingen :

« Gij hoort, Monseigneur, met welke levendige toejuichingen, met welke vreugdekreten de rede door uwe koninklijke Hoogheid uitgesproken, is begroet geworden. Meer dan ooit zijn dus heden de banden toegehaald tusschen u, Monseigneur, den vermoedelijken troonopvolger van België, en het trouwe Vlaamsche volk.

Wanneer ook morgen uwe woorden, door de pers, geheel het land door zullen bekend gemaakt zijn, zal het vreugdegeroep van zooeven in de harten van allen weêrklank vinden.

Ook zullen alle Vlamingen — *uwe* trouwe Vlamingen — uwe Koninklijke Hoogheid met ons met volle borst toeroepen : Leve de Koning! Leve de Koningin! Leve de Koninklijke Familie! en tot 3 maal toe : Leve Leve Leve Prins Albrecht! »

De tekst van al de aanspraken en redevoeringen zal verschijnen in de afl. *Verslagen en Mededeelingen* der kon. Vl. Academie, welke dezer dagen zal verschijnen, doch ziehier niettemin het gedicht van den eerw. heer H. Claeys en de redevoering van den Prins :

Gedicht van den eerw. heer Claeys.

Koninklijke Hoogheid,

Het uur, dat naadrend ons met blijde hoop vervulde,
Biedt U den welkomgroet van 't hartlijkst Vlaamsch onthaal.
Dees stichting is een koningshulde
Aan onze koninklijke Taal,
Die de eêlgesteenten van de Kracht en van het Schoone
In 't kunstig loofwerk draagt van haar Vorstinnekrone,
En, zeetlend in haar macht en recht,
Aan 't Wetboek van haar volk haar zegel heeft gehecht.

Ons Taalkring, mild beschermd van Landsbestuur en Koning,
Duur aan het Vlaamsche Volk, bestendigd door den Tijd,
Ruim aadmend in deze adelwoning,
Brengt, met de garven uit zijn vlijt
Gegroeid, het hoofd omkranst van frissche lauwerbláren,
Al jubel vierend om zijn eerste tiental jaren,
Aan zijn' Beschermheer hulde en dank...
Hoe deelt het Vlaamsche land in onzen Jubelklank!

Ons Kroonprins! Belgie's hoop in lentebloei van dagen!
Laat ook ons Vlaamsche hulde U danken voor uw daad.
Het woord, dat, van uw lippen weggedragen,
Straks dóór het luistrend Vlaandren gaat,

Geseind naar elke gouw, zal geestdrift ongemeten
Verwekken onder 't volk, bij duizend zegekreten:
Heil! heil! Ons Vorstenhuis stemt met den Vlaming meê!
In Artevelde's oude steê,
Waar Willems, Ledeganck, van Duyse, Snellaert streden
Heeft Jonkvorst Albrecht ons zijn Vlaamsch geloof beleden.

Redevoering van Prins Albrecht.

« Mevrouwen, Mijne heeren:

« Met eene groote vreugde heb ik deze plechtige zitting der Koninklijke Vlaamsche Academie bijgewoond.

« Heden, dat het geleerd en letterkundig genootschap zijn 10-jarig bestaan viert, mag het met fierheid achteruitzien op de lofwaardige en verdienstelijke baan, die het tot hiertoe doorloopen heeft.

« Van de werkzaamheid uwer leden getuigen de belangrijke verslagen uwer zittingen; van den weldoenden invloed, door u op taal- en letterkunde geoefend, is de steeds toenemende bloei der Vlaamsche letteren een genoegzaam bewijs.

« Zeker zal ik de tolk uwer eenstemmige gevoelens zijn, wanneer ik aan de heeren Gailliard, Claeys en Alberdingk Thijm, mijne bijzondere achting uitdruk ter gelegenheid der geleerde en verhevene redevoeringen, die zij in deze zitting voorgedragen hebben.

« Mijne gelukwenschen ook aan de vlijtige schrijvers, die heden van U de welverdiende belooning van hunnen arbeid hebben ontvangen.

« Gij hebt allen, MM. HH. aan dit edel doel medegewerkt: de taal van onzen Vlaamschen stam in eere te houden, en, dit doende draagt gij tot het gezag en tot den luister van ons dierbaar Vaderland bij.

« Het verledene der Vlaamsche Academie, dat ons zooeven door den heer bestuurder is bekend gemaakt, waarborgt hare toekomst.

« Onder hare hooge bescherming, en met de hoede onzer instellingen, die de vrijheid der talen, zonder voorrecht en zonder verdrukking, verklaard hebben, zullen de Nederlandsche letteren bij ons niet ophouden te glanzen en te gedijen.

« Het Vlaamsche land, dat te allen tijde aan wetenschappen en kunst eene zoo talrijke en roemrijke schaar van verdienstelijke mannen heeft opgeleverd, zal de vaan der beschaving en der edele geestgewrochten altijd hoog en ongeschonden dragen.

« Onder uwe leiding zal 't noch aan moed, noch aan gematigheid ontbreken.

« De Vlamingen van heden zijn waardig hunner voorouders, die een onzer dichters, van wien wij eerlang het standbeeld in Vlaanderen zullen zien oprijzen, in onsterfelijke woorden aldus heeft afgeschilderd: *Zij wilden wat was recht en wonnen wat zij wilden*! »

Het feest in de Vlaamsche Academie is een allergewichtigst feit, misschien het belangrijkste dat de geschiedenis van onzen taalstrijd tot hiertoe had aan te teekenen.

Klinke, van Veurne tot Maaseik, van Knokke tot de oostergrens des Vlaamschen lands, het *te Deum laudamus!*

De gemoedelijke toespraak van Prins Albrecht, we weten het genoeg,

sluit de Vlaamsche beweging hoegenaamd niet; zij herstelt geen enkele onzer grieven, maar zij opent een blijden gezichteinder voor gansch het Nederlandsch sprekende volk onzes lands. Nauwer is, ja, de band toegehaald, welke het Vorstenhuis aan dat volk verbindt. De Vlamingen weten nu, dat hun toekomstige Koning hunne taal spreekt, dat zij hem, in deze, vrij en vrank mogen te woord staan, dat ze voor elkander geene vreemdelingen zullen zijn.

Zij trekken er nu maar voordeel uit!

Het wachtwoord moet het zijn, dat in elke gelegenheid, bij iedere ontmoeting, toevallig of officiëel, *onze* taal aan het hof, bij Prins, later Koning Albrecht, worde gesproken. Dit zal een allergewichtigste dienst zijn, bewezen niet alleen aan de nationale zaak, maar tevens aan den Vorst zelven, die er, hoe langer zoo meer, de genegenheid des volks zal bij winnen.

Laten wij de bewoners van het Waalsche land de Fransche taal gebruiken in hunne betrekkingen met Regeering en bestuur — dat is hun recht, en ook hun plicht; maar bezigen wij, Vlamingen, onze taal, alom waar de redelijkheid het vordert, met fierheid, zonder wankelen of wijken. Doen wij dit, ja, alledaagsch gebruik en gewoonte worden, en de trek van verwondering, die op 18 October 1896, in de Vlaamsche Academie, nog bij enkele uitgenoodigden op te merken was, zal er voor altijd verdwijnen.

Een plaatselijk blad, opgesteld door kleingeestige, haatdragende doctrinairen van de oude, uitstervende school, bevat over de Academiezitting een artikel, geschreven met eene in gal en azijn gedoopte pen, vol beleedigingen jegens de Academie, en de logenachtige bewering herhalende dat er schrijvers zijn die niet tot lid worden gekozen, omdat zij « Liberaal » zijn! Wij zullen de lieve, geestige dingen, daarbij ten berde gebracht, niet meer weerleggen, (ze zijn reeds zoo oud!), maar enkel doen opmerken dat het paar « liberalen », die in bedoeld blad hunnen persoonlijken wrok trachten te koelen, het recht niet hebben te spreken in naam van de geheele « liberale » partij!... In naam van een klein, zeer klein, weldra uitgestorven kapelletje, ja!

DE KONINKLIJKE VLAAMSCHE ACADEMIE

EN DE LIBERALE PARTIJ.

In *Het Volksbelang* van 24sten October 1896 zijn, naar aanleiding der tiende plechtige vergadering der Koninklijke Vlaamsche Academie, een drietal artikelen verschenen, waarvan vooral het eerste, nog wel het hoofdartikel, moet dienen om die instelling belachelijk en sommige harer leden verdacht te maken.

In het nummer van 31sten October komt de Redactie van het blad volgenderwijze op de zaak terug :

Vlaamsche Academie.

« Een onzer lezers die briefwisselend lid is der Vlaamsche Academie, acht zich in deze hoedanigheid gerechtigd om ons een ellenlang pleidooi ten voordeele dier instelling te zenden.

« Het zou ons waarachtig genoegen doen indien wij bij machte waren dit factum over te nemen dat onderteekend is door iemand die in vroegere jaren, toen hij nog niet tot briefwisselend lid der Academie gezalfd was geworden, artikels tegen diezelfde Academie heeft geschreven en ja.... onderteekend.

« Maar wij kunnen ons dat genoegen niet schenken, en wel om verschillende redenen.

« Ten eerste omdat onze briefwisselaar, noch rechtstreeks, noch onrechtstreeks genoemd zijnde in onze artikelen, op geen recht van antwoord aanspraak kan maken. Indien ieder lid en ieder briefwisselend der Academie dacht zich het recht te mogen aanmatigen ter gelegenheid van onze artikelen onze kolommen met dusgenaamde antwoorden te vullen, zouden wij wel met bijbladen moeten verschijnen

en het ons laten welgevallen in eenige weken al onze lezers te verliezen.

« Wij zijn niet juist bereid daarin toe te stemmen. Maar er is meer. Onze briefwisselaar, gedreven door de bijzondere vlijt die alle bekeerden kenschetst, veroorlooft zich in zijn schrijven grove, ja onbeschofte uitvallen tegen derde personen en wel namelijk tegen een onzer in Noord en Zuid meest gelezen en gewaardeerde letterkundigen.

« Hij zal wellicht, na te hebben nagedacht, begrijpen dat hij ons niet kan verplichten ons aan zulke onhebbelijkheden medeplichtig te maken. »

Aldus « schildert » de Redactie van *Het Volksbelang* een man wiens naam ze, men begrijpt niet heel goed waarom, niet noemt, ofschoon deze niet geschroomd heeft zichzelven te noemen; ze « schildert » hem, zonder een enkel woord uit zijn brief aan te halen waaruit blijken kan, dat zij, Redactie, waarheid spreekt; ze « schildert » hem, doch zonder den moed te hebben de gedachten en beweringen, door hem uitgesproken, te bespreken, laat staan te betwisten.

De schrijver van dien brief ben ik, Willem de Vreese. Al heeft *Het Volksbelang* mijn schrijven niet willen opnemen, daarom geef ik de zaak niet op, daar naar mijne meening het belang van de Vlaamsche Beweging, en derhalve van ons Volk, er mede gemoeid is. Er zijn gelukkiglijk nog persen te Gent. De brief volge hier dus :

Aan de Redactie van « Het Volksbelang ».

Gent, den 25sten October 1896.

Geachte Redactie,

In uw nummer van gisteren avond, dat ik zooeven ontvangen en gelezen heb, komen verschillende artikelen voor, gewijd aan de plechtige vergadering Zondag laatst gehouden door de Koninklijke Vlaamsche Academie, onder voorzitterschap van Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Albrecht.

Gij hebt in die artikelen voortreffelijk doen uitschijnen van welk groot gewicht deze dag is in de geschiedenis onzer

Vlaamsche Beweging; maar te zelfder tijd hebt Gij niet kunnen noch willen nalaten opnieuw uw uiterste best te doen om de Vlaamsche Academie en de personen, die er deel van uitmaken, te kleineeren en belachelijk te maken, om niet meer te zeggen.

Daar ik de eer en het genoegen heb briefwisselend lid dier instelling te zijn, treft Uw geschrijf mij persoonlijk. Naar *Uwe* meening ben ik medeplichtig aan al de onrechtvaardigheden welke de Academie reeds gepleegd heeft of nog zal plegen; naar *de mijne,* zijn Uwe handelwijze en Uwe beweringen in strijd met de waarheid en met de belangen van ons volk. Dit geeft mij aanleiding U te verzoeken dit mijn schrijven in Uw eerstvolgend nummer op te nemen.

Gij schrijft in Uw hoofdartikel :

« Het is wellicht te betreuren, dat men voor het zetten van dien gewichtigen stap geen beter, geen onzijdiger terrein heeft gekozen dan den door en door clericalen bodem der koninklijke Vlaamsche Academie, die de beste Zuidnederlandsche schrijvers uit haren schoot verwijderd houdt, omdat zij liberaal zijn, en die onder de liberale letterkundigen stelselmatig voor geene andere hare poorten opent, dan voor degenen, die zich om de eene of de andere reden buiten de Vlaamsche liberale partij hebben geplaatst, zonder te spreken van die liberalen, die het sedert den val van het liberaal ministerie raadzaam geacht hebben tot de clericalen over te loopen. »

Daarna wijst gij er op, « dat de beste letterkundige werken, die sedert de stichting der Academie in de laatste tien jaren te (*sic*) onzent verschenen zijn, zonder tegenspraak afkomstig zijn van schrijvers, die buiten de Vlaamsche Academie staan, schier allen omdat zij er wegens hun liberalisme stelselmatig uit verbannen blijven ». Dan noemt Ge enkele namen, waaronder ook, o Goden, Cyriel Buysse, een man ongetwijfeld met veel talent, maar die slechter Nederlandsch kent dan een goede leerling uit de hoogste klasse onzer lagere scholen.

En ten derde male zegt Gij in Uw 3[d] artikel : « Sedertdien blijven de beste Zuidnederlandsche schrijvers uit de Koninklijke Vlaamsche Academie gesloten, *omdat zij liberaal zijn.* »

Deze theorie wordt sedert jaar en dag door U, Geachte Redactie, *urbi et orbi* verkondigd. Zoover ik weet, is deze Uwe meening van liberale zijde nog nooit in het openbaar, en heel zeker niet in uw eigen blad, tegengesproken. Het

heeft dus allen schijn, dat de geheele liberale Vlaamschgezinde partij, klein en groot, jong en oud, met U instemt.

Welnu, Geachte Redactie, luide durf ik verklaren dat dit niet het geval is.

Iedereen heeft zeker eerbied voor de gevoelens die de heeren Van Beers, Rooses en Sleeckx genoopt hebben zich uit de Academie terug te trekken. Zij wilden geen lid blijven omdat, zooals de heer Rooses zelf het gezegd heeft, « in benoemingen, waarbij alleen letterkundige verdiensten in aanmerking hadden mogen komen, ook beweegredenen van staatkundigen aard zich hadden doen gelden », en omdat zij den schijn niet wilden hebben de miskenning van zoovele mannen, die zij hoogachtten, goed te keuren.

De handelwijze dezer heeren was nobel. Het is alleen maar de vraag of zij noodzakelijk en derhalve doeltreffend was. Velen, zeer velen met mij antwoorden daarop beslist ontkennend Het is der Katholieke Regeering tot grief gemaakt dat zij aan hare partijgenooten in de Academie eene veel te groote meederheid heeft gegeven. Eene meerderheid van 3 stemmen! Maar indien de Academie was gesticht geworden door eene liberale regeering, zou dan niet net hetzelfde gebeurd zijn, maar in omgekeerden zin? Zouden de liberalen minder partijdig geweest zijn? Een voorbeeld. De katholieken hebben den heer Vuylsteke niet benoemd. Maar zouden de liberalen den heer De Potter benoemd hebben? Als wij een oog slaan op de ledenlijst der Brusselsche Academie, dan is er reden te over om te twijfelen.

En daarenboven, waar haalt gij het recht, Geachte Redactie, om te verkondigen dat alle liberalen tot in der eeuwigheid zich door het voorbeeld van de heeren Van Beers, Rooses en Sleeckx dienen gebonden te achten? Want het is onwaar dat de Academie stelselmatig hare deuren sluit voor elken liberaal die aan zijne overtuiging niet verzaakt. Aan meer dan een is gevraagd of hij eene benoeming zou aannemen. Sommigen hebben geweigerd. En waarom? Omdat ze het voorbeeld, door de heeren Van Beers enz. gegeven, goedkeuren? Neen, Geachte Redactie, neen, maar omdat zij, zooals een hunner, de grootste Zuidnederlandsche taalkundige, een sieraad der Gentsche hoogeschool, het o. a. tegenover schrijver dezes ruiterlijk erkende, *omdat zij de discipline der partij niet willen schenden*. Waarlijk het is geen wonder, dat geen enkel liberaal Ministerie den vooruitgang der Vlaamsche

Beweging ernstig bevorderd heeft, want het heeft al den schijn, dat de liberale Vlaamschgezinden in de eerste plaats liberaal, en eerst dáárna Vlaamschgezind zijn.

Een ander bewijs, dat alle liberalen er verre van af zijn Uwe meening te deelen, is hunne aanwezigheid zelve op de plechtige vergadering der Academie. Het is waar, de hoofdmannen waren er niet of weinig aanwezig, zoover ik heb kunnen zien; maar het jongere geslacht was des te beter vertegenwoordigd. Zij hebben niet eerst overlegd of er geen onzijdiger terrein had kunnen gekozen worden, zooals Gij, Geachte Redactie, het verlangt; zij hebben niet gevonden zooals Gij dat de lucht, welke zij in de splinternieuwe zaal der Academie inademden, muf was, noch dat de muren dier zaal beschimmeld waren. Zij hebben alleen oog en oor gehad voor de heuglijke gebeurtenis waarvan zij getuigen waren, en met niet minder geestdrift dan de katholieken hebben zij Zijne Koninklijke Hoogheid bij herhaling uit volle borst toegejuicht. Zij hebben zich niet afgevraagd of al de aanwezige leden der Academie hun lidmaatschap verdiend hadden; of onder die leden niet te veel katholieken en te weinig liberalen waren; of de goede trouw dezer laatsten wel onverdacht mocht heeten; of de redevoeringen der heeren Gailliard en Thijm en die van den Kroonprins zelf in alle opzichten onberispelijk waren; dat alles was van ondergeschikt belang. Neen, zij hebben eerst en vooral gedacht: *de Prins spreekt Nederlandsch;* en als zij er nog wat bij gedacht hebben, dan zal het wel dit zijn: hoe jammer dat onze hoofdmannen hier door hunne afwezigheid schitteren!

Een derde bewijs tegen uwe bewering is het feit dat drie door en door liberale kringen, van dewelke Gij heel zeker geen kwaad kunt zeggen, officieel hunne medewerking aan de plechtigheid hebben verleend: afgevaardigden van *'t Zal wel gaan*, van *Zetternam's Kring* en van de *Jonge Wacht van 't Willems-Fonds* hebben samen met afgevaardigden van katholieke Vlaamsche maatschappijen als commissarissen dienst gedaan.

Wat ook menigeen zal treffen, is de buitengewone eerbied waarmede Gij thans over de Brusselsche Academie spreekt.

Plotseling vindt Ge, Geachte Redactie, dat dezer gezag oneindig grooter is dan dat der Vlaamsche Academie ooit worden kan. Ongelukkiglijk voor U zal iedereen zich het bekende artikel van niemand minder dan Julius Vuylsteke herinneren, waarin diezelfde door u zoo hooggeprezene

Academie te Brussel op een alleraardigste manier wordt uitgekleed. Men zal zich zelfs nog veel andere dingen herinneren, o. a. dat men in de zalen der Brusselsche Academie nooit een gebenedijd woord Nederlandsch hoort; dat tot de gewichtige diensten door die instelling aan de Vlaamsche Beweging bewezen, kan gerekend worden het vervreemden van zijne bestemming, gedurende meer dan 20 jaar, van een crediet van 5,000 fr. dat dienen moest om Middelnederlandsche werken uit te geven. Men zal zich ook herinneren dat diezelfde hooggeprezene Brusselsche Academie de verdiensten der Vlaamsche schrijvers en geleerden altijd naar behooren heeft gewaardeerd. Om bij de levenden te blijven: *reeds* in 1889 werd Max Rooses, *reeds* in 1892 werden Vuylsteke en Van Even, en *reeds* in 1894 Paul Fredericq tot gewone leden benoemd!

Hetzelfde geldt voor de eereleden, waaronder de Noord-Nederlanders door hun gering getal schitteren. Een man als Van 't Hof werd eerst in 1894 tot eerelid der afdeeling Wetenschappen benoemd! In de afdeeling Letterkunde werd N. Beets reeds in 1885, *mirabile dictu*, benoemd; in 1890 komt de beurt aan J. te Winkel; en eerst na dezen (hetzij met allen eerbied voor mijn ambtgenoot te Amsterdam gezegd), en eerst na hem, eerst in 1894, bemerkt de Brusselsche Academie dat er te Leiden nog iemand woont die Robert Fruin heet!

De Brusselsche Academie heeft dus haar grooter gezag op een fraaie wijze verdiend; maar indien dit gezag in ons land wezenlijk grooter is dan dat der Gentsche Academie, dan is de reden daarvan, zooals Ge wel zult willen erkennen, dat de Gentsche eene Vlaamsche Academie is, terwijl de andere eene Fransche is, met zooveel meer afdeelingen, en vooral met zooveel meer geld. Of er onder háre leden geene zijn, die beter hun zetel aan verdienstelijker mannen zouden afstaan, zullen we maar niet onderzoeken.

Wat het buitenland betreft, behalve in Noord-Nederland en in Duitschland is onze Vlaamsche Academie thans zeker overal nog onbekend; er zal dus b. v. in Frankrijk weinig aan eene vergelijking met de Brusselsche instelling gedacht worden. Met Duitsche toestanden ben ik heelemaal onbekend; maar ik ben des te beter op de hoogte van die in Holland, en ben te Leiden vaak in de gelegenheid geweest

met allerlei geleerden over de Academie te spreken, en ik kan getuigen, zonder vrees ooit tegengesproken te worden, dat de arbeid der Vlaamsche Academie aldaar met welwillendheid en waardeering wordt gadegeslagen, en dat de Hollandsche geleerden het wezenlijk als eene eer beschouwen tot eerelid benoemd te worden. Heeft niet de groote De Vries getuigd dat hij zijne benoeming « op zeer hoogen prijs (stelde) en dankbaar (waardeerde) » ? Heeft niet de heer Ten Brink, wiens naam en werken in *Het Volksbelang* steeds, te recht of te onrechte, met zooveel waardeering en lof worden vermeld, het eerelidmaatschap aanvaard, hij die de Academie bij hare stichting zoo onbarmhartig heeft behandeld? Voeg daar nog bij dat ik uit den mond van niemand minder dan Professor Acquoy te Leiden, zeker wel een ernstig geleerde, een man die weet wat hij zegt en doet, dat ik uit diens eigen mond destijds vernam hoe zeer hij gevleid en ingenomen was met zijne benoeming tot lid der Vlaamsche Academie. En ten slotte kan ik u de verzekering geven, Geachte Redactie, dat ik ook uit den mond van menigen anderen Noordnederlandschen geleerde de betuiging heb vernomen, dat eene dergelijke onderscheiding door hen zeer op prijs zou gesteld worden.

Wat daarenboven alles afdoet, maar waarover in 't *Volksbelang* steeds wijselijk wordt gezwegen, is dit : indien de Vlaamsche Academie naar het oordeel van sommige liberalen niet deugt, dan is zulks aan niemand anders dan aan de liberale partij zelf te wijten; zij is van 1857 tot '70, en van 1878 tot '84 aan het bewind geweest; maar gedurende dit lange tijdperk hebben de liberalen den tijd niet gevonden om hun ministerie tot het stichten eener Vlaamsche Academie over te halen, desnoods te dwingen. Er is spraak van geweest, ja; maar in deze zaak, zooals in zoovele andere, heeft het flamingantisme voor het liberalisme moeten wijken. De naar uw oordeel jammerlijke toestand is eene verdiende straf.

Uwe artikelen geven nog tot vele andere opmerkingen aanleiding. Maar ik wensch bij het bovenstaande te blijven. Ik heb de pen opgenomen omdat ik de vaste overtuiging heb, dat ik met mijne opvatting en beoordeeling van den toestand niet alleen sta, maar dat de meeste jongere liberalen er evenzoo over denken, al is het getal dergenen onder hen, die het wagen hunne meening tegenover de

hoofdmannen hunner partij duidelijk uit te spreken en te verdedigen, zeer gering,

Met verschuldigden eerbied heb ik de eer te zijn,

Uw dw. Dien.

(*was geteekend*) WILLEM DE VREESE.

Deze brief heeft *het Volksbelang* niet willen opnemen; uit het bovenaangehaald artikel blijkt waarom.

De Redactie beweert in de eerste plaats dat ik « op geen recht van antwoord aanspraak kan maken », aangezien ik noch rechtstreeks noch onrechtstreeks in hare artikelen genoemd ben. Ik zal haar doen opmerken, dat ik dan ook *op het recht van antwoord geen aanspraak heb gemaakt, maar alleen heb verzocht dat mijn brief zou opgenomen worden.* Mij dunkt, tusschen die twee wijzen van uitdrukking is een groot verschil, althans voor iedereen die weet dat woorden eene bepaalde beteekenis hebben, en ze derhalve in die bepaalde beteekenis gebruikt.

In de tweede plaats beweert de Redactie dat ik mij « grove, ja, onbeschofte uitvallen (veroorloof) tegen derde personen en wel namelijk tegen een onzer in Noord en Zuid meest gelezen en gewaardeerde letterkundigen », en dat ik haar « niet kan verplichten (haar) aan zulke onhebbelijkheden medeplichtig te maken. »

Dit slaat blijkbaar op mijn gezegde, dat Cyriel Buysse slechter Nederlandsch kent dan een goede leerling der hoogste klasse onzer lagere scholen.

Al wie logisch redeneert zal ongetwijfeld tot de gevolgtrekking komen, dat de Redactie van *Het Volksbelang* zich aan mijne onhebbelijkheden *in 't geheel niet* medeplichtig kon maken door mijn brief op te nemen, aangezien ik en niet zij voor dien brief verantwoordelijk ben, en het opnemen haar daarenboven de gelegenheid niet ontnam tegen mijne onhebbelijkheden verzet aan te teekenen.

Er is echter meer, Ik heb de verwaandheid te beweren dat ik geene « onhebbelijkheden » gezegd heb. De heer Cyriel Buysse is schrijver, en daarenboven schrijver van talent; hij weet zoo goed als iedereen dat hij, wanneer hij boeken uitgeeft, zich aan critiek blootstelt evenals ieder ander die iets laat verschijnen; ik heb den vorm zijner werken, zijne taal, gecriticeerd; als mij, en derhalve iedereen, het recht ontzegd wordt een oordeel daarover uit te

spreken, dan zie ik niet in wat er van de critiek moet geworden. De Redactie kan tot hare uitspraak alleen gebracht zijn door de verderfelijke neiging om alles wat slechts eenige verdienste heeft, hemelhoog te prijzen, en wat niet deugt kost wat kost goed te vinden, tenzij de schrijver tot eene andere politieke partij behoore dan de beoordeelaar.

Het eenig gebrek mijner critiek zal wel wezen hare onomwonden openhartigheid, een gebrek waarvoor ik mij wel niet hoef te schamen. De vraag is alleen, of mijne critiek waar is; en weer ben ik zoo verwaand te meenen dat dit wezenlijk het geval is. Het zou niet de minste moeite kosten om dit te bewijzen; voor de aardigheid zou ik met mijne lezers eens de eerste de beste bladzijde uit Buysse's *Mea Culpa* (anders naar mijne meening zijn mooiste boek) kunnen nagaan, maar dit zou ons van de hoofdzaak doen afdwalen. Dit werkje is daarenboven reeds gedaan. In alle recensies van Buysse's werken, ook en niet het minst in diegene welke in *Het Volksbelang* zelf verschenen, werd met nadruk op zijn gebrekkige taal gewezen; met eenige uitvoerigheid werd het vooral gedaan in den *Spectator* (1895, blz. 327), waar Buysse's taal terecht genoemd wordt « *Fransch-Belgisch maar géén Vlaamsch en géén Nederlandsch* », en de lijst van dwaasheden en fouten met deze beschouwing besloten : « *Nu zal 'k maar eindigen. Het ware te wenschen dat deze, dus genaamd Vlaamsch of Nederlandsch schrijvende franskillon zijn werk liet nazien door een welbekende en hoogst begaafde tante van hem, alvorens er ons op te vergasten. Wat de mannen der Vlaamsche beweging van dit taaltje denken, weet ik niet. Bij ons wordt men dit ten spijt nog populair. En dan zijn er, die zich warm maken over de spellings-quaestie ! !* »

Mij dunkt dat deze be- en veroordeeling niet minder kras is dan de mijne, en dat het nog nauwelijks noodig is te herinneren aan de recensie van *Mea Culpa* in hetzelfde tijdschrift (1896, 316), waar de « technische onbeholpenheid » van den schrijver wordt gecriticeerd en hem den raad gegeven zijne techniek te herzien : « Anders blijft, wat hij voortbrengt, inferieur werk, en zou het « mea culpa » ook hem wel eens kunnen achterhalen. » Doch dat alles is onhebbelijkheid, en de Noord-Nederlanders kunnen thans weten wat het antwoord zal zijn niet van *de* —, maar van sommige mannen der Vlaamsche Beweging, wanneer hun gevraagd wordt wat zij over die taal wel denken.

Mij dunkt ook dat uit het voorgaande duidelijk blijkt, dat

de redenen, welke de Redactie van *Het Volksbelang* opgeeft, er geene zijn, maar wel voorwendsels. Voor mij was het eene zaak van *feiten* en *meeningen;* voor haar is het eene zaak van *personen.* Het eigenlijk doel van mijn brief was niet « een ellenlang pleidooi » ten voordeele der Koninklijke Vlaamsche Academie te leveren, zooals *het Volksbelang* het noemt; als mijn schrijven dit geworden is, dan ligt het aan de omstandigheden zelven. Noch minder was het mijn doel, mij zelf te verdedigen, want niet alleen werd ik niet bij name genoemd, maar het is mij daarenboven volmaakt onverschillig of men mij in dit blad liberaal of clericaal noemt : in geen geval kan ik een liberaal zijn maar het hart van *Het Volksbelang,* daar ik vóór alles prijs stel op zelfstandig denken, handelen en oordeelen; ten slotte ook omdat ik van gevoelen ben dat een gewoon mensch zooals ik niet te gelijk de wetenschap en de politiek kan dienen, althans als men in een van beiden noemenswaardig werk wil verrichten. Neen, mijn doel was : verzet aan te teekenen tegen de door *Het Volksbelang* telkens opnieuw verkondigde stelling en tegen het feit, dat de Redactie van het blad het steeds laat voorkomen alsof zij wezenlijk de meening van *de* liberalen uitspreekt. Ik weet dat dit niet waar is. Ik weet ook dat meer dan één lid in de Redactie van *Het Volksbelang* zelf met de hoofdmannen, de hoofdredacteuren, de heeren Fredericq en De Vigne, op dit gewichtig punt van meening verschillen, en dan ook de plechtige vergadering der Academie met hunne tegenwoordigheid hebben vereerd.

En is het niet klein en weinig ridderlijk, dat zulke hooggeplaatste mannen als de heeren De Vigne, een schepene der stad Gent en oud-volksvertegenwoordiger, en Fredericq, hoogleeraar, beiden mannen die bij alle Flaminganten in zulk hoog aanzien staan; is het niet klein en weinig ridderlijk, vraag ik, dat zulke mannen, niettegenstaande het gebrek aan eenstemmigheid in den schoot der Redactie, zich toch achter de Redactie verschuilen om hunne meening te verkondigen? ja, aan iedereen op te dringen! Is het niet klein en weinig ridderlijk dat mannen van zulken maatschappelijken stand, jaren en jaren, naamloos eene instelling aanvallen, die wezenlijke diensten aan de Nederlandsche taalwetenschap en daardoor aan onze Beweging heeft bewezen? dat zij zich ten slotte, tot afwering van een ingezonden brief, achter ellendige voorwendsels verschuilen als iemand met open vizier, als eerlijk man, hunne drogredenen wil bestrijden?

Omdat ik wel weet, dat de bloote verzekering van mijnentwege dat *Het Volksbelang* niet de meening der Vlaamsche liberale partij uitspreekt, niet volstaat, heb ik, tot staving van mijn gezegde, eenige bewijzen bijgebracht. Mij dunkt, indien de Redactie van *Het Volksbelang* zoo zeker was van hare zaak, dan zou het haar toch weinig of geene moeite gekost hebben mijne beweringen te weerleggen, zelfs al wilde ze mijn brief niet opnemen. Maar aan eene weerlegging heeft ze zich niet gewaagd. Dat zijn dan, o Goden, de mannen der vrije discussie!!

Ook het gezegde der Redactie dat de brief « onderteekend is door iemand die in vroegere jaren, toen hij nog niet tot briefwisselend lid der Academie gezalfd was geworden, artikels tegen diezelfde Academie heeft geschreven en ja.... onderteekend, » is van hetzelfde slag en kan ik tegen haar keeren. Ik heb inderdaad artikels geschreven, en met mijn naam onderteekend — want die goede gewoonte heb ik, wat iedereen nog niet zeggen kan —, waarin ik een paar werken, door de Academie uitgegeven, streng heb beoordeeld. Dát is waar. Ik neem dan ook geen enkel woord terug van hetgeen ik in dezen eenmaal geschreven heb : niet omdat ik met Pilatus, of wie ook, zeg : *quod scripsi, scripsi*; maar omdat ik ook thans nog overtuigd ben dat ik de waarheid gezegd heb. Het vereert de Academie, dat zij, niettegenstaande de door mij uitgesproken critiek, mij in haren schoot heeft opgenomen; die benoeming zelf is eene logenstraffing voor hetgeen door de Redactie van *Het Volksbelang* zoo driest wordt beweerd. Nooit heb ik de Academie als instelling aangevallen, want altijd heb ik gedacht en denk nog, met alle personen die het goed meenen met de Vlaamsche Bewegingen, dat de oorlog door de heeren Rooses en consoorten aan de Academie verklaard eene politieke fout is geweest in strijd met de belangen der Vlaamsche Beweging. Gesteld nog dat het waar is, wat de heer De Vigne beweert, dat eene afzonderlijke Academie overbodig en eene Vlaamsche afdeeling bij de Academie te Brussel voldoende was — waar ik in elk geval niet van overtuigd ben —, dan nog was het plicht voor elken Vlaming de nieuwe instelling, nu zij eenmaal bestond, naar vermogen te steunen. Eene eerlijke, oprechte critiek werd daardoor niet uitgesloten.

Uit den mond van meer dan een hooggeplaatsten libe-

raal heb ik dan ook in krachtige bewoordingen de veroordeeling gehoord van de handelwijze van dit handvol mannen, die zich oppermachtig en werkelijk zonder mandaat tot tolk hebben durven opwerpen der geheele Vlaamsche liberale partij, dit alles, ik zeg het nog eens, tot schade en schande van onze Vlaamsche Beweging. Zelf er uit gaan was het middel niet om er de anderen in te brengen.

Onverschillig voor de door *Het Volksbelang* telkens hernieuwde aanvallen, is de Academie haar weg gegaan, en haar tegenwoordige Voorzitter heeft met recht mogen getuigen, dat de tien eerste jaren van haar bestaan jaren van rustelooze werkzaamheid zijn geweest. Ik had het gegeven voorbeeld kunnen volgen, en den laatsten aanval met schouderophalen bejegenen. Ik heb het niet gedaan, omdat ik de stille, maar vurige hoop voedde, dat de 18de October 1896 zou mogen merkwaardig geweest zijn niet alleen door het bezoek van onzen Prins, maar ook door eene soort van verzoening tusschen de Vlaamsche Academie en hare laatste aanvallers. Wat een heuglijk feit zou het geweest zijn, indien niet alleen de jongere, maar ook de oudere liberale vlaamschgezinden op het plechtig oogenblik, toen uit den prinselijken mond onze taal weerklonk, daar waren geweest! Het heeft niet mogen gebeuren : de strijd moet voortduren, tot stichting en vermaak van Waal en Franskiljon. Welnu, daarom heb ik willen spreken, omdat men op dien dag en op die plaats beter dan ooit heeft kunnen zien, dat de dwingelandij waarin de oude garde het jongere geslacht gekluisterd hield, voor immer is verbroken! De oude garde voert niet meer aan; zij wil niet volgen; zij zal alleen staan.

Gent, 4 November 1896 WILLEM DE VREESE.

BIJLAGE.

Fransch-Belgisch maar géén Vlaamsch en géén Nederlandsch.

Uit een zoogenaamd Nederlandsch en nogwel « bellettristisch » stuk proza, voorkomend in een der meest gelezen en zeer goed bestuurde tijdschriften van ons vaderland, halen wij de volgende zinnen en uitdrukkingen aan, tot stichting van 't gemeen. Wij spatieeren :

« Werd door den garde het portier geopend; (garde = conducteur); een val langs de trap; dit sédentair leven had haar tot een onheilspellenden graad vollijvig doen worden; zij had aldra geklaagd over draaiïngen van 't hoofd; uit haar accident voortspruitende zwakheid (zwakte); zij was veel te lui om zich aan de vermoeienis eener lichaamsoefening te verbinden; trapsgewijze hernam de foltering van de benauwdheid; verlicht door den straal der daverende lantaren; een vleesch als melk zóo frisch (van een freule gesproken); om hem in schier handtastelijke gedaante voor haar te zien; een drama, waarin haar nuchtere verbeelding zich verdwaalde; halverwege langs de trappen; een hond met bleekharige voorderpooten; de goede warmte (la bonne chaleur) van de eetzaal; beeldig-gracieuze beenen (van een' freule); hol blafte de aan zijn nis gebonden Focko (dat is geen heilige, maar een hond en nis = niche (hondenhok);..... betrokken zij ieder haar slaapkamer. Deze van Nina... (Celle de Nina); of zou zij een dag trouwen? — (Ou bien se marierait-elle un jour?); beschaamd over haar onberedende uitbarsting (irraisonné); overtolligen prikkel van levenslust (lees: overmatigen of zoo iets); dat aanzettend roes van levenssterkte; hare majestueuze wangen van doorvoede afgodin (ses joues imposantes d'idole bien nourrie); dat zij een geheim van het leven kwam aan te roeren (qu'elle venait de toucher à....); schittering der oogen, die gansch haar aangezicht van weelderige veldbloem ophelderde; om haar aanbidder nog dieper te verleiden; al wat aan liefde grensde prikkelde haar op; zij stelde belang in die lange kolommen kinderen (dat zou iedereen; de schrijver bedoelt « colonnes »); zij verlieten het gesticht om achttien jaar (à 18 ans environ); gij zult eens zien wat voor een vreemd gelaat hij zal stellen; met zoekende armen eene hersenschim tegen haar boezem drukkend; een walm van vreugd en trots steeg in Nina op (une bouffée de joie etc.); en deelde haar den inhoud van 't gesprek mede, dat steeds op haar geloopen had... Nu zal 'k maar eindigen. Het ware te wenschen dat deze, dus genaamd Vlaamsch of Nederlandsch schrijvende franskillon zijn werk liet nazien door een welbekende en hoogst begaafde tante van hem, alvorens er ons op te vergasten. Wat de mannen der Vlaamsche beweging van dit taaltje denken, weet ik niet. Bij ons wordt men dit ten spijt nog populair. En dan zijn er, die zich warm maken over de spellings-quaestie!!

(*Nederl. Spectator*, 1895, blz. 327).

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Van twee koningskinderen, door OMER WATTEZ. H. Honig, Utrecht.

Dit bundeltje novellen van Omer Wattez kan niet nalaten opgang te maken. « Van twee koningskinderen » komt mij voor als een luide logenstraffing van Cyriel Buysse's verderfelijke begrippen, als een krachtig pleidooi ten voordeele van onze boeren, « sterk en groot », als eene verheerlijking van hunne noeste vlijt, van hun karakter uit een stuk. Trouw heeft Wattez zijne typen de natuur afgekeken, en hij is erin gelukt hen ons voor te stellen zooals zij zijn — niet als beesten, die er slechts op uit zijn hunne wildste driften bot te vieren, maar als somtijds ruwe menschen, die hunne gevoelens openhertig uitdrukken; als strijders met de aarde, die de waarde van het door zwoegen gewonnen geld kennen, maar die in den omgang met de wijde natuur die breedte van gedachte hebben verworven, die zich niet in vormen kan schikken. Die twee koningskinderen, wier ouders nooit op een troon hadden gezeten, maar « koningen (waren) uit de groote familie, waarvan de dichter zegt :

> « Drie koningen uit de Kempen,
> Drie boeren sterk en groot... »,

zijn menschen, die menschelijk gevoelen en handelen. Wij zijn bij Omer Wattez vrij van dat onnatuurlijk pessimism dat Virginie Loveling in hare eerste werken onze boeren toeschreef; wij bewegen ons onder dit frissche Vlaamsche volk met meer behagen dan onder hare somtijds te dweepzuchtige landslieden, omdat wij het zoo dagelijks kunnen zien en beminnen.

Met de andere novellen uit den bundel loop ik minder hoog op. « Spreeuwtje » geeft mij den indruk van het al dikwijls gelezene, in alle geval wat de grondgedachte aangaat; ook « Veldbloemeken », dat daarenboven eene onnatuurlijke romantische tint heeft (vooral het slot, de zelfmoord van Rina). In « Kunst en Liefde » vinden wij eerst den dichter van « Van twee koningskinderen » weer, met zijn zuivere, vloeiende taal, die in hare ongekunsteldheid zoo klaar en duidelijk 's dichters denkbeelden weergeeft. De held dezer novelle, Pol Kosters, een toonkunstenaar, edel van inborst en vrij en vrank in zijne uitingen, eene zonderlinge vermenging van steeds in strijd zijnde geest en stof is zeer treffend geteekend, aan eene diepe psychologische studie onderworpen. Een wanklankje echter. Zou de vurige Beethoven- en Wagner-bewonderaar dien Wattez ons in Pol schildert zich wel met zulke « luchtige » dingetjes ophouden als « Le concert dans le feuillage » ?

Het stukje dat den bundel besluit, « Beelden uit Italië (Verona en Venetië), » bevat stellig zeer juiste en treffende opmerkingen, maar mij schijnt dat er daar wel wat meer en wat dieper te zien viel.

Gent. O. R.

Beginselen der Nederlandsche Spraakleer, door C. VAN DE VELDE, van het Gezelschap van Jezus, 4e uitgaaf. Gent, drukkerij van C. Poelman, Hoogpoort, 19.

In het onderwijs der talen zal eene goede methode nog wel het beste middel zijn om den vooruitgang der leerlingen te verzekeren. Het komt er minder op aan een groot aantal voorschriften te geven, dan wel de regels volgens een wel beredeneerd plan te rangschikken. Dit is vooral van groot gewicht voor zulke jongelingen, die benevens hunne moedertaal nog drie, vier andere moeten bestudeeren. Voor het aanleeren van elk dier talen eene verschillende methode gebruiken, moet ongetwijfeld hinderlijk werken op de studie, en verwarring teweegbrengen in de begrippen.

En dit is nochtans veelal het geval. In de meeste handboeken voor de beoefening van de Nederlandsche taal is het plan, vooral dat der woordvoeging, gansch verschillend van hetgeen gevolgd wordt in Latijnsche en Grieksche grammatica's ten onzent in gebruik. In het voorbericht van de vroegere uitgaven dezer spraakleer merkte de geachte schrijver terecht op, dat « de moedertaal, hoezeer ook om haar zelve geleerd, moet medewerken tot bereiking van het algemeene doel der studiën — de ontwikkeling van het verstand, — en het ha e bijbrengen tot die uitkomst. Uit dit oogpunt beschouwd en te dien einde beoefend, kan zij zelfs nog iets meer zijn dan eene afzonderlijke medewerkster; zij zal een steun en een licht worden om al de overige taalstudiën doelmatig te doen werken. Immers zij zal dienen om de begrippen, die aan de taalstudie ten gronde liggen, bevattelijk op te klaren en eens voor goed in den geest te vestigen. Doch om die uitwerkselen teweeg te brengen, moet hare beoefening zooveel mogelijk met die der andere talen in overeenstemming worden gebracht. » Ziedaar de bedenking die den Eerw. schrijver geleid heeft in het opstellen van dit leerboek. Het gebruik der lidwoorden; de overeenkomst der zelfstandige naamwoorden en hunne bepaling; de overeenkomst, plaats en bepaling der bijvoeglijke naamwoorden; de afhankelijke en onafhankelijke bepalingen; het gebruik van wijzen en tijden der werkwoorden, enz., zijn zoovele hoofdstukken welke op dezelfde wijze behandeld worden als in onze Latijnsche en Grieksche Grammatica's, zoodat de vergelijking der talen zeer vergemakkelijkt wordt. Door die schikking kan dit leerboek ook vele diensten bewijzen aan de leeraren, die hunne studenten gaarne oefenen in het overbrengen van Latijnsche en Grieksche schrijvers. Aan de hand van zulk een meester zal men bijgevolg niet alleen zijne eigene moedertaal beter aanleeren en doorgronden, maar ook dieper in de geheimen der oudere talen doordringen. Voor leerlingen der humaniora zal men dan ook moeilijk eene betere Nederlandsche spraakleer kunnen aanwijzen dan die van P. Van de Velde.

Trouwens dit boek heeft reeds vele diensten bewezen. Thans is de vierde uitgaaf verschenen; en de schrijver heeft niet verzuimd telkens zijn werk te verbeteren. Zoo zijn, in dezen laatsten druk, tot grooter duidelijkheid en nut voor den leerling, de verbuigingen en vervoegingen vollediger voorgesteld; de geslachten der naamwoorden en de woordvorming in behoorlijke breedvoerigheid uiteengezet. »

Aangezien de schrijver het zich « tot eenen plicht » rekent « de nog gewenschte verbetering te verwezenlijken, » durf ik hem met alle bescheidenheid op enkele punten opmerkzaam maken.

Bij N. 66, 3 kon aangemerkt worden dat namen van landen, steden en dorpen vrouwelijk zijn, wanneer zij verpersoonlijkt worden. N. 45, c kan wegvallen, aangezien men tegenwoordig schrijft : *Hendriks boek, Vondels dichtstukken.* Zoe diende ook 51, 7 gewijzigd. Men schrijft : *de Van der Straetens, de Michiels.*

De schrijver verklaart zich ook bereid om ditgene aan te vullen, wat nog mocht ontbreken. In een handboek, voor leerlingen bestemd, kan natuurlijk geen spraak zijn van volledigheid. Het ware echter te wenschen dat Reg. 358 wat uitgebreid werd, om aldus de redekunstige ontleding te bevorderen, terwijl een hoofdstuk over de schrijfwijze der samengestelde woorden, en vooral een goed woordregister zeer van pas zouden komen. Op aanvraag van « eenige leeraars » werd aan dezen 4ⁿ druk « een aanhangsel over den Nederlandschen versbouw toegevoegd. Anderen zullen echter van meening zijn dat de reeds bestaande werkjes over Versbouwkunde den leerlingen genoegzamen dienst kunnen bewijzen.

Eindigen wij met een woord van dank voor den heer Poelman, die gezorgd heeft voor een netten druk en eene fraaie kleedij met keurigen stempelband.

Guide illustré de Gand, par E. VARENBERGH. Gent, drukk. A. Siffer. Prijs fr. 1,75.

Ter gelegenheid van het bij uitstek goed geslaagd Oudheidkundig Congres in Augustus laatst hier gehouden, heeft de heer Varenbergh dit werkje laten verschijnen, dat in opzicht van inhoud een kort, doch volledig overzicht geeft van de bijzonderste monumenten met hunne kunstschatten, en in opzicht van stoffelijke inkleeding, met zijne prachtige platen in simili-gravuur, een juweeltje is van goeden smaak en van drukkunst. Waarlijk hij is verdiend de naam van hedendaagschen Plantyn, waarmede de bladen onzen kundigen en artistieken uitgever vereerd hebben. De leus die op zijne uitgaven zoo sierlijk prijkt « *Excelsior* » *Hooger op! Langs om hooger!* bevestigt hij dagelijks meer en meer.

De Gentenaar zal met trots in dit werkje de bladzijden lezen gewijd aan zijne talrijke kunstmonumenten en zijne geschiedkundige gebouwen, en de vreemdeling zal er eene beknopte opgaaf vinden van menigvuldige merkwaardigheden die hem den lust zullen geven een nauwgezet bezoek te brengen aan de hoofdstad van Vlaanderen, Gent was in vroegere eeuwen, met Brugge de eerste stad der bekende wereld om haren kûnstzin, haren rijkdom, hare macht en haren prikkelbaren vrijheidsgeest, die oorzaak van grootsche en blijde tooneelen, oorlog en feest, waarbij de geschiedenis nog heden stilstaat vol verbazing, bewondering en ontzet. Was Vlaanderen de ziel der middeleeuwen, het woelzieke en kunstminnende Gent was met hare zusterstad de ziel van Vlaanderen.

Het eenigste wat men in het geleerd en lief boeksken nog zou wenschen, ware een omstandig woordje over de meesterstukken der nieuwe gothische school in onze kerken aanwezig.

Ten dienste der bezoekers is het boek nog opgeluisterd met een volledig plan der stad.

Het Stadhuis van Maastricht. Historische Schets door DE RAS, stadsarchivaris.

Het stadhuis van Maastricht is, in bouwkundig opzicht, van geene groote waarde. Het dagteekent van de jaren 1660, en is voorzien van

eenen tamelijk fraaien toren. Ontwerper van het plan was de ingenieur Post, uit 's Gravenhage. De hardsteenen, waar het mede gebouwd werd, kwamen uit de groeven van Canne.

Den 7 Juli 1663 vergaderde de gemeentelijke raad voor de eerste maal in het nieuw gebouw, dat evenwel toen nog niet voltooid was. De galerijen en de groote zaal werden eerst in December 1666 aanbesteed en om de inwendige versiering te bespoedigen nam de Raad het besluit, dat elk lid één of meer koperen kolommen ten geschenke moest geven ter versiering van de galerij.

De groote voorzaal werd in 1664 geschilderd door Theodoor van der Schuer; 't is eene allegorisch-zinnebeeldige voorstelling van groote verdienste, welke nog heden bewonderd wordt

Het klokkenspel in den toren komt voort van Pr. Hemony, in Vlaanderen en bijzonderlijk te Gent genoeg befaamd; het werd later volledigd door van den Ghein, uit Leuven, insgelijks overbekend. Het gebouw kreeg een nieuwen toren in 1684.

Het Stadhuis werd verder verrijkt met een behangsel de *haute lice*, een tal prachtige stukken, voorstellende tafereelen uit de geschiedenis van het Joodsche volk.

Een ander schilderstuk toont, op allegorische wijze, de dubbele jurisdictie van de Souvereinen. Het is geteekend Th. van der Schuer, 1704.

Melden wij nog eene eikenhouten lambriseering in de schepenenzalen, eene schilderij boven den schoorsteenmantel van de Burgemeesterszaal, door Plumier, van Luik, eene andere van de XVIe eeuw, doelende op het rechtspreken van de schepenen, enz. enz.

Uit deze regelen blijkt, dat het Maastrichter Stadhuis een bezoek van den kunstliefhebber overwaardig is.

Het werk van den heer de Ras die alles stipt aanduidt, geeft verder eene nauwkeurige beschrijving van het gebouw, zoodat de monographie volledig is; wij bevelen de lezing er van ten zeerste aan.

Eéne kleine opmerking: Waarom het 4°-formaat gekozen voor een werk, dat slechts 25 bl. telt? Ons dunkt dat de grootte van een boek best geregeld wordt naar 't getal bladzijden. Groote formaten zijn, overigens, niet van onzen tijd, tenzij voor bijzonder omvangrijke boeken.

De *Historische Schets* is net gedrukt en versierd met de welgelukte photographische afbeelding van het Maastrichter Stadhuis.

Vondels meesterstuk « Lucifer » ...... Taal- en Letterkundig verklaard door A. M. Verstraeten.

Derde verbeterde Uitgaaf. Gent, drukkerij A. Siffer.

Een verblijdend teeken, dat Vondels meesterstuk meer en meer bestudeerd wordt! Godlof, daar ligt, voor onze Zuidnederlandsche Letterkunst, een machtig middel in tot heropbeuring en vasten vooruitgang.

Het ware overbodig op de talrijke en ongemeene verdiensten te wijzen, waaraan het werk van Eerw. Pater Verstraeten zijn vollen, blijvenden bijval te danken heeft. Daarbij, de ieverige bewerker schijnt gretiger naar wenken tot verbetering, dan wel naar gebaren tot ophemeling, uit te zien.

Met veel genoegen vonden wij, in het Eerste Bedrijf vooral, enkele plaatsen gepaster en treffender aangeteekend. — Het woord « handeling » kan verscheiden beteekenissen hebben, dat weet ik; of het, *bl. 53* in de aanm. op v. 401, duidelijk genoeg zij *wat* het beteekent, daar twijfel ik aan. — Spijtig, dat menige *drukfout* uit de Tweede Uitgave, ook in de Derde bleef voortbestaan; spijtiger nog, dat er nieuwe zijn bijgeslopen; in een schoolboek zijn die « kleinigheden » niet voor gering te houden. — Van de talrijke aanteekeningen, waar enkel op een « *hendiadijs* » gewezen

wordt, kan er gerust menig wegvallen; en, — daar de Bewerker er te recht op uit is dezelfde schikking in zijne opéénvolgende uitgaven te behouden — zoo kan de openkomende plaats benuttigd worden voor een woord over « *Stichomythia:* » immers hetgeen nopens die eigenaardigheid, op bl. 86, wordt aangemerkt, schijnt mij slecht opgevat, en zeker is het misselijk voorgedragen en te veel onvolledig. — Wij wenschen ook dat, in eene naaste Uitgave, de Eerw. Pater *meer* gelegenheden nog zou te baat nemen, om het « *Vlaamsch-zijn* » van Vondel in klaarder licht te stellen; en tevens ons goed recht te doen gelden benevens onze Noordnederlandsche broeders. Het puike, dat de Eerw. Verstraeten ons gunde tot hiertoe, laat ons op het volmaakte hopen. E. D. L.

Het H. Doopsel en de Kerkgang. — Onder dezen titel is dezer dagen bij den uitgever M. Waterreus te Roermond een werkje verschenen, dat we aan elk weldenkend katholiek met allen aandrang durven aanbevelen. Naast den Latijnschen tekst van gebeden en ceremonies bij den Doop en bij den Kerkgang is onmiddellijk de Hollandsche vertaling gevoegd, iets wat we tot nog toe nergens gevonden hebben, en wat onzes inziens zeer veel kan bijdragen tot meerdere kennis en vollediger begrip van de overheerlijke, kerkelijke ceremoniën, en ongetwijfeld den godsdienstzin meer en meer zal opwekken en voeden. Prijs 35 centiemen.

Schola « annexum quoddam religionis ». Caput excerptum ex editione tertia libri cui titulus: *Scopuli vitandi* etc., auctore P. X. GODTS, C. SS. R. — Cum appendice: Novissima lex scholaris Belgica. Gent, St-Augustinus drukkerij, Gouden Leeuwplaats. Prijs fr. 0,75.

De nieuwe schoolwet maakt het godsdienstig onderwijs verplichtend en geeft bijgevolg aan de Geestelijkheid het recht en den plicht dit onderwijs te geven en na te zien in de officieële scholen. Het is om den priester voor te lichten en hem zijne taak te vergemakkelijken dat de schrijver dit werkje uitgegeven heeft.

Het bespreekt de rechten der ouders in deze zaak, de rechten der kerk, immers, zegde Mgr Waffelaert, was in den Christen staat de school altijd « Annexum religionis ». In kapittel IV wordt gehandeld over de stichting der scholen, het bezoek erin en hunne heiligmaking, alsmede die van het onderwijzend personeel.

Drie gebeden betrekkelijk het schoolbezoek, en de wet die het geestelijk schoolopzicht regelt besluiten het boek.

In het woord vooraf maant Pater Godts de priesters aan man- en vrijmoedig in de scholen te gaan en er met krachtdadigheid de zielen der kinders op te eischen, zooals Jozef Arimatheus bij Pilatus binnendrong om het lichaam van Jezus te vergen.

Kortom: nuttig en practisch boekje dat met vrucht niet alleen door de belanghebbenden, maar door iedereen, zal gelezen worden.

Rekenkundige vraagstukken over alcoolisme en besparing, door G. A. ROBYNS. Maaseyck, boekdr. Van der Donck-Robyns.

Een goed gedacht waardig van den apostel voor de matigheid, een eenvoudig schoolboekje, een bundeltje rekenkundige vragen te doen dienen als middel ter bestrijding van de *uitvinding des duivels* en tot het bevorderen van den geest van sparen in de scholen. Onnoodig er bij te voegen dat die vragen uit de lucht niet gegrepen zijn en dat zij voldoen aan de strengste eischen voor wat methodeleer betreft.

Un Jubilé sacerdotal en la paroisse St-Michel à Gand (avec le portrait du jubilaire l'abbé Van Loo). Gent, A. Siffer, fr. 0,50.

Hartelijke herinnering van dit hartelijk feest met de beschrijving der plechtigheid in de kerk, op de straat en de verschillende eer- en genegenheidsbetoogingen welke plaats grepen. De aanspraken, de heildronken, de jaarschriften en de gedichten staan er in, in 't lang en in 't breed.

Sint Franciscus Almanak voor 1897. Gent, drukk. A. Siffer. Prijs fr. 0,50.

Deze almanak, inzonderheid ten behoeve der Derde-Ordelingen, maar geschikt voor iederen katholiek, is weder verschenen. Hij bevat levens van Franciscanen voor iedere maand, artikelen in proza en in verzen over allerhande onderwerpen en al de opgaven welke tot zulke boeken behooren. Met zijn schoon quarto formaat, zijne talrijke platen en zijne 80 belangvolle bladzijden is zijn prijs waarlijk slechts een spotprijs.

Davids-Fonds. — In de vergadering van donderdag 8 October, gaf M. Jer. Noterdaeme, in de Brugsche afdeeling, lezing van een dichtstuk, voor titel dragende « Godevaert en Godelieve. » 't Is een verhaal uit den beloken tijd, van boven de 2500 verzen. Den 21 Oct. sprak de eerw. heer De Quidt over den Slavenhandel in Congo.

In November zal er eene voordracht gehouden worden door Mgr Christiaens, bisschop in China, Tieltenaar van geboorte.

De letterkundige afdeeling, welke het Brusselsch Davidsfonds in zijnen schoot gesticht heeft, werd dezer dagen ingehuldigd met eene voordracht door Karel Brants over het nut der letterkundige kringen.

Het 9de deel, 2de afl. der *Vaderlandsche Historie*, van David, is verschenen.

De zeer eerw. heer Bets, pastoor-deken van Zoutleeuw, lid van het hoofdbestuur, heeft dezer dagen zijn jubelfeest van 50 jaar priester plechtig gevierd.

De schrijvers, die in den tooneelletterkundigen wedstrijd van het Gentsche Davids-Fonds eene eervolle melding bekwamen, worden verzocht hunnen naam kenkaar te maken aan den drukker dezes, hun werk zullende gedrukt worden.

Vlaamsch tooneel. — Het tooneel moet eene school van zeden zijn : dat zegt iedereen, die het wèl meent met het volk. Maar hoe is dit te verstaan ?

Dezer dagen is een pennetwist ontstaan over twee nieuwe stukken, geschreven door eenen talentvollen man. Den weldoenden invloed, door die stukken te verwekken, schijnt zeer twijfelachtig, naarvolgens wij kunnen opmaken uit de verslagen en ontledingen, welke wij in verschillige bladen hebben aangetroffen. In één van beide stukken speelt geheel een bedrijf... in een *huis van ontucht*, met eene *vrouw van ontucht* en een liederlijken kunstenaar, die alles — eer, talent, kracht en moed — aan dat schepsel ten offer brengt, en bezwijkt.

De vraag is nu, in zekere gazetten : zal de Regeering dit stuk primeeren? Men zou nog eene tweede vraag kunnen stellen : Is het noodig, of nuttig, personages en tooneelen uit de huizen in kwestie aan het schouwburgpubliek (ouders met kinderen) te laten zien?

Alle bladen, die het stuk beoordeeld hebben, uiten zich in gunstigen zin wat betreft de tooneelschikking en de bewerking : 't schijnt meesterlijk te zijn, evenals de muziek, daarop gemaakt; daarentegen is uit de medegedeelde verzen op te maken, dat die juist zooveel dichterlijk vuur verraden als gewone karamellenrijmen.

Varia. — In het seminarie van St-Sulpice, te Parijs, is het handschrift ontdekt van het 2e deel *Etats de raison*, door Bossuet.

— Een monument wordt opgericht aan de schilders Verwee en Portaels, respectievelijk te Knokke en Vilvoorde, aan Charette, den held van den Vendeeschen krijg, te Nantes, in Frankrijk.

— In den wedstrijd uitgeloofd door den Koning, voor het beste werk over de bouwkunde in ijzer, is de prijs, 25,000 fr., toegekend aan den heer Vierendeel, provincialen ingenieur van West-Vlaanderen en hoogleeraar te Leuven.

— Zooals alle jaren is er weder, onder het handteeken van hoogleeraar Paul Fredericq, een overzicht onzer letterkunde verschenen in het Engelsch tijdschrift *The Atheneum*.

— De Bo's *Idioticon*, Schuermans' id., *Biekorf*, *Duikalmanak* enz. worden meermaals aangehaald in de laatst verschenen aflevering van het *Groot Nederlandsch Woordenboek*, aflevering Gulden-Haar, bewerkt door Dr. A. Beets.

— Deze maand zal verschijnen : *Sinte Godelieve* muziekaal drama in drie akten en zes tafereelen door Edgar Tinel. Oorspronkelijke tekst door Hilda Ram, Duitsche vertaling door Elisabeth Alberdingk, Fransche vertaling door G. Antheunis en teekening van de titelplaat door Jozef Janssens. Partituur, piano en zang en woorden, fr. 20.

— In 1899 zal Antwerpen plechtig het derde eeuwfeest vieren van haren beroemden schilder Antoon van Dyck.

— De vijfjaarlijksche prijs des Konings voor het beste werk over Belgische geschiedenis is toegewezen aan den heer Kurth, hoogleeraar te Luik, schrijver van *Histoire poétique des Mérovingiens* en van *Clovis*, dit laatste werk ook bekroond door het *Institut de France*. Vroeger behaalde de heer Kurth ook dezen prijs met zijn werk *Les origines de la civilisation moderne*.

— Studiën en kritieken van den predikheer Van Hoogstraete : de 5de afl. van het derde deel is verschenen; zij bevat de voortzetting der studiën over Multatuli.

— Edgar Tinel is leeraar benoemd aan het Conservatorium te Brussel.

† **Willem Rogghé**, 72 jaar oud, liberale flamingant, die in Gent diensten aan de Vlaamsche zaak bewezen heeft. Hij was vroeger opsteller van het schimpblad *Baes Kimpe* en laatstelijk een der opstellers van het weekblad *Het Volksbelang*.

† **William Morris**, de gekende Engelsche dichter en schilder, van de school der proeraphaëliten. Hij was tevens dichter, kunstenaar, nijveraar, handelaar en socialist. Als socialist schreef hij : *In 't jaar twee duizend*. Als dichter : *Het leven en de dood van Jason*, de vertaling der *Eneide*, *Het aardsch paradijs*. Als nijveraar legde hij zich toe op het vervaardigen van kunststoffen en papieren, glasschilderijen, enz.

Hij was een utopist alhoewel een man van groot vernuft.

† **Camiel Bolle**, opsteller aan l'*Escaut* en medewerker aan verschillende vlaamsche bladen. — **Generaal Trochu**, verdediger van Parijs gedurende den Fransch-Duitschen oorlog en schrijver van verdienstelijke militaire werken. — **Vrouw Darwin**, weduwe van den gekenden Engelschen naturalist. — **Jan Verhas**, kunstschilder, geboren te Dendermonde.

EEN NIEUW BOEK

OVER DE

GESCHIEDENIS DER NEDERLANDSCHE LETTERKUNDE (1)

ELK boek voor de scholen, dat het licht ziet — en er verschijnen er thans geweldig veel, — « voldoet aan een behoefte » of « voorziet in een leemte ». Als de schrijver het zelf niet zegt, dan discht een welwillende critiek ons dat op, die de boeken eventjes doorbladert, een woordje aanmoediging uitspreekt, twee, drie feilen aanstipt, zich dan vergenoegd de handen wrijft en denkt dat zij èn schrijver èn lezers een onschatbaren dienst heeft bewezen.

Van daar dat het getal der *would be* letterkundigen en der litterarische rechters in Vlaanderen, bijna zoo sterk is, als dat der lezers.

Dat het boek, waarvan wij den langen titel hebben vermeld, ook in een leemte voorziet, zegt de schrijver niet, maar de welwillende critiek van M. De Cock in het *Tijdschrift van het Willems-Fonds* zegt dit voor hem. Zeer waarschijnlijk heeft de heer De Cock niets anders van het boekje des

(1) *Leiddraad tot de studie van de Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde* (inz. voor de hoogere klassen der Athenæa en Colleges) door ALB. BIELEN, leeraar aan het koninklijk athenæum te Tongeren; met voorrede van Prof. JOZ. VERCOULLIE. — Wedᵉ Matthijs en zoon, Tongeren. *De Nederlandsche boekhandel*, Antwerpen.

heeren Bielen gelezen dan de voorrede van prof. Joz. Vercoullie, die, op zijn beurt misschien het boekje in 't geheel *niet* gelezen had, als hij er zijn vleiende voorrede voor schreef.

De lezer zal mijn twijfel omtrent dit punt beter begrijpen, als ik hem, gedurende eenigen tijd, langs dien *Leiddraad* zal hebben geleid.

Dit gezegd, zet ik mijn stelling vooruit, om ze daarna met klinkende bewijzen te staven :

Het boekje van den heer Bielen is *plagiaat* en waar het dat niet is, poogt het vruchteloos *iets* te zijn. Wie maar zoo kan schrijven, strijke geen oordeel over andere schrijvers; wie niet beter zijn stof machtig is, vatte geen onderwerp aan, zoo uitgestrekt en ingewikkeld als de geschiedenis der Nederlandsche letterkunde.

Deze enkele regelen stel ik tegenover de voorrede van professor Vercoullie, tegenover al de verledene, tegenwoordige en toekomende critiekers, die den *Leiddraad* goedgevonden hebben of hem nog mochten goedvinden.

Waar de letterkunde behandeld en gemarteld wordt, heeft ze recht van spreken en, letterkundige en schrijver, voel ik mij gemachtigd om dat te doen.

De letterkunde of juister de *belletrie*, gelijk men in 't Noorden zegt, heeft in den laatsten tijd al te veel moeten verduren van wege mannen, van welke men zulks het minst zou verwachten. In een machtige maatschappij voor volksontwikkeling, *Het Willem-Fonds*, was zij gedurende verscheidene algemeene zittingen het mikpunt voor allerlei geestigheden van wege geleerden, die èlders alles in 't werk stellen om altijd maar aan 't hoofd van alle taal- letter- of kunstbeweging te blijven.

Voor den eenen moesten de talrijke leden van die maatschappij geen *belletrie* te lezen krijgen, voor den anderen was ze maar goed om de « pillen » der wetenschap te vergulden, voor een derden was 't

« sirenengekweel » de fraaie letteren te verdedigen.

De letterkunde had er geen enkel man van gezag om haar te verdedigen, en de schrijvers en dichters van naam hebben er ook wel aan gedaan geen deel te gaan nemen aan een bespreking, die er een zoo hoog « wetenschappelijk » peil bereikte. Doch 't is hier de plaats niet om daarover verder uit te weiden. De gelegenheid zal zich wel aanbieden om daarop terug te komen.

Wij moeten ons voor alsnu onledig houden met den heer Bielen : nog een die zich geroepen waant om te be- en te veroordeelen bij de weetgierige jeugd.

Waar er gevaar is, moet er moedig bijgesprongen worden en hier is gevaar prulwerk te zien aan den man brengen met de goedkeuring van welwillende « voorredenaars » en vriendelijke critiekers,

De heer Bielen zegt wel in zijn *woordje vooraf*, « dat hij getracht heeft alles nuttig aan te wen-« den, wat hij in meer volledige en geleerde « werken als die van Jonckbloet, Te Winkel, Ten « Brink, Hofdijk, Everts, Snellaert enz. » gevonden heeft.

Hij noemt zijn *plagiaat* een « nuttig aanwenden! » Ik geef toe dat hij documenten, titels, levensbijzonderheden en alle verdere eruditie zich eigen maakt; maar dat hij kome pronken met geheele zinnen, zonder het minste aanhalingsteeken, noch aanduiding van bronnen, met schitterende oordeelvellingen, die den schijn hebben alsof ze door 't orgaan van den heer Bielen zelf uitgesproken zijn, zie, dat is geen *nuttig aanwenden* meer, dat is plundering!

Doch ter zake :

De volgende uittreksels, uit honderd anderen gegrepen, zullen bewijzen, hoe de heer Bielen, *plagiaat* bedreef.

Over den Reinaert De Vos :

« Voegen wij daarbij dat de « dichter volkomen meester is over « taal en rhythmus; kortom een « echt kunstenaar, de voortreffe« lijkste dien de middeleeuwen « voortgebracht hebben.

A. BIELEN
Leiddraad tot de studie van de Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde. Blz. 15.

«Voeg daarbij eene heerschappij« over taal en rhythmus, die eenig is « in hare soort, en men zal moeten « erkennen dat de dichter van den « *Reinaert* zeker de voortreffelijkste « kunstenaar mag genoemd worden, « dien Vlaanderen in de middel« eeuwen heeft gekweekt

JONCKBLOET
Geschiedenis der Nederlandsche letterkunde. Vierde druk. Deel I, blz. 390.

« Onder de gunstig bekende dichters van kluchten telt Cornelis Everaert.

A. BIELEN. Blz. 26.

« Onder de bekenden en gunstig bekenden behoort Cornelis Everaert.

JONCKBLOET. Deel II, blz. 476.

Over Matthijs De Casteleyn :

« Zijn *Conste van Rhetoriken*, « uit kunstig berijmde strophen be« staande, waarin hij voorschriften « geeft en die met voorbeelden ophel« dert, laat ons toe een kijkje te « nemen in de Rederijkerspoëzie en « hier wordt openlijk de leer verkon« digd, dat het den dichter eerder « moet te doen zijn om « schoone ter« men » dan om verhevene gedach« ten. »

A. BIELEN. Bl. 27.

« De Rijmkonst is geschreven « in negenregelige strophen, die kun« stig gerijmd zijn en elk voorschrift « wordt toegelicht door een voor« beeld.... Ook vindt men hier de leer, « dat het in de Poëzie niet zoozeer « aankomt op poëtische gedachten, « als wel op « schoon termen ».

JONCKBLOET. Deel II, blz 490.

Over Coornhert :

« Zijn hoofdwerk is *Zedekunst*, « dat is *wellevenskunst*, dat des « te verdienstelijker is, daar het « moeilijk was de gepaste uitdruk« king te vinden voor denkbeelden, « die nog, zoo te zeggen, in 't Neder« landsch niet ontvouwd werden. »

« Wij bewonderen in hem zijn « uitmuntenden stijl en zijne gron« dige kennis der taal; hij staat « naast Marnix als een hervormer « van ons proza. »

A. BIELEN. Blz 32.

« Meer nog komt in aanmerking « zijn hoofdwerk.... *zedekunst* enz « .... als men bedenkt hoe « moeielijk het moest vallen om de « juiste Nederlandsche uitdrukking « te vinden voor denkbeelden nog « maar schaars ter neer geschreven « door een Nederlandsche pen. »

« Bovendien doen zij hem schat« ten als uitmuntend stilist en gron« dig kenner onzer taal. Hij staat in « dit opzicht op ééne lijn met Marnix, « en met het volste recht mogen deze « beide mannen de hervormers van « ons Proza worden genoemd. »

JONCKBLOET. Deel III, blz 28-29.

Over Roemer Visscher :

« Zijn huis werd de vergader-
« plaats van de voortreffelijkste man-
« nen van dien tijd, het middelpunt
« van het Amsterdamsch letterkun-
« dig verkeer, ons eerste letterkundig
« salon, veraangenaamd door zijn
« beide ook hoogbegaafde doch-
« ters Anna en Tesselschâ.
A. BIELEN. Blz 33.

« De huiselijke kring werd het
« middelpunt, waar zich de voortref-
« felijkste mannen van zijn tijd veree-
« nigden, aangetrokken door den
« geestrijken vriendenkring en vooral
« door de aanminnigheid zijner hoog-
« begaafde dochters Anna en Tessel-
« schade. »
JONCKBLOET. Deel III, blz. 32.

Over Coornhert, Spieghel en Visscher :

« Deze drie dichters vormen als
« een driemanschap, welks verdienste
« bijzonder ligt in de pogingen om
« de taal te kuischen. »
A. BIELEN. Blz 33.

« In dit opzicht trekken de
« drie vrienden éene lijn, en daarin
« steekt hunne verdienste...... (alsook)
« in hunne pogingen om den vorm
« der gedachte te kuischen. »
JONCKBLOET. Deel III, blz. 33.

Over Spieghel :

« Door al te bondig zijne gedach-
« ten te willen samenvatten, wordt
« hij soms onduidelijk. »
A. BIELEN. Blz 32.

« Zucht naar kernachtigheid ver-
« lokte den dichter tot een stroeve
« woordschikking. »
JONCKBLOET. Deel III, blz. 36.

Over Vondel :

« Na zijns vaders dood nam hij
« dezes kousenhandel voor eigen
« rekening waar, doch liet er de zorg
« bijzonder aan zijn vrouw van over,
« om zich aan de beoefening der let-
« teren toe te wijden. »
A. BIELEN. Blz 37.

« Hij had zijn vader, die inmid-
« dels overleden was, in den kousen-
« winkel opgevolgd, maar liet het
« bestuur van die nering aan zijne
« vrouw over om zich nagenoeg bij
« uitsluiting aan de beoefening der
« poëzie te wijden. »
JONCKBLOET. Deel IV, blz. 135.

« Spoedig zag hij dan ook in
« wat er aan zijne opvoeding ontbrak
« en hij besloot de klassieke talen
« zelf te leeren, *in welke studie hij*
« *het op korten tijd verre bracht.* »
A. BIELEN. Blz. 37.

« Vondel gevoelde al spoedig
« wat er aan zijne leiding ontbrak en
« deinsde er niet voor terug om op
« vijf-en-twintigjarigen leeftijd een
« begin te maken met het aanleeren
« van vreemde talen. »
JONCKBLOET. Deel IV, blz. 135.

De zinsnede van den heer Bielen, welke wij cursiveeren, eindigt op een van die vischstaarten, die

krioelen in 't boekje en 't bijzonderste kenmerk van zijn stijl uitmaken. Ook zijn de « vreemde talen » waarvan Jonckbloet spreekt, namelijk Fransch en Duitsch, bij M. Bielen *klassieke* talen geworden. Waren in de XVIIe eeuw Fransch en Duitsch dan zoo *klassiek?*

Nog over Vondel:

« Vondel ontvlamde snel voor « wat hij recht en edel achtte en ver- « dedigde het in gloeiende verzen, « zoodat hij zich tot tweemaal toe « eene boete op den hals haalde. Als « mensch was hij... immer gereed « om met diepe overtuiging ten « strijde te trekken voor wat hij « waarheid achtte. »

A. BIELEN, Blz. 37-38.

« Vondel had een prikkelbaar « gestel: voor wat hij recht en edel « achtte, raakte hij spoedig in vuur. « 's Dichters openheid en ijver ver- « wekten hem veel leeds en onaange- « naamheden. Hij kon het zich ge- « troosten in het bewustzijn, dat hij « streed voor wat hij waar en goed « achtte. »

JONCKBLOET. Deel IV. Blz. 137-154.

Over Jacob Cats:

« Vooreerst het volk vond in « Cats den weerklank zijner nationa- « le deugden en gebreken. »

A. BIELEN. Blz. 40.

« Het Nederlandsche volk vond « in Cats den weerklank zijner na- « tionale deugden en gebreken. »

JONCKBLOET. Deel IV. Blz. 49.

Over Antonides Van der Goes:

« Ook treffen wij heerlijke schil- « deringen in zijne gedichten aan: « voegen wij daarbij dat zijn taal wel- « luidend en zijn versmaat uitmun- « tend is. Jammer dat zijn verheven- « heid soms tot gezwollenheid en « bombast overslaat. »

A. BIELEN. Blz. 42.

« Men wordt geboeid, opgeto- « gen of geroerd door echt dichter- « lijke schilderingen en voorstellin- « gen, waaraan een krachtige wellui- « dende taal het gewenscht *relief* « geeft. Het grootste verwijt dat men « hem doen kan is, dat hij zijne « vurige verbeelding niet altijd weet « te beteugelen, waardoor het ver- « hevene niet zelden in gezwollen- « heid of bombast ontaardt. »

JONCKBLOET. Deel. IV. Blz. 361.

Over de *Herders- en Visscherszangen* van Lucas Schermer:

« (Zij) treffen hier en daar door « echten dichterlijken gloed al worden « zij ook ontsierd door mythologisch « klatergoud. Zulks is des te meer te

« Maar wat een enkele dichter- « lijke spraak niet kan vergoeden, « is dat doorgaand gebrek aan waar- « heid en innig gevoel, dat schier

« betreuren, daar de gedichten, waar-
« in hij aan de natuur getrouw blijft,
« los en bevallig zijn. »
A. BIELEN. Blz. 46.

« alles tot klinkklank en klatergoud
« maakt...
« Onder de *Mengeldichten* zijn
« er die los, natuurlijk en bevallig
« zijn. »
JONCKBLOET. Deel V. Blz. 42-45.

Over Bellamy:

« Bellamy's *Vaderlandsche Ge-*
« *zangen van Zelandus* getuigen
« dikwijls van wezenlijke bezieling. »
A. BIELEN. Blz. 50.

« Zijn *Vaderlandsche Gezan-*
« *gen* getuigen dikwerf van wezen-
« lijke bezieling. »
JONCKBLOET. Deel V. Blz. 185.

Over Pieter Nieuwland:

« Zijn roem rust vooral op zijn
« *Orion*. »
A. BIELEN. Blz. 50.

« Zijn roem steunt voor een
« groot deel op zijn lierdicht *Orion*. »
JONCKBLOET. Deel V. Blz. 187.

Over Rhijnvis Feith:

« Feith oefende meer nog dan
« de anderen een beslissenden in-
« vloed op de latere dichtkunst uit. »
A. BIELEN. Blz. 50.

« Met Bilderdijk heeft hij een
« beslissenden invloed op onze dicht-
« kunst van latere dagen gehad. »
JONCKBLOET. Deel V. Blz. 188.

En zoo zou ik de aanhalingen sterk kunnen vermenigvuldigen.

Toen ik lont geroken had, nam ik de zes deelen van Jonckbloets standaardwerk van hun schab en haalde in Bielens *Leiddraad* die brokken uit, die hij bijna letterlijk heeft afgeschreven, zonder eenige aanduiding. Op een paar plaatsen aldus, haalt hij Jonckbloet aan. 't Is alsof hij al het overige zelf gevonden had en dat op *die* enkele plaatsen de degelijke Nederlandsche geleerde Bielens oordeel moest komen staven.

't Is waarlijk de *Geschiedenis der Nederlandsche letteren* van Jonckbloet niet, die den heer Bielen te « eenzijdig zal geschenen » hebben, zooals Prof. Vercoullie in de voorrede van het boekje getuigt, als hij spreekt van de Geschiedenissen der Nederlandsche letterkunde, die reeds bestaan.

Prof. Vercoullie zegt ook nog, dat het boekje,

dat hij de eer heeft aan het publiek voor te stellen, het eerste is van die soort in Vlaamsch-België.

Ik meen te weten dat er ook nog een bestaat van den heer G. D. Minnaert, dat ver boven dat van den heer Bielen verheven is.

Het is, voor wat onze letteren in vroegere eeuwen aangaat, zoo volledig als dat van den heer Bielen en de ingewijde lezer struikelt er niet op al dat onhebbelijk tuig, tusschen eenige degelijke meubelen, van elders gehaald.

Die karakteristieke oordeelvellingen van Jonckbloet komen ons in het boekje van den heer Bielen voor, als kostelijke perels, waarmede een lijnwaden aardappelzak zou afgezet zijn.

Over de hedendaagsche letteren is de heer Minnaert in zijn *Overzicht* beknopter dan de heer Bielen, maar hij vergeet toch niet te vermelden wat waarde heeft en wie zich onderscheidt.

Van dit gedeelte in Bielens boek zegt Prof. Vercoullie :

« Het verleent een ruim aandeel aan de Vlaamsche schrijvers, « vooral aan degene die de nieuwere Vlaamsche letterkunde uitmaken, « niet echter om ze onvoorwaardelijk op te hemelen, maar om ze, « zonder overdrijving in het loven of laken, aan zijn lezers aanschouwelijk voor te stellen ; zijne oordeelvellingen zijn niet streng, maar « juist. »

Ik, na die oordeelvellingen gelezen te hebben, vraag mij af of de heer Bielen wel de rechte man was om over onze letteren een oordeel te strijken -- vooral die van den tegenwoordigen tijd.

Maar 't is juist in dat gedeelte, dat hij ons de maat heeft gegeven van zijn critisch doorzicht. In 't ander gedeelte is hij zeer wijselijk bij Jonckbloet om hulp gegaan.

Laat ons eens zien wat een nauwkeurige criticus de heer Bielen is.

Van Prudens van Duyse zegt hij, dat deze zijn *Tyrtaeus' Gezangen* in 't licht gaf en dat zij « bestemd

« waren om de Grieken in hun strijd tegen hunne « Turksche overheerschers aan te prikkelen ».

Dat die gedichten bezield zijn door den haat en den strijd der Grieken tegen de Turken, laat zich verstaan; maar 't is hoogst waarschijnlijk, dat de Grieken en de Turken maar weinig notitie van Van Duyse's zangen zullen genomen hebben. Daar wordt in Vlaanderen zelf al zoo heel weinig rekening van de voortbrengselen onzer dichters gehouden.

Pol de Mont, de eerste en de vruchtbaarste onder de jongeren, dicht wel voor « honderd trouwe lezers », zooals hij het in *Iris* zegt.

De heer Bielen besluit over Van Duyse : « Het « ware alleen soms te wenschen, dat zijne werken « wat meer doorwrocht waren. »

Gelijk het onderhavige boek, heb ik ernevens geschreven.

Van Ledeganck wordt getuigd « dat hij in 't eerste tijdperk zijns levens onder *den invloed* der Rederijkers stond; maar in het tweede zich echter van *die banden losmaakte.* »

Ik heb altijd gemeend, dat men zich *aan een invloed onttrok.*

Al wat de heer Bielen over Dautzenberg zegt is « dat hij hier ook dient aangestipt te worden. » Geen enkel werk van dezen kunstenaar wordt vermeld.

De Cort, Vuylsteke, Gezelle, Claeys en Daems worden afgescheept met « als lierdichters oogstten zij ook roem in, *de eenen wat meer de anderen wat minder* » — Natuurlijk!

Dat einde is prachtige en gegronde critiek.

Zetternam, Ecrevisse, Snieders en Sleeckx krijgen even veel. Van Kerckhoven wordt verzwegen.

Daarentegen wordt ons in 't lang vemeld, waar Benoit's cantaten uitgevoerd werden : onder andere op de tentoonstellingen van Brussel en Antwerpen. Dat is zeer belangrijk te weten in een werk over de geschiedenis der letteren.

Eenige regelen verder maakt de heer Bielen meester Benoit uit voor een *levrancier van muziek.*

Sprekende van Hiel, zegt hij : « Voor zijne oratorio's *Lucifer, De Schelde, Promotheus* leverde Peter Benoit de muziek. »

Hiel het brood en Benoit de boter! Daar hebt ge't.

Worden onze eerste prozaschrijvers zoo schaarsch toebedeeld, Julius Sabbe krijgt een heele brok en wij vernemen daarin « dat de gevierde spreker gedurig gekampt heeft voor het standbeeld van Breidel en De Coninc en in de laatste tijden niet het minst voor Brugge-zeehaven ».

Wie miskent er 't belang van een standbeeld of een zeehaven voor de geschiedenis der letteren? De heer Bielen weet het juist te vatten. Bij vele schrijvers brengt hij op die wijze een hoop onnuttig tuig te pas. De ingenomen plaats had oneindig beter kunnen aangewend worden.

Van Pol de Mont wordt zijn oorspronkelijkste werk : de bekroonde *Gedichten*, niet genoemd.

Dichters als De la Montagne en Coopman worden verzwegen. Nochtans staat dat lieve bundeltje *Gedichten* van De la Montagne honderd elleboogmaten boven tal van Noord-Nederlandsche dichtwerken, zooals dat misselijke boek *Tienden van den Oogst*, van Coens, dat door M. Bielen geschetst wordt, als « zorgvuldig bewerkt en vele hoedanigheden bezittend ». Voor vele Noord-Nederlanders heeft M. Bielen een zwakke zijde omdat, hij ze *met genoegen gelezen heeft.*

Met genoegen gelezen! Ja, maar dat is niet genoeg om de geschiedenis der letteren te schrijven.

Van Hilda Ram geen enkel woord, tot zelfs haar naam moet de lezer van dezen *Leiddraad* niet kennen.

Lodewijk de Koninck komt er beter van af; maar M. Bielens oordeel is hem niet gunstig. Hij beschouwt « zulk een epos in onzen tijd als misplaatst, als een anachronism ».

Vraagt een dichter zich wel af, als hij voor iets is opgewassen, of door iets wordt bezield, of het de tijd is om zijn werk voort te brengen?

Zagen wij op hetzelfde tijdstip niet immer verschillende richtingen in litteratuur en beeldende kunsten?

« Wij kunnen volstrekt niet deelen, » zegt de heer Bielen, « in die ophemeling, welke het stuk van sommige bewonderaars is ten deel gevallen. »

't Is er ver af dat Lod. de Koninck zich in algemeene bewondering mocht verheugen. De afbrekende critiek van Dr Nolet, waarin deze geloofsgenoot *Het Menschdom verlost* « aan- af- door- en omhaalde » is door iedereen gekend.

Voor eenmaal, dat de heer Bielen zich op het gebied der *strenge Critiek* waagt, maakt hij een droef figuur.

't Is daar dat wij hem ontoereikend achten voor lettercritiek; ten hoogste goed, misschien, zou hij zijn voor een van die onbekookte recensiën, welke wij in tal van tijdschriften en nieuwsbladen in ons land te lezen krijgen, en die den lezer misselijk doen worden van zooveel fletsheid.

Het oordeel van den heer Bielen over Conscience is even diep als het overige :

... « Hendrik Conscience, wiens naam bij elken Vlaming steeds hoog « moet aangeschreven blijven, omdat hij de verdienste heeft gehad zijn volk « te leeren lezen, *zeker den besten lof, dien men een schrijver kan toe-* « *zwaaien*. »

Ik dacht dat het Consciences meesterstukken waren, die zijn groote letterkundige verdienste moesten doen gelden. Veronderstel, dat Conscience schrijver ware, als 't Vlaamsche volk de kunst van 't lezen nog niet verleerd had, zou hij dan, als schrijver, iets minder moeten geschat worden?

« Wat ons in hem *treft*, dat is de natuurlijke, gansch eenvoudige « maar daarom soms niet minder *treffende* en schilderachtige wijze waarop « hij vertelt. »

Neen, Conscience is geen eenvoudig verteller. Een boeiend, gevoelvol, schilderachtig verteller, ja! Vergelijk b. v. *Wat eene moeder lijden kan* met *Meester Huyghe* van Rosalie Loveling; vergelijk ook *de Loteling* met de vertellingen b. v. van den Noor Björnson : *Arne* of *Synnöve Solbakken*, dan zult ge zien waar eenvoudigheid en natuurlijkheid schuilen.

Conscience had andere gaven om hem tot schrijver van eersten rang te verheffen : zijn hart was vol gloed en gevoel voor 't ware, goede en schoone en dat vooral heeft hij in zijn werken gelegd; maar eenvoudig zijn ze niet geschreven.

Men ziet verwonderd op dat de weinige regelen, aan *Ernest Staas* van Bergmann gewijd, in het werkje des heeren Bielen u toelachen als een bloempje op de heide.

Maar 't is weerom het oordeel van anderen, dat bloempje. Nogmaals heeft de « leiddraadspinner » vergeten te zeggen dat hij elders vlas is gaan halen......

« Het is een boek dat men, « evenals de *Camera Obscura*, tel- « ken male met meer genoegen her- « leest.

A. Bielen.

« Het is een boek, dat men, evenals de *Camera Obscura*, zoo menigmaal leest tot men er geheele plaatsen uit van buiten kent. »

A. W. Stellwagen.

« Wij twijfelen of er in onze « Zuid-Nederlandsche letterkunde « op een ander werk te wijzen valt, « dat zoozeer verdient geschat te « worden. »

A. Bielen.

« Ik geloof niet dat de Vlaam- « sche letterkunde iets heeft aan te « wijzen dat er boven gaat. »

Nicolaas Beets.

Al die gecopiëerde zinnen mochten wel tusschen aanhalingsteekens staan en den naam van den schrijver onderaan de bladzijde vermeld worden. Maar dan kon M. Bielen met geen pauweveêren pronken.

Van een « loofwerksnijder » als August Snieders, zegt de heer Bielen geen woord. Van het forsch talent van een Reimond Stijns ook niets. Hij haalt verder een paar werken aan, « die veel opgang maakten, » zegt hij. 'k Geloof het wel, het zijn die der heeren Buysse en Moortgat.

Die boeken zijn waarlijk geschikt om er de aandacht der studeerende jeugd op te trekken.

Van de Zuid-Nederlandsche letteren neemt de heer Bielen afscheid, na als critiekers en aesthetiekers alleen de heeren Rooses en Paul Fredericq te hebben doen kennen.

De lange zin om den keurigen stijl van Rooses te schetsen is zelf een model van... keurigen stijl :

« Eindelijk op het gebied der Aesthetiek en der Critiek, *dienen* de « namen van Max Rooses, den geleerden bewaarder van het Plantijn- « Museum te Antwerpen, wiens *Schetsenboek* en *Letterkundige Studiën*, « in dien helderen, sierlijken en keurigen stijl geschreven welke hem « kenmerkt en zoo een genotvolle lectuur verschaft, met voordeel door « iedereen kunnen geraadpleegd worden en van den Gentschen hoogleeraar « Paul Fredericq niet *verzwegen* te worden. »

Wie wordt er wijs uit die heldere, sierlijke, keurige phrase, in welke de werkwoorden, die wij cursiveeren, door dat braambosch van onduidelijkheid heen, zeven regels verre naar elkander moeten zoeken?

Paul Fredericq, gewis een man van groote verdienste, meer op ander gebied dan op dat der fraaie letteren, wat komt hij hier alleen doen? Ik ken van hem geen andere lettercritiek dan zijn zeer kort jaarlijksch verslag over onze Zuid-Nederlandsche letterbeweging in *The Athenæum* van Londen.

En de heer Michiels dan, die als criticus goed beslagen is, en daar de bewijzen heeft van geleverd? En Dr Nolet de Brauwere, de fijne uitpluizer?

Voor 't laatst heeft de heer Bielen gekozen : « De letterkunde in Noord-Nederland sedert Jacob « van Lennep. »

Het zou ons te ver leiden, moest ik hier ook uithalen al wat uit Jonckbloet en anderen komt. We zullen liever wat stilhouden bij hetgeen het *echt merk Bielen* draagt. — Niet te verwarren met namaaksels of andere merken, zegt men in den handel.

« Nicolaas Beets kenmerkte zich in zijne eerste dichtproeven *Jose, Willem Kuser* door eene zekere

Byroniaansche somberheid. Doch hij *verhief* zich in *Ada van Holland.* »...

Was die somberheid dan *laag*, dat hij zich moest *verheffen?*

De lezer van den *Leiddraad* kijkt heel verwonderd op, als hij Busken Huet niet onder de rubriek « Kritiek en Geschiedenis der Letterkunde, » ontmoet, maar ergens in een hoek gestopt, bij de medewerkers van « De Gids ». De indeeling van Bielens boekje is zoo belangrijk als 't boekje zelf. Busken Huet krijgt evenveel regels als b. v. de heer Sabbe. En in die korte beschouwingen moet de lezer nog hooren, dat Huet niet altijd rechtvaardig beoordeelt.

Had de schrijver der *Fantasien en Critieken* den steller van den *Leiddraad* maar gekend?

De zinsnede over den *Havelaar* van Multatuli kent iedereen : Het boek « deed een rilling gaan door gansch het land ». Bij den heer Bielen ging die rilling *over* het land. In de beoordeeling van Multatuli's werken is weeral, gelijk overal elders, vreemde invloed op te merken. Enkel aan 't einde treft men weer een *vischstaart* aan – een specialiteit van den schrijver des *Leiddraads.* — « Wat men ook van Multatuli zeggen moge, de man die zulk een heerlijk kunstproduct vervaardigde, *was zeker de eerste de beste niet.* » Dat mag men *climax* heeten, als men drie, vier regels hooger, op een speeltuig met snaren heeft hooren tokkelen; — want de vedel van den heer Bielen is een « occasie » bij den snaartuigmaker gekocht, een van die, welke voor 't venster hangen en waarvan de snaren afgesprongen zijn.

— « Eindelijk als laatste *schakel* van den *overgang* treffen wij aan den « minstreel van Kennemerland ».

Ik heb altijd gedacht dat het de *ketenen* alleen waren die *schakels* hadden, *overgangen* niet.

Liana van Fiore della Neve noemt de heer

Bielen een *romantisch epos.* Een heldendicht, dat kort verhaal in lyrische en epische versmaat?

— « Keurig gestijleerd zijn de gedichten van « Mej. Helene Swarth, (geb. te Amsterdam, een tijd « te Mechelen woonachtig, thans *weer* in 't Noorden « gehuwd met Lapidoth.) »

Toen ik dat las, kon ik mij niet weerhouden van lachen en 't spijt me zeer, dat ik dat doen moest bij den naam van een kunstenares als mevrouw Lapidoth-Swarth. Zij heeft er echter geen schuld aan. 't Is die leiddraadspinner van een Bielen, die me zoo onfatsoenlijk deed zijn — « Thans *weer* in 't Noorden gehuwd met Lapidoth... » — Wanneer heeft onze eerste dichteres daar dat... schelmstuk nog eens begaan?

En dan dat pittige « met Lapidoth », die daar zoo in eens uit de lucht komt vallen. Lapidoth wie? Lapidoth wat? vraagt de nieuwsgierige lezer.

— Van op den hoek! zou een schalk antwoorden.

Die Noord-Nederlandsche kunstenaar kan 't gewis niet verhelpen, dat onze geschiedkundige hem zoo onheusch en kortaf voorstelde.

Over Van Peene deelt de heer Bielen mede, dat hij « grooten roem verwierf op het tooneel ».

« Grooten roem! » voor uitbundigen bijval. Zou de heer van Bielen de beteekenis dier woorden niet verstaan? Van *roem* spreken voor een, wel is waar, verdienstelijken tooneeldichter, als hij zoo peêkensachtig, zoo povertjes b. v. een Maerlant kenschetst.

Luister wat hij over den dichter van den *Spieghel Historiael* zegt:

« Wat de taal aangaat, die is over 't algemeen « nog al zuiver en natuurlijk; ook zijn zijne dialogen « nog al wel geslaagd. »

Dit *nog al wel, nog al zuiver* verraadt een schoolmeester.

Maar 't einde van dat alinea zet de kroon op 't *juist* oordeel.

« Zal men zich nu nog verwonderen, als wij » daarbij nog in aanmerking nemen dat Maerlant « de eerste in Holland en Vlaanderen de stem ver- « hief voor het volk en dat die na hem kwamen, « steeds met lof over hem gesproken en hem den... « « vader der dietsce dichter algader » genoemd heb- « ben? Wij meenen het niet en *zelfs dienen wij ook « den man hoog te schatten.* »

Dat is weerom een staaltje van den stijl des heeren Bielen. 't Is de lijnwaden zak zonder de edelgesteenten!

In 't boekje worden de werken van Mevrouw Bosboom-Toussaint genoemd, en M. Bielen laat op die opsomming dit volgen : « Die geschiedkundige « romans hebben al hunne bewonderaars, zonder dat « *men recht weet aan welken den voorrang toe te « kennen.* »

Men gevoelt wel wat de heer Bielen heeft willen zeggen; maar 't is juist daaraan te zien, dat hij te kort schiet om de geschiedenis der letterkunde te schetsen (1).

Zoo zegt hij, onder andere, ook van Justus van Effen :

« In alle deze betrekkingen had hij de gelegen- « heid om de menschen te leeren kennen, *hetgeen « hem zeer van pas kwam.* »

Nog een van die vischstaarten, waarvan ik hooger sprak, en welke in ruime mate in 't boekje voorhanden zijn.

De heer Vercoullie is van gevoelen dat er soms aan de Zuid-Nederlandsche letterbeweging wat meer gegeven wordt, dan haar uit een algemeen Nederlandsch oogpunt toekomt en de heer De Cock vindt dat de schrijver van den *Leiddraad* haar zelfs wat te veel gegeven heeft.

(1) Het aangehaalde bleek me later uit *De Geschiedenis der Nederlandsche letteren* door Dr Everts te komen.

Wij weten dat de heer De Cock niet heel hoog oploopt met de Zuid-Nederlandsche letterkunde. Toen hij *Gens de Province* van Mahutte recenseerde, was hij van meening dat de Fransch-Belgische schrijvers de jonge Vlaamsche reeds voorbijstreefden.

Maar zijn meening is nu juist geen orakel. 't Is nog *Gens de Province* niet dat b. v. een machtig talent, als dat van Reimond Stijns, in de schaduw stelt, — Reimond Stijns, waarop zooveel letterkundigen van hun hoogte (!) neerzien.

Die arme Zuid-Nederlandsche letterkunde, wat staat ze toch sommigen in den weg, vooral degenen die plat ter aarde liggen voor de litteratuur van 't Noorden.

't Is hen als een voorwerp, dat hun pad belemmert. De voorbijganger gaat aan kant, de straatjongen geeft er een schop op en de hond, die er langs trippelt, kan ook niet nalaten er eens... zijn been tegen op te heffen.

De heer Bielen zou te veel gegeven hebben aan 't Zuiden?

Een alinea over Sleeckx, een over A. Snieders, een over Zetterman, een over P. F. van Kerckhoven, ware dat te veel geweest, daar waar er een gewijd wordt aan Melati van Java, Emants, Johanna van Woude, Catharina Thijm en Jan Holland?

Onze schrijvers kunnen de vergelijking doorstaan, en ik daag iedereen uit het tegenovergestelde met bewijzen te staven. Hij zal mij tot den strijd uitgerust vinden.

En evenveel andere Vlamingen zou ik kunnen aanbrengen, om ze tegenover de lange lijst jonge Noorderbroeders der allerjongste richting te stellen, welke M. Bielen mild met namen en opsomming van werken mededeelt.

Onze neo-Hollanders meenen dat zij door die verkleining van hun landgenooten bij de mannen van 't Noorden op een schoon blaadje zullen geboekt worden. Wat zijn ze mis!

« Die groote kinderen! » zooals Potgieter ze eens noemde, weten dan niet, dat men den gek zal houden met werkjes, als dat van M. Bielen, waarvoor een man als prof. Vercoullie de voorrede schreef.

« Er zijn er nog vele andere wier namen wij « niet alle kunnen noch willen noemen, » besluit de heer Bielen.

Niet *willen* noemen. Daar hebt ge den knoop. We weten het nu ten minste! Het moet degenen, die M. Bielen zoo glad wegcijfert, toch niet zeer spijten; 't is te hopen dat zijn boek, voor de eer onzer litteratuur, in niet veler handen zal komen, om er niet bestendig het voorwerp van spot te worden.

De schrijver moet, in een oogenblik van zelfbewustheid, zijn tekortschieten gevoeld hebben. Hij eindigt met dezen zin, waaruit men, ten gevolge van een drukfeil gewis, welke wij cursiveeren, bijna niet wijs kan worden :

« Moge onze kleine schets, hoe gebrekkig en onvolledig ook, « velen dergenen, welke zij tot leiddraad moet strekken, aansporen om « zelf *te* werken, waarvan wij hooger spraken, ter hand te nemen « en alzoo nader kennis te maken met de Nederlandsche letterkunde, « die helaas! maar al te weinig bekend is en nochtans ook geniale « mannen in hare rangen telt! »

Arme *geniale mannen!* als ze moeten geschetst en voorgesteld worden door M. Bielen.

Doornik, October 1896. OMER WATTEZ.

SIXTUS V.

Er zijn namen, welke een storm van aandoeningen verwekken in het menschelijk hart. Bij het hooren denkt men niet enkel aan hen, die ze met zooveel glorie hebben gedragen, doch ook aan het tijdperk, waarin zij leefden, waarin zij werkten, dat zij vervulden door den klank hunner daden. Al wat groot was, al wat naam had, stond eerbiedig rond hunnen troon geschaard; ja, zij regelden meermalen de gebeurtenissen, hun leven vormt een stuk geschiedenis, hunne daden waren dikwijls de oorzaak, dat een geheel nieuw tijdperk verschijnt op het ruime veld der historie. Lijden en strijden was hun deel, aan verachting en hoon heeft het hun niet ontbroken; doch om dat alles bekommerden zij zich niet; zij vroegen geen lauwerkransen van hunne tijdgenooten, zij kenden slechts hunnen plicht, den dikwijls harden plicht en deze alleen was het richtsnoer hunner daden. Wanneer de donkere schaduwen van onwetendheid of vooroordeel zijn heengegaan, staan zij omringd van het helderste en heerlijkste zonnelicht.

Onder de namen dier groote mannen, die zulk eene tooverkracht in zich besluiten, behoort ook die van Sixtus V. Kortstondig was zijne verschijning; leugen en lastertaal hebben van hem een gierigaard, een wreedaard, een monster gemaakt; maar na lange jaren staat hij nu voor ons, als de rechte man voor zijn tijd; een man met ijzeren wil en stalen moed, ten volle overtuigd van de grootheid, de verhevenheid van het ambt, dat op zijne breede schouders rustte. In zijne

levensgeschiedenis (1) treden allen op, die naam hadden of invloed uitoefenden, heiligen en staatslieden, geleerden en kunstenaars, allen bewogen zich rond den grijsaard, die in den vollen zin des woords, de koning was van zijn tijd, de vorst zijner tijdgenooten.

Niet zonder verwondering klonk het door Europa, dat kardinaal Montalto als Sixtus V den pauselijken Stoel had beklommen. Men had vooral in den laatsten tijd dien naam zoo weinig gehoord.

Wie was toch de nieuwgekozene, die Gregorius XIII moest opvolgen, die een wereldlast moest dragen in die moeilijke en woelige tijden?

Den 13 December 1521 uit arme ouders te Grottamare geboren, ging hij reeds op negenjarigen leeftijd in het klooster van de Minderbroeders-conventueelen van Montalto, en ontving twaalf jaar oud zijnde het kloosterkleed. Nauwelijks 19 jaar oud was hij reeds een beroemd prediker. In al de kerken zijner Orde klonk zijne machtige stem, en altijd wist hij de menigte te boeien, te treffen, te ontroeren; een enkelen keer, wanneer er zich vele kardinalen en gezanten onder zijn gehoor bevonden, vergat hij de regelen der voorzichtigheid, en het was voor den kardinaal-beschermer der Orde niet gemakkelijk fra Felice voor moeilijkheden te behoeden.

Gedurende den vasten van 1552 predikte hij het eerst in de kerk der Twaalf Apostelen te Rome. Onder zijn gehoor bevond zich niet enkel de Romeinsche adel, maar ook de voornaamste kardinalen, als Ghislierie, later Pius V; mannen als Ignatius van Loyola en Filippus Nerius luisterden met aandacht naar zijn machtig woord.

(1) Zijn levensgeschiedenis werd het eerst geschreven door den Minderbroeder Conventueel Tempesti, in 1754. Later, in 1882, verscheen het beroemde werk van M. den baron De Hübner *tiré des archives d'état, du Vatican, des Finances de Venise, de Paris, de Vienne et de Florence*. Het werk van Gregorio Leti, den romanschrijver, rekenen wij natuurlijk niet onder de historische werken.

Na zijne theologische studiën te hebben voltrokken, bekwam hij een leerstoel te Rimini, werd op 26jarigen leeftijd priester gewijd en ontving het doctoraat te Fermo.

Achtereenvolgens was hij overste in verschillende kloosters, Consultor van het heilig Officie, Procurator en Vicaris-Apostolicus zijner Orde, vergezelde als godgeleerde, kardinaal Buoncampagni, die later als Gregorius XIII den pauselijken Stoel beklom, met wien hij op die reis reeds in onmin geraakte, en werd in 1570 tot kardinaal verheven. Vriend en raadsman van Pius V, mocht hij bij diens sterfbed den dood van een heilige bewonderen, doch was genoodzaakt zich terug te trekken onder Gregorius XIII, die hem met zichtbare koelheid behandelde.

Een enkelen keer slechts deed hij van zich spreken. Zijn neef, Francesco Peretti, die gehuwd was met de jeugdige, schoone Vittoria, werd vermoord en de algemeene opinie beschouwde Paolo Giordano, het machtig hoofd der Orsini, die sinds lang zijne liefde voor Vittoria had getoond, als den eenigen dader. Te midden der algemeene ontroering behield de kardinaal zijne gewone kalmte. Hij verscheen den volgenden dag in het Consistorie, ontving er de betuigingen van deelneming der kardinalen, doch gaf bij den Paus een vrijen loop aan zijne droefheid. Toen vroeg hij eene rechtvaardige straf voor den moordenaar; doch men vreesde het machtig hoofd der Orsini; Paolo Giordano bleef ongehinderd in Rome, en huwde zelfs later met de vrouw van zijn slachtoffer, aldus een bewijs te meer leverende van zijne misdaad. Men begrijpt de droefheid en de verontwaardiging van den kardinaal, die aldus het recht zag vertrapt en de misdaad zegevieren.

Ziedaar in korte trekken een leven, welks volledige beschrijving reeds een flink boekdeel zou vullen. Want wat hij later als Paus zou zijn voor de Kerk, dat was hij reeds geweest voor zijne Orde. Streng voor zichzelven, streng, onverbiddelijk streng ook voor anderen, streng in de uiterste mate voor de lauwen en

tragen; altijd bedacht om de regelen en wetten tot de laatste letter stipt te doen uitvoeren, doch ook vol van die ware broederliefde, die de aangedane beleedigingen gaarne ten volle vergeeft. Liefde tot de Orde deed hem aldus handelen, gelijk later diezelfde liefde voor de katholieke Kerk de drijfveer van al zijn streven zou zijn.

In de gedwongen eenzaamheid rustte nochtans enkel het lichaam van kardinaal Montalto. Niets ontging dit kind der armen, dat reeds zoo hoog was geklommen. De handelingen en besluiten van Paus Gregorius XIII waren meermalen het voorwerp van zijne scherpe kritiek. Als hij Paus was, meende hij, zou hij anders en beter handelen.

Thans stond hij op de hoogste hoogte, welke een mensch bereiken kan, en zijn plan was gevormd. In de eenzaamheid zijner campagne had hij tijd gehad tot overweging, tot diepe studie. Misschien had hij de vaste overtuiging zijns vaders, dat hij eens Paus zou worden, niet geheel als een hersenschim beschouwd, en thans Paus geworden, behoefde hij zijn weg niet meer te kiezen, hij was reeds afgebakend.

Kent gij het portret, lezer, van Sixtus V? Gij herkent hem oogenblikkelijk terug te midden der Pausen; hoe weinig de anderen ook mogen gelijken, hij is overal vrijwil dezelfde. 't Is eene figuur waardig, om door een Michel-Angelo of Rubens op het doek te worden vereeuwigd. Het groote, hoekige hoofd is een weinig in de breede schouders gedrukt. Dat hooge voorhoofd is met diepe rimpels doorploegd. De hoekige en lange wenkbrauwen, welke kleine, bliksemschietende oogen omringen, geven aan dat gelaat iets, wat op het eerste gezicht vrees inboezemt. Het gansche lichaam is van meer dan middelmatige grootte, doch een weinig gebogen. Het geheel zegt ons, dat daar een wil inhuist, geheel tot gebieden gevormd, ook over de sterken en machtigen.

De gestalte heeft hier niet bedrogen. Strengheid,

onverbiddelijke strengheid is eene hoofdeigenschap van dezen nieuwen Paus, doch men vergete niet, dat die gestrengheid voortkomt uit eene groote liefde tot rechtvaardigheid. Ja meer, in die gestrengheid zelve is de grond tot ware, oprechte liefde.

In onzen teergevoeligen tijd vergeet men wel eens dat zachtheid voor den schuldige wreedheid kan zijn voor den beleedigde, den diep gehoonde. Als men voor dieven en moordenaars teergevoelig is, sluit men weleens zijn oor voor de smartkreten van het beter deel der menschen, en ook die teederheid of liever die weekelijkheid kan zonde en misdaad zijn.

Sixtus V nu was de opvolger van een goed en heilig Paus, van een bekwaam rechtsgeleerde, doch die geen wilskracht bezat, om de wetten te doen uitvoeren. Dit was een der eerste oorzaken van den treurigen toestand van het Italië dier dagen.

Rooversbenden maakten alle rust en voorspoed onmogelijk. Het getal dier roovers klom onder Gregorius XIII tot 27000. Hunne stoutmoedigheid gaat alle beschrijving te boven. Zelfs de Paus sidderde soms voor zijn leven; eens streed men in de straten van Rome, in het Vaticaan waren gewonden en gekwetsten, en Sixtus V, te dien tijd nog kardinaal Montaldo, had alstoen eene macht van 50 soldaten noodig, om ongehinderd van het Vaticaan naar zijn paleis te gaan.

De rooverhoofdman Guercino, een afvallig priester, die zich koning noemde van de provinciën der Campagna, had eens den bisschop van Anagni van zijne waardigheid ontheven, en de bevolking gedwongen hem als koning en bisschop te erkennen. Hij schreef nog een brief vol bedreigingen aan Mgr Adescalchi en vroeg hem eene groote som geld. De prelaat beklaagde zich bij Gregorius, die den overbrenger van den brief gevangen liet nemen, doch de rooverhoofdman dreigde den bisschop met een verschrikkelijken dood, en de Paus gaf den overbrenger de vrijheid weder en schonk zelf Guercino vergiffenis van 44 moorden. Toen hem deze kwijtschel-

ding gewerd, was hij een kasteel binnengedrongen, bedreef er vele schanddaden en doodde de gewapenden.

Het rijtuig van Mgr. Mario Savelli, den broeder van een kardinaal, werd eens door vier onbekenden te paard overvallen; Mgr. werd gedood op eene openbare wandelplaats, te midden van eene menigte rijtuigen en wandelaars, zonder dat iemand er zich tegen durfde verzetten.

Deze weinige feiten teekenen den onhoudbaren toestand duidelijk genoeg. De roover was bij de bevolking meer gevreesd dan gehaat. De zuidelijke volkeren hebben allen eerbied voor het romantische, en dit kon men althans den bandieten niet ontzeggen. Zij hadden dikwijls nog familieleden onder de bevolking en de band tusschen hen en de roovers was niet geheel verbroken. Zelfs adellijke familiën telden er onder hare leden, die het rooversbedrijf niet beneden zich achtten. Alphonsus Piccalomini, graaf van Montemarciano, van eene adellijke familie van Siënna, de meest gevreesde rooverhoofdman, genoot de bescherming en de gastvrijheid van de beroemde familie Orsini.

De gewapende macht, welke tegen de roovers streed, beteekende niet veel. Deze soldaten, die van de roovers de tucht hadden kunnen leeren, werden door het volk nog meer gevreesd dan de roovers, en met den naam van Amazzatori, moordenaars, gebrandmerkt. Ziedaar den toestand der pauselijke Staten. Een ijzeren wil was noodig; geen wetgever alleen, doch vooral een uitvoerder der wet, onverbiddelijk streng tegen den overtreder, en dat alles huisde in den nieuwen Paus Sixtus V.

Wanneer Sixtus V zijn plechtigen intocht deed in de St-Pieter, zong het beroemde zangkoor, bestuurd door den onsterfelijken Palestrina : Ecce sacerdos magnus, daarna voerde men eene vijfstemmige mis uit, in der haast door den grooten meester getoonzet. Te midden van de aandoeningen dezer verhevene plechtigheid had

de nieuwe Paus tegenwoordigheid van geest genoeg, om op te merken, dat deze compositie niet in vergelijking kon staan met vroegere kunstwerken van den maëstro, en na de plechtigheid klonk het harde oordeel, zoo pijnlijk voor den meester, doch volgens de kunstkenners zoo waar : « Pierluigi schijnt de mis Papae Marcelli (1) vergeten te hebben. » In dat korte woord ligt het karakter van den nieuwen Paus Hij verborg zijne meeningen, ook de gestrengste, nimmer onder bloemen, meermalen waren ze hard en scherp, doch altijd waren ze waar, altijd rechtvaardig.

Den volgenden dag kwamen de Conservatori der stad Rome ten gehoore. Zij vroegen in naam des volks : rechtvaardigheid, vrede en overvloed. De Paus antwoordde hun : « dat zij recht zouden hebben, en geen hongersnood ook, » maar, « voegde hij er bij, » de uitvoering van de rechtvaardigheid beveel ik u. Op mijne hulp kunt gij rekenen, zoo gij uw plicht doet, doch de gestrengste straffen zijn voor u, zoo gij te kort schiet. Is het noodig, dan laat ik ook uwe hoofden vallen. » Dit gestrenge woord ging spoedig van mond tot mond, en niet zonder huivering wachtte men op de eerste regeeringsdaden van den nieuwen Paus. 't Waren alle daden van de uiterste gestrengheid, doch welke alle den stempel droegen der rechtvaardigheid. Die tegen de wetten misdreef, kon zeker de bestraffing verwachten. Te vergeefs was dan elke voorspraak ook van de hoogste zijde, de wet was daar en Sixtus wilde, dat zij volgens de letter werd uitgevoerd.

Het scherpe oog van Sixtus had spoedig de rechte mannen gevonden, die hem hielpen in zijn moeilijk werk en met hem, of liever onder hem, de misdadigers straften en de orde herstelden.

(1) De Mis Papae Marcelli is het beroemste werk van den meester. Na deze heerlijke toonzetting te hebben gehoord, besloten de Paus en de kardinalen, dat de meerstemmige muziek niet uit onze kerken moest worden verbannen.

Geene waardigheid was nog eene waarborg om ongestraft de wetten te overtreden. Onverbiddelijk sprak Sixtus recht, zoowel over de ambassadeurs, en de kardinalen, als over de religieusen en priesters. Toen kardinaal de Medicis ten gunste sprak van kardinaal Guastavillani, die om ongehoorzaamheid gestraft was, sprak Sixtus : « Uwe taal verwondert ons. Wij verlangen hier te Rome van de onzen gehoorzaamheid, zooals wij hopen, ook gehoorzaamd te worden van de vorsten. »

Reeds te voren had hij tot den ambassadeur van Venetië gezegd: « Ik zeg niet, dat men eerbied moet hebben voor oproerige kerkvoogden. — Dan zullen wij ons niet verzetten, dat men ze in den kerker werpe en zelfs hunne hoofden doe vallen. »

Misdaden, reeds jaren geleden, welke om een of andere reden niet waren gestraft, werden nog eens aan een gestreng onderzoek onderworpen, en de misdadigers ontgingen hunne gerechte straffen niet. Dit was de oorzaak, dat het volk de volgende samenspraak nederschreef aan den voet van de standbeelden van Petrus en Paulus, welke zich op de brug van St. Angelo verheffen: « Waarom, » vroeg de H. Paulus aan Petrus, « waarom draagt gij een zak op uw rug? » « Ik vertrek, » antwoordde de H. Petrus, « want ik vrees nog veroordeeld te worden, omdat ik Malchus het oor heb afgeslagen. »

Eéne daad vooral deed eene huivering gaan door Europa. De reeds bejaarde graaf Giovanni, hoofd van een der eerste Italiaansche familiën, die zich in aller achting verheugde, weigerde een roover uit te leveren, die zich in een zijner kasteelen bevond. De gerechtsdienaars werden door de gewapende macht des graven teruggeslagen. De Paus beval, dat men thans den graaf zelven zoude gevangen nemen. Te vergeefs spraken de voornaamste personen ten zijnen gunste. « Reeds eenmaal, » zeide Sixtus, « had ik hem om dezelfde reden kunnen veroordeelen; toen heb ik hem de vrijheid geschonken, dat het gerecht thans zijn loop hebbe. »

En de grijze graaf werd in 1585 ter dood veroordeeld. Vele edelen, wier geweten niet zuiver was, vluchtten alstoen naar Venetië. Zij allen sidderden voor den monnik, die het symbool der rechtvaardigheid in zijn wapen scheen te dragen.

Krachtig trad Sixtus V op tegen de talrijke rooverbenden. Hij vermeerderde het getal troepen, zorgde voor strenge tucht in het leger, en daar ook de boeren weder moed vatten en zich met de pauselijke troepen vereenigden, was reeds op het einde van het eerste regeeringsjaar van den nieuwen Paus de Romeinsche Campagna van die vreeselijke plaag bevrijd.

Doch het was Sixtus niet genoeg de roovers te hebben verdreven uit zijne Staten, hij wilde evenmin, dat zij ongestraft konden leven in de naburige rijken. Wel kostte het hem groote moeite sommige vorsten over te halen, om de misdadigers uit te leveren, doch het eenmaal opgevatte plan liet de Paus nimmer varen. Hij bleef door zijne gezanten en eigen geschreven brieven aandringen, ja schrok zelfs niet voor bedreigingen van oorlog terug, en ook hierin behaalde hij de overwinning. Zoo werd, onder anderen, de rooverhoofdman Malesta door den groothertog van Toscane uitgeleverd en te Rome ter dood gebracht. Een groot getal lieden, die met dezen in betrekking stonden, namen de vlucht.

Geen wonder, dat men in de eerste maanden van Sixtus' bestuur ontevreden was; wel durfde men niet openlijk klagen, doch men morde in stilte over de uiterste gestrengheid der regeering.

De naam van Sixtus alleen boezemde reeds schrik in. Wilde men vechtenden scheiden, men fluisterde slechts: « denkt er aan, dat Sixtus regeert; » ja, hij werd zelfs in den mond der moeders een schrikbeeld om den kinderen vrees aan te jagen. « Stil, Sixtus gaat voorbij. »

't Duurde echter niet lang, of de vrees maakte plaats voor bewondering. Geheel Europa had de oogen gevestigd op den grijsaard, die met mannenmoed en heldenkracht het kwaad wist te beteugelen, en door strenge recht-

vaardigheid het volk vrede en overvloed schonk. Op het einde vooral moet men de oogen gevestigd houden, als men de handelingen van Sixtus beoordeelt.

Zelfs Elisabeth van Engeland had eerbied voor dezen Paus. « Ik zal nooit trouwen, » zeide zij eens al schertsende, « want er is maar één, die mijner waardig is, en dat is Sixtus. »

« Aan onzen tijd, » schrijft Dr Schaepman, « geeft eene verschijning van Sixtus V eene scherpe les. Wij betichten hem van wreedheid, omdat wij niet weten, wat liefde is.

« Liefdeloos als we zijn, zoo zijn wij ook zwak, krachteloos, niet berekend voor ééne daad. Wreedheid is de dierlijke lust, die anderen doet lijden, door zich in dat lijden te vermeien, maar wreedheid is ook de weekheid, die liever wegteert, dan strijdt, anderen niet doet lijden, maar ook niet voor dreigend lijden behoedt. Sixtus V, die de onbaatzuchtigheid had der liefde, is nimmer wreed geweest. Waar alle anderen zwak waren, moest hij voor allen sterk zijn. De vier en zeventig-jarige grijsaard bond een strijd aan, waartoe de geestdrift en de kracht van den jongeling worden gevergd. Hij vroeg niet of zijn naam misschien zou worden vervloekt, of de avond zijns levens heeter en woeliger zou zijn dan de middag, — het liet hem onverschillig. Hij zag, dat er voor de redding der Maatschappij slechts één middel overbleef — hij nam het middel en redde de Maatschappij. »

Sixtus V was er fier op, dat hij de bandieten overwonnen en de tucht had hersteld. Het lag in zijn karakter, hij was, als Hübner zegt : « humble quand il se jugeait, fier quand il se comparait, » en wie was er, wie is er nog, met wien Sixtus V een vergelijking te schromen heeft. ?

FR. BERNARDINUS METS
Min. Conv.

(*Wordt vervolgd.*)

WILLIAM SHAKESPEARE, ZIJN LEVEN EN ZIJNE WERKEN (1).

I.

Shakespeare's leven.

« AUTOUR des morts illustres, » zegt Caro, (2) naar aanleiding der bekende anecdoot over Chénier, « l'imagination travaille, il se crée des légendes. » Voor niemand is dit meer het geval geweest, dan voor Shakespeare; indien men al de legenden wilde verzamelen die over hem in omloop zijn, zou men er mede gemakkelijk een in-folio kunnen vullen. Het meest verspreide dezer vertelsels is dat welk Shakespeare bij zijne aankomst te Londen voorstelt als een soort palfrenier, die de paarden der schouwburgbezoekers tot het einde der voorstelling bewaakte; de ongerijmdheid van dit verzinsel is klaar bewezen. Ook het verhaal, waarin men hem laat deel maken eener bende wildstroopers, schijnt van allen grond ontbloot; dat hij om eene door deze bende bij Sir Thomas Lucy, van Charlecote, begane diefte zou gedwongen geworden zijn, naar Londen te vluchten, valt ook nog te bezien. « All that is known with any degree of certainty

(1) Over de schrijfwijze van den naam is men het niet eens; men ontmoet Shakspere, Shakespere, Shakespear en Shakespeare.
(2) « *Revue des Deux Mondes* » 1er Mei 1875.

concerning Shakespeare is, — that he was born at Stratford-upon-Avon, — married and had children there, — went to London, where he commenced actor and wrote poems and plays-returned to Stratford, made his will, died, and was buried. » zeide Steevens omtrent 1830; wij zijn in de kennis van Shakespeare's leven echter dank zij het ontdekken, door Payne Collier, van verscheidene handschriften eenen goeden stap vooruitgegaan.

William Shakespeare werd den 23en April 1564 te Stratford-upon-Avon, in het graafschap Warwick, geboren. Wij bevinden ons, wat zijne familie-aangelegenheden betreft, tamelijk in het duister; zijn vader, John, moet eene nog al hooge plaats hebben bekleed, misschien die van « bailiff » of zelfs die van « high bailiff », want in een stuk van den tijd wordt hij « gentleman » genoemd, een naam die nog niet, zooals heden, als een eenvoudige beleefdheidsvorm werd gebruikt. Wat er van zij, « it is highly probable, zegt Malone, that he distinguished himself in Bosworth Field on the side of King Henry, ant that he was rewarded for his military services bij the bounty of that parsimonious prince, though not with a grant of land. No such grant appears in the Chapel of the Rolls from the beginning to the end of Henry's reign. » (1) Zijne middelen van bestaan schijnen op het einde van zijn leven sterk te hebben afgenomen, want hij werd in 1579 van den taks op de Aldermen ontslagen, en bedankte kort daarna voor zijne betrekking, daar zij hem te veel uitgaven veroorzaakte; Aubrey zegt zelfs, maar zich op weinig aanneembare redenen steunende, dat hij eene beenhouwerszaak begon.

Dat hij acht kinderen had zal wel zijnen geldelijken toestand niet hebben verbeterd; het is echter zonderling dat de familie zijner vrouw, de dochter en erfgename van de oude en rijke familie der Ardens, hem niet

(1) Aangehaald in « Dick's edition ».

ter hulp kwam. William was de oudste zoon, en genoot waarschijnlijk zijne eerste opvoeding op de vrije school van Stratford; daarna schijnt hij eene betrekking bij den eenen of anderen dorpsnotaris te hebben waargenomen, waar hij de rechtstermen opdeed, die men zoo dikwijls in zijne werken aantreft Dat hij geene hoogeschool bezocht, schrijft men toe aan zijn vroegtijdig huwelijk met Anna Hathaway — hij was pas achttien jaar oud toen dit gewichtig voorval in zijn bestaan plaats greep. Van zijn leven te Stratford na zijn huwelijk kennen wij niets dan de hiervoren vermelde onwaarschijnlijke dievenhistorie; wat er ook de reden van zij, omtrent 1586 vertrok hij naar Londen. Wat hij daar aan den Globe Theatre, waar hem zijn stadgenoôt Green binnenbracht, al dadelijk verrichtte, is nog niet uitgemaakt; men denkt dat hij er handelde als regisseurshelper, om de spelers te verwittigen wanneer zij op het tooneel moesten verschijnen. Dat het genie van Shakespeare weldra zijne richting had gevonden in de omgeving waarin hij leefde, bewijst het opvoeren van het « First part of Henry VI » in 1589; de bescherming van hooger hand bleef niet lang uit, hetgeen de betrekkingen van Shakespeare met koningin Elisabeth en met den graaf van Southampton, betrekkingen die klaarblijkelijk met goud doorweven waren (1), komen bewijzen.

Zeer ras beklom hij de maatschappelijke ladder; in 1589 vinden wij hem reeds als aandeelhouder van Blackfriars' Theatre, waar zijne stukken des winters werden uitgevoerd, vermeld. Hij stond echter als tooneelspeler niet hoog aangeschreven; Rowe heeft geene andere rol kunnen ontdekken, waarin Shakespeare door zijne tijdgenooten werd gewaardeerd, dan die van het

(1) Davenant vertelt, dat de graaf van Southampton Shakespeare eens 1000 pond schonk, wat in die tijden een groote som was (ongeveer zooveel als 50000 fr. op onze dagen).

spook in Hamlet. Hoe lang hij als tooneelspeler bleef optreden, is niet gekend; zeker is het, dat hij tot 1614 voor het tooneel schreef.

Met Ben Jonson kwam hij dikwijls in aanraking. « Shakespeare, » zegt Victor Hugo, « avait près de lui un envieux en permanence, Ben Jonson, poète comique médiocre, dont il avait aidé les débuts. » Ben Jonson had nl. den schouwburg een stuk aangeboden, dat na eene zeer oppervlakkige beoordeeling was ter zijde gelegd; Shakespeare kreeg het toevallig in handen, en deed het aannemen. Die gewichtige dienst werd echter nooit beloond; Ben Jonson's scherpe en vaak onrechtvaardige critiek van Shakespeare's werken bewaarheidt eens te meer het gezegde, dat ondank is der wereld loon.

Na het besluiten zijner loopbaan als kunstenaar, gedurende welke hij zich, volgens Gildon (1) een jaarlijksch inkomen van £ 300 had verworven, sleet Shakespeare zijne dagen in stilte en eenzaamheid, voor eenige vreugde nu en dan gezellige bijeenkomsten met zijne vrienden hebbende; kort vóór zijnen dood, door heimwee bevangen, na zijnen langen en vermoeienden tocht door het Londensch gewoel, keerde hij terug naar zijne geboorteplaats Stratford-upon-Avon, waar hij zijn laatste stuk, *the Twelfth Night* vervaardigde. Hij stierf er den 23[en] April 1616, juist 52 jaar oud, en werd er in het noorderdeel der kerk begraven, waar men hem een gedenkteeken heeft opgericht, dat het volgende Latijnsch distichon draagt :

Judicio Pylum, genio Socratem, arte Maronem,
Terra tegit, populus mœret, Olympus habet.,

waaronder de Engelsche verzen :

Stay, passenger, why dost thou go so fast?
Read, if thou canst, whom envious death hath placed

(1) « Essays and Letters ».

Within this monument; Shakspere, with whom
Quick nature died; whose name doth deck the tomb
Far more than cost; since all that he hath writ
Leaves living art but page to serve his wit.
Obiit. An°. Dni. 1616.
Æt. 52, die 23 Apri.

Het zal hier zeker niet ten ontijde komen, een denkbeeld te geven van wat het tooneel bij Shakespeare's aankomst te Londen was.

Pas de middeleeuwen doorgeworsteld, stond de dramatische poëzie onder den invloed van twee verschillende stroomingen. Op de eene hand stonden de aloude mysteriën, door overlevering een waar volkseigendom geworden, en die met het innig godsdienstig karakter van 't Engelsche volk zoo volkomen strookten; op de andere, de classische tooneelpoëzie, die men na de Renaissance algemeen was gaan bestudeeren. Shakespeare was niet de man, die veel partij uit de laatste bron kon trekken, daar hij de oude talen niet machtig was; hij kon zich alleen van zeldzame en gebrekkige vertalingen bedienen, die hem stellig zeer weinig getroffen hebben. De mysteriën, in hunne vaak gewilde naïeveteit zoo geheel het volkskarakter weerspiegelend, boeiden meer zijne aandacht; hun invloed op zijne werken laat zich gemakkelijk nagaan. Voert hij ook niet personen op, die hij geheel objectief laat handelen, en treedt hij vaak niet in 't midden van een stuk op als een soort uitlegger van het voorgestelde? Daartoe kiest hij eene personnage, die weinig of zelfs in 't geheel niet in de handeling betrokken is. De bijval dien Shakespeare bij het volk genoot, spruit juist uit die smaakvolle vermenging van overlevering en tragische poëzie; zijn genie, zelfs daar waar het zijne wildste driften bot viert, wist altijd zoo innig de snaar te doen trillen, waaraan de mysteriën in hunne ruwe natuurlijkheid zulke treffende, innige tonen hadden ontlokt.

Wij kunnen ons heden moeilijk voorstellen, in welken staat de schouwburgen, waarin men Shakespeare's werken voor het eerst te genieten kreeg, zich bevon-

den. Vele der schouwburgzalen waren niet overdekt, zoodat men de voorstellingen alleen bij gunstig weder kon laten plaats grijpen (1); zoo zien wij ook Burbage's troep, waarvan Shakespeare deel maakte, in den zomer en in de lente in Globe's Theatre, in het gure jaargetijde in Blackfriars spelen. De toeschouwers van den plattegrond stonden in een ruim gedeelte der zaal recht; tusschen hen en het tooneel zaten de edellieden, met welke zij niet zelden « des prises de bec » hadden, die soms uitliepen op vechtpartijen, hetgeen de voorstelling niet weinig kwam storen. Gedurende de tusschenpoozen rookte, zong en dronk men, speelde men kaart; de tooneelspelers waren dan ook dikwijls genoodzaakt, wanneer hunne gasten het wat al te bont maakten, een zanger of een nar te zenden om hun wat geduld in te boezemen. Burbage schijnt in de hoedanigheid van nar te hebben uitgeblonken; hij kon op de geestigste wijze rumoermakers tot stilte brengen, en had eene macht over zijne gelaatstrekken, die zijne tijdgenooten ten hoogste beviel. Het heden zoo ingewikkelde spel van schermen en achtergronden was geheel en al onbekend; een bord duidde aan, in welke omgeving, eene zaal, een bosch, de zee, men zich moest verplaatsen; voor een treurspel werd het tooneel eenvoudig weg met zwart floers behangen. Een schrijnwerk op den achtergrond stelde, naar gelang der omstandigheden, een venster, een huis of een berg voor. Voeg daarbij dat men niet aarzelde oogenblikkelijk de plaats der handeling te veranderen, of deze laatste twintig jaar te verschuiven, en men zal begrijpen met welke reusachtige verbeeldingskracht de schouwburgbezoekers van dien tijd moesten bedeeld zijn, om een blij- of treurspel te kunnen volgen; heel gemakkelijk moest het toch niet vallen. Wat er ook van zij, het tooneel was te dien tijde, zooals immer, een lievelingsvermaak

(1) Gewoonlijk om 3 uur 's namiddags.

van 't volk, en Shakespeare vond een publiek datt amelijk wel in alle slag van stukken was ingewijd. Bij de Puriteinen stond het tooneel niet zoo gunstig aangeschreven; het werd gestadig door hen vervolgd, zoodat in 1579 zelfs getracht werd de acteurs uit Blackfriars (1) te verdrijven, daar de Lord Mayor van Londen verboden had binnen de muren der stad nog voorstellingen te geven. Burbage 's gezelschap ontsnapte echter aan dezen onrechtvaardigen maatregel, daar Blackfriars, dat eertijds een klooster geweest was, nog immer als eene bevoorrechte plaats werd beschouwd. Men drong Burbage echter een korps van politie op, om te beletten dat in de op te voeren stukken het landsbestuur of de godsdienst werden aangeraakt.

(*Wordt voortgezet.*) OCTAAF ROELANTS.

(1) Volgens Payne Collier in 1576 door James Burbage gesticht.

ROSIMOND & ROSIMONDA.

In het eenzame woud, versteken achter boomen en heesters, groeide en bloeide de lieve Woudroos, de koninginne onder alle die bloemen.

In heure eenzaamheid was zij het evenbeeld van den adellijken eenvoud, in hare hooge glansende roodheid was zij het weergespiegelte van de reinste liefde, en, doordien zij iedere Lente op de eigenste plaats uitbotte en verbloemde, was zij het zinnebeeld van de onwankelbare trouwe.

Geene menschenooge had haar ooit mogen aanschouwen, nog nooit ademde een Evaskind die walmende geuren aleen 's wouds vogelen droegen heur hunne hemelliederen op en 't waren enkel de zingende windekens die de roos met hunne kuskes overlaadden.

De Woudroos scheen te praten met de windjes en ze schepte zichtbaar behagen in der vogelen zang.

Bloeme aleen stond ze daar op den struik, omringd van scherpe doornen, hare wapens, om dezen af te weren die heure onschuld zouden aanvallen, hare liefde verbasteren en hare trouw doen wankelen.

Die wapens waren immer werkeloos gebleven daar de roos, voor 's menschen ooge eene onbekende was, en maar en bestond voor de windekens, voor de vogelen en voor God.

Doch wat gerucht in het woud?

Wat gefluit en getromp?

Wat geblaf van honden? en wat juichende menschenstemmen?

Eene jacht! 't Is koning Rosimond met zijn gevolg.

Rosimond! Bleek is hij en uitgemergeld, en 't vuur der jeugd ligt uit te dooven in zijne oogen. Diepdenkend zit hij op zijn gitzwarte ros, dat, evenals zijn meester, schijnt te treuren. Wat lijden op dat gelaat en wat smert in die blikken! Hij is op jacht, Rosimond, maar zijn boog hangt roerloos aan zijne zijde en de pijlen zitten beroest in den koker. Zijne gezellen van den hoogen adel mikken en vellen reebok op reebok, zij juichen en schellen om 't geschotene wild, doch koning Rosimond hoort noch en ziet niets van dat alles. Soms zweeft om zijne lippen een zachte glimlach, die seffens tot een bitteren smertlach samentrekt; bijwijlen tintelt in zijne oogen nog een laatste vonksken, dat even gauw versprankelt en uitdooft.

Rosimond's gedachten zijn twintig jaren achterwaarts. Vóór twintig lenten, toen hij, de edelste telg van zijn roemrijk geslacht, nog in volle jeugd en vol leven was; toen hij in alle kampen steekspel op steekspel won en dan, met de palmen der overwinning gekroond, het strijdperk verliet.

Vóór twintig jaren! Dan had Rosimond zijne hand, zijn woord en zijn herte geschonken aan eene edele maagd, lijk hij van koninklijken bloede. Hij beminde Rosimonda, koning Hildebrands eenige dochter.

Zij hadden maar ééne ziel in twee lichamen, één gedacht in twee geesten, één gevoelen in twee herten. Gelukkig waren zij, waneer hunne heldere blikken in malkaars oogen badende lagen, engelen schenen zij als ze malkander hunne teederste gevoelens uitstortten en hunne rozenlippen op elkaars wangen drukten. Hoe Rosimonda's boezem jóeg en Rosimond's herte van innige aandoening klopte! Niets kon hen nog scheiden, zoo 't en was de dood, de onverbiddelijke.

Rosimond was kristen en dit wist de Heidensche koning, Hildebrand, Rosimonda was het ook, doch buiten haars vaders wete.

Hildebrand droeg zijn dochters geliefde een vurigen haat toe, 'nen haat zoo een heiden er eenen dragen kan, en, wist hij, dat ze heur onschuldig herte aan Kristus bevolen en het aan Rosimond geschonken had, zeker ware zijn venijnige degen reeds haren boezem doorgedrongen.

Hildebrand, de afgodendienaar, had voor zijne dochter 'nen gemaal bestemd even goddeloos en even boos als hij; dat wisten ze : Rosimond en Rosimonda.

— Ik moet u dan verlaten, zuchtte de kristen koning;

uw vader, een heiden, zal nooit gelijden dat ge eenen kristen huwet.

Bittere tranen welden op in hare oogen en bolden heure bleeke wangen af.

— Rosimond, mijn Rosimond, verlaat mij niet, neen, nooit zal een heiden mij tot huisvrouwe hebben; ik ben zelve eene kerstinne, en 'k zweer u trouw bij al mijn kristen geloof; hier is eene woudroos uit mijnen tuin, ik schenk ze u tot teeken mijner altijddurende liefde.

Zij scheidden diep in 't herte geschokt, doch hopende in den alvermogenden God.

— Gevloekt zijt gij! gevloekt! schoot Hildebrand tegen Rosimonda uit. Gij met dien kristenhond, ik hebbe er u bijgezien; gij met mijn gezworen vijand! 'k Zwere bij Thor, onzen dondergod, dat ik u straffen zal, zoo ge nog gemeens maakt met zulk vuig gebroed, 'k zwere bij Freia, der liefde godin, dat gij Ysboud, mijn trouwen gezel, zult huwen! Gij zijt geen vleesch voor kristenbloed!

Rosimonda, als van den donder geslagen, dierf geen enkel woord spreken, doch heur zuiver herte bloedde bij die ijselijke lasteringen haars vaders.

— Maakt u bereid Ysboud, den trouwen dienaar van god Dijs, te ontvangen, en 'k verzoek u dit te doen met alle heuschheid, zoo niet, gij zult de scherpte van mijn zweerd gevoelen. De wrake van Dijs, 's strijders beschermer, zou het noodlot over onzen stam brengen, moestet gij nog, ellendige dochter, dien vuigen hond omhelzen.

Rosimonda stortte eenen vloed van tranen en zuchtte eenlijk.

— Ik zal dan Ysboud tot u laten komen en beveel u beiden der godinne Freia, gong Hildebrand voort, wacht hem hier eene stonde.

Rosimonda voelde hare krachten begeven, heur herte breken en smeekte God om sterkte in den strijd, dien zij voeren gong. Ysboud verscheen op den drempel harer kamer.

— In name uws vaders, schoone Rosimonda, en onder de hooge bescherming van Freia, biede ik mij aan om uw gemaal te worden.

Ysboud, de heiden, meende de kristene maagd te koozen, doch, als door eene onzichtbare hand geholpen, weerde zij hem met geweld af en meende te vluchten, maar de heiden, tot in zijn bloed geschokt en brieschende als een tieger, sprong vóor haar en dreigde met zijn scherp staal.

— Ik veracht uwe valsche goden Thor, Dijs en Freia; ik behoor den eenigen waren God, ik ben kerstinne, ik! Nooit zal een afgodendienaar mijn gemaal worden! Weg van hier of gunt mij het ander leven! Hier is mijne borst, doorboort ze.

't Was of de donder in Hildebrands burcht viele. 's Heidens dochter, 's machtigen konings Rosimonda, was kristen. Zij wierd van haren vader gevloekt en de wrake van alle goden over haar geroepen. Hildebrand gaf haar over aan Ysboud, die ze op den toren van de burcht sloot.

Als de sneeuwe voor de zonne smelt, zoo ook smolt Rosimonda weg, doch onwankelbaar bleef ze in haar geloof en standvastig in heure liefde voor Rosimond. Zij leed en streed voor hem, zij bad en smeekte God om volherding.

In den duisteren toren had ze een perkament en wat schrijfgerief gevonden, en als de lieve zon eenige stralen klaarte door eene kleine holte schoof, schreef ze aan haren geliefde al wat ze van Ysboud te verduren had, zij vroeg hem zijne vijanden en hare vervolgers te vergeven, en drukte hem op 't herte getrouw te blijven aan de Christikerk.

Het perkament, met hare tranen doorweekt, gong in een ijzeren kokerken, en ze verborg het op hare borst.

IJdele zelfvoldoening! Hoe zou ze ooit dat geschrift aan Rosimond doen geworden?

Nauw was alles uit de voeten, als de deuren van haar gevang om hunne hengsels kreschen en Ysboud, met de vlamme in de oogen en den blanken degen in de hand, bij haar verscheen.

— Eene laatste maal, bulderde hij, nog eens : verzaakt het vuig geloof dat ge omhelsd hebt en keert weder tot onze goden; vergeet dien kristenhond, Rosimond, en schenkt mij uwe hand en liefde, want zoo niet, gij zult de zonne nooit meer het Oosten zien kleuren.

— Van hier verachtelijke heiden, booze Ysboud. Laat mij aleen, ofwel stelt een einde aan mijn lijden, ik veracht de dood; zij brengt mij tot een nieuw leven.

Al vloekende verliet Ysboud den donkeren toren en keerde 's nachts weer, vergezeld van twee slaven, bij Rosimonda, die immer nog in het gebed verslonden zat.

— Ellendige, sprak hij, uw vader, de edele koning Hildebrand, heeft u aan mij overgegeven, hij vloekt u en wilt u niet meer zien; volgt ons.

Rosimonda werd buiten den toren geleid in het woud, langs honderden kronkelwegen, tot eene plaats waar nog nooit een mensch 'nen voet had geprent. Op een nieuw weigeren, doorboorde Ysbouds degen haar zuiver herte en ze blies den laatsten adem uit met de woorden : Jesus, Rosimond.

— Dat was geen bloed voor kristenhonden, spotte Ysboud.

De slaven begroeven het ontzielde lichaam der martelares.

Sichtend dat Rosimonda en Rosimond elkaar getrouwheid zwoeren, hadden ze van malkander niets meer vernomen.

Haren blik en haar woord te moeten derven, was voor hem eene ware marteling. De wreede onzekerheid of zijne geliefde dood of levend was, deed hem afgrijselijk lijden. Met recht vreesde hij, dat ze onder Hildebrands of Ysbouds degen gevallen was of onder hunne tirannij zuchtte.

Zoo vlogen de jaren heen, zoo was Rosimonds haar vergrijsd, zoo was zijn rug verkromd en zoo kwam het dat hij twintig jaren naderhand op jacht was en niet het minste aan wild dacht. In gepeizen verdiept, geraakte hij op nen doolweg en dwaalde ver, ver van zijn gevolg af. Zijne gezellen bemerkten, door hunnen drift tot jagen, zijn verdwijnen niet en reeds blies de aftocht, als ze gansch het woud door Rosimonds helderen tuiter hoorden steken.

Als een pijl uit den boog, vlogen ze naar de plaats waar zij hunnen koning hoopten te vinden.

Juichend stond Rosimond bij de lieve Woudroos, de koninginne onder alle die bloemen. Het vuur der jeugd vonkelde weer in zijne oogen en een hemelsche lach speelde om zijne lippen.

— Ik vond de bloeme, die Rosimonda immer zoo liefhad, die zij met alle zorgen omringde. Ja, deze roos en die uit haren tuin gelijken elkaar lijk twee druppels water. Dat men voorzichtig den rozenstruik uitdelve, we voeren hem mee naar mijne burcht. Kon ik een schooner aandenken van haar bewaren? Zachtjes wierd de bloeme met hare wortels ontdolven en ziet, tusschen de vezels hangt een ijzeren kokerken, Rosimond grijpt het, trekt het open en vindt er een perkament in! 't perkament door Rosimonda vóor twintig jaren in den toren geschreven.

— Zij is dan haar geloof getrouw gebleven, zij heeft heur woord, mij gegeven, gehouden en hier heeft de hand van den booswicht haar onschuldig bloed vergoten! Op hare asch is deze struik gegroeid en uit haar bloed bloeit deze roze.

Rosimond bouwde eene kapel op Rosimonda's graf en gong er al de dagen zijns levens bidden.

JUUL VAN LANTSCHOOT.

Dendermonde, April '96.

GODEVAERT EN GODELIEVE. (1)

GODELIEVE’S KLACHT.

’S AVONDS, toen op ’t hof van Neyrinck,
  na den arbeid van den dag,
iedereen, de pastoor (2) zelve,
  lange reeds te rusten lag,

waakte Godelieve boven,
  voor de sponde neergeknield,
diep verslonden in gedachten
  en met hope en angst bezield.

Bittere tranen vloeiden, biggelend,
  over hare bleeke wang
en zij bleef in die gestelt’nis,
  altijd weenend, uren lang.

In den hemel dreven wolken,
  beelden van heur angst en vrees,
en het licht der mane, telkens
  er een straalken hope rees,

striemde door de vensterruiten,
  viel op ’t kruisbeeld, boven ’t bed,
en verwekte in hare ziele
  meer vertrouwen in ’t gebed.

---

(1) Dit is een verhaal, in verzen, uit den beloken tijd. Godevaert is, op het aanklagen van Frans, den zoon des meiers, die afgunstig was van hem, gevangen genomen geweest, en zit opgesloten te Veurne.

(2) De Pastoor was gevlucht, na het sluiten der kerke, en verbleef op het hof van pachter Neyrinck, die de vader was van Godelieve.

« Goede God! en wil gedoogen
  « dat er Govaert leed geschied';
« zucht hij in 't gevang, gij weet het,
  « plichtig, neen, en is hij niet.

« En, misschien, is 't uit vervolging
  « om uw name dat hij lijdt,
« toon dat gij een goede vader
  « voor uw goede kinderen zijt.

« Engel die, van God gezonden,
  « op uw vlerken neergezakt
« in 't gevang, Sint Pieters boeien
  « hebt, bij nachte, doorgehakt,

« sta ons bij en bied ons hulpe,
  « breng verzachting aan zijn lot,
« en verlos hem uit de kluisters,
  « want, uw macht is groot bij God.

« Godevaert, wat pijn en smerte
  « hebt gij reeds niet uitgestaan,
« sedert gij het naar gevang zijt
  « dezen uchtend ingegaan.

« Bloedend moest uw herte scheuren
  « toen ge, in band en boei gekneld,
« wierdt onttrokken aan uwe ouders,
  « met gekende krijgsgeweld;

« hevig klopte 't in uw boezem,
  « — 't wordt mij heimelijk gezeid —
« toen gij, zonder mij te groeten,
  « van het dorp wierdt weggeleid.

« Welbeminde manestralen,
  « gij die, zonder baan of straat
« in ons Vlaand'renland te kennen,
  « over heel de streke gaat.

« komt en drinkt mijn droeve tranen,
  « voert ze mede en strooit ze, licht,
« dat ze mengelen met de zijne,
  « op zijn smertvol aangezicht.

« Komt en luistert naar mijn zuchten,
« weest de band die ons verbindt,
« gaat en zegt dat Godelieve
« hem nu meer dan ooit bemint.

« Gaat en zegt dat hij moet hopen.
« Zegt het, in mijn eigenèn naam,
« dat 'k een middel van verlossing,
« in mijn geest, voor hem beraam.

« Gaat en droogt de lijdenstranen
« op zijn wangen, gaat en kust
« hem het voorhoofd, luikt zijne oogen,
« stelt zijn kloppend hert gerust.

« Ik, van mijnen kant, zal bidden
« dag en nacht, en, kost wat kost,
« Govaert moet uit zijn gevangnis,
« eer acht dagen, zijn verlost. »

Brugge, 1896. JER. NOTERDAEME.

DE GOUDEN VLINDER.(1)

Wij mogen gerust verklaren dat onze letterkunde hare Sturm und Drangperiode heeft doorgestreden. Wij zijn, na dat angstig zoeken naar zichzelf dat ze nog vóor kort kenschetste, een tijdperk ingetreden, dat zich voornamelijk loutering in gedachten zoowel als in den vorm en in de taal tot doel stelt. Die loutering-beweging was voor 't overige de eenige die onze literatuur kon redden; deze was inderdaad erg aan 't hellen naar de « prostitution de l'âme » die Leconte de Lisle in zulke hartstochtelijke bewoordingen heeft geschandvlekt. Niet dat wij ons in een algeheel verdwijnen

---

(1) Hendrik De Marez, met penteekeningen van Alfred Van Neste. Gent, A. Siffer. Prijs : 3 fr.

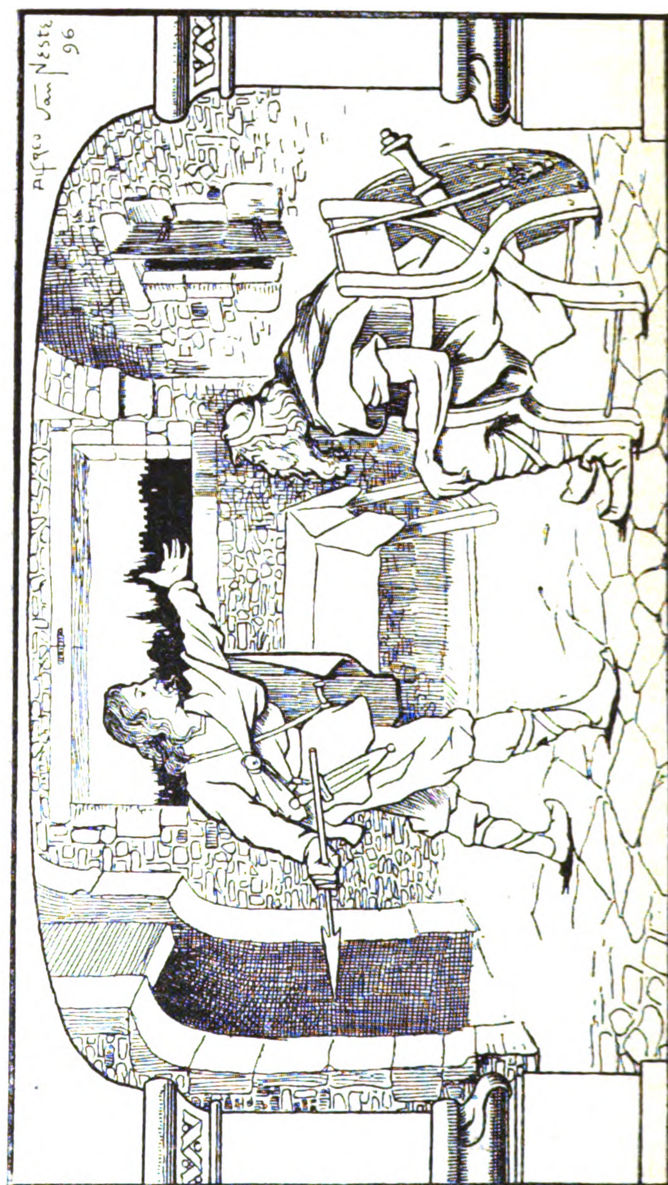
der zoogenaamde zieleversjes mogen verheugen; onze Vlaamsche boekenmarkt zou helaas van het tegendeel kunnen getuigen! Maar de goede beweging is in gang gebracht, en haar ontwaken alleen verzekert haar de overwinning. De jonge school — versta om Godswil niet die van « Van Nu en Straks » of dergelijke « revues d'adoration mutuelle » — heeft vooral hare vertegenwoordigers gevonden in oud-studenten onzer Gentsche Hoogeschool. Heeft deze ons inderdaad niet geleverd, op gebied van wetenschap en van gezonde, onpartijdige kritiek, Willem De Vreese, Julius Frederichs, H. Meert, Julius Pee, jonge leeraars, die met woord en schrift gestadig de loutering-zucht bij de jongeren meer en meer ingang doen vinden; Louis Scarpé, Maurits Sabbe, Pieter Danco, en *last* verre van *least*, Hendrik De Marez, dichters bij Gods genade, die, zich op het gebied der zuivere kunst bewegende, en nog dieper — onweerstaanbaar is het goede voorbeeld — ingrijpend in de harten der algemeenheid, meer vatbaar voor indrukken dan voor grondige studie, ze kneden tot den vorm dien zij ervoor droomden?

Van den laatste der zooeven genoemden — Hendrik De Marez — verscheen kort geleden bij A. Siffer te Gent eene roman-legende « De gouden Vlinder ». Hendrik De Marez kenden wij tot nu alleen uit een bundeltje gedichten « Van de Engelen zonder Vlerken », hoofdzakelijk den lof der kinderen gewijd, en dat ook eenige minnedichtjes bevatte, en uit zijne bijdragen in de studenten-almanakken. In die voortbrengselen had De Marez blijkbaar nog zichzelven niet gevonden, alhoewel er reeds dien toon in op te speuren is, die den echten dichter verraadt, en waarvan wij eerst de volheid zouden te hooren krijgen in dat bewonderenswaard boek « De gouden Vlinder ». Die legende is eene trouwe weerspiegeling van ons Vlaanderen tijdens de invallen der Noormannen, eene treffende studie over den destijdigen strijd van het Christene element tegen het heidensche, het eerste verpersoonlijkt in de bekeerde familie van Oyghem, het laatste in den kasteelheer van Deerlijk en zijnen zoon. De omstandigheden van den strijd zijn zeer eenvoudig: ze bewegen zich om de liefde van Alies van Oyghem en Godfried van Ghistele, gedwarsboomd door den naar wraak dorstenden Rolf van Deerlijk, wien de maagd eens in eene driftige opwelling van gekwetst gevoel bloedig bejegende;

ALFRED Van NESTE
95

alles loopt natuurlijk op het gewenschte huwelijk uit. Men ziet het, de handeling is hoogst eenvoudig, en de schrijver kon hier zijn vertellerstalent den lossen teugel gunnen, zonder door zijne stof beheerscht te worden, zooals het maar te dikwijls gebeurt bij het verhalen van erg ingewikkelde legenden, die de fantazij in eenen stroom van moeilijk te volgen gebeurtenissen verdrinken. In het behandelen van zulk een onderwerp was eene volstrekte meesterschap over de taal eene eerste vereischte; hier moest het verhaal eene mystieke tint aannemen, wanneer de geesten in het werk traden, of ons de droomen van Alies werden geschilderd — het tooneel der Incantatie vooral vergde eene groote mate van wat de Franschen « tact » noemen, want het is eene vermenging van werkelijkheid en bovennatuurlijke, en licht kon men het eene bestanddeel tot schade van het andere onwillekeurig sterker aflijnen — ; daar, in de tooneeltjes van leven waarmede het geheimzinnige der legende is doorspekt, moest men vooral door schittering van kleuren boeien en den lezer rust verleenen, opdat hij des te beter, des te geleidelijker den stap van leven tot illuzie zou kunnen doen. En hoe heeft De Marez het geheele boek door den juisten toon getroffen! Niet een wanklankje — en dit kon zijn angstig streven naar fijnheid van uitdrukking, naar sierlijk gesmeedde zinnen zoo gemakkelijk bewerken! Men mag nu niet uit mijne woorden besluiten, dat De Marez ergens slechts maar eenigszins gezocht is; hij is integendeel een der natuurlijkste en oorspronkelijkste dichters van 't hedendaagsch Vlaanderen. Zijne taal is zuiver Nederlandsch; wilde ik er een kleine feil in vinden, dan zou ik op dat tamelijk groot getal Fransche woorden wijzen die hij instede der Vlaamsche met voorliefde schijnt te gebruiken; maar daar dit aan de algemeene schoonheid van het werk geene afbreuk doet, acht ik het ook van betrekkelijk weinig belang. Mogelijk wel heeft de schrijver behoefte gevoeld zekere tooneeltjes wat weeker te maken, om de tegenstelling met de min of meer gespierd-realistische beter te doen uitkomen.

Wat ik in « De gouden Vlinder » bewonder, is in de eerste plaats de wondere vaardigheid waarmede het boek die onbestemdheid der middeleeuwen weergeeft die wij allen wel gevoelen, maar zoo moeilijk zouden kunnen uitleggen;

Alfred Van Neste
96

en dan de innige aandoening waarmede het geheele werk is geschreven, als ware het medegeleefd. Is het waar dat de vereenzelviging met zijne helden den waren dichter kenschetst, dan mogen wij ons verheugen in De Marez eenen echte te begroeten. Die vereenzelviging van den schrijver met de personen die hij voorstelt loopt inderdaad in 't oog:

Er bestond tusschen Alies en Godfried een natuurlijke sympathie, die welke twee jonge harten immer aan elkander hecht : de sympathie der lenten. Alies was zeer getroffen geweest toen zij Godfried had zien binnentreden te midden van den nacht; zoo afgemat, zoo bleek, ondersteund door twee dienaren. Zijzelf had hem een beker wijn aan den mond gebracht en zijn dankvolle blik was haar diep in het hart gedrongen. Dan had zij met den monnik menig uur in het duister kamerken gewaakt bij den met den dood strijdenden zieke. Nu zij Godfried in het volle licht der schitterende zon terug zag, vergeleek zij hem onwillekeurig bij den man voor wien zij wist bestemd te zijn.

Rollf was ruw, vierkantig van gelaat, omlijst door vuurroode haren; zijne stem was hard, gebiedend, heesch; zijn blik was van staal; zijn bruine handen gingen immer zenuwachtig open en toe in een beweging van verwurgen. Godfried had een fijn harmonisch gelaat, waarvan de edele snede sterk door het bruine haar afgeteekend was; zijn stem was zangerig, alhoewel van mannelijken toon; zijn oog gitzwart, toch streelend. Het verhaal van zijn bedevaart, die lange gevaarlijke reis in een ziekelijken toestand ondernomen om aan den wensch van een stervende te voldoen, ontvouwde voor Alies' oogen één der schoonste trekken van Godfried's karakter. De onbegrensde trouw van dien jongeling in de barmhartigheid van den God dien zij ook vereerde, stelde zij tegenover het ruwe stoffelijk geloof van Rollf in een aantal goden die slechts, vergroot tot hunne reuzengestalte, de ondeugden der menschen bezaten. En met gansch hare ziele gevoelde zij zich tot Godfried aangetrokken : door het hart omdat er harmonie in hunne wezens was; door het geloof omdat zij het begrip hadden van een rijk buiten deze wereld, waar twee wezens die zich beminden, als tot een éenheid konden samensmelten in de liefde voor hun God. En wat eerst diep medelijden geweest was, dan belangstelling, dan innige neiging, werd vurige verborgene liefde, die slechts een woord wachtte om te ontluiken in al den glans van een lelieblanke zuiverheid.

Een dergelijk gevoel scheen als opengekust in Godfried's hart. Het was hem als een geruisch dat hij in de verre verte hoorde, dat langzaam naderde, duidelijker en duidelijker werd, hem meesleepte naar een ander rijk, over de sombere muren weg, naar een weide

Alfr. Van Neste 95

waar de geuren der bloemen bedwelmend waren, tot het eindelijk in zijn oor klonk als een hemelsch lied, zacht, streelend, vloeiend van de snaren der harpen en uit de pijpen der orgels door de cherubijnen bespeeld.

En verder:

Dan was het als de jonge vogel die de eerste thema's van zijn lied leert, zacht fluisterend onzekere trillen, tonen zoekend, akkoorden beproevend; dan was het als het kind dat zijne eerste gebeden prevelt; zij kenden nog niet de woorden van liefde, maar de bloem die hij haar gaf, maar de enkele stotterende woorden die hij uitsprak, maar de weeke oogen, de teedere handdruk, en dan die lange, lange stilzwijgendheid gedurende welke hunne harten henenvoeren ver over de sombere wallen naar een eden vol geurende bloemen, zingende vogels, dat alles zei meer dan zwakke woorden het hadden gekund, en hun eerste, reine ideale en engelachtige liefde was als een zang op hemelsche snaren gespeeld, zonder een mistoon, zonder een wanklank, gelijk het mystische lied dat opstijgt uit het choor van een vrouwenklooster.

Maar niet alleen in het schetsen der innige aandoeningen is De Marez waarlijk een meester; hij is ook een zeer fijn opmerker, een gezichtskundige, die achter de trekken van een gelaat het karakter, of achter de groote lijnen eener omstandigheid er dadelijk de dracht van vat:

Het was de dag voor het huwelijk, een grijze dag, met een lagen, vuilen hemel. Het had geregend, de wegen waren poelen, met diepe kuilen, waarin de wagens gemodderd zaten en de paarden tot aan de knieën zonken. En nog trokken langzaam over het gewelf, zware logge wolken, als blazen opgezwollen met regen, en dreigden ieder oogenblik open te bersten en neder te storten in kletterenden vloed.

Steunend op zijn pelgrimsstaf, het natte kleed klapperend om de leden, en de haren doorweekt, hangend als van een verarmoede om het fijne bleeke gelaat, kwam langs één der wegen die van de groote Doorniksche heirbaan wegliepen en het Leiewoud introkken, een jonge pelgrim, lastig voortsukkelend door het bemodderde pad.

Twee boeren volgden hem na, de éen lang als een vervelend uur en mager als de dag voor Paschen. Zijn armen hingen tot aan zijn kuiten en zijn beenen gingen tot aan zijn oksels; en daar hij door zijn zwakke knieën zakte, sleepten zijn handen bijna langs den grond bij iederen tred. Zijn lange scherpe neus wierp een schaduw over de helft van zijn gelaat. Van daar zijn spotnaam: Lamfried met den langen neus. De andere boer was kort en dik, rond bijna gelijk een bol. Als door een vuistslag was zijn neus op zijn gelaat verpletterd. Een wolvenijzer beet eens in zijn rechterbeen, dat, verminkt, veel korter was dan het linker. Die lumperd was Sander de kromme.

Zoo gingen ze sedert geruimen tijd, de jongeling gebogen onder een zwaren last van gedachten; de boeren, dom, nieuwsgierig kijkend.

« Hoe ver zijn wij nog van het slot van Oyghem » vroeg eensklaps de pelgrim, stilstaande.

« Als we aan gindschen hoek van den weg zullen zijn, dan jaagt de wachter van den toren u nog een pijl in de beenen, » was Lamfried's antwoord.

Dan was er eene lange stilte, gelijk het zoo vaak gebeurt wanneer landlieden te zamen gaan. De vraag van den pelgrim wekte grootere nieuwsgierigheid bij de twee lumperds. Die bedevaarder was dus geen vreemdeling in de streek, en in hun zwaren lompen geest zochten zij een naam op zijn persoon. Lamfried scheen iets entdekt te hebben, en zijn ontdekking uitte hij tot Sander bij middel van zwaaiende teekens van zijn armen, lang als molenwieken.

Op eens schoot de zon een straal tusschen twee wolken, en de pelgrim zag voor zijn voeten uitgestrekt, de fantastische schaduw van Lamfried, die, de armen in de lucht geheven, als een molen was, zot draaiend in den stormenden wind.

Ras keerde de jongeling zich om, met een stuurschen blik, maar de twee boeren, die van vrees door de knieën zakten, maakten zoo een gekke figuur, dat hij glimlachend vroeg :

« Wat maalt de pletter steen in uw hersenkast, gij die me daar volgt als een beschonken molen ? Wat vertelt ge daar achter mijn rug ? »

« Het was Sander die me deed verstaan dat hij u ergens nog gezien had, » stotterde Lamfried.

« Neen, gij waart het, Lamfried. »

« Neen, Sander, gij zijt de eerste begonnen. »

Als kinderen die iets misdreven hebben gingen zij aan het twisten. Maar gebiedend bracht het : « Voor wien houdt ge me » van den pelgrim, een einde aan hun redekavelen.

Nu trokken de twee boeren schoorvoetend achteruit, alsof ze iets schrikkelijks te vertellen hadden. Lamfried verzamelde al zijn moed, en in één adem, vroeg hij haastig :

« Zijt ge niet de edele ridder Godfried ? »

Het boek is uitstekend verlicht door Alfred Van Neste, den welgekenden teekenaar die den prijs behaalde voor den postzegel uitgegeven ter gelegenheid der Brusselsche tentoonstelling van 1897. Het karakter zijner penteekeningen (24) wijkt geheel en al af van al wat in Vlaanderen tot nu toe op het gebied der verlichting verschenen was; het zijn uitingen van de grootste oorspronkelijkheid, die den tekst gestadig bijstaan en de beelden, die De Marez ons voor den geest laat zweven, eenen meer bepaalden vorm geven; zij zijn geteekend in de aantrekkelijke wijze der Engelsche

decoratieve school van Walter Crane. Volgens het oordeel van wel bevoegden in het vak is « De gouden Vlinder » niet alleen een bewonderenswaard letterkundig gewrocht, maar ook eene openbaring voor wat boekdrukkunst en verlichting betreft (1). Komt Alfred Van Neste een groot deel der eer toe, toch reken ik het mij als eenen plicht den heer A. Siffer hartelijk met zijne uitgave geluk te wenschen : zij is inderdaad zedelijk en stoffelijk de schoonste die sedert lang in Vlaanderen het licht zag, en de goedkoopste ook, want de prachtig verzorgde bundel kost slechts 3 frank. Moge « De gouden Vlinder » het eerste zijn eener reeks boeken, die onze boekdrukkunst op de hoogte der Engelsche brengen zal!

OCTAAF ROELANTS.

(1) De hierbijgevoegde verlichtingen uit « De gouden Vlinder » wezen er een bewijs van.

HET NATURALISME

OP WEG NAAR HET GRAF.

HET Naturalisme is ziek, doodziek. Bevoegde artsen, als Anatole France, Maurice Barrès, le Sar Péladan, Jean Moréas, Leconte de Lisle, madame Juliette Adam, hebben het beurtelings den pols betast en met bedenkelijken ernst het hoofd geschud. Hetgeen voor den kenner zeggen wil : « 't Is verloren ! Bestel de lijkkist ! »

Iemand die een overledene van nabij heeft gekend, vraagt gaarne naar de oorzaken die het einde hebben bespoedigd, en luistert gretig naar het omstandig verslag dat broêr of zuster geeft van den aard, den gang en van wat ik noemen zou de zeden der ziekte. Evenzoo, denk ik, met hen, die het gestorven of althans stervend Naturalisme eenmaal van dichtbij hebben opgenomen, en zoo al niet bewonderd — iets wat volstrekt buiten de algemeene wijze van gevoelen gaan zou — dan toch uit vredelievendheid een klein plaatsje aan den letterkundigen heerd hebben ingeruimd. Willen wij, eer het graf wordt gesloten, even eenige inlichtingen nemen nopens de kwaal die het rampzalig Naturalisme zoo onbarmhartig naar den killen kuil heeft gesleept ?

Het is niemand onbekend, dat, moesten alle menschen den dood vinden door geweld, — een kogel in de borst of den slag van een paard b. v., — er betrekkelijk weinig van de aarde zouden verdwijnen. De meesten bereiken het uiterste ten gevolge eener ziekte, waarvan

zij de kiem reeds lang vóór de beslissende ontknooping in hun lichaam dragen, kiem, die met der jaren loop wortel schiet, groeit en drop voor drop haar vergiftig, sluipmoordend sap in het levensbloed laat sijpelen. Niet anders met het Naturalisme, waarover wij straks het requiescat zullen uitspreken.

Van den eersten stond van zijn bestaan was het veroordeeld; het droeg immers in zich de kiem der ontbinding. Hoe weet ge dat? vraagt men. Ik antwoord : Uit den aard van het schepsel zelf. De vaders en peters van het monsterkind hebben hun best gedaan om het te beschrijven, te benamen, te bepalen, op te hemelen zelf en met bloemen te kronen. Het heette : « peindre ce qu'on voit, et voir ce qui est. » Ik vraag het, een kind dat zoo'n onverstandigen naam draagt, voert het zijn doodvonnis niet op het voorhoofd ? Het waarom zal aanstonds zichtbaar worden. Laat mij eerst toe te beproeven u vóór de oogen het beeld te verduidelijken dat ik mij van het stelsel heb gevormd.

« Peindre ce qu'on voit, et voir ce qui est, » dat beteekent, geloof ik, zoo ik zekerheidshalve de naturalisten zelven nopens hunne opvatting van het stelsel raadpleeg: « Blijven staan, om 't even waar of wanneer, bij het werkelijk leven; nauwkeurig opteekenen wat de oogen waarnemen, 't zij het waargenomene buitengewoon weze of alledaagsch; niets bijvoegen van het eigen gehalte, en als de derwijze verkregen kopij de voldoende afmetingen bezit, ijlings uitscheiden. »

Ziehier hoe ik dat op mijn manier verklaar:

Verbeeld u een verkoopdag -- bij sterfgeval – op den buiten. 't Is op een werkdag, vóór den noen. Vrouwen met roode doeken op het hoofd, jonge meisjes in het bloote haar en eenige rare mannen met blauwen kiel, staan vóór een open venster gedrongen. In het open venster staat de veldwachter. Achter hem, in 't woonhuis, de notaris, met pen en papier. « Twaalf tellooren ! » roept de veldwachter, terwijl hij de genoemde voorwerpen omhoog steekt en verscheidene

malen ronddraait om ze den koopers langs alle zijden te laten bezichtigen. « Twaalf tellooren, » schrijft de notaris. « Twaalf tellooren ! » herneemt de veldwachter. « Wie stelt ze in, en hoeveel?... » — Eene stem : « Een frank ! » — « Een frank ! », roept de veldwachter den onbekende na, één frank!?! » — « Een frank, twintig ! » : een tweede stem. — De eerste, na een poosje zwijgens: « Eén frank en half ! » — « Eén frank en half ! », (de veldwachter) « niemand niets meer?... Proficiat!.. Uw naam, vriend? » — « Jan Mulders. » — « Jan Mulders ! » roept de veldwachter, de tellooren den kooper toereikende en zich daarna omkeerende in de richting van den notaris. « Jan Mulders, één frank en half, » schrijft deze, op dezelfde lijn waarop hij « twaalf tellooren » geschreven had. Zoo komen achtereen aan de beurt: teilen, tassen, koffiepot, stoelen, tafels, bed, dekens, horlogie, lamp, gescheurde spiegel, enz., al wat eenigzins verkoopelijk is, en even luid schreeuwt altijd de veldwachter, en even trouw teekent de notaris voorwerp, kooper en koopprijs aan. Die notaris kan, mijns dunkens, ingezien de hoogergegeven bepaling, niet anders zijn dan een naturalist. De gemoedsonverschilligheid alleen ontbreekt hem: want bij elken koop berekent hij het ambtsaandeel met telkens grooter aandacht naarmate de koopprijs klimt. De onthouding der ziel, zooals de naturalisten ze begeeren, stel ik mij liever voor in den persoon van een marionnettenspeler, die zelf achter de schermen blijvend, zijne poppen bij middel van verdoken touwtjes op de planken doet bewegen.

Nu herhaal ik mijne vraag : « Een kind, dat zoo'n onverstandigen naam draagt: « Peindre ce qu'on voit, et voir ce qui est, » — vooral als kind en naam eenzelvig zijn, gelijk hier, — voert het zijn doodvonnis op het voorhoofd niet? »

Ik druk op het woord: onverstandig. Want het realistisch stelsel is metterdaad onverstandig en dwaas. Vraagt gij : Wat is een kunstenaar? », dán krijgt gij tot antwoord : « Iemand die schildert wat hij ziet, en

ziet wat is. » Vraagt gij vervolgens: « Wat is zijn doel? » dan verneemt gij de machtspreuk: « De kunst is zich zelf genoegzaam. » Dat is dwaas. Sedert wanneer is de kunst iets anders dan de uitdrukking van het schoone, en jaagt zij iets anders na dan met geest en hart, het volschoone, God, nabij te komen? « Indien toch de kunst bestond in slaafs volgen van 't voorbeeld, in correct weergeven van wat men zag, hoorde, of op andere wijs meende waar te nemen, zouden we zooveel kunstenaars hebben, als er deurwaarders, griffiers, notarissen, procesverbalizeerende veldwachters en stenografen zijn. En, de laatsten niet te na gesproken, ik ben bang voor die heeren: artist is al dat volkje niet!... De kunstenaar moet kiezen! Het gekozene moet, in evenredigheid met zijn kader, in oprechtheid den indruk weergeven, dien 't geheel maken zou, ontdaan van de niets zeggende, belemmerende, en vaak elkander neutraliseerende bijzaken. » (Ideëen, 1870. Multatuli.) En de Naturalist, die niet kiest, maar dom weg alles weerkaatst evenals een gemeen scheerspiegeltje, weet gij waar hij zijn plaats vindt in de rij der kunstenaars?

Zie, daar is een mensch. Zijn vrienden en kennissen noemen hem vereerend: een kunstenaar. Hij is aan het werk: wat doet hij? Hij leest zorgvuldig bijeen, en schikt met keurige hand, de hier en daar verstrooide schoonheidstrekken der natuur. Hij neemt ze op in zijn geest en kneedt ze tot een beeld dat zijn kunstenaarshart onstuimig aan het kloppen brengt. Bezield, grijpt hij naar pen, beitel of penseel en arbeidt. En daar wordt een gewrocht. 't Is schoon. Zóó een, 't is waar, bestaat niet in de natuur. Maar het is heerlijk en het schokt ons geweldig. Daar spreekt uit dat beeld een geest, de geest des kunstenaars, die ons bij de hand grijpt, ons opheft uit de ons omgevende wereld, ons voert door den hemel van zijn vernuft tot den hemel van God, waar hij ons, met namelooze verrukking, het schoone wijst dat hij er heeft ontdekt. Waarlijk, de mensch die dat schiep, is een kunstenaar, en hij is mensch, dat

is: de meerdere der natuur. Hem is het gegeven met zegevierenden blik op haar neer te zien: want zijn zegepraal is verpletterend.

De natuur immers stond hem tegenover in het dingen naar de lauweren der kunst. Zij ook streefde naar het verstoffelijken van een oorbeeld, van een oorbeeld dat was: de heerlijkheden Gods. Maar haar ontbrak de macht van den wiekslag om den mensch na te steigeren in zijn vlucht; zij was niet gewassen om het vol te houden tegen eenen, dien vernuft en verbeelding zoo snel en zoo trouw naar boven hielpen. Zij schiep wel beelden, maar zij waren lomp en verminkt; zij wrochte wel doeken, maar er kleefden vlekken op, die ze ontsierden. Zij won het in maat, in kracht en in leven, maar streek de vlag, daar waar het gold het ideaal te benaderen, en diens geestelijkheid, wat zeg ik, diens goddelijkheid, klaar en vol door het bezielde stof te laten stralen.

En de naturalist, waar blijft hij? Och, waar zou hij blijven? Wat aan zijn broeder den lauwer schonk, daaraan verzaakt hij. Hij verloochent vernuft en verbeelding, en bepaalt zich bij een bloot werktuigelijken arbeid, de calque der natuur. En let wel op hoe hij het aanlegt. Niet het verdienstelijke der natuur bootst hij na, maar het onverdienstelijke. De natuur muntte uit door maat, kracht en leven. Maar dát neemt hij niet over; hij kan immers niet. Hij teekent wel wolken, maar zij drijven niet; hij schetst een reus, maar hij tilt geen stroohalm; hij schildert een berg, maar een sprinkhaantje wipt er over. Alleen het onsierlijke krijgt hij meester: het lompe en verminkte der beelden, de vlekken op het tafereel. Voorwaar, moest die man een museum openen, waar hij zijn arbeid tentoonstelt, ik schaamde het mij als een onvergeeflijk, zondig voorbeeld, daar een voet in te zetten. 't Ware te veel gegeven aan iemand die ons de natuur zou willen voorstellen als een dwergachtig, onbeholpen, dood dingetje. Neen! neen! Naar buiten wil ik, in de reusachtige, machtige, levende natuur, in de natuur zooals zij is, met

haar bergen, die met hun steenen vleugelen duizelingwekkend in de hoogte schieten; met haar donder, die klatert in het zwerk; met haar stormwind, die mijne haarlokken warrelend opjaagt. Zoo men u tot scheidsrechter aanstelde, om rechtmatig *suum cuique* te geven, waar zoudt gij den naturalist heenwijzen, lezer? Antwoord niet, 't is te gemakkelijk.

Nu, het Naturalisme heeft zijne minderheid bespeurd, het heeft den grond onder zijne voeten voelen wegzinken. Men heeft het toegeroepen: « Kom op de hoogte! » Maar het luisterde niet; het was hoofdig. En het zonk al dieper en dieper; het wou nu niet meer naar boven; het wou uitsteken door zijne laagte. « Weg met het schoone! » morde het, « het afzichtelijke worde mijn ideaal! » En daar woei juist over zijn hoofd een tocht van pessimisme door de helle verwekt, en van dan was de scheuring voltrokken. Een nacht van leelijkheid en ondeugd kwam over alles; het werd duister en somber van den hemel tot de aarde. Overal zwart. God een tiran; de engelen beulen; de menschen schurken; het leven een jammer. Wat men tot dan toe had geëerd, werd belasterd, wat men had gevierd, werd verguisd; wat men lief had, gevloekt De wereld werd afgeschetst als een schuilhoek van wrekken, eigenzinnigen, huichelaars, baatzuchtigen, ondankbaren, verraders. Er waren er niet meer, van die opwellingen van edelmoed en mildheid, van liefde en trouw, die, Goddank, nog zoo zeldzaam niet zijn in onze eeuw van modder, geld en bloed. Er waait u uit de sombere bladzijden van het Naturalisme een lucht tegen, die — hoe zal ik het noemen? — u denken doet aan de slecht befaamde wijken onzer wereldsteden. Hebt gij ooit den moed gehad eenmaal een blik te werpen in de krochten, die door de duivels, uit de hel naar de aarde schijnen opgevoerd? Rottend groensel, assche, krengen en drek. Een stank die u de keel toeschroeft. Bekrompen, bedompte, zwarte hokken, die men huizen noemen kan, zoo men wil, met besmeerde, gescheurde, onbehangen

vensters en lage deuren: ware hondenkoten. En de bewoners? Ik wensch u niet ze bij avond alleen te ontmoeten. Havelooze schurken met dronkenmansgezichten, morsige, venijnige wijven, halfnaakte jongens en meisjes, al vloekend, kijvend, vechtend en drinkend ondereen; het opvaagsel der menschheid, de wanhoop der policie, de nachtmerrie der eerlijke lieden. Dát is de natuur door het Naturalisme gezocht, gekoesterd en geliefkoosd. Zóo wordt, bij zijne aanraking, de gansche wereld, van onder tot boven, met al hare rangen en leeftijden. Verdrukking, overal; lijden overal; ondeugd, gruwel en snoodheid overal. Maar ook, alles is logen in het Naturalisme ; « un mensonge, zegt Anatole France, peu estimable, enfantin, grossier et obscène. »

Evenwel, zij die eene actie genomen hebben op het Naturalisme, kunnen het maar niet verkroppen dat zij hun centen zouden verliezen. Zij zien dus naar een middeltje uit om hun winkel recht te houden. Eene reklaam, bij voorbeeld; het komt er niet op aan, of zij bedriegelijk zij. Hier een staaltje daarvan. « Een burger van het oude Sparte bracht zijn zoontje bij een stapeldronken slaaf. Zie, zeide hij, hoe de drank den mensch verbeest. Dit weze u een les. — Zoo zou elk vader die zijn plicht verstaat, zijne vrouw een geschiedenis moeten laten overwegen waarin iemand van haar kunne haar man verlaat, zijn zoon een boek moeten aanbieden waarin een andere zoon zijn vader vermoordt; zijne dochter een roman moeten schenken, waarin een andere dochter hare ziel bezoedelt en tot het laagste laag afdaalt. Want, wie de schande der ondeugd ziet, vlucht ze met al wat er heenleidt. » Wie oogen heeft, ziet het valsche van dezen preek. Hij die hem neerschreef, wist wel, dat hij nooit de hand boven de vlam had gehouden zonder zich de vingeren te verbranden, dat hij nooit in de modder had gegaan zonder de schoenen te bespatten. Hij wist het wel, maar hij wou het niet belijden; zijn centen waren immers in het spel, en die liggen hem nauwer ter harte dan de echttrouw eener

gade, dan de kindertrouw eens zoons, dan de kuischheid eener maagd. Hij begreep wel, dat, gelijk de vlam verteert en het slijk besmeurt, de aanblik der ondeugd bederft. Dat is immers een onveranderlijke zielewet.

Ik denk wel, dat hij, die als elk verstandig man elken morgen zijn dagblad krijgt, wel gelezen heeft, hoe zeker gewrocht van Gœthe een lange reeks zelfmoorden teweegbracht. Las hij ook niet van dat meisje — ik weet niet meer hoe het heette — dat zich op haar kamertje een praalbed gereed maakte, zich erop neervlijde, zich daar met een mes den doodsteek gaf, en met een zalig genoegen haar jeugdig rood bloed over het (voor haar te) blanke lijnwaad zag vloeien — juist zooals het in den roman, die nevens haar lag, te lezen stond. Arm meisje ! Gij hadt zeker ook de reklaam gelezen. En het is zeker ook, omdat het Naturalisme in Frankrijk te huis is, dat Frankrijk een toonbeeld wordt van zedelijkheid ? Ha, ik beklaag een volk, waar niet één, maar duizenden lezers gevonden worden, die genieting zoeken en smaak vinden in de ongebondenheden der naturalistische letterkunde, en waar een eer- en gewetenloos schrijver, wiens naam maar te ver is bekend, den dag reeds begroet waarop hij, eindelijk verzadigd, plaats nemen zal onder den koepel der onsterfelijken !

Hier ontmoet ik eene bedenking. « Niet *al* het realistische is onzedelijk, » zegt men, « vooral niet het *gematigde*. » Ik wil het gelooven; nochtans, is het al niet onzedelijk, het is ten minste ontmoedigend. Ik verklaar mij. Eenszijds, zijn al de personaadjen van het Naturalisme zoo onedel, dat men geen kreet van afkeer kan onderdrukken; en anderzijds, blijken zij zoo diep ongelukkig, daar het noodlot hen beheerscht en zij onaansprekelijk zijn voor hunne misdaden — het *liberum arbitrium* heeft immers plaats gemaakt voor den dwang der physiologie — dat men geneigd is hun een woord van troost toe te spreken. Op die wijs, ontstaat er tusschen den afkeer en het medelijden een strijd, waarin noch het een, noch het ander dier gevoelens de boven-

hand wint; alleen, ik weet niet welke zwaarmoedige gewaarwording maakt zich van u meester, en het leven wordt zoo donker, zoo treurig !... Och, waarom hoor ik niet een vreugdelied in stede van een weeklacht ? Waarom beschijnt mij geen zonnestraal, daar waar mij nu een zwarte bui tegengrimt ? Het leven is al ongezellig genoeg, dat men de weinige ruststonden, die men aan een opbeurende lezing kan schenken, niet moet vergallen.

Tweede bazuinstoot. « Wij hebben het rijk der kunst verbreed ! » Och, kom, geen overdrijving. Laat ons liever een roman nemen b. v. en zien. Wat vinden wij ? Gewoonlijk het verhaal van een schelmstuk, geknipt uit de *Gazette des Tribunaux*. Het schelmstuk wordt ijselijk vergroot : dát is ook gewoonlijk. Het verhaal ervan — en dit is eveneens de gewoonte — blijft niet de hoofdzaak, zooals dat bij ons het geval wezen zou, maar wordt bijzaak. De trame van het verhaal vervalt tot den rang van een bloote gelegenheid welke de schrijver te baat neemt, om ons over zijn beschrijvingtalent te laten oordeelen. Zoo gij niet grondig kent al wat behoort tot het vak van den rechtsgeleerde, den dokter, den drogist, den schrijnwerker, den garçon de café, den voerman, den spoorwegbediende, den scheepskapitein, den wisselagent, de vroedvrouw, en wat dies meer, zult gij er nooit wijs uit worden. Wat een uitstalling van ware of geveinsde wetenschap ! Wat een overvloed van kleinigheden ! Wat een vaardigheid in het ontleden van beuzelarijen ! 't Is verstommend en... vervelend. En toch, wij mogen het niet ontkennen, daar schuilt een verdienste onder : er is meer dan één idealist, die op zoo'n waarnemend oog niet roemen mag, die zoo handig met het ontleedmes niet weet om te gaan, en zelfs die zoo'n flinke en trouwe schets niet kan geven van het voorbeeld.

Nog iets dat te erkennen valt. De wereld waarin het naturalisme zich beweegt, is iets nieuws; men heeft het den idealisten en zelfs het romantisme kunnen ten

laste leggen, dat zij die wereld hebben geschuwd en zich liever hebben opgehouden in het gezelschap van engelen, bergen en zeeën. Ik wil spreken van den « monde des Humbles ». François Coppée heeft er stof tot niet onaardige verzen gevonden. Maar... « toute médaille a son revers; » het naturalisme heeft de bergen geschuwd, en te veel voorliefde laten blijken voor de vlakte. Slechter nog, het heeft de vlakte gelasterd, ze anders voorgesteld dan zij werkelijk was, ze verleelijkt, en toen ze was verleelijkt, de bergen met haar gelijk gesteld. En al zegt M. Jules Lemaître : « J'ai beau m'en défendre, ces brutalités mêmes m'imposent, je ne sais comment, par leur nombre, et ces ordures par leur masse; » wij kunnen met hem niet instemmen en het van ons niet verkrijgen de physische gewaarwording voor den indruk van het schoone te nemen.

Wij weten ook wel dat, indien het Naturalisme een wereld heeft geopend, of ten minste er dieper is ingetreden, het ook werelden heeft gesloten, de wereld der ziel en de wereld der mogelijkheden, en God, den maker en meester der werelden, uit den letterkring heeft verbannen.

Wij mogen dus, zonder vrees van gelogenstraft te worden, Leconte de Lisle nazeggen : « En théorie, le naturalisme était une ineptie; en résultat, ç'a été un tas d'ordures. » Dat is ook de reden, waarom ons opschrift luiden mag : Op weg naar het graf. Inderdaad, het Naturalisme is op weg, en... de Heer behoede ons voor zijne verrijzenis !

J. D. C.

GOENAVOND

GEEN' heerdsteê nu,
geen' kave in 't dorp,
of rook en laat ze puilen
ten avonde in,
die nederdaalt.
De vogels zijn gaan schuilen.

En schuilen gaan,
zoo een zoo al,
nu stillekens, beneden
hun eigen dak,
de menschen, met
hunne afgewrochte leden.

Geen' heerdsteê, noch
geen' kave, of elk
en heeft er ééne in de ooge :
« De vrouwe legt
nu hout aan 't vier :
de rook gaat rechte omhooge. »

Heel 't schamel dorp
is moe en mat
gekruid, gekreund, gekropen,
't allaam gewend
in 't akkerland,
en stakestijf gestopen.

Den rugge gaan
zij rechten en,
te langen tijd gebogen,
zal, zorgeloos
nu, elk ende een
zijn pijpken rooken mogen.

Te berde staat,
en roept alreê,
de zoppekom : al keuken,
al eetzale is
het leemen huis,
al kittelende reuken.

« Goenavond, Jan;
goenavond, Joos,
goenavond, al te zamen :
tot morgen! Smake
in 't eten, en... »
Zoo moge 't wezen! Amen.

GUIDO GEZELLE

Kortrijk, 22 *in Zaaimaand*, 1896.

DAVIDS-FONDS. — HOOFDBESTUUR.

Plechtige Herdenking van den Boerenkrijg.

PRIJSKAMP VOOR TEEKENINGEN, EPISODEN VAN DAT TIJDSTIP VOORSTELLENDE.

In den Zomer van 1898 zal in het Vlaamsche land de honderdste verjaring gevierd worden van den Boerenkrijg, die in onze volkshistorie eene roemrijke en te gelijke treurvolle bladzijde inneemt.

Terwijl de aanzienlijke lieden, edelen en rijke burgers, op vreemden grond zich onttrokken aan de knevelarijen en gewelddaden der republikeinsche meesters, grepen Vlaamsche, Kempische en Brabantsche boerenzonen naar de wapens, en rukten met moed op tegen de vreemde uitbuiters. De strijd was te ongelijk om door de Boeren te kunnen gewonnen worden, de Republiek beschikkende over talrijke welingerichte, goed geoefende legerbenden; edoch, het betaamt den moed te verheffen onzer dorpsjongens van 1798, die liever den dood te gemoet liepen dan het hoofd te bukken onder vreemde dwingelandij.

Het heeft het Hoofdbestuur van het Davids-Fonds toegeschenen dat het nuttig zou zijn, printen in het licht te geven en te verspreiden, waar tooneelen uit den Boerenkrijg zouden op afgebeeld zijn, en het opent bij dezen eenen wedstrijd, aan welken al de Belgische kunstenaren mogen deel nemen.

De teekenaars zijn vrij in de keuze der onderwerpen, die ontleend moeten zijn aan den Boerenkrijg in de provinciën Antwerpen, Brabant, Limburg, Oost- en West-Vlaanderen. Men mag mededingen met ééne of meer teekeningen.

De mededingende teekeningen (met de pen, of in kleur,) zullen eene hoogte hebben van 0^m35 op eene breedte van vijftig centimeters.

Zoo mogelijk zullen er vier ontwerpen bekroond worden.

De prijs voor elk der aangenomen ontwerpen is eene som van 150 fr.

De ingezonden teekeningen blijven het eigendom van het Davids-Fonds.

De ontwerpen moeten vóór den 1 Maart 1897 *vrachtvrij*, en *ongeplooid*, met *de meeste zorg ingepakt*, gezonden worden aan het adres van den algemeenen Secretaris,

FR. DE POTTER, Godshuizendreef, 29, Gent.

Bronnen voor de geschiedenis van den Boerenkrijg.

CONSCIENCE, *De Boerenkrijg.*
DE POTTER, *Vlaanderen onder het Fransch bewind.*
MATHOT, *De Troebele Tijd.*
ORTS, *La guerre des Paysans.*
SAMYN, *De Fransche Revolutie in Vlaanderen.*
SNIEDERS, *Onze Boeren.*
THYS, *De Belgische Conscrits.*
VAN DEN BERG, *Kapitein Rollier.*

DE VL. ACADEMIE EN HET VOLKSBELANG

(Zie voorgaande afl.)

Aan den uitgever van *Het Belfort* zijn door de drie kringen *Zetternamskring*, *De Jonge Wacht van 't Willems-Fonds* en *'t Zal wel gaan* brieven geschreven, waarin mijne bewering, als zouden die drie genootschappen officieel hunne medewerking aan de plechtige vergadering der Academie hebben verleend, wordt gelogenstraft, en verder gezegd dat die hunner leden, welke bij die gelegenheid als commissarissen dienst deden, in eigen naam hebben gehandeld. Het schijnt zelfs dat de heer Wannijn geen lid is van den *Zetternamskring*. Ook *Het Volksbelang* heeft daar uitvoerig over gesproken, tot tweemaal toe zelfs, en dan nog onder het opschrift *Ge moet maar durven!* maar zonder mijn naam te *durven* noemen.

Afgaande op het verslag dat door het *Fondsenblad* van de plechtige vergadering was gegeven, en thans nog staande gehouden wordt, heb ik geschreven wat iedereen weet. Doch mij dunkt dat het al of niet officieele van de handelingen der liberale commissarissen eene zaak van ondergeschikt belang is. Het kost mij geene moeite desnoods te bekennen dat ik gedwaald heb, en doe overigens gaarne afstand van het voordeel dat mijne opvatting der zaak mij gaf, maar zal alleen doen opmerken dat, wanneer die heeren in persoonlijken naam hebben gehandeld, dit bewijst dat óók zij behooren tot die liberalen, die het met de theorie van de « oude garde » niet eens zijn.

Ik zou hier nog wel een en ander kunnen bijvoegen, doch het belang van dit punt is waarlijk te nietig. Ik wil alleen gevraagd hebben, waarom in *Het Volksbelang* lang en breed over dit woordje « *officieel* » wordt gesproken, en met geen enkel woord over de hoofdzaak, over de eigenlijke stelling

welke ik heb verdedigd? Wanneer men zwijgt, dan is dit werkelijk geen bewijs dat men veel weet te antwoorden; men klampt zich vast aan eene bijzaak, wanneer men geen kans ziet om de hoofdstelling omver te werpen.

Dat mijne bewering blijft recht staan, blijkt ook wel uit het feit dat in *Het Volksbelang* tot nog toe met geen enkel woord werd gerept over de voordracht door een harer opstellers gehouden in *'t Zal wel gaan*, zoogenaamd over de Academie, maar eigenlijk over den ondergeteekende.

Tot mijn groot leedwezen ben ik tot die vergadering niet uitgenoodigd geworden, en voorloopig kan ik er dus niet geheel en al met kennis van zaken over handelen. Naar ik gehoord heb, werd door verscheidene leden van *'t Zal* verklaard dat zij het met den redenaar niet eens waren, zoodat mijn tegenspreker is moeten afdruipen met den zucht, dat de jongeren niet genoeg met de ouderen samenspreken, wat gelijk staat met de bekentenis dat de « oude garde » wezenlijk alleen staat. Blijkbaar moeten die inlichtingen juist zijn, want indien de spreker een triomf had behaald, dan zou *Het* Volks*belang* dit zeker den *volke* wel verkondigd hebben.

WILLEM DE VREESE.

BOEKENNIEUWS EN KRONIJK.

Bijdragen over Opvoeding en Onderwijs, door P. A. DE VOS en FR. WILLEMS. Lier, J. Van In. 1896.

Al wie dit werk ernstig leest, zal mij van overdrijving vrij pleiten, wanneer ik zeg dat het een buitengewoon schoon en buitengewoon nuttig boek is. Buitengewoon schoon om de verhevene gevoelens die er in doorstralen, en de edele taal, waarin die gevoelens zijn uitgedrukt. Buitengewoon nuttig om de kostbare raadgevingen, die er zoo talrijk en gepast in voorkomen.

« Het noodzakelijkste (voor den onderwijzer) om in zijn ambt wel te slagen, is voorzeker de onderwijs- en opvoedingsleer. » Zoo spreekt Fr. Willems en zoo spreken allen die het met de school, met de leerlingen en met den onderwijzer zelven wel meenen.

Welnu de *Bijdragen* geven onderwijs- en opvoedingsleer, en wel op treffender wijze dan het beste schoolboek zulks kan doen. Het schoolboek houdt, ja, de waarheid voor. Maar het is eerst en vooral eerend, en wordt alzoo van lieverlede afgemeten en koud. In de *Bijdragen* klinkt dezelfde waarheid, maar tijd en plaats laten haar toe met zulke warmte van toon te trillen, dat niet enkel de geest, maar ook het hert geraakt wordt. Het schoolboek, dat onderwijs- en opvoedingsleer mededeelt, blijft steeds als eene inleiding tot de eigenlijke, diepe, overwogen studie, die later kan en moet komen.

Wanneer de onderwijzer als dusdanig in zijn ambt is aangesteld, wanneer hij, van eigene leerlingen omgeven, in bepaalden kring werkt, dan is voor hem het uur gekomen, waarop hij, zijn dagelijksch handelen aan de wet van waarheid en plicht toetsend, de studie der onderwijs- en opvoedingsleer met onverdroten ijver moet voortzetten.

Dan eerst leert hij grondig « waarom hij zoo en niet anders handelt, » dan leert hij « reke schap geven van al wat hij verricht » en « op voorhand het waarschijnlijk gevolg van elke daad, het doel van elk middel aantoonen. »

Onze onderwijzers zullen het boek lezen, daar twijfel ik niet aan. Ik wil het echter bijzonder aanbevelen aan onze eerweerde priesters, die in de catechismussen, in de zondagscholen, en vooral in de college's onderwijzen. Dat zij allen het boek ernstig lezen, herlezen, ja bestudeeren.

Waarom zouden zij het niet doen? Is de tijd nog niet voorbij, waarop het valsch en noodlottig gedacht heerschte : tusschen lager en middelbaar onderwijs ligt een afgrond? Onze priesters-professors leeren immers, alle dagen, beter en beter inzien, dat lager en middelbaar onderwijs zeer nauw verwant zijn; dat het middelbaar onderwijs moet voortbouwen op de grondslagen door het lager onderwijs gelegd; ja, dat de vooruitgang voor het middelbaar enkel mogelijk is, niet langs de baan van slaafsche navolging en blinde aanwending van hetgeen in andere landen gedaan wordt, maar wel langs de baan van die methodeverbeteringen, die ons lager onderwijs zoo schitterend hebben opgebeurd, en die, met inachtneming van eigen aard, zoo gemakkelijk op het middelbaar onderwijs kunnen toegepast worden.

Neen, neen! wie in het middelbaar onderwijs op den leeraarsstoel zit, zie niet met minachting neer op den onderwijzer die vóór de kleine banken staat! Bij dezen is veel, zeer veel te leeren! De methodeleer, die dezen tot verdienstelijk, kundig vakman vormt, geldt ook, *mutatis mutandis*, voor genen. En zoo zal, bij name, menig opstel der *Bijdragen* ook den eerweerden professor van Fransche, Latijnsche, ja Grieksche taal de waarheid, de noodige waarheid, voor oogen leggen, en hem doen bekennen, wil hij rechtzinnig oordeelen : het is net alsof 't voor mij geschreven was.

Moet ik hier nog uitdrukkelijk bijvoegen, dat de *Bijdragen* uitmuntend geschikt zijn, om in de wetenschappelijke vergaderingen onzer eerweerde professors, d. i. in hunne conferentiën, gebezigd te worden? Hetgene voorgaat heeft dit genoeg aangetoond.

De lezing van het boek is gemakkelijk. Het geheele werk is verdeeld in opstellen, die niet te lang zijn, en de voorgestelde waarheid in duidelijke taal behandelen.

Dat er twee schrijvers, elk met hun eigenaardig talent, als woordvoerders in optreden, maakt wel eene aantrekkelijkheid te meer.

Het schoone hoofdstuk « Karakter » doet aan beide schrijvers denken.

Zij zijn als tweelingbroeders, beiden blakend van liefde voor hunne moeder, de christene waarheid, gehuldigd in de christene school.

Als broeders hebben zij vele trekken gemeen : zuiver katholieken geest, levend geloof, werkende overtuiging, grondige kennissen, warme behertiging van het onderwijs, welgemeende genegenheid voor de meesters, verlichte liefde voor de kinderen.

Beiden zijn vrome denkers, en beiden hebben, om hunne overtuiging voort te planten, die meesterschap over de taal, die den stijl zwierig en krachtig, klaar en bondig maakt.

Beiden behandelen de meest verscheiden onderwerpen over opvoeding en onderwijs, maar behandelen ze elk met eigenaardig talent.

Willems is de goede vader, die den waarschuwenden toon zijner aanspraak door welgemeende hertelijkheid tempert.

De Vos is de wijze, ondervindingrijke professor, die het bittere der vermaning door het bewijs harer nuttigheid verzoet.

Willems is altijd dichter. Ongetwijfeld behandelt hij met evenveel kennis als ernst de praktische toepassingen, doch hij verwijlt met voorliefde bij het ontwikkelen eener stelling, het beschouwen eener waarheid, en hij weet dan ook, met den aandrang zijner dichterlijke ziel, die waarheid door anderen te doen bewonderen.

De Vos wil vooral praktisch zijn. De beschouwing is bij hem een middel, geen doel. Hij neemt liefst eene reeds vastgestelde waarheid tot grondslag zijner bespreking, en gaat dan recht op het doel, de praktische gevolgtrekking, af.

Willems is gewoonlijk zacht ernstig, en vervordert zijne bespreking met voorzichtig langzame schreden. Met kalmen ijver ontwikkelt hij zijne gedachten, en vlecht daartusschen de gemoedelijke opwekking om de waarheid te doen toepassen. Terwijl hij op den geest werkt, verwaarloost hij geenszins het hert, maar weet dit, soms op zeer verrassende wijze, tot het bovenaardsche zóó op te richten, dat het te zamen met den schrijver God huldigt als de bron aller waarheid, en Jesus looft als het volmaakste voorbeeld des onderwijzers. Als gij den goeden, doorgoeden schoolopziener gekend hebt, dan zal het u, evenals mij, bij het lezen zijner opstellen, soms voorkomen, alsof hij daar met zijne ranke gestalte vóór u stond, alsof zijne droomerig zachte oogen u aanstaarden, en van zijne lippen die lichte, ietwat trillende stem klonk, die den aanhoorder tot in het hert drong.

De Vos is opgewekter. Wat hij leert is niet min ernstig, niet min

doeltreffend. Maar hij weet, op het gepaste oogenblik, aan zijne voordracht die kiem te geven, die de gevormde overtuiging vasthecht. Hij kent, als een kunstschilder, de weerde der schaduw om licht op zijne beelden te doen tintelen. Hij heeft, als een echt teekenaar, de vastheid van trek, om ook uit sobere lijnen een treffend beeld te scheppen. Hij is de professor, die tot zijn geliefd auditorium spreekt, en het door levendigheid van voordracht, kernachtigheid van uitleg, aanschouwelijkheid van voorstelling, tot aandachtig luisteren dwingt. Hij beheerscht zijne toehoorders, leest den twijfel of de aangroeiende overtuiging in hunne blikken, en weet zijne smijdige taal zoo te plooien, dat hij het beoogde doel bereikt. Hij ziet scherp, weet de juiste plek te vinden, waar het gebrek schuilt, en kan het zoo verrassend juist, zoo geestig raak blootleggen, dat gij hem glimlachend moet toeknikken, zelfs dan wanneer gij in zijne hekelende schets uw eigen beeld erkent. Want is zijn leerend woord niet koud, zijn geestige zet is nooit stekend, en over al zijne opstellen zweeft een verkwikkende adem van oprecht christelijke goedheid. Lees zijn « Hertelijk woord », en zeg mij of hij die hoedanigheden niet in juiste mate vereenigt.

Wat Willems dus met zijne gemoedelijkheid overweldigend in uwe ziel stort, dat grift De Vos met zijne klaarheid en snedigheid u vast in het hert. Zij bereiken beiden, langs verschillenden weg, het gemeene doel : nuttig zijn, goed stichten.

Een woord nog over het laatste opstel.

« Een honderdtal bladzijden van dit boek (*Bijdragen*) waren afgedrukt, toen plots de nare tijding klonk : « Willems is bediend. — Willems is dood! » Zoo begint De Vos het roerend hoofdstuk, dat hij aan de nagedachtenis van zijnen medewerker wijdt, en als een lauwer neerlegt op zijn graf.

Droeve, ingrijpende, maar zielverheffende bladzijden, die den betreurden schoolopziener in het volle daglicht zijner verdiensten stellen, hem hooger doen schatten, hem blijvend doen beminnen; bladzijden, die tevens ook getuigen van de trouwe vriendschap welke de beide opstellers door wederzijdsche waardeering aaneensloot.

Waar twee ervaren schoolmannen, in liefde tot het goede vereenigd, zoo edel door hun gedrag de leering bevestigen, welke zij voorhouden, daar geven zij ons niet enkel een voorbeeld van hetgene trouwe samenwerking tot stand brengt, maar zij leveren ook het beste bewijs van de oprechtheid hunner bedoeling, de degelijkheid hunner poging, en de onbetwistbare weerde van hun werk.

Antwerpen. G. J.

Essai de philologie musicale. — Etudes d'histoire et d'esthétique comparées sur la musique à travers les âges, par PAUL D'ACOSTA. — Bij A. Siffer, Gent, 1896.

't Is 20 jaar geleden dat het eerste boek over antieke muziek het licht zag, en sedert hebben mannen als Gevaert, Kufferath e. a. dit vak der kunstkennis met reuzenstappen doen vooruitgaan. Westphal's ontdekkingen, en de synthetische ontleding der oude stukken, deed de Helleensche muziek naar waarde schatten, en de lust ontstaan de ware elementen der grieksch-romeinsche muziek, die de Kerk zich heeft toegeëigend, op te sporen. Het boek van Mr P. d'Acosta gaat nog verder naar het ontstaan van den kunststroom op, nl. bij de Chinezen, Mongoliërs en Indiërs. Het ware wenschelijk, dat niet alleen kunstenaars, maar ook alle personen, die in kunst belang stellen, dit boek ernstig bestudeeren; het biedt ons inderdaad in eene sobere taal een schat van on- of weinig bekende dingen aan. De muziek en de

poëzie staan in zulk nauw verband, dat men de twee moeilijk van elkander kan scheiden; en de kennis van gene draagt tot het genieten van deze oneindig bij.

Mr P. d'Acosta leert ons van welk alomvattend belang de muziek bij de Chinezen was. Hunne geheele wetgeving had tot doel : de volken in deugd behouden door de muziek; deze speelde in de dramatische kunst eene eerste rol; zij diende om de pathetische deelen om zoo te zeggen te onderlijnen. De Chinezen bezaten, 2000 jaren vóor onze tijdrekening, een muziekaal systema, op vaste grondbegrippen gesteund, hielden zich echter alleen bij diatonen, de vijf eerste die zij als « eenig volmaakte » beschouwden. De Mongoliers, die hunne Noordsche broeders in de muziek schijnen te hebben ingewijd, waren hun hierin vooruit : zij gebruiken tonen, halve tonen en zelfs vierden tonen. Het systema van Rameau heeft met deze antieke grondbegrippen veel gemeens. Ook over de antieke Grieksche muziek deelt Mr P. d'Acosta ons wetenswaarde bijzonderheden mede.

Een hoofdstuk waarop ik inzonderheid de aandacht van toonkunstenaars en dichters wensch te roepen, is dat, getiteld : « le Rythme antique. » De hedendaagsche muziek, en nog meer de hedendaagsche dichtkunst, hebben het gevoel van rythmus verloren. En nochtans, « l'on pourrait dire qu'il (le rythme) est l'âme de toute composition poétique ou musicale, car il est la forme dans le mouvement; étant de nature purement métaphysique, il s'attache au tempérament et devient une qualité esthétique de notre être; et de fait, quelles sensations agréables n'éprouvons-nous pas à entendre un discours bien rythmé? » Van den dag af, dat wij den schat des rythmus ons weder zullen eigen gemaakt hebben, zal eene kunstomwenteling van onvoorzienbaren invloed plaats grijpen.

Na een kort woord over Oud-Romeinsche muziek, krijgen nog eene studie over de « plain-chant », waarover schrijver ons, niettegenstaande het onderwerp door Gevaert in zijn « La mélopée antique » schijnt uitgeput, met menige nieuwe beschouwing bekend maakt; zoo komen wij geleidelijk tot de middeleeuwsche muziek, wier ontwaken hier met recht een « débâcle » wordt genoemd, doch die, der kerk toevertrouwd, op hare wedergeboorte, die Karel de Groote geroepen was te veroorzaken, wachtte. Wij zien de muziek in de 16e eeuw in Italië bloeien; wij zien ze in Vlaanderen bij de Rederijkers in hooge eer staan; wij krijgen, na eene bladzijde over de ontdekking van « l'accord dissonant » door Monteverde, weldoordachte studiën over den monodischen zang en de moderne lierische kunst. In deze vluchtige beoordeeling kan ik ze alleen noemen; zij zijn echter allen kunstenaars hoogst aan te bevelen.

P. d'Acosta wijst in het voorwoord van zijnen « Essai de philologie musicale » op eene leemte in ons muziekonderwijs, die het verdient, er eene wijl bij te blijven stilstaan. De practische zijde van dit onderwijs wordt bereikt; maar zijn onze jonge musici vertrouwd met de æsthetische? Zij kennen niets van oude muziek; of wat zij er van kennen, is het uitsluitend noodige voor het practische van hun vak; zij weten niets van de geschiedenis der wording hunner kunst. « L'absence de notions sur le caractère des compositions des siècles précédents, fait que les artistes musiciens se traînent perpétuellement dans l'ornière de la routine. C'est la rhétorique musicale qui devrait vivifier la science des formules, c'est le cours d'histoire qui seul pourra créer des musicistes, maîtres dans leur art. » Het stichten van cursussen van muziekgeschiedenis en rhetorica ware inderdaad zeer wenschelijk.

Gent. O. R.

Nederduitsch Leesboek *ten gebruike van lager en aanvankelijk middelbaar onderwijs*, verzameld door J. Bols en J. Muyldermans, Mechelen, Boekhandel Raym. Van Velsen.

Met wie men verkeert wordt men geeerd. Toon mij de boeken die gij leest, en ik zal zeggen welk uw karakter is en met welke gevoelens gij bezield zijt. Van jongs af heeft het kind het dubbel gezelschap noodig van ervaren menschen en goede boeken, om zijn karakter te vormen en zijne opvoeding te maken.

Een goed leesboek is een ware vriend; wat hij gisteren was, die vriend, dat is hij heden, dat zal hij morgen zijn : verduldig, opbeurend, getrouw! In droefheid en ongeluk, als de wereldvrienden ons verlaten, dan blijft het leesboek daar, om zooveel te inniger en troostvoller aan onze herten te spreken.

De ouderdom vindt bij hem opbeuring en zoet herdenken aan lang vervlogen jaren, en de jeugd heeft hem noodig tot ontspanning en onderricht des geestes. Dit voelde ik zoowel toen ik, kleine jongen, op de banken zat van school en college; dit wisten zij wel, mijne studiemakkers, als we samen, al was het dan ook gestolen, een uurtje aan onzen leertijd ontnamen om een deugdelijk en aangenaam boek te lezen.

Dit wisten zij ook, en beter nog, na jaren ondervinding, de heeren Bols en Muyldermans; en daarom verzamelden zij met zooveel zorg en kunde het « Nederlandsch Leesboek »: een echte *Kindervriend*.

Beiden, Bols en Muyldermans, hebben hunne beste jaren bij de studeerende jeugd gesleten, zij hebben haar hunne talenten en een deel hunner gezondheid opgeofferd; beter dan iemand waren zij dus in staat te weten welke hoedanigheden een kindervriend noodig heeft om aangenaam en degelijk te zijn. En weet ge welke hoedanigheden zij aan dien *vriend der jeugd*, — hun papierenkind — gaven? Zij deden hem *God en godsdienst* beminnen, zij gaven hem eene *vrome ziel*, een *sterk en gezond lichaam*, zij bezielden hem met liefde voor *Huisgezin en Vaderland*, zij lieten hem de grootheid verheerlijken der schepping en de wonderen bezingen *der Natuur* : ziedaar de hoofdhoedanigheden van Bols' en Muyldermans *Kindervriend*, de vijf verdeelingen van hun leesboek.

Bij dichters en prozaschrijvers, uit Noord en Zuid, zijn zij uittreksels en bijdragen gaan halen, die tot heden, in verzamelingen van dien aard nog niet te vinden waren. Veel hebben zij bijgedragen van eigen werk, 't zij van oorspronkelijken aard, 't zij vertalingen uit Duitsch of Engelsch. Vele stukken zijn met printen opgesierd: het boek wordt er aangenamer en liever mede. Alle wendingen, woorden en uitdrukkingen die moeilijker of vreemder voorkomen, zijn van onder aan de bladzijde uitgelegd. Opvoeden en onderwijzen, karakters vormen en geesten verlichten, ziedaar de dubbele bedoeling waarmêe dit nieuwe *leesboek* schijnt opgesteld : de leeraren die het willen lezen en studeeren zullen met mij bekennen dat dit tweevoudig en edel doel ten volle bereikt is. Mogen de Eerw. heeren Bols en Muyldermans, die zooveel reeds gewrocht hebben voor opvoeding en onderwijs, nog lange jaren die sterke gezondheid genieten die zij noodig hebben om hun reuzenwerk te voltrekken : de nakomelingschap zal hunne namen — immer vereend en nooit te scheiden — in eere houden en eerbiedigen.

Brussel. Lod. Mercelis.

Zelfhulp en Werkmansbeweging, door R. Schryvers. Leuven, E. Carpentier. Prijs fr. 2,50.

Dit werk is eene studie over de verschillende inrichtingen, die kunnen worden tot stand gebracht en die onmiddellijk hulp verschaffen

aan de geringere standen der samenleving, eene studie namelijk over de werkliebonden in het algemeen, over de ziekenkassen en lijfrentkassen, over de werkbeurzen, over de spaarmaatschappijen, over de maatschappijen tot het bekomen van een eigen huis, over de samenwerkende maatschappijen van verbruik, over de vakvereenigingen, over de samenwerkende maatschappijen van voortbrengst, enz.

Ziehier wat Mgr de Harlez aan den steller van dit verdienstelijk boek gewaardigt te schrijven : « Waarde heer, Het is ongetwijfeld een uitmuntend gedacht in een klein boekwerk de aanwijzingen nopens de verschillige inrichtingen, die ten voordeele der werklieden kunnen worden tot stand gebracht, uiteen te zetten. Talrijk zijn de lieden, dien belangrijken stand der samenleving gansch genegen, en niets beters wenschende dan gehoor te geven aan de stem van de kerkvoogden, die hen aanzetten mede te werken aan den bloei van werkmansinstellingen. Maar, die lieden weten niet hoe zij moeten beginnen, welke de kringen zijn, die met dat doel kunnen worden ingericht en welke de beste middelen zijn om die kringen krachtdadig te kunnen doen leven. Het is dus een uitstekende dienst aan de maatschappij bewijzen : Den iever dier edelmoedige zielen voor te lichten en hun den weg af te bakenen met eene korte en klare uiteenzetting van de beginselen, die tot grondslag moeten staan van de werkliebonden.

Ik kan daarom niet anders dan u geluk wenschen, waarde Heer, omdat gij mijne vraag hebt ingewilligd en mijne wenschen verwezenlijkt op eene wijze, die aan de eischen van eenieder moet voldoen.

Wat gij hebt ondernomen, dat hebt gij met welslagen ten uitvoer gebracht.

Die verschillige inrichtingen zijn niet overal van toepassing, de eene volstaan in dezen aard van gemeenten, in dezen aard van omstandigheden, de andere in gemeenten en omstandigheden, die van de eerste min of meer verschillen.

Eenieder zal kunnen kiezen wat het best overeenstemt met zijne middelen en met de behoeften der gemeente, welke hij met eene aangeëigende maatschappij wil ten nutte strekken.

Gij hebt hen in staat gesteld het goede op de beste wijze te doen en te werken aan het heil der samenleving.

Er blijft mij slechts u te wenschen dat uwe werkzaamheid worde beloond met goede uitslagen; dat uw uitmuntend geschrift worde verspreid en dat het daardoor er toe bijdrage om meer en meer nuttige maatschappelijke instellingen in het leven te roepen.

Gij verlangt niet anders; moge God u zulks in eene ruime mate vergunnen.

De Verzoeking van den H. Antonius, naar GUSTAVE FLAUBERT. *Fragmenten* door LOUIS COUPERUS.

Men kan het niet eens zijn met de literaire tendenz van G. Flaubert, die in enkele romans, tot de ergste naturalistische school behoort, men kan ook wel niet instemmen met zijn moraal, maar het is niet te ontkennen, dat sedert de klassieke periode, de fransche letterkunde geen schrijver bezat, die zoo meesterlijk de fransche taal behandelde, die haar zoo wist tot de slavin van zijn schitterende, maar tevens beredeneerde fantaisie te dwingen. De stijl van Flaubert is breed, tintelend als facetten van diamanten, gedreven als in goud en zilver, onberispelijk is zijn vorm, onberispelijk als de prachtigste periode van een latijnsch klassiek schrijver. Het zal den lezer van de laatste werken van Louis Couperus niet verwonderen, dat de Hollandsche meester,

een vertaling beproefde van één van Flaubert's werken, want merkelijk is de overeenkomst tusschen den stijl van Flaubert en dien van Couperus in *Majesteit* en *Wereldvrede*. Ik zeg « overeenkomst », omdat ik nog de gelegenheid niet had, na te zoeken of het niet « invloed » is.

Couperus koos uit de serie werken van Flaubert, één der prachtigste als stijl, één der verhevenste als philosophie : het wijsgeerig drama : *La Tentation de St Antoine*. Hij vertaalde slechts fragmenten, maar deed zijn keus op die wijze, dat men zich een tamelijk volledig denkbeeld vormen kan van het geheel : hij vertaalde de Verzoeking van den H. Antonius door het vleesch, de verzoeking door het geloof, de verzoeking door wetenschap en philosophie.

Het was zeker een moeilijke en tevens gevaarlijke taak de vertaling te beproeven van een werk waaraan Flaubert, even als aan al zijn werken overigens, lange jaren besteed had. Men weet immers dat de fransche meester zijn handschrift honderd en honderd maal overwerkte om de onberispelijkheid van taal en vorm zoo nabij mogelijk te komen en een tiental jaren niet te veel achtte tot het opstellen van een roman — (dit strekke onze schrijvers tot voorbeeld) — Couperus volbracht die taak der vertaling op uitstekende wijze, en zijn vertaling die tevens een model is van fijnen onberispelijken stijl en van sierlijken vorm, bewijst dat voor de smedigheid onze taal voor geen andere moet onder doen en ook welk een overgrooten woordenschat onze Nederlandsche taal bezit — wat Burgersdijk in zijne vertaling van Shakespeare's werken reeds zoo meesterlijk bewezen heeft.

De *Verzoeking van den H. Antonius* werd door den heer L. J. Veen (Amsterdam) uitgegeven, en dit is een waarborg van onberispelijke executie.

H. DE M.

Maria Du Caju. *De verbreiding der instellingen van Vooruitzicht door het Onderwijs* : De Spaarkas, de Lijfrentkas, de Onderlinge Bijstand in de school. — Nieuwe uitgave fr. 0,30. — Zelfde werk in het Fransch, nieuwe uitgave fr. 0.25

Dit werk werd door het Ministerie van Nijverheid en Arbeid vereerd met eene inschrijving ten voordeele van de Beschermcomiteiten der Instellingen van Vooruitzicht; van de Bibliotheken der Normaalscholen en de cantonale Bibliotheken voor Onderwijzers; van de Nijverheids-, Beroeps-, Huishoudings- en Landbouwscholen.

Encensoirs, par JEAN CASIER. In 12 Engelsch. Gent, A. Siffer. Prijs fr. 1.00.

Negentien gedichten waarvan de zuivere wierook brandt in liefde en vereering tot God, ziedaar het nieuw bundeltje van den heer Casier, waarvan wij reeds hebben *Harmonies Chrétiennes*, *Poésies Eucharistiques*, *La Mort*, *Au Ciel*, *Flammes et Flammèches* en *Scintillements*.

Even als zijne vorige dichterlijke uitboezemingen zijn deze vol eenvoudig gevoel en geloof; hooge vlucht hoeft gij er niet in te zoeken doch teedere en zalvende godsvrucht. Zij stichten en bewegen het hart.

Les enfants dans la mutualité, par l'abbé B. TRUYTS, curé de Machelen. Vilvorde, L. Verelst.

Nog een vraagstuk van hoog belang in de maatschappelijke kwestie, hier met bevoegdheid zeer duidelijk en breedvoerig behandeld.

Wie zich met sociale studie bezig houdt zal dit werkje met vrucht en belangstelling lezen.

Estella, volksverhaal, door LODEWIJK SCHELTJENS. Drukk. Scheurman, te Temsche. Prijs fr. 1.co.

Het is met een waar genoegen dat wij dit lief werkje gelezen hebben en wij zijn gelukkig het warm ter lezing aan te mogen bevelen.

Goed geschreven, veel gang en beweging, prachtige beschrijving der werkstaking, alleenlijk zouden wij wat meer waarschijnlijkheid gewild hebben, immers schijnt het ons nog al voorbarig bij een twintigjarig meisje die ingeving van het bouwen der werkmanshuizen.

Nog een voortreffelijk boekje dat met veel genoegen en belangstelling zal gelezen worden.

Waar is de Kerk van Christus? door M. VAN DER HAGEN, S. J. (10ᵈᵉ Duizendtal).

Een Hollandsch propagandaboekje, sierlijk gedrukt en goedkoop (25 cent. ingenaaid); flink en gemakkelijk geschreven; dienstig eerst voor rechtschapen Protestanten; dan ook voor Katholieken, die in een Protestantsche omgeving leven, en zelfs heel nuttig voor onze katholieke broeders in Vlaanderen. Zonder over het minste steentje des aanstoots te struikelen, zullen zij aan de hand van den Eerw. Schrijver een aangenaam uitstapje doen, en opgebeurd worden door zijn gul gekout. Ik wensch aan velen het genoegen dat ik uit de lezing van dit werksken haalde.

E. D. L.

Het Sint-Marcoensboekje. — Dit is een werkje door een Hollandsch priester uitgegeven; het levert korte levensschetsen van de HH. Eligius en Marculphus, alsmede Novenen, Litaniën en Gebeden. Stichtend boekje dat wel geschreven is

Heremans' zonen. — Ter pers ligt (om tegen Nieuwjaar te verschijnen) een letterkundige bundel door de T. L. G. de Heremans' zonen uit te geven ter herdenking van zijn tienjarig bestaan, bundel die heel belangwekkend belooft tezijn. Hij zal met eene prachtige titelplaat verschijnen, door een lid van « Kunst en Kennis » geteekend, op stevig getint papier, en ongeveer 160 bl. beslaan. Wij hebben het genoegen gehad, de inhoudstafel te doorloopen, en stippen de volgende medewerkers aan : P.-J. Mennekens (van welken over kort een bundel gedichten « Azuur » verschijnt), J.-S. Willems, Tobie Jonckheere, Herman Ceirlinck, F. Stockmans, R. De Cneudt, F. Dumoleyn, H. Balieus, J. Van Hauwaert, Jef Hinderdael, Walter Kersmans (van Ieperen), Lod. Billiet, Laura ten Hoey (van Amsterdam), A. Van Luyten, R. De Potter, E. Monck, Beaet uten Hove, Leo Van Nerum, Carlo. Men ziet het, er is de grootste verscheidenheid van stof; de bundel belooft eene ware kunstuiting te zijn. Niettegenstaande de zware kosten, die de Heremans' zonen voor deze uitgave te bestrijden hebben, kost het boekje slechts 1,50 fr. Men sture inschrijvingen aan Octaaf Roelants, Ursulinnenstraat, 5, Gent.

Koninklijke Vlaamsche Academie. Zitting van 18 Nov. Baron de Maere is bestuurder gekozen voor 1897 en hoogleeraar Alberdingk Thijm, onderbestuurder.

Lezing van eene verhandeling : *Charybdis en Scylla*, door den heer Prayon-van Zuylen, tegen de verduitsching van ons land, aanbevolen door Dʳ Harold Graevell in *Vlaamsch en Vrij*. De heer Génard zendt een opstel, getiteld : *Hoffmann von Fallersleben bij H. Conscience.* Beide studiën zullen verschijnen in de *Verslagen en Mededeelingen.*

Aan de leden werd door den heer W. de Vreese een afdruksel overhandigd van zijn antwoord aan zeker Gentsch doctrinair weekblad, dat een leelijk artikel tegen de Kon. Vl. Academie, ter gelegenheid van 's Prinsen bezoek, had afgekondigd. Onze lezers kennen dit antwoord, flink en goed geschreven, maar toch eenen volzin behelzende, waarmede het *Belfort* niet kan instemmen. 't Is namelijk deze, waar gezegd wordt dat de liberale van Beers, en nog een ander lid, *nobel* handelden, toen ze uit de Academie wegtrokken. Als dit nobel moet heeten, dan was de handeling der tegenstrevers van de opgedrongen liberale candidaten niet nobel, dus berispelijk.

De heer de Vreese, neme het ons niet kwalijk, maar wij deelen, op geenerwijze, in die meening.

Wel is waar verklaart de schrijver dat het woord *nobel* enkel slaat op het feit dat de heeren Van Beers en consoorten lieten verstaan dat de niet benoemde letterkundigen waardiger waren dan zij zelven, doch de heer De Vreese moest zulks duidelijker uitgedrukt hebben.

Davidsfonds. — Het Hoofdbestuur in zijne zitting van 26 Nov. heeft beslist dat er in 1897 zullen uitgegeven worden : Het Jaarboek, een bundel Mengelingen, een werk van Kanunnik Martens over de electriciteit, een roman en een deel der Vaderlandsche historie van David.

In 1897, denkelijk in Augustus, zal het standbeeld van David te Lier opgericht worden, te welker gelegenheid in die stad eene plechtige vergadering zal gehouden worden. — De bereidselen voor het vieren van den Boerenkrijg beginnen allengskens een bepaald karakter te krijgen. — Vertoogschriften zullen door alle afdeelingen gezonden worden aan de katholieke Senators om ze dringend te vragen de wet van De Vriendt en Coremans, in de Kamer reeds aangenomen, onveranderd te willen stemmen. Gewaakt, want de *Ligues wallonnes* bewegen hemel en aarde om ons te ontrukken wat wij eindelijk na zooveel en zoolang streven bekomen hebben. — Een adres van dank en gelukwensching werd gestemd voor de heeren Coremans, De Vriendt, Van Cauwenberghe en de andere verdedigers van het Vlaamsch in de Kamer. — Een prijskamp wordt uitgeschreven voor teekeningen betrekkelijk den Boerenkrijg. (Zie hooger tijdschrift bl. 389.)

— Den 30 Nov. hield de afdeeling Gent de plechtige prijsuitreiking aan de bekroonde leerlingen in hare prijskampen. Uitvoering van puik muziek en opvoering van *De Familie Wandels*, drama, door I. Albert, bekroond in den wedstrijd door deze afdeeling uitgeschreven. Het feest werd besloten door eene merkwaardige voordracht gehouden door den zeer eerw. heer De Gryze, Pastoor-Deken van Kortrijk. De gevierde socioloog sprak in welsprekende bewoordingen over *De Betooging van 1902*. Die puike voordracht heeft diepen indruk teweeg gebracht en zal in blijvend herdenken blijven bij de talrijke toehoorders. Wij geven ze in onze volgende aflevering.

— Brussel gaf den 18 Nov. een avondfeest door Minister Schollaert en Brusselsche volksvertegenwoordigers bijgewoond. Professor Julius Van der Voort van Antwerpen, hield eene voordracht « De Vrouwenfiguren der hoogere Letterkunde ». De afdeeling-Brussel is wederom in vollen bloei, en 70 leden zijn dit jaar aangeworven. Ja, willen is kunnen.

— De afdeeling Vilvoorde heeft den 15 Nov. zijnen leden een tooneelkundig feest aangeboden bestaande uit de opvoering van het drama « De lichttoren » en het blijspel « Duive ».

— Ons geschreven uit Borgerhout : Deze bloeiende afdeeling is

haar 11de levensjaar ingetreden en heeft elk jaar vier goede feesten gegeven voor talrijke leden met de meest uiteenloopende eischen. Vóór elk nieuw feest ontstaat bij het Bestuur eenige vrees de leden in 't geheel niet of maar half te bevredigen. Deze vrees is echter tot hiertoe nog niet verwezentlijkt geworden. Den 16 dezer had het 1e feest van dit jaar plaats in de ruime zaal « Kattenhof ». Geestelijke en wereldlijke overheden waren aanwezig en menigvuldige leden verdrongen zich reeds lang vóór 't uur des aanvangs. Het Bestuur had met goeden uitslag de medewerking verzocht van vijf kunstenaars, en deze deden het feest op ongemeene wijze gelukken.

De heer Hector Minne betooverde letterlijk de toehoorders door zijn bij uitstek fijn, net en gevoelvol klavierspel. Hij munt uit door vlugheid, nauwkeurigheid, frazeering en warmte. Onder zijne vingeren verliest de piano al hare dor- en koudheid. Ook hield ieder zijnen adem in om geene enkele van die kristalheldere, zwevende klanken te verliezen.

De heer Segers (vioolcel) lokt uit zijn speeltuig ingrijpende, treffende, dichterlijke tonen. Losheid en ongedwongenheid van houding en boogtrek, *mekanism* en bezieling kenmerken zijn spel. De heer Van Tricht (viool) munt vooral uit door teederheid en gemoedelijkheid. De mazurka van Winiawsky mocht wat sneller gespeeld worden; de Andante religioso van Godard werd meesterlijk uitgevoerd. De trio van W. Niels Gade werd flink, met overtuiging en vervoering voorgebracht.

De heer J. Van Cauteren wordt eens eene tweede Herman Leon, die nog met den grootsten bijval optrad nadat de ouderdom zijne stem had gedoofd. Indien echter de heer Van Cauteren niet rasser veroudert als hij tot heden deed, zal de stem nog in lang niet verwelkt zijn. Immers vóór 30 jaar reeds was hij de gevierde tenor-solo in alle groote muziekfeesten te Gent, te Brussel, enz. Wij hebben hem in die lange tijdruimte dikwijls bewonderd Welnu, zijne stem is nog zuiver en krachtig en dient den kundiger zanger steeds nog altoos getrouw om het publiek in begeestering te brengen.

Mevrouw Lundgren-Piqueur, leerares aan de muziekschool van Antwerpen, heeft eene aangename, mollige stem, eene duidelijke uitspraak en eene flinke houding. In het aria uit de *Vergissing* liet zij vermoeden waartoe de buigzaamheid harer stem in staat is, maar ongesteldheid verhinderde haar de volle uitbreiding en kracht er aan te geven.

Het muzikaal gedeelte werd voorafgegaan door eene feestrede van den heer E. Ossenblok, ondervoorzitter der afdeeling en lid van 't Hoofdbestuur. Om al het schoone zijner welgelukte rede te doen uitschijnen zou men ze geheel moeten weergeven. Wij zullen enkel de punten aanhalen:

Het Davids-Fonds heeft voor doel, de liefde voor de taal te ontwikkelen : Dat deed de afdeeling door talrijke voordrachten en lezingen. — De rechten der taal te doen handhaven : De afdeeling belegde meetingen en zond petitiën naar de bevoegde overheden. — De Vlaamsche kunst te doen kennen en vereeren : Dat deden wij door onze puike feesten en medewerking aan 't vieren van bekroonde kunstenaars. — Onze groote mannen huldigen van het heden en 't verleden : Wij schonken milde bijdragen voor jubelfeesten, oprichting van borst- en standbeelden. — Nog voegden wij uit eigen beweging de liefdadigheid er bij, en brachten door een enkel feest ruim 800 fr. voor de noodlijdenden aan.

Hoe is nu dat alles mogelijk geweest: 1° door de goede ver-

standhouding en den iever der bestuurleden; 2° de getrouwheid waardoor de leden de pogingen van 't Bestuur blijven ondersteunen; 3° de bereidwilligheid der dichte schare kunstenaars en sprekers, van hoog gehalte die ons hebben geholpen.

Hier zwaait spreker eenen geestdriften dank en lof toe aan al die kunstvolle en welwillende medewerkers.

Zoo is het Davids-Fonds geweest in 't verleden. Zoo zal het blijven. Sterk door de overtuiging dat het eene edele, vaderlandsche zaak beievert en door de genegenheid van een groot getal leden.

De heer Ossenblok leest ten slotte een « Lied van 't Davids-Fonds » door hem gedicht. Dit lied, vloeiend, kernig en meesleepend, wordt luide toegejuicht. Dat een componist er eene even begeesterende muziek op schrijve, het zal bij alle leden van 't Davids-Fonds en ja, bij alle Vlamingen, welkom zijn, A. M.

Van een standbeeld, een borstbeeld en een portret. Algemeen is het gekend, dat de stad Gent een standbeeld heeft opgericht aan den invoerder, uit Engeland, der mekanieken voor de katoenfabricatie, welke, gedurende eene halve eeuw, den grootsten bloei aan de stad verzekerde en thans nog een zeer aanzienlijk deel harer bevolking het brood laat verdienen.

Toen het beeld gemaakt zou worden, ging men op zoek naar een model. Niemand kende er een : er bestond geene schilderij, geen borstbeeld dat Bauwens' trekken weergaf en waar de beeldhouwer zich van bedienen kon. Toen, of korten tijd nadien, moest ook een portret van Bauwens geschilderd worden door Felix Cogen, die op zijne beurt rechts en links uitzag naar documenten om eene beeltenis te kunnen maken — welke iet of wat aan den eersten Gentschen katoenfabrikant zou gelijken.... Alles was vruchteloos.

Algemeen dacht men, dat er nooit een portret van Lieven bestaan had, hoewel de heer Bauwens, Lieven's broeder en vader van den heer Bauwens-de Lichtervelde, nog in leven, het tegenstrijdige staande hield.

Waar was het portret? Niemand kon op die vraag antwoorden.

Wat gedaan? Men raadpleegde eenige ouderlingen, die Lieven Bauwens gekend hadden, en op hunne aanduiding gingen beeldhouwer en schilder aan het werk.

Jaren verliepen en niemand dacht nog aan een portret van Lieven Bauwens, toen, kort geleden, 't gerucht verspreid werd dat er een afbeeldsel ontdekt was, namelijk bij de Broeders van St.-Jan-de-Deo, in 't voormalig Kartuizersklooster, waar Bauwens zijne fabriek vestigde. De dagbladen maakten er aanstonds gewag van, maar wat zij verzwegen is de naam van den ontdekker, den heer Maillet, muziekleeraar ter stede, door wiens bemoeiing het belangrijk stuk, bij middel van steendruk, dezer dagen werd vermenigvuldigd.

Er bestond echter meer dan een portret !

Korts na het overlijden van Lieven werden de meubelen van het sterfhuis verkocht, namens de weduwe, die zich te Brussel ging vestigen; daar deze zelve niet op de veiling aanwezig was, werd, buiten haar weten, ook een plaasteren borstbeeld van wijlen haren echtgenoot op de tafel gebracht en.... door eenen oudkleerkooper, of zoo iets, aangekocht voor de som van.... 1 frank.

Toen de weduwe dit vernam, beproefde zij, herhaalde keeren, zelve en door tusschenkomst van vreemde personen, om het borstbeeld weer in bezit te krijgen, doch het gelukte haar niet : de kooper, ziende dat men er zoo erg aan hield, meende dat het goud waard was, en liet het maar niet los.

't Is ook de heer Maillet, die op het spoor van het borstbeeld gekomen is. Hij kocht het voor de som van 100 frank en maakte de familie met zijne vondst bekend.

Maar nu de gelijkenis van standbeeld en portret met het oorspronkelijke?

Het schijnt dat de aanduidingen, aan de kunstenaars gegeven door de geraadpleegde ouderlingen, nauwkeurig en goed geweest zijn, althans men kan in beide kunstgewrochten de meeste trekken terugvinden, welke aan het borstbeeld op te merken zijn.

De stad Gent heeft, ja, haren tol van dankbaarheid aan Lieven Bauwens betaald; maar het komt ons voor, dat een afgietsel van het *echte* beeld in het Museum, of in eenig ander openbaar gebouw — of tuin — wel zou mogen geplaatst worden.

Intusschen — aller Gentenaren dank aan den heer Maillet!

D.

Huisduinen. — Bij de verklaring van den plaatsnaam Heusden, die onze hoogst verdienstelijke medewerker Eerw: JUL. CLAERHOUT, in zulk eenen degelijken vorm, op bladz. 285 van den vorigen jaargang van dit tijdschrift, onder het opschrift « Een Keltisch woord op Dietschen bodem » heeft gegeven, had, dunkt mij, ook de naam moeten vermeld worden van het Oud-Friesche dorp Huisduinen, dat aan den uitersten noordelijken hoek van het vaste land van West-Friesland (noordelijk Noord-Holland) gelegen is. In eene oorkonde van den jare 960 staat deze naam als *Husidina* geschreven.

Het dorp Huisduinen ligt inderdaad midden in de Noordzee-duinen, nabij het strand der Noordzee, en nabij de oude helledeur, de hedendaagsche zeehaven Helder. Bij dezen naam heeft men enkel aan huizen in het duin, dus aan *huis-duinen* te denken, en geenszins aan het Keltische woord *dûnon*, het Germaansche *tun*, tuin, *town*, of *zaun*.

J. W.

Wet De Vriendt-Coremans. (*Tekst gestemd in de Kamer.*)

Art. 1. De wetten worden gestemd, bekrachtigd, afgekondigd en bekend gemaakt in de fransche en in de vlaamsche taal.

Art. 2. De bekrachtiging en de afkondiging der wetten geschieden op de volgende wijze:

« Leopold II, Roi des Belges,

« A tous présents et à venir, Salut.

« Les chambres ont adopté et nous sanctionnons ce qui suit:

(Loi.)

« Promulguons la présente loi, ordonnons qu'elle soit revêtue du sceau de l'État et publiée par le *Moniteur*.

« Leopold II, Koning der Belgen.

« Aan allen, tegenwoordigen en toekomenden Heil!

« De Kamers hebben aangenomen en wij bekrachtigen hetgeen volgt:

(Wet.)

« Kondigen de tegenwoordige wet af, bevelen dat zij met s'Landszegel bekleed en door den *Moniteur* bekend gemaakt worde. »

Art. 3. De wetten worden, na hunne afkondiging, opgenomen in het Staatsblad, de fransche tekst en de vlaamsche tekst tegenover elkander.

Ze zijn verplichtend in gansch het Rijk te rekenen van den tienden dag na den dag harer bekendmaking, ten ware de wet een ander tijdverloop bepale.

Art. 4. De koninklijke besluiten worden insgelijks bij middel van het *Staatsblad* bekend gemaakt, de fransche tekst en de vlaamsche tekst tegenover elkander.

Ze zijn verplichtend bij het eindigen van het tijdsverloop in voorgaand artikel bepaald, ten ware het besluit een ander tijdsverloop stelle.

Art. 5. Niettemin worden de koninklijke besluiten, waarbij niet de algemeenheid der burgers belang heeft, verplichtend van den stond af dat ze beteekend zijn aan de belanghebbenden.

Deze besluiten worden, daarenboven, bij uittreksel en binnen het tijdsverloop bepaald in voorgaand artikel, opgenomen in het *Staatsblad*, uitgezonderd diegene wier bekendmaking, zonder eenig karakter van openbaar nut op te leveren, bijzondere belangen zouden kunnen krenken of schadelijk zijn voor de belangen van den Staat.

Er wordt niet afgeweken van de in krachtzijnde wetsbepalingen die, daarenboven, eene andere bekendmaking voor soortgelijke besluiten vergen.

Art. 5*bis*. De ministeriëele besluiten en omzendbrieven, die bij middel van het *Staatsblad* worden bekend gemaakt, verschijnen insgelijks in de twee talen, de fransche tekst en de vlaamsche tekst tegenover elkander.

Art. 6. Het Staatsbestuur doet de wetten en besluiten, waarbij niet de algemeenheid van het land belang heeft, in het fransch en n het vlaamsch herdrukken in de « Verzameling der wetten. » Die uitgaaf wordt gezonden aan de gemeenten en deze zijn verplicht er op in te schrijven.

Art. 7. der wet van 26 Februari 1845, gewijzigd door die van 23 December 1865, is afgeschaft.

Heil de heeren De Vriendt en Coremans! Hoezee de Vlaamsche Beweging! Een gewichtigen stap is onze zaak vooruitgegaan; gewerkt en gezwoegd op dat al onze grieven trapsgewijze, tot de laatste toe, welhaast verdwenen zouden zijn. Brengen wij ook hulde aan ons katholiek Vlaamsch Ministerie, dat in alle omstandigheden zich beijvert de Vlamingen in hunne rechten te herstellen.

Met genoegen vernemen wij dat eene eer- en dankbetooging ingericht wordt te Brussel voor de heeren Coremans, De Vriendt en den verslaggever der wet den heer Van Cauwenberghe.

Varia. Alfred Mame, te Tours, heeft eene prachtuitgaaf van den Bijbel uitgegeven met 400 teekeningen, door James Tissot in Palestina gemaakt. Slechts 1000 exemplaren zijn getrokken, elk kost 1500 frank. De geweven stof, waaruit de band vervaardigd is, kost 50,000 fr. De platen zijn in 12 kleuren gedrukt.

Pol de Mont heeft te Berlijn in het Alldeutsche Verbund eene voordracht gehouden over de Vlaamsche Beweging en de Verbroedering der Germaansche volkeren. Een paar zijner gedichten heeft hij er ook in het Vlaamsch gelezen en er uitbundigen bijval mede ingeoogst.

In de laatste aflevering kwam een gedicht voor « Een wondervogel » geteekend J.-A. van Droogenbroeck, het is J.-F. van Droogenbroeck dat men wel zal willen lezen.

Zijn bekroond met den prijs des Konings de heeren Noël, vroeger hoogleeraar te Leuven en nu te Gent en Frédéricq hoogleeraar te Luik, met hunne verhandeling over levensleer door hen te samen geschreven. Deze vijfjaarlijksche prijs beloopt tot fr. 5,000.

† **Mgr Maurice Leroye d'Hautecœur baron d'Hulst,** Rector van het Katholiek Instituut te Parijs. In 1870 volgde hij Pater Monsabré op als vastenprediker in Notre-Dame, en in 1872 verving hij, voor Brest in de Fransche Kamers, den overleden Bisschop van Angers, Mgr Freppel. Mgr d'Hulst was van eene edele familie met de Merode's aanverwant en waarvan de voorouders in het Kortrijksche verbleven hebben; hij zelf kende onze taal en onze uitgever zegt mij dat hij hem nog verschillende Vlaamsche boeken geleverd heeft.

Eenige zijner werken : *Vie de la mère Marie-Thérèse, fondatrice de la Congrégation de l'Adoration, Instruction obligatoire, Que vont devenir nos facultés libres? De la Crèche au Calvaire, Le droit chrétien et le droit moderne, L'Education supérieure, Du progrès en philosophie, Organisation de la vie Chrétienne, Conférences de Notre-Dame, Retraites de Notre Dame, Mélanges oratoires, M. Renan, l'abbé de Broglie, Une âme royale et chretienne,* enz. enz.

Zijne welsprekendheid, wars van poesie en bloemspraak, de carakteristiek van zijnen voorganger in den kansel van Notre-Dame, was krachtig en overtuigend door hare logiek en haar betoogend en bewijzend karakter.

Mgr. d'Hulst was slechts in de 50 jaar.

† **Lodewijk Janssens,** de schrijver van *Het valkennest, Reginald van Valkenburg, Koning der Boschjagers, Ark van Noë, Wat een vader lijden kan, Hilperic en Fredegonde, De Vagebond, Lauweren en doornen, Gouden hart, Heideroosje, In den Schutpennink, Smishamer, Arm Grietje* enz.

Hij werd in 1842 te Antwerpen geboren, was achtereenvolgens beeldhouwersgast, politieagent, medewerker aan « Het Handelsblad » en boekhandelaar. Zijne werken zonder op allerhoogste verdienste te mogen roemen zijn er nochtans verre van af van letterkundige waarde ontbloot te zijn en worden in het algemeen gretig gelezen in de volksbibliotheeken.

† **K. Van Lancker,** pastoor van St.-Antelinckx, schrijver, onder den naam van K.-L. Van Voordenhove, van de dramas *Robrecht van Eine* en *Boudewijn van Gent,* van de alleenspraak *Pieter Van den Bossche* en van de verhandeling in het *Belfort* verschenen : *Vlaamsche tapijten en Gobelins.*

† **Valkenburg,** Hollandsch landschapschilder.— **Tisserand,** bestuurder van het observatorium te Parijs en lid van de Academie van wetenschappen. — **Emile Delpérée,** Luiksche landschapschilder. — **Alexis Petowitch Bogolouboff,** Russische kunstenaar belast met de schilderij de aankomst meldende van den Czaar te Cherbourg. — Pater **Charles Georges,** S. J , secretaris van *La société scientifique* en haar orgaan *Revue des questions scientifiques.* — **Dr Gustaaf Carton,** schepene van Wyngene, schrijver van *Historie van Wynghene* en opsteller van het geschiedkundig maandschrift « Fragmenta ». — **Paul Henrard,** Luitenant-generaal, geboren te Luik, schrijver van geleerde werken over Cesar, Karel den Stoute, de Plantyns, het beleg van Oostende, de oorlogen der 17e eeuw enz. Hij was lid der Koninklijke Academie van België. — **J.-C. Boers,** Hollandsche toonkundige, waarvan de werken van belang zijn. — **R. Koopmans van Boekeren,** Hollandsche romanschrijver van zekere beteekenis.

BLADWIJZER.

(Tweede halfjaar van 1896.)

Blz.

De katholieke Kerk en de Volkswelvaart, L. J., pr. 5
Een Woord over den geest der hedendaagsche Kunst, F. M. . . . 23
Twee nalezingen op het Belfort, JUUL VAN LANTSCHOOT 42
Gedichten, ECKART 47
Driemaandelijksch overzicht, J. CL. 51
Lourdes (*vervolg*), V. LEFERE 65
Kronijk en boekennieuws:

FRIEDRICH LUDWIG STAMM'S Ulfilas oder die uns erhaltenen Denkmäler der gotischen Sprache. — Het eenstemmig Fransch en Nederlandsch wereldlijk lied in de Belgische gewesten, van de XIe eeuw tot heden, uit een muzikaal oogpunt beschouwd, door FL. VAN DUYSE. — Over de verbreiding der Instellingen van Vooruitzicht door het Onderwijs, door M. DE CAJU. — Het gebruik der talen in burgerlijke zaken, door OSCAR PYFFEROEN. — De Jeneverplaag of het Alcoolisme in België, door J. MELCHIOR. — Rubens, de Roem van Antwerpen, door CAMIEL WILLEMS. — Duitsche Spraakleer, door G. VAN WYMEERSCH. — Portretten onzer Volksvertegenwoordigers. — Guide pratique pour les élections, par EDM. DE BOCK. — De bewarende partij vóór het land, bilan 1884-1896, door VÉRAX. — Besmetting der Scheldewateren door de Spierebeek, door HONORÉ GOOSSENS.

Het Zonnelicht, J.-B. MARTENS, Kan. 81
Lourdes (*slot*), V. LEFERE 87
De vakvereenigingen bij de Romeinen, A. ROEGIERS 114
Een voorbericht, S. DAEMS 126
De Mystische beteekenis van de gewaden en onderscheidingsteekenen eens bisschops, TH. R. 132
Feestzang, A. V. BULTYNCK 141
Kronijk en boekennieuws:

Wonderland, door M. E. BELPAIRE en HILDA RAM. — Mijnheer Connehaye, door VIRGINIE LOVELING. — Jacques de Meyere de Flêtre. — Leiddraad tot de studie van de Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde door A. BIELEN. Le Mouvement Wallon en Belgique, par D. CRAUWERS. — Ein deutsches geistliches Liederbuch, herausgegeben von WILHELM BAEUMKER. — Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde, door Dr JAN TEN BRINK. — De Boerenkrijg, door LODEWIJK OPDEBEEK. — Jaarboek van den Vlaamschen Bieënteler, door VICTOR VAN GHELUE en EDWARD VAN DOOREN.

Louis Couperus, HENDRIK DE MAREZ 153
De invloed van het christendom op de oudgermaansche letterkunde, JOZEF JACOBS 167
Het Belgisch Vaderland, REGULUS ELIME 174
Eckart, L. SCHARPÉ 178
Den Eerweerden Heer Augustijn Janssens, A. J. M. JANSSENS . . 189
Van twee brieven, LÉO VAN NERUM 193
Die dietsce doctrinale, F. W. DRIJVER 198
Hlodwig's Doop, EUG. DE LEPELEER 202
Driemaandelijksch overzicht, J. CL. 209
Kronijk en boekennieuws:

Ook een Ideaal, door PIETER DANCO. — Hennen van Merchtenen's Cornicke van Brabant (1414), door GUIDO GEZELLE. — Het Kerkboek van den Christen Soldaat, door Kan. MUYLDERMANS. — Handboekje voor Landbouw, Tuinbouw en kennis der dieren, door J. MICHEELS. — Fröbelmethode, door MATHILDA D'HANIS. — Bibliographie nationale. — Handboek der voornaamste Landbouwvruchten, door PAUL DE VUYST. — Leven van den H. Lambertus, door een R. K. Pr. — Een Limburgsch schrijver, de heer Lambrecht. — Le mouvement coopératif. par A. GODDYN.

Blz.
Taal, Taalkunde en Geschiedenis, EDWARD POFFÉ 233
Louis Couperus, HENDRIK DE MAREZ 253
De zucht naar glorie in de kunst, ALLEENE 269
Middelnederlandsche handschriften in Engeland, L. SCHARPÉ . . . 278
Een Keltisch woord op Dietschen bodem, J. CLAERHOUT . . . 285
Volkskunde van Brunswijk, JOHAN WINKLER 287
Een Novemberdichtje, HILDA RAM 290
Een Wondervogel, J.-F. VAN DROOGENBROECK 291
De Achttiende October 1896 in de Koninklijke Vlaamsche Academie, WILLEM DE VREESE 292
Plechtige zitting in de Koninklijke Vlaamsche Academie, X. . . 297
De Koninklijke Vlaamsche Academie en de Liberale partij, WILLEM DE VREESE 301
Kronijk en boekennieuws:

Van twee koningskinderen, door OMER WATTEZ. — Beginselen der Nederlandsche Spraakleer, door C. VAN DE VELDE. — Guide illustré de Gand, par E. VARENBERGH. — Het Stadhuis te Maastricht, door DR RAS. — Vondels meesterstuk « Lucifer », door A. VERSTRAETEN. — Het H. Doopsel en de de Kerkgang. — Schola - annexum quoddam religionis , door P. X. GODTS. — Rekenkundige vraagstukken over alcoolisme en besparing, door G. A. ROBYNS. — Un jubilé sacerdotal. — Sint Franciscus Almanak voor 1897.

Een nieuw boek over de Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde, OMER WATTEZ 321
Sixtus V, Fr. BERNARDINUS METS 339
William Shakespeare, zijn leven en zijne werken, OCT. ROELANTS. 349
Rosimond en Rosimonda, JUUL VAN LANTSCHOOT 356
Godevaert en Godelieve, JER. NOTERDAEME 362
De gouden Vlinder, O. ROELANTS 365
Het naturalisme op weg naar het graf, J. D. C. 377
Goenavond, GUIDO GEZELLE 387
Davidsfonds. — Hoofdbestuur, *** 389
De Vlaamsche Academie en het Volksbelang, WILLEM DE VREESE. 391
Kronijk en boekennieuws:

Bijdragen over Opvoeding en Onderwijs, door P. A. DE VOS en FR. WILLEMS. — Essai de philologie musicale; étude d'histoire et d'esthétique comparées sur la musique à travers les âges, par PAUL D'ACOSTA. — Nederduitsch leesboek ten gebruike van lager en aanvankelijk middelbaar onderwijs, door J. BOLS en J. MUYLDERMANS. — Zelfhulp en werkmansbeweging, door R. SCHRYVERS. — De verzoeking van den H. Antonius, door LOUIS COUPERUS. — De verbreiding der instellingen van vooruitzicht door het onderwijs, door MARIA DE CAJU. — Encensoirs, par JEAN CASIER. — Les enfants dans la mutualité, par l'abbé B. TRUYTS. — Estella, volksverhaal door LODEWIJK SCHELTJENS. — Waar is de kerk van Christus, door M. VAN DER HAGEN. — Het Sint-Marcoensboekje.

Philologische Bijdragen:

Nieuwe oplossingen van oude raadsels, A. DASSONVILLE 33
Zwalm, L. WILLEMS 38
Haakpuid, A. DE PAEPE 40
De Taalgrens, J. CLAERHOUT 43
Bekendmakingen, J. CL. 48

PHILOLOGISCHE
BIJDRAGEN

Bijblad van 't BELFORT.

GENT
DRUKKERIJ A. SIFFER
SINT-BAAFSPLAATS

1896

5e Jaar. — Nr 1. Januari 1896

WESTVLAAMSCHE VERSCHEIDENHEDEN.

I. — Vervoeging der sterke Werkwoorden.

Het is mij ter oore gekomen dat de Westvlaamsche vervoeging der werkwoorden voor de vreemdelingen moeilijkheden oplevert, die hun onverklaarbaar voorkomen. Daarom wil ik hier de verschillende klassen der afklankende werkwoorden overloopen, en aanduiden waarin het kenmerkend verschil bestaat, dat onze vervoeging van die der andere gouwen onderscheidt, of toch in enkele gevallen kan onderscheiden. Mijn doel is hier geenszins gewag te maken van het verloop van zekere werkwoorden uit de eene klasse tot de andere, of uit de zwakke vervoeging tot de sterke, en omgekeerd, of uit eene der zes sterke klassen tot de zoogezeide reduplicerende; maar alleenlijk aan te toonen, welke de gewone wetten zijn door de Westvlamingen gevolgd in het vervoegen der hoofdtijden van de sterke vervoeging. De vermoedelijke ouddietsche en de middeldietsche vormen worden ter vergelijking aangehaald.

I^{e} KLAS.

od.	grîpu	graip=grêp	gripun	gr$^{i}/_{e}$pan
md.	grîpe	greep	grepen	ghe-grepen
nwvl.	grijpe(n)	greep	greepen	(g)e-grepen.

Aanm. 1 Kenmerkend is hier de verandering van de zachtlange *e* in eene scherplange, in het meervoud van den verleden tijd, en dat wel in navolging van het enkelvoud; juist het tegenovergestelde van

hetgeen in het Hoogduitsch voorgevallen is, waar de oudhoogduitsche tweeklank of lange klinker van het enkelvoud door den korten enkelen klinker van het meervoud verdrongen is geworden. — De verl. tijd van de aanvoegende wijs heeft ook de scherplange *ee*.

Aanm. 2. De westvlaamscbe *ij* wordt gesproken als eenc korje *i*; de zachtlange *e* (in *gegrepen*) als eene lange (beter halflange) gesloten *e*; de scherplange *ee* (in *greep*, *greepen*) als een tweeklank met eene gesloten, onbeklemtoonde, als halfklinker dienst doende, eerste *e*, en eene open, beklemtoonde tweede *e*; de westvl. *ee* klinkt nagenoeg als de fransche tweeklank *ie* in *ciel*, *lièvre*, enz.

IIe KLAS.

od.	gi$^{u}/_{o}$tu	gaut=gôt	gutun	g$^{u}/_{o}$tan
	lûku	lauk=lôk	lukun	l$^{u}/_{o}$kan
md.	ghiete	goot	goten	ghe-goten
	lûke	look	loken	ghe-loken
nwvl.	giete(n)	goot	gooten	(g)e-goten
	luike(n)	look	looken	(g)e-loken.

Aanm. 1 Kenmerkend is hier de verandering der middeleeuwsche zachtlange *o* in het meerv. van den verleden tijd in eene scherplange *o*, en dit nog eens naar analogie van het enkelvoud, waar de scherplange *o* door de klankwetten vereischt is. Deze ontwikkeling komt volkomen met die van de werkwoorden der eerste klas overeen, en is nog eens het tegenovergestelde van hetgeen in het Hoogduitsch gebeurd is. — De scherplange *oo* heerscht ook door gansch de vervoeging van den verleden tijd der aanvoegende wijs.

Deze ontwikkeling is in den grond misschien wel algemeen westvlaamsch, doch is zij in een groot deel van onze gouwe door eene eigenaardige klankwet gestoord. In het Westen immers van West-Vlaanderen en in aanzienlijke deelen van het Noorden,

is alle scherplange *o* in een zachtlange *o* gewijzigd, indien zij voor eenen lip- of keelklank staat. Daar wordt bijgevolg de verleden tijd van werkwoorden, zooals *buigen*, *rieken*, *luiken*, *zuipen*, *klieven*, enz., zoowel in het enkel- als in het meervoud, met eene zachtlange *o* gesproken. Ik verneem dat te Brugge, misschien maar in een deel der stad Brugge, in den verleden tijd van dergelijke werkwoorden, in het enkel- zoowel als in het meervoud, nog eene scherplange *o* gehoord wordt, terwijl in de andere rededeelen, de oorspronkelijke scherplange *o* voor lip- en keelklanken, zachtlang gesproken wordt. — Van eenen anderen kant is in aanzienlijke deelen van het Westen de zachtlange *o* scherp geworden voor eenen tandklank en voor *r*, zoodat daar een verleden deelwoord als *gegoten* gesproken wordt als *egooten*.

Aanm. 2. De *ui* in het hedendaagsch Westvlaamsch heeft de weerde eener korte *ü*; de westvl. *ie* is eene lange gesloten *i*; de zachtlange *o* (in *gegoten*, enz.) is eene lange (beter halflange) gesloten *o*; de scherplange *oo* (in *goot*, *look*) is een tweeklank, gesproken met eene onbeklemtoonde, gesloten, als halfklinker gebruikte, eerste *o*, en eene beklemtoonde, open, sterk naar *a* hellende, tweede *o*; onze westvl. *oo* gelijkt wel op den franschen tweeklank *oi*, in *bois*, *boire*, enz.

IIIe KLAS.

od.	bindu	band	bundun	bundan
	sw$^{i}/_{e}$lgu	swalg	swulgun	sw$^{u}/_{o}$lgan
	k$^{i}/_{e}$rƀu	karf	kurƀun	k$^{u}/_{o}$rƀan
md.	binde	bant	bonden	ghe-bonden
	swelghe	swalch	swolghen	ghe-swolghen
	kerve	carf	corven	ghe-corven
nwvl.	binde(n)	bont	bonden	(g)e-bonden
	zwelge(n)	zwolch	zwolgen	(g)e-zwolgen
	kerve(n)	korf	korven	(g)e-korven.

Aanm. 1. In den verleden tijd heeft de klinker van het meervoud de middeleeuwsche *a* van het enkel-

voud verdrongen : hierin komt het Westvlaamsch overeen met het algemeen Dietsch. In het Hoogduitsch integendeel is de *a* van het enkelvoud doorgaans in het meervoud doorgedrongen. — Tusschen Leie en Schelde, te Belleghem en omstreken, heb ik nog de vormen *drank*, *sprank* (= dronk, sprong) gehoord. Doch deze streek behoort niet tot het Westvlaamsch taalgebied. Of dergelijke vormen waarvan de Westvlaamsche dichter Guido Gezelle niet zelden gebruik maakt, en die in DeBo nevens de vormen met *o* vermeld worden, in de eigenlijke westvlaamsche taal nog gehoord worden, heb ik tot nu toe niet kunnen waarnemen. — Onnoodig te zeggen dat ook de verleden tijd der aanvoegende wijs, zoowel in het enkel- als in het meervoud *o* heeft.

Aanm. 2. In het Kortrijksche heeft de *i* voor eenen gedekten neusklank de weerde van eene korte, tamelijk open *i;* zoo is het gemeenlijk ook in het overige van Westvlaanderen. Zie nochtans DeBo, onder *ind*, *inl*, *ing*, *ink*. De gedekte westvlaamsche *e* komt nagenoeg overeen met de engelsche *a* in *back*. Het is hier zonder belang aan te stippen dat in eenige deelen van Westvlaanderen, onder andere te Brugge, de *e* voor eene gedekte *l* uitgesproken wordt als *a*.

De *o* voor eenen gedekten neusklank is eene eenigszins gesloten, naar *u* (duitsche *u*) overhellende korte *o;* in het Westen echter, en ook wel in deelen van het Noorden, hoort men in dit geval gewoonlijk eene *u* (duitsche *u*). Voor de andere klanken is het eene korte open *o*. Zonder veel belang is het hier te bemerken dat *ol* + medeklinker gelegentlijk overgaat tot den tweeklank *ou*.

IVe Klas.

od.	n$^{i}/_{e}$mu	nam	nâmun	n$^{u}/_{o}$man
	br$^{i}/_{e}$ku	brak	brâkun	br$^{u}/_{o}$kan
md.	neme	nam	nâmen	ghe-nomen
	breke	brak	bràken	ghe-broken
nwvl.	neme	nam	nâmen	(g)e-nomen
	breke	brak	brâken	(g)e-broken.

Aanm. 1. In den verleden tijd dezer klas is de korte klinker in het enkelvoud gebleven; en de lange in het meervoud, evenals in het algemeen Dietsch. In eenige plaatsen nochtans, in het Oosten gelegen (Meulebeke, Oost-Roosebeke), is, overeenkomstig met het Hoogduitsch, de lange klinker in het enkelvoud gedrongen. – Eenige werkwoorden dezer klas bieden onregelmatigheden aan, die wij hier niet te bespreken hebben. — In den verleden tijd der aanvoegende wijze is de *a* natuurlijk lang in het enkel- als in het meervoud.

Aanm. 2. De uitspraak der zachtlange *e* en *o* is hooger reeds aangeduid. De korte *a* is eene gewone, doch meest wel wijde *a*. De lange *a* is eene lange (beter halflange) *å*, wier qualiteit nagenoeg dezelfde is als die der engelsche klanken *au* en *aw*, in *taught*, *saw*. In bijna geheel het Westen nochtans, en gedeeltelijk ook in het Noorden, wordt deze klank gesproken als eene reine gerekte *a*, als hij voor lip- of keelklanken komt. — In den 2^n pers. meerv. is de *â* gemeenlijk verkort tot *a*.

Ve Klas.

od.	g^{i}/$_{e}$ƀu	gaf	gâƀun	g^{i}/$_{e}$ƀɔn
	sitju=sittu	sat	sâtun	s^{i}/$_{e}$tan
md.	gheve	gaf	gâven	ghe-gheven
	sitte	sat	sâten	ghe-seten
nwvl.	geve	gat	gâven	(g)e-geven
	zitte	zat	zâten	(g)e-zeten.

Aanm. 1. Voor deze klas geldt al hetgeen van de voorgaande gezeid is. Evenals in het Hoogduitsch, is in de hooger genoemde oostelijke streken, de lange *a* van het meerv. in het enkelvoud gedrongen. — In al de personen van den verl. tijd der aanvoegende wijs is de klinker, zooals te verwachten was, lang.

Aanm. 2. De uitspraak der westvlaamsche gedekte *i* (uitgenomen voor eene neusklankverbinding) is deze eener open korte *e*, als in het Fransch *cette*. De uit-

Blz.

Taal, Taalkunde en Geschiedenis, EDWARD POFFÉ 233
Louis Couperus, HENDRIK DE MAREZ 253
De zucht naar glorie in de kunst, ALLEENE 269
Middelnederlandsche handschriften in Engeland, L. SCHARPÉ . . . 278
Een Keltisch woord op Dietschen bodem, J. CLAERHOUT . . . 285
Volkskunde van Brunswijk, JOHAN WINKLER 287
Een Novemberdichtje, HILDA RAM 290
Een Wondervogel, J.-F. VAN DROOGENBROECK 291
De Achttiende October 1896 in de Koninklijke Vlaamsche Academie, WILLEM DE VREESE 292
Plechtige zitting in de Koninklijke Vlaamsche Academie, X. . . 297
De Koninklijke Vlaamsche Academie en de Liberale partij, WILLEM DE VREESE 301
Kronijk en boekennieuws:

Van twee koningskinderen, door OMER WATTEZ. — Beginselen der Nederlandsche Spraakleer, door C. VAN DE VELDE. — Guide illustré de Gand, par E. VARENBERGH. — Het Stadhuis te Maastricht, door DE RAS. — Vondels meesterstuk « Lucifer », door A. VERSTRAETEN. — Het H. Doopsel en de de Kerkgang. — Schola « annexum quoddam religionis », door P. X. GODTS. — Rekenkundige vraagstukken over alcoolisme en besparing, door G. A. ROBYNS. — Un jubilé sacerdotal. — Sint Franciscus Almanak voor 1897.

Een nieuw boek over de Geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde, OMER WATTEZ 321
Sixtus V, Fr. BERNARDINUS METS 339
William Shakespeare, zijn leven en zijne werken, OCT. ROELANTS. 349
Rosimond en Rosimonda, JUUL VAN LANTSCHOOT 356
Godevaert en Godelieve, JER. NOTERDAEME 362
De gouden Vlinder, O. ROELANTS 365
Het naturalisme op weg naar het graf, J. D. C. 377
Goenavond, GUIDO GEZELLE 387
Davidsfonds. — Hoofdbestuur, *** 389
De Vlaamsche Academie en het Volksbelang, WILLEM DE VREESE. 391
Kronijk en boekennieuws:

Bijdragen over Opvoeding en Onderwijs, door P. A. DE VOS en FR. WILLEMS. — Essai de philologie musicale; étude d'histoire et d'esthétique comparées sur la musique à travers les âges, par PAUL D'ACOSTA. — Nederduitsch leesboek ten gebruike van lager en aanvankelijk middelbaar onderwijs, door J. BOLS en J. MUYLDERMANS. — Zelfhulp en werkmansbeweging, door R. SCHRYVERS. — De verzoeking van den H. Antonius, door LOUIS COUPERUS. — De verbreiding der instellingen van vooruitzicht door het onderwijs, door MARIA DE CAJU. — Encensoirs, par JEAN CASIER. — Les enfants dans la mutualité, par l'abbé B. TRUYTS. — Estella, volksverhaal door LODEWIJK SCHELTJENS. — Waar is de kerk van Christus, door M. VAN DER HAGEN. — Het Sint-Marcoensboekje.

Philologische Bijdragen:

Nieuwe oplossingen van oude raadsels, A. DASSONVILLE 33
Zwalm, L. WILLEMS 38
Haakpuid, A. DE PAEPE 40
De Taalgrens, J. CLAERHOUT 43
Bekendmakingen, J. CL. 48

PHILOLOGISCHE
BIJDRAGEN

Bijblad van 't BELFORT.

GENT
DRUKKERIJ A. SIFFER
SINT-BAAFSPLAATS

1896

5e Jaar. — Nr 1. Januari 1896

spraak der zachtlange *e* is hooger aangewezen; die der korte en lange *a* in *Aanm.* 2 der voorgaande klas. — Hier ook is de *a* in den 2[n] persoon meervoud gewoonlijk kort.

VIe KLAS.

od.	faru	fôr=fuor	fôrun=fuorun	faran
md.	vare	voer	voeren	ghe-varen
nwvl.	vare(n)	voer	voeren	(g)e-varen.

Aanm. 1. Hier komt het Westvlaamsch met het algemeen Dietsch en met het Middeldietsch overeen.

Aanm. 2. De gerekte, dat is de vrije *a*, wordt gesproken gelijk de lange *a* (z. hooger). De *oe* wordt gesproken als eene lange *u* (duitsche *u*), soms met eenen naslag *ə* met onduidelijke qualiteit. Voor de lip- en keelklanken echter wordt de *oe* gesproken als eene korte duitsche *u*. Daarvoor wierd in het middeleeuwsch Vlaamsch dikwijls *ou* geschreven, deze klank is immers in het Westvlaamsch te zamen gevallen met *ou* uit een ouder *al* of *ol* + tandklank, b. v. in *zout*, *hout*, enz.

II. — Redupliceerende Werkwoorden.

De hoeveelheid dezer werkwoorden is van den eenen kant aangegroeid door verloop uit de onredupliceerende sterke klassen, van den anderen kant verminderd door overgang tot de zwakke vervoeging. De stamklinkers van den verleden tijd zijn doorgaans dezelfde als in het Algemeen Dietsch, te weten *ie*, b. v. *liep*, *hield*, enz.; doch *i* in *ging*, *hing*, *ving* (ook *gong*, *hong*, *vong*, in het Westen ook *hangde*, *vangde*). Opmerkelijk is het bewaren van den ouderen vorm *hild* nevens *hield*.

III. — 1[e] pers. enk. van den Tegenwoordigen Tijd.

In het Noorden en het Westen van Westvlaanderen gaat de 1[e] pers. enkelv. van den tegenwoord. tijd altijd uit op (*e*)*n*, en valt alzoo te zamen met den

1^n en 3^n pers. meerv.; in het Zuid-Oosten echter, dat is in den omtrek van Kortrijk en tamelijk Noordwaarts, is de uitgang altijd *e*, zelfs in de *mi*-prœsentia; uitgenomen is *ik ben* (Noord en West *ik zijn*). Bij de werkwoorden die op *a* uitgaan, zooals *ik sla*, *ik ga*, *ik sta*, wordt nochtans geene *e* (eigenlijk *ə*) gehoord; doch gewoonlijk wel in *ik doeë*, *ik zieë*, enz., als zij niet onmiddelijk door een ander woord gevolgd zijn.

IV. — Grammatische wissel in deVervoegingen.

De wissel tusschen *þ* en *d* is, evenals in het gemeen Dietsch en reeds in het Middendietsch, gansch verdwenen, daar beide klanken in *d* te zamen gevallen zijn. Hetzelfde geldt voor den wissel tusschen *f* en *b*, daar beide klanken in den uitgang en voor eenen uitgaanden medeklinker te zamen gevallen zijn in *f*, binnen de woorden echter, voor een klanker in *v*. De klankwissel *hw-w* is ook van kante geschoven. Daar zijn nog sporen van den klankwissel *h*, *hw-g* (de uitgaande *g* wordt gesproken als *ch*):

od.	dîhu	daih=dêh	digun	$d^i/_e$gan
md.	dîe	deech	deghen	ghe-deghen.

Het werkwoord *dîen* bestaat nog, doch is zwak geworden : *dije(n)*, *dijde*, *gedijd*. De vormen met *g* echter hebben aanleiding gegeven tot het ontstaan van een werkwoord *be-dijgen*, *be-deech*, *be-deegen*, *be-degen*, dat in het Westen veel gebruikt is.

od.	tîhu	taih=têh	tigun	$t^i/_e$gan
md.	tîe	teech	teghen	ghe-teghen.

Daaruit een werkw. met doorgedrongen *ch-g* : *be-tijgen*, *be-teech*, *be-teegen*, *be-tegen*.

Het werkw. *zien*, *zach*, *zagen*, *gezien* komt overeen met het Middeldietsch. Nevens het zwakke werkw. *wijen*, *wijde*, *gewijd* = ndl. wijden, wijdde, gewijd, hd. *weihen*, heeft het westelijk Westvlaamsch, *wijgen*, *wijgde*, *gewijgd*, een vorm die ook wel op ouden

grammatischen wissel berusten zal, vgl. oisl. *vigia*, nevens ohd. *wîhen*.

Best bewaard is deze grammatische wissel in :

od.	slahu	slôh	slôgun	slagan
md.	slae	sloech, vl. slouch	sloeghen, vl slougen	ghe-sl^{a}/$_{e}$ghen
nwvl.	sla(an)	slouch	slougen	ge-slegen.

De *g* is doorgedrongen in *hangen*, *vangen*, *plegen* ; andere, hier behoorende werkw. zijn in onbruik geraakt. Een enkele spoor van verwisseling hebben wij nog in *lachen, louch, lougen*, *gelachen*. (Ik herinner dat wvl. *ou*, dat is korte duitsche *u*, gesproken wordt insteê van *oe* voor lip- en keelklanken)

De klankwissel *s-r* is niet alleenlijk uitgewischt in *genezen* en *lezen*, als in het Middeldietsch, maar ook in *kiezen, koos, koozen* (md. nog *coren*), *gekozen* (md. nog *ghe-coren,* vgl. *verkoren*, *uitverkoren*), *vriezen*, *vroos*, *vroozen* (md. nog *vroren*), *gevrozen* (in 't Westen *evrozzen*, md. nog *ghevroren*). Niet in het meerv. van den verleden tijd, maar wel in het verleden deelwoord is de *r* nog bewaard in : *verliezen*, *verloos*, *verloozen*, *verloren* (in 't Westen *verlooren*). Ook de verleden tijd van *zijn* luidt nog gewoonlijk *was, waren*, doch is in enkele plaatsen (Oostende Diksmuide) de *r* van het meerv. ook in het enkelvoud doorgedrongen.

V. — *Ge-* in het Verleden Deelwoord.

Regelmatig wordt het verleden deelwoord gevormd met voorvoeging van *ge-*; voor eenen klinker en voor *h*, die in het Westvlaamsch nooit uitgesproken wordt, hoort men alleenlijk *g ;* b. v. *geten*, *goord* = ndl. gegeten (voor *geëten*), gehoord. In het Westen nochtans heeft men altijd *e-* in plaats van *ge-*. Deze *e* wordt volgens de streken min of meer uitgesproken als eene onduidelijke *ə*, dikwijls echter als *ä*, dat is de klank onzer korte westvl. *e* in *dekken* of der engelsche *a* in *back*. Het voorvoegsel valt

teenemaal weg voor eenen klinker en voor *h;* b. v. *eten, oord* = ndl. gegeten, gehoord.

Door gansch Westvlaanderen wordt het voorvoegsel soms weggelaten in de verleden deelwoorden *leên* (geleden), *bleven* (gebleven), *kommen* (gekomen), *vonden* (gevonden), *kregen* (gekregen). Doch gebruikt het jongere geslacht van langs om meer de vormen met *ge-*; alleenlijk *leên* is nog van algemeen gebruik in spreekwijzen als : *'t is veertien dagen leên.*

A. DASSONVILLE.

ZWALM.

De heer Ch. Piot heeft in de maatschappij l'*Emulation* van Brugge de kostelijke saarters uitgegeven der abdij van Eename.

In eene oorkonde, waardoor Boudewijn V, ten jare 1063 aan den abt Walbrecht 't kasteel van Eename schonk, met de goederen welke voortaan aan deze abdij zouden toebehooren, lezen wij :

« Ad *Sualmam* unum curtile vestitum et octo bunarios terre, cum dimidia aqua et dimidio molendino. »

Dit oord staat nu nog bekend onder den name van Munkzwalm en wijlen Bernaerts leidt dien name af van den voornaam *Swalo* en niet zooals kanunnik Desmet van het water, *De Zwalm*, dat door het dorp vloeit.

Wij hebben hier, niet met eenen eigenen maar met eenen gemeenen oordnaam te doen.

In het Middelhoogd. komen wij het woord *swal* tegen, hetwelk eene gezwollene hoeveelheid beteekent en wonderwel het zwellen en opwellen van het water te kennen geeft : ook is *Schwale* een vloednaam in Duitschland.

In 't Middelnederd. bestaat *swal* met dezelfde beteekenis van hoeveelheid water.

Wordt het woord nu met *m* uitgebouwd zoo verkrijgen wij *sualm* in 't middelh. en *swalm* in 't middelnederd.

Wat zal het nu beteekenen?

Het zal waarschijnlijk niet ver afwijken van zijnen vorigen zin en nu beteekent het eenen afgrond, eenen waterkonkel.

't Moet ons dus niet verwonderen dat dit tweede woord ook als riviernaam in Duitschland te voorschijn komt.

Lübben — *Mittelniederd. Wörterbuch* — twijfelt aan de Nederduitsche bediedenis van dit woord en meent ten onrechte daarin eenen damp, eenen walm te vernemen.

Wij gelooven niet dat het woord *zwalm* in onze woordenboeken staat.

't Verdient alevenwel als *swalm* in onzen middendietschen taalschat burgerrecht te verwerven.

De oordnaam Munkzwalm staat borg voor zijn gebruik : wie weet of men het elders nog niet tegenkomt?

Langs twee wegen kunnen wij 't bestaan dier benaming op onzen Vlaamschen, Nederfrankischen grond verklaren.

't Kan als eigen Vlaamsch woord, door de woordvorming bij klankverwisseling in verband staan met de derde klasse der *ablautende* werkw., tot de welke het Oudhoogd. *swellan* en ons *zwellen* behooren, die de volgende klankenreeks vertoont : swellan, *swal*, swullum, giswollan.

Als men de Duitsche benamingen van plaatsen en waterloopen naspeurt, is men getroffen door de groote overeenkomst welke zij met de namen onzer streek vertoonen.

't Is zonderling : de Duitsche namen kunnen gemakkelijk door middel van hoogduitsche stammen uitgelegd worden terwijl onze namen met onzen taalschat niet schijnen overeen te komen en zonder de vergelijking met hunne Duitsche weergade niet zouden kunnen verklaard worden.

Vele Vlaamsche namen schijnen waarachtig uit Duitschland overgewaaid : zou het w. *zwalm* soms ook eene dier zonderlinge benamingen zijn?

J. CLAERHOUT.

BEKENDMAKINGEN.

Het woord Gids. — Vanwaar komt het woord *Gids?* vraagt A. KLUYVER en hij antwoordt in *de Gids* van November : « De Redactie meende dat hare lezers zouden wenschen te vernemen, wat dezer dagen in eene vergadering der Koninklijke Academie van wetenschappen door mij is betoogd omtrent de afleiding van het woord *gids*. Ingevolge haar verlangen wil ik gaarne daaromtrent iets mededeelen... Ieder die van het Nederlandsch eenige studie heeft gemaakt, acht het zoo goed als zeker, dat onze taal het woord *gids* in de middeleeuwen nog niet bezat en het eerst later aan eene vreemde taal heeft ontleend. Meestal zoekt men het in het Fransch; enkelen, waaronder ik, meenen dat men het elders moet vinden. Van deze bewering ben ik uitgegaan, en, zooals men ziet, die bewering is volstrekt niet eene algemeene erkende waarheid. Dit alleen wil ik er van zeggen; de vormen, waaronder het woord *gids* voorkomt in de 17e eeuw, doen mij onderstellen, dat de *ds* is ontstaan uit een medeklinker als waarmede b. v. het Engelsche woord *gipsy* begint, en dien men in het Fransch ongeveer door *dj* kan voorstellen. Is dit zoo, dan valt het moeilijk aan eenig verband met *guide* te blijven denken.

Verder neem ik aan dat de tegenwoordige beteekenis van *gids* niet de oorspronkelijke is, maar ontstaan uit die van *onbetrouwbare wegwijzer, spion*. Want in dien zin wordt het gebruikt althans in een voorbeeld uit een schrijven der 17e eeuw, en het is mij onmogelijk daarin eene soort van misbruik te zien : ik geloof dat die ongunstige beteekenis juist de oudere is...

Daarom heb ik mij deze vraag gesteld : waar is een woord te vinden, beginnende met *g* en verder hebbende eene *dj*, dat beteekenen kon *spion, handlanger van roovers?* Ik heb het meenen te vinden in de taal der Zigeuners, die sinds de eerste helft der 15e eeuw ook hier te lande bij herhaling hebben rondgezworven. Men weet dat zij afkomstig zijn uit Azië, en dat zij eeuwen lang op het grondgebied van het Byzantijnsche keizerrijk hebben verblijf gehouden voor dat zij zich in West Europa hebben vertoond. Hunne taal is eene der jongere Indische dialecten en dus vrij nauw verwant met het Sanskrit. Hoewel zeer gehecht aan hunne nationaliteit en gaarne levende op zich zelf, hebben zij zich toch dikwijls bij andere vagebonden moeten aansluiten, die in verschillende streken van Europa allerlei woorden van de Zigeuners hebben overgenomen.

De Zigeuners noemen zich zelf *rom* of *kalo*, en ieder die niet behoort tot hun volk noemen zij *gadjo* (ongeveer uitgesproken alsof het Fransch was). Dit woord was dus stellig een van de eerste die anderen van hen hooren konden. *Gadjo*, en het vrouwelijke daarbij behoorende *gadji*, werd een gewone boerenterm voor *kameraad*. » Het Nederlandsch der 17e eeuw kende in dien zin het woord *gedse*, van *gadji* afgeleid.

« Eene dergelijke verandering als *gadji* moest ook *gadjo* ondergaan, indien het doordrong tot in het Nederlandsch. *Gadjo*, in het algemeen *kameraad*, kreeg allerlei beteekenissen die eenigszins met dit begrip

in verband staan. Het wordt b. v. de naam voor iemand die dieven en roovers in hun bedrijf helpt, door hetgeen zij hebben gestolen voor hen te bewaren, kortom een naam voor allerlei handlangers van hen, die met de geordende maatschappij op voet van oorlog leven. Zooals ik hierboven heb gezegd, moet de oudere beteekenis van *gids*, naar *ik* meen, zijn geweest die van *spion*, onbetrouwbare wegwijzer, en dat verschilt niet veel van de begrippen die door *gadjo* kunnen worden aangeduid. Verder heb ik gezegd, dat de *ds* van *gids*, naar *ik* meen uit eene *dj* moet zijn ontstaan. Is dit waar, dan moet het woord *gids* in eene oudere periode zoowel in vorm als in beteekenis veel op *gadjo* hebben geleken. Men zal zeggen : maar de klinker is in het eene geval eene *i*, en in het andere eene *a*. Ik mag hier alleen antwoorden, dat ik elders heb trachten aan te toonen dat dit bezwaar niet onoverkomelijk is en dat de *i* uit de *a* is voortgekomen met een tusschenvorm *e*, die volgens mij bewaard is in het reeds genoemde woord. *gedse*, dat ik uit het vrouwelijke *gadji* heb afgeleid. » *De Gids* van December komt op het vraagstuk terug en schrijft : « *Gadjo* is het Hongaarsche *gazda*, dat huisheer, eigenaar, waard, boer, meester, baas beteekent. In diezelfde beteekenissen, en ook in die van huisvader wordt het door de tegenwoordige Zigeuners gebruikt. »

Middelnederlandsch. — Wij lezen in den *Nederlandschen Spectator* van 16 Nov. : « In de Koninklijke Academie hield Prof. VERDAM een voordracht over nieuwe aanwinsten voor de kennis onzer Middelnederlandsche taal. Spreker besprak verschillige handschriften en fragmenten van handschriften in den laatsten tijd bekend geworden. Zoo was hij op een te Leuven gevonden fragment van den Spiegel Historiael, op een Lapidarijsfragment uit Luik, op een te Oxford gevonden nieuwen tekst van MAERLANT's Wapene Martijn en op een aldaar ontdekt tweede handschrift van BUKELARE's latijnsche vertaling der drie Martijns. Daarop stond hij stil bij het tot dusverre zoo goed als onbekende Haagsche handschrift van de Pelgrimage van der menschelijke creaturen uit de tweede helft der veertiende eeuw; een daarin gevonden gedicht is reeds vroeger ook door hem bekend gemaakt. Weldra hoopt hij ook deze vloeiende vertaling van de vertaling van de oudfransche Pelerinage uit te geven, daar hij deze rekent te behooren tot het beste Middelnederlandsche proza, dat wij bezitten. Ook vestigde Prof. VERDAM nog de aandacht op het verslag der Belgische heeren, die naar Engeland zijn geweest tot het beschrijven der daar in de bibliotheken berustende Middelnederlandsche handschriften. Het belang van al deze handschriften werd aangetoond door mededeeling van daarin voorkomende zeldzame of geheel onbekende woorden. »

Oudfriesch. — In de Koninklijke Academie van Nederland, vergadering van 14 October '95, werden door prof. VAN HELTEN eenige mededeelingen gedaan omtrent zijne onderzoekingen ten opzichte der Oude friesche lexicologie. — Het woordenboek van JOHAN WINKLER over de Friesche eigennamen is onder de pers.

Dietsche woorden in het Engelsch. — Een opsteller in het tijdschrift *Anglia* XVI, 512 bespreekt de Engelsche woorden, welke aan het Dietsch ontleend zijn.

Nieuwe boeken. — Bij Winter, te Heidelberg, zullen eenige nieuwe handboeken het licht zien ter bevordering der kennis van de Oud-germaansche talen. Bericht aan de liefhebbers. In die verzameling zullen onder toezicht van W. STREITBERG verschijnen : BÜLBRING, ae. Elementarbuch; HOLTHAUSEN, as. Elementarbuch; KAHLE, Altisl.

Elementarbuch; MICHELS, Mhd. Elementarbuch; STREITBERG, Got. Elementarbuch; SÜTTERLIN, Ahd. Elementarbuch. Van W. STREITBERG is 't eerste nummer der verzameling verschenen, te weten eene *Urgermanische Grammatik*, ten prijze van 8 M.

Afleidkunde. — Eene *English Etymology* is onder druk bij K. Trübner te Straatsburg. Het woordenboek is opgesteld door F. KLUGE en F. LUTZ. — In de *Indogermanische Forschungen* (V, 274) wordt het latijnsch woord *accipiter* van het Gotisch *ahaks*, duif afgeleid.

Ge kent het Dietsch woord *lijster*, beste lezers. FRANCK zegt in zijn *Etymologisch Woordenboek der Nederlandsche Taal* dat het eene uitsluitend Nederlandsche benaming is van onbekenden oorsprong.

Welnu KLUGE meent het anders : hij zegt dat het woord in 't Westfaalsch ook bekend is en in 't Oudhoogd. reeds bestond onder den vorm van *listera*.

De bespreking van dat woord komt te pas in een opstel van KLUGE, in 't laatste nummer van het *Literaturblatt für Germanische und Romanische Philologie*.

Daar wordt het woordenboek van FRANCK deerlijk afgetakeld.

KLUGE bewijst dat FRANCK zijn eigen Duitsch woordenboek zelfs met de misslagen heeft afgeschreven.

KLUGE drukte bij misgreep ags. *ócusla* voor *ócusta*, oksel en FRANCK nam het over.

FRANCK neemt ook verschillende woorden als eigendietsche, terwijl ze met woorden van andere talen of gouwspraken in verband staan.

Zoo gebeurde 't met *harder*, den Dietschen vischnaam van den *mugil cephalus*, ags. *heardra*, met *kween*, *huif*, In 't Munstersch *imm-hüwe*, biekorf, met *kregel*, enz

FRANCK staat ook niet sterk in de geschiedenis der woorden.

Onder *gluipen* mist het Oudn. *glupna*, onder *Paschen*, het *Pàsca* van den Heliand, onder *teef* het Ags. *tife*, onder *zot* het ags. *sott*, onder *paander* het Oudhoogd. *pfanari*.

Ook de geschiedenis sommiger waren is FRANCK onbekend. Onder *karsaai* weet hij niet te melden dat dit eene voortbrengst is van de Engelsche nijverheid en dat zij aan den oordnaam Kersey hare benaming ontleend heeft.

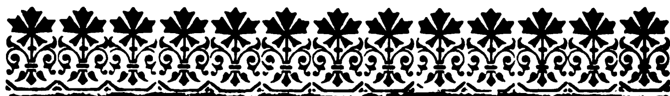
Nog meerdere feilen heeft FRANCK bedreven waar hij afwijkt van KLUGE om op eigene vleugelen te vliegen en waar hij woorden uit hem onbekende spraken moet aanstippen.

Al bedrogen, die gekocht hebben!

Voortaan zullen wij ons moeten verhelpen met de vijfde uitgaaf van KLUGE's woordenboek.

Het woord Heede. — In *Biekorf* bestudeert onze medewerker E. H. A. DASSONVILLE eenige bestanddeelen van Vlaamsche plaatsnamen. In zijn onderzoek komt hij het w. *heede* tegen met de beteekenis van *vliet*, *waterloop* : « Bij DE BO staat het woord *Noordee*, name van eene rivier in 't Noorden van Westvlaanderen. In de omstreken spreekt men *Noordee*, met eene scherplange *e* en met den klemtoon op de tweede lettergreep. In de liggers en omloopers, zegt DE BO, leest men *Noordheede*. In de oudere oorkonden immers vindt men het woord *heede*, afzonderlijk gebruikt, met den hooger aangegeven zin. Daar het woord gestadig met *h* geschreven is moeten wij wel besluiten dat deze klank oorspronkelijk aan het het woord toekomt... Het woord *heede*, wiens bestaan alleszins niet en kan betwist worden, is in het middelnederlandsche Woordenboek niet vermeld. »

J. CL.

BOEZERON.

In zijn *Etymologisch Woordenboek der Nederlandsche Taal,* zegt J. Franck, *i. v. boezel,* dat het ndl. woord *boezeroen*, nvl. *boezeron* uit het romaansch overgenomen schijnt. Niemand zal betwijfelen dat het nederlandsche *boezeroen* van het westvlaamsche *boezeron* niet mag afgescheiden worden. Welnu, wat dit laatste betreft, *schijnt* het niet alleenlijk, maar het *is ten volle zeker* dat het uit het Romaansch, bepaaldelijk uit het Fransch, en dat in een betrekkelijk jongen tijd overgenomen is: dit bewijst de klemtoon, die niet op de eerste, maar op de laatste lettergreep valt; dit bewijst de uitspraak der uitgaande *n*, die niet als een gewone dentale, maar wel als een gutturale neusklank luidt, immers gelijk de binnen de woorden voorkomende klank die door *ng* verbeeld wordt, zooals b. v. in *zingen*, *springen*, enz. De reden echter waarom eene schrijfwijze *boezerong* niet kan aanbevolen worden, is dat de uitgaande *ng* in het Westvlaamsch uitgesproken wordt als een gutturale neusklank (in dit geval verbeeld door *n*) gevolgd van *k*, b. v. in *zong*, *sprong*, westvl. gesproken als *zonk*, *spronk*. Een derde, even beslissend bewijs van den franschen oorsprong van ons woord, is dat in de deelen van Westvlaanderen, waar *boezeron* in gebruik is, veelvuldig *ž* (dat is de fransche *g*, *j*) gesproken wordt, in de plaats van *z*.

Het is dan met volle recht dat J. Vercoullie, in zijn *Beknopt etymologisch Woordenboek der Nederlandsche Taal*, het ndl. *boezeroen* afleidt van het fransche *bour-*

geron. Doch het zal niet nutteloos zijn vooreerst het fransche woord, daarna het nederlandsche met zijne gouwsprakelijke bijvormen wat nader te onderzoeken.

Het woord *bourgeron* behoort alleenlijk tot het noorden van het franschsprekend taalgebied. Zijn oorsprong is niet boven allen twijfel verheven; het volgende nochtans mag wel als hoogst waarschijnlijk gelden. Door Littré reeds is het woord in verband gebracht met oudfransch *borge* = soort van lijnwaad, ofr. *borgier* = fabrikant van *borge*, nfr. *bourgeteur*, naam die te Rijsel aan de arbeiders in wolle gegeven wordt. Nog bepaalder luidt het in den *Dictionnaire Général de la Langue Française* van *Hatzfeld-Darmesteter-Thomas* : *bourgeteur* wordt rechtstreeks afgeleid van ofr. *bourgette* = soort van wollen stof die in (fransch) Vlaanderen verveerdigd wierd; *bourgette* zelf is afgeleid uit ofr. *bourge* (bij Littré *borge*, die een oudere vorm is), en zoo is het ook waarschijnlijk met *bourgeron*. Dit vermoeden is uiterst gegrond : *bourgeron* zou ontstaan zijn uit *bourge*, gelijk *aileron* uit *aile*, te weten met toevoeging van een achtervoegsel *-ron*, dat zelf niets anders is dan het gekende suffix *-on*, voorgegaan van eene *r*, ontleend aan de woorden in wier samenstelling het suffix *-on* aan eenen op *r* uitgaanden vorm gevoegd was, b. v. in *bergeron* uit *berger*. Van klankswegen stuiten wij bijgevolg op geene moeilijkheden; geene moeilijkheden ook uit hoofde der beteekenis. *Bourgeron* is een bovenkleed in *lijnwaad* door de werklieden gedragen. De *Dictionn. Général* geeft wel is waar aan *bourge*, *bourgette* de beteekenis van *wollen stof*, doch Littré beweert dat *borge* eene *soort van lijnwaad* beteekende. Misschien zijn beide meeningen in overeenkomst te brengen door hetgeen door Hécart, *Dictionnaire Rouchi-Français* aangeteekend is : *Bourgéterie* = ouvrage de tissure dans lequel entraient de la *laine* et du *fil*; ouvrages en laine autres que les draps proprement dits; *Bourgéteur* = ouvrier qui employait le *fil* et la *laine* dans les étoffes qu'il fabriquait, qu'on appelait de *petite draperie*. Zoodat het oude *borge*, *bourge*, misschien zoowel eene lijn-

waden als eene wollen stof mag genoemd worden. Wat er ook van weze, de stof waaruit de *bougeron* opgemaakt is, mag met der tijd veranderd zijn, dat doet niets ter zake. Het wezenlijke in een kleedingstuk is niet de stof waaruit het verveerdigd is, maar zijn uiterlijke vorm, zijne verhouding tegenover de andere deelen van de kleedij, de manier op dewelke het gedragen wordt, en het doel tot hetwelk men er gebruik van maakt : zoolang dit alles, maar bijzonderlijk de vorm, staande blijft, zoolang ook blijft de naam in gebruik, hoe zeer ook de stof aan verandering en afwisseling moge onderhevig zijn: dit is eene daadzaak die alle dagen kan waargenomen worden.

Nu rijst eene andere vraag: van waar komt *bourge?* — Van *Bourges*, antwoordde in zijnen tijd Richelet; want, voegde hij daarbij, het zijn de inwoners der stad Bourges, die het verveerdigen dezer stof te Rijsel ingebracht hebben. Dit zal wel niets meer zijn dan eene bloote veronderstelling, die onwaar bevonden is, daar Richelet's meening bij de jongeren alleenlijk niet vermeld wordt. Littré laat de zaak onaangeroerd. Bij Hatzfeld-Darmesteter-Thomas wordt echter verondersteld dat *bourge* zou ontstaan zijn uit eenen vermoedelijkeu vorm **burrica*, afgeleid van het lat. *burra* = grove wollen stof, dat in het Fransch vertegenwoordigd is door *bourre* en *bure* (dit laatste uit eenen volkslatijnschen bijvorm *būra*). **Burrica* zou door **borriga*, tot fr. *borge*, later *bourge* geworden zijn, even als *fabrica*, door **favriga*, **fauriga*, tot fr. *forge*. De klankwetten laten zulk eene vorming volkomen toe, en dit vermoeden is wel het waarschijnlijkste dat voor alsnu kan voorgesteld worden. De zake blijft nochtans onbeslist, zoolang de vereischte vorm **burrica* niet aangetroffen wordt.

Vercoullie geeft *bourgeron* als bijvorm van *bergeron*, een woord dat nagenoeg denzelfden vorm en dezelfde beteekenis heeft als het voornoemde. Van *bergeron* geeft hij daarna den noodigen etymolo-

gischen uitleg, zonder verder van *bourgeron* gewag te maken. Dit laatste schijnt bij hem voor eene of andere, ten naasten aan wel als eene volksetymologische omvorming van *bergeron* te gelden. Ik vraag mij vergeefs af op welke reden eene dergelijke veronderstelling mag steunen. Aan het tegenovergestelde mag men wel denken. Het woord *bourge* verloren gegaan zijnde, alsook, om den verren afstand die beide woorden van elkander afscheidt, het verband tusschen *bourgeron* en *bourgeteur* in vergetelheid geraakt, zoo is het wel mogelijk dat het onverstaanbaar of niet algemeen verstaanbaar geworden *bourgeron*, door volksetymologie in een voor iedereen duidelijk, van iedereen verstaanbaar *bergeron* omgekeèrd zij, te meer daar een kleedingstuk van dien aard dikwijls door schaapherders gedragen wordt. Het is echter even wel mogelijk dat *bergeron* eene afzonderlijke, gansch van *bourgeron* onafhankelijke vorming zij. Van eenen anderen kant is het zeker dat ons *boezeroen* van *bourgeron* komt, niet van *bergeron*: de overeenkomst in de eerste lettergreep van het fransche en van het nederlandsche woord spreekt daar genoegzaam borge voor. De gouwsprakelijke bijvormen met de ingaande lettergreep *ba-* zouden wel is waar aan het fransche *bergeron* kunnen beantwoorden; maar het is niet geoorloofd deze vormen van de andere af te zonderen, en eene verandering van *boe-* tot *ba-* in eene voortonige lettergreep is, zooals verder zal verklaard worden, licht verstaanbaar.

Het woord behoort tot het Noorden van Frankrijk en mogelijks ook tot de franschsprekende gouwen van Belgie. Het is dan hoogst waarschijnlijk dat het eerst in de zuiderdeelen van het dietschsprekend gebied gedrongen is, en van daar tot het Noorden is overgegaan. Daarom ook zijn de dialectiche vormen, in taalkundig opzicht, van meer belang dan de geijkte nederlandsche vorm; gewichtig vooral is de Westvlaamsche gedaante, die best met de

fransche overeen komt, minst aan de werking der analogie blootgesteld is geweest, en een zeker oordeel toelaat over de betrekkelijke dagteekening der ontleening. Het woord is overigens niet door geheel Westvlaanderen verspreid; het is in gebruik in geheel het Westen van Zuid tot Noord en strekt Oostwaarts zoo wat tot aan het midden onzer gouwe; in het Oosten heb ik het nooit vernomen. De beteekenis van het woord, in Westvlaanderen en in het overige van Belgie, komt nagenoeg met de fransche overeen; het wordt gezeid van een kort lijnwaden bovenkleed, een kiel, een blauwen kiel, enz. In Nederland is de beteekenis in den grond dezelfde; maar daar wordt het kleed, volgens Kramers, vòòral gedragen door scheepslieden in het uitoefenen van zekere werken; daaruit mag men misschien opmaken dat het woord door de zeelieden van het Zuiden naar het Noorden overgebracht is.

Bij onze middeleeuwsche schrijvers wordt het woord *boezeroen* niet aangetroffen; daaruit mag men besluiten dat het in hunnen tijd nog onbekend was; dit blijkt overigens ook uit den klankstand van den Westvlaamschen vorm.

Nu wenden wij ons tot het onderzoek der verschillende gedaanten, waaronder het woord in onze taal voorkomt.

De eerste lettergreep van *bourgeron* luidt *boer-* in het te Lier en te Mechelen gebruikelijke *boerzelaan*, dat bij Schuermans, *Algemeen Vlaamsch Idioticon*, vermeld staat; doch gemeenlijk is de *r* uitgevallen, zoo in het ndl. *boezeroen*, en het wvl. *boezeron*. Laten wij voor den oogenblik de *r* van kante, zoo is het natuurlijk dat het fransche *bou-* door het nederlandsche *boe-* moest verbeeld zijn. Doch moet ik doen opmerken dat in het Westvlaamsch, volgens de alhier gebruikelijke schrijfgewoonten, het woord beter zou verbeeld zijn door *bouzeron*. De wvl. *ou* immers is eene korte *u*, nagenoeg overeenkomende met de fransche korte *ou* en met de nederlandsche

korte *oé*; terwijl de wvl. *oe* gesproken wordt als eene lange *u*, soms nog gevolgd van eenen onduidelijken naslag. Welnu in *boezeron* wordt altijd eene korte *u* gesproken. Terloops weze bemerkt dat de *oe*-klank het bewijs oplevert dat het woord alleszins niet in de vroege middeleeuwen kan ontleend zijn; in dit geval immers zouden wij eenen *o*-klank hebben, beantwoordende aan eene oude fransche *o*, dewelke alleenlijk in de 13[de] eeuw, zoo het schijnt, tot *ou* geworden is.

Het is een algemeene regel in het Westvlaamsch dat de *r* voor eene tautosyllabische *s* of *z* wegvalt; dit gebeurt ook niet zelden, doch niet regelmatig, voor eene heterosyllabische *s* of *z*. Zulks zal ook wel buiten Westvlaanderen het geval zijn, en zoo kan verklaard worden dat het woord *boezeroen*, door geheel het dietschsprekende land, meest zonder *r* voor *z* gesproken wordt. Doch wordt het woord ook bij de noordelijke Franschen zonder *r* gesproken; zoo staat bij Hécart : *Dictionnaire Rouchi-Français*, *bougéron* met de beteekenis van *bourgeron*. Verders wordt, volgens Guérin : *Dictionnaire des Dictionnaires*, de korte lijnwaden kiel, dien de boeren dragen in Normandie, *boujaron* genoemd, een woord dat wel uit het Noorden van Frankrijk tot die streek zal overgegaan zijn. Daaruit volgt met waarschijnlijkheid dat het woord wel onder den vorm *bougeron*, zonder *r*, tot ons zal overgekomen zijn, te meer daar in het uiterste Westen van Westvlaanderen niet eene *z*, maar even als in 't Fransch, eene *ž* gesproken wordt.

In de vlaamsche woorden, die aan het Fransch ontleend zijn, gaat de klinker der voortonige lettergreep licht over tot den onduidelijken vokaal *ə*; deze kan dan verder gewijzigd worden in een der klinkers die best met de omgevende medeklinkers overeen komt : aan eene wijziging van dien aard zullen wij wel den wvl. bijvorm *buzeron* te danken hebben, die bij De Bo aangeteekend staat.

Eene andere neiging, die algemeen in Westvlaanderen en ook wel in andere gouwen heerscht, doet in hetzelfde slag van woorden, den voortonigen klinker veranderen in *a;* zoo hebben wij *kaleur, saldaat, sarope* (kleur, soldaat, siroop,) enz. Deze neiging bestaat overigens en bestond reeds in vroegere eeuwen in het Fransch en bijzonderlijk in het noordelijk Fransch. Geen wonder dan dat wij bij *boezeroen* ook veelvuldig vormen met de ingaande lettergreep *ba-* hebben: wvl. *bazeron*, vl. (bij Schuermans) *barzeloen*, Leuven (bij Schuermans) *bazeloen*, Limburg (ibid.) *bazeloentje*, in verschillende noordnederlandsche gouwen *bazeroen*. In Noordnederland is *bazeroen*, door eene licht verklaarbare volksetymologie, verder gewijzigd tot *baasroen*, en zelfs, te Leeuwarden, tot *baasgroen :* de daadzaak die tot deze laatste volksetymologische omvorming aanleiding gegeven heeft is nog bekend. Zie Joh. Winkler, in *Biekorf*, VI, 47.

Te Staden, in Westvlaanderen, zegt men *blazeron*. Deze woordgedaante heeft haar ontstaan te danken aan de neiging van de Westvlamingen om eene *l* (of *r*) in te lasschen achter eene ingaande *p*, *f*, *k* en ook *b*. Zie hierover De Bo : *Westvlaamsch Idioticon*, 2de uitgave, bladz. 513. Van *bl* nevens *b* wordt hier maar een enkel voorbeeld meêgedeeld; als tweede voorbeeld mag dit *blazeron* gelden.

De fransche *g* van *bourgeron* wordt bij de Dietschers natuurlijk door den naast daaraan grenzenden klank *z* vervangen. In de omstreken van Iper, Poperinghe, Veurne, hoort men nochtans *ž*, dat is de uitspraak der fransche *g*.

Eindelijk volgt de lettergreep *-ron*. In de woorden die in de middeleeuwen aan het Fransch ontleend zijn, heeft het fransche *-on* in het Vlaamsch en in het algemeen Dietsch de weerde van *-oen*, b. v. in *blazoen*, *fatsoen*, *kapoen*, *seizoen*, enz. In de jonge ontleeningen integendeel wordt, in het Vlaamsch, fr. *-on* gesproken *o* gevolgd van eenen gutturalen

neusklank, b. v. in *baron*, *coupon*, *salon*, enz., en ook in wvl. *boezeron*. Daaruit volgt met zekerheid dat de westvlaamsche vorm eene namiddeleeuwsche ontleening is. In het ndl. *boezeroen* en in de gouwsprakelijke bijvormen op *-oen*, kan *-oen*, in navolging der andere woorden uitgaande op *-oen*, de plaats ingenomen hebben van den vroeger ongebruikelijken uitgang *-on*. In het Leuvensche *bazeloen*, kan de *l* door dissimilatie ontstaan zijn uit *r*, indien men aanneemt dat er vroeger eene *r* in de eerste lettergreep gesproken was; vgl. het vl. *barzeloen*, dat door Schuermans insgelijks opgeteekend is. In alle geval is suffixwissel ingetreden in het Liersche en Mechelsche *boerzelaan*, ten ware men mocht aannemen dat *-aan* hier te wijten is aan de noordfransche neiging om *on* nagenoeg uit te spreken als *an*.

Eindelijk mag men veronderstellen dat *boezelaar* met suffixwissel uit *bourgeron*, of met toevoeging van het dietsche achtervoegsel *-laar*, uit *bourge* afgeleid is; en dat uit *boezelaar* een nieuw woord *boezel* opgemaakt is.

A. Dassonville.

DENTERGEM.

AARMEDE den naam van *Dentergem* in verband gesteld? Bij welk woord of bij welken voornaam dien zonderlingen plaatsnaam thuis gewezen?

Sommige woorden schijnen alle ontleding te wederstreven en soms, mits de verandering van eenen enkelen klinker of medeklinker, ontstaat er licht en worden wij door het spel der taalwetten op de rechte baan gezet.

Op *Dentergem* hadden wij reeds menige pogingen te vergeefs aangewend, toen, bij 't doorbladeren van het saarterboek der abdij van Eename, onze oogen vielen op *Walterus de Dentlegem*, die daar geboekt staat als onderteekenaar in eene oorkonde, waarbij een stuk land, te Vloesbergen gelegen, aan de abdij van Eename geschonken wordt.

Dentlegem! Die vorm wordt ons door de geschiedenis overgeleverd. Dien vorm kunnen wij ontstukken. In die betrouwbare gedaante kunnen wij uitlegbare bestanddeelen erkennen.

Door vergelijking met duizend Germaansche plaatsnamen, die 't zelfde voorkomen hebben, volledigen wij *Dentlegem* tot *Dentelingaheim*.

Nu blijft nog enkel *Dentel-* te verklaren.

Daaronder zit de bekende voornaam *Dando* verscholen.

E is met *a* door *umlaut* verwisseld en *d* is tot *t* verscherpt in *Dentilo*, den naam van den stamvader der *Dentelingen*.

Dentilo is even als Förstemann's verder uitgebouwde *Dandlin*, een verkleinvorm van *Dando*, volgens den gewonen gang, met den gebruikelijken Germaanschen suffix *ilo* van *Dando* afgeleid.

* * *

De Indogermaansche suffix *-lo* heeft veel dienst gedaan in de woordvorming om verkleinwoorden samen te stellen, vooral in de Italische, Germaansche en Slavische talen.

Iedereen kent de latijnsche woorden *catulus, porculus, rotula, viculus, scutulum* en anderen met dezen suffix gevormd, alsook *stella* uit **sterla*, *puella* uit **puerla*, *paulus* uit *paur-lo-s*. (Vgl. gr. παῦρος, klein).

In 't oorgermaansch verbeeldt men dit achtervoegsel onder de gedaante van *ila*; van daar de bekende verkleinwoorden Oudhoogd. *bendil*, kleine band, Oudhoogd. *stengil*, stengel nevens *stanga*, en de menigvuldige *Kosenamen* met uitgang *ilo* of *ila* zooals *Wulfilo*, *Wulfila* en *Gundilo*.

Het moet ons niet verwonderen dat dit achtervoegsel ook zijn spoor heeft nagelaten in de Dietsche woordvorming, namelijk onder de gedaante van *el*.

Daaraan hebben wij het ontstaan der volgende Dietsche woorden te danken: *Stengel*, nevens *stang*, *sprenkel* nevens *sprank*, *beugel* nevens *boog*, *kneukel* nevens *knook*, *knokkel* nevens *knok*, *druppel* nevens *drop*, *winkel* nevens *wink* in *schuilewinkje*, *wafel* van 't oud woord *wave*, *korrel* voor *kornel* van *koorn*, *mazel* van *maas* vlek, *wegel* van *weg*, *vischel* van *visch*.

Die verkleiningsuitgang is thans verouderd en door anderen vervangen.

* * *

De uitgang *-ilo -ila* is nog in verscheidene onzer plaatsnamen bewaard.

Avo is een Germaansche voornaam; van daar met den verkleiningsuitgang, de mansnaam *Avila*. Zijne kinderen droegen den naam van *Avilinga*. Een *Avila* stichtte *Avelsheim* bij Straatsburg en een andere Frank, *Avila* of *Avilo* genoemd, was de stamvader der *Avelingen*, die te *Avelgem* bij de Schelde hunne zate hebben gevestigd en hunnen name aan het nageslacht overgeleverd.

Verleden jaar erkenden wij in *Balegem* de zate der *Badilinga*, der kinderen van *Badilo*; *Balinghem* in Fransch Vlaanderen, alhoewel nu van 't zelfde voorkomen als ons vlaamsch dorp, vertoont ons, krachtens oudere namen, de zate der *Bavilinga*, der afstammelingen van *Bavilo*.

Berlegem is de woonplaats der afstammelingen van *Berilo*, den kleinen *Bero*. Förstemann kent geenen *Berilo*, maar wel eene vrouw met den name van *Berila*. Het lijdt geenen twijfel dat oude Franken ook *Berilo* geheeten wierden.

Wij meenden vroeger — *Loquela*, 1884-85. bl. 85 — dat *Desselgem*, vroeger *Thrasaldingehem*, de zate was der kinderen van *Thrasilo*, maar de stichter, zooals deze oude gedaante vertoont en goed doet, zal wel een *Thraswald* geweest zijn.

Desteldonk was *Thesledung* in 967. Wij zijn hier beter bedeeld dan de Duitschers, welke geenen enkelen plaatsnaam bezitten, afgeleid van den verkleinnaam *Thasilo* of *Thessilo*. *Tasilo* is de kleine *Taso* en *Taso* was de naam van een aanvoerder van de Langobarden in de zesde eeuw; aangezien de naam *Thasilo* hier in gebruik was bij de oude Franken, onze voorouders, moeten er ook Franken den name van *Thaso* gedragen hebben.

Wij gelooven dat Vlaanderen een rijkeren schat bezit van oorbeeldige Germaansche plaatsnamen dan Duitschland. De Germaansche voornaam *Atto* verschaft ons den verkleinvorm *Attila*, waarvan *Ettilo* eene wisselgedaante is en ook den

Gotischen en niet Hunschen name van den beruchten *Attila*. Afstammelingen van *Ettilo* woonden te *Hetlinghem*, in oorbeeldigen vorm *Ettilingaheim*, nu *Ettelgem* in Vlaanderen.

Vele Friesen werden *Atte* genoemd, tot op den dag van heden; Friesen woonden ook op onze kusten; de spraak, de bouwtrant der hofsteden en de netheid onzer kustbewoners bewijzen het zonder plaats aan eenigen twijfel over te laten; die Friesen zullen ook *Atte, Attilo, Ettele* geheeten hebben en een *Ettelgem* te hunner nagedachtenis in ons Frieschaardig bloote hebben nagelaten.

Een *Hundilo* staat bij Förstemann niet te boeke; dat er een naam *Hundilo* nevens *Hundo* bestaan heeft, laat ons *Hundelgem* vermoeden.

Dat er ook Franken in 't Walenland gewoond hebben weten wij niet alleen door de schedels en de wapens in de Frankische begraafplaatsen ontdekt, maar ook door de Germaansche plaatsnamen. *Wadelincourt* is een dier plaatsnamen. Vroeger staat hij als *Wandaleni Curtis* geschreven. Van den eigenaam *Wando* worden *Wandilo* en *Wandala* afgeleid.

Nevens *Wibo* hebben wij *Wibilo;* afstammelingen van *Wibilo* woonden te *Wibilinga,* thans *Wiblingen,* tusschen Heidelberg en Mannheim en waarschijnlijk ook te *Wevelgem*. Een *Wibilo* was ook de stichter van *Wivelstede*, thans *Wiefelstedt*, niet ver van Oldenburg.

Voor wat *Wondelgem* betreft, moeten wij op enkele gissingen voortgaan. Het dorp staat in eene oorkonde van 't jaar 967 als *Villa Gondelghem* vermeld. De uitleg schijnt gemakkelijk : 't Ware de zate der afstammelingen van *Gundilo,* maar hoe is dit *Gondelgem,* Wondelgem geworden ? Dat *Wondelgem* in een latijnsche oorkonde als *Gondelgem* te voorschijn komt, is even klaar als *gant* en *guimpe,* Romaansche gedaanten zijn van *wante* en *wimpel*.

Eenen man, met name *Wundilo,* kunnen wij

nergens aantreffen. Eenen *Wundo* heeft Förstemann ook nergens kunnen opsporen. Zou hij bestaan hebben ? Zou men uit namen als *Wundbert* en *Wundram* het bestaan van *Wundo* en *Wundilo* niet mogen gissen ? Miek men eens eene Dietsche verzameling als deze van Förstemann, welke krachtige en schilderachtige Germaansche namen zouden er in 't belang der taalwetenschap aan 't licht niet komen ?

J. CLAERHOUT.

BEKENDMAKINGEN.

Het woord Gids. — A. KLUYVER schrijft in *De Gids* van Januari : « Meermalen reeds heeft men *gadjo* willen beschouwen als verminkt uit het hongaarsche woord *gazda* : da jedoch das wort *gadjo* auch bei den asiatischen Zigeunern bekannt ist, so erweist sich diese Zusammenstellung schon dadurch als unrichtig. Ziedaar het argument van MIKLOSICH, ik heb het beschouwd als afdoende. »

Oordnamenkunde. — Een werk van groot belang voor ons is 't volgende : *Die Westfälischen Ortsnamen nach ihren Grundwörtern von* H. JELLINGHAUS. Kiel und Leipzig. Verlag von Lipsius & Tischer. 1896. Schrijver geeft de beteekenis der algemeene benamingen welke van de eigennamen deelmaken ; daarna deelt hij in oude en nieuwe gedaanten al de plaatsnamen mede, waarin die algemeene bestanddeelen gebruikt worden. De uitleg der woorden is niet altijd volgens de laatste opsporingen der wetenschap, maar het werk is vooral kostbaar omdat het een schat van inlichtingen bevat. Jammer is 't dat er op 't einde geene tafel staat.

De Saksische Tongval in Nederland. — Onder deze hoofding plaatste A. BEETS een opstel in den *Ned. Spectator*, over het *Woordenboek van het Geldersch-Overijlselsch Dialect*, van Dr GALLÉE. Daar lezen wij o. a : « In gunstige onderscheiding van de velerlei systemen op eigen houtje tot nog toe hier te lande bij de afbeelding der klanken van 't een of 't andere dialect in gebruik, heeft Dr GALLÉE voor de vocalen het door SWEET aangenomen stelsel tot grondslag genomen en bij de consonanten de thans algemeen gebruikelijke wetenschappelijke benamingen gebezigd....

De flectievormen geven mij eveneens den indruk van met uitvoerigheid en nauwkeurigheid te zijn geboekstaafd....

Tal van bijzonderheden zal zoowel de taalkenner als de taaloefenaar daarin aantreffen.... »

De woordenlijst bedraagt enkel 77 bladz. in 8° in twee kolommen. Om den lezer te laten oordeelen zullen wij hier een uittreksel mededeelen :

warschop, o. bezoek.

was, o. was (cera).

was, vr. groei. In de was wèzen (van kinderen) : in de groei zijn.

wasem, m. wasem.
wasschen, st. ww. wasschen.
wasscheldôk (*waskedôk*), m. vaagdoek.
wassen, st. ww. *wassen*, lang worden; dik worden is *gröjen*.
wat, vnw. eenigen, *wat sekt zoo*, *wat zekt anders*.
water, o. water.
waterleide, vr. waterleiding.
watermölle, vr. watermolen.
watte, vrg. vnw. wat?
wavür, watvoor?
webbe, web, weefsel.
wedde, vr. weddenschap; *in de wedde loopen*, om het hardst loopen.
wédebütjen, o.
wedeman, m. weduwnaar.
wedevrouw, vr. weduwe.
weede, weede, sandix viminalis.
weegbree, *wègenblad*, o. plantago major.
week, — e, bvnw. week.
weeme, vr. pastorie.
weemgaorden, m. tuin van de pastorie.
weeps, bvnw. schuw (van paarden gezegd).
weer, o. weder, weer.
weerlüchten, zw. ww. bliksemen.

Ons dunkt dat onze Zuidnederlandsche woordenboeken en onze *Loquela*, welke nu wederom regelmatig verschijnt veel belangrijker om lezen zijn.

De Taalgrens. — Al dezen die zich in Belgenland met geschiedenis en taalkunde bezig houden, zullen zich het werk aanschaffen van G. KURTH : *La Frontière Linguistique en Belgique et dans le Nord de la France.* Het 1e deel van dit werk is verschenen, namelijk de twee eerste boeken waarin de schrijver handelt over de taalgrens na de 13e eeuw en over de taalgrens voor de 13e eeuw. Al de belangwekkende navorschingen welke dit werk bevat, zijn gesteund op de oordnamenkunde. In de inleiding schrijft G. KURTH : « Het voorwerp der oordnamenkunde, 't zijn de verschillige benamingen waarmede de mensch de plaatsen heeft aangewezen, welke hij bewoont en haar gang 't is de studie hunner geschiedkundige ontwikkeling volgens de wetten der taalwetenschap. De navorscher moet eerst de verschillende gedaanten onderzoeken der namen welke hij aan zijne studie onderwerpt; daarna moet hij al de gedaanteverwisselingen waarnemen en die veranderingen uitleggen. Dat leidt hem tot de kennis van zekere naamstammen, wier oorsprong en zin hij moet bepalen. Daarin vindt hij den sleutel van menig geschiedkundig raadsel, zoodanig dat het niet meer mogelijk is, zonder de namenkunde, de beginselen van een volk en een land te studeren.... Men leze eens het schoon boek van ARNOLD : *Ansiedelungen und Wanderungen Deutscher Stämme* en men zal zien hoe de

namenkunde ons toont waar de eerste volksstammen voorbijtrokken en waar zij hunne zate hebben gevestigd. » J. Cl.

VARIA.

Welk is de uitleg van 't woord *beek*?

't Vraagstuk moet nog opgeklaard worden.

Men vermoedt verwantschap met het Gr. πᾱγᾱ, bronne of nog beter door 't wegvallen der *r*, krachtens eene oorindogermaansche klankwet met het latijn *frangere*, got. *brikan*.

De beek ware aldus de *breke*, die opwelt uit den grond, en alsdan haren weg gravend, door 't zand of door de rotsen breekt.

Over de ontwikkeling van 't woord *beek* in onze taal lezen wij in *Biekorf*, boven 't handteeken van onzen kundigen medewerker E. H. A. Dassonville :

« Dit woord is algemeen germaansch. Het komt voor onder de dubbele stamgedaante *bakjo-* en *baki-*. Aan *bakjo-* beantwoordt het ags. *becc*, dat naderhand verloren gegaan is; het on. *bekkr*, dat naar Engeland overgegaan is, me. *bek*, ne. *beck*; en het hd. nd. *beck*, dat nevens *bach* in eenige plaatsnamen voorkomt. Aan *baki* beantwoorden ohd. *bah*, m. en nh. *Bach*; het os. *beki*, mnd. beke; het fri. *bitse*, het middendietsch en vl. *beke*, nnl. *beek*.

De ontwikkeling van *baki-* tot *beke*, beek is louter frankisch, d. i. komt geheel en gansch overeen met de gewone dietsche klankwetten, die in hoofdzake frankisch zijn. Daar het woord overigens door geheel het dietschsprekende taalgebied verspreid is, behoort het zekerlijk tot den oudnederfrankischen taalvoorraad, en wij hebben bijgevolg. in het algemeen, zijnen oorsprong niet te gaan zoeken noch in de saksische noch in de friesche gouwspraken. »

***

Als voorbeeld van den Indogermaanschen *ablaut e : a* wordt het Oudhoogd. *elira*, *erila*, els nevens het ags. *alor* en 't latijn *alnus* aangestipt...

't Oudhoogd. moet den vorm *arila* ook vertoond hebbe : hoe zouden wij anders de twee wisselgedaanten *Erlebach* en *Arilbach*, twee namen van eene plaats noord van Frankfurt tegenkomen, welke hunnen naam aan de Oudhoogd. benamingen van den els ontleend hebben ?

Wij staan hier voor eene vlaamsche weergade van de Duitsche oordnamen, die hunnen oorsprong aan den els te danken hebben en Förstemann drukt aan 't hoofd zijner talrijke *Arlabekanamen* : « *Harlebeck an der Lys, zwischen Courtray und Gent.* »

Hier hebben wij ook een treffend voorbeeld, hoe oude klanken, welke in andere woorden sinds lang verdwenen, in de eigennamen nagelvast blijven. J. Cl.

NIEUWE OPLOSSINGEN VAN OUDE RAADSELS.

I. De zoogezeide redupliceerende Werkwoorden in de West- en Noordgermaansche talen

In het West- en het Noordgermaansch bestaan een zeker getal werkwoorden, die in den verleden tijd als stamklank eene germaansche gesloten *ē* (oudhoogduitsch *ia*, later *ie*, dietsch *ie*) of den tweeklank *eu* (ohd. *io*, later *ie*, dietsch *ie*) hebben. In het gotisch zijn de daaraan beantwoordende werkwoorden redupliceerend; en om deze reden had men tot nu toe ook gemeend de West- en Noordgerm. werkwoorden als redupliceerend te moeten aanzien. Deze meening echter stootte op groote moeilijkheden van klankwettelijken aard. Sedert jaren en jaren beijverden zich de gezaghebbendste taalgeleerden om deze zaak klaar te trekken. doch zonder bevredigenden uitslag, en tot heden toe bleef het kapitel over de zoogezeide redupliceerende werkwoorden der West- en Noordgerm. talen een der duisterste vraagstukken der germaansche spraakkunst, of beter een onopgelost raadsel. Nu komt Karl Brugmann deze strijdvraag uit een nieuw oogpunt beschouwen, en in de *Indogermanische Forschungen*, VI, blz. 89 en vlg. openbaart hij een stelsel, dat misschien de algemeene goedkeuring zal bekomen, of ten minste geroepen is om eenen ganschen ommekeer te weeg te brengen. Dit stelsel wil ik hier in 't korte mededeelen.

In het Indogermaansch bestaan redupliceerend en onredupliceerend perfectum nevens elkander; zoo ook in het oorspronkelijk germaansch. In het germaansch echter is de zege doorgaans aan het onredupliceerend afklankend perfectum gebleven; nochtans is in eene bepaalde klasse van werkwoorden bij de Oostgermanen de reduplicatie in zwang gebleven, terwijl in de Westgerm. talen daar niets meer dan enkele karige overblijfsels van te ontdekken zijn. Zulke overblijfsels zijn ags. *heht* = got. *haí-hait*, ags. *leolc* = got. *laí-laik*, enz. De ags. bijvormen *hét*, *léc*, en de overige West- en Noordgerm. vormen zijn onredupliceerend.

Een indogerm. praeteritum met *ē* als stamklinker behoort geenszins tot de zeldzaamheden. In het Latijn is dit praeteritum vertegenwoordigd door *fēci* (vgl. ἔθηκα), *cēpi*, *pēgi*, enz., behoorende bij *facio*, *capio*, *pango*, enz. Het moet dan geenszins verwonderen indien wij een dergelijk verschijnsel in de germ. tale hebben.

Door Jellinek en Sievers is met gegronde reden de meening in 't midden gebracht dat de germ. gesloten *ē* zou beantwoorden aan den indogerm. tautosyllabischen tweeklank *ēi*. Dit stelsel heeft in de geleerde wereld veel bijval gevonden, en wordt ook door Brugmann aangenomen (z. daartegen Ehrismann, *Literaturbl.* XVI, nº 7, die germ. geslot. *ē* uit idg. *iē* wil afleiden.) Daaruit volgt dat de indg. afklank *əi*: *ēi* in het germ. vertegenwoordigd is door *ai*: *ē*; en dat een idg. praesens *kəidō*, met een *ē*-praeterit. *kēida*, in het germ. onder de gedaanten *haitō*: *hēta* moet te voorschijn treden. Dit hebben wij inderdaad in het mndl. *heete*: *hiet*, *scheiden*: *schied*, en in verschillende andere werkwoorden der oudere germaansche talen.

Tot hier is alles geregeld volgens de heerschende oorspronkelijk germaansche klankwetten. Doch dit verschijnsel zou zich anologisch uitgebreid hebben.

Aan eene idg. *ē* beantwoordt in het germ. eene

open *ē* (West- en Noordgerm. *ā*) die wij door *ǣ* zullen verbeelden. In overeenkomst met lat. *pangō* : *pēgī*, mag men een germ. *fanxō* : *fǣȝ*- veronderstellen; naar het voorbeeld van *hēt*- nevens praes. *haitō*, ging *fǣȝ* over tot *fēȝ*, en dan drong de neusklank van den tegenwoordigen tijd door de overige vormen der vervoeging; van daar *fēng*-, ohd. *fiang*, ndl. *ving*, uit een ouder *vieng*. Hiertoe behooren ook *hangen* : *hing*, *vallen* : *viel*, *houden* : *hield*, enz. In al deze werkwoorden is de afklank germ. *a* : *ǣ* (uit idg. *ə* : *ē*) vervangen door germ. *a* : *ē*; eenige nochtans behooren tot de *e* : *o*- reeks, b. v. ohd. *walzan* : hier wil Brugmann germ. *al* afleiden uit den langen idg. klinker *l*, eene klankontwikkeling die door anderen geloochend wordt. In alle geval moet het de tegenwoordigheid der oorspronkelijk germ. *a* in den tegenw. tijd zijn, die aanleiding gegeven heeft tot het omvormen van den verleden tijd.

Verder is deze wijze van het praeteritum te vormen overgegaan tot de werkwoorden die idg. *ē*, germ. *ǣ*, west- en noordg. *ā* in het praesens hadden: b. v. *laten* : *liet*, bij wiens stam ook bijvormen met *ə* en *i* (*əi*) aan te wijzen zijn. Dit voorbeeld volgden *blazen* : *blies*, *raden* : *ried*, *slapen* : *sliep*, enz.

Tot hiertoe bespraken wij de werkwoorden wier praesens den tweeklank germ. *ai* heeft, alsook deze die hun verleden tijd naar het voorbeeld der *ai*-werkwoorden geregeld hebben. Nu hebben wij eene andere soort te behandelen. Indien de werkwoorden met *ai* uit *əi* een praeteritum hebben met *ē* uit *ēi*, zoo volgt daaruit dat wij, nevens de werkwoorden met germ. *au* uit idg. *əu* in het praesens, eenen verleden tijd met idg. *ēu* moeten verwachten. Om reden van den geringen afstand, die de twee bestanddeelen van den tweeklank *ēi* van elkander afscheidt, is deze, zooals wij gezien hebben, door wederzijdsche inlijking tot den enkelen gesloten *ē*-klank versmolten, wanneer hij van eenen medeklinker ge-

volgd was. Anders is het gesteld met het tautosyllabische *ēu:* dit is een tweeklank gebleven; doch, even als in de andere europische talen, is het eerste bestanddeel verkort. Het daaruit tot stand gekomen *eu* is in de duitsche talen *io*, later *ie* geworden. Werkwoorden die alzoo vervoegd worden zijn: *loopen: liep*, *stooten: stiet*, *houwen: hieuw*, en eenige andere.

Benevens andere kenmerken die haar den eersten rang onder de geopperde verklaringen verzekeren, heeft Brugmann's theorie, zooals hij zelf bemerkt, het voordeel de *ē* van praet, *hēt-*, enz. niet af te scheiden van de *ē* van *hēr* > *hier*, en de praeterita *hēt-* > *hiet*, *hleup-* > *liep* als vormingen van gansch gelijken aard te doen uitschijnen.

II. Het meervoud van den verleden tijd der germaansche werkwoorden van de vierde en vijfde klas.

Een tweede vraagpunt, van hoog belang voor de grondige kennis der germaansche spraakkunst, doch dat even min eene voldoende antwoord tot nu toe erlangd had, heeft betrekking op den oorsprong der germ. *ǣ* (west- en noordg. *ā*) uit idg. *ē* in het meervoud van den verleden tijd der vierde en vijfde klas der germ. werkwoorden. Dit vraagstuk is op nieuw behandeld en misschien beslissend opgelost door Wilhelm Streitberg, *Indogermanische Forschungen*, VI, blz. 148 en vlg. Hier volgt de korte inhoud van dit opstel.

Vooreerst dient opgemerkt te worden dat de hier bedoelde *ǣ* alleenlijk voorkomt in het oorspronkelijk zwakgradige meervoud van het perfectum, en dat uitsluitelijk in werkwoorden wier stam op eenen enkelen medeklinker sluit.

Welnu in eene vorige verhandeling: *Die Entstehung der Dehnstufe*, *Indogerm. Forsch.*, bl. 305-416, had Streitberg, voorgaande stelsels verbeterende en volledigende, duidelijk doen uitschijnen, dat in het Indogermaansch, een korte, beklemtoonde, vrije

klinker verlengd wierd, zoohaast de volgende lettergreep kwam te verdwijnen. Daarop had Michels in een opstel: *Metathesis im Indogermainschen, Indog. Forsch.* IV. blz. 58 en vlg., bemerkt dat de historische onbeklemtoonde reduplicatie, naar uitwijs van haren sterkgradigen klinker, eens moest beklemtoond geweest zijn; ja, dat zij in de vedische taal soms verlengd voorkomt. Gemis aan klemtoon, niet alleen op de wortellettergreep, zooals in gansch het meerv. perfect., maar ook op de lettergreep van den uitgang, wordt door Michels waargenomen in den 3n pers. meerv. van het perfectum, en met waarschijnlijkheid vermoed voor den 1n pers. meerv. van denzelfden tijd: in dit geval dan valt de klemtoon noodzakelijk op de reduplicatie, de wortellettergreep verdwijnt, en de klinker der reduplicatie wordt verlengd: zoodat de vermoedelijk oorspronkelijke vormen *ghéghebhmen*, *ghéghebhont* overgaan tot *ghḗghbm̥n*, *ghḗghbhn̥t*.

Nu veronderstelt Michels dat deze vormen, door omstelling of metathesis, omgekeerd zijn tot *ghghḗbhm̥n*, *ghghḗbhn̥t*, waaruit dan *ghḗbhm̥n*, *ghḗbhn̥t*. Maar hier kan Streitberg met Michels niet verder instemmen. De aangegeven metathesis wordt terecht als onwaarschijnlijk van de hand gewezen, en Streitberg meent dat de zware, onuitspreekbare medeklinkerverbindingen der even genoemde vormen klankwettelijk verlicht geworden zijn, zoodat *ghḗghbh(ə)m̥n̥*, *ghḗghbhn̥t* rechtstreeks overgegaan zijn tot *ghēbh(ə)m̥n̥*, *ghēbhn̥t*, dat is germ. *ȝǣbum-*, *ȝǣbun*, ndl. *gaven*.

Deze wijziging kan door den menigvuldig in de vervoeging voorkomenden vorm *ghebh-* vergemakkelijkt en krachtig vooruit geholpen geworden zijn. Op dezelfde wijze verklaart Streitberg het tot nu toe raadselachtige ohd. meerv. *lâtum* nevens het enkelv. *teta*. A. DASSONVILLE.

ZWALM.

Op bl. 12, bijblad van uw geëerd tijdschrift, lees ik een artikel van den Hr J. Claerhout over *zwalm*

Ik heb mij ook vroeger met dit woord bezig gehouden (*Étude sur l'Ysengrinus*, bl. 76, nota 1) en wel dewijl in het gedicht *Ysengrinus* een der jonge wolven den naam van *Swalmo* droeg. Daar de meeste der wolfsnamen, vlaamsche namen waren, heb ik trachten op te sporen welke de beteekenis van dit woord mocht wezen, en wel in de 12de eeuw. De zaak was heel duister; ook heb ik mij gewend tot den besten kenner van onzen middelnederlandschen woordenschat, prof. J. Verdam. Den 14 Novemb. 1894, kreeg ik ten antwoorde het volgende schrijven, dat uwe lezers wellicht ook zal interesseeren : « In het Mnl. heb ik het woord *swalm* niet aangetroffen. In het Mhd. en Mnd. bestaat een woord *swalm* in den zin van *bijenzwerm*; in het Mnd. ook een *swalm* in den zin van *kwalm*, dikke damp (1), misschien één met den naam van het riviertje de *Swalm*, waaraan het Limburgsche dorp *Swalmen* ligt. Doch niets hiervan kan den naam van den wolf in het Mnl. ophelderen. »

De naam *Swalmo* in den *Ysengrinus* (anno 1152)

(1) Prof. Verdam heeft hier zeker het oog op Lübben, *Mittelniederd. Wörterbuch*. De Hr Claerhout (bl. 13) beweert nu dat Lübben zich vergist heeft, wanneer hij *swalm* uitlegt als *damp*, *kwalm*. Ik laat het aan deskundigen over dit vraagstuk te onderzoeken.

bewijst duidelijk dat het woord *swalm* toen een nederlandsch woord was, zoo ook de dorpsnamen Munck*zwalm*, *Swalmen*, enz.

Ten slotte schrijft de H^r Claerhout : « wij gelooven *niet* dat het woord *zwalm* in onze woordenboeken staat. » Eene dwaling: zie Vercouillie, *Etymol. woordenb.*, en ook van Daele, *Woordenboek*; het woord is dus modern nederlandsch.

Gent, 10 mei 1896. L. WILLEMS

HAAKPUID.

HET belangwekkend dierken dat in onze woordenboeken *vorsch*, *kikvorsch*, *puid*, *puit* wordt genoemd, is, heel Vlaanderen over, in de volkstaa *haakpuid* geheeten. Het vreemde voorvoegsel *haak* is bij onze schrijvers, moeten achterblijven, waarschijnlijk omdat zij er grond noch zin in vonden.

Het ware nochtans aardig dat een voorvoegsel, zonder reden van bestaan, zulk algemeen gebruik zou verworven hebben. Op dit *haak* zinspeeld het spreekwoord : *Haak* (*hadde ik*), *zei de pui, en hij zat aan 't ijs gevrozen*. Deze zegwijze wordt toegepast op menschen die immer zeggen, als te laat is : *hadde ik dit of hadde ik dat.....*

Dit voorvoegsel *haak* heeft gemaakt dat het volk den *puid* de rol doet spelen van *waternikker*; en om de kinders bang te maken zegt men : gij moogt aan 't water niet spelen : de *haakpui* zal u binnen *haken*.

Daar nochtans en ligt de oorsprong niet, meen ik.

Nevens *haakpuid* staat de gedaante *rekpuid* en 't is te vermoeden dat *haak-* en *rek-* van oorsprongswege, één en 'tzelfde woord zijn, in twee verschillige gedaanten.

In het *angelsaksisch* bestond het werkwoord *hræcjan* = *spuwen*, oudnoorsch *hræcja*, engelsch *to retch*, waalsch *rechi*, fransch *raquer*, *racaille* (en misschien ook wel *cracher*).

In 't vlaamsch hebben wij, van denzelfden stam, *rachelen*, *rochelen*, frequentatieven van **raken* (*zie Vercoullie's Etym. Woordb.*)

Prof. Vercoullie geeft nog in zijn Wrdb. onder *rek* (*frai*) 3 *Rek* = (kikkerrit) van **raken* = *spuwen.*

Ons *braken* = *spuwen* is ook wel uit denzelfden stam gesproten. Immers, in woorden die ingingen met *hr* moest de *h* verdwijnen gelijk zij veeltijds doet, ofwel met eenen anderen boekstaf verwisselen gelijk zij doet in *frimas* (fr) van *hrîm*; **frak*, *froc*. van **hrok Hlodowig. Clodowig, Clovis*; en zoo ook wel **hraken braken*. Prof. Vercouillie nochtans leidt het woord *braken* af van *breken, uitbreken.*

Rekpuid is dus de *spuwpuid* wegens het *rit* (van *rijden*) het *rek* (van **hraken*), het *spuwsel*, het *zaad* dat de *puid* voortbrengt. Van *Rek* = *spuwsel*, *kuit*, *rit* is de beteekenis *rek* overgegaan tot het plantaardig vuil, groen vel dat op stilstaande wateren drijft en dat men den *puid* ook weleens toeschrijft.

Hoe kunnen *haak-* en *rek-* nu twee nevengedaanten zijn?

Gelijk men heeft gezien, valt, in woorden vroeger ingaande met *hr*, ofwel de *h* weg, ofwel zij gaat om in eenen anderen boekstaf Nochtans het gebeurt ook dat de *h* blijft en de *r* wegvalt gelijk in het gekende **hreiger* = *heiger* = *reiger*, -- of nog **hrak* (*hark*) = *haak* = *raak* enz. En zoo heeft **hrak* — (*spuwen*) kunnen *haak* en *raak* (*rek*) voortbrengen. Voor *raak* = *rek* vergelijkt *staak* = *stek; spraak* = *gesprek.*

Wat is ons *vorsch* eng. *frog*, angs. *frocga*, *frocca* enz.? Zou in die vormen misschien ook niet **hrak* — verloopen tot **frak*, **frok* kunnen schuilen?

Wat is het fransche *frai* (*de poisson, de grenouille*)? zou dit ook geen germaansch woord kunnen zijn van den stam **hrak*, — des te meer daar het de vertaling is van ons *rek*, ook uit dien stam spruitend. Vergelijkt **hrîm* = *frimas*, *hlau* = *flau*; **hrok* = *froc*; dus **hrak* = **frak*, *frai* (de grenouille) **raaksel*, *reksel*, *rek* van den puid.

Wat is het *reksel* van het droesemigbier.? *Rek* immers bediedt in 't algemeen al wat afkeer verwekt, vuil is, zooals *grachtreksel*, *spuwsel*, en zoo ook wel *rekkend bier* = bier met droesem, vuile gisting.

En dan, zou de kindertale, die zoovele schatten behelst, ons ook van denzelfden stam het woordeken ***hek*** niet bewaard hebben waarmeê de kinders alles bedieden daar zij walg of afkeer van hebben. Misschien is het wat ver gezocht maar de Italianer zegt :

Non è buon murator
Chi rifiuta pietra alcuna

't is een slechte metser die wat steen hetzij verwerpt.

A. DE PAEPE.

DE TAALGRENS.

La Frontière Linguistique en Belgique et dans le nord de la France, par GODEFROID KURTH, professeur à l'Université de Liège. Ouvrage couronné par l'Académie Royale de Belgique, tome I. — Bruxelles, société belge de librairie, rue Treurenberg, 16, 1896 (Prijs 6 fr.).

L wie in de taalwetenschap, de namenkunde en de volkenkunde van ons land, in de zoo boeiende vakken van geschiedenis en oudheden belang stelt, zal met een onuitsprekelijk genoegen het nieuwe werk van G. Kurth in handen nemen.

't Is niet zonder arbeid, zonder kennis van de minste geschiedkundige bijzonderheden, zonder de verduldige opsporing van allerlei kleinigheden dat de gemoedelijke kunstenaar zijne grootsche en geestdriftige tafereelen van de beschaving in het westen en de tijden van Clovis heeft ontworpen en geborsteld.

Verbeeldt u dat hij van in Fransch Vlaanderen tot aan de Duitsche grenzen, tot in den versten wijk van 't nederigste dorpken heeft opgespoord, waar men Dietsch, waar men Romaansch, waar men Duitsch spreekt.

Dat alles is van belang voor de ware geleerden

En verbeeldt u ook dat hij uit de hedendaagsche spreektaal en uit oude handvesten poogt te achterhalen, op al de dorpen langs de taalgrens, hoe een wegel heet of een put of een stuk land of eene hofstede.

Sommigen heeten dat armzalige liefhebberij die tot niets leidt...

Maar bij mannen als Kurth is 't eene wetenschappelijke liefhebberij en uit al die bijzonderheden zamelen zij hunnen wetenschappelijken voorraad op en komen zij tot verrassende geschiedkundige uitslagen.

In een woord gezegd : het nieuw boek van M. Kurth is een schat, een vade-mecum voor de namenkunde; 't is een werk van groot gewicht voor de vaderlandsche geschiedenis.

Wij bevelen gaarne werken aan die nieuwe banen openen en licht verspreiden te midden de duisternissen.

't Is dus voor M. Kurth geene verlorene moeite, bijzonderlijk uit de namenkunde, de taalgrens in 't heden en 't verleden op te sporen, zooals hij in de twee eerste deelen van zijnen bekroonden arbeid gedaan heeft, want hetgene er uit vloeit is zeer belangwekkend om vernemen.

Laat ons daar een woord af zeggen om den lezer de waarde van dit boek te doen kennen.

Het eerste dat er uit vloeit, 't is dat gansch het noordelijk deel van Gallië tot aan den Rhijn door keltische bevolkingen bewoond was.

Hunne taal weêrklinkt heden nog in den naam van een groot getal waterloopen dezer streek en men vindt ze hier en daar in de plaatsnamen verscholen van *Lugdunum* en *Noviomagus* in 't noorden tot *Gessoriacus*, *Camaracum*, *Orolaunum* en *Epternacum* in 't zuiden.

Daarop volgt de Roomsche overheersching. Op de voetstappen der keurbenden, welke de heirbanen leggen waarlangs de beschaving met het gezag van

Roomen binnendringt, wordt het latijn ras verspreid. De hooge standen spreken latijn. Belgenland staat op uit de barbaarschheid. De groote eigenaars maken overal *fundi* aan dewelke zij hunnen name overlaten, met eenen keltischen uitgang. Een oogslag op de kaart vertoont ons de taal der meesters van de wereld, op de boorden van den Rhijn van aan *Trajectum ad Rhenum* (Utrecht) tot aan *Colonia Agrippina* (Keulen) en van daar tot aan *Confluentes* (Coblenz).

De oordnamenkunde leert ons dat de Roomsche volkszettingen veel talrijker waren in 't zuiden dan in 't noorden van ons land en de oudheidkunde komt die getuigenis bevestigen. De groote heirbaan van Bavay naar Keulen sneed ons land in twee deelen en de moerassen van Vlaanderen en de woeste vlakten van de Kempen waren om zeggens onbewoond.

G. Kurth toont ons hoe de Franken bij hunnen inval, in diezelfde verlatene streken hunne woonsteden hebben gevestigd. De geschiedenis blijft eenigszins stom, maar de oordnamenkunde neemt hier het woord om de leemte der geschiedkundige bescheeden in te vullen en de plaatsnamen vertoonen ons stap voor stap den weg welken de bezitnemende Frankische volksstammen op den Dietschen bodem gevolgd hebben. Neemt dat ze vertrokken zijn van een oord tusschen Brabant en Taxandria gelegen, waar G. Wendelin het heim der salische wet had gevestigd. Daar vinden wij de benamingen, die wij als zuivere Salische oordnamen mogen aanschouwen; van daar strekken zij uit naar het zuiden, waar zij de heirbaan van Bavay naar Maastricht niet overschrijden; naar het oosten, waar zij door de Limburgsche moerassen, nu nog zichtbaar te Genk tegengehouden worden; naar het westen, waar ze uitgebreide streken verwachten en waar het Salisch volk in groote menigte naartoe is getrokken.

Ziet eerst Oost-Vlaanderen; 't is doorzaaid van zuiver Frankische namen in-*inghem;* ziet hoe die

namen het dichte woud, de groote *Carbonaria* laten liggen, langs de Leie voortzetten lijk de benden van een leger in optocht, de onbewoonbare kusten der zee niet naderen, verder over de Leie trekken en de streek tusschen de Leie, de Canche en de zee bezetten.

Ze bakenen ons aldus de grenzen van het Frankisch land af en bewijzen dat de Franken wel nog andere gewesten aan hun gezag zullen onderwerpen, maar in die streken hunne zate niet hebben verkozen.

Men mag zeggen dat het Frankisch land de Leie en de Carbonaria voor zuidelijke grenzen heeft.

Hoe komt het dat er velen geen duidelijk denkbeeld van die zaken hebben?

Men moet een onderscheid maken tusschen de overwinning van een land, gevolgd van de bezetting der streek door de overwinnaars, en eene staatkundige overwinning waardoor eene streek enkel aan 't gezag van den koning onderworpen wordt.

Dit onderscheid doet ons bescheed over het rijk der Franken en de oordnamenkunde alleen kan het vraagstuk oplossen.

Waar de oordnamen in groot getal van Germaanschen, van Frankischen oorsprong zijn, mag men zeggen dat de Franken daar hunne stamzaten hebben gevestigd en den bodem onder elkander hebben verdeeld.

Waar de namen ten grooten deele van Romaanschen oorsprong zijn, mag men verzekeren dat de Franken daar in groot getal hunne woonhallen niet hebben gebouwd, noch den grond onder elkander verdeeld.

Tusschen die beide gewesten ligt er eene streek, waar de oordnamen ten deele Germaansch, ten deele Romaansch zijn; daar zaten de beide rassen met elkander versneden; die streek vertoont de uiterste palen van het Frankisch vaderland, van het stamland onzer voorouders.

De navorschingen van den grooten geschied-

schrijver zijn dus uiterst belangwekkend; zijn werk is van groot gewicht.

De taalgrens is nagenoeg de zuidelijke van het land der Franken; de uitkomsten van de taalkunde, van de namenkunde, steentje voor steentje bijeengebracht, staven die bevestiging op onwederlegbare wijze.

J. CLAERHOUT.

BEKENDMAKINGEN.

Afleidkunde. — In de *Beiträge* van SIEVERS geeft UHLENBECK de afleidingen o. a. van *havik*, *kegel*, *kol*, *samaar*, *sluiken*, *spar*, *wilg*. — HIRT twist met MUCH over de beteekenis der Germaansche volksnamen.

Leuvensche Bijdragen. — Wij begroeten met blijdschap dit belangrijk Zuid-Nederlandsch tijdschrift gewijd aan de algemeene Germaansche philologie en de Nederlandsche dialectkunde. In 't voorbericht zijner studie over de gewestspraak van Aalst schrijft PH COLINET : « Deze studie over het dialect van Aalst is vooral van historischen aard ; de eigenlijke klankleer is niet veel uitvoeriger behandeld dan noodig was om de ontwikkeling der tegenwoordige klanken uit de vroegere in het licht te stellen. Ik meen echter de bestaande klanken van het dialect, op weinige na, genoegzaam vastgesteld te hebben. Van de proefondervindelijke methode van den E. H. ROUSSELOT is ook in zekere mate gebruik gemaakt. »

Oudsassisch. — Over de zeer merkwaardige uitgave der *Altsächsische Sprachdenkmäler*, door Dr GALLÉE schreef H. KERN in den *Nederlandschen Spectator* : « De Oudsassische geschriften zijn van zeer uiteenloopenden aard. Naast de belangrijkste, de dichterlijke bewerkingen van het Nieuwe Tetestament en van het Oude, vinden we overblijfselen uit den heidenschen tijd, in de tooverspreuken ; enkele staaltjes van kerkelijke schrifturen, zooals de preek van Bede, de Biecht, de Afzwering van den Duivel met de Akte van Geloof; verder de heffingsregisters van twee kloosters, een groot aantal glossen, en nog een en ander...

Een betrekkelijk kleine volksstam, de Sassen, heeft zijn naam gegeven aan een volkenverbond dat samengesteld was uit Cherusken, Chamaven, Tubanten en zooveel andere stammen, en ten slotte verdwenen alle oude volksnamen voor die eene benaming Sassen, gelijk ten zuid-westen voor de benaming Franken....

Uit de negende en tiende eeuw, of ook uit de elfde zijn de Oudsassische geschriften, waarvan Dr GALLÉE ons een nieuwe uitgaaf heeft gegeven. »

Friesch. — De eerste aflevering van het Friesch Woordenboek is verschenen.

J. CL.

UNIVERSITY OF MICHIGAN
3 9015 07370 4739

